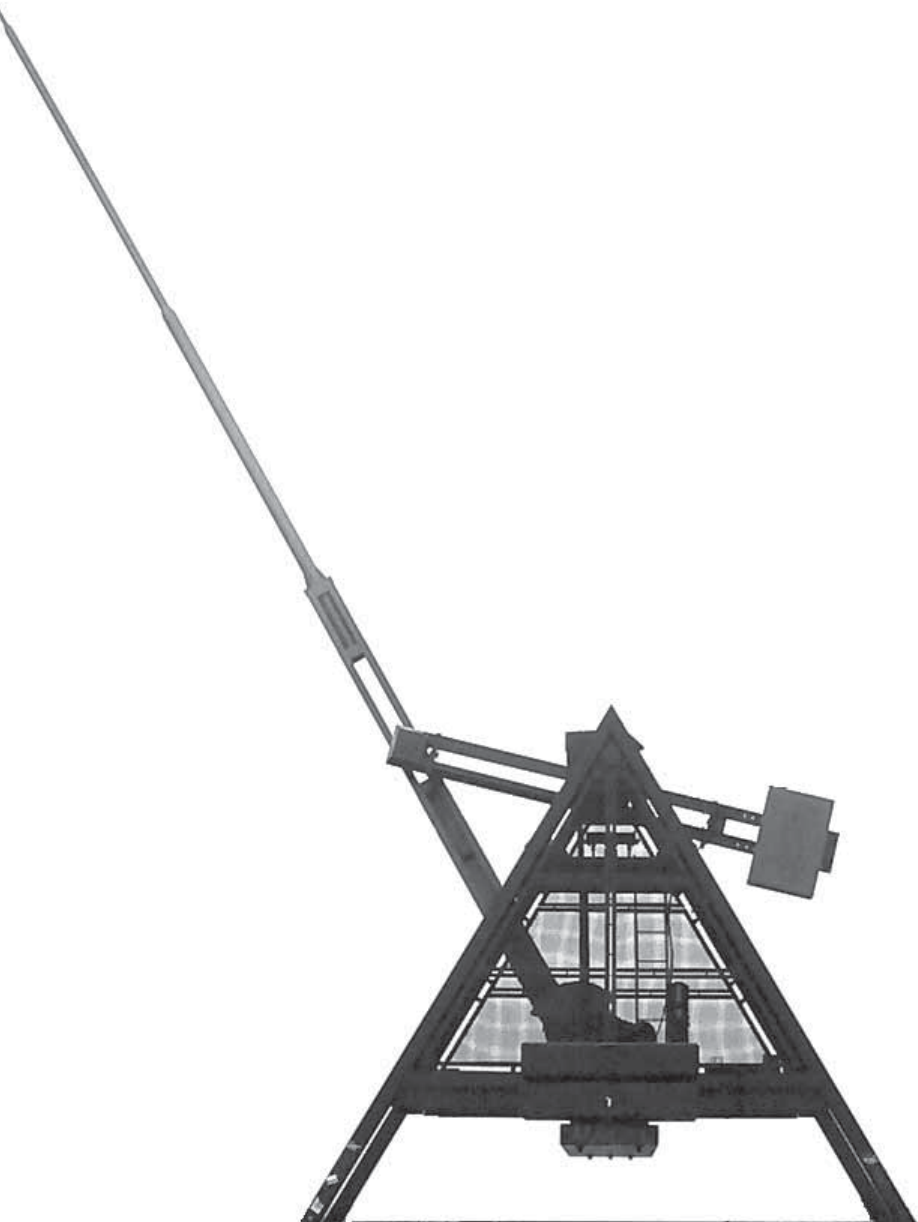

ČESKÁ ZAHRANIČNÍ POLITIKA V ROCE 2008

Analýza ÚMV

ÚSTAV
MEZINÁRODNÍCH VZTAHŮ
PRAHA

INSTITUTE
OF INTERNATIONAL RELATIONS
PRAGUE

Michal Kořan a kol.

Česká zahraniční politika v roce 2008

ANALÝZA ÚMV

Praha 2009

Ediční rada nakladatelství Ústavu mezinárodních vztahů

Prof. PhDr. Pavel Barša, M.A., Ph.D. (Filozofická fakulta UK, Praha), Mgr. Ing. Radka Druláková, Ph.D. (Fakulta mezinárodních vztahů VŠE, Praha), Doc. PhDr. Jan Eichler, CSc. (ÚMV, Praha), JUDr. PhDr. Tomáš Karásek, Ph.D. (Fakulta sociálních věd UK, Praha), Prof. PhDr. Michal Klíma, M.A., CSc. (Metropolitní univerzita, Praha), PhDr. Michal Kořan, Ph.D. (ÚMV, Praha), Mgr. Ing. Petr Kratochvíl, Ph.D. (ÚMV, Praha), PhDr. Pavel Pšeja, Ph.D. (Fakulta sociálních studií MU, Brno), Mgr. Dan Marek, Ph.D., M.A. (Filozofická fakulta UP, Olomouc), Prof. PhDr. Lenka Rovná, CSc. (Fakulta sociálních věd UK, Praha).

Vydání této publikace bylo hrazeno z prostředků výzkumného záměru „Česká republika v mezinárodní politice“, identifikační kód MZV 4854605401.

Recenzovali: Doc. PhDr. Ladislav Cabada, Ph.D.

Ing. Zbyněk Dubský, Ph.D.

Michal Kořan a kol.

Česká zahraniční politika v roce 2008

Analýza ÚMV

Vydal Ústav mezinárodních vztahů, v. v. i., v Praze roku 2009

© Ústav mezinárodních vztahů, v. v. i., Praha 2009

Vědecký redaktor: PhDr. Vladimír Trojánek

Obálka: Jan Šavrda

Tisk: S-Tisk Vimperk, s. r. o.

ISBN 978-80-86506-78-4

Obsah

Úvodem.....	9
-------------	---

ČÁST I: TVORBA A KONTEXT ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY V ROCE 2009

Kapitola 1	
Politický kontext a tvorba české zahraniční politiky v roce 2008	
<i>Michal Kořan</i>	13
Kapitola 2	
Mediální kontext české zahraniční politiky	
<i>Vlastimil Nečas</i>	41

ČÁST II: EVROPSKÝ ROZMĚR ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY

Kapitola 3	
Evropský rozměr české zahraniční politiky: Střet o ratifikaci Lisabonské smlouvy v předvečer předsednictví v Radě EU	
<i>Vít Beneš, Jan Karlas</i>	51

ČÁST III: BEZPEČNOSTNÍ ROZMĚR ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY

Kapitola 4	
Bezpečnostní rozměr české zahraniční politiky	
<i>Vít Střítecký</i>	81

ČÁST IV: STŘEDOEVROPSKÝ ROZMĚR ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY

Kapitola 5	
Višegrádská spolupráce, Rakousko, Polsko a Slovensko v české zahraniční politice	
<i>Michal Kořan</i>	101

Kapitola 6	
Spolková republika Německo v české zahraniční politice	
<i>Vladimír Handl</i>	141

ČÁST V: DVOUSTRANNÉ VZTAHY ČESKÉ REPUBLIKY S VYBRANÝMI ZEMĚMI A REGIONY

Kapitola 7	
Spojené státy americké v české zahraniční politice	
<i>Ondřej Ditrych</i>	159

Kapitola 8	
Velká Británie v české zahraniční politice	
<i>Ondřej Ditrych</i>	176

Kapitola 9	
Francie v české zahraniční politice: Nadějně vyhlídky?	
<i>Eliška Tomalová</i>	182

Kapitola 10	
Rusko v české zahraniční politice	
<i>Petra Kuchyňková</i>	190

Kapitola 11	
Státy východní dimenze Evropské politiky sousedství v české zahraniční politice	
<i>Elsa Tulmets</i>	207

Kapitola 12	
Balkánský rozměr české zahraniční politice	
<i>Filip Tesař</i>	222

Kapitola 13	
Blízký východ, Středomoří a Afghánistán v české zahraniční politice	
<i>Jaroslav Bureš</i>	240

Kapitola 14	
Dálný východ v české zahraniční politice	
<i>Rudolf Fürst</i>	270

Kapitola 15	
Subsaharská Afrika v české zahraniční politice: Nová koncepce, obnovení odboru a výzvy předsednictví EU	
<i>Ondřej Horký</i>	283

ČÁST VI: MULTILATERÁLNÍ ROZMĚR ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY

Kapitola 16

Multilaterální rozměr české zahraniční politiky

Veronika Bílková 297

ČÁST VII: OSTATNÍ TEMATICKÉ OBLASTI ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY

Kapitola 17

Hospodářský rozměr české zahraniční politiky:

Hledání optimálního modelu ekonomické diplomacie pokračuje

Jan Hřích 311

Kapitola 18

Lidskoprávní rozměr české zahraniční politiky

Veronika Bílková 327

Kapitola 19

Rozvojový rozměr české zahraniční politiky:

Nástroj zahraniční politiky, nebo snižování globální chudoby?

Ondřej Horký 344

Kapitola 20

Kulturní rozměr české zahraniční politiky

Jana Peterková 362

Česká zahraniční politika v době počínajícího politického rozkladu

Petr Drulák 373

Seznam zkratk 380

Resumé 387

Vybraná literatura k české zahraniční politice vydaná v roce 2008 389

O autorech 394

Úvodem

Publikace *Česká zahraniční politika v roce 2008: Analýza ÚMV* bezprostředně navazuje na loňskou analýzu, a to jak po obsahové stránce, tak i ve struktuře jednotlivých příspěvků. Pokračování v loňském roce započaté série tak umožňuje sledovat a srovnávat vývoj české zahraniční politiky (ČZP) v jejím politickém a ideovém zázemí, v prioritách, provádění a implementaci, stejně jako si všimnout vývoje působení jednotlivých aktérů a mediální reflexe české zahraniční politiky.

Oproti minulému vydání doznala struktura textů drobné změny. V první části jednotlivých kapitol se autoři již tolik nezaměřují na konceptuální rámec ČZP, který se – pohříchu – ve většině sledovaných oblastech nijak neposunul. Důraz je proto v těchto částech kladen na politické diskuse a obecné politické zázemí ČZP. Určitou změnou prošla i druhá kapitola, která se již konkrétně zaměřuje pouze na analýzu (audiovizuálních) médií a jejich zpravování o zahraniční politice. Tímto způsobem se daří lépe zachycovat vzájemnou vazbu mezi tématy, která mají potenciál iniciovat politickou a mediální debatu, a vlastním výkonem zahraniční politiky, stejně jako identifikovat témata či agendy, která zůstávají mimo záběr médií a politické reprezentace. Rok 2008 potvrdil, že pouze zlomek portfolia ČZP je vytvářen za širšího zájmu, většina agendy je vykonávána na administrativní a exekutivní úrovni.

Stejně jako v loňském roce je kniha rozdělena na jednotlivé širší části, které odpovídají výraznějším rozměrům ČZP. Tyto části jsou dále členěny na dílčí kapitoly. Úvodní část, rozdělená na dvě kapitoly, zachycuje pokračující proměnu politického kontextu tvorby ČZP v roce 2008. Dále analyzuje zapojení vybraných aktérů do této tvorby (vláda, prezident, ministerstvo zahraničních věcí a parlament) a mediální pokrytí české zahraniční politiky. Zvláštní důraz je kladen na vazbu mezi zhoršujícím se politickým kontextem ČZP a rolí jednotlivých aktérů. Následující části jsou věnovány evropskému a bezpečnostnímu rozměru ČZP, přičemž obě části mj. zrcadlí vývoj, který byl pro rok 2008 určující, tj. přípravy na české předsednictví Radě EU a vyjednávání o umístění radarové základny amerického protiraketového systému. Na tyto obecnější části navazuje analýza zahraniční politiky vůči jednotlivým zemím a regionům. V tomto roce nebyl rozšířen obzor sledovaných zemí. Nadále jsme se přidrželi názoru, že naším cílem není poskytnutí komplexního přehledu českých zahraničně-politických vztahů, ale spíše hloubková sonda – dle našeho soudu – do nejrelevantnějších oblastí a témat. Pro příští rok však autorský tým zvažuje možnost zařazení kapitoly, věnované ČZP vůči jihoamerickému regionu. K části, věnující se multilate-

rálnímu rozměru ČZP, je nutné upozornit na posílení mezinárodněprávního pohledu na tuto problematiku, díky němuž se v této kapitole objevují i témata, která organicky patří – a jsou zmiňována – i v kapitolách jiných (jako např. problematika Kosova či srpnový vývoj týkající se rusko-gruzínského konfliktu). Pro příští vydání zvážeme opět zařazení zvláštní kapitoly, věnované mezinárodněprávní dimenzi ČZP. Závěrečná část publikace je věnována hospodářskému, lidskoprávnímu, rozvojovému a kulturnímu rozměru zahraniční politiky. Stejně jako v loňském roce ústí celá studie do úvahy o ideovém zázemí ČZP.

Autorský tým doznal jen několika málo změn, a je milou povinností koordinátora projektu poděkovat všem autorům za jejich pracovní úsilí při zpracovávání svých kapitol. Obrovský dík patří všem, kteří svým časem, ochotou, informacemi či postřehy umožnili výrazné obohacení předkládané publikace. Jmenovitě jde o: Michala Bucháčka, Jiřího Čistecského, Gabrielu Dlouhou, Tomáše Ehlera, Petra Fleischmanna, Jana Hamáčka, Mateusze Gniazdowského, Jana Kasala, Jiřího Krále, Jiřího Krbce, Aleše Macíka, Jana Michala, Jakuba Nováka, Roberta Otepku, Michala Procházku, Janu Rathsamovou, Šárku Stráhalovou, Martina Svárovského, Jana Schwippela, Igora Šeda, Bronislavu Tomáškovou, Jana Tomáška, Pavla Valového, společnost Media Tenor. Zvláštní poděkování patří Kristýně Dykové, která v rámci své odborné stáže v Ústavu mezinárodních vztahů výraznou měrou pomohla k průběhu prací na publikaci, knihovně a nakladatelství ÚMV, stejně jako odborným recenzentům, doc. Ladislavu Cabadovi a dr. Zbyňku Dubskému, kteří svým pečlivým a pozorným čtením přispěli ke zvýšení odbornosti a kvality výsledného textu. Výčet pochopitelně není úplný, vznik publikace by nebyl možný bez ochoty řady dalších administrativních, exekutivních, politických činitelů a odborníků, kteří si našli čas a podělili se s autory o své informace a názory na analyzovanou látku.

Věřím, že druhé pokračování analýzy zahraniční politiky z autorské dílny Ústavu mezinárodních vztahů alespoň částečně potvrdí ambici založit tradici pravidelných hloubkových a smysluplných studií ČZP, jejichž přínos by měl spočívat jak v aktuálním zhodnocení tohoto významného pole českého politického života, tak v poskytnutí informačního základu pro jeho pozdější studium.

Michal Kořan

Část I:

**Tvorba a kontext
české zahraniční politiky
v roce 2008**

Kapitola 1

Politický kontext a tvorba české zahraniční politiky v roce 2008

Michal Kořan

Rok 2008 byl rokem dalekosáhlých zahraničněpolitických rozhodnutí a rokem příprav na zaujetí významné mezinárodněpolitické role předsednické země v Radě EU. Tomu odpovídal zvýšený vliv parlamentu jako legislativního aktéra ČZP, i nebývalá aktivizace české diplomacie. V přímé úměře rostoucímu významu zahraniční politiky se negativně projevila i rostoucí polarizace české politické scény a přetrvávající patová situace mezi vládními a opozičními stranami, stejně jako ideový rozkol v rámci koaličních stran samých. Patová situace se dále prohloubila po krajských a senátních volbách, v nichž vládní strany zakusily nečekaně silný neúspěch. Oproti roku 2007 se zároveň zvýraznily rozdíly mezi některými názory prezidenta ČR a vládou. Politický kontext tvorby ČZP se tedy oproti roku 2007 spíše zhoršil.

Na úrovni všednodenní zahraničněpolitické agendy nicméně pokračoval výkon zahraniční politiky vcelku nerušeně již nastaveným kurzem z předchozího roku a v posilování smluvní základny bilaterálních a multilaterálních vztahů ČR. Politický kontext tak ovlivňoval výkon ČZP pouze v několika konkrétních oblastech: v bezpečnostně-politické dimenzi bilaterálního vztahu s USA, v několika bodech evropské politiky, při uznávání nezávislosti bývalé jihosrbské provincie Kosovo, při reakcích na rusko-gruzínský konflikt a v omezené míře při rozhodování o ratifikaci *Římského statutu Mezinárodního trestního soudu*. Z komplexního portfolia ČZP se politické diskuse soustředily na malý zlomek témat, byť témat, která se tak či onak dotýkají hlavních zahraničněpolitických doktrín, o nichž v závěru pojednává Petr Drulák. Exekutivní rovina zahraniční politiky tak nebyla zhoršujícím se politickým kontextem příliš zasažena, mimo jiné také patrně díky mimořádnému vypětí, souvisejícím s blížícím se předsednictvím ČR Radě EU.

Zahraněční politika však rovněž nutně vychází i z politických diskusí, neboť teze, že existuje jedna ideální racionální zahraniční politika, je jen obtížně přijatelná. V českém prostředí ovšem přílišná politická polarizace zabráňuje jakékoli smysluplné diskusi, neboť ještě prohlubuje existující ideologické spory a zahraniční politika se stává spíše rukojmím politických diskusí, než aby tyto spory mohly přispět k posunu v ná-

zorech na zahraniční politiku. Z tohoto důvodu nemá ČZP silný politický mandát a tato skutečnost se projevuje právě v oněch klíčových rozhodnutích.

V roce 2008 byl patrný ještě závažnější důsledek zhoršeného politického kontextu. Patové a zpolarizované prostředí přeje tomu, že ta nejzávažnější politická rozhodnutí jsou na legislativní úrovni prosazována „silovými hlasováními“, nikoli alespoň pokusem o jednání, a to jak koalici, tak opozici. Pokud k tomu přidáme skutečnost, že za takových podmínek vláda pokud může, přistupuje k obcházení názorů parlamentu a jeho složek, objeví se velice bezútěšný pohled na politické zázemí ČZP.

Tento bezútěšný pohled je alespoň částečně korigován působením parlamentních výborů, do jejichž pravomoci spadá zahraniční a evropská politika, v nichž se většinou daří zamezit manifestacím přílišných vzájemných politických animozit a zachovat alespoň minimální míru dialogu. Pozitivně rovněž působí fakt, že implementace, koordinace a výkon zahraniční politiky na exekutivní úrovni fungovaly po všech stránkách v roce 2008 vcelku bez větších problémů.

TVORBA ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY V ROCE 2008: VLÁDA

Způsob analýzy vládního působení na ČZP bude odpovídat rámci, zvolenému v předchozím roce, tj. budeme roli vlády analyzovat na třech úrovních:

- 1) vláda jako garant procedurálního nastavení tvorby české zahraniční politiky;
- 2) vláda jako koordinátor a vykonavatel české zahraniční politiky;
- 3) diplomacie předsedy vlády.

Vláda jako garant procedurálního nastavení tvorby české zahraniční politiky

Vláda ovlivňuje podobu procesu tvorby ČZP zejména díky pravomoci měnit jednací řád vlády, který může proměňovat způsob koordinace a řízení jednotlivých ministerstev a vlády samé, popř. zřizovat orgány, které mohou na pole zahraniční politiky vstupovat. V roce 2007 došlo změnou jednacího řádu ke zřízení Útvary místopředsedy vlády pro evropské záležitosti, které analyzovalo loňské vydání této publikace. Rok 2008 nepřinesl takto zásadní změnu, přesto však vláda některými svými usneseními dílčím způsobem zasáhla do nastavení procesu tvorby ČZP. Na počátku roku schválila *Směrnici vlády ke sjednávání smluv v rámci EU a jejich vnitrostátnímu projednávání*,¹ jež nahradila stejnojmennou směrnicí z roku 2005. Tyto směrnice stanovují závazný postup ústředních orgánů státní správy při sjednávání a vnitrostátním projednávání mezinárodních smluv uzavíraných v rámci EU.² Vzhledem k potřebě aktualizace původní směrnice MZV ČR (Odbor komunitárního práva) vypracovalo v roce 2007 (a vláda v lednu 2008 schválila) návrh nové směrnice, která upravuje tento postup u mezinárodních smluv uzavíraných Evropskou unií s třetí stranou. Tyto smlouvy se budou vnitrostátně projednávat stejným způsobem jako mezinárodní smlouvy sjednávané ve výlučné pravomoci ČR.³ K tomu dodejme, že vláda čtvrtletně monitoruje přidělování gescí a plnění legislativních závazků vyplývajících z členství ČR v EU, popř. určuje způsob nápravy. V roce 2008 se např. vyskytly určité problémy ve smlouvách,

týkajících se zemědělství a zdravotnictví (drogové prevence). Další úpravu v roce 2008 prodělal způsob spolupráce s Evropským institutem veřejné správy. V předchozích letech byla za spolupráci s tímto institutem odpovědná ministerstva zahraničních věcí, vnitra, financí a vedoucí úřadu vlády. V lednu 2008 vláda svým usnesením určila pro zabezpečení spolupráce pouze MZV a MV.⁴

Na svém zasedání 25. února vláda schválila věcný záměr zákona o zahraniční rozvojové spolupráci a uložila ministroví zahraničních věcí (ve spolupráci s řadou dalších členů vlády) předložit do poloviny roku již konkrétní návrh. Návrh byl nakonec předložen až ke konci roku 2008 a měl by přinést transformaci rozvojové politiky ČR a tím i proměnit způsob její tvorby (více viz kapitola 19 – *Rozvojový rozměr české zahraniční politiky*). Vláda v roce 2008 několikrát využila své pravomoci měnit gestory sjednávání smluv či zmocňování jejich podpisu. Například nově zmocnila ministra zahraničních věcí k projednávání smlouvy o hospodářské spolupráci s Brazílií (původně MPO) a smlouvy o ochraně investic s Arménií (původně MF). Podobně vláda v srpnu zmocnila namísto ministra financí předsedu vlády ke sjednání smlouvy o ochraně investic s Moldavskem (důvodem byla zářijová návštěva moldavské předsedkyně vlády v ČR a u této příležitosti byla smlouva podepsána na premiéřské úrovni). Patrně největší rozruch způsobil zmatečný způsob zmocňování pro podpis dohody s Rakouskem o dálničím propojení u Mikulova (více viz kapitola 5 – *Visegrádská spolupráce, Rakousko, Polsko a Slovensko v české zahraniční politice*).

Vláda v březnu projednala plán na nový model ekonomické diplomacie a uložila MZV a MPO ke konci každého roku předkládat zprávu o plnění úkolů v této oblasti. I tento krok lze považovat za ovlivnění procedurálního nastavení tvorby ČZP. V rámci stejného usnesení vláda formálně zrušila funkci koordinátora Českých center, CzechTourismu, CzechInvestu a CzechTrade (kterým od roku 2006 byl Otto Jelinek).⁵

V červnu 2008 vláda schválila finanční a personální zajištění výkonu předsednictví v Radě EU. Již v lednu 2008 vláda rozhodla o tom, že organizačnímu zabezpečení předsednictví budou napomáhat tzv. styční důstojníci, kteří budou zajišťovat kontakt mezi zahraničními diplomaty a českými politiky a úředníky. Současně vláda rozhodla o tom, že styčný důstojník bude na každé ambasádě členských států EU.

Kromě přímých zásahů do nastavení procesu tvorby zahraniční politiky vláda také navrhuje rozpočet ČR, zahraniční politiky se pochopitelně týká zejména rozpočet MZV. Oproti 6,783 miliardy Kč, které byly MZV k dispozici pro rok 2008, počítal vládní návrh z října 2008 se 7,387 miliardy Kč. Do vyšších výdajů se podle ministerstva promítá např. příprava českého předsednictví v EU v příštím roce, plánovaná účast ČR na světové výstavě Expo 2010 v Číně, rozvojová a transformační spolupráce se zahraničím, humanitární pomoc či příspěvky mezinárodním organizacím.⁶

Vláda jako koordinátor a vykonavatel české zahraniční politiky

Výkon a koordinace zahraniční politiky vlády byl na obecné úrovni popsán v loňském vydání,⁷ nyní se tedy soustředíme již na konkrétní analýzu. V průběhu celého roku vláda plnila úkoly vyplývající z jejího postavení v ústavním a legislativním pořádku ČR. Mezi ty nejvýznamnější úkoly pochopitelně patří koordinace a sjednávání (zmocňování ke sjednání) mezinárodních smluv.

Za rok 2008 se na vládní jednání dostalo více než tři desítky smluv. Zhruba třetinu tvořilo sjednání a změny hospodářských smluv o vzájemné ochraně investic (např. Jemen, Moldavsko, KLDK, Jordánsko, v případě Itálie byla ukončena platnost). Početnou skupinu tvořily smlouvy (a změny smluv) o ochraně a výměně utajovaných informací (např. Rakousko, Makedonie, Řecko, Slovensko). Stejně jako v roce 2007 došlo na dohody, které se týkají sociálního zabezpečení (Japonsko a Francie). Dále bylo projednáno několik smluv multilaterálního charakteru, jako např. červencový návrh na ratifikaci *Protokolů o přístupu Albánské republiky a Chorvatské republiky k Severoatlantické smlouvě*. Vláda rovněž projednala a odsouhlasila sjednání několika hospodářských smluv mezi EU (resp. ES) a další stranou. K „nehospodářským“ dokumentům, které sjednávala EU, resp. ES, patřil např. lednový návrh na sjednání *Dohody o stabilizaci a přidružení mezi ES a jejich členskými státy a Republikou Srbsko* a podobná dohoda s Bosnou a Hercegovinou, či návrh na sjednání *Protokolu mezi Evropskou unií, Evropským společenstvím, Švýcarskou konfederací a Lichtenštejnským knížectvím* o přidružení k schengenskému prostoru.

Žádný ze jmenovaných dokumentů téměř nepřitáhl širší pozornost, přesto se ve srovnání s rokem 2007 objevilo více mezinárodních smluv, které vyvolaly odezvu jak ve vládě samé, tak i v politickém a veřejném prostoru. Chronologicky vzato, prvním takovým dokumentem byl návrh na ratifikaci *Římského statutu Mezinárodního trestního soudu*, který vláda schválila po mnohaletém váhání v lednu (více kapitola 16 – *Multilaterální rozměr české zahraniční politiky* v letošním i loňském vydání této publikace). Koncem ledna odeslala vláda do parlamentu k ratifikaci také *Lisabonskou smlouvu* (vláda předtím mimo jiné zamítla návrh KSČM na uspořádání referenda o *Lisabonské smlouvě*; více viz kapitola 3 – *Evropský rozměr české zahraniční politiky*). V ČR, ale i na evropské úrovni, vyvolal rozruch únorový vládní návrh na podpis *Memoranda o porozumění mezi Ministerstvem vnitra ČR a Ministerstvem pro vnitřní bezpečnost USA týkajícího se programu bezvízového styku*. Další bilaterální smluvní dokumenty s USA se týkaly procesu vyjednávání o umístění prvků protiraketové obrany. Týkalo se to návrhu na sjednání *Dohody mezi ČR a USA o právním postavení ozbrojených sil USA přítomných na území ČR* (září), návrhu *Deklarace o strategické spolupráci v oblasti obrany mezi ČR a USA* (září) a zejména návrhu na sjednání *Dohody mezi vládou ČR a vládou USA o spolupráci v oblasti protiraketové obrany* (říjen) (více viz kapitola 7 – *Spojené státy americké v české zahraniční politice*). Zejména v Senátu se rozsáhle rozvinula diskuse o červencovém vládním návrhu na ukončení platnosti tzv. *Úmluvy o Europolu*. Lze tedy shrnout, že v oblasti sjednávání mezinárodních smluv byl rok 2008 oproti roku 2007 pro vládu náročnější a patrně i významnější.

Nezastupitelnou pravomocí, jíž vláda disponuje, je rozhodování o navazování diplomatických styků a rovněž rozhodování o úrovni těchto styků. Klíčovým (a jediným) rozhodnutím tohoto druhu za rok 2008 bylo uznání nezávislosti bývalé jihosrbské provincie Kosovo. Cesta k uznání Kosova vládou byla složitá, částečně se projevila skutečnost, o níž pojednávalo loňské vydání této publikace, tedy neexistence širší politické diskuse a nejasná pozice ČR. Pro jednání vlády bylo určující, že byla rozdělena i koalice sama. Kromě části ministrů ODS byla proti rychlému uznání ne-

závislosti Kosova KDU-ČSL. Ta dokonce usilovala o to, aby před projednáním kosovské otázky na jednání vlády byla uskutečněna koaliční schůzka. K té nakonec nedošlo a předsednictvo KDU-ČSL nedoporučilo lidoveckým ministrům, aby na jednání vlády 2. dubna hlasovali pro přijetí návrhu. Nakonec bylo jednání přerušeno a teprve 21. května byl návrh schválen hlasy jedenácti z osmnácti přítomných členů vlády. V usnesení vláda navíc přímo uložila ministru zahraničních věcí, aby (mj.) nadále aktivní politikou podporoval všestranný rozvoj přátelských vztahů s Republikou Srbsko, s cílem dosáhnout jejího plného členství v EU, a zároveň aby vyhodnocoval postavení kosovských Srbů v Kosovu.⁸ Vláda také rozhodla o otevření českého zastupitelství na úrovni velvyslanectví (velvyslankyně Janina Hřebíčková). Jak uznání Kosova, tak i rozhodnutí o diplomatických stycích na úrovni velvyslance rozhořčilo opozici, ale také zvýraznilo dominantní postavení, jaké vláda zaujímá při některých zahraničněpolitických krocích. Vláda totiž nebrala příliš na vědomí usnesení Zahraničního výboru PSP ČR, ani velkou většinou odsouhlasené usnesení celé sněmovny, a celkem pochopitelně smetla ze stolu i návrh KSČM, aby byl přijat zákon, který by uznání Kosova zakazoval (více viz níže a kapitola 12 – *Balkánský rozměr české zahraniční politiky*).

Z dalších pravomocí, jejichž prostřednictvím může vláda ovlivňovat zahraniční politiku ČR, se zastavíme u schvalování návrhů na vyslání zahraničních vojenských misí a schvalování návrhů s pobytem příslušníků ozbrojených sil cizích států na území ČR. Bez problémů se obešlo několik návrhů na cvičení české armády v zahraničí, popř. cvičení příslušníků cizích vojsk v ČR. Význačnějším počinem byl návrh na pokračování působení kontingentu speciálních sil v protiteroristické operaci Trvalá svoboda v Afghánistánu o síle 100 mužů. Po sněmovním souhlasu s tímto návrhem ČSSD znovu připomněla svůj požadavek, aby vojenské mise byly s opozicí konzultovány od samého počátku, tedy již od fáze, kdy jsou navrhovány.⁹ Vládní koalice však (přínejmenším na formální úrovni) tento požadavek nepřijala. Na počátku října vláda přijala usnesení č. 1246, kterým schválila návrh ministryně obrany na působení českých ozbrojených sil v zahraničí v roce 2008. Tento dokument, který podléhá ratifikaci Parlamentu ČR, mimo jiné obsahoval návrh na prodloužení české mise v silách ISAF pod vedením NATO do konce roku 2009 v počtu 645 vojáků (pro rok 2007 byla schválena česká účast v počtu 225 vojáků). Opoziční ČSSD okamžitě vyslala signál, že tento počet je nadsazený a nezíská její podporu ve sněmovně. Již od října proto probíhala neformální jednání o kompromisu, dle něhož byl snížen počet vojáků nasazených v rámci ISAF.¹⁰ Do Senátu však navzdory této dohodě doputoval původní návrh a byl záhy schválen, což opoziční sociální demokraté považovali za nepřijatelný nátlak, a celá roztržka dospěla až k níže popsané prosincové krizi. Pro bezprostřední řešení vzniklé situace vláda využila své ústavní pravomoci a na svém mimořádném zasedání projednala a schválila jediný bod jednání, usnesení č. 1631, kterým (mj.) umožnila působení 415 vojáků v operaci ISAF na 60 dnů i bez souhlasu parlamentu.

Výhradně v pravomoci vlády (tj. bez nutnosti souhlasu parlamentu) je rozhodování o výši prostředků na zapojení ČR do civilních misí EU a mezinárodních organizací. Na konci dubna tak kabinet jednomyslně schválil radikální navýšení těchto

prostředků pro rok 2009 (z 37 milionů Kč na 120 milionů Kč, s tím, že vládní usnesení počítá s dalším navyšováním – o 10 milionů Kč ročně – i pro léta 2010 a 2011).¹¹ Mimo to vláda rozhodla o některých jednorázových finančních darech a prostředcích, např. na výstavbu věžeňského komplexu v provincii Lógar v Afghánistánu, či dvojí uvolnění mimořádných finančních prostředků na rozvojovou pomoc pro Palestinskou národní autonomii (červen a prosinec). Největší rozruch patrně způsobil návrh ministra Schwarzenberga, aby vláda na svém jednání 20. srpna schválila finanční pomoc Gruzii ve výši 150 milionů Kč. Tento bod byl nejprve na jednání vlády přerušen, později však v usnesení č. 1063 schválen.

Zahraněční politiku vláda přímo ovlivňovala ještě v mnohých dalších případech, např. při rozhodování o rozpočtu české účasti na EXPO 2010, při listopadovém rozhodnutí o pozastavení vydávání víz pro vietnamské občany (na návrh ministra vnitra) a při navržení způsobu řešení syrského a kambodžského dluhu (březen, resp. duben).

Kromě výše uvedených přímých zásahů do tvorby zahraniční politiky disponuje vláda poněkud subtilnějšími, přesto však diplomaticky silnými nástroji, kterými je přijímání prohlášení k vybraným situacím. Protože k „prohlášením“ jako zahraničněpolitickému nástroji nesahá vláda příliš často, jde většinou o neopominutelný zahraničněpolitický (ale i vnitropolitický) signál. Právě srpnová situace v Gruzii vládu dovedla až k (jednomyslnému) přijetí prohlášení, v němž vláda mimo jiné vyzývá všechny strany konfliktu ke zdrženlivosti, zároveň však podporuje „nezávislost, suverenitu a územní celistvost a označuje ruskou vojenskou expanzi za nepřijatelnou a porušující mezinárodní právo“. Vláda ČR zároveň podpořila integrační úsilí Gruzie do evropských a transatlantických struktur.¹² Šlo tedy o otevřené a asertivní prohlášení, které se rozhodně neshodovalo např. s postojem opozičních stran a prezidenta ČR. Dalším prohlášením vlády v roce 2008 bylo prohlášení k situaci v Tibetu v březnu 2008, kdy ČR žádala Čínu o přístup k informacím o situaci v Tibetu a apelovala na ni, aby nesahala k násilnému řešení situace. Kromě těchto vypjatějších momentů vláda komentovala (formou vyjádření) některé zprávy mezinárodních organizací, např. *Vyjádření ČR k některým závěrečným doporučením Výboru OSN pro odstranění rasové diskriminace* a *Vyjádření České republiky k některým závěrečným doporučením Výboru OSN pro lidská práva*.

Stejně jako v loňském roce vláda stanovovala rámcové pozice a mandáty k některým evropským otázkám a pro jednání Rady EU. V této souvislosti stojí za zmínku *Stanovení definitivního znění Rámcové pozice ČR ke klimatickému energetickému balíčku* z března 2008. Dle slov premiéra vláda detailně jedná o každém mandátu pro ministry či jejich náměstky pro resortní rady, mj. pro to, aby se předcházelo situaci, kdy se „často náměstci či ministři sami dozvídali o nějakém problému, až když přijeli na radu ministrů zemí EU“.¹³ Jinak je vláda do evropských otázek ještě pochopitelně zapojena prostřednictvím působení premiéra, vice-premiéra pro evropské záležitosti a ministra zahraničních věcí ve *Výboru pro EU* na vládní a pracovní úrovni (více kapitola 3 – *Evropský rozměr české zahraniční politiky*).

Je již dlouholetou tradicí, že (téměř) všechna jednání vlády jsou zahajována informováním o aktuálních evropských otázkách a zakončovány informováním o jednáních členů vlády (či pověřených činitelů) na uskutečněných multilaterálních

fórech. Vláda si navíc v průběhu roku vyžádala informace o některých významných zahraničněpolitických vyjednáváních. Pravidelně se tak na pořad dostávala jednání o nákupu ozbrojených transportérů Pandur s rakouskou firmou Steyer (více viz kapitola 5 – *Visegrádská spolupráce, Rakousko, Polsko a Slovensko v české zahraniční politice*). Vláda se rovněž nechala informovat o vyjednávání s USA o zrušení vízové povinnosti při cestování do USA, o průběhu příprav na konání Evropského jaderného fóra. Poněkud výjimečná situace nastala, když si vláda vyžádala informace i o přípravě květnové návštěvy ministrů zahraničních věcí Francie a Švédska, neboť obvykle platí, že vláda pouze danou návštěvu schválí a vyslechne informace až po jejím uskutečnění. Pravidelně (čtvrtletně) vláda monitorovala přejímání legislativních závazků, vyplývajících z členství ČR v EU.

Vláda rovněž vydává souhlas se složením delegací na různá multilaterální fóra (navrhují gesční členové vlády, většinou spolu s ministrem zahraničních věcí). Mezi nejdůležitější delegace pochopitelně patří zasedání Evropské rady. Na jednání vlády se schvalují zahraniční cesty premiéra, prezidenta, ministra zahraničních věcí, místopředsedy vlády pro evropské záležitosti a ministra-předsedy Legislativní rady vlády. Vláda dále schvaluje návštěvy prezidentů, předsedů vlád a ministrů zahraničních věcí cizích států. Vláda schválila zhruba dvacet pět zahraničních cest předsedy vlády, dvě desítky cest prezidenta republiky a téměř pět desítek zahraničních návštěv.

Z předložené analýzy je patrné, že vláda má k dispozici pestrou paletu možností, jak ovlivnit ČZP, z nichž pouze zlomek přitáhne zájem veřejné, mediální či politické sféry. Až na některé výjimky vláda vystupovala velice jednotně, přičemž výkon vlády v oblasti zahraniční politiky pochopitelně ovlivnily hlavní momenty české zahraniční politiky roku 2008 – jednání o nezávislosti Kosova, jednání o umístění prvků americké protiraketové obrany, situace v Gruzii a přípravy na předsednictví ČR v Radě EU.

Diplomacie předsedy vlády

Premiér Mirek Topolánek vykonal v roce 2008 téměř 30 zahraničních cest¹⁴ a přijal více než 40 zahraničních hostů. Portfolio cest i přijetí bylo rozmanité, přesto je možné vysledovat určité charakteristické rysy. Diplomacie předsedy vlády odpovídala silnému středoevropskému zaměření (včetně Německa), které bylo patrné již v roce 2007. Oproti roku 2007 byla posílena balkánská dimenze, a to jak v rovině zahraničních cest, tak i v rovině přijetí hostů z balkánského regionu. Tento posun souvisí mj. s aktivizací politiky vůči tomuto regionu díky předsednictví v EU. Stejně jako v roce 2007 odrážela diplomacie předsedy vlády jednání se Spojenými státy o umístění radaru a o zrušení vízové povinnosti, přičemž nejvýznamnějším bylo únorové setkání s americkým prezidentem. Právě počet setkání s nejvyššími americkými představiteli (stejně jako postup, který M. Topolánek zvolil na podzim, kdy před cestou do Washingtonu a již druhým setkáním s americkým prezidentem za rok 2008 dal přednost řešení vnitropolitických obtíží) svědčí o vysoké úrovni česko-amerických vztahů. Ta napomohla i úspěšným jednáním o návštěvě nově zvoleného prezidenta USA Baracka Obamy v ČR v dubnu 2009.

Zajímavým rysem byla vcelku výrazná blízkovýchodní orientace diplomatických aktivit M. Topolánka, což lze dokumentovat např. přijetím předsedy vlády Palestinské autonomní správy, či oficiální návštěvou Izraele a Jordánska. Zahraniční cestu, zaměřenou zejména na podporu českých ekonomických zájmů, podnikl M. Topolánek v březnu, kdy navštívil Jemen, Vietnam a Spojené arabské emiráty. Latinská Amerika se do programu předsedy vlády dostala díky jeho účasti na květnovém summitu EU–Latinská Amerika. Řada cest vycházela z harmonogramu EU a NATO. Několik přijetí představitelů z afrického kontinentu a zastávka v Mali a v Kapverdské republice možná signalizuje částečně zvýšený zájem české diplomacie o tento kontinent, o němž (opatrně) píše O. Horký v této publikaci.

Kromě oficiální návštěvy Ukrajiny se z přehledu diplomatických aktivit premiéra Topolánka poněkud vytratila východní dimenze, což ovšem bylo vyváжено jak setkáními v rámci V4, tak diplomacií na dalších úrovních a deklarovanými prioritami českého předsednictví v Radě EU. Obdobný argument platí i pro kavkazský a kaspický prostor, který hrál v roce 2007 v diplomacii předsedy vlády poměrně prominentní roli, již v roce 2008 převzal ministr zahraničních věcí.

Druhá polovina roku, a zejména poslední dva měsíce, se nesly ve znamení ojedinělé aktivizace diplomacie v souvislosti s blížícím se předsednictvím ČR v Radě EU. V těchto týdnech se postupně uskutečnila bilaterální setkání s nejvyššími představiteli všech členských států EU. Tematicky většinou setkání dominovaly právě otázky k předsednictví a osud ratifikace *Lisabonské smlouvy*, umístění prvků americké protiraketové obrany, hospodářské vztahy, v závěru roku také posílila agenda spjatá s důsledky hospodářské krize. Premiér má stále velký zájem o energetickou problematiku.

Rok 2008 lze jednoznačně označit za aktivnější co do diplomatických aktivit předsedy vlády, což je nutné dát do souvislosti právě s předsednictvím ČR v EU. Díky němu byla upřena i větší pozornost (zejména v evropském měřítku) na rétorickou stránku premiérské diplomacie. V tomto ohledu nebylo možné nezaznamenat změnu, již M. Topolánek postupně prodělal, kdy se jeho vyjádření s rostoucí měrou odpoutávala od specificky národního a „eurorealistického“ pohledu ODS, a zaujímal postoje, které zahrnovaly i odpovědnost za moderování diskuse v celé Unii. Tuto proměnu lze dokumentovat nejen na postupné podpoře ratifikace *Lisabonské smlouvy*, ale také např. na snaze schválit energetický klimatický balíček, který je pro ČR vcelku kontroverzní, či v jeho vyjádřeních v závěru roku, jež učinil v souvislosti s hospodářskou krizí. V umírněném duchu premiér rovněž vystupoval v souvislosti s procesem uznání nezávislého Kosova. Jak píše Filip Tesař (v kapitole 12 – *Balkánský rozměr české zahraniční politiky*), předseda vlády podřídil osobní emoce snaze dosažení rozhodnutí o uznání. Ostřejší zahraničněpolitickou reakcí, jež zanechala výrazný otisk i v mediální sféře, si tak M. Topolánek neodpustil v podstatě pouze při své kritice zprávy amerického ministerstva zahraničí o stavu lidských práv ve světě, která se zabývala porušováním lidských práv v ČR (premiér mj. prohlásil, že „země, která umožňuje mučení zajatců, mě jen těžko může poučovat o tom, jak jsou porušována lidská práva u nás“).¹⁵

TVORBA ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY V ROCE 2008: MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ

Ministerstvo zahraničních věcí ČR si v mnoha ohledech podrželo klíčovou roli při tvorbě zahraniční politiky. Vláda sice zůstává arbitrem provádění zahraniční politiky, drtivou většinu aktů, o nichž byla řeč výše, však z větší části připravovalo právě MZV. Bylo gestorem, popř. spolugestorem všech mezinárodních smluv, zásadní měrou se podílelo na přípravě podkladů ke všem zahraničněpolitickým rozhodnutím. Není ani nutné zdůrazňovat, že MZV navíc provádí veškerou běžnou agendu spjatou se zahraniční politikou, je personálně nejvybavenější pro její implementaci, stejně jako pro získání a vyhodnocování informací z teritorií. Spolu se zástupci ministerstva obrany jsou to zejména činitelé MVZ, kteří zpravují další ústavní činitele (např. vládu při jejím jednání a parlamentní výbory) o aktuálních zahraničněpolitických otázkách (z MZV v roce 2008 např. politický ředitel Martin Povejšil často navštěvoval sněmovní Zahraniční výbor). K tomu je nutné dodat, že si na diplomatickém poli – kromě ministra Karla Schwarzenberga – aktivně a viditelně počínali i další zástupci MZV, zejména pak první náměstek ministra Tomáš Pojar. Méně viditelným, ale významným příspěvkem jsou diplomatická jednání na úrovni dalších „diplomatických pater“, jako např. konzultace a setkání na úrovni politických ředitelů, sekčních ředitelů a ředitelů odborů.

V evropských otázkách se MZV již druhým rokem dělí o pravomoci s Útvarem místopředsedy vlády pro evropské záležitosti, nadále si ovšem drží hlavní slovo ve většině otázek spjatých s externí dimenzí EU. MZV zastupuje ČR na jednání GAERC v oblasti vnějších vztahů a společně s ÚMVEZ řídí českou misi v Bruselu (více kapitola 3 – *Evropský rozměr české zahraniční politiky*). V průběhu roku se ovšem objevily signály, že do budoucna by role ÚMVEZ při koordinaci a tvorbě evropské politiky mohla být výraznější, či by se dokonce mohl tento útvar vyvinout v plnohodnotné ministerstvo.¹⁶ V oblasti bezpečnostní politiky např. MZV odpovídá za koordinaci rozvojové pomoci a civilních PRT týmů v Afghánistánu, MZV mělo rovněž ve své gesci přípravu na bukurešťský summit NATO (více viz kapitola 4 – *Bezpečnostní rozměr české zahraniční politiky*). Od roku 2009 by navíc resortní ministerstva měla realizovat již pouze existující projekty, nové projekty by měly náležet výhradně do gescie MZV (viz kapitola 13 – *Blízký východ, Středomoří a Afghánistán v české zahraniční politice*). Jak píše Ondřej Ditrych, ministerstvo zahraničních věcí vystupovalo v roli hlavního garanta jednání se Spojenými státy americkými v obou hlavních oblastech (radar a víza), pochopitelně ve spolupráci s MO (radar) a MV (které dojednalo *Memorandum o porozumění* a řešilo technické detaily; viz kapitola 7 – *Spojené státy americké v české zahraniční politice*). V balkánské oblasti (kromě značné intenzity diplomatických styků) mělo MZV hrát hlavní roli jak při přípravě materiálu, na jehož základě byla uznána nezávislost Kosova, ale rovněž bylo odpovědné za udržení co možná nejlepších vztahů se Srbskem. Zcela zásadní roli hraje MZV při tvorbě zahraniční politiky vůči oblastem, které stojí na okraji českého zahraničněpolitického zájmu. Platí to např. pro subsaharskou Afriku, kde (na podnět

Úřadu vlády ČR) vznikl nový strategický dokument o přístupu ČR k tomuto regionu (více viz kapitola 15 – *Subsaharská Afrika v české zahraniční politice*). Rok 2008 rovněž přinesl pokrok směrem k centralizaci zahraniční rozvojové pomoci pod MZV (více kapitola 19 – *Rozvojový rozměr české zahraniční politiky*). Dle Veroniky Bílkové bylo ministerstvo zahraničních věcí i nejnápadnějším aktérem české multilaterální politiky, zejména prostřednictvím Stálých misí při mezinárodních organizacích, které čeká obzvláště náročný úkol při výkonu předsednictví ČR v Radě EU (viz kapitola 16 – *Multilaterální rozměr české zahraniční politiky*). Stálé mise ČR při mezinárodních organizacích byly v souvislosti s předsednictvím personálně posíleny. Například stálé zastoupení při OSN v New Yorku se pro potřeby předsednictví rozrostlo na 50 lidí, což je zhruba trojnásobek běžného stavu.

V roce 2007 byla navržena a od roku 2008 je postupně realizována hloubková restrukturalizace MZV, o níž byla zpráva v loňském vydání této publikace. Jedním z jejích pilířů bylo vyhodnocení činnosti českých zastupitelských úřadů a dlouhodobá koncepce výměny velvyslanců. Tuto koncepci mj. projednával ministr zahraničních věcí s předsedou vlády a rovněž i s prezidentem ČR na červencové schůzce k zahraniční politice v Lánech. Koncepce počítá s pokračováním uzavírání některých velvyslanectví, a naopak s posilováním či otevíráním zastupitelství v nově prioritních oblastech (např. se počítá s otevřením velvyslanectví v Ázerbájdžánu, hovoří se o zastupitelství v Íránu, či o povýšení zastupitelství v Bělorusku). Protože tato koncepce byla v průběhu roku řešena ve vyhrazeném režimu, podrobnější informace k této problematice nebyly k dispozici.

Optimalizace sítě ZÚ patrně neprobíhá v té rychlosti, v jaké bylo původně předpokládáno, nicméně na konci roku 2008 byl již k dispozici dílčí materiál, který určuje způsob vyhodnocování činnosti ZÚ 1) s ohledem na význam zastupitelství pro strategické zájmy zahraniční politiky, 2) pro činnost obchodně-ekonomických úseků, 3) s ohledem na konzulární služby. Probíhají také pokusy o systematizaci návrhů proměny sítě ZÚ, např. dochází k posilování vzdálenějších ZÚ, relevantních pro hospodářské, ale i zahraničněpolitické a bezpečnostní zájmy ČR. Další patrnou tendencí je posilování najímání místních obyvatel, kteří mohou mít kýžené intimnější znalosti daného prostředí a zvyklostí (existuje snaha místní síly, tam, kde to bezpečnostní situace dovoluje, využívat jak v administrativně-technickém, tak i v obchodně-ekonomickém úseku zastupitelských úřadů).

Již v roce 2008 tedy došlo v síti českých zastupitelství k několika změnám. V březnu bylo povýšeno na velvyslanectví české zastupitelství v Kábulu, jeho role by měla spočívat zejména v asistenci při komunikaci rekonstrukčního týmu s afghánskými představiteli. Tato změna odpovídá zahraničněpolitické prioritě posílení české přítomnosti v Afghánistánu. Jak již bylo zmíněno, na velvyslanectví byla rovněž povýšena i styčná kancelář v Plištině. Zřízení velvyslanectví v Kosovu dle tamní velvyslankyně J. Hřebíčkové napomohlo jak při jednáních s představiteli kosovských úřadů, tak při jednáních s představiteli OSN, NATO, Evropské unie i unijní mise EU-LEX v Kosovu.¹⁷ Zajímavou událostí bylo navázání diplomatických vztahů s Monakem (vládou odsouhlasené v září 2007), ke kterému formálně došlo 16. září předáním pověřovacích listin českým velvyslancem ve Francii knížeti Albertovi II. Do roku

2008 komunikovala ČR s Monakem prostřednictvím Francie, od září 2008 bude mít Monako na starosti český velvyslanec v Paříži, zástupcem ČR přímo v Monaku bude honorární generální konzul François Jean Brych. Rok 2008 naopak znamenal definitivní zrušení generálního konzulátu ČR v Katovicích.

K podobnému kroku se uchýlilo rovněž Slovensko, které zrušilo svůj generální konzulát v Brně. Naopak v roce 2008 probíhala jednání o tom, že by byly v Brně zřízeny generální konzuláty Chorvatska a Itálie.

Kromě širších a koncepčních změn MZV v oblasti českého zastoupení v zahraničí reagují české ZÚ i na základě (více méně) aktuálních problémů. ČR čelí zvýšenému tlaku žadatelů o víza a některá zastupitelství nebyla schopna požadavky adekvátně uspokojovat. Toto téma uvedl ministr zahraničních věcí i na každoroční poradě velvyslanců koncem května v Praze. Cest, jak s tímto stavem naložit, bylo několik. Patrně nejvíce pozornosti (a také kritiky) vzbudil pilotní projekt vízového centra v Jekatěrinburku a v ukrajinském Lvově. Dlouhodobě neuspokojivou situaci s vydáváním víz na Ukrajině se MZV pokoušelo řešit na počátku roku také personálním posílením konzulárního a diplomatického úseku ZÚ v Kyjevě a ve Lvově. Trvalému problému s vydáváním víz čelí ČR i ve Vietnamu. Zde se situace vyhroutil na jaře, úředníci velvyslanectví byli opozicí dokonce obviněni z korupce, a v Hanoji MZV na přechodnou dobu pozastavilo vyřizování víz. Podobné rozhodnutí učinila i vláda v listopadu. Na aktuální situaci reagovalo rovněž české velvyslanectví v Bernu, když v průběhu konání fotbalového mistrovství Evropy v Rakousku a Švýcarsku posílilo své konzulární služby (pro případ postupu českého týmu ze základní skupiny s podobným krokem počítal i ZÚ Vídeň, bohužel tohoto kroku nebylo nakonec zapotřebí).

Následující tabulka ukazuje na dynamiku vývoje konzulárních služeb českým občanům v zahraničí v letních sezonách od roku 2005 do roku 2008 (včetně)

Tabulka č. 1 Konzulární případy v letních turistických sezonách 2005–2008

	Cestovní doklady	Prodej valut	Omezení osobní svobody	Hospitalizace	Úmrtí	Dopravní nehody
2005	877	19	247	132	107	272
2006	915	11	256	168	90	295
2007	1212	12	252	186	100	233
2008	868	12	230	148	83	160

Zdroj: Česká tisková kancelář a MZV ČR.

Rok 2008 byl prvním rokem zavádění tzv. strategického a projektového řízení MZV. Výběr projektů probíhá tak, že jednotliví náměstci vybírají návrhy vzešlé z nižších patř MZV, předloží je kolegiu náměstků a je o nich jednáno ze strategického i finanč-

ního hlediska. Záměrem je, aby existovala jasná představa o projektech s ohledem na jejich proveditelnost, strategický význam a hlavně financování, tak, aby s nimi mohlo být počítáno při dalším návrhu rozpočtu MZV (tj., aby byl rozpočet tvořen na základě jasného zadání, nikoli na základě zkušeností a více či méně jasných představ). Jednotlivé projekty se pak mohou ucházet i o financování mimo MZV. V současnosti je nejviditelnějším z již realizovaných projektů provinční a rekonstrukční tým v Afghánistánu, ale existují i méně viditelné projekty, zaměřené na logistickou a personální sekci ministerstva. Příkladem je personální informační systém, který má umožnit větší přehlednost a efektivitu při využívání lidských zdrojů MZV a tzv. centrální úložiště dat, které má zjednodušit sdílení a přístupnost dat nejen v rámci MZV, ale i ostatním ústředním orgánům státní správy.

Je možné se nadále setkat se spíše ojedinělou odtažitostí pracovníků MZV k hloubkové organizační reformě (např. snížení počtu úrovní řízení či snaha odpojit kariérní diplomaty od politické úrovně řízení MZV), ale rok 2008 dle dostupných informací zaznamenal postupnou změnu a pozitivnější hodnocení. Reforma znamená mj. větší odpovědnost jednotlivých pracovníků MZV, která by měla mít za následek i větší efektivitu a pružnost při rozhodování. Nicméně nelze zapřít jistou setrvačnost v chodu úřadu, který se větším změnám vzdívá. I proto je s dalším hodnocením provedených reforem ještě nutné počkat. Oblasti, kde se však organizační reformy již projevují, jsou informační technologie a částečně i personální politika.

Informační systémy jsou jedním z pilířů efektivní a kvalitní zahraniční služby. Proto právě na tuto oblast byla v roce 2008 reforma do velké míry zaměřena. Byly vytvořeny rešeršní systémy, které umožňují pružnější vyhledávání a sdílení. MZV se v minulých letech dlouhodobě potýkalo s přístupem k informačnímu systému COREU, tento problém byl řešen tak, že byl uveden do provozu systém EU-EXTRANET (propojení komunikačních sítí MZV, jednotlivých resortů a stálých misí), čímž byly odstraněny nejpalčivější problémy, které by zejména při předsednictví ČR značně ztěžovaly práci. Posun k lepšímu zaznamenal i způsob elektronické komunikace s jednotlivými ZÚ. Protože na některých zastupitelských úřadech existovaly problémy s nedostatečnými bezpečnostními certifikacemi, nebylo do těchto oblastí možné zasílat vyhrazené či tajné materiály. MZV proto zprovoznilo systém tzv. vyhrazených notebooků, jež jsou schopny zaručit dostatečnou bezpečnost v elektronické komunikaci.

Po personální stránce by měla přinést posun nejen implementace personálního informačního systému, ale rovněž důsledné naplňování otevřenosti výběrových řízení (dříve byli vedoucí pracovníci vždy pouze nominováni tzv. personální radou). Pokračuje rovněž snaha dát pevná pravidla zahraničním výjezdům a kariérnímu řádu. V případě nově nastoupivších diplomatů tento systém dle dostupných informací funguje. Významným pokrokem byla postupná profesionalizace diplomatické služby, která 24 hodin denně monitoruje události ve světě a má být schopna okamžité reakce zejména na krizové události. Dříve šlo o o diplomaty, kteří byli vždy nominováni pro tuto službu pouze na omezenou dobu, v současné době by se touto prací měli zabývat stálí pracovníci, což by mělo přispět ke zvýšení kvality této složky české diplomacie.

V roce 2008 proběhlo na MZV ještě několik dalších dílčích personálních a organizačních změn. Po personální stránce bylo významným počinem jmenování Jana Ko-

houta (předtím stálého zastupitele ČR při EU) náměstkem ministra pro rozvojovou spolupráci, humanitární pomoc, právní a konzulární záležitosti. Po organizační stránce proběhla změna koordinace rozvojové zahraniční pomoci zřízením České rozvojové agentury, pod níž postupně od ostatních ministerstev přejde veškerá zahraniční rozvojová pomoc (více viz kapitola 19 – *Rozvojový rozměr české zahraniční politiky*). Pro energetickou bezpečnost byl jmenován vyslanec Václav Bartuška a pro lepší profilaci české politiky vůči subsaharskému regionu byl zřízen Odbor států subsaharské Afriky.

Diplomacie ministra zahraničních věcí

Obdobně jako v případě předsedy vlády lze vysledovat v diplomatickém působení ministra zahraničních věcí určité trendy, byť portfolio zahraničních cest i přijetí zahraničních hostů bylo u K. Schwarzenberga širší než u premiéra. Ministrovny diplomatické aktivity odpovídaly obecnému nastavení české zahraniční politiky. Projevovaly se jak profilové oblasti (střední Evropa, Balkán, cesty a přijetí v souvislosti s evropskými záležitostmi, s předsednictvím v Radě EU či s vyjednáváním s USA, Blízký východ, východní dimenze), tak setkání a přijetí, která vyplývají z nutnosti udržovat co možná nejširší diplomatické styky i s teritorií, která přímo nenáleží mezi české zahraničněpolitické priority (přijetí kanadské ministryně pro přistěhovalce, setkání se singapurským ministrem zahraničních věcí, přijetí ministra zahraničních věcí Salvadoru a přijetí ministra zahraničních věcí Argentiny). Jednou z nejsledovanějších zahraničních cest ministra Schwarzenberga byla jeho lednová návštěva Kosova. Svým způsobem šlo o symbolické gesto, neboť se tam ministr vydal necelý týden poté, co kosovský parlament schválil vládu, která se zavázala dovést Kosovo v nejbližší době k nezávislosti.

Diplomatickou příležitostí může být i podzimní účast na Valném shromáždění OSN, a to nejen kvůli OSN samé. Nabízí se zde totiž také příležitost jednat na bilaterální úrovni s ostatními státníky. Tímto způsobem se např. na konci září ministr setkal se svým iránským protějškem Manúčehrem Mottakím, aby potvrdil započatí nesmělého přibližování.

Samý konec roku 2008 pak již jednoznačně ukázal, jak náročné (a sledované) bude předsednictví v Radě EU z diplomatického hlediska: vyjádření K. Schwarzenberga k prosincové krizi v Gaze byla hodnocena s velkou pozorností přinejmenším v celé Evropě a jen několik hodin před koncem roku bylo rozhodnuto, že ministr zahraničních věcí povede misi EU na Blízký východ, která se pokusí o řešení problému.

Mezi diplomatické aktivity lze nepřímo zařadit také vyjadřování a rétorickou profilaci K. Schwarzenberga. V průběhu roku bylo možné zachytit několik profilových témat. Patřil mezi ně důraz na lidská práva – ministr volal po posílení lidskoprávní orientace ČZP, mj. po větším důrazu na demokratizaci Barmy. V březnu se spolu s Václavem Havlem a čtyřmi dalšími světovými státníky a mysliteli vyslovil pro větší tlak mezinárodního společenství na Čínu v souvislosti s nepokoji v Tibetu. Dále otevřeně vyzval k bojkotu OH v Pekingu a stavěl se za přijetí dalajlamy v EU. Druhým silným aspektem byla asertivní linie vůči Rusku, která se obnažila zejména při srpnovém konfliktu v Gruzii. Po ní se ministr Schwarzenberg dokonce zmínil o mož-

nosti bojkotu olympijských her v ruské Soči, což vyvolalo negativní reakci ruského ministra zahraničních věcí Sergeje Lavrova. Třetí dlouhodobě přítomné téma spočívalo v ministrově zájmu o co nejrychlejší integraci balkánských zemí do euroatlantických struktur.

TVORBA ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY V ROCE 2008: PREZIDENT

Rok 2007 přinesl vcelku ojedinělou shodu mezi prezidentem a vládou. Docházelo sice k dílčím odlišnostem, ale i díky ideologické spřízněnosti s hlavní vládní stranou působil prezident ve prospěch vládou nastaveného kurzu zahraniční politiky.¹⁸ Pro rok 2008 toto tvrzení již neplatilo. Zejména po svém druhém zvolení prezidentem ČR a ještě více pak po podzimním sjezdu ODS se V. Klaus tam, kde se částečně profiloval vůči vládě již v roce předchozím (Kosovo, Rusko, EU a *Lisabonská smlouva*), zcela zřetelně a otevřeně začal vůči vládě vymezovat. S postupem roku prezident působil stále více jako autonomnější aktér, bez respektu k některým zahraničněpolitickým prioritám vlády. Na druhé straně v těch tématech, jež nepatří mezi profilové oblasti prezidenta Klause, buď prezident zaujímal shodné pozice s vládou (radar, rozšíření EU), nebo se k nim nevyjadřoval (např. energetická bezpečnost). Jak dalece může být (staro)nová dvojkolejnost české zahraniční politiky problémem, v tuto chvíli není jasné. Za rok 2008 nedošlo k situaci (snad s částečnou výhradou ratifikace Mezinárodního soudního tribunálu), kdy by prezident Klaus přímo užil svých ústavních pravomocí a zhatil některý ze zahraničněpolitických kroků vlády (příležitost se nabízel např. při jmenování J. Hřebíčkové českou velvyslankyní v Kosovu). Dle vlastních prohlášení prezident Klaus zaujímal zhruba ten postoj, kdy uznal, že se jeho názory (konkrétně stran *Lisabonské smlouvy* a interpretace konfliktu v Gruzii) zásadně liší, a nevidí prostor pro ovlivnění vlády.¹⁹ Přesto však je otevřený rozpor mezi vládní a prezidentskou politikou v některých klíčových tématech symptomem pokračujících hlubokých ideologických rozdílů mezi zahraničněpolitickými postoji jednotlivých názorových proudů v ČR. Pokud se do budoucna bude tato situace zhoršovat, negativní důsledky pro ČZP zřejmě budou dalekosáhlé.

Působení prezidenta republiky se pochopitelně neomezuje na jeho vyjádření k vládní zahraniční politice. Prezident má určité ústavní pravomoci (a povinnosti), které jsou procedurálního a reprezentačního rázu. Mezi tyto pravomoci, které prezident vykonával v průběhu roku, patřilo přijímání pověřovacích listin nových velvyslanců v ČR, jmenování a přijímání nových velvyslanců ČR v zahraničí (vše se děje na návrh vlády). Nejvíce sledované bylo patrně odvolání českého velvyslance v Bruselu J. Kohouta na počátku ledna, naopak jmenováním J. Hřebíčkové velvyslankyní v Kosovu prezident korunoval proces uznávání nezávislosti této bývalé jihosrbské provincie. Stejně jako v případě ratifikace mezinárodních smluv *Ústava ČR* jasně nespécifikuje, zda a kdy prezident vedoucí zastupitelských misí na návrh vlády pověří či odvolá. I v tomto ohledu má tedy prezident poměrně silné a obtížně kontrolovatelné postavení vůči vládě, rok 2008 ovšem v tomto směru žádné kontroverze nepřinesl.

Mezi další procedurální ústavní pravomoci prezidenta patří ratifikace (podepisování) mezinárodních smluv, pokud tuto pravomoc nepřenesl na vládu nebo s jejím souhlasem na jednotlivé členy. Návrhy na přenesení těchto pravomocí jsou obsaženy již v prvotních vládních usneseních, týkajících se sjednávání smluv. V roce 2008 došlo k jedinému významnějšímu mezinárodněprávnímu aktu, v němž prezident ČR figuroval, a to k ratifikaci přístupových protokolů Albánie a Chorvatska ke smlouvě NATO 22. 12. 2008. Rok 2009 bude v tomto směru jistě vyhraněnější kvůli předpokládané ratifikaci *Lisabonské smlouvy*.

Nezanedbatelným příspěvkem prezidenta republiky mohou být jeho diplomatické aktivity. Prezident v roce 2008 přijal kromě nových velvyslanců v ČR více než tři desítky zahraničních hostů. „Domácí“ diplomatická aktivita prezidenta ČR se vyznačovala vysokou intenzitou balkánských a středoevropských návštěv směřujících do ČR, poměrně málo návštěv přijal naopak V. Klaus ze „starých“ členských zemí EU (k plánovanému setkání s francouzským prezidentem nedošlo kvůli hospitalizaci V. Klause). Vcelku významně byla zastoupena i Afrika. Zahraničních cest vykonal prezident více než dvacet, velice často se objevovaly středoevropské a balkánské země, prezident podnikl dvě cesty do USA a jednu cestu do Egypta. Kromě bilaterálních setkání se prezident republiky zúčastnil např. dubnového summitu NATO. Je zajímavé, že ze zhruba dvaceti zahraničních cest jich prezident Klaus pět zasvětil buď prezentaci své knihy *Modrá nikoli zelená planeta* nebo prezentaci svých názorů na globální klimatické změny. Tomuto tématu byla (mj.) zasvěcena cesta do New Yorku, Rakouska, Švýcarska, Polska a Německa. Zdá se, že tedy poněkud zesílil trend, který byl patrný již v loňském roce, kdy český prezident cíleně zaměřuje některé své cesty na představení svých názorů na tuto problematiku. Stojí za zvážení, do jaké míry pak tyto cesty odpovídají ústavní funkci reprezentovat ČR navenek.

TVORBA ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY V ROCE 2008: PARLAMENT

Stejně jako v předchozím roce bude vliv parlamentu na českou zahraniční politiku analyzován na třech úrovních:

- 1) zásahy do zahraniční politiky, vyplývající z postavení parlamentu, jeho komor a relevantních výborů v politickém a ústavním systému ČR;
- 2) parlament jako platforma pro diskusi a vyjednávání o zahraniční politice;
- 3) tzv. parlamentní diplomacie.

Česká zahraniční politika není v drtivé většině případů určována zákonnými akty, ale některé zákony mohou podobu tvorby zahraniční politiky ovlivňovat – např. vytvářený zákon o zahraniční rozvojové pomoci, tzv. stykový zákon a každoroční zákon o státním rozpočtu. Legislativní role parlamentu v zahraniční politice je tak omezena na schvalování ústavou určených mezinárodních smluv, vyslovování souhlasu s pobytem českých ozbrojených sil v zahraničí a s pobytem ozbrojených sil jiných států na území ČR.²⁰ Oproti roku 2007, kdy parlament nevyužil svou legislativní pra-

vomoc a přímo se nepostavil proti žádné z vládou předložených smluv či návrhů na vyslání českých ozbrojených sil (resp. návrhů na pobyt ozbrojených sil jiných států na území ČR), přinesl rok 2008 poměrně dramatické změny. I v roce 2007 sice existovala diskuse v souvislosti s některými smlouvami a zahraničními misemi, nakonec však byly všechny vládní návrhy přijaty, ovšem v roce 2008 nejenže byly parlamentní diskuse vyhrocenější, ale parlament i přímo využil své pravomoci neschválit vyslání ozbrojených sil do zahraničí, a jeho legislativní vliv se promítl i do procesu ratifikace některých významných smluvních dokumentů.

Sněmovna

Sněmovna celkem za rok 2008 udělila souhlas s ratifikací téměř tří desítek smluv, více než polovina z nich byla multilaterální povahy. Nejčastějším předkladatelem smluv byl ministr zahraničních věcí, čtyři smlouvy předložil ministr financí, tři premiér, z dalších resortů předkládali smlouvy ministři dopravy, vnitra, práce a sociálních věcí, spravedlnosti, školství, kultury, životního prostředí. *Lisabonskou smlouvu* předkládal místopředseda vlády pro evropské záležitosti a významné smlouvy pocho-pitelně předložila ministryně obrany. Všechny smlouvy projednával Zahraniční výbor, dle potřeby bylo odsouhlaseno projednávání v dalších výborech. Čtrnáct smluv přitom sněmovna zvládla cele projednat v roce 2008, od prvního čtení přes výbory po konečný souhlas s ratifikací (z těch významnějších šlo např. o souhlas s asociačními dohodami s Albánií a Černou Horou).

Rozprava se vedla jen k několika málo smlouvám, poznámky byly většinou věcného či přímo technického charakteru. Například při prvním čtení výpovědi *Dohody mezi ČSSR a SSSR o sociálním zabezpečení* padla otázka (posl. Václav Exner), co se stane s postiženými lidmi, až dohoda přestane platit (částečný důvod výpovědi smlouvy byla vlekoucí se jednání o nové smlouvě s Ruskou federací a snaha tímto způsobem tlačit na ruskou stranu), a podobná diskuse se konala posléze na projednávání v Zahraničním výboru. Přesto byla smlouva bez obtíží schválena.²¹ Diskuse se rozproudila i při prvním čtení návrhu na vypovězení *Úmluvy Mezinárodní organizace práce o zaměstnání žen v podzemí*. Jejím vypovězením ČR harmonizovala své právo s EU, přičemž v tomto konkrétním případě takový krok vzbudil rozporuplné reakce. Při druhém čtení někteří poslanci ODS hlasovali proti, stejně jako většina poslaneckého klubu KSČM.²² Tradiční výtky poslanců (např. V. Exnera) zaznívají na nedokonalé a neoficiální překlady projednávaných dokumentů (v roce 2008 to kromě *Lisabonské smlouvy* byla např. dohoda s Itálií o ukončení platnosti dohody o ochraně investic).

Jen zlomek z projednávaných smluv vzbudil širší diskusi, ovšem v porovnání s rokem 2008 tento počet přece jen výmluvně vzrostl. Patrně nejnejistější situace panuje v souvislosti s vyslovením souhlasu s ratifikací *Dohody mezi ČR a USA o zřízení radarové stanice protiraketové obrany* a s ratifikací *Dohody mezi ČR a USA o právním postavení ozbrojených sil USA přítomných na území ČR*. Obě smlouvy byly sněmovně předloženy 30. 9. 2008 a projednávání bylo započato 29. října. Premiér Topolánek při prvním čtení usiloval o to, aby poslanci nechali smlouvy projít prvním čtením, postoupili je výborům a započali „detailní diskusi“ nad jejich obsahem. Dle očekávání se strhla dlouhá diskuse, z procedurálního hlediska je spíše podstatné, že projed-

návání smluv bylo přerušeno a pokračování navrženo až na pořad 52. schůze, 19. 3. 2009. Působení parlamentu při ratifikaci těchto smluv ukazuje, že se parlament může na poli zahraniční politiky stát klíčovým hráčem, který je schopen ovlivnit směřování zahraniční politiky.

Na konci ledna byla sněmovně předložena *Lisabonská smlouva* pozměňující *Smlouvu o Evropské unii*, poprvé byla na sněmovní půdě projednávána při prvním čtení 19. března. I to bylo několikrát přerušeno, objevily se mj. návrhy na přerušování jednání na neurčito, na přezkoumání souladu smlouvy s ústavou Ústavním soudem, či výhrady k tomu, že poslanci neměli k dispozici tzv. konsolidované znění s vyznačením změn. Prvním čtením smlouva prošla až na jednání 1. dubna, byla přikázána Zahraničnímu výboru, Výboru pro evropské záležitosti a Ústavně právnímu výboru. První dva jmenované výbory se tímto bodem v průběhu roku zabývaly, ovšem s výsledkem přerušování projednávání. Bezprostředně poté, co 26. listopadu Ústavní soud nenalezl rozpor mezi smlouvou a českým ústavním pořádkem, ozvaly se výzvy ke svolání mimořádné schůze sněmovny, aby pokračovala v ratifikaci smlouvy (např. Strana zelených). Mimořádnou schůzi sněmovny nakonec svolal její předseda Miloslav Vlček na žádost ČSSD na 9. prosince, kdy započalo druhé čtení i bez stanovisek výborů. Po dlouhé rozpravě, v níž se zejména KSČM (komunisté požadovali např. referendum) a někteří poslanci ODS vyjadřovali proti ratifikaci, bylo jednání opět přerušeno. Proti návrhu poslance ODS Petra Tluchoře na přerušování jednání se postavilo pouze pět lidovců, jeden sociální demokrat a Olga Zubová s Věra Jakubkovou ze Strany zelených. O přerušování velmi stál předseda vlády M. Topolánek, který se obával, že by snaha o ratifikaci ještě v roce 2008 mohla narazit u některých členů ODS a vzniklo by riziko neschválení dokumentu. Znovu se k ratifikaci sněmovna měla vrátit v únoru 2009, ovšem bez stanovisek zahraničního a evropského výboru, které rovněž projednávání přerušily.

Všechny tři zmíněné smlouvy mohou mít zásadní vliv na Českou republiku i její zahraniční politiku, a sněmovna ukázala, že je v její moci hrát zcela klíčovou roli. Tím spíše je ovšem zapotřebí, aby diskuse k takovým otázkám byla vedena co možná nejvěcněji a smysluplně, což se bohužel příliš nedařilo zejména kvůli obrovské polarizaci politického prostředí.

Sice méně, ale přesto silně polarizujícím tématem byla ratifikace *Římského statutu* Mezinárodního trestního soudu. Je symptomatické pro politickou situaci v ČR za poslední dva roky, že se ještě před prvním čtením objevily spekulace o výměnném obchodu mezi ODS a Stranou zelených ve smyslu „římský statut za podporu radaru“. Při vlastním prvním čtení se do rozpravy přihlásilo nebývalé množství zákonodárců, o ratifikaci se vedla diskuse na půdě Poslanecké sněmovny mnohokrát, i před vlastním započatím jednání o tomto bodě v květnu 2008. Komunistický poslanec Stanislav Grospič dokonce navrhl přerušování jednání do doby, než statut ratifikují USA, Rusko a Čína. Navzdory těmto spíše deklaratorním snahám proběhla vcelku věcná diskuse, kdy na straně zastánců ratifikace vystoupili předkladatel ministr zahraničních věcí K. Schwarzenberg, poslanci ČSSD, Strany zelených a KDU-ČSL. Opatrněji se k ratifikaci stavěla ODS, zcela proti zůstala KSČM. Při vlastní ratifikaci se klub KSČM zdržel hlasování, jedinými aktivními hlasujícími proti bylo šest poslanců ODS. Z mezinárodněprávních aktů, ke kterým se sněmovna vyslovovala, dále ve sněmovně zau-

jalo ukončení platnosti tzv. Úmluvy o Europolu, ovšem ve srovnání se Senátem (viz níže) šlo o bezproblémové schválení, proti němuž se ve druhém čtení 24. 10. 2008 postavilo pouze sedm poslanců KSČM.

Další z řady mezinárodních dohod, která vzbudila polemiku mezi poslanci, byla *Dohoda mezi EU a USA o zpracování údajů jmenné evidence cestujících* (a podobná dohoda s Austrálií). Předmětem této dohody je závazek EU zajistit, aby její letečtí dopravci, provozující leteckou dopravu mezi EU a USA, zpřístupnili jmennou evidenci cestujících z jejich rezervačních systémů, jak to vyžaduje Ministerstvo vnitřní bezpečnosti USA. Diskuse v prvním čtení se vedla mj. o otázkách ochrany soukromí a lidských práv, proti návrhu se stavěla zejména KSČM a ČSSD. Sněmovna měla původně tuto dohodu ve druhém čtení projednávat na konci října, poslanci se ovšem dohodli na odložení tohoto bodu přinejmenším do března 2009 (jedním z největších problémů je prodloužení lhůty uchování údajů z 3,5 na 7 let²³). Lze očekávat zajímavou debatu, neboť Zahraniční výbor neschválil doporučující usnesení.

Sněmovna může také v odůvodněných případech urychlit ratifikační proces. V roce 2008 šlo např. o dohodu o přistoupení ČR k úmluvě o založení Evropské kosmické agentury (ESA). Protože se rychle blížil termín, kdy měly být v kosmické agentuře projednávány programy a jejich umístění na další dva roky, bylo zapotřebí ukončit ratifikaci tak, aby ČR měla pravomoc spolurozhodovat. Po prvním čtení 23. září tedy smlouvu ještě týž večer projednal Zahraniční výbor a již 25. září byl vydán sněmovní souhlas k ratifikaci smlouvy (rychlost přístupu k ESA byla výsledkem celkově zvýšené aktivity a efektivní koordinace vlády, jejích členů i zákonodárců z PSP a Senátu). Zkrácená lhůta na projednávání také byla schválena v případě souhlasu s ratifikací *Protokolů o přístupu Albánské republiky a Chorvatské republiky k NATO* mj. proto, aby byl ratifikační proces skončen do konce roku 2008 a oba zmíněné státy mohly na summitu NATO v dubnu 2009 působit již jako plnohodnotní členové (pokud k ratifikaci dojde i ve zbývajících státech Aliance). Při samém projednávání zazněly výhrady proti rozšiřování NATO poslanců KSČM, své výhrady přednesl např. i Zdeněk Jičínský (ČSSD). Proti návrhu při druhém čtení 17. 12. 2008 hlasoval (s výjimkou jednoho poslance) celý klub KSČM a pět poslanců ČSSD²⁴ (zároveň však sedm poslanců ČSSD ještě před hlasováním podpořilo návrh poslankyně KSČM Kateřiny Konečné o zamítnutí souhlasu s ratifikací přístupu Albánie a Chorvatska do NATO²⁵). Naopak sněmovna může (často bez viditelných zahraničněpolitických důvodů, spíše proto, že na daném jednání nezbývá čas) také prodloužit ratifikační proces, jako se např. stalo v případě dohody o ukončení platnosti dohody mezi ČR a Itálií o podpoře a ochraně investic. Návrh na souhlas s touto dohodou byl dvakrát vyřazen ze sněmovního jednání a nebyl tak naplněn – patrně k určité nelibosti italské strany – předpoklad, že dohoda vstoupí v platnost 15. prosince. Na schůzi 17. prosince bylo tedy přikázáno Zahraničnímu výboru projednat dohodu ve 48hodinové lhůtě.²⁶

V roce 2008 ještě nabyla na významu parlamentní pravomoc schválit pobyt českých ozbrojených sil v zahraničí zároveň s pobytem ozbrojených sil jiných států na území ČR. Poslanecká sněmovna brala pravidelně a průběžně na vědomí informace o přeletěch a průjezdech ozbrojených sil cizích států a o vojenských cvičeních jednotek a štábů Armády České republiky se zahraničními partnery. Tento proces pro-

bíhal vcelku bez problémů, pouze v jednom případě hlasoval téměř celý poslanecký klub KSČM proti přijetí usnesení, v němž sněmovna brala danou informaci vědomí.²⁷

Kromě těchto spíše technických záležitostí však došlo na projednávání vládních návrhů, které již v roce 2007 přinesly zvýšený zájem poslanců. Na konci dubna sněmovna schvalovala vyslání kontingentu 601. skupiny speciálních sil do Američany vedené operace *Trvalá svoboda* v Afghánistánu. Téma vyslání 601. skupiny se objevilo již několikrát před vlastním jednáním, např. při interpelaci J. Paroubka k umístění amerického radaru v Brdech a i při vlastním jednání k tomuto bodu byla diskuse značně polemická.²⁸ Předseda ČSSD J. Paroubek explicitně prohlásil, že pokud někdo ze sociálních demokratů misi podpoří, bude to pravděpodobně naposledy. Jako jeden z hlavních důvodů uvedl nepřipravenost české společnosti na umírání svých vojáků. Místopředseda sněmovny Lubomír Zaorálek v podobném duchu polemizoval s možností, aby mise v Afghánistánu vůbec byla úspěšná a efektivní. Největší odpor k vyslání mise měla KSČM, jejíž klub, s výjimkou Jiřího Dolejše, který misi podpořil, hlasoval jednohlasně proti. Pro naopak hlasoval celý klub ODS a dvanáct poslanců ČSSD. Z vládních poslanců hlasovali proti návrhu Ludvík Hovorka (KDU-ČSL) a V. Jakubková s O. Zubovou (Strana zelených).²⁹

Zmíněné varování J. Paroubka se přetavilo v obecně odpor proti vládní koncepci vysílání misí pro rok 2009, který se již na dubnovém zasedání Zahraničního výboru zavázala předložit ministryně obrany Vlasta Parkanová. Na jednání 19. prosince byl návrh ministerstva obrany podroben vyčerpávajícím debatám, týkajících se mj. samého zahraničněpolitického smyslu zahraničních misí a smyslu české vojenské přítomnosti v Afghánistánu. V průběhu diskusí nebylo možné zaznamenat jakýkoli posun na obou stranách a při vlastním hlasování vládní návrh nakonec nebyl přijat. Proti hlasovala celá KSČM, drtivá většina ČSSD, nezařazené poslankyně SZ V. Jakubková a O. Zubová se zdržely.

Rovněž v tomto případě se ukázalo, že sněmovna může disponovat za určitých okolností zcela zásadním vlivem na zahraniční politiku. Pokud za takových okolností neexistuje dostatek politické vůle k alespoň trochu racionálním diskusím, pak může dojít k nesmírně závažným ochromením fungování zahraniční politiky. Tento příklad je tím více varující, že na straně ČSSD nebyl zájem vládní návrh zcela odmítnout. Od počátku šlo spíše o snahu vyjednat snížení počtu vojáků pro ISAF a o nastolení širší diskuse o strategické koncepci vysílání vojenských misí do zahraničí. Opět se ovšem – na obou stranách – projevil efekt vyhrocené polarizace české politické scény a nedostatek vůle vést odpovědnou diskusi. Následný krok, kdy sociální demokracie navázala svůj souhlas s prodloužením misí na vládní souhlas se zrušením poplatků ve zdravotnictví, je jen mementem bezútěšnosti stavu politické zodpovědnosti v oblasti zahraniční politiky a nepřístojného zacházení se zahraniční politikou jako s rukojmím vnitropolitických sporů. Na druhé straně nelze opomenout postup vládní koalice. Vláda znala dlouhodobý postoj ČSSD, stejně jako odpor proti stávajícímu návrhu u některých poslanců Strany zelených, a přesto nepřístupila k širšímu vyjednávání. To samo o sobě pochopitelně není neobvyklé nebo nepřipustné jednání, odpovědnost za výkon bezpečnostní a zahraniční politiky koneckonců nese vláda. Problém ovšem spatřuji v tom, že vládní koalice, vědoma si křehkosti vlastní většiny,

ingorovala vcelku úspěšně probíhající vyjednávání mezi ministryní obrany a opoziční ČSSD. Namísto respektu k výsledkům jednání byl návrh nejprve schválen v Senátu, kde měl téměř stoprocentní jistotu na úspěch, a nezredukovaný vládní návrh se na pořad jednání sněmovny dostal téměř na poslední chvíli 19. prosince. Tím byl vytvořen tlak na opoziční ČSSD, která na tento tlak reagovala tím nejnešťastnějším způsobem. Vláda se tedy uchýlila k nouzovému řešení a schválení nového návrhu bylo odsunuto na první měsíce roku 2009.

Kromě podobných přímých legislativních pravomocí může sněmovna působit jako fórum pro výměnu názorů o vybraných zahraničněpolitických tématech. V roce 2007 se diskuse k zahraniční politice na pořad plenárního jednání dostávaly spíše v souvislosti s projednáváním legislativními akty, jako samostatný bod k tomu došlo zřídka. Tento stav byl v loňském vydání této publikace dán do souvislosti s přílišnou politikací některých zahraničněpolitických témat a neochotou o nich vést diskusi. Nejsilněji se tato neochota v roce 2007 projevila u vládní koalice při řešení budoucího statutu Kosova. Rok 2008 přinesl určitou změnu, neboť zahraniční politika se několikrát objevila jako samostatný bod jednání i mimo interpelace a projednávání sněmovních tisků. Poprvé se oficiálně otázka Kosova dostala na plenární zasedání sněmovny na počátku února, kdy ministr zahraničních věcí podal informaci o budoucím statutu Kosova. Ve všeobecné rozpravě, velice emotivní, zaznívaly očekávané rozporné názory. Ale jednání sněmovny nakonec vyústilo v přijetí usnesení (které bylo již předtím navrženo Zahraničním výborem), a to hlasy drtivé většiny opozičních i vládních poslanců. Tato jednota byla pozoruhodná, svědčila o vyváženosti textu a zajímavém sjednocení sněmovny. V usnesení se přitom mimo jiné praví, že nebyly vyčerpány všechny možnosti k řešení statutu Kosova, a vyzývá vládu, aby všech možností využila. Toto stanovisko bylo v rozporu s postojem K. Schwarzenberga, jenž naopak tvrdil, že byly vyčerpány „prakticky všechny možnosti“. Usnesení deklarovalo silnou a jednotící politickou vůli po zásahu sněmovny do této problematiky, jak dalece se však projevil vliv tohoto usnesení na vládní politiku, je sporné. Z reakcí přinejmenším opozičních poslanců byla patrná frustrace z ignorování sněmovního usnesení vládou.

Podobně jako usnesení je i prohlášení sněmovny dalším z možných nástrojů, jejichž pomocí může sněmovna vstoupit na pole zahraniční politiky. V roce 2007 se k tomuto aktu v zahraničněpolitické oblasti sněmovna neuchýlila, jediným, zato mediálně vděčným sledovaným prohlášením tohoto druhu za rok 2008 bylo dubnové prohlášení u příležitosti 49. výročí povstání v Tibetu. Původní návrh Kateřiny Jacques (Strana zelených) byl projednáván na Zahraničním výboru. Po konzultacích, mj. s jeho předsedou, doznal jistých modifikací tak, aby byl průchozí i pro plénum Poslanecké sněmovny. Hlasování o prohlášení předcházela bouřlivá diskuse, kdy zejména od komunistických poslanců zaznívaly otázky ohledně univerzality lidských práv a selektivity v přístupu k nim. Naopak, např. předseda Zahraničního výboru Jan Hamáček (ČSSD) prohlášení charakterizoval jako vyvážené. Sněmovna nakonec drtivou převahou prohlášení bod po bodu schválila.³⁰ I zde nastala pozoruhodná shoda mezi opozičními a koaličními poslanci, kromě poslanců KSČM, kteří se až na výjimky zdrželi hlasování u většiny bodů prohlášení.³¹

Stejně jako inicioval Zahraniční výbor plenární jednání o Kosovu, inicioval i Výbor pro evropské záležitosti svým usnesením plenární jednání ke stavu příprav českého předsednictví Rady EU. Tento bod byl zařazen na jednání 30. dubna, po představení předsednictví Alexandrem Vondrou došlo na reflexe od poslanců. Rozprava byla pro nezájem poslanců překvapivě krátká, pouze J. Hamáček a L. Zaorálek ve svých vystoupeních kritizovali zejména program předsednictví za jeho nedostatek koncepčnosti, přílišnou ambicióznost a v důrazu na „Evropu bez bariér“ i obtížné hledání spojenců pro takový projekt, který údajně zcela obrací priority předsednictví francouzského (J. Hamáček) a nedostatečnou komunikaci s Francií a Švédskem (L. Zaorálek).

Na plenární jednání byl 7. května zařazen bod *Informace předsedy vlády o postupu vyjednávání o umístění prvků protiraketové obrany na území ČR* (za období červen–únor 2008). Celá diskuse se v podstatě omezila na odmítavou reakci L. Zaorálka a nepřinesla nic zásadního ani nového.³²

K diskusím o zahraniční politice rovněž může docházet při zodpovídání ústních a projednávání odpovědi na písemné interpelace. Ze zhruba 230 přednesených ústních interpelací se jich téměř 40 týkalo zahraniční politiky a z více než 30 písemných interpelací, podaných či projednaných v roce 2008, se jich zahraniční politiky týkalo sedm. Oba údaje svědčí o zájmu poslanců přenést diskuse o zahraniční politice na sněmovní půdu pomocí interpelací, pokud k tomu jiné příležitosti nejsou. Ústní interpelace ovšem trpí dlouhodobým a chronickým nezájmem jak poslanců, tak interpelovaných členů vlády. Tematický rozsah podaných interpelací nebyl příliš široký, největší počet se týkal kosovské otázky a vyjednávání s USA o umístění prvků protiraketové obrany na území ČR, vysílání zahraničních misí a předsednictví ČR Radě EU.

Kromě více či méně přímých způsobů pro ovlivňování ČZP mohou poslanci využívat institutu tzv. parlamentní diplomacie, tj. přijímání zahraničních delegací a pracovních cest do zahraničí. Tyto cesty mohou v případě jejich dobré připravenosti a popřípadě koordinace s ministerstvem zahraničních věcí jak vylepšit informovanost poslanců o určité problematice, tak rovněž napomoci české diplomacii na exekutivní úrovni. K tomu může dojít např. prostřednictvím navazování kontaktů se zeměmi, se kterými oficiální diplomacie příliš kontakty udržovat nemůže, či prostřednictvím otevírání témat, která si zaslouží spíše politického než exekutivního a diplomatického projednávání. Parlamentní diplomacie ve sněmovně funguje na úrovni předsedy PSP ČR i na úrovni jednotlivých výborů.

Zaměříme-li se právě na sněmovní Zahraniční výbor, je možné pozorovat pokračování trendu, který zaprvé odpovídá právě snaze působit na teritoria, jež nejsou či nemohou být příliš pokryta diplomacii na exekutivní rovině (sem by např. patřilo přijetí delegace iránského parlamentu již v roce 2007), či podporovat určité teritoriální zájmy ministerstva zahraničních věcí. To, které země budou navštíveny, pochopitelně také odpovídá přijatým pozvánkám do zahraničí. Za rok 2008 navštívily delegace Zahraničního výboru Ázerbájdžán, který se po letech stagnace dostává více do ohniska české zahraniční politiky (březen 2008, součástí cesty rovněž návštěva Turecka); USA (duben), kde byla tématem jednání jak seznámení se s pohledem různých politických proudů na AMD, ale i setkání s krajanskými spolky a vízová problematika; Indonésie

a Východní Timor (spolu s Výborem pro obranu, květen), kde se poslanci mimo jiné pokusili podpořit prodej českých lehkých bitevníků L-159, o něž Indonésie projevila zájem; Mexiko a Guatemala (září), kde byla např. dojednávána návštěva předsedy zahraničního výboru mexického parlamentu v ČR, což může být významné vzhledem k příspěvku ČR k připravovanému Strategickému partnerství EU–Mexiko; a konečně návštěva Gruzie (září 2008), která byla vykonána v souvislosti s rusko-gruzínským konfliktem a která dle komentářů MZV ČR přispěla k posílení vztahů mezi oběma zeměmi a potvrdila podporu, již Gruzie v politických kruzích má.

Do budoucna patrně bude pokračovat snaha, aby parlamentní diplomacie, přinejmenším na úrovni výborů, podporovala např. nově rozvíjené – dílčí – teritoriální priority MZV. Může jít např. o Blízký východ či o africké země. Za všech okolností však závisí na vůli poslanců přistupovat k parlamentní diplomacii odpovědně, na ochotě MZV poskytovat dostatek informací (v tomto ohledu dle dostupných informací nebyl v roce 2008 problém) a také na schopnosti jednotlivých výborů, hlavně však obou komor, alespoň částečně koordinovat své zahraniční cesty. Koordinace se senátním Výborem pro zahraniční věci, obranu a bezpečnost je poměrně obtížná jak kvůli častým obměnám předsednického postu, tak kvůli širšímu portfoliu senátního výboru (má v gesci kromě zahraniční také bezpečnostní a obrannou politiku) a v neposlední řadě i z protokolárních důvodů. Proto také téměř nedochází ke společným cestám. V poslední době jde o nalezení takového modelu, kdy by určitá zahraniční cesta byla sice cestou výboru pouze jedné komory, ale zároveň by do ní byl zařazen i menší počet členů komory druhé. Nešlo by tedy o společnou cestu a dařilo by se zabráňovat možným protokolárním problémům a rovněž by se mohla zvýšit efektivita cest a jejich koordinace.³³

Zahraněčí výbor v ČZP zahrnuje širší a významnější role, než jen parlamentní diplomacii. Zatímco v roce 2007 bylo patrné, že se výboru – který personálně doznal oproti předchozím letům značných změn – nedařilo etablovat tak pevně, jak by si patrně představoval, v roce 2008 se jeho role upevnila. Je to patrné např. z toho, že se podařilo na základě výborového usnesení prosadit na plenární schůzi kosovskou otázku jako bod k jednání, což se v roce předchozím nepodařilo. Pozitivně se také projevuje role předsedy výboru J. Hamáčka, který je schopen moderovat někdy i velice sporné otázky a působit spíše dostředným směrem (velice silně se tato role projevila při vyjednávání kompromisního návrhu na působení českých sil v zahraničí na podzim 2008 a na počátku roku 2009, kdy docházelo ke zlomovým hlasováním o těchto otázkách). Naopak negativně se na práci výboru projevovalo pokračující absentování některých vládních poslanců na schůzích výboru. V případě poslanců Petra Krilla a Jana Bauera je tento postoj vysvětlitelný jejich působením v místopředsednictví Výboru pro evropské záležitosti, který po jmenování Ondřeje Lišky ministrem školství ještě nebyl schopný prosadit nového předsedu. Na jednáních často chybí také poslankyně Strany zelených K. Jacques a David Šeich a na mnoha schůzích je tak znát převaha opozičních poslanců. Přesto se ve většině případů dařilo držet diskuse v daleko věcnější rovině než v diskusích v plénu. Dobrým příkladem může být schvalování doporučujícího usnesení k vyslání 601. speciální skupiny do operace *Trvalá svoboda*, které proběhlo na konci dubna bez větších kontroverzí. Výbor do velké míry rozhoduje té-

měř konsenzuálně, pokud dojde k výjimkám, jde většinou o poslance KSČM. Jediné skutečně „silové“ hlasování nastalo na 32. schůzi výboru 5. prosince, kde měla být (znovu) projednána *Lisabonská smlouva*. Na tomto jednání proti sobě stály návrhy, zda projednávání smlouvy přerušit a vyčkat na stanoviska a návrhy ohledně tzv. stykového zákona, nebo schválit doporučující usnesení. O jeden hlas byl návrh na přerušeni schválen³⁴ a sněmovna tak rozhodovala o *Lisabonské smlouvě* bez doporučení výboru. Zahraniční výbor rovněž již před tím nedoporučil ke schválení dohodu mezi EU a USA o zpracování údajů jmenné evidence cestujících.

V rovině konkrétních důsledků a vlivu na tvorbu zahraniční politiky je obtížné výbor posuzovat, v každém případě pokračuje jistá, ne zcela vyslovená řevnivost mezi výborem a exekutivními činiteli, která vystoupí na povrch zejména za situace, kdy mají poslanci pocit, že je jejich názor ignorován. K tomu došlo v roce 2008 zejména v souvislosti s postupem vlády ve věci uznání nezávislosti Kosova, kdy téměř bez ohledu na stranickou příslušnost byli poslanci frustrováni neochotou ministra zahraničních věcí konzultovat s výborem své kroky. Jinak však patrně funguje komunikace výboru s exekutivními činiteli v pořádku, na jednání výboru byl několikrát přítomen jak ministr zahraničních věcí (např. při tradičním představení ročních priorit ČZP), tak místopředseda vlády pro evropské záležitosti A. Vondra (v souvislosti s českým předsednictvím EU a s ratifikací *Lisabonské smlouvy*) nebo ministryně obrany V. Parkanová (jednání o umístění amerického radaru v Brdech). Spíše však probíhalo informování členů výboru exekutivou prostřednictvím níže postavených činitelů, na úrovni náměstků a politického ředitele MZV M. Povejšila. V tomto ohledu je také možné zachytit povzdech členů výboru, že sliby o úzké vazbě mezi ministrem zahraničních věcí a výborem, který byl učiněn na počátku roku 2007, není naplňován dle původních očekávání. Je však nutné se zároveň ptát, do jaké míry bylo možné aktivity výboru a ministra zahraničních věcí před zahájením předsednictví ČR v Radě EU skutečně sladit.

Jednáním výboru dominovala aktuální a široce sledovaná témata (Kosovo, radar, předsednictví EU, rusko-gruzínský konflikt, *Lisabonská smlouva*), doplněná o projednávání daných sněmovních tisků. Zajímavá diskuse se konala v rámci výboru 21. 2. 2008 v souvislosti se dvěma spornými hlasováními ČR na zasedání Valného shromáždění OSN. Bohužel, nezdá se, že by tato diskuse znamenala prohloubení politického zájmu o multilaterální problematiku. Stejně tak nadále v jednáních výboru zcela chyběla jakákoli diskuse o bilaterálních vztazích ČR k evropským zemím. Dlouhodobě se sněmovní Zahraniční výbor profiluje v otázkách rozvojové politiky či ekonomické diplomacie. Na rozdíl od roku 2007 neproběhlo jednání o rozpočtu MZV, kromě bezproblémového vzetí na vědomí zprávy o hospodaření MZV v roce 2007.

Senát

Role Senátu Parlamentu ČR v zahraniční politice je v ústavní rovině podobná Poslanecké sněmovně, v legislativním procesu se omezuje na schvalování mezinárodních smluv a na přijímání legislativy EU, které probíhají pouze v jednom čtení. Působení Senátu v roce 2008 nepochybně ovlivnily podzimní senátní volby, které na několik týdnů omezily fungování Senátu (volební kampaň senátorů, ustavování výborů a po-

dobně). Navíc nástup 27 nových senátorů ovlivnil i některé diskuse v plénu (např. návrhy na odročení projednávání některých významných tisků v souvislosti s radarovou základnou tak, aby se noví senátoři mohli s problematikou lépe seznámit).

Senát v roce 2008 projednal více než 50 tisků spjatých se zahraniční politikou, v drtivé většině šlo o vládní návrhy mezinárodních smluv. Ve srovnání se sněmovnou jich ještě méně vzbudilo jakoukoli rozpravu. Dobře to ilustruje dubnové schvalování vyslání 601. skupiny speciálních sil do Afghánistánu, kdy se rozvinula jen omezená diskuse, v ničem nepřipomínající sněmovní atmosféru. Stejně neproblematicky odsouhlasil Senát ratifikaci *Dohody mezi EU a USA o zpracování údajů jmenné evidence cestujících*, již sněmovna do konce roku neschválila. Zjištěnější diskusí prošel vládní návrh působení českých ozbrojených sil v zahraničí pro rok 2009, ovšem na rozdíl od sněmovny byl tento návrh Senátem schválen.

Vzhledem ke složení Senátu, v němž převládají senátoři ODS, sehrál Senát ovšem zásadní úlohu, když v dubnu odročil projednávání *Lisabonské smlouvy* a doporučil posoudit její ústavnost Ústavním soudem (více viz kapitola 3 – *Evropský rozměr české zahraniční politiky*). Obdobně výrazně – a z obdobných důvodů – zasáhl Senát do zahraniční politiky, když odročil jednání o ukončení platnosti tzv. Úmluvy o Europolu. Navzdory schvalujícím doporučením Výboru pro záležitosti Evropy i Výboru pro zahraniční věci, obranu a bezpečnost bylo na plenárním zasedání přerušeno projednávání tohoto bodu až do doby přijetí tzv. stykového zákona. Návrh na odročení byl přijat zejména hlasy poslanců ODS a prošel pouze o dva hlasy. Toto hlasování tedy bylo „silové“, což nebývá v Senátu příliš zvykem. Lze to však pochopit s ohledem na povahu projednávané smlouvy.

Obdobně silové hlasování proběhlo i na konci listopadu při schvalování ratifikace obou smluv v souvislosti s umístěním americké radarové základny v ČR. Padly návrhy na posouzení ústavnosti i na odročení, nakonec však byly obě smlouvy – po dlouhé diskusi – schváleny hlasy všech senátorů ODS, KDU-ČSL a Klubu otevřené demokracie, proti hlasům všech senátorů ČSSD a tří nezařazených senátorů.

Senát i sněmovna mohou sehrát zajímavou roli, pokud jsou zástupci exekutivy ochotni opřít se o jejich stanovisko např. při vyjednávání v Radě EU. Vzhledem k současnému rozložení sil v Senátu se dá spíše čekat, že exekutiva takový postup zaujme právě „ve spolupráci“ s touto komorou. V roce 2008 se tak stalo např. v případě návrhu *Rámcového rozhodnutí Rady o používání jmenné evidence cestujících*. Senát bez větší diskuse a poměrně konsenzuálně zaujal stanovisko, v němž označil toto rozhodnutí Rady za předčasné a vyslovil nesouhlas s některými aspekty návrhu, přičemž ministr vnitra Ivan Langer toto stanovisko uvítal.³⁵ Obdobně jako ve sněmovně se rozvinula dlouhá diskuse o ratifikaci *Římského statutu Mezinárodního trestního soudu*, Ústavně-právní výbor Senátu dokonce navrhl odročení projednání návrhu. Návrh byl nakonec velkou většinou schválen (proti bylo pouze šest senátorů za ODS) 16. července.

Protože vláda je dle ústavy odpovědná pouze Poslanecké sněmovně, nedisponuje Senát právem interpelovat členy vlády.³⁶ Členové vlády však vcelku pravidelně informují Senát o významných zahraničněpolitických událostech, zejména o pozicích a působení ČR na zasedáních Rady EU apod. Tím je senátorům dána příležitost dis-

kutovat o aktuálních zahraničněpolitických otázkách. Ani v roce 2008 nenabývaly diskuse o zahraniční politice v Senátu takových rozměrů a povahy jako v Poslanecké sněmovně.

Pokud jde o parlamentní diplomacii, patrně největším úspěchem za rok 2008 bylo uspořádání Středoevropského summitu předsedů parlamentů (státy V4, Slovinsko, Rakousko, pobaltské země, Rumunsko a Bulharsko). Setkání, které se uskutečnilo v září 2008, bylo jakýmsi dosavadním vyvrcholením středoevropské „diplomatické ofenzivy“ předsedy Senátu Přemysla Sobotky. Nejhmamatelnějším výsledkem summitu byla dohoda o možné užší komunikaci a vzájemné solidaritě v podpoře v případě, že dojde k nepředpokládaným krizovým mezinárodněpolitickým událostem a bude zapotřebí rychlé reakce (uvedení tohoto „institutu“ v život přišlo nečekaně brzy, již při plynové krizi v lednu 2009).³⁷

Zahraniční cesty předsedy Senátu P. Sobotky v čele delegací, složených ze zástupců všech politických klubů zastoupených v Senátu, směřovaly do Rakouska, Albánie, Arménie a Kazachstánu (spolu s početnou podnikatelskou delegací), k čemuž je ještě nutné připočíst účast na různých zahraničních seminářích a konferencích (Portugalsko, Slovensko, Polsko). Delegace Výboru pro zahraniční věci, obranu a bezpečnost navštívila Švédsko, Velkou Británii, Maďarsko, Výbor pro záležitosti Evropské unie Německo, Francii, Lotyšsko, Maďarsko, Slovinsko, Chorvatsko, Slovensko, Rakousko a Polsko. Potvrzuje se tak větší evropské zaměření senátní parlamentní diplomacie.

Blížící se předsednictví ČR Radě EU přineslo oběma komorám zvláštní nutnost koordinace parlamentních aktivit. Na formální rovině existuje dohoda o tom, že pro zahraničněpolitické aktivity budou existovat koordinátoři (za Poslaneckou sněmovnu je to Vojtěch Filip, za Senát Petr Pithart), podle dostupných informací však příliš intenzivní komunikace mezi oběma představiteli neprobíhá. Pro přípravu předsednictví bylo dohodnuto, že koordinaci povedou za sněmovnu L. Zaorálek a za Senát P. Pithart, kterého v této funkci po senátních volbách vystřídala Alena Gajdůšková. Ke komunikaci obou koordinátorů docházelo a po zmíněné změně se vzhledem k politické spřízněnosti obou aktérů ještě zintenzivnila, významná je ovšem rovněž koordinace a komunikace odborně-administrativního zázemí zahraničněpolitických a evropských odborů, včetně kancléřů obou komor. Díky zesílené spolupráci ve druhé polovině roku byl dohodnut harmonogram parlamentních akcí (setkání předsedů výborů) v průběhu předsednictví. Čtyři setkání bude organizovat sněmovna, dvě Senát, přičemž na všech akcích budou obě komory vystupovat společně.

ZÁVĚR

Lze začít podobným tvrzením jako v roce předchozím: rok 2008 potvrdil výsadní postavení vlády při tvorbě a provádění zahraniční politiky. Vláda byla schopna navzdory vyhroceným diskusím prosazovat ve výkonné úrovni zvolený kurz. Tuto schopnost však může ohrozit možný nesoulad či nedokonalá koordinace mezi jednotlivými exekutivními aktéry. V tomto směru byl rok 2008 rokem obnažení rozdílů mezi vládou

a prezidentem, které bylo reflektováno jak v politické sféře, tak v domácích a zahraničních médiích. Jejich skutečný důsledek je obtížné analyzovat, tím spíše, že ve většině případů působil prezident ve shodě s prioritami vlády. To bylo patrné v tom, že nikterak nevyužil svých ústavních pravomocí pro podkopávání vládních kroků, ale i svými diplomatickými aktivitami (zaměřením na střední Evropu a Balkán, popř. na některé hospodářsky strategické mimoevropské regiony) většinou podporoval vládní diplomacii. Patrně největší problémy tak může příliš autonomní jednání prezidenta Klause působit v evropské oblasti, před předsednictvím ČR Radě EU a v obzoru o ČZP v mezinárodním měřítku. Zcela fatální důsledky může mít pro současnou vládu váhání prezidenta stran *Lisabonské smlouvy*. K zamyšlení je také otevřený spor mezi členy vlády a prezidentem v otázkách gruzínského konfliktu. V případě nezávislosti Kosova je naopak možné, že by aktivnější prosrbská rétorika, či pozvání srbského velvyslance na hradní schůzku před jeho odvoláním zpět do Srbska, i brzká návštěva Srbska mohla působit pozitivně na česko-srbské vztahy. Jednotný názor na tuto problematiku navíc nepanoval jak v koalici, tak ani v nejsilnější koaliční straně občanských demokratů.

V každém případě jsou rozdílné postoje k některým klíčovým otázkám symptomem rozdělení současného názorového spektra; rozdělení, které nebude snadné překonávat. Svědčí o tom i několik vpravdě neúspěšných pokusů o „koordinační“ schůzky, na které prezident v průběhu roku zval předsedu vlády. Po svém únorovém znovuzvolení se prezident Klaus dohodl s premiérem Topolánkem na pravidelných schůzkách a na návštěvách těch jednání vlády, kde budou projednávána zásadní zahraničněpolitická rozhodnutí. Za bezproblémovou „koordinační“ schůzku lze označit snad jen setkání před bukurešťským summitem NATO, na němž si předseda vlády a prezident rozdělili své úlohy na summitu. K návštěvám jednání vlády také nedocházelo. S postupem roku naopak docházelo ke stále větším rozepřím, které vrcholily na podzim po období kongresu ODS.

Významnou oblastí koordinace exekutivy je součinnost mezi Útvarem místopředsedy vlády pro evropské záležitosti a MZV. Jednotlivé kapitoly této knihy si sice všimají spíše bezproblémové komunikace, přesto však lze zachytit řadu povzdechů, a některé z nich patří i nejvyšším ústavním činitelům, včetně premiéra Topolánka či vicepremiéra Vondry. Do budoucna se tedy nabízí otázka, pokud bude nadále role útvaru silít, zda by přece jen nebylo vhodnější zakotvit jeho působení v kompetenčním zákoně, nikoli pouze v jednacím řádu vlády.

Zároveň také rok 2008 potvrdil, jak nesmírně silnými nástroji k ovlivňování zahraniční politiky disponuje parlament. Tím spíše se projevila skutečnost, že za určitých podmínek může politická polarizace přímo ohrozit tvorbu zahraniční politiky. Některé náznaky ukázaly, že existuje prostor pro diskusi i pro shodu, např. při sněmovním prohlášení o Tibetu, či při usnesení sněmovny ke Kosovu, na samém počátku roku 2009 pak na schopnosti dohodnout se o českých vojenských misích v zahraničí. Doposud působil jako určitý stabilizační faktor vládní zahraniční politiky Senát, ovšem vzhledem k proměňujícímu se mocenskému složení této komory je i tato funkce do budoucna ohrožena a již v roce 2008 došlo v Senátu v roce 2008 ke dvěma „silovým“ hlasováním o zahraniční politice. Tato hlasování mohou částečně poopr-

vit obrázek o Senátu jako o „nadstranickém“ a s nadhledem působícím aktéru české zahraniční politiky.

Rok 2008 ovšem zároveň naznačil značný diplomatický i organizační potenciál české zahraniční politiky ve fázi finišujících příprav na předsednictví ČR v Radě EU. Tato fáze – alespoň dle mého soudu – pozitivně působila i na nejvyšší exekutivní aktéry, včetně předsedy vlády M. Topolánka. Lze ostatně obecně očekávat, že z mnoha důvodů zanechá předsednická odpovědnost obtížně smazatelné otisky na podobě i způsobu tvorby ČZP. Rok 2009 tedy může dát odpověď na řadu otázek, které se týkají jak konkrétních zásadních zahraničněpolitických rozhodnutí, která nebyla v roce 2008 dotažena do konce, tak politického kontextu zahraniční politiky i schopnosti ČR etablovat se na evropské úrovni. Zcela klíčové ovšem bude, jakým způsobem se bude vyvíjet obecné politické prostředí v ČR, které může mít na zahraniční politiku v budoucnu téměř zničující vliv.

Poznámky

- ¹ On-line: ([racek.vlada.cz/usneseni/usneseni_webtest.nsf/78318791FB185F6EC125755C002AF070/\\$FILE/6%20p%C5%99%C3%ADloha%20w080109a.0006.pdf](http://racek.vlada.cz/usneseni/usneseni_webtest.nsf/78318791FB185F6EC125755C002AF070/$FILE/6%20p%C5%99%C3%ADloha%20w080109a.0006.pdf)).
- ² Zvláštní pozornost věnuje směrnice spolupráci ústředních orgánů státní správy s prezidentem republiky a s oběma komorami Parlamentu ČR, a to již ve fázi jednání o textu smlouvy (*Komunitárněprávní dimenze zahraniční politiky České republiky*). In: *Zpráva o zahraniční politice České republiky za období od ledna 2007 do prosince 2007*. Praha: ÚMV–MZV ČR, 2008).
- ³ Tamtéž.
- ⁴ *Usnesení vlády ČR ze dne 16. ledna 2008, č. 41, o změně usnesení vlády ze dne 5. ledna 2005, č. 16, ke členství České republiky v Evropském institutu veřejné správy*. On-line: ([kormoran.vlada.cz/usneseni/usneseni_webtest.nsf/0/9650EA354B56DA7DC125755C002ACA63/\\$FILE/41%20uv080116.0041.pdf](http://kormoran.vlada.cz/usneseni/usneseni_webtest.nsf/0/9650EA354B56DA7DC125755C002ACA63/$FILE/41%20uv080116.0041.pdf)).
- ⁵ *Usnesení vlády ČR ze dne 17. března 2008, č. 256, k vybudování efektivního modelu ekonomické diplomacie jako jednoho ze základních prostředků české zahraniční politiky*. On-line: ([kormoran.vlada.cz/usneseni/usneseni_webtest.nsf/0/0C783BB0DCF9F4E0C125755C0023E36B/\\$FILE/256%20uv080317.0256.pdf](http://kormoran.vlada.cz/usneseni/usneseni_webtest.nsf/0/0C783BB0DCF9F4E0C125755C0023E36B/$FILE/256%20uv080317.0256.pdf)). Více viz kapitola 17 – *Hospodářský rozměr české zahraniční politiky*).
- ⁶ Česká tisková kancelář, 1. 10. 2008.
- ⁷ Kořan, Michal (2008): *Politický kontext a tvorba české zahraniční politiky v roce 2007*. In: Kořan, Michal a kol.: *Česká zahraniční politika v roce 2007. Analýza ÚMV*. Praha: ÚMV, s. 18–19. Viz též Gajdoš, Martin (2007): *Vláda jako aktér české zahraniční politiky*. In: Kořan, Michal–Hrabálek, Martin (eds.): *Česká zahraniční politika: aktéři, struktura, proces*. Brno: Mezinárodní politologický ústav.
- ⁸ *Usnesení vlády České republiky ze dne 21. května 2008, č. 635, k návrhu na uznání Republiky Kosovo a o navázání diplomatických styků s Republikou Kosovo*. On-line: ([racek.vlada.cz/usneseni/usneseni_webtest.nsf/0/3996AA9DDE0132FFC12574D000203539/\\$FILE/635%20uv080521.0635.pdf](http://racek.vlada.cz/usneseni/usneseni_webtest.nsf/0/3996AA9DDE0132FFC12574D000203539/$FILE/635%20uv080521.0635.pdf)).
- ⁹ Česká tisková kancelář, 5. 5. 2008.
- ¹⁰ Rozhovor s místopředsedou PSP ČR Janem Kasalem, 12. 2. 2008; rozhovor s předsedou Zahraničního výboru PSP ČR Janem Hamáčkem, 5. 3. 2008.

- ¹¹ *Usnesení vlády České republiky ze dne 28. dubna 2008, č. 516.* On-line: ([racek.vlada.cz/usneseni/usneseni_webtest.nsf/0/A845494EE1CAB177C125755B002070AE/\\$FILE/516%20uv080428.0516.pdf](http://racek.vlada.cz/usneseni/usneseni_webtest.nsf/0/A845494EE1CAB177C125755B002070AE/$FILE/516%20uv080428.0516.pdf)).
- ¹² Příloha k usnesení vlády ze dne 20. srpna č. 1063: *Prohlášení vlády České republiky k situaci v Gruzii.* On-line: ([racek.vlada.cz/usneseni/usneseni_webtest.nsf/0/AE644C2B0A5D4EC7C1257555002FA6EC/\\$FILE/1063%20p%20C5%99%C3%ADloha%20w080820a.1063.pdf](http://racek.vlada.cz/usneseni/usneseni_webtest.nsf/0/AE644C2B0A5D4EC7C1257555002FA6EC/$FILE/1063%20p%20C5%99%C3%ADloha%20w080820a.1063.pdf)).
- ¹³ Česká tisková kancelář, 21. 7. 2008.
- ¹⁴ Některé z nich, jako např. zářijová cesta na konferenci britské konzervativní strany v Birminghamu, souvisela se „stranickou“ diplomacií.
- ¹⁵ Česká tisková kancelář, 14. 3. 2008.
- ¹⁶ O tom se zmínil např. premiér M. Topolánek při své „inspekční“ návštěvě na ÚMVEZ v červenci 2008 (viz Česká tisková kancelář, 21. 7. 2008).
- ¹⁷ Česká tisková kancelář, 19. 7. 2008.
- ¹⁸ Kořan, Michal (2008): op. cit., s. 28.
- ¹⁹ Viz např. Tisková zpráva Tiskového odboru KPR: *Prezident nepůjde na zítřejší zasedání vlády*, 26. 8. 2008.
- ²⁰ Kořan, Michal (2008): op. cit., s. 28.
- ²¹ *Sněmovní tisk 378.* On-line: (www.psp.cz/sqw/historie.sqw?o=5&T=378).
- ²² On-line: (www.psp.cz/sqw/hlasy.sqw?G=46634).
- ²³ Česká tisková kancelář, 29. 10. 2008.
- ²⁴ On-line: (www.psp.cz/sqw/hlasy.sqw?G=48536).
- ²⁵ On-line: (www.psp.cz/eknih/2006ps/stenprot/047schuz/s047024.htm).
- ²⁶ Stenografický zápis 44. schůze, 2. 12. 2008. On-line: (www.psp.cz/eknih/2006ps/stenprot/044schuz/44-1.html).
- ²⁷ On-line: (www.psp.cz/sqw/hlasy.sqw?G=46832).
- ²⁸ Na druhé straně, vystoupení v rozpravě probíhala za značného nezájmu většiny poslanců.
- ²⁹ Zajímavé je, že o návrhu bylo hlasováno nadvakrát, v prvním hlasování nebyl návrh přijat, protože pro hlasovalo pouze 99 poslanců. Vyslání mise nakonec zajistilo opakované hlasování, neboť poslanec ČSSD M. Urban původní hlasování zpochybnil, při druhém hlasování pro přijetí návrhu hlasovalo již 112 poslanců. Tato skutečnost svědčí o tom, že odpor proti vyslání mise byl větší, než by se zdálo po platném hlasování. Viz Stenografický zápis 30. schůze, 30. 4. 2008. On-line: (www.psp.cz/eknih/2006ps/stenprot/030schuz/30-6.html).
- ³⁰ Viz Stenografický zápis 28. schůze, 1. 4. 2008. On-line: (www.psp.cz/eknih/2006ps/stenprot/028schuz/28-9.html).
- ³¹ Tamtéž. On-line: (www.psp.cz/eknih/2006ps/stenprot/028schuz/28-9.html).
- ³² Stenografický zápis 30. schůze, 7. 5. 2008. On-line: (www.psp.cz/eknih/2006ps/stenprot/030schuz/30-8.html).
- ³³ Rozhovor s předsedou Zahraničního výboru J. Hamáčkem, 5. 3. 2009.
- ³⁴ Zápis ze 32. schůze zahraničního výboru konané 4. 12. 2008. On-line: (www.psp.cz/sqw/text/text2.sqw?idd=53277).
- ³⁵ Těsnopisecká zpráva z 13. schůze Senátu Parlamentu České republiky (1. den schůze – 23. 4. 2008). On-line: (www.senat.cz/xqw/xervlet/pssenat/hlasovani?action=steno&O=6&IS=3875&T=M%267#ste067).
- ³⁶ Kořan, Michal (2008): op. cit., s. 37.
- ³⁷ Rozhovor s pracovníkem Senátu, 6. 3. 2009.

Kapitola 2

Mediální kontext české zahraniční politiky

Vlastimil Nečas

ÚVOD

Informační revoluce ve 20. století zásadně ovlivnila způsoby prosazování politických zájmů a ovlivňování voličů, a to nejen v průběhu předvolebních kampaní. Zejména mohutný nástup televize v druhé polovině minulého století měl za následek výraznou změnu ve vztahu politiky a médií, označovanou jako mediatizace.¹ Politická a mediální studia tak narážejí na otázku po vzájemném vztahu médií a politiky v současných západních demokraciích. Teoretické i výzkumné práce, analyzující tyto vztahy, pak spadají do oblasti politické komunikace. Například Eric Louwe považuje za šest klíčových oblastí zájmu politické komunikace: 1) zkoumání mediatizace západní politiky, 2) nárůst spin-doktorů a využívání public relations v politice, 3) vztah mezi mediálním pokrytím a politickou praxí, 4) vývoj politické žurnalistiky, 5) politici využívající různé mediální formy, 6) jak televize změnila podstatu politiky.²

Brian McNair definuje politickou komunikaci na obecnější úrovni a představuje několik vymezení. Sám pak zdůrazňuje klíčovou charakteristiku, a to intencionalitu, kterou vymezuje poměrně jednoduše jako: „účelovou komunikaci o politice“. Ta obsahuje a) všechny formy komunikace, kterou používají politici a političtí aktéři pro dosažení specifických cílů, b) komunikaci o těchto aktérech a jejich aktivitách, obsaženou v reportážích, úvodnicích a ostatních formách mediálních diskusí o politice.³

Spadají sem tedy nejen pronesená nebo napsaná stanoviska, ale také neverbální složky, jako je vzhled, oblečení, design loga atd. Jednoduše všechny komunikační kanály, které konstituují politickou identitu.

Základem výzkumů nastolování agendy (*agenda-setting*) je hledání vztahu mezi nastavením mediálních obsahů a preferencemi veřejnosti a tvrzení, že média mají schopnost formovat postoje veřejnosti tím, že určují prioritu témat, která v důsledku veřejnost považuje za důležitá. S nárůstem zájmu se model rozšiřoval a prohluboval. Postupem času se tato oblast rozšířila i na jiné aspekty, jako je např. vliv politické agendy na obsahy médií, popř. relevance mediální agendy k mimo-mediální re-

alitě. Samostatnou disciplínou se v průběhu času stalo zkoumání nastolování mediální agendy (*media agenda-setting*) a vzájemného ovlivňování médií (intermediální nastolování agendy). Podobným vývojem prošly i používané analytické metody, kde je patrný přesun od kvantitativních ke kvalitativním nástrojům.⁴

S narůstajícím počtem výzkumů se postupně ukazovalo, že klíčovým prvkem v procesu nastolování témat je nastavení mediální agendy. Celkem logicky se odborníci začali zajímat o způsoby a mechanismy, pomocí nichž jsou utvářeny mediální obsahy. Pro tento typ výzkumů je charakteristické hledání odpovědi na otázku: Kdo nebo co nastoluje mediální agendu? Do této oblasti patří bezesporu široký proud organizačních analýz s koncepty, jako jsou *gatekeeping*, zpravodajské hodnoty, mediální rutiny etc.⁵ V našem výzkumu sledujeme specifickou oblast, ovlivňující výslednou podobu mediálních textů. V kontextu výzkumů agenda-setting je tato výše označována jako budování agendy (*agenda building*), intermediální nastolování agendy (*intermedia agenda-setting*),⁶ popř. jako nastolování témat v médiích (*media agenda-setting*).⁷ Pro uvedené přístupy je charakteristická snaha o zmapování a vysvětlení mechanismů vzájemného ovlivňování se médií. Předpoklad je vcelku jednoduchý: Důležitým zdrojem výběru událostí do mediálních obsahů jsou témata obsažená v ostatních médiích.

Výzkumy intermediální agendy tedy poukazují na skutečnost, že média nemusejí jako zdroj informací využívat pouze extramediální subjekty či institucionalizované informační sítě, jako jsou např. zpravodajské agentury, ale také jiná (často konkurenční) média.

Intermediální agenda tak odkazuje k možným informačním tokům mezi jednotlivými médii, z nichž některé mohou být intenzivnější než jiná a některá média se mohou stávat zdrojem témat nebo informací častěji.⁸ Právě tohoto typu prolínání agend jednotlivých médií si všímá intermediální nastolování témat, které můžeme vnímat jako překrývání agend jednotlivých médií nebo jako vědomé užívání jiných médií jako informačních zdrojů a přebírání částí jejich agendy.⁹

OBSAHOVÁ ANALÝZA ZAHRANIČNÍHO ZPRAVODAJSTVÍ ČESKÝCH MÉDIÍ

Následující část příspěvku je věnována obsahové analýze zahraničněpolitického zpravodajství vybraných českých médií. Pokusím se identifikovat hlavní charakteristiky zahraničního zpravodajství, především tematickou strukturu agendy, přítomné aktéry a prioritní destinace. Analyzovaný vzorek je tvořen hlavními zpravodajskými relacemi tří českých celoplošných televizních stanic. Konkrétně jde o pořady *Události* (Česká televize), *Televizní noviny* (TV Nova) a *Zprávy* (Prima TV).

Nabízí se otázka, proč jsou do analýzy zahrnuty pouze televizní stanice? Z výzkumů agenda-setting vyplývá, že tematická struktura mediálních obsahů napříč médii se příliš neliší.¹⁰ Charakteristikou masových médií tedy není jen vysoká selektivita při výběru událostí, které budou do zpravodajství zařazeny, ale i vzájemná shoda stran upřednostňovaných témat a událostí. Stručně řečeno, tematická agenda zpravodajských médií se do velké míry překrývá. Z tohoto důvodu není tak podstatné, zda-

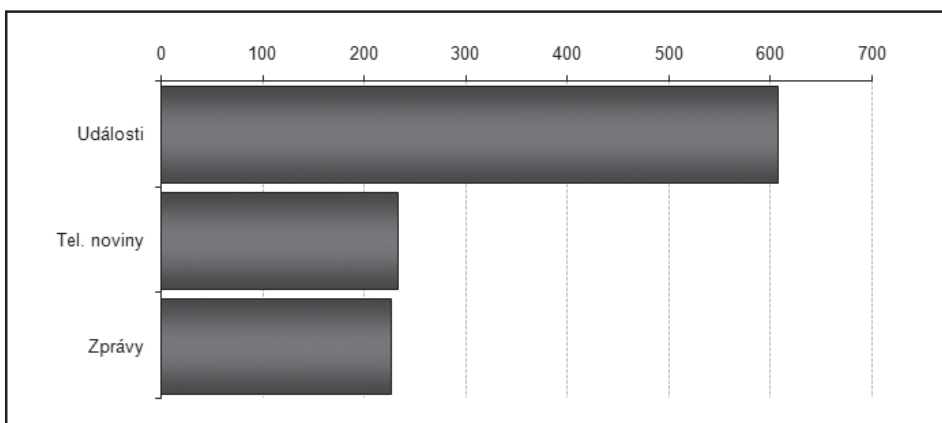
li jsou předmětem naší analýzy tištěná či audiovizuální média. Na základě výsledků několika studií (českých i zahraničních) zpravodajských médií lze tvrdit, že agenda televizních stanic do velké míry reprezentuje také agendu tištěných a rozhlasových zpravodajských médií.

Vysvětlení vzájemné tematické konvergence se nabízí několik. Důvodem může být používání stejných selektivních mechanismů při výběru událostí,¹¹ tendence pokrývat stejná témata jako konkurenční média,¹² příp. časté používání zpravodajských agentur.

Sledované období bylo omezeno na kalendářní rok 2008 a výsledná datová báze pro analýzu je tvořena 1066 příspěvky.¹³ Vzhledem k množství analyzovaného materiálu jsem postupoval metodou kvantitativní obsahové analýzy,¹⁴ která má sice jistá metodologická omezení, ale umožňuje zpracování většího množství dat a pro studii tohoto charakteru je dostačující.

Na úvod bych rád zdůraznil, že následující rozbor má spíše přehledový charakter a jeho cílem je zmapovat obrysy mediálního pokrytí ČZP ve sledovaném roce. Věnuje se probíraným tématům (událostem), přítomným aktérům a prioritním destinacím. Záměrem není popsat celkovou zahraniční agendu českých médií, stejně jako není účelem přinést odpovědi na otázky po důvodech, motivech autorů a politických a mezinárodních kontextech událostí, o nichž média referovala. Ostatně detailním rozborům klíčových událostí jsou věnovány ostatní kapitoly této publikace.

Graf č. 1: Frekvence pokrytí (N=1066)

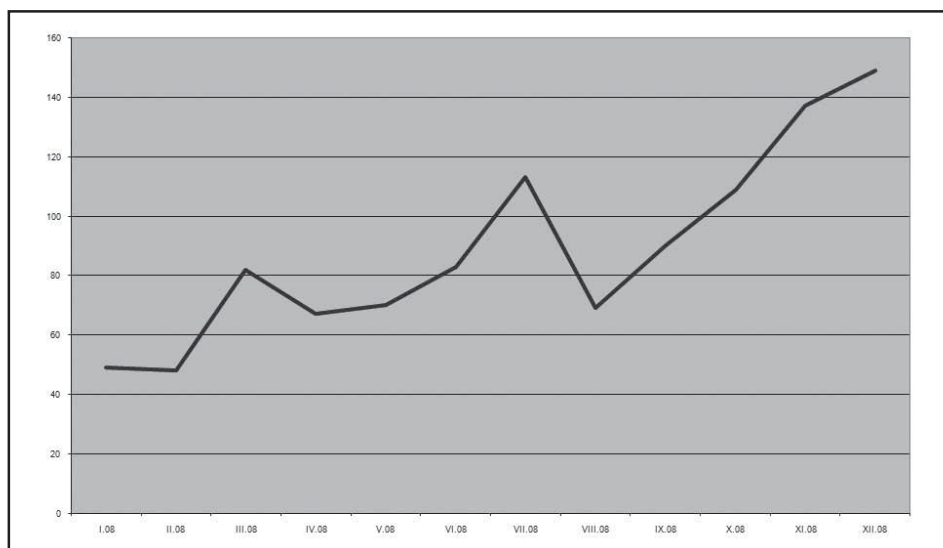
Stanovil jsem si čtyři základní výzkumné otázky: 1) Která zahraničněpolitická témata byla zdůrazňována? 2) Lišila se jednotlivá média v důrazu kladeném na mediované události? 3) Kterým zemím věnovala média nejvíce pozornosti v souvislosti s ČZP? 4) Kteří aktéři dominovali zpravodajství o české zahraniční politice?

Úvodní odstavce jsou věnovány souhrnnému popisu analyzovaného materiálu a výskytům v průběhu roku 2008. Jak je patrné z grafu č. 1, v počtu referencí k zahraniční politice zřetelně dominuje zpravodajská relace prvního kanálu ČT, která pokrývá téměř 60 procent ze všech analyzovaných příspěvků. Zpravodajské relace TV Nova a Prima TV jsou co do počtu odkazů téměř totožné. Markantní rozdíl může být způ-

soben rozdílnou stopáží sledovaných pořadů, nicméně rozdíly v trvání relací nejsou natolik vysoké, aby mohly sloužit jako rozhodující zdůvodnění. *Události* (ČT 1) trvají 40 minut, *Televizní noviny* (TV Nova) 30 minut a *Zprávy TV Prima* 35 minut, což jsou malé rozdíly. Dominance jedné stanice je tak nejspíše dána odlišnou editoria lní politikou jednotlivých subjektů a odlišnými zpravodajskými hodnotami aplikovanými při výběru událostí do vysílání.

Pokud se zaměříme na zahraničněpolitickou agendu sledovaných médií v průběhu roku 2008, za nejexponovanější lze bezesporu označit poslední kvartál, kdy je zřejmý nárůst pozornosti u všech zpravodajských relací. Ten souvisí s blížícím se českým předsednictvím Evropské unii. Dalším zajímavým vrcholem je přelom července a srpna. Tento nárůst pozornosti souvisí s mediálně atraktivním tématem výstavby amerického radaru v Brdech. Tolik tedy k souhrnným přehledům.

Graf č. 2: Frekvence příspěvků v průběhu roku 2008 (N=1066)

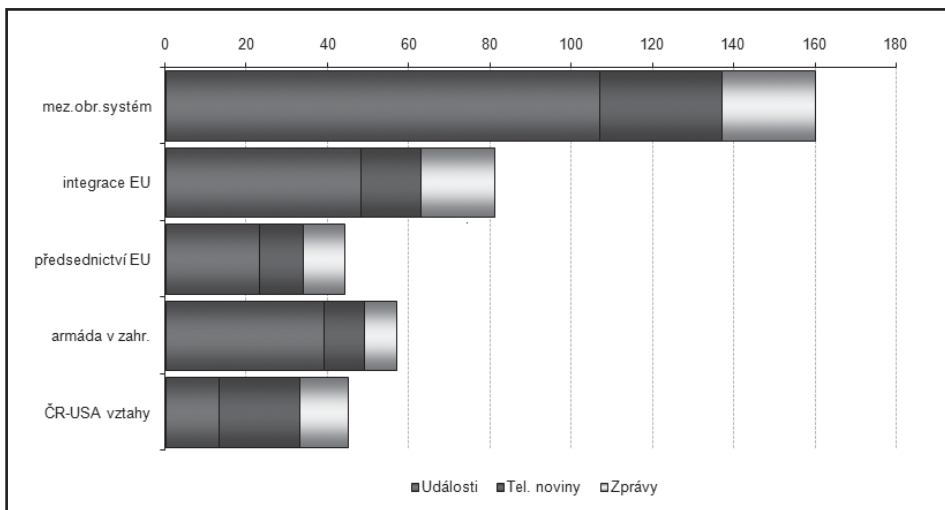
Nyní přejdeme k výše zmíněným výzkumným otázkám.

1) Která zahraničněpolitická témata byla zdůrazňována?

Tematická agenda všech sledovaných médií nebyla příliš rozmanitá. Většinu zahraničněpolitických příspěvků je možné redukovat do pěti tematických oblastí: mezinárodní obranný systém, integrace EU, předsednictví EU, zahraniční mise české armády a vztahy ČR–USA. Nejvyšší mediální pozornost byla věnována mezinárodnímu obrannému systému, jde především o reportáže o výstavbě amerického radaru na českém území. Reference k tomuto tématu tvoří více než 20 procent ze všech sledovaných případů a současně je hlavním tématem ve sledovaných médiích (ČT – 17,63 procenta; TV Nova – 12,88 procenta; Prima TV – 10,18 procenta). Druhé a třetí nejfrekventovanější téma souvisí s Evropskou unií, jde o zprávy k integrační politice

EU (12 procent ze všech příspěvků) a předsednictví EU (7 procent z celku). Následují reference k zahraničním misím české armády (6 procent z celku) a vztahy ČR–USA (5,6 procenta z celku). Poslední zmiňované téma souvisí s výstavbou radarové základny a se zrušením vízové povinnosti pro občany České republiky.

Graf č. 3: Dominantní témata (N=1066)

2) Lišila se jednotlivá média v důrazu kladeném na mediované události?

Jak je patrné z výše uvedených dat, celkově televiznímu zpravodajství, zaměřenému na zahraniční politiku ČR, dominuje Česká televize, a to s ohledem na rozsah i tematickou různorodost mediovaných událostí. Hlavní témata sledovaných zpravodajských relací jsou u všech tří subjektů totožná, mírné rozdíly jsou pouze v pořadí. U všech sledovaných stanic byl nejfrekventovanějším tématem mezinárodní obranný systém, Česká televize mu věnovala téměř 18 procent ze všech příspěvků, u komerčních stanic to bylo 13 procent (TV Nova), resp. 10 procent (Prima TV). Integrace EU je na druhém místě u ČT a Prima TV, přičemž u TV Nova se před integraci EU dostává téma vzájemných vztahů ČR a USA. Pozice ostatních hlavních témat jsou téměř totožné. Hlavní témata lze sloučit do tří obecnějších kategorií. Zahraniční zpravodajství tří hlavních českých televizí se tak věnovalo především tématům spojeným s výstavbou radarové základny v ČR a s tím souvisejícím vztahům ČR–USA, záležitostí Evropské unie a zahraničními misemi české armády.

3) Kterým zemím věnovala média nejvíce pozornosti v souvislosti s českou zahraniční politikou?

Prioritní destinace českého zahraničního zpravodajství jsou logicky úzce spojeny s dominantními tématy. Jak je zřejmé z tabulky, USA jsou nejčastěji zmiňovanou zemí ve sledovaném vzorku, což logicky souvisí s hlavním tématem, tedy s mezinárodním obranným systémem. V případě TV Nova a Prima TV je na druhém místě

Rusko, u ČT je na druhém místě Polsko, což zřejmě opět souvisí s budováním obranného systému. Na dalších pozicích se objevuje např. Německo a také Francie, která předsedala EU v druhé polovině roku 2008. Hlavními destinacemi českého zahraničního zpravodajství v roce 2008 tedy byly světové velmoci (USA, Rusko), státy sousedící s ČR (Polsko, Německo) a země spojená s českým předsednictvím EU (Francie).

Tabulka č. 1: Prioritní destinace (N=932)*

	ČT	TV Nova	Prima TV
1.	USA	USA	Rusko
2.	Polsko	Rusko	USA
3.	Německo	Německo	Irsko
4.	Rusko	Rakousko	Francie
5.	Francie	Irsko	Polsko

* U zbývajících příspěvků nebyla lokace uvedena.

4) Kteří aktéři dominovali zpravodajství o české zahraniční politice?

Poslední z výzkumných otázek je zaměřena na přítomnost aktérů v analyzovaném materiálu. Aktéři byli rozděleni do dvou typů. Kódovány byly individuální osoby a institucionální aktéři. Cílem je zjistit, do jaké míry je zahraničněpolitické zpravodajství otevřené různým zainteresovaným veřejným subjektům a které osobnosti mají přístup do mediálního prostoru. V případě individuálních aktérů panuje mezi konkurenčními stanicemi výrazná shoda. Liší se počet výskytů, ovšem pořadí prvních pěti osob je u všech tří stanic stejné (viz Tabulka č. 2). Předním aktérem je předseda vlády Mirek Topolánek, následovaný prezidentem Václavem Klausem, předsedou ČSSD Jiřím Paroubkem, ministrem zahraničních věcí Karlem Schwarzenbergem a vicepremiérem pro evropské záležitosti Alexandrem Vondrou.

Tabulka č. 2: Prioritní aktéři (N=932)*

	ČT	TV Nova	Prima TV
Topolánek M.	160	68	68
Klaus V.	91	42	40
Paroubek J.	71	25	38
Schwarzenberg K.	68	20	29
Vondra A.	54	15	20

Jak je zřejmé, jde výhradně o politiky české národnosti. Nepolitické či zahraniční osobnosti se ve zpravodajství sledovaných stanic objevují sporadicky. Výjimkou je v případě České televize Nicolas Sarkozy (sedmá příčka) a Condoleeza Riceová (jedenáctá příčka). Do zpravodajství TV Nova se ze zahraničních osobností dostal George Bush jako dvanáctý nejčastější aktér a v případě Prima TV je to na devátém místě ministryně zahraničních věcí USA Condoleeza Riceová.

Pozice institucionálních aktérů do velké míry kopíruje předchozí výsledky. Na prvních místech se objevuje vláda ČR a tři české politické strany (ČSSD, ODS, Strana zelených). Výjimkou jsou reference k Evropské unii,¹⁵ ačkoli mezi individuálními aktéry se její představitelé na předních místech nevyskytují. Z dostupných výsledků tak lze konstruovat modelovou zpravodajskou situaci, kdy se český politik vyjadřuje k některému z evropských témat a druhý přítomný aktér, tedy EU, je přítomen pouze v obecné rovině, velmi často bez reference ke konkrétnímu představiteli.

Z hlediska aktérů bylo zahraničněpolitické televizní zpravodajství v roce 2008 značně personifikované, redukované na přítomnost několika českých politických elit. Vzhledem k malé diverzitě aktérů tak zahraničněpolitická témata mohou fungovat spíše jako platforma pro vnitrostátní politické debaty.

Cílem této přehledové analýzy bylo určit základní charakteristiky mediálního pokrytí české zahraniční politiky v roce 2008. Sledovaný vzorek tvořily hlavní zpravodajské relace tří českých televizních stanic a analyzováno bylo více než tisíc příspěvků. Zahraničněpolitickému zpravodajství zřetelně dominuje Česká televize, a to co do počtu příspěvků i z hlediska tematické různorodosti. Agenda sledovaných médií se téměř nelišila a hlavní pozornost věnovala třem tematickým oblastem: výstavbě radarové základny na našem území a s tím souvisejícím vztahům mezi Českou republikou a Spojenými státy americkými, dále tématům spojeným s českým předsednictvím EU, třetí skupinu tvoří příspěvky o zahraničních misích české armády. Této struktuře odpovídají i odkazy na zahraniční destinace, kde se objevují Spojené státy americké, Rusko a Polsko v souvislosti s radarovým systémem a v druhé polovině roku pak Francie, která předsedala Evropské unii před Českou republikou. Z hlediska aktérů lze sledované zpravodajství označit za značně personifikované, redukované na přítomnost několika českých politických elit. Přístup zahraničních aktérů do zpravodajství byl značně omezený, s výjimkou obecných referencí k Evropské unii jako celku. Zahraničněpolitické zpravodajství českých médií tak prezentovalo velmi selektivní obraz zahraniční politiky ČR. Otázkou zůstává, zda-li je tato redukce přirozenou součástí fungování masových zpravodajských médií, nebo zda-li česká média nevěnují dostatečnou pozornost zahraničněpolitickým tématům, omezují se pouze na několik málo vybraných událostí a rutinně do veřejného prostoru vpouští pouze české politické aktéry.

Poznámky

- ¹ Livingstone, Sonia (2008): *On the mediation of everything*. Journal of Communication, 12/2008; Lilleker, Darren (2008): *Key Concepts in Political Communications*. London: SAGE.
- ² Louw, ERIC (2008): *The Media and Political Process*. London: SAGE, s. 1.
- ³ McNair, Brian (2003): *Introduction to political communication*. London: Routledge, s. 4.
- ⁴ Nečas, Vlastimil (2006): *Agenda-setting: teoretická východiska*. In: Kunštát, Daniel (ed.): *České veřejné mínění: výzkum a teoretické souvislosti*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, v.v.i.
- ⁵ Reifová, Irena (2004): *Slovník mediální komunikace*. Praha: Portál, s. 74–75, s. 174.
- ⁶ Weaver, David H.–McCombs, Maxwell E.–Shaw, D. L. (1998): *International Trends in agenda-setting Research*. In: Holtz-Bacha, Christine (ed.): *Wie die Medien die Welt erschaffen und wie die Menschen darin leben*. Opladen/Wiesbaden: Westdeutsche Verlag GmbH.
- ⁷ Dearing, James W.–Rogers, Everett M. (1996): *Agenda-Setting*. London: SAGE, s. 31–40.
- ⁸ Například tzv. elitní média viz Dearing, James W.–Rogers, Everett M.: op. cit., s. 32, nebo CNN viz Louw, Eric: op. cit., s. 252–254.
- ⁹ Tyto dvě možné úrovně se samozřejmě prolínají a zásadní odlišností je, zda jde o vědomé či nevědomé přebírání agendy jiného média, příp. zda jde o přiznané či nepřiznané přebírání agendy média. Viz Trampota, Tomáš–Nečas, Vlastimil (2007): *Intermediální agenda českých médií*. Naše společnost 5 (2) 2007, s. 12–19.
- ¹⁰ K vzájemné konvergenci blíže: Dearing, James W.–Rogers, Everett M.: op. cit.; Shoemaker, Pamela J. (1989): *Communication Campaigns about drugs*. Hillsdale: LEA; Trampota, Tomáš–Nečas, Vlastimil: op. cit.; Nečas, Vlastimil (2006): *Agenda volebního zpravodajství českých médií*. In: Köpplová, Barbora–Čebe, J. (ed.): *Postavení médií v české společnosti a v Evropské unii*. Praha: Matfyzpress, 2006, s. 61–68.
- ¹¹ Viz např. koncept zpravodajských hodnot – Staab, Joachim Friedrich (1990): *The Role of News Factors in News Selection. A Theoretical Reconsideration*. European Journal of Communication, 5/1990, s. 168–182.
- ¹² Viz výše zmíněná intermediální agenda.
- ¹³ Kompletní datový soubor k analýze poskytla společnost Media Tenor, www.mediatenor.cz.
- ¹⁴ Více k metodám obsahových analýz viz Neuendorf, Kimberley, A. (2002): *The Content Analysis Guidebook*. Thousand Oaks: Sage Publications.
- ¹⁵ U všech sledovaných stanic shodně na třetím místě v počtu institucionálních aktérů.

Část II:

**Evropský rozměr
české zahraniční politiky**

Kapitola 3

Evropský rozměr české zahraniční politiky: Střet o ratifikaci Lisabonské smlouvy v předvečer předsednictví v Radě EU

Vít Beneš, Jan Karlas

Vývoj integrační politiky České republiky lze ve srovnání s předchozím rokem 2007 hodnotit jako poměrně kontinuální. Ani v roce 2008 nedošlo k vytvoření základního strategického dokumentu, který by nahrazoval dokumenty vytvořené ještě vládou vedenou ČSSD¹ a formuloval dlouhodobé směřování ČR v EU.² Vláda (přesněji vládní Výbor pro EU) nicméně přijala během roku několik dokumentů definujících dlouhodobější pozice ČR v některých konkrétních oblastech integračního procesu.

Jako spíše stabilní se jevily i kontext a agenda české integrační politiky. Politické diskusi nadále dominovaly úvahy o dalším obecném směřování EU, diskuse o přínosech a negativěch *Lisabonské smlouvy* a spory o vhodnosti integrační politiky současné vlády. Obsah diskuse vycházel z dlouhodobých myšlenkových východisek politických stran, ale ovlivňovala ho i silná politizace evropské integrace v českém prostředí. Vzhledem k blížícímu se předsednictví ČR v EU vládní agendě jednoznačně dominovala obsahová a integrační příprava předsednictví. Jako výrazné téma však vystupovaly i institucionální otázky, konkrétně ratifikace *Lisabonské smlouvy*. Částečně odlišné názory na tuto otázku totiž existovaly i uvnitř vládní koalice a dokonce i uvnitř ODS jako hlavní vládní strany.

EVROPSKÝ ROZMĚR ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY: VÝCHODISKA A POLITICKÝ KONTEXT

Do české diskuse o dalším směřování EU se zjevně promítaly obecnější ideová a ideologická východiska politických stran jako hlavních účastníků této diskuse. V první řadě šlo o pravo/levé (či liberálně-konzervativní/sociální) rozlišení. Například v před-

stavách ODS sehrávalo klíčovou roli přesvědčení, že významným (ne-li určujícím) prvkem integračního procesu by měly být liberální hodnoty. Současně strana (nebo alespoň někteří její představitelé) zdůrazňovali nutnost obhajoby národních zájmů. Naopak ČSSD i KSČM vyzdvihovaly sociální rozměr integrace (buť každá z těchto stran jiným způsobem). Z dlouhodobého hlediska se do integračních diskusí promítají i čtyři zahraničněpolitické orientace rozlišované v této knize (atlanticismus, evropeismus, internacionalismus a autonomismus). V případě ODS a ČSSD může jako příklad sloužit spojování ratifikace *Lisabonské smlouvy* s ratifikací radarové smlouvy a související důraz buť na první (ČSSD), nebo druhou (ODS) z uvedených smluv. Například postoje KSČM k integraci naopak odrážejí obecnou autonomistickou orientaci této strany.

Budoucnost Evropské unie

Stejně jako v předchozím roce se i v roce 2008 politická diskuse soustředila především na následující témata evropské integrace: 1) další obecné směřování integrace, 2) ratifikace *Lisabonské smlouvy* (popř. obecněji institucionální reforma) a 3) česká politika v EU. V diskusi, týkající se prvního okruhu, tedy budoucnosti EU, vystupovali nejvýrazněji představitelé ODS.³ V jejich názorech se objevovalo uznání dosavadních úspěchů evropské integrace. To však doprovázel důraz na nutnost návratu k původním hodnotám integrace, představovaným v tomto pojetí především svobodou.⁴ Za podstatu evropské integrace označovali občanští demokraté odstraňování bariér, podporu svobodné individuální aktivity a konkrétněji rozvíjení tzv. čtyř svobod (pohybu zboží, služeb, osob a kapitálu) a jednotného trhu.⁵ Zároveň zdůrazňovali nutnost odstranění překážek a nerovností mezi starými a novými členskými státy.

Podle představitelů ODS by dále kromě posilování původních hodnot integrace mělo docházet i k jejich upevňování za hranicemi Unie.⁶ Kladli důraz na pokračování procesu rozšiřování s tím, že hranice EU nejsou geografické, ale hodnotové (což umožňuje uvažovat o vstupu zemí, jako Turecko nebo Ukrajina, ale dokonce i zemí severní Afriky!). Ve vystoupeních představitelů občanských demokratů najdeme i podporu flexibilní integrace, ovšem v takové podobě, která nepovede ke vzniku „tvrdého jádra“, dělícího členské státy na dvě kategorie.⁷ Celkově mezi důvody, kterými představitelé ODS podpírali svou vizi integrace, vystupovalo nejčastěji přesvědčení o pokračujícím mezinárodněpolitickém soupeření a globalizaci a globálním zastávání Evropy.⁸

Ve vystoupení představitelů ČSSD jako největší opoziční strany se objevoval především důraz na přínos *Lisabonské smlouvy* a potřebu její ratifikace (k tomu se vrátíme podrobněji níže) spíše než podrobnější představy o dalším směřování EU.⁹ *Lisabonskou smlouvu* vnímali jako zásadní pozitivní posun i obě menší koaliční strany (KDU-ČSL a Strany zelených). Ale v jejich postojích se objevovaly i specifické akcenty vycházející z jejich obecných politických programů. Ve vyjádřeních KDU-ČSL zaujímaly jako nutná součást integračního procesu podstatné místo křesťanské hodnoty a ochrana lidských práv.¹⁰ Přes podporu institucionální reformy strana příkládala ještě zásadnější význam konkrétnímu naplnění unijních politik. Ministr Cyril Svoboda v této souvislosti několikrát vyzval k tomu, aby v rámci českého předsednictví došlo

k přijetí tzv. Pražské deklarace, která by vymezovala další postup v otázkách „reálné evropské politiky“.¹¹ Strana zelených považovala podstatnější institucionální reformu za nebytnou podmínku dalšího zdárného pokračování integrace.¹² Kromě své podpory *Lisabonské smlouvy* dokonce deklarovala, že EU by potřebovala „jasný a stručný dokument“, který by zvýšil její efektivitu a demokratičnost a obsahoval také chartu základních práv. Tento dokument by měl být ratifikován v celoevropském referendu konaném ve stejný den.

KSČM za zásadní problém evropské integrace považovala potlačení sociální agendy integrace a také provázání její bezpečnostní (obraně) dimenze s politikou USA.¹³ Zdůrazňovala nutnost posílit zákonodárnou moc v Unii zvýšením pravomocí Evropského parlamentu a národních parlamentů. Celkově se v postojích strany objevovalo smíření s evropskou integrací a přesvědčení o tom, že integrace představuje nevyhnutelný nástroj evropských zemí v současném globalizujícím se světě.

Lisabonská smlouva

Europoslanecký klub ODS po neschválení *Lisabonské smlouvy* v červnovém irském referendu zdůraznil, že smlouva nemůže v případě neschválení jedním z členských států vstoupit v platnost. Současně se distancoval od prohlášení Evropského parlamentu, že by smlouva měla vstoupit v platnost před volbami do Evropského parlamentu v červnu 2009.¹⁴ Výkonná rada strany vyzdvihla, že česká delegace na červnovém summitu Evropské rady zamezila „kontraproduktivnímu tlaku“ na urychlené pokračování ratifikace *Lisabonské smlouvy*. Dále ocenila, že došlo k prosazení specifického českého postupu při ratifikaci smlouvy (podmíněnost rozhodnutím Ústavního soudu).

Vládní představitelé ODS v reakci na irské referendum nehovořili o tom, že by ratifikace měla skončit. Přesto však vyjadřovali názor, že by se EU měla soustředit na řešení reálných problémů místo na „umělou“ diskusi o institucionálním uspořádání a že by mohla dobře fungovat i na současném institucionálním základě.¹⁵ Premiér a předseda ODS Mirek Topolánek i vicepremiér pro evropské záležitosti Alexandr Vondra odmítli, že by kvůli nepřijetí smlouvy nemohlo pokračovat rozšiřování.¹⁶

Někteří představitelé ODS však v souvislosti s výsledkem irského referenda vyzvali k zastavení ratifikace. Kromě prezidenta Václava Klause se jednalo např. o europoslance Jana Zahradila.¹⁷ Zahradil při této příležitosti zopakoval své dřívější výhrady vůči *Evropské ústavní smlouvě* i *Lisabonské smlouvě*, spočívající např. v obecném oslabování národního práva veta a nahrazení váženého hlasování populačním kritériem posilujícím velké a velmi malé členské státy Unie.¹⁸ Zahradil také přišel s přímým návrhem na to, aby se česká politická scéna dohodla na „výměně“ ratifikace *Lisabonské smlouvy* za schválení radarové smlouvy jako dvou dohod, které se „geopoliticky vyvažují“.¹⁹ O smlouvě se negativně vyjádřil i pražský primátor (a jeden z kandidátů na předsedu ODS) Pavel Bém.²⁰

ČSSD po irském referendu vyjádřila názor, že ratifikační proces by měl rozhodně pokračovat.²¹ Na rozdíl od některých představitelů ODS považovala tuto smlouvu za výhodnou i pro středně velké země.²² Jako přednosti *Lisabonské smlouvy* strana vyzdvihovala např. vytvoření jasnějších pravidel, vymezení pravomocí mezi členskými

státy a Unii, posílení pravomocí národních parlamentů a Evropského parlamentu. Sociální demokraté odmítli vazbu mezi ratifikací *Lisabonské smlouvy* a schválením radarové smlouvy. Ratifikaci *Lisabonské smlouvy* vytyčili jako jednu z podmínek pro toleranci vlády v době českého předsednictví.

KDU-ČSL po irském referendu vyzvala k jednání koaličních stran i demokratické opozice o dalším postupu.²³ K ratifikaci smlouvy mělo podle ní dojít až po rozhodnutí Ústavního soudu o souladu smlouvy s českou ústavou. Zároveň se však z řad strany ozvalo upozornění na to, že ČR by měla ratifikovat smlouvu, kterou podepsala. KDU-ČSL měla rovněž zato, že smlouva zvyšuje akceschopnost EU a představuje kompromis, který ČR nijak nepoškozuje.²⁴ Podle C. Svobody bude strana podporovat přijetí *Lisabonské smlouvy* i tehdy, pokud bude v rozporu s českým ústavním pořádkem.²⁵ V takovém případě by totiž mělo dojít k odstranění rozporu úpravou právního prostředí ČR. Přesto i někteří lidovečtí senátoři hlasovali pro přezkoumání smlouvy Ústavním soudem.

Nutnost pokračování ratifikace *Lisabonské smlouvy* zdůraznila zvláště Strana zelených, která navíc vyzvala k jejímu dokončení do konce roku a spojila ji i s dalším pokračováním koaliční vlády.²⁶ Zelení zdůraznili, že integrace nemůže dále pokračovat na bázi *Smlouvy z Nice*. *Lisabonská smlouva* podle jejich názoru zvyšovala efektivitu a demokratičnost EU a posilovala i její mezinárodní roli ve světě. Strana zelených odmítla možnost spojování ratifikace lisabonské a radarové smlouvy.²⁷

KSČM jako jediná parlamentní strana prosazovala ratifikaci *Lisabonské smlouvy* v ČR prostřednictvím referenda.²⁸ Negativní irské referendum interpretovala především jako šanci k podstatnějším přehodnocení integračního procesu.²⁹ Například poslanec Jiří Dolejš vyjádřil názor, že kratší a jednodušší dokument by vystihoval zájmy Evropy lépe než *Lisabonská smlouva*.³⁰

Česká integrační politika

Představitelé ODS označovali přístup jimi vedené vlády k evropské integraci za aktivní politiku, vedenou především úsilím o odbourávání bariér.³¹ Ve vyjádřeních ODS hrála poměrně výraznou roli obhajoba „národních zájmů“.³² Například A. Vondra považoval tuto obhajobu za něco přirozeného, co určuje vývoj integrace od jejího počátku.³³ Za její úspěšný výsledek označil v českém případě konkrétně dohodu s USA o zrušení vízové povinnosti (podrobněji viz část této kapitoly věnovaná agendě). Ale Vondra současně zmiňoval, že členské státy musejí hledat společné zájmy, protože pouze tak může integrace přetrvat a pokračovat. EU by se měla soustředit na ty oblasti, kde tyto zájmy existují.

J. Zahradil hovořil kromě obhajoby národních zájmů i o pokračujícím soupeření evropských národů.³⁴ V jeho pojetí např. probíhající institucionální reforma zahrnuje „nové překreslování mocenské mapy“. Zahradil v této souvislosti kritizoval „pasivní“ politiku předchozích vlád, vedených sociálními demokraciemi, zejména jejich jednostrannou orientaci na EU na úkor transatlantické spolupráce.

Integrační politika současné vlády podléhala kritice přicházející zejména od ČSSD. Ta oplácela ODS stejnou mincí, když kritizovala její vládu za pasivitu a nekompetenci. Ty spojovala např. s postupem vlády v rámci EU při konfliktu mezi Gru-

zí a Ruskem, s prací českého Stálého zastoupení v Bruselu a nepřítomností premiéra na několika klíčových zasedáních EU.³⁵ ČSSD dále kritizovala vládu za snahu zmírnit rozsah změn předpokládaných energeticko-klimatickým balíčkem a omezené čerpání prostředků z evropských fondů.³⁶ Přišla také s vlastní koncepcí předsednických priorit, které na rozdíl od priorit vládních zahrnovaly i ratifikaci *Lisabonské smlouvy* a sociální dimenzi integrace.³⁷ Sociální demokraté přitom zdůrazňovali, že integrační politika musí vycházet z potřeby hledat společný zájem států. Určitá kritika „evropské“ politiky ODS se objevila i od KDU-ČSL, když se tato strana distancovala od vládní kampaně k předsednictví s heslem „Evropě to osladíme“.³⁸ Současně upozornila na to, že v podobných otázkách musejí vládní strany napříště postupovat ve shodě.

EVROPSKÝ ROZMĚR ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY: AGENDA A UDÁLOSTI

Velmi významnou roli sehrávala v české integrační agendě v roce 2008 institucionální reforma, konkrétně ratifikace *Lisabonské smlouvy*. Oproti předchozímu roku, kdy probíhala jednání o této smlouvě, bychom toto téma mohli charakterizovat jako o něco konfliktnější. V roce 2007 se vláda shodla na společném dokumentu (*Pozice vlády České republiky v reformě Evropské unie*), který pak sloužil jako základ české vyjednávací pozice. I v roce 2008 existovala ve vládě shoda, a to sice o tom, že ČR by měla *Lisabonskou smlouvu* ratifikovat. Jednotlivé vládní strany se však lišily ve svém vnímání nutnosti tohoto roku. To se projevovalo zejména v přístupu k přezkoumání smlouvy Ústavním soudem ČR a v reakcích na neschválení smlouvy v Irsku. Vládní představitelé ODS považovali soudní přezkum za podmínku ratifikace smlouvy a neschválení smlouvy v Irsku neoznačovali za zásadně negativní krok. Naproti tomu představitelé KDU-ČSL a Strany zelených označovali ratifikaci za nezbytný krok.

V ekonomické oblasti pokračovala diskuse o přijetí eura. ČR však také začala výrazněji vymezovat své pozice ohledně dalšího vývoje jednotného trhu EU. To lze spojovat jednak se završováním adaptace ČR z kandidátského na členský stát a rovněž s blížícím se předsednictvím. Svou roli v české integrační agendě posílila i problematika energetické politiky. Český postup v této oblasti můžeme charakterizovat jako kombinaci podpory společné spolupráce členských států (obecná podpora pro energeticko-klimatický balíček) a ohledu na „národní“ specifika. Tato „národní“ specifika však zdaleka nepředstavovala něco, o čem by v rámci vlády panoval zjevný souhlas. Často byla naopak předmětem odlišných interpretací a sporů (jak ukazuje problematika emisních povolenek nebo jaderné energie).

V oblasti vnějších vztahů pokračovaly dlouhodobější aktivity ČR související s rozšířením EU o země západního Balkánu a s rozvojem vztahů mezi EU a státy východní Evropy. Po vstupu ČR do schengenského prostoru se v roce 2008 stalo dominantním tématem v oblasti vnitřních věcí a spravedlnosti jednání mezi ČR a USA stran zrušení vízové povinnosti. Vzhledem ke kritice postupu ČR Evropskou komisí přesáhl význam těchto jednání svůj původní obsah a stal se i významnou vnitroujní politickou otázkou.

Institucionální reforma

V první polovině roku vyjadřovala česká vláda odhodlání provést ratifikaci *Lisabonské smlouvy* bez zbytečných průtahů.³⁹ Představitelé vlády několikrát prohlásili, že nedochází k rozporu mezi smlouvou a českým ústavním pořádkem a vyjádřili připravenost smlouvu při ratifikaci hájit.⁴⁰ Projednávání *Lisabonské smlouvy* v parlamentu začalo v březnu a vedlo k žádosti Senátu o přezkoumání smlouvy Ústavním soudem (podrobněji viz třetí část této kapitoly věnovanou aktérům). Vláda odmítla iniciativu KSČM k tomu, aby o smlouvě hlasovali občané v referendu.

Do postojů vlády k *Lisabonské smlouvě* se nicméně částečně promítaly i výše popsané rozdíly ve stanoviscích politických stran. Někteří členové vlády za ODS (M. Topolánek, A. Vondra) přes svou podporu ratifikaci smlouvy uvítali, že Ústavní soud podrobně posoudí soulad smlouvy s českým ústavním pořádkem. Nezastírali ani své přesvědčení o omezeních smluvního dokumentu, který považovali pouze za přijatelný kompromis. Naopak podle Martina Bursíka mohla snaha o soudní přezkoumání smlouvy snížit autoritu ČR a zkomplikovat tak působení českého předsednictví. Také C. Svoboda připustil, že ČR může být kvůli posuzování smlouvy Ústavním soudem shledávána jako problémová země.⁴¹

Odmítnutí *Lisabonské smlouvy* v irském referendu označili představitelé vlády, zastupující ODS, za komplikaci, která však zásadně neohrožuje fungování EU.⁴² Například podle ministra školství Ondřeje Lišky (Strana zelených) však irské referendum představovalo negativní krok, který může ohrozit další vývoj EU. Členové vlády se dále mírně lišili v hodnocení toho, zda po irském referendu dochází k pozastavení české ratifikace. Ale vláda jako celek k zastavení ratifikace nevyzvala. Do usnesení Evropské rady česká vláda prosadila, že přes obecné pokračování ratifikace dochází v ČR k jejímu pozastavení kvůli projednávání u Ústavního soudu. Představitelé vlády nicméně opět konstatovali, že smlouva vykazuje soulad s ústavou.⁴³ Přestože Ústavní soud na konci listopadu neshledal žádný rozpor mezi smlouvou a českým ústavním pořádkem, k její ratifikaci v ČR do konce roku nedošlo. Poslanecká sněmovna v prosinci rozhodla o odložení jednání o smlouvě na únor 2009.

Vnitřní trh a ekonomické politiky

O existenci silných zájmů české vlády v oblasti vnitřního trhu a ekonomických politik svědčí několik koncepčních dokumentů přijatých v roce 2008 vládním Výborem pro Evropskou unii (V–EU). Česká republika kladla nadále velký důraz na to, že přechodná omezení volného pohybu pracovních sil z nových členských států jsou zbytečná a neopodstatněná.⁴⁴ V rámci blížícího se předsednictví měla vláda v úmyslu dokončit liberalizaci trhu práce a také otevřít diskusi o úpravě evropské směrnice o službách. V květnu podepsala ČR spolu s několika dalšími členskými státy tzv. Pražskou deklaraci, usilující o snížení administrativní zátěže pro podnikatele.⁴⁵ Liberalizaci prosazovala ČR rovněž v oblasti zemědělství, přičemž současně vyzývala k reformě unijního rozpočtu.

Na říjnovém summitu Evropské rady vznesla ČR kritické připomínky k plánu na záchranu bank a finančních trhů, reagující na globální finanční krizi. České vládě na tomto plánu vadilo, že porušoval pravidla hospodářské soutěže.⁴⁶ Česká delegace

v této souvislosti usilovala o změnu některých formulací v závěrečném textu summitu. Do výsledného textu se jí podařilo prosadit některá vyjádření, která brala její výhrady na zřetel. I na prosincovém summitu Evropské rady požadovala ČR některé změny v plánu obnovy evropské ekonomiky. Opět šlo o snahu změnit určité formulace unijního usnesení.⁴⁷

Na nejvyšší politické úrovni nadále probíhala diskuse o vstupu České republiky do eurozóny. Nutnost stanovení brzkého data pro přijetí eura zdůrazňovala především ČSSD. Předseda strany Jiří Paroubek označil jako možné datum přijetí rok 2012.⁴⁸ Přijetí eura označil za jedinou možnou cestu k zachování stability a prosperity českého průmyslu a následně celé ekonomiky. Premiér Topolánek odmítl, že by současná vláda přijetí eura bránila.⁴⁹ Na konci roku prohlásil, že vláda by mohla stanovit termín přijetí v roce 2009.

Energetika a ochrana klimatu

Počátkem roku se vláda zabývala možností stažení žaloby na Evropskou komisi (EK) kvůli emisním povolenkám a přijetí kompromisní velikosti kvóty.⁵⁰ Zatímco M. Buršík označoval žalobu České republiky na EK za negativní krok, podporu žalobě projevovalo ministerstvo průmyslu a obchodu. Podle ministra průmyslu a obchodu Martina Římana (ODS) by EK do roku 2015 při snižování emisí oxidu uhličitého neměla stanovovat žádné konečné závazné cíle.⁵¹

V oblasti energetiky a ochrany klimatu projevovala česká vláda poměrně silný zájem.⁵² Energeticko-klimatický balíček,⁵³ navržený EK v lednu v zásadě podpořila. Projevila však obavy týkající se možného snížení konkurenceschopnosti evropských zemí. Při jednáních o balíčku vláda prosazovala, aby elektrárenské společnosti nemusely již od roku 2013 nakupovat všechny emisní povolenky v aukcích.⁵⁴ Namísto toho ČR upřednostňovala postupný náběh v letech 2013 až 2020. Postupný náběh aukcí s povolenkami vláda prosazovala spolu s dalšími novými členskými zeměmi i při unijních vyjednáváních o energeticko-klimatickém balíčku na konci roku 2008.⁵⁵ Vládní představitelé, zastupující ODS, rovněž zdůrazňovali význam jaderné energie při zvyšování podílů obnovitelných zdrojů na energetické produkci.⁵⁶ Pro zvýšení energetické bezpečnosti usilovala vláda i o posílení jednotné energetické strategie EU.⁵⁷

Vnější vztahy

I v roce 2008 pokračovala česká podpora rozšiřování EU o země západního Balkánu, především o Chorvatsko. Vstup Chorvatska do EU vláda označila i za jeden z důležitých cílů předsednictví.⁵⁸ Dalšími prioritami předsednictví v oblasti Balkánu se měly stát vztahy mezi Srby a Albánci v Kosovu a debata o ukončení mandátu Vysokého představitele EU v Bosně a Hercegovině. Vláda vyjádřila podporu i vstupu Srbska do EU.⁵⁹ Premiér Topolánek potvrdil i českou podporu pro vstup Turecka do EU.⁶⁰

V oblasti východní Evropy Česká republika podpořila švédsko-polský plán na rozvoj východní dimenze Evropské politiky sousedství (ENP), mj. s odkazem na nutnost vyvážit francouzské iniciativy v oblasti vztahů Unie se Středomořím.⁶¹ ČR podpořila zahájení vyjednávání EU s Ruskem o nové smlouvě a vyjádřila i spokojenost

s výsledným mandátem schváleným pro toto vyjednávání v květnu. V druhé polovině roku však vláda v důsledku rusko-gruzínského konfliktu zaujímala k obnovení vyjednávání zamítavé stanovisko.⁶² V době rusko-gruzínské krize nepatřila ČR k těm členským státům EU, které zdůrazňovaly potřebu mírného postupu vůči Rusku. Současně však neprosazovala ani uvalení sankcí a stavěla se za to, že Rusko by nemělo zůstat v izolaci.⁶³ Česká vláda prosazovala zvýšení unijní pomoci Gruzii a měla výrazný zájem i na zapojení ČR do mírových sil, které EU vysílala do Gruzie. Stejně jako v předchozích letech se Česká republika opět výrazně angažovala v otázce sankcí vůči kubánskému režimu. V reakci na změny probíhající v rámci režimu připustila možnost vstřícného kroku. Zrušení sankcí vůči Kubě však byla ochotna podpořit pouze v případě zlepšení dodržování lidských práv.⁶⁴ Objevila se však hodnocení poukazující na zmírnění české pozice v této otázce.⁶⁵ Jedním z důležitých cílů českého předsednictví se mělo stát i prohlubování vztahů mezi EU a Izraelem.⁶⁶ V této souvislosti bylo možné zaznamenat úvahy nad tím, zda se agenda českého předsednictví v oblasti vnějších vztahů nestává příliš ambiciózní. Vycházely z toho, že Blízký východ nepatřil k oblastem, v kterých se ČR předtím v rámci vnějších vztahů EU výrazně profilovala. V reakci na snahu České republiky o přispění k řešení blízkovýchodního konfliktu se rovněž vyskytly pochybnosti nad možnostmi ČR, odkazující na její domněle „proizraelskou“ pozici. Příprava na určité angažmá v oblasti Blízkého východu však ČR jistě pomohla v závěru roku, kdy se jako nastávající předsednická země musela zapojit do řešení ozbrojené eskalace izraelsko-palestinských vztahů.

Vnitřní věci a spravedlnost

Nejvýraznějším tématem v oblasti vnitřních věcí a spravedlnosti se stalo jednání mezi Českou republikou a USA o zrušení vízové povinnosti.⁶⁷ Někteří vysocí představitelé Evropské komise upozornili na to, že určité otázky projednávané v této záležitosti by mohly spadat do kompetence EU a ČR by tedy o nich měla vyjednávat v součinnosti s Uníí. Hovořili dokonce o možnosti podniknout proti ČR právní kroky. Čeští představitelé však poukazovali na to, že ČR dojednává pouze to, co již v podstatě platí pro staré členské státy. Postup ČR označili za prospěšný z hlediska dalších nových členských států i EU jako takové. Zdůrazňovali i to, že nejde o záležitost spadající do výlučných kompetencí EU. Přes svou ochotu spolupracovat při vyjednávání s EK česká vláda odmítla odložit podpis memoranda s USA. Celá otázka nakonec vyústila v celounijní diskusi o mandátu Evropské komise v dané oblasti. Postup vlády kritizovali představitelé české pozice.⁶⁸

Předsednictví

Obsahové stránce blízcího se českého předsednictví se v následujícím textu věnujeme pouze stručně. V obsahové rovině totiž pokračovalo upřesňování priorit vymezených již v předchozím roce a podrobněji popsanych v předchozím vydání ročenky. Některé priority českého předsednictví jsme již také představili v předcházejícím textu jako součást sektorových agend české integrační politiky.

V–EU stvrdil podobu jak hlavních, tak sektorových priorit na svém zasedání v červenci. Blízcí se předsednictví v té době pokračovalo ve svém důrazu na pět hlavních

prioritních oblastí. Hlavní z nich představovala konkurenceschopnost EU a její ekonomická otevřenost.⁶⁹ Dalšími čtyřmi prioritními oblastmi byly energetika, reforma unijního rozpočtu, vnější vztahy a rovněž vnitřní věci a spravedlnost. Konečná verze priorit byla připravena v prosinci 2008. Ve finální verzi programu došlo k dalšímu zúžení pěti vymezených oblastí na tři priority označované jako „tři E“: 1) ekonomika, 2) energetika a 3) Evropa a svět.⁷⁰

Koncem května došlo i k představení priorit předsednického tria tvořeného kromě České republiky ještě Francií a Švédskem. Společný program zdůrazňoval energetickou a klimatickou politiku jako výchozí prioritu tria a dále mj. konkurenceschopnost, bezpečnost a růst a zaměstnanost jako další priority.⁷¹ V souvislosti s návrhem francouzské vlády na posílení institucionalizace skupiny zemí eurozóny se objevily interpretace, že návrh vychází i ze snahy o částečné omezení vlivu českého předsednictví.⁷² Specifickou část příprav na předsednictví tvořily vnitropolitické diskuse o možné dohodě o toleranci vlády opozicí v době předsednictví.⁷³ Obě hlavní politické strany (ODS a ČSSD) se vzájemně obviňovaly z nedostatečného zájmu o tuto dohodu. Ani jednáním nedošlo do konce roku k deklarování žádné výsledné dohody.

Naplnlo probíhaly organizační přípravy předsednictví. V několika výběrových řízeních hledala vláda poskytovatele služeb v době předsednictví (např. zajištění ubytování, dopravy nebo tlumočení). Došlo i k výběru loga předsednictví, které tematizuje motto českého předsednictví „Evropa bez bariér“ i motto EU „Jednota v rozmanitosti“. Podstatnou část příprav předsednictví tvořila příprava různých zasedání unijních institucí v regionech ČR v době předsednictví. Na nových, dočasně zřízených místech se o předsednictví mělo postarat přes 300 nových úředníků. Došlo i ke zřízení funkcí styčných důstojníků, již budou zajišťovat kontakt mezi zahraničními diplomaty a českými politiky a úředníky.⁷⁴ Podle předběžného vyčíslení mělo předsednictví stát celkem 3,3 miliardy Kč.⁷⁵ Zatímco přímé výdaje měly činit 1,9 miliardy Kč, z rozpočtů ministerstev se počítalo s 1,4 miliardy Kč. Hlavní část rozpočtu měla pokrýt akce zajišťované Útvarem místopředsedy vlády pro evropské záležitosti, ministerstvem zahraničních věcí a ministerstvem vnitra.

EVROPSKÝ ROZMĚR ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY: IDENTIFIKACE A CHARAKTERISTIKA KLÍČOVÝCH AKTÉRŮ

V následující části se soustředíme na konkrétní aktivity jednotlivých aktérů v roce 2008 a zároveň věnujeme hlavní pozornost parlamentu a nestátním aktérům. To vyplývá ze dvou důvodů. Za prvé, obecnému podílu jednotlivých aktérů na utváření české integrační politiky jsme věnovali velkou pozornost v předchozím vydání ročenky ČZP. Nyní proto přesouváme těžiště naší analýzy k pozicím jednotlivých aktérů a k nejdůležitějším tématům evropské dimenze české zahraniční politiky v roce 2008. Za druhé, aktivity a postoje aktérů výkonné moci (vládních představitelů a institucí) vycházejí v převážné míře ze společných pozic vlády, které jsme podrobně popsali již v předchozích dvou částech této kapitoly.

Premiér

Zapojení premiéra do vytváření integrační politiky probíhalo především prostřednictvím jeho působení ve funkci předsedy V–EU na vládní úrovni.⁷⁶ I pokud se premiér nemůže V–EU na vládní úrovni účastnit osobně, zastupují ho na něm – stejně jako na pracovní úrovni výboru – pracovníci Sekce pro obranu, bezpečnost a zahraniční politiku úřadu vlády ČR. Tímto způsobem se tak premiér podílel na vytváření integrační politiky pravidelným způsobem. Předseda vlády ani jeho odborně-byrokratické zázemí nevytvářeli administrativní zajištění koordinace této politiky a nezajišťovali její celkovou koordinaci, neboť tyto úkoly náležejí místopředsedovi vlády pro evropské záležitosti a jeho útvaru. Premiér nicméně výraznějším způsobem vstupoval do vytváření české integrační politiky v některých zvláště významných otázkách a v otázkách, které nebylo možno odpovídajícím způsobem vyřešit na nižší úrovni.

Jako nejviditelnější se jeví vystupování premiéra v otázce *Lisabonské smlouvy*. Jednak kvůli zásadnímu celounijnímu významu této otázky a také proto, že šlo o časté téma domácí politické diskuse (stanoviska M. Topolánka jako premiéra a jako předsedy ODS k tomuto tématu zachycují již dvě předchozí části této kapitoly). Postoje premiéra v integrační politice obecně vycházely v prvé řadě z konsenzu vytvořeného v předchozích diskusích a jednáních na úrovni vlády.⁷⁷ Za klíčové otázky však přesto můžeme z jeho hlediska označit pokračování liberalizace vnitřního trhu, pokrok při rozšiřování EU o státy západního Balkánu i Turecko a posilování východní dimenze ENP. Mezi oblastí, ve kterých se premiér výrazněji angažoval, patřila i problematika energetické politiky. Díky jeho profesním zkušenostem v této oblasti měly jeho názory v této oblasti i poměrně výraznou váhu v mezivládních jednáních na unijní úrovni.

Místopředseda vlády pro evropské záležitosti a jeho útvar

A. Vondra jako místopředseda vlády pro evropské záležitosti (MVEZ) a jeho útvar (ÚMVEZ) zajišťovali na základě svého poslání koordinaci integrační politiky ČR, jakož i přípravu českého předsednictví. Z organizačního hlediska pokračovalo rozdělení Útvary místopředsedy pro evropské záležitosti na Sekci pro evropské záležitosti, Sekci pro předsednictví a Odbor informování o evropských záležitostech. Sekce pro evropské záležitosti se však kromě každodenní koordinace integrační politiky zabývala i obsahovou přípravou předsednictví (zatímco organizační stránku příprav zajišťovala právě Sekce pro předsednictví).

Při vytváření pozic České republiky v oblasti evropské integrace hrála zásadní roli koordinace celého procesu, zajišťovaná právě (Ú)MVEZ.⁷⁸ Také schvalování pozic pro jednání na úrovni COREPERU a Rady EU samozřejmě probíhalo na mezi-resortní úrovni – v rámci V–EU na vládní nebo na pracovní úrovni. Příprava pozic však probíhala v řadě případů poměrně decentralizovaným způsobem na úrovni příslušných ministerstev a jejich Resortních koordinačních skupin. (Ú)MVEZ se nad rámec své základní koordinační a administrativní role výrazně angažoval pouze v určitém okruhu otázek. Šlo jednak o otázky vážící se na důležité dlouhodobé priority ČR anebo o otázky, ve kterých docházelo ke konfliktu mezi ministerstvy.

Z hlediska míry působení lze identifikovat několik oblastí, které zaujímaly v působení (Ú)MVEZ výraznější místo než ostatní.⁷⁹ Šlo zcela určitě o institucionální

otázky, neboť koordinace postojů vlády v této oblasti náleží právě MVEZ. Patrně (zvnějšku) nejviditelnější částí aktivit MVEZ byla (samozřejmě kromě příprav předsednictví) právě jeho koordinace a (spolu s premiérem) zastupování českého postoje k *Lisabonské smlouvě* (postoje A. Vondry jako MVEZ i jako představitele ODS k tomuto tématu přiblížily podrobněji předchozí části této kapitoly). K oblastem, ve kterých docházelo k nejintenzivnějšímu působení (Ú)MVEZ, dále patřila i ochrana klimatu a problematika energetiky. Výraznější místo zaujímaly v agendě útvaru i vnější vztahy EU, konkrétně v souvislosti s rozšiřováním EU do oblasti západního Balkánu a posilování ENP.

Ministerstvo zahraničních věcí

Podle v současnosti platného koordinačního systému náleží ministrovi zahraničních věcí funkce druhého místopředsedy V–EU na vládní úrovni a místopředsedy V–EU na pracovní úrovni.⁸⁰ Zastupuje Českou republiku rovněž na jednání Rady EU ve složení pro všeobecné záležitosti a vnější vztahy v části vnější vztahy. MZV řídí společně s ÚMVEZ Stálé zastoupení ČR při EU v Bruselu. Agendou EU se v rámci MZV zabývá Sekce pro Evropskou unii, která se skládá z Odboru pro všeobecné záležitosti EU (EUGA), Odboru politik EU (EUPO) a Sekretariátu pro přípravu předsednictví ČR v Radě EU (PRES). V rámci MZV jako takového se evropskými záležitostmi zabývají ještě Odbor společné zahraniční a bezpečnostní politiky EU a Odbor komunitárního práva.

Vzhledem k roli MZV v systému vytváření integrační politiky České republiky zaujímají zásadní roli v jeho unijní agendě vnější vztahy EU. V roce 2008 vzhledem k blížícímu se předsednictví souvisela značná část aktivit MZV v této oblasti s přípravou předsednictví.⁸¹ Výrazná část jeho působení se tedy soustředila na koordinaci příslušných otázek v rámci předsednické trojky. Mezi tři prioritní oblasti působnosti ČR, a tedy i MZV v oblasti vnějších vztahů, patří dlouhodobě transatlantické vztahy, západní Balkán a východní Evropa. V souvislosti s východní Evropou vypracovalo ministerstvo v daném roce ve spolupráci s ÚMVEZ několik *non-paperů*. Aktivita v této oblasti se týkala i Ruska jako specifického státu dané oblasti. Ve spojitosti s transatlantickými vztahy se MZV mj. soustředilo na sledování vývoje a formování českého postoje v oblasti Evropské bezpečnosti a obranné politiky. Mezi další témata, která vystupovala v unijní agendě MZV do popředí, patřily i Blízký východ a energetická bezpečnost.

Prezident

Prezident i v roce 2008 silně kritizoval *Lisabonskou smlouvu*.⁸² Posouzení smlouvy Ústavním soudem považoval za naprosto nezbytný předpoklad její ratifikace, ale navrhoval i zvážení referenda. Smlouva podle Václava Klause podstatně mění charakter EU, ale její přijetí zároveň nepředstavovalo jedinou možnost pro pokračování rozšiřování. Po irském referendu prezident zdůraznil, že v jediné zemi, kde hlasovali občané, dopadla ratifikace negativně. Referendum tedy podle něho ukázalo, že smlouva představuje „umělý elitářský projekt“.⁸³ Dále vyzval i k těsné spolupráci České republiky s Polskem v evropských záležitostech.⁸⁴ Velkou mediální reakci vyvolala prezi-

dentova státní návštěva Irska, při které se soukromě setkal s představitelem irských odpůrců *Lisabonské smlouvy* Declanem Ganleyem.⁸⁵

Prezident se opět kriticky vyjádřil k euru a upozornil na ekonomická úskalí jeho zavedení.⁸⁶ Odsoudil rovněž připravovaný energeticko-klimatický balíček EU.⁸⁷ V této souvislosti odmítl obecně snahy o stanovování limitů pro emise oxidu uhličitého. V oblasti vnitřních věcí a spravedlnosti vyjádřil Klaus nesouhlas s posílením pravomocí Evropolu kvůli souvisejícímu posílení nadnárodních prvků integrace.⁸⁸ Proto se rozhodl přenést pravomoc sjednat novou smlouvu o Evropolu na vládu. Ohledně českého předsednictví prezident konstatoval, že by si nemělo klást přehnané cíle, protože předsednictví má pouze malý vliv na chod Unie.⁸⁹

Vliv prezidenta na zahraniční politiku vlády je spíše nepřímý skrze autoritu, kterou prezident i nadále požívá mezi členy ODS. Ústava formuluje pravomoci prezidenta tak, že zastupuje stát navenek, sjednává⁹⁰ a ratifikuje mezinárodní smlouvy. Z ústavy vyplývá převaha vlády v zahraniční politice.⁹¹ Kromě významu prezidenta jako autority pro mnohé poslance a senátory ODS nelze nezmínit ani symbolický význam a pozornost, který českému prezidentovi přisuzuje evropská mediální a do určité míry i politická sféra v EU. Díky pozornosti, kterou V. Klausovi věnují evropská média i politici, můžeme prohlásit, že prezident výrazně ovlivňuje obraz České republiky v zahraničí a nepřímo i prostředí, ve kterém je ČZP realizována. Například očekávání evropských médií a částečně i politiků ohledně nadcházejícího českého předsednictví v Radě EU vycházela do určité míry právě ze skutečnosti, že prezidentem ČR je V. Klaus, netající se svými euroskeptickými postoji.

Během roku 2008 se postupně rozevírala názorová propast mezi prezidentem a vládou vedenou ODS k otázkám ratifikace *Lisabonské smlouvy* a v neposlední řadě i k předsednictví ČR v EU. Rozkol stran ratifikace *Lisabonské smlouvy* se otevřeně projevil i při pravidelné schůzce mezi premiérem, vicepremiérem pro evropské záležitosti a ministrem zahraničních věcí a prezidentem k otázkám ČZP v Lánech 15. července.⁹²

Senát

Jak jsme se již zmínili v loňském vydání analýzy české zahraniční politiky, Senát se snaží profilovat jako komora zaměřená na zahraniční politiku, evropskou agendu a v neposlední řadě i jako strážce ústavnosti, což i odpovídá roli svěřené horní komoře ústavodárcem.⁹³ Zatímco v případě Poslanecké sněmovny je oprávněn hovořit jménem dolní komory sám evropský výbor, Senát přijímá k nejzávažnějším otázkám usnesení v plénu. V roce 2008 přijal Senát v plénu stanovisko k přibližně 33 tiskům týkajícím se EU (sdělením, návrhům směrnic a nařízení, zeleným knihám a dalším legislativním a nelegislativním aktům). Mezi ta nejdůležitější témata patřila otázka diskriminace a rovného zacházení, kde Senát zaujímá kritické stanovisko (považuje za adekvátní vnitrostátní úroveň právní regulace).⁹⁴ V agendě Senátu v roce 2008 zaujímaly klíčové místo také otázky energetiky a ochrany životního prostředí: tzv. energeticko-klimatický balíček, zahrnující mimo jiné návrhy na obchodování s povolenkami na emise skleníkových plynů, skladování CO₂ a energie z obnovitelných zdrojů. S balíčkem souvisí i diskutovaná otázka regulace emisí CO₂ u vozidel. K návrhům

EK v této oblasti se Senát staví spíše kriticky, mimo jiné se obává důsledků pro konkurenceschopnost průmyslu obecně a automobilového zvláště a preferuje koncept nízkouhlíkových (čistých) zdrojů namísto konceptu obnovitelných zdrojů. Diskusím o energeticko-klimatickém balíčku předcházela na počátku roku aktivita Senátu k tzv. třetímu energetickému balíčku (Senát např. podporuje koordinaci národních regulačních orgánů a propojování přenosových sítí).⁹⁵ V otázkách třetího energetického balíčku a energeticko-klimatického balíčku Senát v zásadě podporuje pozice vlády.

Lisabonskou smlouvu nejprve během března a dubna projednaly senátní výbory. Přijmout návrh na přezkum smlouvy nakonec doporučil senátní Výbor pro záležitosti Evropské unie⁹⁶ poté, co Výbor pro zahraniční věci, obranu a bezpečnost ratifikaci reformní smlouvy podpořil, a poté, co senátní ústavní komise⁹⁷ neodhalila zjevný rozpor mezi smlouvou a českým ústavním pořádkem (tato komise sice nevyzvala přímo k přezkoumání smlouvy Ústavním soudem, ale nepřímou doporučila zhodnotit vztah evropského a českého práva).⁹⁸

Následovala schůze pléna Senátu, jež se po bouřlivé debatě rozhodlo dát posoudit *Lisabonskou smlouvu* Ústavním soudem. Právě rozhodnutí Senátu dát posoudit soulad *Lisabonské smlouvy* s ústavním pořádkem u Ústavního soudu⁹⁹ můžeme bez rozpaků označit za klíčové rozhodnutí Senátu roku 2008, které určilo směr českých debat o evropské integraci a které se výrazně promítlo i do evropské politiky a obrazu ČR v EU. Senát ve svém rozhodnutí požaduje přezkoumání souladu *Lisabonské smlouvy* s ústavním pořádkem především v těchto šesti případech: klasifikace pravomocí EU (výlučné a sdílené), možnost přijetí opatření nad rámec unijních kompetencí, zjednodušený postup pro přijímání změn primárního unijního práva (*passerelle*), uzavírání mezinárodních smluv jménem EU, status *Listiny základních práv EU*¹⁰⁰ a možnost pozastavení práv vyplývajících z členství.

Senátní návrh na posouzení *Lisabonské smlouvy* u Ústavního soudu byl jeho kritiky v ČR i v EU vnímán jako komplikace na cestě k ratifikaci. V konečném důsledku však pozitivní stanovisko Ústavního soudu otevřelo dveře k ratifikaci *Lisabonské smlouvy* v Senátu. Zároveň Senát de facto přenesl část odpovědnosti za rozhodnutí o *Lisabonské smlouvě* na Ústavní soud¹⁰¹ a vláda se do určité míry zbavila povinnosti obhajovat *Lisabonskou smlouvu* před euroskeptickými senátory za vládní ODS.

26. listopadu po veřejném jednání rozhodl Ústavní soud, že *Lisabonská smlouva*, resp. ty její části, o jejichž přezkoumání požádal Senát, nejsou v rozporu s ústavním pořádkem ČR.¹⁰² Ústavní soud se nevyjádřil ke smlouvě jako k celku, ale pouze k šesti pasážím, o jejichž přezkoumání požádal Senát. V této souvislosti se objevily spekulace, že by část poslanců či senátorů mohla podat návrh na posouzení jiné části smlouvy nebo smlouvy jako celku.¹⁰³ Prezident též vyjádřil nespokojenost s tím, že veřejná debata byla příliš krátká. Přestože Ústavní soud rozhodl jednoznačně, prezident toto rozhodnutí nepřijal (označil je za politické) a prohlásil, že *Lisabonskou smlouvu* podepíše až poté, co ji ratifikuje Irsko.

Během prosince však k žádné aktivitě senátorů směrem k novému přezkoumání u ÚS nedošlo a i předseda Senátu Přemysl Sobotka (ODS) se vyjádřil v tom smyslu, že k novému přezkoumání u ÚS není důvod a že osobně podpoří ratifikaci Ústavní smlouvy.¹⁰⁴ Podobně jako Poslanecká sněmovna i Senát přesunul svoji pozornost na

otázku načasování a podmínek samé ratifikace *Lisabonské smlouvy*. Na své druhé schůzi¹⁰⁵ 10. prosince vrátil Senát *Lisabonskou smlouvu* k projednání do senátních výborů¹⁰⁶ a odložil tak její ratifikaci na rok 2009. V očekávání ratifikace *Lisabonské smlouvy* začal již ve druhé polovině roku Senát připravovat nová pravidla pro projednávání evropských norem. 20. listopadu schválila ústavní komise Senátu návrh změny jednacího řádu Senátu, který by měl zajistit, že vláda bude muset před rozhodováním v orgánech EU vyčkat na stanovisko Senátu. Návrh zároveň prodlužuje lhůtu, kterou má Senát na formulaci stanoviska k návrhům evropských předpisů, na lhůtu stanovenou právem EU (v současnosti osm týdnů). Senát by měl také mít právo podat žalobu, týkající se porušení zásady subsidiarity, k Evropskému soudnímu dvoru. Účinnost navrhované změny jednacího řádu Senátu je podmíněna vstupem *Lisabonské smlouvy* v platnost.¹⁰⁷

Návrh změny jednacího řádu Senátu, který posiluje vliv Senátu na evropskou politiku ČR, byl ústavní komisí schválen ještě před verdiktem ÚS. Již v tuto chvíli Senát (resp. jeho ústavní komise) předpokládal vstup *Lisabonské smlouvy* v platnost a změnu jednacího řádu Senátu chápal jako součást změn v právním řádu ČR, které si *Lisabonská smlouva* vyžádá. Jednou z těchto změn má být i návrh stykového zákona (doplňný o novelu jednacího řádu Senátu), který byl již ve druhé polovině září 2008 schválen Senátem¹⁰⁸ a předložen Poslanecké sněmovně (bližší viz část věnovaná Poslanecké sněmovně).

Poslanecká sněmovna

Stejně jako v Senátu, i v Poslanecké sněmovně bylo tou nejdůležitější událostí v evropské agendě projednávání *Lisabonské smlouvy*. První čtení se konalo v druhé polovině března a začátku dubna. Hned na počátku vyvolala (především mezi komunistickými poslanci) určitou nevoli skutečnost, že poslanci neměli k dispozici *Lisabonskou smlouvu* v konsolidovaném znění s vyznačenými změnami.¹⁰⁹ Občanským demokratům se podařilo ve sněmovních výborech (Zahraniční výbor a Výbor pro evropské záležitosti) prosadit přerušení projednávání do doby, než o *Lisabonské smlouvě* rozhodne Ústavní soud.¹¹⁰

Na konci listopadu deklaroval ÚS, že *Lisabonská smlouva* (resp. její posuzované pasáže) nejsou v rozporu s ústavním pořádkem ČR. Vzápětí se rozhořel ve sněmovně spor o načasování ratifikace *Lisabonské smlouvy*. 4. prosince přerušily zahraniční i evropský výbor projednávání *Lisabonské smlouvy*, přičemž zahraniční výbor zdůvodnil přerušení projednávání potřebou vázaného mandátu. 9. prosince bylo na mimořádné schůzi Poslanecké sněmovny definitivně přerušeno projednávání *Lisabonské smlouvy* do 3. února. Mimořádná schůze byla iniciována ze strany ČSSD, která požadovala co nejrychlejší ratifikaci smlouvy, nakonec i ona souhlasila s odložením projednávání smlouvy. Odklad ratifikace byl odůvodněn potřebou novelizace jednacího řádu a vytvořením eventuálních vázaných mandátů.¹¹¹

S vázaným mandátem přichází senátní návrh stykového zákona,¹¹² který byl sněmovně (sněmovní tisk č. 615) předán 26. září. Návrh zakotvuje vázaný parlamentní mandát pro případ využití klauzule flexibility a klauzule přechodové při jednáních Evropské rady a Rady EU, obsažených v *Lisabonské smlouvě*.¹¹³ Návrh zákona v §17

stanovuje, že souhlas vlády s přenosem pravomocí ČR na EU (klauzule flexibility), resp. se změnou výkonu pravomocí Rady z jednomyslnosti na většinové rozhodování (přechodová klauzule), je podmíněn souhlasem obou komor parlamentu.

V červnu došlo ze strany ČSSD k vypovězení nepsané dohody o párování poslanců při práci v Poslanecké sněmovně. Tato dohoda zajišťovala, že neúčast koaličního poslance vyváží svou absencí poslanec opoziční. Vzhledem k tomu, že dohoda pokrývala i absence ministrů účastnících se zasedání Rady EU, její vypovězení zkomplikovalo každodenní zabezpečení účasti ČR na fungování institucí EU.¹¹⁴ Naopak pozitivní obrat ve vztazích mezi vládou a sněmovnou jsme mohli zaznamenat na začátku prosince, kdy byla mezi vládou, Poslaneckou sněmovnou a Senátem uzavřena koordinační dohoda umožňující časovou a tematickou koordinaci akcí během českého předsednictví EU. Koordinace se týká i termínů schůzí sněmovny a vlády.¹¹⁵

Projednávání evropské agendy bylo komplikováno faktem, že od prosince 2007, kdy se její dosavadní předseda O. Liška stal ministrem školství, zůstávala neobsazená pozice předsedy Výboru pro evropské záležitosti. Kandidát na předsedu evropského výboru Poslanecké sněmovny se hledal celých 11 měsíců – důvodem byla s největší pravděpodobností vysoká odborná a časová náročnost této pozice. V listopadu kandidovala na předsedkyni evropského výboru Kateřina Jacques (Strana zelených). Přestože získala plnou podporu členů výboru, sněmovna jako celek ji ve funkci předsedkyně výboru pro EU nepotvrdila.¹¹⁶ Do začátku roku 2009 (tj. do začátku českého předsednictví EU) se bohužel nepodařilo obsadit funkci předsedy Výboru pro evropské záležitosti a zajistit tak plnohodnotné fungování tohoto klíčového výboru.

Sociální partneři (zaměstnavatelé, podnikatelé a odbory)

V lednu 2008 kritizovaly Svaz průmyslu a dopravy (SP ČR) a Hospodářská komora (HK) návrh EK v rámci tzv. energetického balíčku. Podle těchto zástupců českého průmyslu mohou předložené návrhy EK na nový systém dražeb emisních povolenek pro CO₂ vést ke zdražení elektřiny o desítky až stovky procent. Pozice vlády i její argumenty odpovídají názorům ministra průmyslu a obchodu M. Římana.¹¹⁷ Z této skutečnosti však nelze vyvozovat, že by HK a SP ČR měly nějaký výrazný vliv na vládní politiku, spíše kde o souběh zájmů zástupců průmyslu na jedné straně a středo-pravé vlády na straně druhé.

Ke konci roku se zvýšil v souvislosti s finanční krizí tlak HK a SP ČR na co nejrychlejší přijetí eura.¹¹⁸ Zaměstnavatelé (zástupci českého průmyslu) si v roce 2008 stěžovali na silný kurz koruny vůči euru. Česká ekonomika je podle HK a SP ČR silně orientovaná na export a silná koruna poškozuje exportéry, a tudíž i českou ekonomiku jako takovou.¹¹⁹ Podnikovou sféru ovšem ohrožuje nejenom oddalování přijetí eura, ale i sama nejistota týkající se data přijetí. HK a SP ČR proto vyzvaly vládu ke stanovení termínu přijetí eura.¹²⁰ Ale pozice české podnikatelské sféry v otázce eura je poměrně nekonzistentní a původní podporu pro euro tlumí např. obavy z nedodržování Paktu stability ze strany starých členských států a po propuknutí finanční krize i jejich selektivní podpora domácích bank a podniků, narušující konkurenci v eurozóně.¹²¹

Podobně jako krajské samosprávy i firmy mají zájem spíše o evropské fondy než o ovlivňování evropského legislativního procesu. Přesto i v této otázce dochází

k určitému posunu a přinejmenším zástupci podnikatelské sféry (SP ČR) si uvědomují potřebu ovlivňovat tvorbu evropské legislativy. V této souvislosti nepovažují současnou úroveň spolupráce s českými europoslanci a s představiteli ministerstev (s výjimkou MPO) za zcela ideální.¹²²

Jednotlivé firmy většinou nemají dostatečné kapacity na to, aby nějakým způsobem ovlivňovaly pozice české vlády v EU nebo přímo rozhodovací proces na evropské úrovni.¹²³ Výjimku v tomto ohledu představuje společnost ČEZ. ČEZ se evropské agendě věnuje soustavně a pro účely lobbování přímo v Bruselu funguje Reprezentanční kancelář ČEZ, jejíž stálý zástupce sídlí v loni otevřeném Českém domě.¹²⁴ ČEZ se soustřeďuje na diskuse o energeticko-klimatických návrzích a na liberalizaci trhu s elektřinou (oddělování přenosové sítě od výroby elektřiny).¹²⁵ Pro obě oblasti byl letošní rok klíčový, což můžeme považovat za příčinu aktivnějšího přístupu ČEZ. Například na evropské úrovni spolupracoval s europoslancem Miroslavem Ransdorffem¹²⁶ (místopředsedou Výboru pro průmysl, výzkum a energetiku Evropského parlamentu) na přípravě jeho pozměňovacího návrhu k třetímu energetickému balíčku.¹²⁷ ČEZ se podílí i na práci Evropského jaderného fóra, jehož druhé a třetí zasedání se konalo v květnu a listopadu roku 2008. Vliv ČEZ na (nejen) evropskou politiku české vlády je často objektem zájmů mediálních spekulací. Pozice české vlády odpovídá zájmům ČEZ a vláda ve svých pozicích respektuje zájmy energeticky náročného průmyslu a českého elektrárenského monopolu. Takový postup je pro premiéra Topolánka legitimní, protože „ČEZ je ze 70 procent státní firma. V tomto smyslu zájmy ČEZ reprezentují zájmy státu.“¹²⁸

Odbory věnovaly v roce 2008 velkou pozornost otázce maximální pracovní doby. Kritizovali dohodu ministrů práce a sociálních věcí EU o maximální pracovní době 48 hodin za týden, kterou považují za ústup od dosaženého standardu sociální ochrany zaměstnanců.¹²⁹ Českomoravská konfederace odborových svazů (ČMKOS) úzce spolupracuje s Evropskou odborovou konfederací (EOK) i s národními odborovými centrály, ať už jde o konkrétní evropskou agendu (např. již zmíněné maximální mzdy) nebo o podporu při demonstracích a stávkách.

Nevládní organizace a ostatní aktéři

Nevládní neziskové organizace (NNO) soustřeďují svoji energii spíše na veřejnou a mediální sféru. Jejich aktivity pokrývají velmi širokou škálu témat (rozvojová pomoc, humanitární aktivity, ochrana životního prostředí, sociální témata a rovnoprávnost a další). Příliš tedy nepřekvapí zjištění, že neexistuje mezioborová koordinace postupu NNO ve vztahu ke státním institucím a nelze hovořit o koordinovaném vlivu na evropskou politiku ČR nebo evropské instituce.¹³⁰ Přesto však existují více či méně úspěšné pokusy koordinovat postup mezi NNO, pokrývající jednu tematickou oblast (např. ochrana životního prostředí nebo rozvojová pomoc).

Na mediální scéně i ve vztahu ke státní správě vystupují v evropské agendě poměrně aktivně environmentální nevládní organizace. Příkladem aktivit ve veřejném prostoru může být kritika Greenpeace vůči Evropskému jadernému fóru, jehož účastníci chtěli podpořit využití jaderné energie v EU jakožto „nízkouhlíkového a bezemisního energetického zdroje“.¹³¹ Proběhla i poměrně intenzivní mediální přestřelka

mezi environmentálními nevládními organizacemi a Svazem průmyslu a dopravy k tématu energeticko-klimatický balíček,¹³² environmentální organizace (např. Arnika) vedly i kampaň za podporu implementace směrnice REACH, regulující nakládání s chemickými látkami.¹³³ Klíčovou roli v zapojení environmentálních NNO do procesu tvorby české evropské politiky sehrává asociace Zelený kruh. Cílem této asociace environmentálních nevládních organizací je „zajištění a zlepšování komunikace“ mezi nevládními organizacemi zaměřenými na ochranu životního prostředí na jedné straně a veřejnou správou na straně druhé.¹³⁴ Od roku 2007 se v souvislosti s blížícím se předsednictvím ČR v Radě EU zvyšují aktivity Zeleného kruhu v evropské agendě (příprava společných priorit ekologických organizací v souvislosti s českým předsednictvím, účast na seminářích, připomínkování). Environmentální organizace ze Zeleného kruhu se v omezené míře zapojují i do pravidelného procesu formování českých pozic v EU v rámci resortních koordinačních skupin (RKS).¹³⁵ Neúčastní se pravidelných týdenních jednání RKS, ale jednou za půl roku (naposledy 26. 6. 2008) se účastní jednání tzv. rozšířené resortní koordinační skupiny na Ministerstvu životního prostředí ČR.¹³⁶

NNO, působící v oblasti rozvojové spolupráce, rozvojového vzdělávání a humanitární pomoci, koordinují svoje aktivity ve vztahu ke státním institucím pomocí Českého fóra pro rozvojovou spolupráci (FoRS). FoRS se podílí poradním hlasem na práci Rady pro zahraniční rozvojovou spolupráci – meziresortního útvaru, který plní především koordinační funkci a předkládá ministru zahraničních věcí doporučení související s koncepčním řízením (např. priority PRES v oblasti rozvojové spolupráce) a realizaci zahraniční rozvojové spolupráce. Rozvojové NNO soustřeďují svoji pozornost na dodržování závazků dohodnutých v rámci EU (o výši rozvojové pomoci) a na transformaci institucionálního zabezpečení rozvojové spolupráce, spíše než na ovlivňování pozice ČR v rozvojové politice EU.

Nezisková organizace Člověk v tísni, jejíž aktivity sahají od humanitární a rozvojové pomoci až k podpoře lidských práv a demokracie, kritizovala rozhodnutí EU zrušit sankce vůči Kubě. Podle organizace Člověk v tísni Kuba i nadále porušuje lidská práva, a proto EU neměla slevovat ze svého postoje. Naopak česká diplomacie poněkud slevila ze svého doposud nesmiřitelného postoje a přistoupila na „aktivnější“ politiku vůči Kubě.¹³⁷ Hovoříme-li o neziskových organizacích podporujících šíření demokracie, zmiňme se ještě o vzniku Evropské nadace pro demokracii (*European Foundation for Democracy through Partnership*, EFDP). Tato nadace oficiálně zahájila svoji činnost 15. 4. 2008 pod záštitou bývalého prezidenta Václava Havla (1. 9. se nadace přejmenovala na *European Partnership for Democracy*).¹³⁸ Měla by na evropské úrovni zastřešovat NNO působící v oblasti lidských práv a šíření demokracie (z českých NNO se jejich aktivit účastní Člověk v tísni a Sdružení pro podporu otevřené společnosti). Cílem nadace je nejenom samo šíření demokracie za hranicemi EU, ale i působení na evropské instituce tak, aby podpora demokracie získala viditelnější a významnější místo v zahraniční politice EU.¹³⁹

Nevládní organizace se poměrně intenzivně angažovaly i v procesu přijímání antidiskriminačního zákona. Na konci října podepsalo celkem 58 nejruznějších nevládních organizací výzvu poslancům, aby přehlasovali prezidentovo veto a zákon přijali.¹⁴⁰

Do veřejných debat k evropské agendě se zapojují i někteří další vlivní jednotlivci a europoslanci. Například do mediální diskuse o *Lisabonské smlouvě* vstoupil neúspěšný kandidát na prezidenta Jan Švejnar, který podpořil její ratifikaci,¹⁴¹ a čeští europoslanci Vladimír Železný a Jana Bobošíková, kteří naopak ve shodě s prezidentem Klausem vyjádřili obavy, že by mohla *Lisabonská smlouva* ohrozit Benešovy dekrety.¹⁴²

V otázce přijetí eura pak disponuje poměrně silným hlasem Česká národní banka (ČNB), která se k přijetí eura staví zdrženlivě. Obavy jejích představitelů pramení především z faktu, že ČNB má za úkol udržovat cenovou stabilitu. Přijetí eura by podle ČNB vedlo k inflaci,¹⁴³ problémem je i skutečnost, že ČR nemá dostatečně sladěný hospodářský cyklus se zeměmi eurozóny.

Kraje a obce

Kraje hlavně řešily přípravu na jednotlivá zasedání pořádaná v rámci PRES (jednání Rady ministrů, summitů a dalších akcí). 6. června se s hejtmany krajů sešel vicepremiér pro evropské záležitosti A. Vondra a jeho náměstci, aby se navzájem informovali o stavu příprav rychle se blížícího českého předsednictví EU.¹⁴⁴ Kraje se obecně soustředí spíše na otázky související s implementací evropské legislativy a čerpáním ze strukturálních fondů. Například v roce 2008 věnovaly velkou pozornost závazku České republiky vůči Evropské unii, že do roku 2010 budou mít všechny obce nad 2000 obyvatel čističku odpadních vod. Dotace z EU a vlastní zdroje krajů na tuto investici nestačí a krajům tak hrozí, že poruší zákon.¹⁴⁵ V roce 2008 začaly i kraje po-
ciťovat negativní důsledky silné koruny.¹⁴⁶ Přestože se zdá, že existuje shoda zájmů mezi kraji a zaměstnavateli (silná koruna znehodnocuje nejenom export, ale i evropské dotace), k žádné koordinaci pozic a strategií nedošlo.

EVROPSKÝ ROZMĚR ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY V MEDIÁLNÍM A VEŘEJNÉM PROSTORU

Témata

Zatímco v první části naší kapitoly jsme věnovali prostor politické diskusi a politickému kontextu sledované agendy, tato závěrečná část se pokusí shrnout nejdůležitější témata a obecné rysy mediálních debat: čemu věnují pozornost média a komentátoři kromě již analyzovaných politických elit.

Média poměrně intenzivně komentovala postoj české vlády k *Lisabonské smlouvě*. Spekulovalo se, jak bude vláda reagovat na zamítnutí *Lisabonské smlouvy* v irském referendu a jak zvládne předsednictví. Řešila se politická nejednotnost politické reprezentace, zda pokračovat v ratifikaci *Lisabonské smlouvy* a jaká bude obecně reakce vlády na irské zamítavé referendum. Pozornost médií (a komentátorů) v roce 2008 přitahovaly i názory prezidenta Klause. V prvním pololetí se k evropské integraci vyjadřoval zřídka, v druhé polovině roku (po zamítavém irském referendu a po pozitivním verdiktu Ústavního soudu) komentuje evropské dění častěji. Jeho výroky přitahovaly pozornost ostatních politiků a médií. Média např. obšírně komentovala vliv

kritických názorů prezidenta i české vlády a zamítavého irského referenda na ratifikaci *Lisabonské smlouvy* v ČR, na pozici ČR v EU a na nadcházející české předsednictví v EU.¹⁴⁷ Ale obecně se ale dá říci, že téma *Lisabonské smlouvy* a její ratifikace zůstalo vyhrazeno pro politické aktéry, zainteresované komentátory z médií a několik jednotlivců (Švejnar) a skupin (euroskeptické weby) navázaných na konkrétní politické strany.

Poměrně velký prostor byl věnován (již tradičně) silné koruně a vlivům na české hospodářství. V souvislosti s finanční krizí nabývá v rámci diskusí o měnové politice na významu téma přijetí eura, které jinak tvoří standardní prvek českých debat o evropské integraci (srovnaj loňskou ročenku). Srovnáme-li debatu k ratifikaci *Lisabonské smlouvy* s debatou k euru, můžeme si všimnout následujících rozdílů. Debata k *Lisabonské smlouvě* je politicky vyhrocená, odkrývá rozpory nejenom mezi koalicí a opozicí, ale i uvnitř ODS a mezi vládou a prezidentem. Politikové a komentátoři z médií jí věnují poměrně velkou pozornost i v souvislosti s blížícím se českým předsednictvím. Naopak debata k přijetí eura není politicky vyhrocená. K přijetí eura se ČR zavázala v přístupové smlouvě a ani ti největší odpůrci eura otevřeně nezpochybňují tento závazek, spíše se snaží zpochybnit přínosy eura a oddálit jeho přijetí. Na druhé straně ani tábor zastánců přijetí eura (zástupci podnikatelské sféry a exportéři) není zcela jednotný a pevný ve svých názorech.¹⁴⁸ Na rozdíl od *Lisabonské smlouvy* debata o euru zasahuje mnohem širší spektrum aktérů. Jenom pro připomenutí uvedme, že se do ní zapojuje nejenom politická elita (prezident, vláda a politické strany), Česká národní banka, nejruznější komentátoři a odborníci, ale velmi intenzivně se v debatě o euru angažují i zástupci podnikatelské sféry. Přestože se kraje k otázce přijetí eura (doposud) nevyjadřovaly, i ony kvůli znehodnocování evropských dotací začínají věnovat pozornost i měnové politice centrální vlády.¹⁴⁹

Česká média věnují obecně poměrně velkou pozornost úspěchům a selháním působení České republiky v Evropské unii. Podoba budoucího českého předsednictví je jedním z často diskutovaných témat na české mediální scéně. Nakolik bude české předsednictví úspěšné a kvalitní, o tom se vedly diskuse především v souvislosti s procesem ratifikace *Lisabonské smlouvy* v ČR a v závěru roku i v souvislosti s oslabením vlády po prohraných říjnových volbách do třetiny Senátu a krajských zastupitelstev. Kromě strategických témat, jako je české předsednictví v Radě EU, se média věnují i prozaičtějším „indikátorům kvality“ českého členství v EU, jako např. schopnosti čerpat prostředky strukturálních fondů nebo schopnosti ČR zavádět legislativu EU.¹⁵⁰

Obecný charakter mediálního a veřejného diskurzu

V roce 2008 nacházíme v českém veřejném a mediálním diskurzu stejné prvky, jaké se v něm vyskytovaly před samým vstupem. Rozhodnutí EU, na nichž se podílí česká vláda a za které nese spoluodpovědnost, bývají nezdárka označována za rozhodnutí „Bruselu“. I po čtyřech letech od vstupu je EU chápána spíše jako vzdálený normotvůrce (či regulátor) než jako instituce, za jejíž rozhodnutí nese spoluodpovědnost česká vláda, český parlament, čeští europoslanci a v konečném důsledku tedy i každý občan České republiky. Pouze výjimečně se v českých médiích prezentují pozice jednotlivých národních států (jedinou výjimkou bývá předsedající země), pouze výji-

mečně se o rozhodnutích EU hovoří jako o rozhodnutích kolektivu, jehož je ČR rovnoprávným členem. Naopak i v roce 2008 jsme se mohli v mediální a veřejné sféře setkat s diskurzem, ve kterém se postoje zbývajících 26 států jako by slily do jednoho „postoje EU“, se kterým ČR mohla souhlasit/nesouhlasit, který mohla přijmout, či proti němu bojovat. Skutečností, že v české veřejnosti panuje rozdělení na „my“, tedy ČR, a „oni“ v Evropské unii, si všiml i vicepremiér pro evropské záležitosti A. Vondra.¹⁵¹

Jestliže rozhodnutí EU bývají v mediálním a veřejném prostoru nezdřídka chápána jako rozhodnutí „těch druhých“ (Bruselu, EU), pak je vcelku logické, že se ve veřejném a mediálním diskurzu přistupuje i k unijním fondům jako k penězům „těch druhých“. Česká společnost se považuje spíše za příjemce (cizích) peněz než za plátce (vlastních) peněz do rozpočtu, ze kterého následně shodou okolností v tuto chvíli získáváme více, než do něho platíme. To, že česká veřejnost, média a většinou i politická reprezentace vnímají peníze, proudící do České republiky z unijního rozpočtu, jako „cizí peníze“ (peníze z „Bruselu“) a nikoli jako společné evropské prostředky, má několik psychologických důsledků. Za prvé, málokoho v ČR trápí, jestli jsou evropské dotace využívány efektivně a účelně, jsou to přece „cizí“ peníze. Naopak to, že ČR nedokáže utratit všechny peníze, které jí „někdo jiný“ (EU) posílá, je vnímáno jako problém. Za druhé, veřejnost i média poměřují kvalitu a výhodnost členství ČR v EU podle množství vyčerpaných prostředků EU, nikoli podle toho, zda jsou vynakládány efektivně. Vláda proto bude jen obtížně hledat podporu veřejnosti pro svoje plány na reformu rozpočtu EU v případě, že reforma sice povede k vyšší efektivitě využívání peněz z evropského rozpočtu (věda místo zemědělství), ale i k poklesu dotací pro ČR.

ZÁVĚR

V evropské dimenzi ČZP jsme nezaznamenali žádné výraznější změny oproti roku 2007. Do pozadí ustoupila otázka volného pohybu osob (schengenská spolupráce) – kdežto v druhé polovině roku 2006 a v roce 2007 byla přijímána klíčová rozhodnutí (především o rozšíření schengenského prostoru), a v roce 2008 docházelo k jejich implementaci. Pokračovala diskuse k termínu zavedení eura, do které se promítla i začínající finanční krize. Do závěrečných fází se dostávala diskuse o institucionální reformě, resp. o ratifikaci *Lisabonské smlouvy* v českém parlamentu. Diskusi o *Lisabonské smlouvě* bychom mohli označit jako vyostřenou a komplikovanou. V poměrně komplikované situaci se nacházela vláda a konkrétně pak její premiér, který musel brát v úvahu nejenom evropský kontext debaty o *Lisabonské smlouvě* (důvěryhodnost ČR a její diplomacie, blížící se české předsednictví v Radě EU), ale i domácí a dokonce i vnitrostranickou situaci (přetrvávající odpor V. Klause a části ODS k *Lisabonské smlouvě*, boj o předsednictví ODS). Výsledkem byla nejednoznačná pozice české vlády, která sice hovořila o potřebě ratifikace smlouvy bez zbytečných průtahů, na druhé straně však podpořila (ústí několika svých členů) senátní návrh na přezkoumání ústavnosti *Lisabonské smlouvy*. Vyostřená politická diskuse na téma *Lisabonská smlouva* kontrastovala s nedostatkem vůle k přijetí jednoznačných politických roz-

hodnutí v této otázce. Česká politická scéna nakonec zvolila vyčkávací taktiku a přenos odpovědnosti na jiné instituce a hráče. Konkrétně, odpovědné instituce (vláda, Senát, Poslanecká sněmovna) odkládaly přijetí jednoznačného stanoviska (kladného či záporného) k *Lisabonské smlouvě* až do doby, než bude známo stanovisko Ústavního soudu či Irské republiky.¹⁵² Verdikt Ústavního soudu přinesl zklidnění veřejné a politické diskuse o *Lisabonské smlouvě*. Postupně se začíná rýsovat podoba politické dohody, která by umožnila přijetí *Lisabonské smlouvy* v obou komorách parlamentu a v níž bude pravděpodobně hrát zásadní roli výše zmíněný vázaný parlamentní mandát pro případ využití zvláštních rozhodovacích procedur, jako jsou klauzule flexibility a klauzule přechodová při jednáních Evropské rady a Rady EU.

Evropské agendě přikládala česká vláda a politická scéna jako celek poměrně velký význam. Na tom by nebylo nic objektivního, pokud by v čele vlády nestála strana, která se netají svým atlanticismem a skepsí vůči „Bruselu“. Potvrzuje se tak postřeh Petra Druláka z loňského roku,¹⁵³ že i současná vláda zůstává v nezanedbatelné míře věrna kontinuitě internacionalistické orientace české zahraniční politiky.¹⁵⁴ Zdroj kontinuity spatřuje P. Drulák v dlouhodobých faktorech: v geopolitické situaci, ekonomických poměrech a v konstrukci české identity. Příčiny (atlantického) internacionalismu současné vlády, jenž se projevil v podpisu *Lisabonské smlouvy* i ve významu, který vláda přikládá evropské agendě (českému předsednictví v Radě EU), můžeme spatřovat i jinde. Za prvé, aktivní angažmá současné středo-pravé vlády v evropské agendě a v přípravě českého předsednictví v Radě EU může být, možná trochu paradoxně, motivováno zájmem o národní prestiž. Dokonce i největší kritikové EU považují české předsednictví v Radě EU za otázku české národní prestiže. K aktivismu nabádá i přesvědčení, že v současnosti má Česká republika unikátní příležitost ovlivnit podobu EU. Druhým faktorem je ideové zakotvení největší vládní strany ODS v konceptu „eurorealismu“. Čeští „eurorealisté“ (představitelé ODS i prezident Klaus) opakovaně zdůrazňují, že jejich „eurorealismus“ je charakteristický kritikou EU, ale že jejich postoj není protievropský. Evropská politika současné vlády a konkrétně pak české předsednictví v Radě EU potom pro „eurorealisty“ představují příležitost, jak dokázat, že jejich kritika EU byla a je ve skutečnosti konstruktivní a proevropská,¹⁵⁵ že se opírá o konkrétní „českou zkušenost“ s komunistickou totalitou, s ekonomickou transformací či s nadvládou cizí velmoci.

Poznámky

- ¹ *Koncepci zahraniční politiky České republiky na léta 2003–2006*, schválenou vládou v roce 2003, a formálně nikdy neschválený *Návrh koncepce směřování České republiky v rámci Evropské unie na léta 2004 až 2013* z roku 2004.
- ² Základní směřování integrační politiky tedy vymezovalo především programové prohlášení vlády.
- ³ Například v hlavních celostátních denících publikovali představitelé ODS více článků na dané téma než představitelé všech dalších parlamentních stran dohromady. Nejčastěji přispívajícím autorem byl konkrétně v uvedeném typu sdělovacích prostředků europoslanec J. Zahradil.

- ⁴ *Jak se změnila Evropa a svět kolem ní?* Projev premiéra Mirka Topolánka na téma českého předsednictví, 11. 4. 2008. On-line: (www.topolaneck.cz/3093.html); Projev premiéra Mirka Topolánka u příležitosti zahájení 2. mezinárodní konference Proměny Evropy, 17. 4. 2008. On-line: (www.vlada.cz/scripts/detail.php?id=3411).
- ⁵ *Bourání bariér je údělem Evropy*. MF Dnes, 31. 3. 2008; *Priority českého předsednictví a legitimita Evropské unie*. On-line: (www.vlada.cz/scripts/detail.php?id=36592); *Víza: první zkouška z dospělosti v EU*. MF Dnes, 19. 3. 2008.
- ⁶ Projev premiéra Mirka Topolánka u příležitosti zahájení 2. mezinárodní konference Proměny Evropy, 17. 4. 2008, op. cit.
- ⁷ Projev premiéra Mirka Topolánka u příležitosti zahájení 2. mezinárodní konference Proměny Evropy, 17. 4. 2008, op. cit.; *Priority českého předsednictví a legitimita Evropské unie*. On-line: (www.vlada.cz/scripts/detail.php?id=36592); *Irské NE platí. Smiřte se s tím*. Hospodářské noviny, 18. 6. 2008; *Radar, Irové a české drobečky*. Hospodářské noviny, 10. 7. 2008.
- ⁸ Projev premiéra Mirka Topolánka u příležitosti zahájení 2. mezinárodní konference Proměny Evropy, 17. 4. 2008, op. cit.; *Priority českého předsednictví a legitimita Evropské unie*, op. cit.
- ⁹ Tento stav má svou logiku. V případě ODS nepředstavovala Lisabonská smlouva krok, který by zásadnějším způsobem přiblížil EU představám této strany. Naopak z hlediska ČSSD tato smlouva ztělesňovala to nejzásadnější, co mohla EU v dané chvíli učinit.
- ¹⁰ *Co opravdu ohrožuje Evropu?* Projev na konferenci „Evropo, jak dál?“, 11. 8. 2008. On-line: (www.cyrilsvoboda.cz/index.php?option=com_content&task=view&id=351&Itemid=49).
- ¹¹ *Českou republiku čeká zkouška vyspělosti*. Parlamentní zpravodaj, 7. 10. 2008; *Lidovci chtějí přijetí Lisabonské smlouvy v EU podpořit deklarací*, 8. 11. 2008. On-line: (www.euroskop.cz/38/9400/clanek/lidovci-chteji-prijeti-lisabonske-smlouvy-v-eu-podporit-deklaraci/).
- ¹² *Stanovisko RR SZ k ratifikaci Lisabonské smlouvy*, nedatováno. On-line: (www.zeleni.cz/9538/clanek/stanovisko-rr-sz-k-ratifikaci-lisabonske-reformni-smlouvy/); *Kdo se bojí, nesmí do Evropy*, 18. 6. 2008. On-line: (www.ondrejlikiska.cz/blog.php?id=25).
- ¹³ *Evropská integrace – ne zpět, ale kupředu*. Haló noviny, 25. 6. 2008; *Slavíte den Evropy?*, 12. 5. 2008. On-line: (blog.aktualne.centrum.cz/blogy/jiri-dolejs.php?itemid=3388).
- ¹⁴ Europoslanecký klub ODS, Prohlášení k výsledkům irského referenda, 18. 6. 2008. On-line: (www.ods.cz/press/zprava.php?ID=6863); Výkonná rada ODS, Usnesení, 24. 6. 2008. On-line: (www.ods.cz/press/zprava.php?ID=6891).
- ¹⁵ *Jak se změnila Evropa a svět kolem ní?* Projev premiéra Mirka Topolánka na téma českého předsednictví, 11. 4. 2008. On-line: (www.topolaneck.cz/3093.html); *Předsednictví EU prezident obohatí*. MF Dnes, 18. 2. 2008.
- ¹⁶ Česká tisková kancelář, 9. 7. 2008 a 21. 7. 2008.
- ¹⁷ Česká tisková kancelář, 13. 6. 2008, 9. 7. 2008 a 5. 8. 2008.
- ¹⁸ *Zaorálek jako jednonohý pirát*. Lidové noviny, 15. 4. 2008; *Radar, Irové a české drobečky*. Hospodářské noviny, 10. 7. 2008; Česká tisková kancelář, 24. 4. 2008; *Euroelity předstírají jízdu*. Právo, 23. 6. 2008.
- ¹⁹ Česká tisková kancelář, 1. 6. 2008 a 3. 6. 2008; *Zaorálek jako jednonohý pirát*. Lidové noviny, 15. 4. 2008; *Radar, Irové a české drobečky*. Hospodářské noviny, 10. 7. 2008.
- ²⁰ *Bém je prý proti přijetí Lisabonské smlouvy*, 9. 11. 2008. On-line: (www.euroskop.cz/38/9408/clanek/bem-je-pry-proti-prijeti-lisabonske-smlouvy/); *25 otázek, jen 12 stejných odpovědí*. MF Dnes, 19. 11. 2008.
- ²¹ Tisková zpráva ČSSD, 16. 6. 2008. On-line: (www.cssd.cz/s14983/tiskove-zpravy/a18846.html); Česká tisková kancelář, 13. 6. 2008 a 17. 6. 2008.
- ²² *České předsednictví EU*. 2. 7. 2008. On-line: (www.cssd.cz/s14983/s18962/); *Projev předsedy ČSSD v PSP ČR při projednávání ratifikace Lisabonské smlouvy*, 21. 3. 2008. On-line: (www.cssd.cz/s14983/projevy/projev16873.html); *ODS zbavuje Českou republiku cti*. Lidové noviny, 11. 4. 2008; Česká tisková kancelář, 20. 7. 2008.

- ²³ *Usnesení předsednictva KDU-ČSL k situaci po zamítnutí tzv. Lisabonské smlouvy v referendu v Irsku.* Nedatováno. On-line: (www.kdu.cz/default.asp?page=510&idr=10328&IDCI=23951); Česká tisková kancelář, 17. 6. 2008.
- ²⁴ *Co opravdu ohrožuje Evropu?* Projev C. Svobody na konferenci „Evropo, jak dál?“, 11. 8. 2008, op. cit.; *Nemáme to Unii osladit, ale dát téma.* MF Dnes, 30. 9. 2008.
- ²⁵ Česká tisková kancelář, 3. 6. 2008.
- ²⁶ *Stanovisko RR SZ k ratifikaci Lisabonské smlouvy.* Nedatováno, op. cit.; Česká tisková kancelář, 17. 6. 2008; Česká tisková kancelář, 13. 7. 2008.
- ²⁷ Česká tisková kancelář, 1. 6. 2008.
- ²⁸ Česká tisková kancelář, 26. 4. 2008.
- ²⁹ *Výsledek irského referenda je výzvou,* 14. 6. 2008. On-line: (www.kscm.cz/article.asp?thema=2730&item=38805).
- ³⁰ *Evropská integrace – ne zpět, ale kupředu.* Haló noviny, 25. 6. 2008.
- ³¹ *Bourání bariér je údělem Evropy.* MF Dnes, 31. 3. 2008; *Jak se změnila Evropa a svět kolem ní?* Projev premiéra Mirka Topolánka na téma českého předsednictví, 11. 4. 2008, op. cit.
- ³² Projev premiéra Mirka Topolánka u příležitosti zahájení kampaně Tváře českého předsednictví. On-line: (www.topolank.cz/projev-premiera-u-prilezitosti-zahajeni-kampane-tvare-ceskeho-predsednictvi.html).
- ³³ *Víza: první zkouška z dospělosti v EU.* MF Dnes, 19. 3. 2008; *Kostka cukru? Kampaň, kterou oceňují i v Bruselu.* Hospodářské noviny, 18. 9. 2008; Projev A. Vondry na česko-francouzském kolokviu Evropské víze, 27. 5. 2008. On-line: (www.vlada.cz/scripts/detail.php?id=35907).
- ³⁴ *Zaorálek jako jednonohý pirát.* Lidové noviny, 15. 4. 2008; *Radar, Irové a české drobečky.* Hospodářské noviny, 10. 7. 2008.
- ³⁵ *Gruzie spadne v létě na nás. Česká vláda na dovolené,* 13. 8. 2008. On-line: (blog.aktualne.centrum.cz/blogy/lubomir-zaoralek.php?itemid=4228); *Topolánek se odstěhoval do Humpolce,* 15. 7. 2008. On-line: (blog.aktualne.centrum.cz/blogy/lubomir-zaoralek.php?itemid=3964).
- ³⁶ *Ministr Bursík má na svědomí blamáž ČR před celou Evropou,* 30. 1. 2008. On-line: (www.cssd.cz/s14983/tiskove-zpravy/a15977.html); Tisková zpráva ČSSD 27. 8. 2008. On-line: (www.cssd.cz/s14983/tiskove-zpravy/a19987.html).
- ³⁷ *České předsednictví EU,* 2. 7. 2008. On-line: (www.cssd.cz/s14983/s18962/).
- ³⁸ *KDU-ČSL: Od kampaně „Evropě to osladíme“ se distancujeme,* 9. 9. 2008. On-line: (www.kdu.cz/default.asp?page=311&idr=135&IDCI=24701).
- ³⁹ *Otázky Václava Moravce,* ČT 1, 6. 1. 2008; Česká tisková kancelář, 19. 3. 2008.
- ⁴⁰ Přesto však připouštěli i to, že vytvoření funkcí předsedy Evropské rady a posíleného představitele pro SZBP vyplývající ze smlouvy by oslabilo váhu českého předsednictví. Viz Česká tisková kancelář, 16. 4. 2008 a 31. 1. 2008.
- ⁴¹ *Otázky Václava Moravce,* ČT1, 16. 3. 2008; Česká tisková kancelář, 16. 4. 2008 a 22. 5. 2008.
- ⁴² *Nehrajme si v EU na žáčky a učitele* (rozhovor s A. Vondrou). MF Dnes, 21. 6. 2008; *Alexandr Vondra: Irské ne není tragédie, je jenom zádrhel.* Hospodářské noviny, 16. 6. 2008; *Prohlášení k výsledkům referenda o Lisabonské smlouvě v Irské republice,* 13. 6. 2008. On-line: (www.ods.cz/press/zprava.php?ID=6836); *Eurospor Topolánek – Sarkozy.* MF Dnes, 17. 6. 2008; *Celá Unie čekala, co řekne Česko.* MF Dnes, 20. 6. 2008; Česká tisková kancelář, 13. 6. 2008 a 17. 6. 2008.
- ⁴³ Česká tisková kancelář, 28. 6. 2008.
- ⁴⁴ Česká tisková kancelář, 20. 3. 2008, 1. 4. 2008 a 25. 4. 2008.
- ⁴⁵ Česká tisková kancelář, 6. 3. 2008, 14. 5. 2008 a 26. 5. 2008.
- ⁴⁶ *Češi se na summitu postavili velkým zemím.* Hospodářské noviny, 16. 10. 2008; Česká tisková kancelář, 15. 10. 2008.
- ⁴⁷ *Vondra o nadcházejícím summitu EU: očekávám jednání do noci,* 8. 12. 2008. On-line: (www.euroskop.cz/38/9781/clanek/vondra-o-nadchazejicim-summitu-eu-ocekavam-jednani-do-noci/).
- ⁴⁸ *ČSSD chce euro v roce 2012,* 8. 11. 2008. On-line: (www.euroskop.cz/38/9398/clanek/cssd-chce-euro-v-roce-2012/); *Za Lisabon a euro dám vládě klid, řekl Paroubek.* MF Dnes, 6. 11. 2008;

- Česko živí průmysl a ten potřebuje euro, 30. 7. 2008. On-line: (www.cssd.cz/dokumenty/clanky/s19592/a19725.html).
- ⁴⁹ *Průmyslníci brojí proti koruně*. MF Dnes, 11. 9. 2008; *Vláda asi příští rok stanoví termín přijetí eura*, 9. 12. 2008. On-line: (www.euroskop.cz/38/9802/clanek/vlada-asi-pristi-rok-stanovi-termin-prijeti-eura/).
- ⁵⁰ Evropská komise původně snížila přiděl emisních povolenek pro ČR oproti původnímu českému návrhu přibližně o 15 procent. Vláda požadovala roční limit ve výši 102 milionů tun CO₂, ale obdržela jen 86,8 milionu.
- ⁵¹ *Vláda zvažuje stažení žaloby*. Lidové noviny, 29. 1. 2008; *Zelené plány jdou ke dnu. Kvůli krizi*. Hospodářské noviny, 16. 10. 2008.
- ⁵² Projev premiéra Mirka Topolánka na summitu Evropské unie v Bruselu. On-line: (www.topolaneck.cz/3686.html); EU: **Boj s klimatem pokračuje**. MF Dnes, 15. 3. 2008; *Zelené plány jdou ke dnu. Kvůli krizi*. Hospodářské noviny, 16. 10. 2008.
- ⁵³ Podle tohoto balíčku by EU do roku 2020 měla o 20 procent snížit produkci skleníkových plynů, zvýšit podíl obnovitelných zdrojů na energetické spotřebě na 20 procent a dosáhnout 10procentního podílu biopaliv na všech pohonných hmotách.
- ⁵⁴ *Emisní povolenky možná i zdarma*. MF Dnes, 7. 3. 2008; *Vláda jede do Bruselu hájit zájmy ČEZ*. Hospodářské noviny, 13. 3. 2008; *Topolánek odmítl obchodování s emisními povolenkami*. Hospodářské noviny, 4. 3. 2008.
- ⁵⁵ Podle výsledné dohody si elektrárenské společnosti některých zemí nebudou muset od roku 2013 kupovat všechny emisní povolenky. Jde o země, které produkují více než 30 procent energie z uhlí a jejichž HDP na hlavu v tržních cenách nepřekračuje 50 procent (mezi tyto země patří i ČR). Kompromis ohledně klimatického balíčku zatím v nedohlednu, 6. 12. 2008. On-line: (www.euroskop.cz/38/9759/clanek/kompromis-ohledne-klimatickeho-balicku-eu-zatim-v-nedohlednu/); Česká tisková kancelář, 6. 12. 2008; *Evropský summit skončil úspěchem*, 13. 12. 2008. On-line: (www.euroskop.cz/38/9838/clanek/evropsky-summit-skoncil-uspechem/); Česká tisková kancelář, 11. 12. 2008.
- ⁵⁶ *Česko hájí v Unii jadernou energii*. Hospodářské noviny, 23. 5. 2008; *Projev premiéra Mirka Topolánka na summitu Evropské unie v Bruselu*, op. cit.
- ⁵⁷ *Gazprom obkličuje Evropu*. Hospodářské noviny, 29. 1. 2008.
- ⁵⁸ *Priority předsednictví budou na Balkáně*. Hospodářské noviny, 9. 1. 2008; *Topolánek chce Chorvatsko brzy v EU*. Hospodářské noviny, 9. 9. 2008; *Česko a západní Balkán*, 21. 10. 2008. On-line: (www.euroskop.cz/38/2779/clanek/cesko-a-zapadni-balkan/).
- ⁵⁹ Česká tisková kancelář, 19. 11. 2008.
- ⁶⁰ Topolánek podpořil členství Turecka v EU, 8. 10. 2008. On-line: (www.euroskop.cz/38/2612/clanek/topolaneck-podporil-clenstvi-turecka-v-eu/).
- ⁶¹ Česká tisková kancelář, 26. 5. 2008 a 29. 4. 2008.
- ⁶² Česko zdrženlivé v případě obnovení vyjednávání s Ruskem, 13. 10. 2008. On-line: (www.euroskop.cz/38/2675/clanek/cesko-zdrzenlive-v-pripade-obnoveni-vjednani-s-ruskem/); Česká tisková kancelář, 13. 10. 2008.
- ⁶³ *Češi vsadili v Bruselu na „rozumnost“*. Hospodářské noviny, 2. 9. 2008; Topolánek: EU musí dát víc na obnovu Gruzie, 20. 9. 2008. On-line: (www.euroskop.cz/38/2359/clanek/topolaneck-eu-musi-dat-vic-na-obnovu-gruzie/); Česká tisková kancelář, 1. 9. 2008 a 28. 8. 2008.
- ⁶⁴ *Česko odmítá zrušení sankcí vůči Kubě*. Hospodářské noviny, 17. 6. 2008; Česká tisková kancelář, 16. 6. 2008 a 20. 6. 2008.
- ⁶⁵ Česká tisková kancelář, 20. 6. 2008. On-line: (www.ceskenoviny.cz/svet/index_view.php?id=319147); *Alexandr Vondra: Česko připouští kompromis v otázce sankcí vůči Kubě*. E15, 6. 6. 2008. On-line: (www.e15.cz/udalosti/cesko-pripousti-kompromis-votazce-sankci-vuci-kube-30149/); *NGO slams EU for lifting sanctions on Cuba*. Prague Daily Monitor, 23. 6. 2008. On-line: (www.praguemonitor.com/en/362/czech_national_news/24478/).
- ⁶⁶ Česká tisková kancelář, 17. 6. 2008.

- ⁶⁷ *EU hrozí Praze kvůli dohodě s USA*. MF Dnes, 28. 2. 2008; *ČR nenarušuje jednotu EU v otázce víz do USA*. Hospodářské noviny, 13. 2. 2008; *Konec víz do USA pro Čechy Unii rozhádal*. Hospodářské noviny, 28. 2. 2008; *Memorandum je trnem v oku české opozici*. Hospodářské noviny, 28. 2. 2008.
- ⁶⁸ Podrobnější analýzu této problematiky nabízí kapitola 7 Ondřeje Ditrycha – *Spojené státy americké v české zahraniční politice*.
- ⁶⁹ Prioritní oblasti předsednictví ČR v Radě EU, říjen 2007. On-line: (www.vlada.cz/assets/cs/eu/do_kumenty/PRIORITN_OBLASTI_P_EDSEDNICTV__R_v_Rad_EU.pdf).
- ⁷⁰ *Vládní výbor schválil priority předsednictví*, 23. 12. 2008. On-line: (www.euroskop.cz/38/9979/clanek/vladni-vybor-schvalil-priority-predsednictvi/).
- ⁷¹ *18měsíční program francouzského, českého a švédského předsednictví*, 25. 7. 2008. On-line: (www.vlada.cz/assets/cs/eu/dokumenty/080728-18m-prog-cz-korigendum.pdf).
- ⁷² *Dočkáme se českého předsednictví*, 23. 10. 2008. On-line: (www.euroskop.cz/38/2804/clanek/doc_kame-se-ceskeho-predsednictvi/); *Rakouský tisk o Sarkozyho ambicích a českém předsednictví*, 29. 10. 2008. On-line: (www.euroskop.cz/38/9253/clanek/rakousky-tisk-o-sarkozyho-ambicich-a-ceskem-predsednictvi/); *Francie zkouší obejít Česko*. MF Dnes, 24. 10. 2008.
- ⁷³ *ČSSD je ochotná vyjednávat s vládou pakt o neútočení*. MF Dnes, 15. 1. 2008; *Dohodnou se ODS a ČSSD?* MF Dnes, 19. 6. 2008; *Paroubek nabízí smír výměnou za radar*. Hospodářské noviny, 11. 6. 2008.
- ⁷⁴ *Vláda shání sponzory pro EU*. Hospodářské noviny, 27. 6. 2008; *Odhaleno nové logo českého předsednictví*, 12. 11. 2008. On-line: (www.euroskop.cz/38/9453/clanek/odhaleno-nove-logo-ceskeho-predsednictvi/); *Česko příští rok na předsednictví vydá 1,7 miliardy korun*, 14. 10. 2008. On-line: (www.euroskop.cz/38/2690/clanek/cesko-pristi-rok-na-predsednictvi-vyda-1-7-miliardy-ko-run/).
- ⁷⁵ Česká tisková kancelář, 14. 10. 2008.
- ⁷⁶ Rozhovor s pracovníkem Úřadu vlády ČR, Praha, 19. 11. 2008.
- ⁷⁷ Ibid.
- ⁷⁸ Rozhovor s pracovníky Úřadu vlády ČR, Praha, 21. 11. 2008.
- ⁷⁹ Ibid.
- ⁸⁰ Vyhodnocení institucionálního zajištění členství České republiky v Evropské unii v období od 1. května 2007–31. prosince 2007. On-line: (www.mzv.cz/www/MZV/default.asp?id=26399&ido=7443&idj=1&amb=1).
- ⁸¹ Rozhovor s představitelem MZV ČR, Praha, 26. 11. 2008.
- ⁸² *Odpověď prezidenta republiky Ústavnímu soudu ohledně Lisabonské smlouvy*, 5. 6. 2008. On-line: (www.klaus.cz/klaus2/asp/clanek.asp?id=nR9yaLOBcn3R); *Klaus: Smlouvu o „nové“ EU nechci*. MF Dnes, 16. 7. 2008.
- ⁸³ Česká tisková kancelář, 13. 6. 2008; *Klaus nesouhlasí s ratifikací Lisabonu*. Hospodářské noviny, 16. 7. 2008; *„Napišu novou smlouvu Unie“*. Hospodářské noviny, 19. 6. 2008; *Kaczynski Klausu nepřemluvil*. Hospodářské noviny, 25. 7. 2008.
- ⁸⁴ *Polsko a ČR by měly stát v EU bok po boku*, 12. 10. 2008. On-line: (www.euroskop.cz/38/2659/clanek/polsko-a-cr-by-mely-stat-v-eu-bok-po-boku/).
- ⁸⁵ Česká tisková kancelář, 10. 11. 2008.
- ⁸⁶ *Ten Years of Euro: A Reason for Celebration?* Financial Times, 12. 6. 2008.
- ⁸⁷ *Czech President Calls EU Climate Measures “Tragic Mistake”*, 31. 1. 2008. On-line: (www.eubusiness.com/news-eu/1201779149.1/).
- ⁸⁸ Česká tisková kancelář, 30. 7. 2008.
- ⁸⁹ *Klaus: České předsednictví nebude mít na chod unie vliv*, 26. 10. 2008. On-line: (www.euroskop.cz/38/2856/clanek/klaus-ceske-predsednictvi-eu-nebude-mit-na-chod-unie-vliv/).
- ⁹⁰ Tuto pravomoc může delegovat na vládu.
- ⁹¹ Brunclík, Miloš (2008): *Spory o zahraniční politiku ČR*. In: Novák, Miroslav–Brunclík, Miloš (eds.): *Postavení hlavy států v parlamentních a poloprezidentských režimech: Česká republika v komparativní perspektivě*. Praha: Dokořán.

- ⁹² Česká tisková kancelář, 15.7. 2008.
- ⁹³ Rozhovor s poradcem Senátu PČR, Praha, 21.10. 2008.
- ⁹⁴ Senát např. 18. září nepodpořil antidiskriminační směrnici (Návrh směrnice Rady o provádění zásady rovného zacházení s osobami bez ohledu na náboženské vyznání nebo víru, zdravotní postižení, věk nebo sexuální orientaci (KOM(2008)426 v konečném znění). Tato směrnice byla dokonce jedním ze dvou aktů, u nichž Konference evropských výborů parlamentů (*Conférence des Organes Spécialisés dans les Affaires Communautaires et Européennes des Parlements de l'Union européenne*, COSAC) letos kontroluje subsidiaritu (Subsidiarity check on the Proposal for a Council Directive on implementing the principle of equal treatment between persons irrespective of religion or belief, disability, age or sexual orientation {COM(2008) 426 final}, COSAC). On-line: (www.cosac.eu/en/info/earlywarning/anti-discrimination.pdf); rozhovor s poradcem evropského výboru Senátu, 21. 10. 2008.
- ⁹⁵ Usnesení Senátu č. 300 k třetímu Energetickému balíčku, 17. 1. 2008. On-line: (www.senat.cz/xqw/xervlet/pssenat/original/45604/38776).
- ⁹⁶ *Usnesení Výboru pro záležitosti Evropské unie č. 257 k vládnímu návrhu, kterým se předkládá Parlamentu České republiky k vyslovení souhlasu s ratifikací Lisabonské smlouvy pozměňující Smlouvu o Evropské unii a Smlouvu o založení Evropského společenství*, 9. 4. 2008. On-line: (www.senat.cz/xqw/webdav/pssenat/webFile/46553/39563/257-33-6-9.4.2008_181-Lisabonska_smlouva_doporučení.doc); Česká tisková kancelář, 9. 4. 2008.
- ⁹⁷ Stálá komise Senátu pro Ústavu České republiky a parlamentní procedury.
- ⁹⁸ Česká tisková kancelář, 27. 3. 2008.
- ⁹⁹ *Usnesení Senátu č. 379 k vládnímu návrhu, kterým se předkládá Parlamentu České republiky k vyslovení souhlasu s ratifikací Lisabonská smlouva s ratifikací Lisabonské smlouvy pozměňující Smlouvu o Evropské unii a Smlouvu o založení Evropského společenství*, 24. 4. 2008. On-line: (www.senat.cz/xqw/xervlet/pssenat/original/46812/39761).
- ¹⁰⁰ Senátoři nejčastěji kritizovali skutečnost, že smlouva přiznává *Listině základních práv EU* stejnou právní sílu jako zakládajícím smlouvám EU (Česká tisková kancelář, 24. 4. 2008).
- ¹⁰¹ Podle předsedy Senátu Sobotky (ODS) z 5. srpna se bude senátní klub ODS rozhodovat podle stanoviska Irsku a českého Ústavního soudu (Česká tisková kancelář, 5. 8. 2008).
- ¹⁰² *Shrnutí nálezu Ústavního soudu o návrhu Senátu Parlamentu České republiky na posouzení souladu Lisabonské smlouvy, pozměňující Smlouvu o Evropské unii a Smlouvu o založení Evropského společenství, s ústavním pořádkem České republiky*. Ústavní soud, 26. 11. 2008. On-line: (www.concourt.cz/scripts/detail.php?id=612).
- ¹⁰³ *Ústavní soud rozhodl: Lisabonská smlouva je v souladu s Ústavou*. Euractiv, 26. 11. 2008. On-line: (www.euractiv.cz/budoucnost-eu/clanek/ustavni-soud-rozhodl-lisabonska-smlouva-je-v-souladu-s-ceskou-ustavou-005349).
- ¹⁰⁴ Česká tisková kancelář, 26. 11. 2008.
- ¹⁰⁵ Ve dnech 17., 18. a 24. a 25. 10. se konaly volby do třetiny Senátu, ve kterých přesvědčivě zvítězila ČSSD.
- ¹⁰⁶ *Usnesení Senátu č. 33 k vládnímu návrhu, kterým se předkládá Parlamentu České republiky k vyslovení souhlasu s ratifikací Lisabonská smlouva pozměňující Smlouvu o Evropské unii a Smlouvu o založení Evropského společenství*, 10. 12. 2008.
- ¹⁰⁷ *Usnesení Stálé komise Senátu pro Ústavu České republiky a parlamentní procedury č. 15 k návrhu na schválení návrhu senátního návrhu zákona, kterým se mění zákon č. 107/1999 Sb., o jednacím řádu Senátu, ve znění pozdějších předpisů*, 20. 11. 2008.
- ¹⁰⁸ *Usnesení Senátu č. 490 k návrhu senátního návrhu zákona o zásadách jednání a styku Poslanecké sněmovny a Senátu mezi sebou a navenek a o změně zákona č. 107/1999 Sb., o jednacím řádu Senátu, ve znění pozdějších předpisů (stykový zákon), navržený Stálou komisí Senátu pro Ústavu České republiky a parlamentní procedury*, 18. 9. 2008.
- ¹⁰⁹ Česká tisková kancelář, 1. 4. 2008.
- ¹¹⁰ Česká tisková kancelář, 11. 3. 2008.
- ¹¹¹ Česká tisková kancelář, 9. 12. 2008.

- ¹¹² *Usnesení Senátu č. 490 k návrhu senátního návrhu zákona o zásadách jednání a styku Poslanecké sněmovny a Senátu mezi sebou a navenek a o změně zákona č. 107/1999 Sb., o jednacím řádu Senátu, ve znění pozdějších předpisů (stykový zákon), navržený Stálou komisí Senátu pro Ústavu České republiky a parlamentní procedury*, 18. 9. 2008.
- ¹¹³ Článek 48 odst. 7 Smlouvy o Evropské unii, čl. 65 odst. 3 Smlouvy o fungování Evropské unie, čl. 308 Smlouvy o fungování Evropské unie.
- ¹¹⁴ Česká tisková kancelář, 4. 6. 2008.
- ¹¹⁵ Česká tisková kancelář, 9. 12. 2008.
- ¹¹⁶ Česká tisková kancelář, 11. 11. 2008.
- ¹¹⁷ Česká tisková kancelář, 23. 1. 2008.
- ¹¹⁸ Podle výzkumu HK podporují dvě třetiny podnikatelů co nejrychlejší přijetí eura, nejlépe již v roce 2012.
- ¹¹⁹ Česká tisková kancelář, 15. 9. 2008.
- ¹²⁰ Česká tisková kancelář, 11. 9. 2008.
- ¹²¹ *Euro v roce 2012? Bez šance*. Respekt, 14. 10. 2008. On-line: (fokus.respekt.cz/Euro-v-roce-2012-Bez-sance-2755.html).
- ¹²² Česká tisková kancelář, 11. 11. 2008.
- ¹²³ Některé české firmy (mobilní operátoři) jsou v Bruselu reprezentovány svými zahraničními mateřskými centrály.
- ¹²⁴ Pro úplnost dodejme, že stálý zástupce ČEZ v Bruselu Karel Lukáš zároveň funguje i jako stálý delegát SP ČR u BusinessEurope (organizace reprezentující zájmy zaměstnavatelů na evropské úrovni).
- ¹²⁵ *Ransdorf v Bruselu prosazuje zájmy ČEZ*. iHNed, 26. 3. 2008. On-line: (ekonomika.ihted.cz/c1-23583750-bruselu-prosazuje-zajmy-cez); *Lobbovat se Češi v Bruselu zatím učí*. E15, 4. 3. 2008. On-line: (www.e15.cz/udalosti/lobbovat-se-cesi-v-bruselu-zatim-uci-15060/).
- ¹²⁶ *M. Ransdorf se dlouhodobě angažuje v otázkách energetiky. Podporuje i začlenění energetiky mezi priority českého předsednictví a rozvoj energetiky jaderné*. Česká tisková kancelář, 28. 4. 2008.
- ¹²⁷ *Ransdorf v Bruselu prosazuje zájmy ČEZ*. iHNed, 26. 3. 2008, op. cit.
- ¹²⁸ M. Topolánek. Citace viz *Češi lobbovali za světlejší odstín „zelené“ Evropy*. Euroskop.cz, 17. 3. 2008. On-line: (www.euroskop.cz/38/8818/clanek/cesi-lobbovali-za-svetlejsi-odstin-zelene-evropy/).
- ¹²⁹ *Ministři práce EU navrhují prodloužit pracovní dobu na 60 nebo až 65 hodin týdně!* Právní oddělení ČMKOS, 12. 6. 2008. On-line: (www.cmkos.cz/nazory-a-stanoviska/941-3); Česká tisková kancelář, 18. 6. 2008.
- ¹³⁰ Špatný stav koordinace aktivit českých NNO v evropské agendě výmluvně ilustruje dnes již opuštěný a mrtvý web www.ngo-eu.cz projektu „Evropská brána“ (stav k 26. 11. 2008). Tento projekt Nadace rozvoje občanské společnosti si kladl za cíl mimo jiné i systematický a soustředěný přísun relevantních informací pro české NNO a zkvalitňování účasti českého neziskového sektoru na evropském dění.
- ¹³¹ Česká tisková kancelář, 22. 5. 2008.
- ¹³² Česká tisková kancelář, 15. 9. 2008 a 24. 1. 2008.
- ¹³³ Česká tisková kancelář, 11. 8. 2008.
- ¹³⁴ *Zelený kruh. Výroční zpráva 2007*. Březen 2008. On-line: (www.zelenykruh.cz/dokumenty/vyrocka-zk-07-web-3.pdf).
- ¹³⁵ K fungování Resortních koordinačních skupin a dalších vládních koordinačních mechanismů viz předchozí vydání naší ročenky.
- ¹³⁶ *Zelený kruh. Aktuality z Evropské unie č. 13*, 17. 7. 2008. On-line: (www.zelenykruh.cz/dokumenty/08-07-17-aktuality-z-eu.pdf); *Ministerstvo životního prostředí, Zpravodaj Ministerstva životního prostředí ČR*. XVII: 2 (únor 2007), s. 10. On-line: ([www.env.cz/osv/edice.nsf/DBF758E5FC0B730DC125725900464090/\\$file/Zpravodaj_02-2007_web.pdf](http://www.env.cz/osv/edice.nsf/DBF758E5FC0B730DC125725900464090/$file/Zpravodaj_02-2007_web.pdf)).
- ¹³⁷ *Člověk v tísní kritizuje rozhodnutí EU zrušit sankce vůči Kubě*, 20. 6. 2008.
- ¹³⁸ Správní radu nadace z většiny tvoří osobnosti, které se podílely na přechodu zemí střední a východní Evropy k demokracii.

- ¹³⁹ *Aiding and reinforcing European democracy assistance across the world, European Partnership for Democracy*. On-line: (www.eupd.eu/about/efdp-in-a-nutshell); Česká tisková kancelář, 3. 4. 2008.
- ¹⁴⁰ Česká tisková kancelář, 20. 10. 2008.
- ¹⁴¹ Česká tisková kancelář, 23. 6. 2008
- ¹⁴² Česká tisková kancelář, 13. 5. 2008.
- ¹⁴³ Česká tisková kancelář, 17. 9. 2008.
- ¹⁴⁴ *Vicepremiér A. Vondra debatoval s hejtmany*. Asociace krajů ČR, 6. 6. 2008. On-line: (www.asociacekrajů.cz/vismo5/dokumenty2.asp?id_org=450022&id=152013).
- ¹⁴⁵ *Hejtmani žádají na čističky až 60 miliard*. Právo, 24. 5. 2008.
- ¹⁴⁶ Česká tisková kancelář, 30. 7. 2008.
- ¹⁴⁷ Česká tisková kancelář, 2. 7. 2008.
- ¹⁴⁸ *Euro v roce 2012? Bez šance*. Respekt, 14. 10. 2008, op. cit.
- ¹⁴⁹ Česká tisková kancelář, 2. 8. 2008 a 30.7. 2008.
- ¹⁵⁰ Česká tisková kancelář, 27. 3. 2008.
- ¹⁵¹ *Premiér ukončil inspekci diplomatů, se zahraniční politikou je spokojen*. ČT24, 21. 7. 2008. On-line: (www.ct24.cz/domaci/politika/22676-premier-ukoncil-inspekci-diplomatu-se-zahranicni-politikou-je-spokojen/).
- ¹⁵² Tuto strategii nakonec zvolil i český prezident, který na konci listopadu deklaroval, že jeho rozhodnutí o podpisu *Lisabonské smlouvy* závisí na tom, jak se ke smlouvě postaví Irsko (*Klaus: Lisabonskou smlouvu podepíšu, jen když projde v Irsku*). Právo, 24. 11. 2008).
- ¹⁵³ Drulák, Petr (2008): *Česká zahraniční politika mezi internacionalismem a atlantismem*. In: Michal Kořan a kol.: *Česká zahraniční politika v roce 2007. Analýza ÚMV*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, s. 395–402.
- ¹⁵⁴ Internacionalismus je chápán jako dvojkolejná orientace na USA i EU zároveň. Nelze upřednostňovat jednu vazbu před druhou, popř. je třeba je navzájem vyvažovat a kompenzovat.
- ¹⁵⁵ Koneckonců i prezident Klaus, který ne vždy souhlasil s proevropským příklonem ODS a jí vedenou vládou, zdůrazňuje, že jeho postoje jsou motivovány „strachem o Evropu“. Prezident Klaus se někdy prezentuje jako jediný skutečně proevropský politik (*Klaus: Jsem nesmírně proevropský prezident*. iHNed.cz, 8. 1. 2008).

Část III:

**Bezpečnostní rozměr
české zahraniční politiky**

Kapitola 4

Bezpečnostní rozměr české zahraniční politiky

Vít Strítecký

Bezpečnostní oblasti české zahraniční politiky v roce 2008 dominovalo téma výstavby radarové základny, která by se měla stát součástí amerického národního systému protiraketové obrany. Bilaterální jednání s americkou stranou, vyjednávání se spojenci na nejrůznějších platformách v rámci NATO a EU, stejně tak jako s některými významnými odpůrci, představovala významný díl zahraničněpolitického působení ČR v bezpečnostní oblasti. Problematika radarové základny také velmi výrazně zasáhla do vnitropolitického dění, když se stala jedním z hlavních témat říjnových krajských a senátních voleb. Na druhou stranu by však takto velké téma nemělo zakrýt jiné neméně významné aktivity, které jsou výjimečné i v kontextu dlouhodobějšího vývoje bezpečnostního rozměru ČZP. V této souvislosti je třeba zmínit realizaci několikaletého plánu na vytvoření vlastního českého *Provinciálního rekonstrukčního týmu* (PRT) v afghánské provincii Lógar. PRT mise je výjimečná hned v několika ohledech a představuje jednoznačně koncepčně i logisticky nejpropracovanější české vojensko-civilní angažmá v zahraničí. S francouzským předsednictvím v druhé polovině roku 2008 získala také novou dynamiku některá témata Evropské bezpečnostní a obranné politiky (EBOP). Tyto procesy z velké části převezme české předsednictví, které začne 1. 1. 2009.

BEZPEČNOSTNÍ ROZMĚR ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY: POLITICKÝ KONTEXT A VÝCHODISKA

Přehled společně s kritickou analýzou strategických dokumentů byly v rámci kapitoly o bezpečnostním rozměru ČZP zpracovány v loňském roce.¹ *Programové prohlášení vlády České republiky*² však zmiňuje nutnost aktualizovat strategické dokumenty v oblasti obrany a bezpečnosti s ohledem na zájmy ČR a s přihlédnutím k dlouhodobému vývoji mezinárodního prostředí. K tomuto vládnímu závaznému plánu se váže i *Usnesení vlády č. 1133 z října 2007*, které ukládá silovým ministrům a ministru

dopravy připravit aktualizaci klíčových dokumentů. Sekce ochrany civilního letectví před protiprávními činy na stránkách Ministerstva dopravy ČR (MD) nedoznala od minulého roku žádných změn (usnesení vlády hovoří o *Národním bezpečnostním programu ochrany civilního letectví před protiprávními činy*, který však nikdy jako jednotný dokument neexistoval a koncepčně dle všeho ani existovat nemá). Poslední legislativní úpravy jsou z roku 2006, tedy z období před vládním prohlášením. MD však zveřejňuje všechny nejnovější směrnice Evropské komise, které se této oblasti týkají. Ministerstvo vnitra ČR (MV) částečně splnilo termín daný usnesením vlády a do konce roku 2007 vydalo aktualizované dokumenty *Národní akční plán boje proti terorismu* a *Koncepci boje proti organizovanému zločinu*, přičemž prvně zmiňovaný dokument byl v loňském roce znovu aktualizován a schválen v novějším znění *Usnesením vlády č. 129 ze dne 11. února 2008*.³ Jen s mírným zpožděním došlo k vytvoření *Koncepce ochrany obyvatelstva do roku 2013 s výhledem do roku 2020*.⁴ Naopak oproti plánu stále není aktualizovaná *Národní strategie boje proti obchodování s lidmi*.⁵ Ministerstvo obrany ČR (MO) mělo za úkol do června roku 2008 vypracovat *Vojenskou strategii České republiky*; ta je na stránkách MO vyvěšena.⁶ Vzhledem k možnému významu dokumentu je vhodné podrobit jej krátké analýze, kterou prošly všechny klíčové dokumenty v loňském vydání této publikace.

Nová *Vojenská strategie České republiky* nahradila stejnojmenný dokument, který byl schválen v roce 2004. V tomto ohledu je tedy s podivem, že novější text se nijak nepřiblížil moderním dokumentům tohoto typu, které vydávají armády našich spojenců v NATO a EU. Dokument je velmi obecný, z valné části kopíruje příslušné pasáže týkající se obranné politiky z *Bezpečnostní strategie České republiky*, a lze ho jen ve velmi omezené míře vnímat jako koncepční. Přestože délka strategických dokumentů není rozhodujícím parametrem jejich kvality, jistě stojí za zmínku, že *Vojenská strategie České republiky* se po čtyřech letech smrštila ze 14 na 9 stran. Jako pozitiva je možné vnímat jistou specifikaci našeho možného zapojení do mezinárodních misí a definování zásad výstavby našich ozbrojených sil. I tyto pasáže jsou však velmi stručné a působí spíše symbolicky. Nové *Vojenské strategii České republiky* naprosto chybí vize dalšího technického a technologického rozvoje, rozpracování finančních výhledů a požadavků směrem k vládám ČR, stejně tak jako např. strategie podpory domácího obranného a bezpečnostního průmyslu. Běžnou součástí podobných dokumentů v zahraničí jsou však také např. koncepční pohledy, týkající se role a působení armády ve společnosti, či třeba téma ekologizace vojenských prostředků. Lze tedy shrnout, že *Vojenská strategie České republiky* představuje velmi podprůměrný a nepropracovaný dokument, který naprosto neodpovídá standardům běžným u našich spojenců v NATO a EU.⁷

Politická debata v rámci bezpečnostní dimenze české zahraniční politiky

Debata o protiraketové obraně významně překročila sféru bezpečnostního rozměru ČZP a stala se jedním z nejvýznamnějších témat domácí politiky. Kromě reformy zdravotnictví se radarová základna objevovala jako jedno z nejčastějších témat volební kampaně, předcházející krajským a senátním volbám. Radarová základna tak zcela zastínila jiná zahraničněpolitická témata (např. *Lisabonskou smlouvu* či přípravu

předsednictví v Radě EU). Postoje hlavních politických aktérů k otázce radaru jsou důkladně analyzovány v kapitole 7 Ondřeje Ditrycha – *Spojené státy americké v české zahraniční politice*. Jak již bylo naznačeno, tato kapitola se soustředí na „NATOizaci“ třetího pilíře, jejíž počátek lze nalézt na úrovni domácího politického procesu. Dlouhodobá stanoviska relevantních politických stran velmi jasně naplňují ideová východiska ČZP, která nastínil Petr Drulák.⁸ ČSSD po odevzdání vládní odpovědnosti svým razantním odporem proti radarové základně zcela naplňuje kontinentalistický pohled, kdežto ODS jako hlavní propagátor smluv s USA vystupuje v souladu s atlantistickou představou. Podle některých komentátorů v ČSSD existuje skupina, jež v současnosti „tiše“ radar podporuje, ODS je ve svém atlantistickém postoji spíše monolitická. KDU-ČSL obecně inklinuje k internacionalistické orientaci, což jí umožňuje projekt radarové základny bezvýhradně podporovat. Autonomistická KSČM pak instalaci amerického systému přirozeně odmítá. Zatímco postoje výše zmíněných stran je možné relativně snadno umístit do tohoto analytického rámce, situace se Stranou zelených je komplikovanější.

Zeleným je tradičně bližší evropeistické pojetí bezpečnostní politiky, které podporuje vytváření evropských kapacit oslabujících závislost na USA.⁹ Zcela konzistentní postoje s tímto východiskem lze najít u evropských zelených, kteří na svém dubnovém zasedání v Lublani přijali stanovisko vyjadřující přesvědčení, že instalace amerického systému na základě čistě bilaterálních dohod je nekompatibilní se „zelenou“ interpretací Evropské bezpečnostní strategie a Evropské strategie pro boj s proliferací zbraní hromadného ničení a kontraproduktivní ve vztahu k bezpečnosti Evropy a jejích obyvatel.¹⁰ Na druhou stranu čeští zelení čelili poměrně značnému tlaku od vládních partnerů. Premiér Mirek Topolánek např. v reakci na neúspěch ODS v krajských a senátních volbách prohlásil, že radar je prvotní prioritou jeho vlády.¹¹ Dlouhodobou strategickou reakcí Strany zelených byl důraz na multilateralizaci („NATOizaci“) problematiky radarové základny. Tato strategie velmi efektivně vyústila v zacílení české diplomacie na proces „NATOizace“ třetího pilíře,¹² který vyvrcholil na bukurešťském summitu NATO, kde byla formulace o napojení amerického pilíře na systémy NATO hlavní prioritou ČR.

V interpretacích bukurešťské deklarace NATO se však strana zásadně rozdělila, což je možné symbolicky vidět v poslaneckém klubu, kde zasedají tři pravděpodobní odpůrci a stejný počet zastánců.¹³ Hlavním zastáncem je pragmatický předseda strany Martin Bursík, který považuje závěry bukurešťského summitu za dostatečné a umístění radarové základny v ČR tak nejspíše podpoří.¹⁴ Prozatím skeptičtější postoj ve svých veřejných vyjádřeních zastává první místopředseda Ondřej Liška.¹⁵ Zcela odmítavé stanovisko také přijala Republiková rada Strany zelených, podle které bukurešťský summit naplnil pouze jednu z podmínek daných sjezdem v roce 2007 (společné stanovisko v Radě NATO), kdežto další dvě podmínky (začlenění radarového zařízení protiraketové obrany pod řízení a velení NATO a společné stanovisko Rady EU) splněny nebyly.¹⁶

Ne zcela očekávaným směrem se vyvinula diskuse o působení českých vojáků v Afghánistánu, zejména po zveřejnění vládního návrhu na posílení stávajícího kontingentu v roce 2009. Výhrady ČSSD, které se v této souvislosti objevily již v dubnu

v debatě o vyslání speciálních sil do protiteroristické operace *Trvalá svoboda*,¹⁷ vyvrcholily na konci roku parlamentním zamítnutím *Vládního návrhu působení sil a prostředků Ministerstva obrany v zahraničních operacích v roce 2009*.¹⁸ Je to poprvé, co se problematika vysílání českých misí do zahraničí, jež je dlouhodobě relativně konsenzuální záležitostí napříč politickým spektrem, s výjimkou poslaneckého klubu KSČM, stala předmětem podobné názorové výměny.¹⁹ Sociální demokraté kritizovali přístup vlády k rozhodování o zahraničních misích, zejména nedostatečný dialog s opozicí, která by měla podle představ ČSSD být konzultována ve všech stupních přípravy projektů. Za nepřijatelnou považují představitele strany i absenci širší debaty o základních otázkách, jež s nasazením českých vojáků mise souvisí, zejména o smyslu, cílech a perspektivách afghánské operace NATO.²⁰

Příčiny eskalace názorového střetu v otázce zvýšení počtu vojáků a následné neschválení vládního návrhu je třeba hledat také v kontextu střetů o vnitropolitická témata, včetně otázky úpravy poplatků ve zdravotnictví, pro kterou ČSSD žádala podporu u koalice výměnou za svou ochotu ke kompromisu v otázce zahraničních misí.²¹

Zveřejnění předběžné zprávy Nezávislé odborné komise v červenci 2008, jež se mimo jiné soustředila na otázku snižování závislosti ČR na dovozu energetických zdrojů, významného tématu energetické bezpečnosti, vyvolalo silnou reakci ze Strany zelených. Odmítání jaderné energie, jedno z možných řešení předložených ve zprávě komise, je jedním ze základních programových pilířů strany. Její předseda M. Bursík kritizoval také způsob práce komise, především úniky informací a vydávání doporučení ještě před samým dokončením zprávy. Komise podle jeho názoru navíc „rezignovala na ambici přinést skutečně nějakou vědeckou zprávu“ a pouze potvrdila volební programy některých politických stran.²²

BEZPEČNOSTNÍ ROZMĚR ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY: AGENDA A UDÁLOSTI

Jak již bylo naznačeno, klíčovým zahraničněbezpečnostním tématem v roce 2008 byla dohoda s USA o umístění radarové základny na českém území, která by byla součástí amerického systému národní protiraketové obrany. S americkou stranou probíhala jednání o dvou smlouvách – tzv. *hlavní smlouvě o vybudování radarové základny* a *Dohodě o pobytu amerických vojáků v ČR* (tzv. SOFA).²³ Prvně zmíněná smlouva byla definitivně dohodnuta a vládou schválena v květnu a ministři zahraničních věcí obou zemí, Condoleezza Riceová a Karel Schwarzenberg, ji podepsali 8. července v Praze. Jednání o smlouvě SOFA byla v závěrečné fázi o něco komplikovanější a byla dokončena až v polovině září.²⁴

Především v rámci NATO také v roce 2008 pokračovala diskuse o propojení systému třetího pilíře americké protiraketové obrany v Evropě s plánovaným systémem obrany bojiště ALTMBD (*Active Layered Theatre Ballistic Missile Defence*), který plánuje vybudovat NATO.²⁵ Zatímco americký systém by měl chránit evropské státy proti mezikontinentálním balistickým raketám, alianční systém by měl poskytovat ochranu proti raketám středního a krátkého doletu.²⁶ Ze strategického hlediska je spo-

lupráce obou systémů klíčová pro vybudování smysluplné ochrany evropského teritoria před raketovými hrozbami. Z tohoto důvodu se ČR stala významným proponentem politické deklarace, která by stvrdila strategickou koordinaci při vývoji obou systémů.

Prvním viditelným milníkem tohoto procesu, ve kterém ČR hrála velmi aktivní roli, bylo setkání ministrů obrany zemí NATO v Bruselu v červnu 2007, kde Aliance v závěrečném komuniké slíbila brát v úvahu potenciální národní systémy při budování aliančního systému obrany bojiště.²⁷ Mnohem významnější však v tomto ohledu byla závěrečná deklarace summitu NATO v Bukurešti, který se konal počátkem dubna 2008. Tomuto summitu předcházela dlouhá vyjednávání o konkrétních formulacích závěrečné deklarace, ve kterých česká diplomacie akcentovala co nejjasnější formulaci zmiňující existenci hrozeb mezikontinentálními balistickými raketami, význam amerického národního systému pro bezpečnost evropských spojenců a právě strategické napojení amerického národního systému na alianční systém obrany bojiště.²⁸ Z dlouhodobých postojů bylo zřejmé, že nejkritičtější přístup k těmto formulacím budou mít norská a slovenská vláda, které myšlenku vybudování třetího pilíře v Evropě několikrát kritizovaly. Česká diplomacie však byla s konečnými formulacemi bukureštské deklarace²⁹ velmi spokojena.³⁰ Deklarace explicitně zmiňuje, že šíření balistických raket představuje zvyšující se hrozbu pro alianční jednotky, území a obyvatelstvo a uznává, že evropský pilíř je podstatným příspěvkem k ochraně spojenců. Nejpodstatnější formulací z českého hlediska pak bylo potvrzení, že americký třetí pilíř bude integrální součástí jakékoli budoucí protiraketové obrany na aliančním základě a že Aliance již pracuje na propojení obou systémů. Tyto formulace v zásadě souzněly s formulacemi, které navrhovali zástupci české vlády. Na tomto místě je také třeba připomenout, že „NATOizace“ amerického systému, jakkoli vágně definovaná, se stala podmínkou souhlasu Strany zelených s umístěním amerického radaru do Brd. K této problematice se tato kapitola však ještě vrátí.

Dalším tématem, které velmi silně rezonovalo na bukureštském summitu, byla otázka posunutí procesu dalšího rozšiřování NATO. V rámci dubnového summitu se Gruzie a Ukrajina ucházely o tzv. akční plán členství MAP (*Membership Action Plan*), který představuje předstupeň úplného členství. ČR dlouhodobě podporuje zapojování „východních“ zemí do evropských a atlantických struktur a v tomto ohledu udělení akčního plánu členství Gruzii a Ukrajině plně podporovala. Na druhou stranu klíčovou prioritou z hlediska ČR se pro bukureštský summit stala otázka radaru, jejíž výše zmíněné ukotvení v závěrečné deklaraci ČR velmi vehementně prosazovala. Proti udělení MAP se nakonec na summitu postavily velké evropské země, a Gruzie i Ukrajina se tak Alianci v dubnu 2008 nepřiblížily. Z hlediska budoucnosti rozšiřování NATO by mohla mít význam spíše nečekaná diskuse o obecné interpretaci MAP. Zatímco ČR vnímala udělení MAP ve vztahu k plnému členství jako zcela nezávazný a především časově vzdálený krok,³¹ např. Německo vnímalo MAP jako součást rychlého vstupu.³²

Dubnové rozhodnutí států NATO se v kritickém světle často objevovalo v souvislosti se srpnovou válkou v Gruzii. Česká vláda patřila k nejhlasitějším kritikům postupu Ruska v Jižní Osetii a Česká republika se stala součástí Nové skupiny přátel Gruzie. MZV v několika prohlášeních vyjádřilo hluboké znepokojení nad eskalací ozbrojených střetů v gruzínské provincii Jižní Osetie a nad útoky ruských ozbro-

jených sil na objekty a města mimo zónu konfliktu v Jižní Osetii v ostatních částech Gruzie. ČR také s politováním konstatovala, že Ruská federace se stala kvůli svým vojenským krokům proti Gruzii stranou konfliktu.³³ V následných prohlášeních také zástupci české vlády tvrdě odsoudili ruské uznání samostatnosti Jižní Osetie a Abcházie a označili je za protiprávní.³⁴ Tato stanoviska lze označit jako cenná a zcela konzistentní s dlouhodobým směřováním ČZP, a to především v souvislosti s tradičním evropským střetem o události a témata, která se týkají Ruské federace. Stejně tak lze vnímat i rozhodnutí vlády poskytnout Gruzii poměrně značnou rozvojovou pomoc, dosahující částky 150 milionů Kčs pro roky 2009 a 2010. V této oblasti bude přirozeně velmi záležet na nastavení rozvojových programů. Přestože Gruzie prozatím není prioritním příjemcem české rozvojové pomoci, alokovaná částka zcela převyšuje prostředky posílané do tzv. prioritních zemí. Na druhou stranu ČR bohužel nevydala žádná prohlášení, která by Rusko upozornila na faktické neplnění šestibodového mírového plánu, který byl výsledkem francouzské mediace a který po podpisu všech zúčastněných stran ukončil boje v Jižní Osetii a v ostatních gruzínských regionech. Česká republika navíc ani neměla možnost připojit se k podobné iniciativě vycházející z EU, jež se prostřednictvím francouzského předsednictví zásadně angažovala při mírových jednáních.

V rámci Aliance se ČR přiřadila ke stoupencům tvrdšího postupu vůči Rusku. Od srpna 2008 jsou zastavena jednání v rámci Rady NATO–Rusko, která sloužila jako platforma pro projednávání klíčových strategických otázek. Podle ČR by tato jednání neměla být obnovena a vztahy s Ruskem obecně normalizovány do doby, než Rusko změní své zahraničněpolitické vystupování, které nerespektuje stávající mezinárodní řád.³⁵ Je však zřejmé, že některé silné státy budou o normalizaci vztahů s Ruskem usilovat. V souvislosti se zastavením jednání Rady NATO–Rusko je také třeba podotknout, že nedošlo ke zrušení spolupráce mezi Aliancí a Ruskem v Afghánistánu, v oblasti vývoje aliančního systému obrany bojiště či v rámci boje proti terorismu. Ale Rusko se nadále nebude podílet na operaci *Active Endeavour*, kde však jeho účast byla velmi skromná. Česká republika také podpořila a uvítala vytvoření podobných formátů, jakým je Rada NATO–Rusko s Ukrajinou a Gruzii (pravděpodobně půjde o Komise NATO–Gruzie a NATO–Ukrajina). Právě ve vztahu k Rusku ČR tyto formáty vnímá velmi symbolicky. Cílem těchto komisí by z českého pohledu mělo být nahrazení MAP. Česká republika by pak především ráda zabránila návratu tohoto tématu na dalším summitu NATO, který se bude konat v dubnu 2009 ve francouzském Štrasburku a německém Kehl.³⁶

Jedním z pro tuto kapitolu významných výsledků francouzského předsednictví v Radě EU, které se konalo v druhé polovině roku 2008, byl relativně úspěšný pokus o odblokování nefunkčního vztahu mezi EU a NATO na operační úrovni. Politické rozpory mezi některými členy EU a NATO dlouhodobě blokují spolupráci nejen na politicko-strategické úrovni, ale také na úrovni operací. V důsledku těchto sporů nefungovala ani spolupráce podle tzv. formátu Berlin Plus, který byl velmi komplikovaně dohodnut v roce 2002.³⁷ ČR francouzskou iniciativu, jejímž výsledkem je otevření prostoru pro neformální mechanismy na nejnižší operační úrovni, od počátku

podporovala. Čeští představitelé řešení tohoto problému zmiňovali mezi prioritami českého předsednictví.³⁸

Z hlediska evropské agendy tvoří velmi významnou kapitolu také jednání o nové bezpečnostní strategii. Přestože původní strategický dokument z roku 2003 je všeobecně vnímán jako kvalitní bezpečnostní koncepce, události posledních let částečně proměnily kontext, ve kterém vznikl. Jednání o nové evropské bezpečnostní strategii akcelerovala v průběhu podzimu, kdy české ministerstvo obrany a ministerstvo zahraničních věcí měly možnost připomínkovat první drafty. Dlouhodobější české stanovisko zahrnovalo čtyři základní pozice. Za prvé by neměla být vytvářena nová strategie, ale mělo by dojít pouze k rozšíření a aktualizaci té stávající. V tomto bodě byl v rámci EU dosažen konsenzus. Další tři pozice se již týkaly obsahových bodů. Dle českého stanoviska by nová strategie měla zásadněji reflektovat důležitost energetické bezpečnosti a důsledků migrace a zdůraznit evropské bezpečnostní a strategické zájmy ve východní Evropě.³⁹ Lze očekávat, že minimálně první dvě oblasti budou v nové evropské bezpečnostní strategii zásadněji rezonovat. Tuto skutečnost naznačuje i *Zpráva o provádění Evropské bezpečnostní strategie*, která byla schválena na Evropské radě v prosinci 2008.⁴⁰

Přestože se v souvislosti s Evropskou bezpečnostní a obrannou politikou v současnosti často hovoří o její krizi, v roce 2008 procházel významnou dynamikou proces vytváření společného trhu s obranným materiálem (EDEM). Této problematiky se týkala především implementace tzv. obranného balíčku (*Defense Package*), který v prosinci 2007 vydala Evropská komise. Kromě rekapitulace hlavních problémů evropského trhu s obranným materiálem v rámci sdělení *Strategie pro silnější a konkurenceschopnější evropský obranný průmysl* balíček obsahuje i návrh dvou směrnic (o zjednodušení transferů obranných produktů uvnitř Společenství a o koordinaci postupů při zadávání veřejných zakázek v oblasti obrany a bezpečnosti), které se také objevily jako priority v Pracovním programu českého předsednictví v rámci kapitoly vnitřní trh.

Klíčový význam první směrnice tkví v překonání často v mnoha ohledech odlišných národních systémů udělování vývozních licencí.⁴¹ Implementací návrhu by mělo dojít k posílení konkurenceschopnosti evropského obranného průmyslu a také ke zvýšení bezpečnosti dodávek evropských obranných produktů pro členské státy EU. Směrnice umožní vydávání souhrnných (obecných) licencí, které bude reflektovat fakt, že uvnitř Společenství de facto nedochází k zamítání žádostí o licence. V důsledku zjednodušení zásadně poklesne správně-administrativní zatížení mezinárodních projektů a dojde i k významné časové úspoře. Nová směrnice také řeší určitou právní nejistotu, která byla vytvářena povolováním jednotlivých transferů. V této souvislosti je třeba vyzdvihnout možný pozitivní vliv na malé a střední podniky, jež by se mohly snáze stávat součástí dodavatelských řetězců, jejichž mezinárodní rozměr byl potřebou povolování jednotlivých transferů značně právně i administrativně komplikován.

Druhá směrnice definitivně potvrzuje tendenci právního oslabování článku 296 Smlouvy o ES, který umožňuje výjimečný režim v oblasti vojenských akvizic. Pro

veřejné zakázky v oblasti obrany a bezpečnosti dnes členské státy uplatňují směrnici Evropského parlamentu a Rady 2004/18/ES o koordinaci postupů při zadávání veřejných zakázek na stavební práce, dodávky a služby jen zřídka a používají výjimky stanovené buď v článku 296 Smlouvy o ES (obrana) nebo v článku 14 směrnice 2004/18/ES (bezpečnost). Tato ustanovení jsou značně odlišná a představují významnou překážku pro dotváření EDEM. Změny v rámci obranného balíčku představují podporu v procesu „evropeizace“ českého obranného a bezpečnostního průmyslu.⁴²

Česká administrativa podporovala implementaci obranného balíčku. Své požadavky formulovala především v otázce offsetů. Strategii offsetů jako mechanismů finančních kompenzací a propojování se zahraničními technologicky vyspělými partnery v současné době v rámci NATO a EU nevyužívají pouze Island a Lucembursko. Na druhou stranu výše naznačený evropský trend jde proti možnostem offsetových strategií. Česká republika se v rámci implementace obranného balíčku důrazně stavěla za zachování offsetových programů, které jsou v ČR za určitých podmínek stále povinné na základě *Usnesení vlády č. 9 z roku 2005*.⁴³

Již v úvodu bylo zmíněno, že v roce 2008 začal v afghánské provincii Lógar fungovat český Provinční rekonstrukční tým. PRT navázal na českou přítomnost v Afghánistánu v rámci mnohonárodnostních sil ISAF, která se datuje od dubna 2002. Od března 2005 působila necelá stovka příslušníků AČR v PRT v provincii Fajzabád společně s německými a dánskými vojáky.⁴⁴ Zásadní otázkou, týkající českého PRT v Lógaru, bylo rozhodnutí o jeho formě (konceptu). Z hlediska praktického působení je přirozeně klíčová otázka velení. Zatímco ve většině PRT velí vojáci, např. tureckému týmu šéfuje civilista. ČR se nakonec rozhodla pro dvouhlavou strukturu, která nejlépe reflektuje zásadu *as civilian as possible, as military as necessary*, jež také odpovídá charakteru provincie Lógar. Oba vedoucí vojenské i civilní části mají rozdílné pravomoci, přičemž praktické fungování týmu přirozeně závisí do značné míry na jejich vzájemné komunikaci. Vojákům je však ponecháno bezpečnostní veto, v jehož důsledku mohou na základě informací o bezpečnostní situaci zamezit jakýkoli výjezd civilní složky. Od 19. 3. 2008, kdy členové českého PRT přijeli do Lógaru, realizovali členové civilní složky pod dohledem vojáků zhruba 200 výjezdů, během nichž nedošlo k žádnému bezpečnostnímu ohrožení.⁴⁵

Rychlému zapracování českého PRT napomohla dohoda s USA, na základě které český tým převzal některé již rozběhnuté projekty. Postupně byly také nastartovány české projekty v prioritních oblastech školství, zemědělství, vodohospodářství, zdravotnictví či v „dobrém vládnutí“. Společnou charakteristikou projektů je snaha o jejich „afghanizaci“, tedy o co největší napojení projektů na místní struktury.⁴⁶

V roce 2008 také došlo k přijetí Akčního plánu ke *Comprehensive Approach*, na jehož budování se ČR od zadání úkolu na summitu NATO v Rize v listopadu 2006 aktivně podílí.⁴⁷ Sám plán byl po komplikovaných jednáních přijat na dubnovém summitu NATO v Bukurešti. Jeho obecným cílem je zlepšení koordinace aktivit mezinárodního společenství v Afghánistánu. Dokument definuje prioritní oblasti a ukládá Radě NATO dále analyzovat alianční aktivity v těchto oblastech a zvážit relokaci zdrojů z méně prioritních oblastí. Paralelně s tímto procesem vzniká i detailnější tech-

nický dokument *Comprehensive Strategic Political-Military Plan*, který bude předložen ministrům obrany.⁴⁸

O energetické bezpečnosti byla v roce 2008 vedena diskuse především v souvislosti se dvěma událostmi. Jako první lze zmínit dokončení a zveřejnění pracovní verze (verze k oponentuře) Zprávy Nezávislé odborné komise pro posouzení energetických potřeb České republiky v dlouhodobém časovém horizontu (tzv. Pačesova komise).⁴⁹ V komisi zasedli nezávislí odborníci, stejně tak jako zástupci politických stran. Závěrečná zpráva se soustředí především na strategie snižování energetické náročnosti, snižování rizik zásobování ČR energií, zabezpečení rozvoje společnosti energiemi a na motivace k investicím do špičkových technologií, a to vždy s výhledem do roku 2030 a 2050. Jakkoli se Pačesova komise snažila být odbornou a nezávislou skupinou, její činnost a výsledky významně rezonovaly v politické sféře. K postojům a reflexím politických aktérů se tato kapitola ještě vrátí.

Druhou významnou událostí z oblasti energetické bezpečnosti byly odstávky dodávek ropy z Ruské federace. Z Ruska do ČR proudí ropovodem Družba, vedoucím přes Ukrajinu a Slovensko, zhruba 5,5 milionu tun ropy ručně, což představuje zhruba 2 procenta ruského ropného vývozu. Vzhledem k načasování těchto odstávek docházelo ke spekulacím, že přerušení dodávek souvisí s podpisem tzv. hlavní smlouvy o vybudování radarové základny, kterou krátce před tím v Praze podepsali ministři zahraničních věcí C. Riceová a K. Schwarzenberg. Spojení s radarovou základnou však odmítli přední ruští politici a nevěří mu ani přední čeští znalci energetického sektoru.⁵⁰

O tom, že ropná odstávka nebyla cíleným trestem za radar, svědčí také méně známý fakt, že dodávky do konce roku nebyly plně obnoveny.⁵¹ V této souvislosti je jistě důležité poznamenat, že dodávková krize z druhé poloviny roku 2008 ukázala, že ČR není zcela závislá na ruské ropě. Během jediného dne bylo možné na základě dohody, uzavřené mezi společností Mero a vedením ropovodu TAL, nahradit padesátiprocentní ruský propad dodávkami saúdské, íránské či norské ropy, jež k nám proudí skrze ropovod IKL (Ingolstadt–Kralupy–Litvínov) navazující na ropovod TAL. Tímto ropovodem k nám v minulých letech proudila zhruba čtvrtina importované ropy, za rok 2008 to v konečném součtu v důsledku východních odstávek bude přirozeně více.⁵²

V závěru této části kapitoly nelze nezmínit debaty týkající se možné revize bezpečnostního pořádku v Evropě, které rozpoutala řeč ruského prezidenta Dmitrije Medveděva pronesená u příležitosti jeho červnové návštěvy v Berlíně.⁵³ Společným bodem všech diskusí však byla zásadní nejasnost vycházející z absence jakýchkoli konkrétních ruských návrhů či požadavků (jakkoli je možné tyto požadavky dovozovat z posledních ruských zahraničněpolitických kroků). Většina evropských států včetně ČR myšlenky na jakoukoli revizi vycházející z ruských představ odmítá. Tato skutečnost se potvrdila mimo jiné v samotném závěru roku na summitu OBSE v Helsinkách, který v duchu této situace nepřinesl žádný průlom a ponechal OBSE opět bez závěrečné deklarace.⁵⁴

BEZPEČNOSTNÍ ROZMĚR ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY: IDENTIFIKACE A CHARAKTERISTIKA KLÍČOVÝCH AKTÉRŮ

Z hlediska bezpečnostní dimenze zahraniční politiky jsou klíčovými aktéry především ministerstvo zahraničních věcí a ministerstvo obrany. Obecné aspekty jejich rolí při formulování a provádění bezpečnostní politiky, stejně jako specifické otázky vzájemné komunikace a spolupráce obou resortů byly probrány v rámci kapitoly o bezpečnostním rozměru v loňském roce.⁵⁵

Zajímavým mikrokosmem spolupráce mezi MZV a MO je již zmiňovaný PRT. Gesce resortů jsou rozděleny na základě *Usnesení vlády č. 928 ze dne 22. srpna 2007*⁵⁶ a memoranda podepsaného náměstkyně obou resortů. MO přirozeně odpovídá za bezpečnostní situaci, MZV pak za koordinaci rozvojové pomoci a projektů. Kromě pracovních setkání zástupců obou odpovědných ministerstev může být v případě potřeby a pro informování ostatních resortů svolána Meziresortní komise pro činnost PRT Lógar, kterou vede MZV ČR. Ta se schází na úrovni náměstků a řeší nejdůležitější otázky a obecné směřování projektu. Nemá nicméně žádnou oficiální pravomoc rozhodovat.

Ačkoli je po několika měsících fungování předčasné hodnotit výsledky spolupráce a celého projektu, dosavadní zkušenost je pozitivní. Dosud nejobtížnější debaty se vedly o samo definování pravomocí civilní a vojenské části PRT. Teoretické problémy civilně-vojenské spolupráce jsou diskutovaným tématem na mnoha mezinárodních fórech, ale praktická implementace naráží na řadu úskalí. Klíčovým úkolem bylo sladit potřeby vojenské složky a jejího chápání operace (v termínech stanovených mandátem NATO pro operaci ISAF) s ideálními představami fungování PRT jako konceptu, stejně jako s požadavky a potřebami civilní části týmu a její vizí udržitelné rozvojové agendy. Vzhledem k praktickému fungování došlo v průběhu roku 2008 k několika proměnám původního konceptu, které naznačují klíčovou provázanost civilní a vojenské složky. Například nárůst počtu projektů PRT se odrazil jednak v posílení civilního týmu o pracovníka odpovědného za administrativu a finanční stránku směrem k ústředí, ale vedl také k nedostatku kapacit pro realizaci vyššího počtu výjezdů. Kolony na výjezdy do terénu mají předepsané určité množství aut a vojáků, takže zvýšený počet výjezdů civilistů omezuje jistým způsobem práci vojenské složky. Ta potřebuje provádět i vlastní výjezdy do okolí, pro seznámení se s terénem, s možnými hrozbami apod. I z tohoto důvodu předložilo MO ČR vládě a parlamentu požadavek na zvýšení počtu mobilních týmů, které v rámci kontingentu zabezpečují výjezdy mimo základnu ze dvou na čtyři.⁵⁷

Z výše zmíněné agendy se v Poslanecké sněmovně diskutovalo především o tématech české vojenské přítomnosti v Afghánistánu a samozřejmě také o problematice možného umístění americké radarové základny ve středních Čechách. K prvně zmíněnému tématu se konala první významnější debata v rámci projednávání *Vládního návrhu na vyslání speciálních sil do protiteroristické operace*, podle kterého by do Afghánistánu měly v druhé polovině roku odcestovat speciální jednotky v počtu do sta mužů.⁵⁸ Vládní návrh byl nakonec schválen usnesením č. 776,⁵⁹ nicméně samo projednávání již naznačilo budoucí možný nesoulad v pohledu na toto téma. Určité va-

rování, že sociální demokraté by již v budoucnosti nemuseli podobný návrh podpořit, zaznělo přímo z úst poslance Jiřího Paroubka. Další sociální demokraté (např. Lubomír Zorálek, Antonín Sed'a a předseda Zahraničního výboru Jan Hamáček) vystoupili s požadavkem hlubší diskuse o smyslu a budoucnosti afghánské mise a obecně s požadavkem na zahájení strategické debaty o vysílání českých misí do zahraničí. Proti návrhu se postavili všichni členové poslaneckého klubu KSČM.⁶⁰

Ke klíčovému střetu došlo na 44. schůzi při projednávání *Vládního návrhu působení sil a prostředků MO v zahraničních operacích v roce 2009*.⁶¹ Kromě poslanců KSČM, kteří vždy kritizovali a odsuzovali vysílání českých vojáků do většiny zahraničních misí, návrh kritizovali i poslanci ČSSD. V rámci projednávání tento postoj vysvětlil poslanec L. Zorálek výrazně zhoršenou bezpečnostní situací, ukazující na problematickou perspektivu celého regionu. Sociálním demokratům pak především vadilo, že se o Afghánistánu jako o prioritě české zahraničněbezpečnostní politiky dostatečně nediskutovalo a že nebyli MO zcela informováni o situaci. Z vládního tábora zaznívalo především zdůraznění aliančního rozměru afghánské operace, jejíž absenci opozice často zmiňovala v souvislosti s radarem.⁶² V závěrečném hlasování pak návrh, který zahrnoval také mandáty dalších devíti misí, nebyl schválen. Bylo to poprvé v novodobých dějinách ČR, kdy vládní návrh týkající se vysílání misí sněmovna neschválila. Vzniklou situaci, následkem které by zůstaly od 1. 1. 2009 české jednotky působící v zahraničí bez mandátu, řešila vláda uplatněním možnosti vyslat vojáky do zahraničí až na 60 dní.⁶³

Také o tématu radarové základny se na půdě sněmovny vedly dvě klíčové diskuse. K první došlo v rámci Informací předsedy vlády o postupu vyjednávání o umístění prvků protiraketové obrany na území České republiky na 30. schůzi v květnu 2008. Premiér M. Topolánek nejprve zmínil argumenty podporující výstavbu radaru a zdůraznil také logiku jeho napojení na systém ochrany bojiště NATO. Dlouhodobý kritik umístění prvků americké protiraketové obrany na území ČR poslanec L. Zorálek poté upozornil na proměnu rétoriky premiéra Topolánka, který dříve při obhajobě radaru zmiňoval i ruskou hrozbu, zatímco nyní mluví o Rusku jako spojenci a partnerovi v této věci. Podle Zorálka právě tento posun naznačuje budoucí vývoj jednání o americkém systému v Evropě.⁶⁴

Na 39. říjnové schůzi pak sněmovna měla hlasovat o vyslovení souhlasu s ratifikací dvou smluv, které byly v oblasti protiraketové obrany s USA uzavřeny.⁶⁵ V rozsáhlé diskusi ministr zahraničních věcí K. Schwarzenberg znovu zdůraznil napojení amerického systému na architekturu NATO, které bylo stvrzeno na summitu v Bukurešti, a jež také ukazuje na skutečnost, že evropští spojenci se systémem souhlasili. „NATOizaci“ protiraketové obrany v diskusi zdůraznil také předseda Strany zelených M. Bursík. Poslanec L. Zorálek naopak zcela odmítl, že k jakékoli „NATOizaci“ projektu reálně došlo, a že lze tímto způsobem interpretovat bukurešťskou deklaraci. Poslanci opozice také upozorňovali na slabý mandát vlády a odpor veřejnosti vůči výstavbě radaru.⁶⁶ První čtení bylo po dopoledním jednání přerušeno a sněmovna se k ratifikaci smluv v roce 2008 již nevrátila. Přestože k hlasování nedošlo (nebo spíše právě proto), lze říci, že v Poslanecké sněmovně v roce 2008 velmi pravděpodobně nebyl dostatek hlasů pro ratifikaci obou dohod s USA.

Významným aktérem bezpečnostního rozměru zahraniční politiky je i Ministerstvo průmyslu a obchodu ČR (MPO), a to především z pozice gestora licenčního řízení v oblasti exportu vojenského materiálu. V této souvislosti je třeba poznamenat, že od roku 2008 je MPO hlavním gestorem v oblasti exportu vojenského materiálu. Tuto funkci převzalo od MZV, které však i nadále bude podobně jako BIS do této problematiky vstupovat. Vzhledem k dosavadnímu fungování je tato změna pozitivní, neboť pod resort MPO spadá přirozeně větší část této agendy.

Nejzásadnějším vstupem MPO do bezpečnostní dimenze ČZP v roce 2008 byla bezesporu vyjednávání o tzv. obranném balíčku, jež byla popsána v agendě. Kromě zmiňovaného zachování offsetových programů je v pozici ČR k návrhu směrnic kladen důraz zejména na nutnost záruk pro členské státy, jež jim umožní reagovat na nečekané situace ohrožení bezpečnostních zájmů možností odchýlit se od navrhovaného systému.⁶⁷ V tomto ohledu uvítalo ministerstvo především záruky v člancích 11 a 15 návrhu Komise. Bezpečnostní pojistka v článku 11 umožňuje kontrolovat pohyb zboží pro obranné účely z území členských států prostřednictvím celních formalit. „Členské státy mohou po dobu nepřesahující 30 dnů omezit pohyb dovezených produktů obranného užití zasazených do jiného produktu pro obranné účely, pokud mají pochybnosti o respektování omezení vývozu nebo pokud došlo ke značné změně okolností od vydání licence.“⁶⁸ Článek 15 pak opravňuje členský stát pozastavit účinnost svých obecných licencí v případě pochybnosti o důvěryhodnosti příjemce certifikovaného v jiném přijímajícím členském státě.⁶⁹

Pokrok ve vyjednávání obranného balíčku přivítala i Asociace obranného a bezpečnostního průmyslu ČR (AOBP), která považuje evropeizaci bezpečnostního a obranného sektoru za jeho jedinou dlouhodobou perspektivu. V kontextu procesu vytváření společného evropského trhu s obranným materiálem věnovala AOBP velkou pozornost zejména mapování kapacit českého obranného a bezpečnostního průmyslu. S problematikou exportu vojenského materiálu souvisí i zveřejňování *Výroční zprávy o kontrole exportu vojenského materiálu a ručních zbraní pro civilní použití*, která vždy shrnuje údaje za uplynulý rok a vyvolává kritickou reakci některých nevládních organizací. Také na zprávu zveřejněnou v polovině roku 2008 reagovala Amnesty International (AI) upozorněním na vývoz zbraní do zemí, ve kterých dochází k porušování lidských práv, či existuje nebezpečí, že se zbraně dostanou do rukou nepovolaných jednotlivců či militantních skupin. Česká vláda také podle AI neplní závazek zvýšení transparentnosti obchodu se zbraněmi, k němuž se zavázala ve svém programovém prohlášení, a nadále neposkytuje veřejné informace o tom, zda existuje a jak funguje zpětná kontrola o konečné destinaci a účelu exportovaných zbraní.⁷⁰

Ve sféře energetické bezpečnosti stojí za pozornost především práce a výsledná zpráva Nezávislé odborné komise pod vedením předsedy Akademie věd ČR Václava Pačese, která představovala v českém prostředí velmi ojedinělý pokus zahrnout do procesu formování politiky i aktéry mimo státní správu a politické reprezentace. Jejím cílem bylo vypracování nezávislé komplexní analýzy energetického sektoru na základě neideologické a odborné diskuse, jež by sloužila jako podklad pro formulaci energetické politiky ČR. Práce komise podle jejího předsedy nebyla pod tlakem ani politických, ani ekonomických subjektů, a to navzdory principu jejího ustavení

na základě jmenování odborníků parlamentními stranami (po dvou delegovaných za každou stranu), jejichž názory pochopitelně byly blízké postojům vysílajících stran.⁷¹ Závěrečná doporučení komise berou na zřetel ekonomické i ekologické úvahy a představují vyvážený materiál k vládnímu jednání o budoucím směřování energetické politiky. Ale přínosy práce komise by se mohly ztratit, kdyby se diskuse o jejich návrzích posunula zpět k politické a ideologické argumentaci, jak naznačily bezprostřední reakce zejména předsedy Strany zelených uvedené výše. Takovéto obavy se objevovaly již ve fázi formování komise. J. Paroubek např. zdůvodnil své odmítnutí vyslat do komise odborníky za ČSSD pochybnostmi o její schopnosti překonat dlouhodobé rozpory, jež v oblasti energetiky v politické debatě panují.⁷²

BEZPEČNOSTNÍ ROZMĚR ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY VE VEŘEJNÉM A MEDIÁLNÍM PROSTORU

Z bezpečnostních témat sledovala média v roce 2008 podobně jako v roce předchozím především debatu o umístění radarové základny v Brdech. Média detailně informovala o postupném vývoji česko-amerických jednání o bilaterálních smlouvách, stejně jako diskusi o propojení radaru se Severoatlantickou aliancí. Komentáře k dubnovému bukurešťskému summitu NATO se pak soustředily zejména na reakce domácí politické scény k závěrům jednání, zejména na následný rozkol ve Straně zelených. Podle *Práva* se vládě nepovedlo prosadit dostatečně jasnou formulaci, a začlenění protiraketového deštníku do NATO je tak i po summitu „v mlze“. Naopak podle *Mladé fronty Dnes* se podařilo požadavek zelených splnit a reakce některých členů strany je spíše výrazem „odboje nikoli proti radaru, nýbrž proti pozici Zelených ve vládní koalici u nás doma“.⁷³

Zahraničním vojenským misím ČR se dostalo v médiích pozornosti především ve druhé polovině roku v souvislosti s diskusi, již rozpoutal vládní návrh na zvýšení počtu vojáků pro rekonstrukční tým v Afghánistánu. Do té doby byly hlavními tématy pravidelného zpravodajství obecná situace v Afghánistánu, Iráku a Kosovu, kde české zahraniční mise působí, a informace o zranění a ztrátách v řadách českých vojáků, ale na podzim se do popředí zájmu dostaly operace v Afghánistánu, především PRT v Lógaru. V popředí zájmu médií stály zejména politické aspekty českého nasazení a argumenty hlavních domácích politických aktérů. Média často věnovala také pozornost technickému zabezpečení PRT. Objevily se spekulace o nedostatečné výzbroji a výstroji afghánské mise, jež Armáda ČR v médiích při několika příležitostech dementovala.⁷⁴ České misi v Afghánistánu byl také věnován speciál nejrespektovanějšího českého politicko-diskusního pořadu *Otázky Václava Moravce*, kde se střetli ministryně obrany⁷⁵ Vlasta Parkanová a poslanec ČSSD L. Zaorálek, který nevyloučil možný sociálnědemokratický nesouhlas s výše zmíněným vládním návrhem, týkajícím se misi v roce 2009.

Téma energetické bezpečnosti se v médiích objevovalo méně než v minulém roce, nicméně diskusní otázky byly podobné.⁷⁶ V popředí zájmu domácích médií jsou dlouhodobě především dodávky ruské ropy. V červenci byly sníženy téměř o polovinu do-

dávky, které do ČR proudí ropovodem Družba. V médiích se v tomto kontextu objevovaly spekulace o možné souvislosti omezených dodávek s podpisem smlouvy o umístění amerického radaru,⁷⁷ ale diskutovalo se i o dalších možných důvodech omezení dodávky, např. o technických závadách nebo lepších maržích u jiných odběratelů.⁷⁸

Kromě otázky ropných dodávek se média v souvislosti s energetickou bezpečností věnovala i zprávě již zmiňované tzv. Pačesovy komise. Pozornost vzbudilo především zveřejnění předběžné zprávy začátkem července a reakce předsedy Strany zelených M. Bursíka. V některých komentářích se objevil skeptický názor, že situace bude „zablokovaná“, ať řekne komise cokoli, vzhledem k protichůdnosti postojů dvou z vládních stran – ODS a Strany zelených – na jaderné, ale i uhelné elektrárny.⁷⁹ Reakce na působení komise však relativně rychle utichly a výsledky komise se dostaly mimo pozornost médií a nevyvolaly širší veřejnou debatu.

Některá témata zůstala stranou zájmu české mediální scény. V rámci témat, o nichž se vedla diskuse v této kapitole, zůstaly bez povšimnutí např. procesy týkající se Evropské obranné a bezpečnostní politiky.

ZÁVĚR

Tato kapitola se zabývala agendou a formováním bezpečnostní dimenze ČZP v roce 2008. I když bezpečnostní diskusi v roce 2008 bezesporu dominovaly aktivity spojené s umístěním americké radarové základny na území ČR, nejde zdaleka o jedinou významnou aktivitu české diplomacie. Především zahájení práce českého Provinčního rekonstrukčního týmu v afghánském Lógaru je z hlediska zahraničněbezpečnostní agendy ČR podstatným krokem, což potvrzují i pozitivní reakce zahraničních partnerů.

Některá zahraničněpolitická rozhodnutí byla výrazně zatížena vnitropolitickou situací, naopak některá témata přerostla sféru bezpečnostní politiky a stala se součástí debaty domácí politiky. Příkladem první situace je spor o zvýšení počtu českých vojáků pro PRT v Afghánistánu, a následné nepřijetí *Vládního návrhu působení sil a prostředků Ministerstva obrany v zahraničních operacích*, druhým potom debata o raketové základně, která se stala významným tématem volební kampaně v podzimních senátních a krajských volbách. Je možné říci, že v roce 2008 prozatím nejvíce a nejcitelněji zasahovala vnitřní politika do rozhodování o zahraničněbezpečnostních otázkách. Vysílání vojáků do zahraničních vojenských misí bylo jedním z mála konsenzuálních témat, proti kterým ve sněmovně zpravidla stáli pouze levicoví či pravicoví extremisté. Na druhou stranu je třeba říci, že rok 2008 přinesl celou řadu závažných zahraničněpolitických témat (mimo bezpečnostní oblast to byla např. ratifikace *Lisabonské smlouvy*), a jednotlivá rozhodnutí tak nelze vnímat izolovaně.

Přestože přirozeně není možné oddělit zahraničněbezpečnostní rozhodování od vnitropolitických debat, je zjevné, že neblahému přesahu vnitřní politiky do sféry dlouhodobých zájmů a závazků státu by mohlo zabránit vytvoření skutečně kvalitních dlouhodobých strategických dokumentů, které by byly výsledkem politické i ex-

pertní diskuse. Propracované dokumenty, jejichž znění by odpovídalo širokému politickému konsenzu stejně tak jako zájmům a potřebám České republiky, by se mohly stát referenčním bodem významných politických rozhodování v této oblasti. Ve sféře bezpečnosti představuje politicky determinovaná nejistota a nekoncepčnost značné riziko ztráty kredibility a v konečném důsledku často i plýtvání veřejnými prostředky.

Poznámky

- ¹ Střítecký, Vít (2008): *Bezpečnostní rozměr české zahraniční politiky*. In: Kořan, Michal a kol. (2008): *Česká zahraniční politika v roce 2007. Analýza ÚMV*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, s. 95–97.
- ² *Prohlášení vlády České republiky*. On-line: (www.vlada.cz/scripts/detail.php?id=20840).
- ³ *Národní akční plán boje proti terorismu*. On-line: (aplikace.mvcr.cz/archiv2008/dokument/2008/nap_2007_cze.pdf). *Koncepce boje proti organizovanému zločinu*. On-line: (aplikace.mvcr.cz/archiv2008/dokument/2008/koncepce-organ_zlocin.pdf).
- ⁴ *Koncepce ochrany obyvatelstva do roku 2013 s výhledem do roku 2020*. On-line: (aplikace.mvcr.cz/archiv2008/hasici/ochrobyv/koncepce/koncepdo13.pdf).
- ⁵ *Národní strategie boje proti obchodování s lidmi*. On-line: (aplikace.mvcr.cz/archiv2008/dokument/2005/strategie.pdf).
- ⁶ *Vojenská strategie České republiky*. On-line: (www.army.cz/images/id_8001_9000/8492/Vojensk_strategie_R-2008.pdf).
- ⁷ *Vojenskou strategii České republiky přijala vláda Usnesením č. 907 z 23. července 2008*.
- ⁸ Drulák, Petr (2008): *Česká zahraniční politika mezi internacionalismem a atlanticismem*. In: Kořan, Michal a kol. (2008): *Česká zahraniční politika v roce 2007. Analýza ÚMV*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, s. 395–402.
- ⁹ Střítecký, Vít (2008a): *Společná zahraniční a bezpečnostní politika*. In: Karlas, Jan a kol. (2008): *Jak předsedat Evropské unii? Návrh priorit předsednictví ČR v Radě EU v roce 2009*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, s. 85–102.
- ¹⁰ *European Green Party Resolution, 8th Council Meeting, Ljubljana, April 2008*. On-line: (zahranici.zeleni.cz/8770/clanek/rezolutece-evropskych-zelenych-k-protiraketove-obrane/).
- ¹¹ *Viz Zpráva předsedy ODS, 19. Kongres ODS, Praha, 6. 12. 2008*. On-line: (www.ods.cz/knihovna/projev.php?ID=879).
- ¹² Viz Skřítecký (2008): *Společná zahraniční a bezpečnostní politika*, op. cit.
- ¹³ *Rozhovor s Martinem Bursíkem*, Press klub Frekvence 1, 16. 9. 2008. On-line: (www.zeleni.cz/10655/clanek/rozhovor-s-martinem-bursikem/).
- ¹⁴ *Bursík: Zelení budou o radaru hlasovat podle svědomí*. Aktualne.cz, 4. 4. 2008. On-line: (aktualne.centrum.cz/domaci/politika/clanek.phtml?id=601517).
- ¹⁵ *Rozhovor s Ondřejem Liškou v deníku Právo, 12. 4. 2008*. On-line: (www.zeleni.cz/8759/clanek/ondrej-liska-moje-skepse-k-radaru-trva/).
- ¹⁶ *Stanovisko RR SZ k závěrům bukurešťského summitu NATO ohledně protiraketové obrany*. On-line: (zahranici.zeleni.cz/8697/clanek/stanovisko-rr-sz-k-zaverum-bukurestskeho-summitu-nato-ohledne-protiraketove-obrany/).
- ¹⁷ *Vládní návrh na vyslání kontingentu speciálních sil rezortu Ministerstva obrany do protiteroristické operace Trvalá svoboda v Afghánistánu. Sněmovní tisk 492*. Čtení proběhlo 30. 4. 2008 na 30. schůzi PS PČR. On-line: (www.psp.cz/eknih/2006ps/stenprot/030schuz/30-6.html#625).
- ¹⁸ *Vládní návrh působení sil a prostředků rezortu Ministerstva obrany v zahraničních operacích v roce 2009. Sněmovní tisk 641*. Čtení proběhlo 19. 12. 2008 na 44. schůzi PS PČR. On-line: (www.psp.cz/eknih/2006ps/stenprot/044schuz/44-6.html#273).

- ¹⁹ Srovnej Skřítecký, Vít (2008), op. cit., s. 103.
- ²⁰ Parlamentní debata ze dne 19. 12. 2008 na 44. schůzi PS PČR k Vládnímu návrhu působení sil a prostředků rezortu Ministerstva obrany v zahraničních operacích v roce 2009. On-line: (www.psp.cz/eknih/2006ps/stenprot/044schuz/44-6.html#273).
- ²¹ Tisková zpráva ČSSD, 20. 12. 2008. On-line: (www.cssd.cz/s14983/tiskove-zpravy/a21454.html).
- ²² Rozhovor s Martinem Bursíkem, ČT1, *Otázky Václava Moravce*, 13. 7. 2008. On-line: (www.ceska-televi ze.cz/ivysilani/208411030500713-otazky-vaclava-moravce/).
- ²³ Viz Ditrych, Ondřej (2008): *Spojené státy americké v české zahraniční politice*. In: Kořan, Michal a kol. (2008): *Česká zahraniční politika v roce 2007. Analýza ÚMV*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, s 185–201
- ²⁴ Více viz Ditrych Ondřej (2008), op. cit.
- ²⁵ Viz Střítecký, Vít (2008), op. cit.
- ²⁶ Více Hynek, Nikola (2008): *Projekt třetího pilíře protiraketové obrany a proměny strategického myšlení: česká pozice, NATO, USA a Rusko*. Policy Paper. Praha: Ústav mezinárodních vztahů. On-line: (www.iir.cz/upload/PolicyPapers/2008/hynek.pdf).
- ²⁷ *Meeting of NATO Defense Ministers*. On-line: (www.nato.int/docu/comm/2007/0706-mod/0706-mod.htm). *Závěrečné komuniké*. On-line: (www.nato.int/docu/pr/2007/p07-067e.html).
- ²⁸ Rozhovor s Viktorem Dvořákem, OBP MZV, 16. 4. 2008.
- ²⁹ *Bucharest Summit Declaration*. On-line: (www.nato.int/docu/pr/2008/p08-049e.html).
- ³⁰ Rozhovor s Viktorem Dvořákem, OBP MZV, 16. 4. 2008.
- ³¹ Rozhovor s Janou Katarínou Šindelkovou, OBP MZV, 27. 11. 2008.
- ³² S podobnou interpretací překvapivě přišla i rakouská diplomacie. Na souboj interpretací je však třeba jistě pohlížet v širším kontextu. V této souvislosti se zdají být klíčové rozpory mezi členskými státy, týkající se vztahů k Rusku.
- ³³ *Prohlášení Ministerstva zahraničních věcí ČR*, 10. 8. 2008. On-line: (www.mzv.cz/wwwo/mzv/default.asp?id=59853&ido=1&idj=1).
- ³⁴ *Prohlášení Ministerstva zahraničních věcí ČR*, 26. 8. 2008. On-line: (www.mzv.cz/wwwo/mzv/default.asp?id=60157&ido=10544&idj=1).
- ³⁵ Rozhovor s Janou Katarínou Šindelkovou, OBP MZV ČR, 27. 11. 2008.
- ³⁶ Ibid.
- ³⁷ Podle formátu Berlin Plus funguje pouze operace EUFOR Althea v Bosně.
- ³⁸ Oficiální Pracovní program českého předsednictví: Evropa bez bariér se tento problém explicitně zmiňuje v rámci kapitoly transatlantické vztahy. Premiér M. Topolánek tuto prioritu podtrhl při své návštěvě na Kypru v dubnu 2008.
- ³⁹ Rozhovor s Jiřím Parkmanem, OBP MZV ČR, 2. 12. 2008.
- ⁴⁰ *Zpráva o provádění Evropské bezpečnostní strategie – Zajišťování bezpečnosti v měnícím se světě*. On-line: (www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressdata/CS/reports/104642.pdf).
- ⁴¹ Viz Střítecký, Vít (2008), op. cit.
- ⁴² Rozhovor s Richardem Hlavatým, výkonným ředitelem Asociace obranného a bezpečnostního průmyslu, 24. 10. 2008.
- ⁴³ Rozhovor s Jaromírem Culkem, vedoucím oddělení strategií a trendů Ministerstva průmyslu a obchodu ČR, 27. 11. 2008.
- ⁴⁴ K rozhodování o vytvoření českého PRT viz Střítecký, Vít (2008), op. cit.
- ⁴⁵ Rozhovor se Sabinou Středovou, Ministerstvo obrany ČR, 25. 11. 2008.
- ⁴⁶ Ibid.
- ⁴⁷ Střítecký, Vít (2008), op. cit.
- ⁴⁸ Rozhovor s Janou Katarínou Šindelkovou, OBP MZV ČR, 27. 11. 2008.
- ⁴⁹ *Zpráva Nezávislé odborné komise pro posouzení energetických potřeb České republiky v dlouhodobém časovém horizontu*. On-line: (www.vlada.cz/scripts/detail.php?id=42575).
- ⁵⁰ Rozhovor s Václavem Bartuškou, Zvláštním velvyslancem pro energetickou bezpečnost, MZV ČR, 3. 12. 2008.

- ⁵¹ Podle Václava Bartušky je nejpravděpodobnějším důvodem boj v rámci ruského ropného byznysu o pozice prostředníků při vývozu. Rozhovor s Václavem Bartuškou, Zvláštním velvyslancem pro energetickou bezpečnost, MZV ČR, 3. 12. 2008.
- ⁵² Ibid.
- ⁵³ Viz text Vladimír Handla v této knize, kapitola 6 – *Spolková republika Německo v české zahraničné politice*.
- ⁵⁴ *OSCE Summit Press Report*. On-line: (www.osce.org/item/35566.html).
- ⁵⁵ Střítecký, Vít (2008), op. cit., s. 102–103.
- ⁵⁶ *Usnesení vlády č. 928 ze dne 22. srpna 2007*. On-line: ([racek.vlada.cz/usneseni/usneseni_webtest.nsf/0/E5637CE1C2DC2D91C125733D00201315/\\$FILE/uv070822.0928.doc](http://racek.vlada.cz/usneseni/usneseni_webtest.nsf/0/E5637CE1C2DC2D91C125733D00201315/$FILE/uv070822.0928.doc)).
- ⁵⁷ Rozhovor se Sabinou Středovou, Ministerstvo obrany ČR, 25. 11. 2008.
- ⁵⁸ *Sněmovní tisk 492*. On-line: (www.psp.cz/sqw/historie.sqw?T=492&O=5).
- ⁵⁹ *Usnesení Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR č. 776*. On-line: (www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?o=5&v=US&ct=776).
- ⁶⁰ *Projednávání Vládního návrhu na vyslání speciálních sil do protiteristické operace. Sněmovní tisk 492*, 30. 4. 2008, 30. schůze PSP ČR. On-line: (www.psp.cz/eknih/2006ps/stenprot/030schuz/s030184.htm).
- ⁶¹ *Sněmovní tisk 641*. On-line: (www.psp.cz/sqw/historie.sqw?T=641&O=5).
- ⁶² *Projednávání Vládního návrhu působení sil a prostředků MO v zahraničních operacích v roce 2009. Sněmovní tisk 641*, 19. 12. 2008, 44. schůze PSP ČR. On-line: (www.psp.cz/eknih/2006ps/stenprot/044schuz/s044083.htm).
- ⁶³ Tento vládní návrh byl nakonec PSP ČR schválen počátkem února 2009.
- ⁶⁴ Diskuse k Informaci předsedy vlády o postupu vyjednávání o umístění prvků protiraketové obrany na území České republiky, 30. schůze PSP, 7. 5. 2008. On-line: (www.psp.cz/eknih/2006ps/stenprot/030schuz/s030242.htm#r11).
- ⁶⁵ Jednalo se o *Dohodu mezi Českou republikou a Spojenými státy americkými o zřízení radarové stanice protiraketové obrany Spojených států v České republice a Dohodu mezi Českou republikou a Spojenými státy americkými o právním postavení ozbrojených sil Spojených států přítomných na území České republiky*.
- ⁶⁶ *Projednávání Sněmovních tisků 621 a 622*, 39. schůze PSP ČR, 29. 10. 2008. On-line: (www.psp.cz/eknih/2006ps/stenprot/039schuz/39-5.html#352).
- ⁶⁷ *Usnesení výboru pro evropské záležitosti z 33. schůze konané dne 3. dubna 2008*. On-line: (www.ipex.eu/ipex/webdav/site/myjahiasite/users/czposcorresp/public/2008/2008/Resolution%20No.%20235.doc).
- ⁶⁸ Ibid.
- ⁶⁹ Ibid.
- ⁷⁰ *České zbraně jsou i nadále vyváženy do rizikových míst*. Amnesty International, 8. 10. 2008. On-line: (www.amnesty.cz/zpravy/Ceske-zbrane-jsou-i-nadale-vyvazeny-do-rizikovych-mist/).
- ⁷¹ *Informace o ustavení a činnosti tzv. Nezávislé energetické komise (NEK)*. Blog Václava Pačese na serveru Aktualne.cz. On-line: blog.aktualne.centrum.cz/blogy/vaclav-paces.php?itemid=5180cz).
- ⁷² Ibid.
- ⁷³ *Deníky mj. o summitu NATO a stanovisku Strany zelených k radaru*. Česká tisková kancelář, 5. 4. 2008.
- ⁷⁴ *Například: Čeští vojáci kritizují: Dingo nevyjede kopec*, 6. 10. 2008. On-line: (www.tyden.cz/rubriky/domaci/cesti-vojaci-kritizuji-dingo-nevyjede-kopec_83790.html).
- ⁷⁵ *Otázky Václava Moravce*, 2. 11. 2008. On-line: (www.ceskatelevize.cz/ivysilani/208411030501102-otazky-vaclava-moravce/).
- ⁷⁶ Viz Střítecký, Vít (2008), op. cit., s. 106–107.
- ⁷⁷ Viz např. *Rusko v psychologické válce o radar*. Jiří Pehe v ČRo 6, 23. 7. 2008, či *Msta za radar, nebo jen ruský nepořádek?* Petra Procházková. Lidové noviny, 15. 7. 2008.

⁷⁸ *Politika v dodávkách ropy není, tvrdí Rusové.* Zpravodajský server idnes.cz. On-line: (ekonomika.idnes.cz/politika-v-dodavkach-ropy-neni-tvrdi-rusove-fzl-/eko-zahranicni.asp?c=A080717_1011762_eko-zahranicni_pin).

⁷⁹ *Spor o jádro Pačesova komise nevyřeší.* 2. 7. 2008. On-line: (ekonomika.idnes.cz/spor-o-jadro-pacesova-komise-nevyresi-dxc-/ekonomika.asp?c=A080702_114957_ekonomika_fih).

Část IV:

**Středoevropský rozměr
české zahraniční politiky**

Kapitola 5

Visegrádská spolupráce, Rakousko, Polsko a Slovensko v české zahraniční politice¹

Michal Kořan

VISEGRÁDSKÁ SPOLUPRÁCE V ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITICE

Východiska a politický kontext

Navzdory zapojení nejvyšších českých ústavních činitelů do visegrádské spolupráce neprobíhala ohledně V4 žádná politická diskuse. Visegrádská spolupráce nepředstavuje z politického hlediska žádný problém, na straně druhé však visegrádské spolupráci, jakkoli úspěšně funguje po administrativní, resortní či vyšší exekutivní stránce, chybí politické zadání a impulz. Přitom pro další zamyšlení nad fungováním a možným přínosem V4 pro Českou republiku (a středoevropskou či evropskou politiku obecně) pravděpodobně nestačí expertiza diplomatů, administrativních a exekutivních činitelů či odborníků na tuto problematiku. Právě politické zázemí by mohlo přispět k reflexi fungování visegrádské spolupráce. Není přitom pravda, že podnětů k zamyšlení není dostatek. Visegrádská spolupráce se částečně pohybuje mezi dvěma pojetími: na jedné straně V4 jako platforma pro sdílení zkušeností, názorů, pro komunikaci, vzájemné obohacování a „kultivaci nesouhlasu“, na straně druhé existuje riskantnější pojetí V4 jako nástroje pro konkrétní spolupráci a prosazování společných zájmů. V případě neúspěchu této druhé strategie bude V4 o to zranitelnější vůči kritice, oč větší do ní budou vkládána konkrétní očekávání.

Visegrádská spolupráce si udržuje neformální charakter, jediným „institutem“ jsou (kromě Mezinárodního visegrádského fondu) volná pravidla setkávání a každoroční předsednictví. Neformální charakter je pro státy V4 výhodný, neboť nejsou nijak omežovány či vázány k zastávání stanovisek, jež nevycházejí z jejich zájmů. ČR tak mohla nezávisle připravovat program svého předsednictví Radě EU, stejně tak nemusí činit kompromisy v oblastech, kde je její politika jasně profilována (např. podpora demokracie a lidských práv). Naopak tam, kde jsou jasně definovány politiky ostatních visegrádských států (např. Maďarsko a Balkán, Polsko a východní Evropa či reforma

zemědělské politiky EU), má ČR dostatečný prostor k zaujetí vlastních postojů. Zvážíme-li míru rozdílů v zájmech a postojích visegrádských států k různým zahraničně-politickým, obchodně-ekonomickým či hospodářsko-sociálním otázkám, výhoda neformálnosti V4 vystupuje ještě více do popředí.

Na druhé straně může nastat situace, kdy by České republice (stejně jako ostatním státům) přišla vhod forma určité „apriorní solidarity“, která by znamenala např. jakýsi automatický souhlas s případnou iniciativou jednoho ze států V4, jež není přímo proti zájmům některého ze států ostatních. Efektivita i rychlost spolupráce by tím byla zvýšena. Zde už by ovšem patrně musel být definován jasnější a pevnější rámec fungování V4. Utvoření názoru o jeho vhodnosti či nevhodnosti však není možné bez širší vnitroresortní, meziresortní, odborné a hlavně politické diskuse.²

V současnosti není ani dostatečně plně využíván stávající rámec fungování V4, definovaný v dokumentu *Contents of Visegrad Cooperation* z roku 1999. Ten předpokládá, že se dvakrát ročně setkají státní tajemníci ministerstev zahraničních věcí, tedy diplomaté na jedné z nejvyšších úrovní. Zde by měla být připravována agenda setkání předsedů vlád a vypracovávána taktika a strategie pro celou spolupráci.³ K pravidelným setkáním na této úrovni však příliš nedochází a většinu agendy připravují tzv. národní koordinátoři. Národní koordinátoři mají sice na jedné straně detailní a expertní znalosti o V4 a o potřebách spolupráce, na druhé straně však z pozice ředitelů odborů nemusí mít vždy dostatečné pravomoci.⁴ Proto také existující rámec spolupráce předpokládal, že funkce koordinátorů bude spočívat v přípravě agendy pro státní tajemníky, a ti teprve rozhodnou o agendě pro jednání na nejvyšší úrovni, stejně jako o základních strategických pilířích V4. Pokud tento rámec fungování nemůže být dodržován, zejména pro časovou vytíženost vrcholných zástupců MZV, efektivita spolupráce může trpět. Polské předsednictví V4 na tuto potřebu bere zřetel, zavazuje se k úsilí vylepšit načasování jednotlivých schůzek i transparentnost spolupráce,⁵ za první půlrok jeho předsednictví však k žádné významnější aktivitě v tomto směru nedošlo.

Agenda a události

V první polovině roku 2008 Česká republika dokončovala své předsednictví V4, přičemž stejně jako v roce 2007 byl ráz i priority tohoto předsednictví spouštěny přípravami ČR na předsednictví v Radě EU. Druhá polovina roku pak přinesla zejména diskuse na téma ratifikace *Lisabonské smlouvy* (kde se jednotlivé visegrádské státy na nejvyšší politické úrovni příliš neshodují), klimatického balíčku (kde naopak shody dosahují) a prohlubující se hospodářské krize.

Priority českého předsednictví V4 byly detailně popsány v loňském vydání této publikace,⁶ nyní je možné stručně zhodnotit jeho výsledky. České předsednictví si stanovilo poměrně ambiciózní, avšak prakticky zacílené priority. Mezi ty hlavní patřilo společné úsilí států V4 o zajištění připravenosti na implementaci schengenského *acquis*, úspěšné završení jednání o odstranění vízové povinnosti při cestování do USA a o společné konzultování otázek energetické bezpečnosti v rámci V4.

České předsednictví ukázalo, že kromě tradičně dobré resortní spolupráce spočívá nejsnazší cesta k prosazování společných zájmů v odstraňování přetrvávajících pře-

kázek v přístupu občanů států V4 na pracovní trhy, ve vízové oblasti či právě při spolupráci v oblasti implementace schengenského *acquis*.

Synergie se projevila také v tzv. východní politice EU. V této oblasti se V4 v roce 2008 soustředila zejména na vyvažování poměru mezi východní a jižní dimenzí ENP a také na odbourávání obav z posilování spolupráce s východními sousedy v některých („starých“) členských státech EU. Z tohoto důvodu se české předsednictví snažilo zvýraznit takové fungování formátu V4+, které by umožnilo setkání současně „západních“ i „východních“ evropských zemí. Takové setkání se konalo 23. 4. 2008 v Praze, kde se setkali ministři zahraničních věcí (popř. náměstci ministrů) V4, Švédska a Ukrajiny. Na tomto setkání byla hlavním tématem euroatlantická aspirace Ukrajiny.

V této souvislosti je nutné dodat, že rok 2008 plně navázal na slibně se rozvíjející kontakty mezi V4 a baltskými státy (B3) a lze dokonce tvrdit, že ze všech formátů spolupráce V4+ jsou právě tyto kontakty v poslední době nejintenzivnější. Již v únoru 2008 se konalo jednání politických ředitelů V4 a B3, v květnu se na okraji jaďerného fóra v Praze setkali předsedové vlád všech sedmi států s předsedou EK José Manuelem Barrosem, předsedové vlád V4 a B3 se dále setkali ještě na počátku listopadu a 24. listopadu se konal velký summit ministrů zahraničních věcí, svolaný polským předsednictvím V4, kterého se kromě V4 a pobaltských států zúčastnili ministři zahraničí Slovinska, Bulharska, Rumunska a Švédska. Společných jmenovatelů a zájmů států V4 a B3 je celá řada, mezi ty hlavní patří východní politika EU, Bělorusko⁷ a zrušení vízové povinnosti při cestách do USA, Kanady či Austrálie.⁸

Právě proto, že „východní politika“ EU je jedním z nosných pilířů V4, mohou se do diskusí o východní politice EU vyšší měrou promítat odlišné představy, např. o patřičném vztahu k Rusku, o politice prosazování lidských práv v Bělorusku, o způsobu komunikace středoevropských priorit s dalšími státy EU, tak i o cílech ENP jako takových. Navzdory lišícím se přístupům jsou však státy V4 schopny komunikovat a shodnout se, pokud společný prostor existuje.

Odlišné představy o komunikaci středoevropských priorit vůči ostatním členským státům EU se projevíly v první polovině roku při přípravě iniciativ, vedoucích k vyváženosti jižní a východní dimenze ENP. Po měsících konzultací v rámci V4 a později také s pobaltskými státy, Švédskem a Německem spatřil na jaře světlo světa český *non-paper* nazvaný *ENP and Eastern Neighbourhood – Time to Act*. Tento pracovní dokument mj. navrhoval doplnění stávajícího bilaterálního a diferencovaného přístupu v ENP vůči státům východní dimenze o přístup multilaterální (celostně regionální), založený na konkrétních projektech. Skupiny států (nikoli jednotlivé státy samostatně) by společně iniciovaly a implementovaly projekty např. v oblasti energie (produktovody), dopravní infrastruktury a v dalších oblastech regionálního či strategického významu.⁹ Tento dokument byl prezentovaný v dubnu 2008 na pracovní skupině COEST.

Ovšem již v květnu 2008 Polsko využilo existence ambiciózního francouzského návrhu *Středomořské unie* k tomu, aby s pomocí Švédska záhy připravilo a prosadilo na GAERC dokument nazvaný *Východní partnerství*, který byl obdobně ambiciózní jako návrh na *Středomořskou unii*. Dokument vychází v některých ohledech z české

iniciativy (např. v celoregionálním přístupu), ve významném ohledu se však liší. Projekt *Východního partnerství* se chce posunout za stávající struktury ENP a vytvořit stálé rámce multilaterální spolupráce. Česká republika přitom dlouhodobě odmítá institucionalizaci východní dimenze ENP a trvá na přístupu založeném na konkrétních projektech. Dalším rozdílem je, že polsko-švédský návrh zanechává dojem, že je šitý na míru Ukrajině, kdežto český návrh počítal s větší otevřeností ostatním zemím, nikoli zejména Ukrajině.¹⁰ Pokud jde o zaměření na Ukrajinu, obdobný scénář měla i spolupráce V4 s německým předsednictvím v roce 2007.¹¹

Česká strana však nakonec – stejně jako Evropská komise – partnerství plně podpořila a ve druhé polovině roku 2008 bylo dojednáno, že se jeho první summit bude konat na jaře 2009 v Praze. Oběma státům je jasné, že jakékoli snahy o přílišnou profilaci, ať už v jižní nebo ve východní dimenzi ENP, nebudou pozitivně přijímány EK, neboť ta se obává fragmentace ENP. Snahu V4 postupovat v co možná nejtěsnější spolupráci, zahlazovat možné spory, rozšiřování spolupráce do dalších formátů, (zejm. V4 + B3) a snaha oslovovat i tzv. „staré členské státy“ (zejm. Německo a Švédsko) je tedy v tomto ohledu jednoznačnou podmínkou jakýchkoli myšlenek na úspěch.

Druhou podmínkou úspěchu je mít jasnou představu o očekávaních států na východ od EU. Je např. zapotřebí pokusit se porozumět Ukrajině, která se k ENP staví v mnoha ohledech odtažitě, neboť se obává, že ENP může nahradit perspektivu plného členství v EU. Na druhé straně se státy V4 pokoušejí na ukrajinské představitele působit tak, aby jim bylo zřejmé, že bez plného využívání ENP je cíl členství v EU nereálný. Je proto nanejvýš doporučeníhodné pokračovat ve snaze propojovat setkání V4+ přímo se státy východní dimenze ENP. Kromě zmíněného setkání V4 + Švédsko a Ukrajina byly v roce 2008 navazovány i další přímé kontakty. Již v říjnu 2007 byly zahájeny oficiální kontakty s Moldavskem a v červnu 2008 se český ministr zahraničních věcí K. Scharzenberg zúčastnil summitu zemí GUAM, aby s nimi jednal jako zástupce V4. Rovněž se konala schůzka zástupců předsednictví V4 a GUAM v Praze. Komunikace s GUAM se ve druhé polovině roku nesla ve znamení čekání na konkrétní iniciativy tohoto uskupení. Částečně se tak naplnila opatrná očekávání konkrétních přínosů této spolupráce. Ovšem vzhledem k tomu, že region GUAM představuje jak z politického, tak z energeticko-bezpečnostního hlediska velice významnou oblast pro střední Evropu, je vhodné tyto vazby nadále kultivovat.

K východnímu rozměru visegrádské spolupráce je nutné doplnit úspěšnou společnou prezentaci dvou *non-paperů* vůči Bělorusku (v lednu 2008 šlo o pracovní dokument, nazvaný *EU Policy and Assistance to Belarus – General Overview*, a v červnu 2008 o *non-paper* na podporu plošného snížení poplatků za schengenská víza pro běloruské občany jako jednostranného kroku EU).

Posilování východní dimenze vnějších aktivit V4 jde ruku v ruce s působením *Mezinárodního visegrádského fondu*, který počítá s programy a stipendii pro Ukrajinu a Moldavsko, nově také např. pro země jako Bělorusko, Gruzii, Arménii a Ázerbájdžán.

Oproti rozsáhlé spolupráci s východním sousedstvím EU nebylo v diskusích o energetické bezpečnosti dosaženo téměř žádného pokroku. Tato oblast přitom patřila mezi hlavní priority jak českého předsednictví V4, tak předsednictví EU. Návrh

na vytvoření Pracovní skupiny V4 pro energetiku nebyl realizován, neuskutečnilo se ani setkání ministrů hospodářství k energetické tematice, která byla zadána na setkání předsedů vlád. Neshody se kromě lišících se zájmů národních energetických koncernů týkají mj. i širších geopolitických úvah o mezinárodněpolitické roli Ruska. Visegrádské státy se dále zásadně liší i v postojích k regulaci národních trhů s energií a k postoji k evropské energetické politice (např. liberalizace trhů). Jediným hmatatelným úspěchem v této oblasti, stejně jako v roce 2007, zůstává tzv. Evropské jaderné fórum, které se koná střídavě v Bratislavě a v Praze, a koordinace postojů k návrhům komise na klimatický balíček. Na solidaritě při dojednávání klimatického balíčku se shodli předsedové vlád V4 i s pobaltskými státy na listopadovém summitu ve Varšavě. Energetická politika EU a na ni navázaná energetická bezpečnost regionu jsou jednoznačně jednou z nejvitalnějších otázek nejbližší budoucnosti. Sílicí komunikace s baltskými státy, v jejímž rámci dochází i na konzultace ohledně energetiky, by snad mohla být do budoucna cenným impulzem. Celovisegrádská shoda v některých sporných bodech však bude ve střednědobém horizontu velice obtížná.

Za dynamicky se rozvíjející „východní“ dimenzí V4 rovněž poněkud zaostává spolupráce zacílená na balkánskou oblast. Nelze říci, že by balkánská agenda vymizela z visegrádské spolupráce, navíc se v této oblasti angažuje také tzv. Regionální partnerství (V4 + Rakousko a Slovinsko). K balkánské problematice se adresně přihlásilo české a polské předsednictví V4, a to i v návaznosti na české předsednictví v EU. I na úrovni předsedů vlád V4 zaznívala slova podpory brzkému vstupu Chorvatska do EU. Například na červnovém premiérském summitu v Praze, který byl částečně ovlivněn irským odmítnutím *Lisabonské smlouvy*, se předsedové vlád visegrádských států shodli, že Chorvatsko by se nemělo stát obětí procesu zpomalování institucionální reformy EU, a stejně tak na zářijovém summitu visegrádských prezidentů zazněla jednoznačná podpora Chorvatsku jako „dalšímu členu EU“.¹² Kromě toho se o balkánské agendě dále diskutovalo, a to i velice podrobně a konkrétně, na dubnovém setkání ministrů zahraničních věcí v Praze. Ve všech případech jistě šlo o významnou deklaraci solidarity, zájmu a podpory balkánskému regionu a jeho evropským aspiracím. V konkrétních oblastech asistence je však přece jen patrné větší soustředění zdrojů i energie vůči východnímu prostoru. Přitom balkánské státy o spolupráci s visegrádskými státy velice stojí.¹³

Velice cenná jsou proto případná setkání na nižší, pracovní úrovni. Jedno z nich bylo např. zaměřeno na Bosnu a Hercegovinu. V tomto prostoru byla kvůli sílicí politické nestabilitě a napětí mezi srbskou a muslimsko-chorvatskou částí země v průběhu roku 2008 zpochybňována dynamika procesu přidružení k EU. Od V4 není možné očekávat zásadní průlom, ale zájem V4 o tuto problematiku zvyšuje hodnotu Visegrádu v očích reprezentantů Bosny a Hercegoviny, kteří zároveň vyjadřují o podobné kontakty zájem. Významným nástrojem pro rozšiřování a prohlubování působnosti V4 na Balkáně může být kromě politické vůle i Mezinárodní visegrádský fond (IVF). Na prosincovém setkání ministrů zahraničních věcí bylo odsouhlaseno, že IVF nově umožní přístup kosovským studentům ke stipendijnímu programu fondu. Lze také očekávat, že cílovou zemí některých projektů IVF se stane kromě Běloruska také Srbsko.

Externí vztahy V4 se neomezily jen na evropský region. V roce 2008 byla patrná snaha dále rozvíjet komunikaci s Japonskem. V únoru se konal seminář zaměřený na rozvojovou spolupráci, s Japonskem jsou však probírána i témata environmentálního či energetického charakteru. V prosinci 2008 se konalo setkání věnované možností zavedení eura v zemích V4. Do budoucna je rovněž možné očekávat nárůst spolupráce s Japonskem v oblasti cestovního ruchu. Stejně tak V4 udržovalo dialog s Izraelem, zejména před českým předsednictvím se v tomto formátu více diskutovalo téma vztahu EU–Izrael.

Rok 2008 pokračoval ve vysoké intenzitě kontaktů mezi stálými zastupitelstvími v Bruselu. Tematicky se komunikace v Bruselu zaměřuje na široké portfolio: agendu pro pracovní skupiny COEST, COTRA, COASI, reformu Společné zemědělské politiky, politiku hospodářské a sociální soudržnosti, revizi vnitřního trhu, koordinaci stanovisek v Evropské obranné agentuře či celní oblast. Česká mise v Bruselu rovněž sleduje priority ostatních států V4 a v případě synergie zájmů s českým předsednictvím by mělo dojít k hlubší spolupráci.

V souvislosti s českým předsednictvím EU se již od roku 2007 spekovalo o možnostech kooperace visegrádkých států, které by tímto vyjádřily podporu České republice a zároveň posílily možnost prosazení středoevropských regionálních priorit na poli EU. Při svém vystoupení na mezinárodní konferenci, věnované tomuto tématu v červnu 2008, se A. Vondra zmínil zejména o dvou oblastech možné spolupráce – energetické politice a východní dimenzi ENP.¹⁴ Jak již bylo zmíněno, společný postup v oblasti energetické politiky je podstatně ztížen skutečností, že visegrádké státy jednoduše nemají společné názory ani zájmy. Ve druhé polovině roku došlo k výraznějšímu sjednocení v postoji vůči „klimatickému balíčku“ EK, ovšem zde už se projevil fakt, že ČR jako předsednický stát bude dbát na svou kompromisní roli moderátora unijní diskuse, a tudíž odmítla přihlásit se oficiálně k regionálním iniciativám. Odlišná situace panuje v oblasti východní dimenze ENP, kde je možné užší postup spíše očekávat. V každém případě je patrné, že na všech úrovních, politické i exekutivní, existovala podpora myšlenky úzké spolupráce s předsednickým státem. Tím spíše, že v nejbližších letech budou zastávat předsednictví Maďarsko a Polsko, což poskytne další možnosti zesílení středoevropského hlasu v EU (byť v této době již pravděpodobně bude v platnosti *Lisabonská smlouva*, podstatně proměňující principy fungování předsednictví). Zejména v závěru roku pak na většině visegrádkých fór bylo téma spolupráce při předsednictví velice vitální, a to i na úrovni předsedů vlád.

Z těchto diskusí vyplynulo, že – i vzhledem k principům předsednictví EU – nebude dost dobře možné, aby se vytvořil jakýsi regionální blok států, Česká republika však bude spoléhat na solidaritu visegrádkých států a na jejich podporu v oblastech, kde to bude možné s ohledem na jejich priority. I tato podpora pravděpodobně nebude (snad s výjimkou východní dimenze ENP) přehnaně otevřená, neboť ostatní členské státy by mohly na příliš silně regionálně zakotvené předsednictví reagovat negativně. Předsednickému státu může regionální uskupení, podobné visegrádké skupině, pomoci tam, kde kapacity předsednického státu zcela nedostačují. Například v případě nenadálých krizí, při poskytování potřebného chybějícího „know how“ a tam, kde diplomaté z partnerských zemí disponují kontakty, které předsednickému státu chy-

bějí. Minimálním základem solidarity s předsednickým státem by rovněž měla být důsledná vzájemná informovanost a tendence nepřekvapovat předsedajícího partnera na konkrétním pracovním či oficiálním setkání.

Jednou z priorit českého předsednictví V4 bylo úsilí o upevnění mechanismu vzájemných podpor kandidatur států V4. V této věci nebylo dosaženo kýženého úspěchu, nicméně partnery byla ČR přislíbena podpora pro sídlo Evropského úřadu družicového a navigačního systému Galileo, Maďarsko požádalo o podporu kandidatury pro sídlo Evropského technologického institutu, Slovensko pro sídlo Evropského institutu pro rovnost pohlaví. Pokud jde o mechanismus, apriorní solidarita dohodnuta nebyla, existuje však shoda na tom, že kandidatury budou vždy v rámci V4 předjednány na pracovní úrovni.

Resortní spolupráce visegrádské skupiny sice není přímou součástí ČZP, přesto je však právě tato znakem významu a užitečnosti visegrádské spolupráce (resortní spolupráce se v drtivé většině případů zabývá zcela konkrétními a praktickými oblastmi) a zároveň nezanedbatelným příspěvkem ke kultivaci vztahů mezi státy visegrádského regionu. S ohledem na omezený prostor kapitoly budou v následujících odstavcích uvedeny jen projekty, které (dle soudu autora) vybočují z běžného rámce meziresortních visegrádských aktivit.

Tradiční a zajímavou oblastí visegrádské skupiny je její vojenská a obranná dimenze. Její kořeny sahají do počátku 90. let, do období snah o vyplnění vzniklého bezpečnostního vakua ve středoevropském prostoru. Od té doby se uskutečnilo již bezpočet tu více, tu méně úspěšných iniciativ. Tyto iniciativy vyplývají z dědictví obdobného vybavení a armádního výcviku z dob Varšavské smlouvy, ze sdílené potřeby transformace a nedostatku prostředků pro ni. Možný nezdar vyplývá např. z existence národních obranněprůmyslových zájmů, které nedovolují vždy postupovat společně (např. obchodní zájmy na podílu realizace renovací určitých zbraňových systémů apod.), či z vědomí, že kvůli společnému nedostatečnému finančnímu zázemí obranného sektoru potřebují visegrádské státy spíše jiného a silného partnera pro realizaci konkrétních vojenských či obranných projektů.¹⁵

Navzdory tomu v roce 2008 pokračovala intenzivní diskuse na mnoha úrovních. Na setkání náčelníků generálních štábů V4 (a Ukrajiny) na počátku března 2008¹⁶ bylo vydáno prohlášení o výhodnosti společného nákupu výzbroje, s cílem snížení nákladů i ke zvýšení schopnosti operační spolupráce. Ovšem, rozhodnutí o možné spolupráci náleží výhradně do politické sféry. Na politické úrovni se konalo jednání v dubnu v Praze, kdy se setkali ministři obrany visegrádských států (k jednání byl přizván rovněž ministr obrany Ukrajiny, stejně jako byl ukrajinský zástupce tradičně přítomen i na zmíněném setkání náčelníků generálních štábů). Na tomto setkání se ministři věnovali zejména multilaterální bezpečnostní agendě, konkrétně pak problematice obranné transformace NATO, hodnotili bukurešťský summit NATO a uvítali rozhodnutí zahrnout systém protiraketové obrany do aliančního rámce. Ministři obrany se shodli na podpoře politiky „otevřených dveří“ NATO, konkrétně na přibližování Gruzie, Makedonie a Ukrajiny Alianci, přičemž jednali i o konkrétních formách asistence obranným reformám Gruzie a Ukrajiny. Vzájemně se rovněž informovali o působení v operacích NATO a budoucích operacích EU, především vzhledem ke stále rostou-

címu počtu aktivit EU v Africe. S ohledem na pozdější vývoj (srpen 2008) stojí také za zmínku, že ve výsledném memorandu kromě podpory jejich euroatlantických aspirací vyjádřili ministři i podporu suverenity a integrity Gruzie. Podpora euroatlantických aspirací Ukrajiny, stvrzená v prohlášení ministrů obrany výslovnou zmínkou o *Akčním členském plánu* pro Ukrajinu, byla otevřeným a vcelku i asertivním příspěvkem V4 k diskusi o budoucnosti NATO před bukurešťským summitem Aliance. K obranné dimenzi visegrádské spolupráce lze ještě dodat, že pokračování jednání o společné visegrádské bojové skupině, která byla založena v roce 2007, bylo odsunuto nejdříve na rok 2013.

V březnu 2008 došlo k prohloubení spolupráce na poli cestovního ruchu, když zástupci visegrádských států podepsali protokol, v němž se zavázali ke konkrétním společným promočním projektům celého regionu. Toto může být cenné už proto, že cestovní ruch tvoří významnou součást ekonomik V4. Již existující projekt *European Quartet* (spolupráce národních turistických centrál V4) se zabývá zejména společnými marketingovými aktivitami, komunikací v oblasti cestovního ruchu se však zaměřuje i na věci techničtějšího rázu.¹⁷

Spolupráce na poli kultury navázala na některé aktivity z roku 2007. Na červnovém setkání v Olomouci se český ministr kultury a státní tajemníci ministerstva kultury z ostatních visegrádských zemí zabývali hodnocením projektů, iniciovaných v roce 2007, zejména projektem *Visegrádské literární antologie*, již připravila maďarská strana, a která prezentovala 13 visegrádských autorů ve čtyřech jazycích. Z jednání dále vzešlo podpoření pokračování projektu *Visegrádská knihovna*, jehož cílem je vydání čtyř vybraných titulů ve čtyřech jazycích visegrádských států a rovněž v angličtině, němčině a francouzštině pro společné propagační aktivity na mezinárodních knižních veletrzích. Pokračovala také činnost pracovní skupiny, analyzující důsledky hospodářských a společenských změn pro kulturní dědictví zemí V4. První zasedání pracovní skupiny se uskutečnilo v Krakově v roce 2007, druhé v Brně v květnu. Obě setkání se zaměřila se na téma „kultura vůči transformaci“.¹⁸

V resortu vnitra pokračovala informační kampaň proti obchodu s lidmi, zejména však probíhaly intenzivní konzultace vzhledem k blížícímu se českému předsednictví EU (tematické oblasti – závěrečná fáze Haagského programu, implementace *Lisabonské smlouvy*, Společný evropský azylový systém a rozvoj společné migrační politiky, Schengenská spolupráce a vízová politika, Spolupráce v boji proti terorismu a organizovanému zločinu). V roce 2008 dále fungovaly iniciativy spjaté s rozvojem informační společnosti a e-governmentu. S tím souvisí pokračování v roce 1999 započaté spolupráce na poli veřejné správy, která se mimo jiné v poslední době zaměřuje na modernizaci veřejné správy a možnosti jejího spolufinancování ze strukturálních fondů.

Na červnovém setkání ministrů, odpovědných za místní rozvoj, se zástupci visegrádských států přihlásili k myšlence užší koordinace v oblasti kohezní politiky EU, vyjádřili podporu ČR věnovat se tomuto tématu při svém předsednictví. Společným zájmem je posilovat kohezní politiku EU tak, aby zamezovala disparitě mezi jednotlivými státy, a aby byl posílen teritoriální přístup.¹⁹

V září, nedlouho před setkáními EU k environmentálním otázkám a před Rámcovou konvencí OSN o změnách klimatu, se v Budapešti setkali ministři životního

prostředí V4. Shodli se na potřebě koordinovat své pozice před unijními jednáními ohledně regulací a snižování emisí skleníkových plynů a věnovali se otázce nelegálního transportu odpadu do států V4 (zejména se shodli na potřebě vzájemné informovanosti a snaze posílit a zlepšit společné inspekce v pohraničních oblastech).²⁰

Resortní spolupráce se neodehrává pouze na exekutivní, expertní či byrokratické úrovni, významnou složku představují i jednání na úrovni parlamentních výborů. Na konci března 2008 se sešli zástupci zemědělských výborů V4 (plus Rumunska a Bulharska) a shodli se na podpoře sjednocení systému přímých podpor v zemědělství po roce 2013. Tyto systémy jsou v současné době v každé zemi odlišné, obecně platí, že podpory pro zemědělce v tzv. nových členských státech jsou nižší než v tzv. starých členských státech, byť se postupně zvyšují. Jinak do agendy spolupráce v oblasti zemědělství (na úrovni ministrů) patřila právě budoucnost zemědělské politiky EU a systém přímých plateb, rozvoj venkova, reforma vinařství, cukrovarnictví, mléčné kvóty, trh s vepřovým masem a chráněná označení původu.

Nesmírně významnou dimenzí Visegrádské skupiny je budování veřejného povědomí o tomto regionálním uskupení a šíření jeho aktivit prostřednictvím sociálních kontaktů mezi občanskými iniciativami, studenty, akademiky a veřejností jako takovou. Nejefektivnější platformou pro toto úsilí je *Mezinárodní visegrádský fond*, který mj. částečně kopíruje i externí priority V4. Děje se tak prostřednictvím rozšiřování stipendií a grantů do států mimo V4, zejm. na východ a Balkán. Podíl takto čerpaných prostředků nyní činí více než 15 procent, čímž se IVF zařadil mezi velmi významné donory. Zajímavou myšlenkou se mimo jiné zdá zvážení způsobu podchytení a udržení kontaktů s uskupeními a studenty, kteří již využili prostředky plynoucí z visegrádského fondu, např. ve formě jakéhosi volného „alumni“ sdružení. Rezervy však nadále existují v informační a komunikační politice, která přes veškeré úsilí není schopna zasáhnout povědomí veřejnosti do takové míry, jež by více odpovídala výsledkům a šíří visegrádských aktivit.

RAKOUSKO V ČESKÉ ZAHRA NIČNÍ POLITICE

Východiska a politický kontext

Počátek roku 2008 odpovídal významu, jakému se Rakousko těšilo v roce předchozím. Dynamika česko-rakouské agendy se pak v průběhu roku 2008 částečně zvolnila s přípravami České republiky na předsednictví EU a s přípravami Rakouska na parlamentní volby. Citlivá témata také částečně zchladla i kvůli úsilí obou stran o jejich řešení. I přesto byla v roce 2008 silná kontinuita bilaterálních témat, zahrnujíc zejména problematiku jaderné energetiky, nákupu rakouských obrněných transportérů Pandur a vstupu do schengenského prostoru.

Ani v roce 2008 bilaterální vztah s Rakouskem téměř nezasáhl do politické debaty a byl ovlivňován zejména z exekutivní roviny. Výjimku tvořila pracovní česko-rakouská parlamentní skupina k JE Temelín, která však rovněž k vnitropolitické diskusi o Rakousku v ČZP nepřispěla. V Poslanecké sněmovně bylo Rakousko zmíněno pouze ve třech souvislostech – při interpelacích stran stavby rychlostní silnice R52

z Brna do Mikulova, a pak ve dvou případech jako argument odpůrců stavby protiraketového radaru, kteří poukazovali na rakouskou zdrženlivost. Politická diskuse vstoupila do česko-rakouských vztahů ještě v souvislosti s nákupem rakouských obrněných transportérů, kdy stínový ministr obrany Petr Hulínský (ČSSD) zpochybnil postup vlády při jejím dodatečném souhlasu s nákupem těchto vozidel (březen 2008). Celkově však míra přítomnosti Rakouska v české politické diskusi odpovídá současné povaze středoevropské agendy, která – s částečnou výjimkou Polska a Německa – nemá v posledních letech potenciál zasáhnout do politické roviny tvorby ČZP.

Smluvní základna česko-rakouského vztahu byla v roce 2008 významně posílena. Došlo k završení dlouhého a bolestivého procesu dojednávání a ratifikace tzv. informační dohody,²¹ upravující způsob a rozsah informování a možnou spolupráci v jaderné energetice. Již podpis dohody v prosinci 2007 byl důkazem pozitivního vývoje česko-rakouských vztahů ke konci roku, k dlouho odkládané ratifikaci v rakouském parlamentu pak došlo v březnu 2008. V roce 2008 byl rovněž položen základ dalšího posílení smluvního rámce, když vláda v květnu odsouhlasila *Návrh na sjednání Smlouvy mezi vládou České republiky a Rakouskou spolkovou vládou o výměně a vzájemné ochraně utajovaných informací*. Smlouva byla podepsána na konci září a ratifikace v parlamentu se předpokládá v prvních měsících roku 2009. Jednání o smlouvě, které iniciovala česká strana, bylo jednokolové, a tudíž vcelku bezproblémové. Zájem na smlouvě vychází z potřeby výměny utajovaných informací, která je důsledkem úzké propojenosti vztahů (politických, ekonomických, vojenských) mezi ČR a dalšími státy v rámci NATO a EU. Protože výměnu citlivých informací neřeší žádná multilaterální smlouva, nutný právní rámec je postupně zajišťován prostřednictvím bilaterálních smluv a smlouva s Rakouskem je dalším krokem na této cestě. Kromě těchto významnějších aktů došlo v roce 2008 pomocí bilaterálních ujednání (či doplnění existujících dohod) k posilování přeshraničního styku. Rok 2008 se do česko-rakouského smluvního základu rovněž zapsal významným pokrokem v oblasti spolupráce na poli kultury, školství a vědy. Pro tuto oblast dlouho platila jako základní smluvní dokument zastaralá dohoda z roku 1977. O nové dohodě se jednalo již v 90. letech, dohoda však byla podepsána až ke konci roku 2008.

Agenda, události

Ve druhé polovině roku 2007 se postupně zkldňovala situace z jara a z počátku léta. Řada sporných témat se přenesla samozřejmě i do zde sledovaného roku 2008, a tudíž ovlivnila i první oficiální návštěvu českého premiéra Mirka Topolánka ve Vídni 7. 1. 2008. Obvyklý domácí tlak na rakouského kancléře Alfreda Gusenbauera, aby zaujal co možná nejtvrdší postoj k JE Temelín, se omezil na prohlášení protiatomových aktivistů (Atomstopp). Protože ostatní rakouské politické strany nebyly před návštěvou příliš aktivní a na exekutivní úrovni panovalo uspokojení s fungováním společné meziparlamentní komise pro JE Temelín („pracovní česko-rakouská parlamentní skupina“), cesta českého premiéra proběhla v klidném ovzduší. Do popředí setkání se dostal v té době akutní problém rozšíření schengenského prostoru, k němuž došlo na sklonku roku 2007 a již dlouhé měsíce před tím představovalo silné bilaterální téma.²²

Schengen

Na počátku roku 2008 Rakousko rozladil nárůst počtu čečenských uprchlíků, kteří v prvních dnech po rozšíření pronikali přes české území do Rakouska, kde chtěli ukončit své azylové řízení. Rakouský kancléř trval na užší spolupráci a na společném řešení. Český premiér souhlasil s nutností užší policejní spolupráce, která byla nedostatečná (dle slov M. Topolánka zejména pro rakouskou neochotu). Jinak se česká delegace držela toho názoru, že za neuspokojivý stav je odpovědné mírnější rakouské azylové právo spolu s existencí významné čečenské diaspory v Rakousku. Navíc většina uprchlíků do Rakouska směřovala z Polska, řešení problému tedy nemohlo být hledáno pouze mezi ČR a Rakouskem. Na jednání na nejvyšší úrovni bezprostředně navázalo jednání expertů z obou ministerstev vnitra, kde se hovořilo o zahrnutí Polska do řešení problému (zejména by mělo přistoupit ke zlepšení ostrahy své východní hranice). K řešení nejpalčivějšího problému pro Rakušany, tj. že žadatelé o azyl chtějí své řízení ukončit v Rakousku a nikoli v zemi, kde žádost podali, také přispěje Schengen sám: vzhledem k propojení databází schengenských států je snadnější zjistit, která osoba již podala žádost o azyl v jiné zemi, a do této země ji následně vrátit. Podrobnější analýzy již z konce ledna ukázaly, že obavy z rozšíření schengenského prostoru, např. z posílení obchodu s lidmi a z růstu kriminality, byly přehnané. Naopak volný hraniční režim napomohl nárůstu počtu českých turistů v rakouských zimních střediscích téměř o 12 procent.²³

Také konečný účet rozšíření Schengenu za rok 2008 byl pozitivní, přičemž i (nová) rakouská vláda 21. 12. 2008 oficiálně vyjádřila spokojenost s dosavadní bilancí. Navzdory obavám došlo k poklesu kriminality v pohraničních regionech (o 3,3 procenta), a dokonce i k poklesu u ilegální migrace (o 12,7 procenta) a převaděčství (téměř o polovinu).²⁴ Dilem byl tento úspěch výsledkem přesunutí systému kontrol přímo z hranic do širšího pohraničního prostoru, ovšem zvýšené kontroly v pohraničí se přinejmenším zpočátku nesetkaly s příznivým ohlasem na české straně. Premiér Topolánek si v březnu stěžoval na zpřísnění kontrol u česko-rakouských (a česko-německých) hranic, které považoval za porušení schengenských dohod a za šikanu.²⁵ Emotivně vystoupil rovněž ministr vnitra Ivan Langer (ODS).²⁶

Jaderná energetika

Jaderná energetika nebyla pro 2008 natolik určující jako v minulosti, ani tak vyhrocená jako v první polovině roku 2007. Dá se říci, že došlo i k určité změně v povaze celé agendy – zatímco v roce 2007 zejména hořel spor o dohodu z Melku (o její naplnění a mezinárodní platnost), o vzájemné informování o událostech v jaderné elektrárně Temelín (JETE) či o ratifikaci tzv. „informační dohody“,²⁷ rok 2008 přinesl nové, obecnější prvky, týkající se rozšiřování zdrojů jaderné energie v České republice.

Již před lednovou cestou M. Topolánka do Vídně se ozývaly hlasy, že kvůli novým plánům na rozšíření JETE bude tato problematika premiérskému setkání dominovat. ČR už téměř otevřeně a oficiálně poukazovala na ukončení melkského procesu, což mělo být symbolicky manifestováno tím, že poslední setkání tzv. společné meziparlamentní komise se odehrálo právě v Melku. Dle české strany ukončení vcelku úspěš-

ného působení meziparlamentní komise²⁸ znamenalo posunutí celé záležitosti z politické úrovně na úroveň expertní. Někteří rakouští činitelé se však nebrání občasná politizaci jaderné tematiky a nepovažují proces z Melku za dokončený. Rakousko sice celou záležitost interpretuje odlišně, ovšem proti otevřenosti českého postoje, která by byla ještě před několika málo lety nemyslitelná, na nejvyšší úrovni nevystupuje tak ostře jako v minulém roce.²⁹ Rakouští Zelení a protijaderní aktivisté v průběhu roku navíc kritizovali kancléře Gusenbauera za příliš mírný postoj vůči ČR. O změně svědčí i programové prohlášení nové rakouské vlády (ve funkci od listopadu 2008), v němž se sice ze všech jaderných zařízení hovoří explicitně pouze o JETE, ale na druhé straně z něho vypadla téměř obligátní zmínka o prosazování tzv. „nulové varianty“, která byla nahrazena „potřebou pokračování v intenzivním dialogu“.³⁰

Zejména však došlo k vítanému posunu ve věci podpisu a následné ratifikace rakouským parlamentem (13. března) tzv. informační dohody, od níž si česká strana slibuje, že umožní nahradit nestandardní režim vzájemného informování o otázkách jaderné bezpečnosti standardním mezinárodněprávním režimem. Novela nově upravuje mechanismy diskusí, konzultací a činnosti pracovních skupin k otázkám jaderných energií. Rakouští předkladatelé zdůrazňovali v parlamentu, že nová dohoda rozšiřuje povinnosti české strany při informování Rakouska o dění v JETE, přesto však byla ratifikace vnímána jako vážné oslabení protokolu z Melku i znesnadnění možnosti Rakouska obhajovat mezinárodněprávní závaznost melkských ujednání. Novela dohody byla schválena hlasy koaličních poslanců proti poslancům opozičním. Jako s úlitbou opozici přišli rakouští vládní poslanci s parlamentním usnesením, v němž vyzvali vládu, aby trvala na mezinárodněprávní závaznosti Melku.

Přes uvolnění se však obnažují obrysy hlubšího a závažnějšího rozporu. Jak bylo upozorněno v loňském vydání této publikace, mezi oběma zeměmi panují dosti odlišné představy o zajištění budoucích energetických zdrojů. Spor o JETE tak může být pouhou špičkou ledovce, která brzy uvolní místo podstatnějiššímu dialogu o energetické budoucnosti jako takové. Zatímco česká vláda se stále otevřeněji kloní k rozšiřování jaderných energetických zdrojů jako k jedné z hlavních alternativ řešení energetické budoucnosti, Rakousko sází na zemní plyn, na obnovitelné zdroje a na efektivitu využívání energií. V roce 2008 se tato diskuse vedla i v evropské rovině, v česko-rakouské bilaterální relaci se tento střet přetavil do rakouského odporu proti plánům na rozšiřování stávajících kapacit českých jaderných elektráren.

To, že mohl rok 2008 předznamenat přesun pozornosti od stávajících kapacit JETE k budoucnosti jaderné energie v ČR, lze dokázat i tím, že jinak spíše smířlivější lidovecký ministr životního prostředí Josef Pröll rezolutně odmítá plány na dostavbu dalších dvou bloků JETE. Proti rozšíření se vyjádřil např. v souvislosti s žádostí ČEZ o posouzení vlivu možné dostavby JETE na životní prostředí (tzv. proces EIA /*Environmental Impact Assessment*/). Rakousko ovšem ve skutečnosti příliš prostředků, jak se postavit proti plánům ČEZ, v tuto chvíli nemá, což si uvědomovali i opoziční Zelení a protijaderní aktivisté. Konkrétně Zelení se pokusili vyvolat tlak na vládu, aby otázku rozšíření JETE převedli na mezistátní úroveň, a vývoj z léta 2008 označili za naprosté selhání vlády a zejména pak lidoveckých ministrů.³¹ Tyto snahy však neuspěly, navíc česká strana měla po ruce argument, že rozhodnutí ČEZ je rozhodnutí

akciové společnosti, nikoli vlády ČR (byť většinovým akcionářem ČEZ je Ministerstvo financí ČR). Objevily se i další, spíše izolované pokusy o mezinárodněprávní postup proti rozšíření JETE. Například poslanec za Svobodomy slnou stranu Rakouska (FPÖ) podal proti plánům dostavby elektrárny stížnost u Evropského soudu pro lidská práva. Vzhledem k zahlcení štrasburského soudu však není pravděpodobné, že se touto stížností začne v dohledné době zabývat, a i poté jsou vyhlídky na úspěch stížnosti minimální.

Z českého pohledu je závažnější, že sám zákon č. 100/2001 Sb., který legislativně upravuje proces posuzování vlivů na životní prostředí, byl napaden EK, neboť stávající úprava neodpovídá evropskému právu. Schválení novely komplikovala i situace v Poslanecké sněmovně a celá věc je stále otevřená. Této situace využila i hornorakouská vláda, která v polovině září 2008 oznámila, že podá námitku u Evropské unie proti možné dostavbě JETE. Vezmeme-li v úvahu, že o proces EIA ČEZ usiluje i v případě JE Dukovany, bude hlavní zahraničněpolitická bitva nejbližších měsíců vedena o rozšiřování stávajících jaderných kapacit ČR, tím spíše, že ČEZ se stane strategickým partnerem i při stavbě nové jaderné elektrárny ve slovenských Jaslovských Bohunicích. S těmito kroky se Rakousko bude smířovat jen obtížně a bude na české diplomacii, aby je obhájila.

V roce 2008 bylo možné se setkat s prchavými náznaky změn v rakouském protijaderném postoji. Například bývalý kancléř Wolfgang Schüssel (ÖVP) v debatě o obecných zásadách energetické politiky v parlamentu prohlásil, že Rakousko by nemělo vzhledem k nepopíratelnému růstu významu jaderné energetiky stát stranou.³² Obdobně nečekaně přišla některá rakouská média s kritikou rakouské vlády, když ta zablokovala na únorovém jednání ministerské rady EU o energetické politice iniciativu, vyzývající ke společné podpoře výzkumu modernějších a bezpečnějších jaderných elektráren. Rakouské noviny nešetřily obraty jako „popírání reality“, „trvání na nesmyslných tabu“, „zpátečnických náboženstvích“ či přímo hovořili o „lžích“. Je tedy možné, že i v Rakousku tváří v tvář energetickým výzvám budoucnosti dochází k uvolnění malého kamínku v jinak skálopevné protijaderné hrázi. Tento vývoj by česká diplomacie měla pečlivě mapovat.

Nákup ozbrojených transportérů Pandur II

V prosinci 2007 česká vláda odstoupila od obří zakázky na 199 transportérů Pandur II od rakouské firmy Steyr³³ z důvodu zpoždování dodávek. Rakouská vláda měla na realizaci zakázky velký zájem – prodej obrněných transportérů je jednou z nadějí pro další existenci koncernu Steyr. Téma Pandurů bylo nastoleno i na lednovém jednání M. Topolánka ve Vídni. Lze se domnívat, že právě na této schůzce, navzdory pozdějšímu poněkud nečitelnému vývoji (kdy zejména z ministerstva obrany neustále přicházely zprávy, že odstoupení od smlouvy je definitivní), došlo k rámcové dohodě – obchod bude přece jen realizován, ale česká vláda nakoupí zhruba o polovinu menší počet obrněných transportérů. K dohodě měla vláda ČR několik dobrých důvodů. Za prvé, dalších 12 českých firem má podíl na výrobě. Za druhé, do celé záležitosti se vložili zástupci amerického koncernu General Dynamics, jemuž firma Steyr-Daimler-Puch Spezialfahrzeuge patří a kteří hrozili žalobou za zmařené investice. Politickou

váhu dodal zájmům americké firmy také vojenský atašé USA v Praze. Za třetí, v průběhu roku se objevily spekulace (živené zejména rakouskou FPÖ), že souhlas s nákupem Pandurů je součástí většího, politického a diplomatického obchodu: rakouští vládní poslanci podpoří informační dohodu o Temelínu, česká vláda podpoří nákup obrněných transportérů. Rakouské ministerstvo zahraničních věcí i kancléřství sice existenci podobné dohody rázně odmítlo, ovšem vzhledem k tomu, že k podobným diplomatickým a politickým obchodům dochází vcelku běžně, navíc oběma stranám by taková dohoda jednoznačně prospěla, nelze ji zcela vyloučit. V každém případě vláda v lednu odsouhlasila pokračování rozhovorů, z nichž vzešla předběžná dohoda o nákupu 107 transportérů oproti původnímu počtu 199.

Ještě v prosinci 2008 však nebylo vše dojednáno. Na počátku dubna 2008 vláda odsouhlasila memorandum o porozumění, které bylo se Steyrem podepsáno 9. dubna.³⁴ Záhy po podepsání memoranda se objevily potíže – už např. v tom, že nebylo stanoveno datum zahájení dodatečných zkoušek, které požadovalo MO. Skutečné problémy ovšem nastaly při sjednávání nového kontraktu, které bylo zahájeno na počátku července. Mezi nejobtížnější body patřilo stanovení harmonogramu dodávek, právní náležitosti možného vypovězení smlouvy a zejména cena, kdy Steyr pravděpodobně nesusouhlasil s dohodnutou cenou za jeden kus. Česká strana původně počítala s tím, že zůstane u dohodnuté ceny za jeden kus, což by znamenalo, že celý obchod vyjde ČR zhruba o 54 procent levněji, než jaký byl původní předpoklad. Tento cenový posun ovšem Steyr nechtěl přijmout. V létě 2008 tak probíhala tvrdá vyjednávání a ještě na konci roku byla většina těchto bodů stále na stole.³⁵ Dle diplomatických zdrojů byla pro vyjasnění sporných bodů klíčová schůzka v prosinci 2008 na úrovni náměstků ministrů obrany, po níž následovalo již spíše ladění technických detailů. Jasně o podstatě celé dohody tedy bude až v prvních měsících roku 2009.

Stojí za připomenutí, že v roce 2009 se Česká republika může ocitnout v opačné situaci, kdy se bude Rakousku snažit prodat 10–20 kusů svých nepotřebných bitevníků L-159. Problémem na rakouské straně jsou zejména finance, navíc se Rakušané budou rozhodovat mezi dalšími nabídkami.

Ostatní témata

Minulostní agenda (zejména spjatá s poválečným odsunem a tzv. Benešovými dekrety) nepředstavuje od vstupu do EU vitální položku v česko-rakouských vztazích, udržuje si ovšem nezanedbatelný konfliktní potenciál. V roce 2008 došlo na rakouské straně k dalším pokusům o aktivizaci těchto témat a v této souvislosti je třeba si všimnout zejména kroků lidoveckého mluvčího pro záležitosti vyhnanců Norberta Kappellera a *Sudetoněmeckého krajanského sdružení* (SLÖ). Kappeler po celý rok 2008 usiloval o to, aby se minulostní otázky dostaly na nejvyšší bilaterální úroveň, v únoru kritizoval např. sociálnědemokratického kancléře Gusenbauera za to, že tuto oblast explicitně nenastolil při lednovém setkání s českým premiérem ve Vídni.³⁶ Váhu těmto pokusům později dodal i státní tajemník rakouského ministerstva zahraničních věcí Hans Winkler, který se spolu s Kapellerem počátkem dubna kriticky vyjádřil na adresu zemí, jež neprojevují vstřícnost vůči požadavkům vysídleneckých svazů. V téže době SLÖ přijala deklaraci, v níž opakuje obvinění vůči ČR i SR z genocidy a vznesla

požadavek na odškodnění. Dle dostupných informací však podobné snahy neměly na nejvyšší úrovni patřičnou odezvu a minulostní téma zůstává tak mimo nejvyšší bilaterální agendu. Přesto však bude česká diplomacie vzhledem k vysídleleckým aktivitám v roce 2008 potřebovat vysokou míru nasazení, aby k politizaci minulostní agendy nedocházelo ani v budoucnosti, tím spíše, že nový rakouský ministr zahraničních věcí Michael Spindelegger zvolil před svou lednovou cestou do Prahy minulostní otázky jako jedno z témat, které by rád nastolil k jednání.

S určitými výhradami Rakousko uznalo právo České republiky na umístění radarové základny amerického protiraketového systému, což je téma, které částečně negativně ovlivňovalo vzájemný vztah v roce 2007.

V politické rovině tedy rok 2008 přinesl zklidnění situace, citlivé otázky nebyly zdůrazňovány ani v kampani předčasných rakouských parlamentních voleb. Pokračovala vysoká intenzita návštěv na prezidentské úrovni a dobrým důkazem česko-rakouské vzájemnosti bylo i vyvrcholení vzpomínek na rok 1968, v němž Rakousko přijalo tisíce českých emigrantů. Symbolický význam také mělo rozhodnutí nového rakouského ministra zahraničních věcí M. Spindeleggera učinit jako svou první zahraniční cestu návštěvu České republiky (namísto tradičního Švýcarska). Postupným uvolňováním „tradiční“ bilaterální zátěže – a pokud tento trend zůstane zachován i v příštích letech – se otevírají možnosti širších úvah o regionální spolupráci či o spolupráci v evropských otázkách. Na závěr lze pouze přidat postřeh, že rakouská média věnují české zahraniční a zejména evropské politice poměrně značnou pozornost.

Hospodářské vztahy a resortní spolupráce

Obchodní výměna

V roce 2007 narůstal rakouský vývoz do České republiky, čímž došlo ke snížení tradičně kladného salda ve prospěch ČR. Rok 2008 (data jsou k dispozici pouze za prvních 8 měsíců)³⁷ pak znamenal návrat rakouského vývozu k předchozím hodnotám a český vývoz naopak vykazoval známky většího oživení. V průběhu roku však došlo k postupnému zpomalování a i vzhledem k sílící hospodářské krizi lze očekávat zpomalení růstu obchodní výměny. Nejvíce v roce 2008 rostl obchod s energetickými produkty – na straně Rakouska táhl vývoz obchod s ropnými deriváty, oproti tomu ČR zaznamenala výrazný růst ve vývozu uhlí a elektrické energie. Významu energetické problematiky v politické rovině tedy odpovídá i dynamický rozvoj obchodní spolupráce v tomto odvětví. Naopak předběžné výsledky za rok 2008 ukazují, že se nedařilo tradičně silné komoditě – stroje a přepravní zařízení –, která dokonce zaznamenala oproti roku 2007 pokles, který se ovšem týkal obou stran. Stagnace či dokonce pokles právě v této oblasti, která tvoří až 40 procent vzájemného obchodu, je pro celkový výsledek rozhodující. Protože data byla v době dokončování textu k dispozici pouze za období leden–srpen 2008, statistiky ještě nezahrnou závěr roku, kdy se začala ve větší míře projevovat hospodářská krize. Úsilí o zachování vysoké úrovně vzájemné obchodní výměny by mělo být právě v této době jednou z priorit české zahraniční politiky, vezmeme-li v úvahu, že Rakousko patří mezi přední obchodní partnery a že výkon českého hospodářství je z většiny závislý na zahraničním obchodu.

Investice

Pravděpodobně nejvýznamnější rakouskou investicí v ČR za rok 2008 byl listopadový nákup 92,4procentního podílu v *Burze cenných papírů Praha* (BCPP), který se podařilo uzavřít vídeňské burze. Pro vídeňskou burzu šlo o zásadní pokrok při expanzi do zemí střední a východní Evropy. Pro pražskou burzu znamená tento krok vidinu posílení expanze českých kapitálových trhů. Předními akcionáři vídeňské burzy jsou Bank Austria Creditanstalt a Erste Group Bank, která je vlastníkem České spořitelny a která je jednou z nejsilnějších skupin ve středoevropském regionu. Mezi další významnější investice patřil nákup 34 procent litovelské strojírenské firmy Papcel, další rozšíření nábytkářského obchodního domu KIKA (do Liberce) a plán rakouského Immorentu postavit v Plzni administrativní park. Nejvýznamnějšími rakouskými investory v ČR i v roce 2008 zůstaly banky – Erste Bank, Bank Austria Creditanstalt a Raiffeisenbank, následovány dodavatelem stavebních materiálů Bramac.

České investice v Rakousku jsou i nadále spíše popelkou, v posledních letech se však zájem zvyšuje. Zajímavým počinem byl jeden a půl roku trvající proces kompletního převzetí rakouského výrobce nealkoholických nápojů Waldquelle Kobersdorf Karlovarskými minerálními vodami, zakončený v prosinci 2008 (to mj. vyvolalo i určitou emotivní odezvu u některých rakouských médií). Důkazem zvýšeného zájmu o investice v Rakousku je také možnost, že se ČEZ zúčastní privatizace hornorakouské společnosti Energie AG.³⁸

Otevření rakouského pracovního trhu

Tradičním bodem ČZP vůči Rakousku po vstupu do EU je úsilí o otevření rakouského pracovního trhu českým občanům, které zůstalo i v roce 2008 Rakouskem oslyšeno. Rakousko svůj pracovní trh pootevřelo omezeně na počátku roku pro obory, které poctíují nedostatek pracovních sil³⁹. Trh byl otevřen jen na období jednoho roku, navíc zaměstnání zahraničního pracovníka vyžaduje potvrzení pracovního úřadu, že na dané místo není rakouský zájemce. Širší uvolnění pracovního trhu prosazoval v roce 2008 rakouský ministr hospodářství a práce Martin Bartenstein a v závěru roku 2008 se ke tlaku na Rakousko (ale i Německo, Belgie a Dánsko, které využívají přechodných období) přidala i EK.⁴⁰ Klíčovým obdobím pro rozhodování rakouské vlády budou první týdny roku 2009, neboť do dubna tohoto roku bude muset být EK informována o možném prodloužení přechodného období. Lze spíše očekávat prodloužení do dubna 2011. K tomu je ovšem nutné dodat, že ani zmíněné uvolnění pracovního trhu pro vybrané profese nezvýšilo zájem o práci v Rakousku očekávaným způsobem. Pro českou stranu by otevření pracovního trhu tedy spíše bylo symbolickým gestem, otázkou zůstává, zda se situace nezmění tváří v tvář prohlubující se globální hospodářské stagnaci, jejímž průvodním jevem je rovněž rostoucí nezaměstnanost a inklinace k protekcionismu.

Doprava

Problémem v česko-rakouském vztahu zůstává propojení dopravních infrastruktur. V roce 2008 bylo středem nejžhavějších diskusí dálniční propojení Brna s Vídní. Již v roce 2007 bylo podepsáno memorandum k vybudování této trasy, problémy ovšem

přetrvávaly na obou stranách (jak výhrady ekologů, tak nedostatek financí). V červnu 2008⁴¹ česká vláda definitivně rozhodla o dostavbě rychlostní silnice R52 z Pohořelic do Mikulova a později také o dálničním obchvatu Břeclavi a prodloužení rychlostní silnice R55 až k rakouským hranicím. V cestě nyní ještě stojí rozhodnutí Ústavního soudu z počátku prosince 2008, který uložil Nejvyššímu správnímu soudu přezkoumat, zda vyhlášení územních plánů, schválených před prvním lednem roku 2007, má povahu obecné vyhlášky. Toto řízení však nezastavilo přípravu stavby R52, která by měla začít v roce 2010 a v roce 2014 by měla být napojena na rakouskou dálnici A5.⁴² Smluvní základ tomuto napojení měla poskytnout mezivládní dohoda, k jejímuž podpisu se 19. září chystali ministři dopravy Aleš Řebíček a Werner Fayman. Kvůli formálním pochybením však český ministr dopravy neobdržel od ministra zahraničních věcí K. Schwarzenberga plnou moc k podpisu dohody, a ten byl – k velké nelibosti Jiho-moravského kraje, některých poslanců i rakouské strany – odložen. Této kauze byla věnována značná pozornost jak v Poslanecké sněmovně Parlamentu ČR, tak i v médiích. Nakonec bylo dohodnuto, že smlouvu v lednu 2009 podepíše za ČR český velvyslanec v Rakousku Jan Koukal.

Rakouská A5 i česká R52 jsou součástí plánované transevropské dopravní sítě, známé pod zkratkou TEN-T. Součástí téže sítě jsou i další dva projekty – železniční a dálniční spojení Českých Budějovic s hornorakouským Linzem. Současné propojení představuje jakési „úzké hrdlo“ v severojižní evropské trase. Mezi ČR a Rakouskem v této věci bohužel dlouhodobě nepanuje shoda. Zatímco ČR trvá na propojení dálničním i železničním, Rakousko se k možnosti dálničního propojení staví zdrženlivě a upřednostňuje pouze železniční trasu. Podle dostupných informací se však v roce 2008 oběma projekty již zabývala spolková vláda a zařadila je na seznam prioritních dopravně-stavebních akcí svého funkčního období. Dokončení realizace v dohledné době se však nepředpokládá.

Zdravotnictví

V říjnu 2008 se ve Znojmě konala schůzka ministrů zdravotnictví (Tomáš Julínek a Andrea Kdolsky), která navazovala na neoficiální rozhovory ze srpna 2008 na úrovni generálních ředitelů obou ministerstev. Významným tématem tohoto jednání byla přeshraniční mobilita pacientů a hlavním výsledkem byl podpis dohody, která umožní záchranným týmům z obou stran hranice zasáhnout podle toho, který je v danou chvíli blíže k řešené události. Lidé z příhraničního regionu by rovněž měli možnost užívat lékařské péče v nemocnicích na druhé straně hranice (pro obyvatele z Dolních Rakous jde o nemocnici ve Znojmě, pro Jihočechy o nemocnici v rakouském Gmündu). Dalším zdravotnickým tématem je rovněž vzájemné poskytování informací mezi hygienickými stanicemi o výskytu možných epidemií. Projekty spolupráce v oblasti zdravotnictví jsou prozatím dohodnuty do roku 2011 a celkové náklady se odhadují na cca 580 000 EUR.⁴³

Kulturní spolupráce

V roce 2008 byla podepsána nová smlouva o spolupráci v oblastech kultury, školství, vědy, mládeže a sportu, která nahradila zastaralý dokument z roku 1977. Cesta k pod-

pisu dohody nebyla snadná. Po neúspěšných jednáních z let 1997–2001 bylo v roce 2002 dohodnuto, že bude respektována zmíněná smlouva z roku 1977. Proces sjednání nové kulturní dohody byl iniciován rakouskou stranou v roce 2004, klíčové expertní setkání se odehrálo v prosinci 2007. Návrh byl vládou schválen v září 2008, a k podpisu samému došlo – pro velké vytížení obou ministrů zahraničních věcí – až 21. listopadu. Návrh kulturní dohody předpokládá zřízení *Smíšené česko-rakouské komise*, která vytyčí konkrétní podmínky plnění dohody, popř. navrhne programy spolupráce. Dále např. řeší existenci Českého centra ve Vídni, které dosud nemělo smluvní ukotvení.⁴⁴

Jinak byla v oblasti kultury v roce 2008 pozornost upřena zejména na vzpomínkové akce, spjaté s 40. výročím událostí srpna 1968.

Přeshraniční spolupráce

Rámcové podmínky financování přeshraniční spolupráce z evropského operačního programu byly detailně popsány v předchozím vydání „analýzy“. Rok 2008 byl již rokem realizace některých projektů. V červenci bylo rozhodnuto o přidělení zhruba 8,5 milionu EUR na přeshraniční spolupráci na jih Čech. Peníze z evropského fondu by měly být určeny zejména na přeshraniční turistiku, kulturní aktivity, ale i na zlepšení dopravní infrastruktury, např. na opravu silnice vedoucí na rakouský Gmünd. V prvním posuzovacím kole o dotace usilovalo celkem 39 projektů, z toho 29 úspěšně (19 z nich bylo podáno s účastí Jihočeského kraje, o zbytek se dělí subjekty z kraje Vysočina a Jihomoravského kraje). Ve dnech 15. a 16. prosince se znovu sešel Monitorovací výbor Evropské územní spolupráce Rakousko–Česká republika spolupráce a ze 45 navržených projektů jich schválil 37. Na jejich realizaci by mělo dojít až v průběhu roku 2009.

POLSKO V ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITICE

Východiska a politický kontext

Polsko se – i díky politické spřízněnosti současných vlád – těší postavení jednoho ze strategických regionálních partnerů ČR a rok 2008 této skutečnosti ve všech směrech odpovídal. Jednou z nejvýznamnějších událostí roku 2008, která tomuto trendu odpovídá, bylo úspěšné dokončení procesu vytváření česko-polského fóra. V roce 2008 více méně stagnovalo řešení tzv. územního dluhu a došlo také na jeden poněkud rozpačitější moment, kdy obě země přišly s částečně si konkurujícími strategiemi pro politiku EU vůči zemím východní dimenze *Evropské politiky sousedství* (ENP) (vše viz níže). Stejně jako v roce 2007 lze českou politiku vůči Polsku rozdělit na „vysokou politiku“, která má potenciál oslovit českou politickou sféru, a „všednodenní agendu“, která je vedena zejména z exekutivní a administrativní roviny.

Díky velkému veřejnému i politickému zájmu o problematiku umístění prvků americké protiraketové obrany v ČR se ve srovnání s ostatními středoevropskými státy dostal Polsku nepoměrně větší prostor i ve vnitropolitické diskusi. O Polsku se v několika případech hovořilo jak na plenárních zasedáních PSP ČR, tak na jednání výborů. Padaly otázky a připomínky ke vztahu polské veřejnosti k protiraketám či ke koordi-

naci vyjednávání obou vlád s USA. Polsko bylo rovněž v politické diskusi využíváno ke kritice projektu v letním období, kdy se objevily spekulace, že by mohla být ukončena vyjednávání mezi Polskem a USA. Z analýzy parlamentních diskusí za rok 2008 vyplynulo, že opozice důsledně sledovala polské aktivity a každou zdrženlivost v přístupu vůči USA použila jako důvod ke kritice vládního postupu. Nelze se přitom ubránit dojmu, že ne zcela jasné zprávy o zpoždování v jednáních mezi Polskem a USA z druhé čtvrtiny roku 2008 byly opozicí interpretovány jako definitivní stav, jako skutečnost, že „Polsko odmítá na svém území zříditi aktivní část“ systému.⁴⁵ Tento postup svědčí buď o neporozumění, nebo o účelové politické (dez)interpretaci dostupných dat (zde je nutné dodat, že přinejmenším někteří opoziční poslanci, např. předseda Zahraničního výboru Jan Hamáček, polské zdržování chápali spíše jako diplomatickou hru⁴⁶). K tomu jen připomeňme, že „Polskem“ často argumentovali i představitelé vládních stran. Jejich opakované a trvalé vládní ujišťování o „striktní koordinaci“ či odmítání „zvolňování jednání“ z polské strany zněla obdobně nepřesvědčivě.⁴⁷ Při jednáních s USA nedocházelo mezi Polskem a Českou republikou ani tak ke koordinaci jako spíše ke vzájemné informovanosti – což je ovšem zásadní rozdíl.

Z racionálnější vedené diskuse vyplynulo základní dilema: zda může v Brdech stát radar za situace, kdy v Polsku nebude vybudována základna s interocepty. Vzhledem k nástupu nové americké administrativy a možným změnám v celém projektu bude tato otázka klíčová i v roce 2009. Oproti roku 2007 z politické diskuse vymizela kritika přílišné vazby české vlády na polský euroskepticismus, reprezentovaný zejména polským prezidentem či expremiérem Jaroslawem Kaczyńským. Je tedy patrné, že polarizace a politizace některých zahraničněpolitických témat vtáhla do politické diskuse i jinak politicky, mediálně a veřejně nepříliš zajímavý vztah ČR k Polsku. K doplnění obrazu o politické diskusi ve vztahu k Polsku je ještě nutné připomenout otázku tzv. hraničního dluhu, jehož řešení bude podléhat parlamentnímu souhlasu, a který zasáhl přinejmenším do regionální politiky, ale částečně i do diskusí mezi poslanci a senátory. Za stávající situace – a navzdory značné politické polarizaci – však není nutné se obávat, že by velké strany nenalezly v této věci společnou řeč.

V oblasti smluvních vazeb došlo pouze k dílčí změně v *Dohodě mezi vládou České republiky a Polské republiky o hraničních přechodech*, upravující režim na přechodu Glucholazy–Mikulovice. Dále byl v roce 2008 byl spuštěn ratifikační proces *Smlouvy mezi Českou republikou a Polskou republikou o provádění geologických prací v oblasti společných státních hranic*, která byla dohodnuta v prosinci 2007 a kterou v prvním čtení v říjnu schválila Sněmovna PČR a následně doporučil k ratifikaci i sněmovní Zahraniční výbor (viz níže). Velký úspěchem a posunem v bázi bilaterálních vztahů představuje listopadový podpis *Memoranda o porozumění*, v němž Karel Schwarzenberg a Radosław Sikorski (ministři zahraničních věcí) schválili vznik Česko-polského/ Polsko-českého fóra. O fóru se jednalo zhruba rok a mělo by se stát trvalou platformou pro společné iniciativy v oblasti kultury, umění, vědy, vzdělávání, přeshraniční spolupráce, mládežnických výměn a podobně (více viz níže). Specificky kulturně zaměřený charakter mělo podepsání *Programu spolupráce na léta 2008–2010* mezi ministerstvy kultury ČR a Polska v září 2008, které specifikuje provádění existující smlouvy o spolupráci v oblasti kultury, školství a vědy z roku 2003.⁴⁸

Agenda a události

Obdobně jako v roce 2007 byla agenda ČZP vůči Polsku spoluurčována průběhem jednání o americkém protiraketovém systému a evropskými otázkami. V evropských otázkách již nešlo pouze o postoj k *Lisabonské smlouvě*, ale také o blížící se české předsednictví Radě EU, energetickou politiku a o řešení silící hospodářské recese.

V roce 2008 se uskutečnila řada bilaterálních setkání na nejvyšší úrovni, která – kromě dalších jednání na okraji V4 či multilaterálních fór – podtrhovala vysokou kvalitu současných česko-polských vztahů. Prezident Klaus vykonal dvě bilaterální návštěvy Polska (v březnu a říjnu), v červenci přijal polského prezidenta v Lánech, kromě toho se v Praze v lednu setkal s polským premiérem Donaldem Tuskem a v listopadu s ministrem zahraničních věcí R. Sikorským. Premiér Topolánek sice v roce 2008 nevykonal čistě bilaterální cestu do Polska, v lednu 2008 se však uskutečnila významná oficiální návštěva polského předsedy vlády D. Tuska. Ten se v Praze kromě českého premiéra setkal se všemi nejvyššími českými ústavními činiteli. Mezi témata jednání patřily plány na vybudování německého centra proti vyhánění, české předsednictví v EU a energetická bezpečnost, hlavním tématem ovšem byla problematika amerického protiraketového systému.

Jednání o protiraketové obraně

Polsko i Česká republika zaujímaly poněkud odlišný postoj k vyjednávání s USA. Polsko vyžadovalo od USA dodatečné investice do své obrany, a tento postup byl ještě zdůrazněn po nástupu Tuskovy vlády, ČR si podobné podmínky nekladla. Ještě den před lednovou pražskou návštěvou prohlásil polský premiér, že dohodu podmiňuje zvýšením bezpečnosti Polska, a např. polský ministr obrany Bogdan Klich neváhal v této souvislosti užívat i poměrně ostrá slova. Kromě poskytnutí obranných systémů Patriot 3 či THAAD požadovalo Polsko také uzavření samostatné dohody o vzájemné vojenské spolupráci. Na jednání samém se sice premiéři shodli, že upřednostňují kvalitu před rychlostí, ale odlišné strategie si oba státy podržely. Na konci února tento fakt jasně vyjádřil premiér Tusk, když prohlásil, že polsko-americké rozhovory o základně pravděpodobně skončí až poté, co jednání uzavře ČR, či dokonce až po amerických prezidentských volbách (což se ovšem nakonec nestalo).⁴⁹ Polští představitelé navíc opakovaně prohlašovali (např. ministr zahraničních věcí Sikorski), že se Polsko necítí ohroženo Íránem, svůj eventuální souhlas pojímali spíše jako vstřícnost vůči důležitému spojenci.⁵⁰ I zde se tedy oba státy rozcházely.

Pokud jde o vzájemnou komunikaci, Polsko se zajímalo o české zkušenosti z vyjednávání o dohodě SOFA, které ČR uzavřela v září, kdy byla polská jednání téměř na začátku.⁵¹ Pokud bylo možné hovořit o určité koordinaci, pak šlo zejména o společné kritické postoje vůči Rusku, které je k americkým plánům ve střední Evropě vysoce nesmiřlivé. V průběhu roku sice pravděpodobně docházelo k určitým kvalitativním posunům v komunikaci s polskou stranou, došlo však i ke drobné rozmišce na počátku března 2008, kdy se český premiér Topolánek v televizní debatě polemicky vyjádřil k polskému tvrdému postoji vůči USA a zpochybnil smysluplnost polské strategie. Na Topolánkova slova dokonce reagoval polský expremiér Jarosław Kaczyński (PiS) a kritizoval Tuskovu vládu, že svým přístupem ztrácí v ČR důležitého spojence.

Natolik vyhrocená situace z jara 2008 nebyla, ale určité komunikační problémy pokračovaly, což dokumentuje např. výrok české ministryně obrany Vlasty Parkanové (KDU-ČSL) z března 2008, kdy otevřeně připustila možnost, že se Polsko s USA nedohodnou.⁵² Tento výrok sice M. Topolánek později označil za předčasný, i tak ovšem svědčí o určité české nejistotě ohledně stavu polsko-amerického jednání. K nejistotě ostatně přispívala i americká strana, která několikrát připustila možnost fungování brdského radaru i bez polských protiraket, či možnost ukončení jednání s Polskem. K dohodě mezi Polskem a USA nakonec v létě 2008 došlo, navíc zhruba v době, kdy veřejná podpora pro umístění amerických raket v Polsku narostla v souvislosti se srpnovým rusko-gruzinským konfliktem. Vzhledem k nástupu nového amerického prezidenta Baracka Obamy (leden 2009), který zaujímá k protiraketovému systému vlažnější postoj než republikánská administrativa George Bushe, není však scénář „český radar bez polských raket“ stále ještě zcela mimo hru.

Ať už probíhala komunikace mezi ČR a Polskem ohledně amerických plánů na protiraketový systém jakýmkoli způsobem, je nepochybné, že celá záležitost zásadně přispěla k zúžení vazeb mezi oběma zeměmi. Dobrým důkazem takto zesílené komunikace je fakt, že v předchozích letech byla nastolena otázka, jak posílit mechanismy setkávání na pracovních a expertních úrovních. Pro upevnění takové komunikace byla ke konci roku 2007 podepsána dohoda o spolupráci mezi MZV Polské a České republiky.⁵³ Hodnocení míry naplňování této dohody se sice různí – zejména v souvislosti s blížícím se předsednictvím je kapacita vysokých činitelů MZV téměř vyčerpána a namísto pravidelných setkávání, která by měla připravovat a navrhnout velvyslanectví obou zemí, docházelo spíše k ad hoc pracovním konzultacím, např. na okraji multilaterálních fór. Díky existenci silných společných témat však byla intenzita setkávání na expertních či pracovních úrovních v roce 2008 posilována⁵⁴ bez ohledu na zmíněnou dohodu o spolupráci.

Evropská témata

V první polovině roku 2007 převládala na politické úrovni česko-polských vztahů témata spjatá s vyjednáváním reformní – lisabonské – smlouvy. Takto silné jednotící téma se v roce 2008 neobjevilo, přičemž je rovněž nutné předeslat, že současná polská vláda se od počátku profiluje jako proevropštěji naladěna než česká koaliční vláda, což připustil po jednání s polským premiérem Tuskem i předseda Senátu ČR Přemysl Sobotka. Určitou změnu postoj prodělal i polský prezident Lech Kaczyński, který oproti původnímu, velice zdrženlivému stanovisku vůči smlouvě po jejím odmítnutí v irském referendu opakovaně zdůrazňoval, že Polsko nebude překážkou *Lisabonské smlouvě*. Před letní návštěvou polského prezidenta v ČR se dokonce objevily spekulace, že se L. Kaczyński pokusí zapůsobit na českého prezidenta, aby k *Lisabonské smlouvě* zaujal vstřícnější postoj. Dle polských médií mělo totiž těsně před českou návštěvou polského prezidenta dojít k domluvě mezi ním a francouzským prezidentem Nicolasem Sarkozym. Polskému prezidentu měla být slíbena výstavba továrny na motory Peugeot v Polsku, Kaczyński měl na oplátku slíbit, že nebude blokovat přijetí *Lisabonské smlouvy* a navíc v tomto směru působit i na V. Klause, s nímž ho pojí blízké politické vztahy. Oba státníci sice podobné spekulace odmítli, ratifikace *Lisabonské*

smlouvy přesto byla hlavní náplní jejich červencového pracovního setkání v Lánech. Ve své interpretaci tohoto dokumentu se poměrně výrazně lišili. V tomto období bylo pro českou diplomacii důležité nenechat se vmanévrovat do situace, kdy by ČR byla jediným státem odmítajícím *Lisabonskou smlouvu*. K tomu je ještě nutné doplnit, že polský prezident existenci slíbu, že nebude stát *Lisabonské smlouvě* v cestě, stále potvrdzoval, ale přesto ji do konce roku 2008 nepodepsal.

Na nejvyšší úrovni opakovaně zaznívala prohlášení o úzké spolupráci v průběhu českého předsednictví v Radě EU, zejména v oblasti východní politiky EU a energetiky. Explicitně tento zájem vyjádřil M. Topolánek před pracovním setkáním s D. Tuskem na okraji jednání V4 v listopadu 2008.⁵⁵ V některých klíčových momentech ve druhé polovině roku, kdy by bylo možné demonstrovat solidaritu se středoevropskými státy (např. summity věnované klimatickému balíčku), se však Česká republika ke společným prohlášením nepřidala, právě s odkazem na svou budoucí předsednickou roli, která by neměla spočívat pouze v prosazování úzkých regionálních priorit, ale také (a zejména) ve zprostředkovatelské a kompromisní funkci.

V souvislosti s českým předsednictvím v Radě EU polská strana se zvyšující intenzitou projevovala zájem o sdílení zkušeností, na českém MZV je přítomna polská diplomatka a probíhá řada konzultací na nejrůznějších pracovních úrovních. Polský premiér rovněž aktivně i na visegrádských summitech zdůrazňoval potřebu solidarity a podporu českému předsednictví.

Pokud jde o východní politiku, rozpaky vzbudil částečně si konkurující přístup obou států ke způsobu, jak komunikovat své a visegrádské priority vůči „východní politice“ EU (více viz část věnovaná V4 a kapitola 11 Elsy Tulmets – *Země východní dimenze Evropské politiky sousedství v české zahraniční politice*). Tyto rozpaky se neprojevily na oficiální úrovni česko-polských vztahů, ale je fakt, že např. bývalý polský premiér J. Kaczyński obvinil polskou vládu, že při přípravě Východního partnerství Českou republiku obešla, což může narušit strategické vztahy obou států. Dle oficiální (a to i české) interpretace celého problému však polská iniciativa bezprostředně navázala na český *non-paper* z dubna 2008 a nešlo tedy o pokus o obejití ČR. Je zřejmé, že právě problematika východní politiky EU, energetické politiky a částečně snad i západního Balkánu skýtají největší potenciál pro vzájemně se obohacující bilaterální vazby.

Tento postřeh neznamená, že by ve zmíněných oblastech měly oba státy nutné shodné zájmy, naopak, jak v oblasti východní, tak i energetické politiky existují odlišné přístupy i zájmy, které nezmizí jen díky politicky nadstandardním vztahům. ČR a Polsko se příliš neshodnou jak v názorech na pokračování liberalizace trhu s energiemi, tak v některých oblastech energetické bezpečnosti (např. české plány na plynovod Gazela). Na druhou stranu pozitivně působí pokračující obchodní a investiční propojování v oblasti energetiky v obou státech a např. společný zájem udržet při životě ropovod Družba.

Na počátku roku 2008 se podobně jako ve vztahu k Rakousku objevily po vstupu do schengenského prostoru problémy s nárůstem počtu čečenských migrantů z Polska přes území ČR do Rakouska. Tuto problematiku se však podařilo včas diplomaticky neutralizovat. Statistiky ze závěru roku 2008 také ukázaly mírný nárůst kriminality

(zejména krádeží aut). Bez ohledu na tyto skutečnosti jsou celkové zkušenosti se zavedením schengenského režimu pozitivní zejména v oblastech turistiky, obchodu, přeshraniční spolupráce či dopravy (více níže).

Ostatní témata

Patrně nejvýznamnější událostí roku 2008 bylo podepsání memoranda o zřízení Česko-polského/Polsko-českého fóra. Česko-polské fórum vyšlo z české iniciativy a polská strana reagovala od počátku pozitivně. Fórum si klade za cíl být platformou pro podporu existujících i nových aktivit v oblasti politiky, sportu, kultury, vzdělávání, vědy, historie, výměny mládeže, přeshraniční spolupráce, médií, hospodářství atd. Iničiátoři fóra věří, že v případě jeho úspěchu by mohlo přispět k posílení nezávislosti bilaterální relace mezi ČR a Polskem na aktuálních politických podmínkách, které mohou, ale také nemusí být příznivé. K podpisu memoranda došlo v listopadu 2008 ministry zahraničních věcí obou států, do konce roku 2008 probíhalo naplňování formální struktury fóra, tj. programové rady, koordinátora fóra a administrátora fóra. Programová rada funguje jako poradní orgán ministra zahraničních věcí a hodnotí návrhy na udělení finančních prostředků. Finanční prostředky činí 5 milionů Kč na dva roky na každé straně, půjdou z rozpočtu MZV. Po dvou letech bude systém financování – stejně jako fungování fóra samého – zhodnocen. Na hodnocení fóra bylo v roce 2008 ještě brzy. Bude zejména záležet na zájmu a schopnostech subjektů, žádajících o granty, a na schopnosti fóra zasáhnout do širšího povědomí odborné veřejnosti. Přesto však myšlenka i vznik fóra může představovat velice silný impulz pro všestranné zkvalitnění vzájemných vztahů s Polskou republikou.

Oba státy spojuje skutečnost, že se do větší či menší míry potýkají s historickou zátěží bilaterálních vztahů s Německem. Dalším poměrně vitálním tématem – alespoň prvních měsíců roku 2008 – proto bylo zřízení německého dokumentačního centra věnovaného dějinám vynucených migrací v důsledku války. Na lednovém setkání se premiéry obou států shodli na tom, že stávající koncepci centra odmítají. Polsko a ČR však zaujímaly odlišné strategie vůči kontroverznímu německému plánu. Zatímco Česká republika se může opřít o *Česko-německou deklaraci* z roku 1997 a dlouhodobě odmítala politizaci tohoto tématu, stejně jako víceméně odmítala komentovat plány na výstavbu centra (jakkoli nebylo o odmítavém stanovisku ČR pochyb), Polsko se naopak nebránilo často i vyhrcočeně politickým postojům a plánované Centrum proti vyhánění představovalo po dlouhou dobu neuralgický bod v polsko-německých vztazích. ČR vedla na toto téma s Polskem intenzivní dialog. Po vládní výměně v Polsku navíc existovala větší vůle k dohodě s Německem, s nímž Polsko rovněž udržovalo intenzivní komunikaci, a po zveřejnění definitivní koncepce centra v únoru 2008 (pracovní název „viditelné znamení proti exodu a vyhánění“) polská strana s realizací souhlasila. Odlišné postoje k minulostní agendě však nadále přetrvávají.

Ani v roce 2008 se nepodařilo nalézt odpověď na otázku, jak nahradit v červnu 2008 zrušený generální konzulát v Katovicích⁵⁶ a jak adekvátně využít prostory jeho budovy. Rok 2008 přinesl oproti roku 2007 spíše zdržení řešení tzv. hraničního dluhu cca 386 ha území vůči Polsku, který vznikl v roce 1958 napřímením hraniční čáry v délce 80 km. V roce 2007 vláda rozhodla, že kompenzace se neuskuteční finanční

cestou, s čímž by polská strana s největší pravděpodobností nesouhlasila, naopak, že má proběhnout ve dvou etapách a vyrovnání bude provedeno předáním vytipovaných pozemků. Proti kompenzaci se však zvedla vlna odporu dotčených obcí. Razantní odmítání zaznívá např. z obce Kunratice ve Frýdlantském výběžku, která se obává, že by posun hranice zvýšil již existující ekologickou zátěž, spjatou s elektrárnou Turów či s nedalekým povrchovým dolem. Za obce se postavil i Liberecký kraj, což bylo před blížeji se volbami vcelku pochopitelné. Ministerstvo vnitra ČR, které je odpovědné za vytipování území k vyrovnání dluhu, se tak dostalo do obtížné situace. Jednání se prodloužilo až do období po krajských volbách navzdory závazku, že MV bude mít pozemky připravené v červnu 2008. Celou situaci dále ztěžuje fakt, že stovky hektarů příhraničních pozemků, jež v roce 1958 připadly Československu, nemají jasného vlastníka. Pozitivním faktem naopak je, že s výjimkou několika poslanců ODS z dotčených krajů se na vyrovnání shodnou dvě největší české strany, které se přinejmenším verbálně zavázaly k podpoře návrhu vyrovnání, a to i navzdory výhradám obcí a krajů. Dle jejich soudu mají státní zájmy, spojené s dobrými vztahy s Polskem, přednost před výhradami obcí.⁵⁷ Tento signál je nezbytný, neboť ke zdárnému završení celého procesu je zapotřebí parlamentního souhlasu ústavní většinou.

S příhraniční problematikou souvisí ještě jedna otevřená otázka. V posledních letech roste v prostoru společných polsko-českých hranic nebezpečí průniku podzemních vod z uzavřeného a zatopeného polského dolu Morczinek do českého dolu ČSM. Pro jeho eliminaci by bylo zapotřebí provést vrt z české strany do Polska a snížit tak hladinu podzemních vod v zatopeném dole. Několikaleté pokusy dohodnout se s polskou stranou na řešení této situace v rámci stávající bilaterální úpravy byly neúspěšné. Polsko trvalo na sjednání nové mezinárodní smlouvy, neboť dle jejího výkladu existující smlouva (z roku 1986) tyto otázky neřeší. V polovině prosince 2007 byl v polském Rybniku dohodnut a technicky parafován návrh nové smlouvy, která umožňuje smluvním stranám, aby mohly být realizovány důlní práce i v oblasti státních hranic.⁵⁸ V roce 2008 probíhal v ČR ratifikační proces, který by měl být ukončen v prvních měsících roku 2009.

Přeshraniční spolupráce

Společné hranice s Polskem rozhodně neskýtají jen problematický potenciál. Naopak, právě zde lze hovořit o značné dynamice spolupráce, umocněné vstupem obou států do Schengenu. Přeshraniční spolupráce sice vychází zejména z místních aktivit a zájmu lokálních spolků a sdružení, bez formální a finanční podpory by ovšem většina projektů nemohla vzniknout. Hlavním finančním garantem rozvoje přeshraničního styku je operační program EU *Přeshraniční spolupráce ČR–Polsko*.⁵⁹ Z české strany jsou do něho zapojeny kraje: Liberecký, Královéhradecký, Pardubický, Olomoucký a Moravskoslezský. Financován je z Evropského fondu pro regionální rozvoj a pro českou stranu je plánováno 103,68 milionu EUR. První projekty byly přijímány od ledna 2008 a o jejich osudu rozhoduje Monitorovací výbor Operačního programu Přeshraniční spolupráce České republiky–Polské republiky. V září 2008 se v polském městě Ladek Zdrój konalo za účasti zástupců ČR, Polska a EK již druhé setkání to-

hoto výboru a bylo schváleno 51 projektů za přibližně 60,5 milionu EUR.⁶⁰ Pro ilustraci, Olomoucký kraj na počátku roku 2008 deklaroval zájem získat v následujících šesti letech z evropských fondů asi 200 milionů Kč, které hodlá vynaložit na projekty věnované opravám vozovek v příhraničních oblastech, na zřízení stezek pro turisty na koních apod. Liberecký kraj např. podal společně s Dolnoslezským vojvodstvím projekt na obnovení železniční trati z Harrachova do Sklářské Poreby, které by mělo být využito již pro dopravu polských fanoušků na Mistrovství světa v klasickém lyžování v Liberci (na české straně byl provoz zahájen v září 2008).

Konkrétním naplněním přeshraniční spolupráce jsou dále společné hlídky policistů, které měly premiéru při lednovém Světovém poháru v letech na lyžích v Harrachově, s podobnou spoluprací se počítá i při pořádání mistrovství světa v klasickém lyžování. Od roku 2008 dále fungují společné hlídky v Bohumíně, Českém Těšíně, na Bruntálsku a Opavsku. V bezpečnostní oblasti dále došlo k posunu únorovým podpisem dohody, která detailně řeší spolupráci Slezského vojvodství v Polsku a Moravskoslezského kraje při rozsáhlých požárech, přírodních katastrofách a průmyslových haváriích. Záchranáři již sice spolupracují od roku 2000, ale současná dohoda je detailnější a řeší např. i pojištění za škody způsobené při zásahu. Obdobně laděnou dohodu podepsali v říjnu také hasiči Královéhradeckého kraje a Dolnoslezského vojvodství. Společný projekt od února 2008 rovněž připravují záchranáři v česko-polském pohraničí na Liberecku. Jeho cílem je vytvoření jednotného přeshraničního systému zdravotnické záchranné služby. Prostředky ve výši zhruba 20 milionů Kč mají být spolufinancovány z Operačního programu.

Další platformou pro přeshraniční spolupráci nadále zůstává *Česko-polská mezivládní komise pro přeshraniční spolupráci*, jejíž 14. zasedání se konalo ke konci října 2008 na Krajském úřadě Moravskoslezského kraje. Na české straně spadá činnost komise pod gesci MZV. Jednání se účastnilo cca 60 delegátů, mezi jinými polský velvyslanec v ČR, zástupci českých i polských ministerstev, euroregionů atd. Činnost komise odpovídá obecnějšímu trendu, kdy pro přeshraniční iniciativy již není tolik zapotřebí impulzu z vládní úrovně (již komise představuje), spolupráce se realizuje stále intenzivněji spíše na lokální a krajské úrovni nebo na úrovni euroregionů. Na tento vývoj by mělo odpovědět pracovní setkání předsedů komise na jaře 2009, kde by se mělo mj. rozhodnout o tom, jakým způsobem bude práce komise reagovat na měnící se podmínky v přeshraniční spolupráci, související např. se vstupem do schengenského prostoru či do EU jako takové.

Stranou regionální spolupráce nezůstávají ani euroregiony, zajímavým počinem za rok 2008 se zdá být rozhodnutí Euroregionu Nisa oceňovat nejlepší přeshraniční partnerství (v pěti kategoriích – komunální partnerství, bezpečnost a zdraví, vzdělávání, cestovní ruch, sport a kultura). Ve stejném euroregionu bylo také v září rozhodnuto o vzniku modelové přeshraniční evropské základní a mateřské školy pro české, německé a polské žáky. Euroregion Nisa dále např. inicioval vzájemnou spolupráci policistů na česko-polské hranici, zaměřenou zejména na předávání informací a sdílenou komunikaci.

Dopravní infrastruktura

Již v roce 2004 byla zahájena stavba čtyřkilometrové silnice přes polské území v oblasti Trojzemí, která má za cíl propojit Českou republiku, Polsko a Německo. Ještě v únoru 2008 se předpokládalo, že celá silnice bude hotová na podzim 2010, ovšem kvůli problémům s financováním nedošlo na polské straně k započetí stavby v plánovaném termínu, červen 2008. Německá a česká strana pokračovala ve stavebních pracích dle harmonogramu a na konci roku 2008 byly práce téměř skončeny. Silnice by umožnila napojit celý region na německou dálnici A4 a tím přispět ke zvýšení kvality dopravní obslužnosti i životního prostředí. Německo i ČR stavbu tohoto silničního úseku již spolufinancují (Německo 364 milionů Kč, ČR 70 milionů Kč), další finanční spoluúčast by však kvůli nutnosti uzavřít nové mezivládní dohody prodloužila stavbu přinejmenším o další dva roky. Pro všechny strany by tedy bylo výhodnější, pokud by Polsko našlo prostředky ve vlastním rozpočtu, či s pomocí evropských fondů.⁶¹ Až do konce roku 2008 však projekt, který má rozhodně více než regionální význam, na polské straně stagnoval.

Dalším zpozdujícím se projektem je dálniční spojení Bohumína na Karvinsku s polskými hranicemi. Očekává se, že s tříletým zpožděním by mohla první auta po novém dálničním spojení projet v roce 2011. Obtíže existují na obou stranách, na české straně šlo o problémy ekologického rázu a také problémy s územním rozhodnutím, stejně tak se protahovala jednání s polskou stranou, kdy nebylo jasné, zda bude Polsko schopné garantovat propojení obou úseků ve shodném termínu.

Na pracovním setkání českého velvyslance v Polsku Jana Sechtera s polským ministrem infrastruktury Cezary Grabarczykem zazněl návrh na zahájení diskuse na ministerské úrovni o propojení priorit v oblasti transportu. Teprve rok 2009 však ukáže, zda tento návrh dospěje k realizaci.⁶²

Obchodní vztahy⁶³

Stejně jako v roce 2007 měla Česká republika za prvních sedm měsíců mírně aktivní saldo (536 000 EUR). V oblasti exportu je ČR pro Polsko pátým nejvýznamnějším partnerem, v oblasti importu pak šestým. Na druhé straně, Polsko je pro ČR třetím největším vývozním partnerem a čtvrtým dovozním. Vzájemný obchod vykazoval obdobný (rostoucí) trend i čísla jako v roce 2007. Mezi hlavní vývozní komodity nadále patřily surový kov, kovové výrobky, stroje a vozidla. Hned na počátku roku převzala vedoucí pozici na trhu osobních vozů po české Škodě japonská Toyota. V roce 2008 pokračovalo prosazování sofistikovanějších forem výrobní a obchodní spolupráce, jako vytváření konsorcií či kapitálová účast. Celkově bylo v roce 2008 registrováno na polském území cca 100 zastoupení českých firem. Naopak dle některých informací roste zájem polských středních či menších firem zakládat firmy v ČR, přičemž tento zájem je povzbuzen nižšími byrokratickými nároky.⁶⁴

I v roce 2008 byla jednou z nejzajímavějších investičních oblastí energetika. Skupina ČEZ měla na počátku roku 2008 zhruba dvouprocentní podíl na polské energetice a již delší dobu měla zájem o koupi podílů v některých polských energetických společnostech, jejichž privatizaci zastavila vláda J. Kaczyńského. Nová vláda od konce roku 2007 připravovala privatizační plány, které zahrnovaly vstup na burzu některých

výrobců elektřiny. Zejména šlo o energetickou skupinu Enea, která měla na burzu vstoupit na jaře 2008.⁶⁵ Přesto, že se do poslední chvíle spekulovalo o zájmu ČEZ, na počátku listopadu se ČEZ nakonec rozhodl od svého záměru odstoupit s odůvodněním, že v iniciační fázi nebyl nabídnut dostatečně velký balík akcií, který by umožnil kontrolní podíl.⁶⁶ ČEZ však do budoucna nevyklučuje svůj zájem, pokud by byl nabídnut majoritní balík akcií, což může být očekáváno ve třetím čtvrtletí 2009. V roce 2009 bude ČEZ také patrně zvažovat účast na privatizaci energetické společnosti Tauron.⁶⁷ Kromě podílu na privatizaci stávajících energetických společností ČEZ plánoval v průběhu roku 2008 výstavbu dvou nových elektráren v Polsku o výkonu 400, resp. 800 megawatt, které by měly vzniknout do pěti let. Proto ČEZ v polovině září koupil od polského státu zbylých 25 procent akcií firmy Elektrownia Skawina za zhruba 657 milionů Kč. Zajímavým rozměrem investičních úvah je možný plán ČEZ investovat do zastaralého polského hornictví, které na investice nemá prostředky, výměnou za určitou kontrolu nad cenou a dodávkami uhlí v budoucnosti. Polský trh je největší ve střední Evropě, expanzi ČEZ do této oblasti lze tedy do budoucna dále očekávat.

Aktivním investorem v Polsku byla také česko-slovenská investiční a finanční skupina Penta, která již od roku 2007 vlastní polský maloobchodní řetězec Żabka. Ten v průběhu roku 2008 zahájil expanzi do ČR a Slovenska. V únoru Penta představila v Polsku projekt virtuálního mobilního operátora a v září vydala Penta prohlášení, že v nejbližší budoucnosti hodlá investovat v Polsku další miliardu eur. Investice se týkaly např. koupě tradičního polského výrobce plastových oken či zájmu o nákup polského výrobce helikoptér PZL-Swidnik prostřednictvím firmy Aero Vodochody, kterou Penta vlastní (do konce roku nebylo o prodeji rozhodnuto, předpokládá se však, že Aero bude vítězem soutěže). V souvislosti s expanzí do Polska Penta založila ve Varšavě svou pobočku.

Naopak jednou z významnějších polských investic v České republice byla např. investice firmy Organika do břevlavského Gumotextu a listopadová koupě zbylých 4,3 procenta Spolany Neratovice polskou chemičkou Anwil ze skupiny PKN Orlen. V dubnu 2008 byla sloučena česká firma Kofola s největším polským výrobcem nápojů Hoop, čímž vznikla skupina s druhým největším podílem na trhu s nealkoholickými nápoji v ČR.⁶⁸

O silicím obchodním propojení mezi ČR a Polskem také svědčí fakt, že Češi mají rostoucí zájem o obchodování na varšavské burze a patří zde mezi největší obchodníky. Na druhé straně záměr varšavské burzy o koupi pražské burzy cenných papírů byl v ČR hodnocen jako nejhorší možný scénář a k jeho realizaci nedošlo.

SLOVENSKÁ REPUBLIKA V ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITICE

Východiska a kontext

Vztah mezi Českou republikou a Slovenskou republikou v roce 2008 na jedné straně odpovídal jejich dlouhodobé nadstandardní úrovni, částečně byl však poznamenán některými odlišnostmi v zahraničněpolitickém směřování obou států (zejména ve vztahu k USA a Rusku). Z dlouhodobého analytického hlediska se jako velice zajímavá jeví

za první skutečnost, že se (stejně jako v roce 2007) vytrácejí ryze bilaterální témata, bilaterální setkání jsou z velké části strukturována podle unijní, visegrádské či jinak multilaterální agendy. Tento jev vypovídá o vysoké míře uspořádanosti vzájemných vztahů, ale otevírá i prostor k diskusi o dalším obohacení česko-slovenského vztahu. Dále dochází k prohlubování hospodářského propojení obou států, ať už v oblasti investic soukromých a (polo)státních společností, nebo přímo ve spojování aktivit v některých významných sektorech (doprava, energetika). Tato rostoucí vzájemná hospodářská závislost může do budoucna působit jako významný faktor v bilaterálních vztazích.

V politických diskusích bylo Slovensko zmiňováno pouze v souvislosti s kauzami, které s ryze bilaterální relací přímo nesouvisí. Například při červnové schůzi Poslanecké sněmovny zazněla v interpelaci J. Paroubka na premiéra Topolánka obava o Slovensko jako nejbližšího partnera v souvislosti s uznáním Kosova. Premiér v reakci vyjádřil plnou podporu Slovensku v jeho případných obtížích s maďarským sousedem, byť navazovat tuto problematiku na uznání Kosova odmítl.⁶⁹ Celkově se však i Slovensku hlubší politická diskuse vyhnula, a proto v roce 2008 nijak nevybočilo ze středoevropského kontextu.

Ve smluvní základně bilaterálního vztahu se Slovenskem došlo v roce 2008 k významnější změně pouze na poli obranné spolupráce (podpisem memoranda o vytvoření společné bojové skupiny EU) a energetiky (podpisem memoranda o porozumění, týkajícího se vzniku společného trhu s elektřinou a propojení přenosových soustav, obojí viz níže). Dále již vláda pouze odsouhlasila (duben) a předložila parlamentu k ratifikaci (září) dohodu mezi ČR a SR, kterou se mění některé dílčí aspekty stávající dohody o ochraně utajovaných skutečností. Druhým bilaterálním dokumentem, který byl v roce 2008 odsouhlasen vládou a čeká na ratifikaci, je dohoda o údržbě a opravách společných hraničních komunikací a mostů. Jednání o této dohodě probíhala již více let, a to mimo jiné i na úrovni komise pro přeshraniční spolupráci. Například s Polskem podobná dohoda existuje již od roku 1998.

Agenda a události

V roce 2008 pokračovala vysoká intenzita setkání na nejvyšších úrovních, včetně častých kontaktů mezi parlamentními aktéry. Předsedové vlád M. Topolánek a R. Fico měli možnost k jednáním na summitech V4 či na okrajích dalších multilaterálních fór. Ryze bilaterální setkání se konalo 21. srpna v Praze u příležitosti vzpomínkových akcí na rok 1968. Prezident Klaus zavítal na Slovensko v lednu 2008 jako na svou poslední zahraniční cestu ve svém funkčním období. Při své návštěvě se kriticky dotkl slovenských plánů na zavedení eura v roce 2009, mimo to byla tématem výměna názorů na *Lisabonskou smlouvu* a došlo i na vstup do schengenského prostoru.⁷⁰ Po svém znovuzvolení prezidentem ČR V. Klaus váhal, zda jeho první cesta povede právě na Slovensko, přičemž prezidentská kancelář upozorňovala, že pokud by se rozhodl navštívit jako první jinou zemi, nemělo by to být vykládáno jako „antislovenský krok“.⁷¹ Volba však nakonec přece jen padla právě na Slovensko a v březnu zde prezident vykonal krátkou pracovní návštěvu. V. Klaus při ní zopakoval obavy z kosovské nezávislosti, proti které je dlouhodobě i Slovensko. Došlo však i na bilaterálně kontroverz-

nější téma plánovaného amerického protiraketového štítu, vůči kterému Slovensko zaujímá přinejmenším zdrženlivý postoj. V. Klaus se snažil ubezpečit svého slovenského partnera, že americký systém by „spíše“ zvýšil bezpečnost v regionu.⁷²

Právě otázky spjaté s americkými plány na výstavbu protiraketového systému se zejména v první polovině roku 2008 staly důkazem odlišností v politickém zázemí zahraničních politik obou států. V lednu slovenský premiér odmítl v projevu ke členům Parlamentního shromáždění Rady Evropy projekt protiraketové obrany jako zbytečný, volal po zařazení této otázky na agendu jednání NATO a Evropské unie. Jeho slova byla o to významnější, že v téže době Slovensko Parlamentnímu shromáždění RE předsedalo. Ještě tvrdšími výroky odsoudil celý projekt slovenský ministr hospodářství Lubomír Jahnátek, dle jehož slov by v případě jeho realizace došlo k přímému „automatickému“ ohrožení slovenské bezpečnosti.⁷³ Dle dostupných informací se však odlišné postoje určitých slovenských představitelů k protiraketovému štítu nepřetavily do bilaterálního sporu. Problémem by bylo, pokud by se Slovensko uchýlilo k přímé konfrontaci celého plánu např. na půdě NATO. Přitom právě i k diskusi v NATO se slovenský premiér několikrát vyjadřoval a explicitně zdůrazňoval, že celý záměr rozděluje Severoatlantickou alianci, přirovnal základnu k okupaci Československa sovětskými vojsky v roce 1968 a zpochybnil spolehlivost plánovaného systému. Na bukurešťském summitu NATO prezident Ivan Gašparovič, který zde reprezentoval Slovensko místo předsedy vlády, projekt nepodpořil a byl nejhlasitějším odpůrcem celého projektu. Po skončení summitu rovněž došlo k výrazně odlišným interpretacím jeho závěrů, kdy ČR spatřovala v závěrech summitu souhlas s projektem protiraketové obrany, zatímco slovenská delegace hodnotila závěry přesně opačně. Jak průběh summitu, tak jeho odlišné interpretace vzbudily nezvykle ostré reakce českých diplomatů a představitelů.⁷⁴ Důležité však je, že Slovensko na summitu plán neblokovalo, a v průběhu roku došlo k postupnému vymizení této agendy z bilaterální relace.

Kritiku této dosavadní české zahraničněpolitické a bezpečnostněpolitické priority si mohou slovenští představitelé dovolit mimo jiné kvůli tomu, že slovenské ministerstvo zahraničních věcí zastávalo ve většině případů odlišnou („pročeskou“) linii. Na druhé straně nelze přehlédnout hlubší politické odlišnosti, které ilustruje i fakt, že v době bukurešťského summitu NATO premiér Fico cestoval do Ruska, kde podepsal dohodu o propojení Slovenské republiky a Ruské federace širokorozchodnou železnicí. Nelze také vyloučit to, že při verbálním odmítání protiraketového štítu slovenským premiérem může jít o politickou podporu blízkému partneru J. Paroubkovi. Blízkost politické spolupráce např. dokazuje aktivita ČSSD, která významně pomohla sociálnědemokratickému Smeru na jeho cestě zpět do Strany evropských socialistů, v níž mu bylo pozastaveno členství v reakci na rozporuplné složení slovenské vládnoucí koalice v roce 2006. Stranické kontakty mezi levicově zaměřenými stranami byly v roce 2008 obdobně intenzivní jako v roce 2007. Na počátku března byla okazale přijata delegace slovenského Smeru zástupci českých sociálních demokratů v Praze, koncem března oslavil J. Paroubek společně s R. Ficem (a rovněž s Gerhardem Schrödrem a s polským předsedou sociální demokracie Wojciechem Olejniczakiem) 130. výročí založení ČSSD.

Česká a slovenská zahraniční politika se dále neshodnou v otázkách Kosova, odlišnosti jsou rovněž patrné v postoji vůči Rusku a jeho zásahu v Gruzii v srpnu 2008. Na rozdíl od ČR také Slovensko patřilo mezi první státy, které ratifikovaly *Lisabonskou smlouvu*, což vyplývá z poměrně silné evropeistické orientace současné slovenské vlády, a SR rozhodně sleduje vývoj ratifikace v ČR s velikou pozorností. Tyto rozdíly či přímo neshody doposud neměly potenciál stát se významnějšími třecími plochami, ale je fakt, že při bilaterálním setkání v srpnu 2008 v Praze se těmto otázkám premiéři Topolánek a Fico raději příliš nevěnovali a soustředili se na české předsednictví v EU, rozšiřování EU a na plánované spojení české a slovenské společnosti Cargo.⁷⁵ Vzájemné odlišnosti se mohou rovněž projevat i v širším (regionálním, evropském či bezpečnostním) rámci, je ovšem namístě zdůraznit, že v jiných oblastech politické i resortní spolupráce funguje vztah se Slovenskem velice dobře.

To dobře dokumentovala oficiální návštěva českého ministra zahraničních věcí na Slovensku na konci listopadu, která se zejména zaměřila na otázky blížícího se předsednictví, při jehož výkonu pravděpodobně bude mít Česká republika ve Slovensku dobrého zastávce. Mezi další významnější bilaterální projekty patří přípravy na celkem unikátní plán společného trhu s elektřinou a propojení přenosových soustav, spojení nákladní železniční dopravy a úzké spolupráce v oblasti obrany.

Právě obrany se týkal jeden z velkých úspěchů roku 2008, podepsané *Memorandum o porozumění mezi Ministerstvem obrany České republiky a Slovenské republiky o vytvoření společného bojového uskupení EU*. V dubnu 2008 tak bylo úspěšně, přes nezanedbatelné obtíže (viz minulé vydání této publikace), završeno vytváření pravděpodobně vůbec největšího společného obranného projektu od dob rozdělení federace. Dle memoranda bude bojová pohotovost skupiny trvat od 1. 7. do 31. 12. 2009, počítá se s nasazením na maximální dobu 120 dní. Roli tzv. „vedoucího národa“ bude vykonávat ČR, která rovněž jmenuje velitele skupiny.

V roce 2008 se uskutečnila výměna slovenských velvyslanců v ČR, kdy byl velvyslanec Ladislav Ballek (působil v ČR již od roku 2001) nahrazen Peterem Brněm, který do doby svého jmenování působil na slovenském ministerstvu hospodářství (blízký Straně demokratické levice, která se později sloučila s vládním Smerem). Výměna velvyslance pravděpodobně do povahy vzájemných vztahů nijak nezasáhne. Na počátku října byl zrušen slovenský generální konzulát v Brně, a to v souvislosti s reorganizací sítě slovenských zastupitelských úřadů a také v souvislosti s tím, že až desetinásobně poklesl zájem o slovenská víza po vstupu obou zemí do schengenského prostoru. Rozhodnutí zrušit konzulát vyvolalo (stejně jako zrušení českého konzulátu v Košicích, ke kterému došlo před několika lety) námitky ze strany vedení města Brna, stejně jako Obce Slováků.⁷⁶

Přeshraniční spolupráce

V polovině září se podruhé sešel Monitorovací výbor, který na tomto zasedání schvaloval projekty v rámci Operačního programu přeshraniční spolupráce České republiky–Slovenské republiky 2007–2013. Ze 135 žádostí o spolufinancování jich bylo schváleno 80. Nejvíce předložených projektů spadalo pod oblast podpory rozvoje přeshraniční turistiky a kulturního rozvoje a zachování tradic. Mezi největší schvá-

lené (či s podmínkou schválené) projekty patří příspěvky na rozvoj příhraničních sportovní-kulturních areálů (Nová Lhota), rozvoj „kulturní infrastruktury – domu kulturních tradic“ ve slovenské obci Dohňany, vybudování česko-slovenského kulturního centra v Horném Hričově a vybudování cykloregionu v oblasti města Skalica, rozvoj spolupráce Jihomoravského a Trnavského kraje v oblasti cyklistiky, meziregionální mobilní televize (Žilina). Vůbec největší projekt je zaměřený na zvýšení atraktivity letního cestovního ruchu v Beskydech, podpořený částkou 1,15 milionu EUR.⁷⁷

Dalším významnějším bodem v oblasti přeshraniční spolupráce bylo ustavení a první zasedání (počátek dubna) *Česko-slovenské pracovní skupiny pro pracovní ruch*, která vznikla na základě rozhodnutí *Česko-slovenské mezivládní komise pro přeshraniční spolupráci*. Členy skupiny jsou zástupci ministerstev, odpovědných za cestovní ruch obou republik, příhraničních krajů a regionálních sdružení. Hlavním cílem skupiny je zvýšení přitažlivosti příhraničních regionů pro cestovní ruch, zvyšování kvality poskytovaných služeb a konkurenceschopnosti cestovního ruchu v příhraničních regionech. Setkání se plánují s půlroční frekvencí, formou návrhů a doporučení bude pracovní skupina působit jako určitý impuls pro celou mezivládní komisi,⁷⁸ jejíž výroční zasedání se konalo v prosinci 2008. Ovlivněno silící hospodářskou krizí, byla úvodním tématem hospodářská spolupráce českých a slovenských firem v příhraničních regionech v souvislosti s možnými důsledky ekonomické krize. Jinak největší zájem vyvolaly jak dobíhající program INTERREG IIIA, tak operační program česko-slovenské příhraniční spolupráce 2007–2013.⁷⁹

Přeshraniční aktivity – jak turistické, tak hospodářské – jsou navázány na efektivní dopravní infrastrukturu. V roce 2008 pokračovaly protesty proti výstavbě čtyřproudé komunikace R49, která má propojit Zlínský kraj se Slovenskem. Před říjnovými krajskými volbami byla sice slavnostně zahájena stavba této rychlostní silnice, osud i rychlost této stavby je však stále nejistý. Obtížně také postupuje (kraji) požadované rychlostní spojení mezi automobilkami v Nošovicích a v Žilině. Na české straně jsou největší problémy s výstavbou R48, konkrétně s obchvatem Frýdku-Místku, ale i se samým napojením továrny v Nošovicích na dálnici. Kraje mimo to usilují o přesunutí co největšího podílu dopravy na železnici.

Hospodářská spolupráce

Česká republika zůstala v roce 2008 druhým největším obchodním partnerem Slovenska (po Německu).⁸⁰ Dle předběžných údajů se oproti roku 2007 české aktivní saldo překlopilo v pasivní, což je následek nárůstu celkového slovenského vývozu v roce 2008. I zde je ovšem nutné mít na paměti, že druhou polovinu roku 2008, na niž statistika nebere zcela zřetel, mohla zásadně ovlivnit globální hospodářská krize. Hlavní vývozní komoditou zůstávají automobily (Škoda, jejíž podíl na slovenském trhu sice v roce 2008 klesl, ale stále zůstává nejpobulárnějším automobilem) a vzhledem k zastaralému autobusovému vozovému parku jsou významným artiklem i autobusy Iveco (Karosa) a ROS. Rok 2008 zažil expanzi elektronického průmyslu, stejně jako pronikání slovenských obchodních řetězců s elektronikou do ČR a naopak (konkrétně šlo o největší slovenský řetězec Nay a český řetězec Elektroworld). Lze tedy očekávat nárůst obchodu i v této komoditě. Slovenskému vývozu do ČR vévodí ropné oleje,

následované zmiňovanými vysílacími přístroji. Vzhledem k razantnímu nástupu obchodu a investic v energetické oblasti, který byl patrný již v roce 2007, a také vzhledem k plánovanému odstavení jaderného bloku V1 v Jaslovských Bohunicích, a k dalšímu propojování elektrických sítí nárůst obchodu s elektrickou energií je tak téměř nevyhnutelný.

V prosinci předsedové vlád obou států podepsali memorandum o porozumění, které předpokládá vznik společného trhu s elektřinou a propojení přenosových soustav (protokol o porozumění podepsali již v květnu ministři průmyslu a obchodu /resp. hospodářství/ M. Říman a L. Jahnátek). Rovněž skupina ČEZ zaznamenala úspěch, když se v prosinci slovenská vláda pro něj vyslovila jako pro strategického partnera při dostavbě nového bloku jaderné elektrárny Jaslovské Bohunice. Pokračuje také příprava výstavby nové elektrárny ČEZ ve výrobním areálu US Steel Košice, o níž bylo podepsáno memorandum o porozumění již v lednu 2008. Skupina ČEZ však v roce 2008 pouze neinvestovala. Například společnosti J&T (která mj. v roce 2008 ovládla slovenské studio Koliba) prodala celý svůj podíl ve společnosti Slovenské energetické strojárne (J&T naopak investuje v ČR prostřednictvím firmy United Energy). ČEZ v roce 2008 pokračoval v odprodeji těch majetkových účastí, které přímo nesouvisí s předmětem jeho podnikání a které získal nákupem regionálních distributorů.

Dalším významným aspektem hospodářské spolupráce roku 2008 bylo pokračování jednání o propojení nákladní železniční dopravy (firm Cargo) obou zemí. Jednání, která navazovala na ta z října 2007, se vedla mimo jiné o velikosti slovenského podílu ve společném podniku. Slovensko mělo zájem, aby jeho podíl nebyl výrazně menší než podíl český navzdory tomu, že slovenské Cargo je menší než české. V první polovině roku 2008 bylo vyhodnocováno plánované spojení, v červnu se pak ministři dopravy ČR a SR shodli na propojení. Na srpnovém setkání premiérů SR a ČR bylo definitivně dohodnuto, že podíl české i slovenské strany bude rovnocenný. Spojením Cargo ČR a SR by vznikl nákladní železniční dopravce, který by se objemem přepraveného nákladu dělil spolu s polskými PKP o druhé místo největšího dopravce v Evropě (s odstupem za německou Deutsche Bahn). Nový podnik by měl být nejen konkurenceschopnější, ale rovněž by se měla zvýšit i jeho hodnota při eventuální privatizaci.⁸¹

Na politické úrovni bylo dále dohodnuto, že ČR a SR budou postupovat společně ve věcech ochrany značky některých potravinářských výrobků na trhu EU (např. „špekáčky“).

Pro přehled dále uvádíme stručný výčet některých dalších ostatních oboustranných hospodářských aktivit. V roce 2008 dále rozšiřovala své aktivity na Slovensku slovensko-česká firma Penta, která např. připravovala expanzi maloobchodní sítě Žabka na Slovensko a koupila největší slovenský masokombinát Mecom Humenné. Velice zajímavá zpráva z konce roku 2008 pak potvrdila vítězství italské firmy Alenia Aeronautic, jejíž letoun Spartan vyhrál tendr na dodávku nových dopravních letadel pro slovenskou armádu. Významnou část letounu Spartan vyrábí Aero Vodochody, jehož jediným akcionářem je právě skupina Penta. Zemědělsko-potravinářský holding Agrofert vstoupil do zemědělské zásobovací a nákupní společnosti Belar koupí 88 procent podílu, dále pak koupil firmu Šarišské cukrárny a pekárně. V potravinářské ob-

lasti stojí za zmínku i rozšíření portfolia značky Kofola o slovenský nápoj Vinea. Český kapitál se na Slovensku nevyhýbá ani podnikání v oblasti realit. Například třínecká firma STING vstoupila na slovenský trh.

STŘEDOEVROPSKÝ ROZMĚR ČESKÉ ZAHRA NIČNÍ POLITIKY: IDENTIFIKACE A CHARAKTERISTIKA KLÍČOVÝCH AKTÉRŮ

Vláda jako aktér vstupovala do procesu tvorby a vykonávání české středoevropské zahraniční politiky v roce 2008 v souladu se svou exekutivní a legislativní funkcí při projednávání a schvalování všech výše zmíněných smluv či dohod a při schvalování a hodnocení některých zahraničních cest (prezidenta, ministra zahraničních věcí, premiéra). Vláda jednotlivé body více či méně zevrubně projednala, k žádným změnám na jednání samém nedocházelo. Přímé ovlivnění zahraniční politiky se tak dělo spíše ojediněle, např. při projednávání otázek spjatých s nákupem rakouských transporterů Pandur. Ve srovnání s rokem 2007 tak nedošlo k výraznější změně (snad s tím rozdílem, že se v roce 2007 vláda více zapojila do některých sporných oblastí česko-rakouského vztahu). Diplomatické působení jednotlivých ministrů částečně ovlivnila skutečnost, že rok 2008 byl již druhým rokem fungování stávající české vlády, osobní diplomatické kontakty na všech politických úrovních byly již navázány a základní kontury vzájemných vztahů byly přejaty z roku 2007. Tento fakt se promítl zejména do způsobu, jakým do středoevropského rozměru ČZP vstupoval premiér. Spíše než nové impulzy (jakým byl např. v roce 2007 vznik temelínské „meziparlamentní komise“) přinášela premiéřská diplomacie kultivaci existujících vztahů a priorit, zejména v otázkách českého předsednictví EU a energetické spolupráce. Středoevropský rozměr je pro českou diplomacii ve srovnání s ostatními zeměmi ojedinělý frekvencí a intenzitou vzájemného setkávání. Český prezident v průběhu roku čtyřikrát navštívil Slovensko, z toho jednou u příležitosti visegrádského setkání, v ČR pak ještě přijal slovenského prezidenta. Dvakrát cestoval do Polska, v ČR přijal jak polského prezidenta, předsedu vlády, tak i ministra zahraničních věcí. Do Rakouska cestoval na pracovní návštěvu v březnu, v srpnu se pak setkal s rakouským prezidentem. K tomu ještě připočteme pracovní návštěvu Maďarska a přijetí maďarského premiéra Ference Gyurcsányho a vychází nám, že prezidentské středoevropské diplomatické aktivity jasně dominují nad ostatními regiony či zeměmi.

Rovněž premiér Topolánek byl velice aktivní ve středoevropské diplomacii, do Rakouska cestoval dvakrát (z toho jedna návštěva byla oficiální), na Slovensku se účastnil zahájení třetího Evropského jaderného fóra a v Praze se setkal se slovenským premiérem Ficem. S polským premiérem se bilaterálně setkal při Tuskově oficiální návštěvě Prahy a pak ve Varšavě před jednáním V4. K tomu je nutné připočíst dva velké visegrádské summity (Praha a Varšava) a řadu setkání na okraji dalších multilaterálních fór. Ministr zahraničních věcí Schwarzenberg sice necestoval do sousedních zemí příliš často k bilaterálním návštěvám (oficiální návštěvu vykonal např. v Bratislavě v listopadu), přesto však díky pravidelnému setkávání ve formátu V4 či u jiných příležitostí (např. setkání Nové skupiny přátel Gruzie ve Varšavě) udržoval neméně in-

tenzivní kontakty se středoevropskými partnery. Stejně tak v relaci k Rakousku došlo k několika kontaktům, např. u příležitosti cesty rakouské ministryně zahraničních věcí do Prahy v listopadu, či na okraji speciálního bruselského summitu k letním událostem v Gruzii. Je tedy zjevné, že navzdory vytíženosti českých čelních exekutivních představitelů, která se ještě zvyšovala s přípravami na předsednictví EU, středo-evropský rozměr jejich diplomacie zaujímal významný podíl v jejich diplomatických aktivitách.

V bilaterálních vztazích a ve visegrádské spolupráci hraje nezastupitelnou roli MZV a středoevropský odbor zejména všude tam, kde přetrvávají specifické bilaterální otázky. S pomocí zastupitelství v jednotlivých státech pak tato složka české zahraniční politiky má nenahraditelnou roli při získu detailních a expertních informací z jednotlivých zemí a při jejich vyhodnocování, stejně jako při udržování blízkých vazeb na významné politické, veřejné a mediální aktéry, ve věcech ekonomické diplomacie, při „diplomatickém lobbingu“, kultivaci vzájemných vztahů, zkrátka všude tam, kde je zapotřebí až intimních vazeb na místní prostředí. Do formování bilaterálních i visegrádských vazeb z prostředí českého MZV v roce 2008 vstupovali další aktéři, např. politický ředitel, náměstci ministra, sekční šéfové, konzultace probíhaly i po liniích jednotlivých odborů (např. bezpečnostní, odbor pro rozvojovou spolupráci, odbory analytické apod.). Tematicky specifičtější agendy (např. EU, energetika, bezpečnost) pak zpracovává odbor střední Evropy v součinnosti s příslušnými odbory.

Role MZV tedy zůstává pro tvorbu ČZP vůči střední Evropě klíčová, na druhé straně kvůli vysoké intenzitě resortních aktivit v rámci V4 v posledních letech ministerstvo zahraničních věcí neaspíruje na roli koordinátora jednotlivých resortních aktivit. Jejich sledování spíše tedy probíhá ad hoc způsobem, např. při připomínkování priorit jednotlivých předsednictví V4 od resortů. Tato skutečnost odpovídá dlouhodobému obecnějšímu trendu „sektoralizace“ vnějších vztahů. Tento trend vypovídá o jakési „přirozenosti“ visegrádské spolupráce nebo alespoň o tom, že ministerstva zahraničních věcí již delší dobu nejsou nucena resortní spolupráci iniciovat. Na druhé straně např. pro přípravu agendy na setkání na nejvyšší úrovni, ale i na úrovni visegrádských koordinátorů, by mohlo být účelné nalézt jakýsi pevnější rámec vzájemného informování mezi resorty.

Mimo to vstupují do bilaterálního i visegrádského rozměru české středoevropské politiky další exekutivní aktéři, a to jak v souvislosti se sjednáváním nových bilaterálních dohod (zde šlo především o ministerstva průmyslu a obchodu, obrany, vnitra, školství a kultury), ale i v souvislosti s čistě resortní spoluprací. Jak vyplývá z výše předložených analýz, stále významnějšími aktéry jsou regionální samosprávné celky, a všechny složky české ekonomické diplomacie.

Rovněž parlamentní diplomacie si vůči středoevropskému prostoru počínala poměrně aktivně. Nešlo pouze o česko-rakouskou meziparlamentní komisi, ale rovněž o zahraniční cesty zejména senátorů, ale také poslanců. Jejich setkávání se středoevropskými partnery v ČR dokresluje obrázek významu středoevropské diplomacie. Stejně jako v roce 2007 panovala mezi jednotlivými ústavními a exekutivními činiteli shoda o současném nastavení české středoevropské politiky.

STŘEDOEVROPSKÝ ROZMĚR ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY V MEDIÁLNÍM PROSTORU

V souladu se zájmem médií o otázky spjaté s vybudováním protiraketového amerického štítu vévodilo co do počtu zpráv i komentářů v tištěném zpravodajství Polsko. Ve všech sledovaných denících (*Hospodářské noviny*, *MF Dnes*, *Lidové noviny*) a týdenících (*Týden*, *Reflex*) představovaly informace o radaru ve vztahu k Polsku většinový podíl zpráv. Zpravodajství bylo většinou zaměřeno na události (tj. diplomatická setkání, popř. významná prohlášení apod.). Ve vztahu k Polsku ještě občas zaznívala problematika *Lisabonské smlouvy* a některých hospodářských projektů. Ostatními rozměry česko-polského vztahu se média zabývala minimálně, pokud vůbec.

Zpravodajství o Rakousku bylo diferencovanější, zaměřilo se na umírněnější náladu, která panuje od druhé poloviny roku 2007. Mezi dominujícími tématy byl Schengen a režim na hranicích, nákup ozbrojených vozidel Pandur, vzpomínky na události ze srpna 1968, hodně prostoru dostaly nejasnosti okolo podpisu memoranda k výstavbě silnice R52, stejně jako odvyšování fiktivního rakouského filmu o jaderné (dukovanské) havárii. Naopak ve srovnání s minulými lety, se téma JE Temelín objevovalo v médiích jen zřídka. Přesto lze říci, že mediální reflexe vypodobňovala Rakousko zcela jednoznačně jako nejproblematičtějšího souseda, zaměřovala se téměř výhradně na sporné body v našem vztahu a pozitivnějšímu hodnocení příliš prostoru dopřáno nebylo.

Překvapivě střídavé zpravodajství přinášela média o česko-slovenském vztahu. Většina médií se zaměřila na rozpory mezi ČR a SR v otázce „radaru“ nebo na cesty prezidenta Klause na Slovensko a jeho názorů tam prezentovaných. Média rovněž zachytila expanzi ČEZ na Slovensko. V diferencovanosti podávaného obrázku o Slovensku pravděpodobně zvítězily *Hospodářské noviny*, které po celý rok přinášely podrobné zpravodajství, byť často založené na přejímání zpráv z ČTK. V každém případě HN mapovaly slovensko-český vztah důsledně, a to i v jeho hospodářské rovině.

Visegrádská spolupráce se tradičně ocitá na okraji zájmu médií, pozornost jsou schopny přitáhnout pouze velké summity na nejvyšší úrovni, a to ještě nejlépe, pokud se konaly v ČR. Zřídka kdy se objeví zprávy, které by poukázaly např. na obrannou či jakoukoli jinou resortní spolupráci, sledovaná média se zaměřovala čistě na události a v souvislosti s nimi pak na „velká témata“ rázu východní dimenze (bezpečnostní i evropská, popř. neshody třeba mezi prezidenty při hodnocení ruského zásahu v Gruzii a v postoji vůči Kosovu). Nejúplnější zpravodajství o Visegrádu (a vlastně i o středoevropském rozměru české zahraniční politiky obecně) přinášely ze sledovaných deníků a týdeníků *Lidové noviny* a *Hospodářské noviny*, což je možná také dáno tím, že v redakcích těchto listů působí novináři, kteří se střední Evropou dlouhodobě zabývají (Luboš Palata a Martin Ehl).

ZÁVĚR

Z předložené analýzy vyplývá, že ČZP v roce 2008 ve všech ohledech navázala na trendy popsané již v předchozím vydání této publikace. Visegrádská agenda se kromě

resortní spolupráce orientovala zejména podle evropských a bezpečnostních témat, v závěru roku byl ještě posílen zájem o české předsednictví v EU. V bilaterálních vztazích zůstalo nejvíce čistě dvoustranných témat ve vztahu k Rakousku, ovšem zde v průběhu roku docházelo k vyřešení některých dlouhodobých sporných otázek, a i zde se pravděpodobně diskuse ve střednědobém horizontu stočí k otázkám evropským, např. k budoucnosti evropské energetické politiky. Tato skutečnost by mohla otevřít prostor pro formulaci „nové“ zahraniční politiky vůči Rakousku, takové, která by nevyjadřovala pouze snahu „normalizovat“ vzájemné vztahy, ale mohla by rovněž nalézt nová, vzájemně obohacující témata (je otázka, zda taková možnost existuje, ale nelze ji *apriori* odmítat). Ve vztahu k Polsku se kromě unijní a visegrádské agendy ozývala i otázka amerických plánů na výstavbu protiraketového štítu, popř. i energetické bezpečnosti. Právě v tomto vztahu došlo k významnému posílení bilaterálního rozměru, a to díky vzniku Česko-polského fóra, které má šanci přispět k hledání právě takových témat, které se vymykají běžné současné agendě. Vztah ke Slovensku za rok 2008 nepřinesl téměř žádnou změnu. Stojí za zdůraznění, že díky dlouhodobě kvalitním vztahům se SR se do bilaterální relace ani v roce 2008 výrazně nepromítly dílčí rozdíly v zahraničněpolitickém směřování obou států i v ideovém zakotvení jejich vlád. Nadále docházelo k obchodnímu propojování obou zemí. Tento fenomén se ovšem týká všech zde sledovaných zemí a je třeba s rostoucí vzájemnou závislostí počítat i při formulaci zahraniční politiky. Závěr roku ovlivnila sílící hospodářská krize, která se s rostoucí tendencí promítala i do bilaterálních a visegrádských jednání. Obecně lze tedy ČZP vůči středoevropskému regionu hodnotit jako úspěšnou, přesto však nelze opomenout některé negativní rysy. Nadále přetrvává neexistence širšího koncepčního zakotvení ČZP vůči regionu, a to jak na straně MZV, tak na straně obecného politického zadání. Z konkrétnějších postřehů pak šlo o poněkud rozpačité momenty v komunikaci a koordinaci s Polskem v počáteční fázi projektu Východního partnerství, ale i o určité nepochopení situace ve vyjednávání mezi Polskem a USA o protiraketovém systému v jarních a letních měsících některými českými aktéry. Nadále nebyla Česká republika schopna vyřešit otázku tzv. hraničního dluhu vůči Polsku či osud bývalého českého generálního konzulátu v Katovicích.

Jednoznačně pozitivně je třeba hodnotit fakt, že v celém regionu pokračuje tendence spolupracovat na transvládní, resortní úrovni, v oblasti přeshraniční spolupráce se začínají projevovat evropské peníze z operačních „přeshraničních“ programů.

Středoevropskému rozměru ČZP nadále chyběla politická diskuse, nemluvě o možném politickém zadání. Tato situace přímo kontrastuje s rolí, jakou středoevropský rozměr ČZP hraje pro diplomacii vysokých ústavních a exekutivních činitelů. Opozice sice v několika případech v parlamentních debatách poukázala na to, že ČZP upustila od tradiční sousedské politiky ve prospěch posilování vazeb na USA.⁸² Tyto námitky však vyrůstají spíše z kritiky plánů na protiraketový radar než ze zájmu o komplexní diskusi o středoevropské zahraničněpolitické orientaci ČR. Ani média nevytvářejí příliš prostoru k započetí smysluplné veřejné či politické diskuse o středoevropském rozměru ČZP.

Rok 2008, stejně jako rok předchozí, v každém případě potvrdil, že navzdory multilateralizaci (a evropeizaci) ČZP a navzdory globálnímu hospodářskému propojování

v ýznam stře doevropského regionu pro ČR spíše narůstá a patříčně vedená stře doevropská zahraniční politika zůstává výzvou i do příštího roku. V této souvislosti je nadále nutné mít na paměti, že skutečnost, že odlišné ideologicko-politické názory mezi stře doevropskými vládnoucími koalicemi se dosud příliš neprojevily ve vztazích ČR vůči stře doevropským partnerům, není „přirozeným“ stavem, ale výsledkem vědomé a trpělivé diplomatické práce. Do budoucna bude tedy nadále nutné zamýšlet se nad způsoby, jak zabránit možným politickým výkyvům v jejich negativním ovlivňování vztahů ČR se stře doevropskými partnery.

Poznámky

- ¹ V tomto roce není zahrnuto Maďarsko, „čestný soused ČR“, neboť základní rysy bilaterálního vztahu byly popsány v loňském vydání této publikace a za rok 2008 nedošlo k natolik významným událostem či změnám, jež by bylo nutné zaznamenávat v letošním vydání. Maďarsko tak bude opět v příštím vydání, kde bude zahrnut i vývoj v roce 2008.
- ² Tyto úvahy vycházejí z materiálu MZV, nazvaného *Platforma V4*, který zpracovával odbor KSAP (M. Svárovský) spolu s Ústavem mezinárodních vztahů (M. Kořan).
- ³ Viz *Contents of Visegrad Cooperation 1999*. On-line: (www.visegradgroup.eu).
- ⁴ Navíc polský koordinátor v roce 2008 ani nebyl na pozici ředitele odboru.
- ⁵ Viz *Programme of the Polish Presidency of the Visegrad Group*. On-line: (www.visegradgroup.eu/main.php?folderID=942&articleID=17349&ctag=articlist&iid=1).
- ⁶ Viz Kořan, Michal (2008): *Státy Visegrádské skupiny a Rakousko v české zahraniční politice*. In: Kořan, Michal a kol.: *Česká zahraniční politika v roce 2007. Analýza ÚMV*. Praha: ÚMV, s. 114–118.
- ⁷ V politických otázkách, tj. v otázce, do jaké míry jednat přímo s běloruským režimem, mají státy V4 a B3 odlišné názory. V4 spíše prosazuje kontakty na občanské úrovni, kdežto Lotyšsko či Estonsko se nestaví zcela proti obnovení politických kontaktů. Všechny státy se naopak jednoznačně shodují na potřebě uvolnění vízového režimu EU, např. prostřednictvím snížení poplatků za víza.
- ⁸ Tento oddíl byl napsán s přispěním hodnotícího materiálu českého předsednictví ve V4, zpracovaného v rámci MZV ČR. Části materiálu jsou k dispozici on-line: (www.vlada.cz/cz/media-centrum/tema/tema:-summit-predsedu-vlad-zemi-visegradske-skupiny-v-praze-16--cervna-2008-36394/).
- ⁹ *ENP and Eastern Neighbourhood – Time to Act*, nepublikovaný pracovní dokument MZV ČR, více viz Tulmets, Elsa (2008): *Český memorandum po vostočnomu sosedstvu: kratkij analiz i komentarii*. Evropa, 2/27, 63–75.
- ¹⁰ Tulmets, Elsa (2008): op. cit.
- ¹¹ Viz Kořan, Michal (2008): op. cit., s. 116.
- ¹² Česká tisková kancelář, 12. 9. 2008.
- ¹³ Například rozhovor s odborníkem na balkánskou problematiku T. Strážayem, 8. 2. 2009.
- ¹⁴ Vystoupení na mezinárodní konferenci pořádané Ústavem mezinárodních vztahů, 5. 6. 2008. On-line: (www.alexandrondra.cz/?item=visegrad-group-and-the-czech-eu-presidency&category=projevy).
- ¹⁵ Zetocha, Karel (2008): *Česko-slovenská spolupráce v letech 1997–2007: obranný průmysl a armádní akvizice*. In: *Sborník z konference Bezpečnost krajín V4 v rozšírenom priestore NATO*. Skalica: Stredoeurópska vysoká škola ve Skalici, s. 143–147.
- ¹⁶ Setkávání náčelníků generálních štábů má poměrně krátkou tradici, od roku 2005.
- ¹⁷ Česká tisková kancelář, 27. 3. 2008.
- ¹⁸ Zpracováno dle tiskové zprávy z 18. zasedání ministrů kultury V4. On-line: (www.mkcr.cz/scripts/detail.php?id=2779). Dodejme, že tradice vzájemných kontaktů mezi V4 a MERCOSUR má tradici, která sahá již na počátek tohoto století.

- ¹⁹ Viz *Conclusions from the Meeting of Ministers responsible for regional development of the Visegrad Group countries, Bulgaria and Romania, held in Prague (the Czech Republic) on 3–4 June, 2008*. On-line: (www.visegradgroup.eu/main.php?folderID=939&articleID=16370&ctag=articlelist&iid=1).
- ²⁰ Viz *Joint Statement of the 15th Meeting of Ministers of Environment of the Visegrad Group countries, Budapest, Hungary 18-19 September 2008*. On-line: (www.visegradgroup.eu/main.php?folderID=939&articleID=18526&ctag=articlelist&iid=1).
- ²¹ Plný název zní: *Dohoda mezi vládou České republiky a vládou Rakouské republiky o úpravě otázek společného zájmu týkajících se jaderné bezpečnosti a ochrany před zářením*.
- ²² Více viz Kořan, Michal (2008): *Státy Visegrádské skupiny a Rakousko v české zahraniční politice*, op. cit., s. 130.
- ²³ Česká tisková kancelář, 25. 4. 2008.
- ²⁴ Česká tisková kancelář, 21. 12. 2008.
- ²⁵ Česká tisková kancelář, 29. 3. 2008.
- ²⁶ Česká tisková kancelář, 16. 5. 2008.
- ²⁷ Více viz Kořan, Michal (2008): op. cit., s. 30.
- ²⁸ Na setkání v Melku se předsedové komise – Jan Kasal (KDU-ČSL) a Albrecht Konecny (SPÖ) – shodli, že na politické úrovni byly možnosti vyčerpány, zároveň také zůstaly dvě otázky nevyřešeny. Šlo o spor, týkající se vysokotlakého potrubí a těsnosti tlakové nádoby s reaktorem (ČTK, 9. 6. 2008).
- ²⁹ Například rakouský ministr životního prostředí (od listopadu 2008 také předseda ÖVP a od prosince 2008 vicekancléř a ministr financí) J. Pröll měl pro tento český postoj pochopení. Například při obhajobě ratifikace informační dohody Pröll mimo jiné obhajoval proti ostrým výpadům poslancům FPÖ, BZÖ a Zelených oprávněnost českého postoje, dle něhož se ČR cítí melkským protokolem vázána navzdory tomu, že se nejedná o součást mezinárodního či evropského práva.
- ³⁰ Viz *Regierungsprogramm, 2008–2013: Gemeinsam für Österreich*. On-line: (www.bka.gv.at/DocView.axd?CobId=32965).
- ³¹ Česká tisková kancelář, 11. 7. 2008 a 15. 8. 2008.
- ³² Česká tisková kancelář, 13. 3. 2008.
- ³³ Více viz Kořan, Michal (2008): op. cit., s. 130.
- ³⁴ Česká tisková kancelář, 2. 4. 2008 a 9. 4. 2008.
- ³⁵ *Transportéry Pandur nabudou další skluz*. E15, 15. 12. 2008.
- ³⁶ Česká tisková kancelář, 21. 2. 2008.
- ³⁷ Zpracováno dle informací OEÚ ve Vídni. On-line: (www.businessinfo.cz/cz/sti/rakousko-obchodni-a-ekonomicka-spoluprace-s-cr/7/1000794/#sec2).
- ³⁸ Česká tisková kancelář, 6. 3. 2008.
- ³⁹ Kompletní výčet profesí platných na počátku roku 2009. On-line: (portal.mpsv.cz/eures/prace_v_eu/zeme/rakousko/).
- ⁴⁰ *EK: Obavy z uvolnění pracovního trhu se nenaplnily*. Finanční noviny, 18. 11. 2008. On-line: (www.financninoviny.cz/index_view.php?id=344994).
- ⁴¹ Tisková konference po jednání vlády ČR 9. 6. 2008. On-line: (www.vlada.cz/cz/media-centrum/tiskove-konference/tiskova-konference-po-jednani-vlady-cr-9--cervna-2008-36299/).
- ⁴² On-line: (www.r52.cz/?p=490).
- ⁴³ Jednání ve Znojmě mimo jiné navázalo na skutečnost, že Česká republika se při svém předsednictví Radě EU v oblasti zdravotnictví zaměří právě na otázku dojíždění za zdravotní péčí do jiných zemí.
- ⁴⁴ Výběr z programu jednání vlády ČR 17. 9. 2008. On-line: (www.vlada.cz/scripts/detail.php?id=41575).
- ⁴⁵ Například vystoupení poslance D. Ratha, viz Zápis ze 30. schůze PSP ČR, 24. 4. 2008. On-line: (www.psp.cz/eknih/2006ps/stenprot/030schuz/s030090.htm).
- ⁴⁶ Zápis z jednání PSP ČR, 7. 5. 2008. On-line: (www.psp.cz/eknih/2006ps/stenprot/030schuz/s030258.htm).
- ⁴⁷ Viz např. Tisková konference po jednání premiéra M. Topolánka se speciálním koordinátorem Paktu stability pro jihovýchodní Evropu E. Busekem 8. 1. 2008. On-line: (www.vlada.cz/cz/media-cen

- trum/tiskove-konference/tiskova-konference-po-jednani-premiera-m--topolanka-se-specialnim-koordinatorem-paktu-stability-pro-jihovýchodni-evropu-e--busekem-8--1--2008-29519/).
- 48 *Sdělení Ministerstva zahraničních věcí o sjednání Programu spolupráce mezi Ministerstvem kultury České republiky a Ministerstvem kultury a národního dědictví Polské republiky na léta 2008–2010.* On-line: (<http://www.sbirka.cz/POSL4TYD/NOVE/09m006.htm>).
- 49 Česká tisková kancelář, 27. 2. 2008.
- 50 Viz např. Česká tisková kancelář, 5. 1. 2008.
- 51 Toto téma bylo např. nastoleno na jednání prvních náměstků ministrů zahraničních věcí 24. 9. 2008.
- 52 Česká tisková kancelář, 9. 3. 2008 a 10. 3. 2008.
- 53 Viz Kořan, Michal (2008): op. cit., s. 143.
- 54 Rozhovor se zástupcem MZV, 23. 1. 2009 a 30. 1. 2009.
- 55 Česká tisková kancelář, 4. 11. 2008.
- 56 Více viz Kořan, Michal: op. cit., s. 144.
- 57 *České území Polsku? Velké strany problémy nemají.* Aktualně.cz, 31. 5. 2008. On-line: (aktualne.centrum.cz/domaci/zivot-v-cesku/clanek.phtml?id=606527).
- 58 Informace zpracovány dle *Předkládací zprávy pro Parlament ČR. Sněmovní tisk 609, V. volební období.*
- 59 Viz Kořan, Michal (2008): op. cit, s. 143.
- 60 Z toho na komunikace a cyklostezky 29,5 milionu Kč a na podporu rozvoje cestovního ruchu 20,5 milionu Kč. Programy se dále týkají ochrany životního prostředí, prevence rizik, rozvoje podnikatelského prostředí i podpory spolupráce v oblasti vzdělávání. Zpracováno dle internetového zdroje: (www.vlada.cz/cz/media-centrum/aktualne/evropske-fondy:-penize-pro-cesko-polskou-spolu-praci-41429/).
- 61 Česká tisková kancelář, 19. 2. 2008 a 8. 10. 2008.
- 62 Viz Zápis ze setkání velvyslance ČR s polským ministrem infrastruktury Cezary Grabarczykem, 11. 12. 2008. On-line: (kontaktnicentrum.as4u.cz/redakce/index.php?clanek=31692&xuser=&anG=cs&slozka=7665&xsekce=7683).
- 63 Pokud není uvedeno jinak, statistické informace jsou převzaty ze *Souhrnné teritoriální informace Polsko*, zpracované k 2. 10. 2008 zastupitelským úřadem ČR ve Varšavě. Viz: businessinfo.cz.
- 64 Česká tisková kancelář, 12. 2. 2008.
- 65 Česká tisková kancelář, 3. 1. 2008.
- 66 *3xČEZ, aneb kolik stojí jeden den nečinnosti prvního bloku, ENEA a Pačesova zpráva: s analytiky.* iPoint, 5, 11. 2008. On-line: (ipoint.financninoviny.cz/3x-cez-aneb-kolik-stoji-jeden-den-necinnosti-prvniho-bloku-enea-a-pacesova-zprava-s-analytiky.html).
- 67 *Kam bude investovat ČEZ? Pošilháva po Polsku a Balkánu.* iHned, 3. 2. 2009. On-line: (ekonomika.ihned.cz/c1-33775120-cez-uvazuje-o-koupi-majority-v-polske-firme-enea).
- 68 Česká tisková kancelář, 1. 4. 2008.
- 69 Zápis ze 32. schůze PSP ČR, 12. 6. 2008. On-line: (www.psp.cz/eknih/2006ps/stenprot/032schuz/s032197.htm).
- 70 Česká tisková kancelář, 10. 1. 2008.
- 71 *Na Slovensko nebo jinak? Klaus zatím neví.* Hospodářské noviny, 18. 2. 2008.
- 72 Česká tisková kancelář, 10. 3. 2008.
- 73 Česká tisková kancelář, 19. 2. 2008.
- 74 Proti slovenskému postoji se ohradil např. český velvyslanec při NATO Štefan Füle a místopředseda vlády A. Vondra. (Viz *Slovensko bylo na straně Ruska. Proti radaru.* Lidové noviny, 5. 4. 2008.)
- 75 Viz např. *Topolánek přijal Fica. Přátelsky, ale bez otázek.* Lidové noviny, 21. 8. 2008.
- 76 Česká tisková kancelář, 5. 11. 2008.
- 77 Více informací viz www.sk-cz.eu. Sluší se dodat, že ze všech webů, týkajících se OP přeshraniční spolupráce (srovnáváno Polsko, Rakousko a Slovensko), byly informace na stránkách věnovaných OP ČR–SR zdaleka nejkompletnější a nejaktuálnější.
- 78 Viz zpráva ze zasedání pracovní skupiny. On-line: (www.mmr.cz/prvni-zasedani-cesko-slovenske-pracovni-skupiny-pro-cestovni-ruch).

- ⁷⁹ Viz zpráva ze zasedání mezivládní komise. On-line: (www.mmr.cz/zasedala-cesko-slovenska-mezivladni-komise-pro-preshranicni-spolupraci).
- ⁸⁰ Statistické údaje jsou zpracovány na základě údajů z OEÚ ZÚ Bratislava, aktualizované k září 2008. On-line: (www.export.cz/exportcz/Teritori%C3%A1ln%C3%ADinformaceDB/Detailinformace%C3%A1tuDB/tabid/91/Default.aspx?GROUP=7&CNTR=162).
- ⁸¹ *Česko-slovenská dohoda: železniční cargo půl na půl*. Hospodářské noviny, 22. 8. 2008. On-line: (vyhledavani.ihned.cz/109-26613010-on-slovensko+slovensk%FD+politika-M00000_d-1b).
- ⁸² Například vystoupení L. Zaorálka (ČSSD) v PSP ČR. Zápis ze 31. schůze PSP ČR, 30. 4. 2008. On-line: (www.psp.cz/eknih/2006ps/stenprot/031schuz/s031010.htm).

Kapitola 6

Spolková republika Německo v české zahraniční politice

Vladimír Handl¹

SPOLKOVÁ REPUBLIKA NĚMECKO V ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITICE: VÝCHODISKA A POLITICKÝ KONTEXT

Při pohledu na českou politiku vůči Německu v roce 2008 je zjevné, že převládala kontinuita jak v pojetí vztahů, tak v charakteru aktivit české vlády. Trval tedy mimo jiné i problém rozdělení na:

- depolitizované/de-ideologizované agendy (převládá dobrá pragmatická spolupráce, pozitivně působí prohlubující se ekonomické vazby);
- oblasti, kde důležitou roli hrají politické a ideologické rozdíly; v těchto otázkách je často obtížné, ne-li nemožné dospět na české straně k jednotné politické linii v rámci koaliční vlády, ve vztahu vláda–prezident, vláda–opozice, politika–veřejnost.

Absence nadstraničského konsenzu komplikuje hledání kompromisu s podstatně jednotnější německou politikou. Vnitřní diferenciací české politiky se ve srovnání s rokem 2007 spíše dále prohlubovala. Přitom až na ODS byly politické koncepce jednotlivých českých stran s německou vládní politikou a stranickými partnery celkově kompatibilní (nikoli identické). Převážně internacionalistické strany (KDU-ČSL, Strana zelených) nacházely v hlavních otázkách se SRN společnou řeč. Poněkud více europeisticky zaměřená ČSSD se s německou politikou a sesterskou SPD rovněž scházela, kromě kolísání v přístupu k misi v Afghánistánu. Autonomistická KSČM byla ve své opozici vůči EU a NATO blízka německé Die Linke. Přetrvávala tak dlouhodobá anomálie, kdy jediná programově atlantická pravicová strana – ODS – de facto vyklízela stranické pole v SRN menším českým stranám středu a levice, vlastní politiku zde nerozvíjela. Nacházela sice s konzervativními CDU a CSU styčné body (odpor vůči antidiskriminační směrnici EU, snaha o budování dobrých vztahů s USA, odmítání nekritického přístupu k Rusku). Vzhledem k neujasněné pozici vůči EU neměla

nicméně na německé scéně přímého partnera. Pragmatická dohoda premiéra Mirka Topolánka a kancléřky Angely Merkelové o podpoře reformní smlouvy EU (2007) znamenala významný posun, prezident Václav Klaus a jeho spojenci jej ale nesdíleli. Premiér Topolánek přislíbil kancléřce Merkelové za její návštěvy v Praze (20. října), že udělá vše pro to, aby parlament smlouvu ratifikoval ještě do konce roku. Hodnověrnost tohoto slibu pak narušila ochota vyjít vstříc prezidentu Klausovi a odložit veřejné slyšení Ústavního soudu o stížnosti proti *Lisabonské smlouvě*. Rozpolcenost ODS a její relativní oslabení v krajských volbách vyvolávaly v SRN nejistotu ohledně budoucnosti vládní koalice a akceschopnosti českého předsednictví EU v roce 2009.

Obsahové neshody prohlubovaly napětí mezi vládou a prezidentem, a tedy nesoulad na úrovni *polity*: vláda byla otevřená kompromisu se SRN, ale prezident stál naopak často na pomyslném opačném politickém pólu a vůči německé politice se spíše vymezoval.

Obecná otázka, která se během roku objevovala několikrát v médiích a společenské debatě, se týkala hospodářských zájmů skupin a jednotlivců a jejich vlivu na politiku jednotlivých stran a vlády – včetně mezinárodních vztahů, především vztahů vůči sousedům.

Česká zahraniční politika tak dle vnějšího dojmu i dostupných informací nadále postrádala jednotnou koncepci rozvoje vztahů s Německem a byla tak spíše ve vleku iniciativ jednotlivých aktérů. To se při různosti a dynamice evropské agendy jeví jako podstatný nedostatek. Zejména malá téměř, nulová koordinace pak vedla k určité nepřehlednosti až nepředpověditelnosti jednání, což automaticky snižovalo jinak nemalý potenciál pro spolupráci zejména u evropských témat, kde mají obě země často velmi podobné postoje.

SPOLKOVÁ REPUBLIKA NĚMECKO V ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITICE: AGENDA A UDÁLOSTI

Bezpečnostní a vojenská politika

Probíhaly pravidelné styky na nejvyšší úrovni resortů obrany i na úrovni některých vojenských útvarů, nevznikaly nicméně rozsáhlejší společné projekty, které by naznačovaly rostoucí blízkost a odpovídaly by těsnému sousedství. Vojenská spolupráce v Afghánistánu v letech 2006–2007 se tak nadále spíše vymykala standardům vzájemných vztahů. V přístupu k naplňování mandátu v Afghánistánu se obě strany poněkud lišily – ministr Karel Schwarzenberg se vyslovoval za posílení vojenského nasazení evropských zemí a česká politika tuto strategii sama až do konce roku uplatňovala.² Ale postoj Prahy nikdy neměl charakter kritiky německého souseda a téma neovlivnilo ani vzájemné vztahy. S koncem roku se ostatně české vojenské angažmá v Afghánistánu dostalo samo do vnitropolitických problémů.

Protiraketový obranný systém

Vztahům prospělo, že ve srovnání s předešlými lety prakticky nebyly pod tlakem rozdílných pozic k americkému projektu protiraketové obrany. Platformou shody bylo

jednání NATO v Bukurešti; potvrdil to při jednání v Praze ministr obrany Franz Josef Jung (CDU).³ Vládní SPD se z debaty takticky dočasně stáhla. Německá strana přitom trvala na politice, jež se snažila Moskvu do projektu odpovídajícím způsobem zahrnout.⁴ Německá opozice zůstala vůči projektu naopak kritická, ne-li odmítavá.⁵ Německá pacifistická veřejnost se solidarizovala s akcemi odporu českých aktivistů.⁶

Integrační politika

V oblasti integrační politiky došlo v česko-německém vztahu ve srovnání s rokem 2007 k posunu. Vzájemné vztahy nejen nadále vykazovaly vysokou intenzitu, zvýšila se navíc věcná blízkost obou zemí. Také zjednodušující pohled, který vnímal evropskou politiku SRN a Francie jako totožnou, ustupoval do pozadí.

Česká vláda nemusela prioritně řešit svůj vztah vůči *Lisabonské smlouvě* a soustředila se na přípravu českého předsednictví v EU. Hodnověrnost české politiky obecně sice oslaboval fakt, že senátoři ODS odeslali smlouvu k posouzení ÚS. Odklad veřejného slyšení Ústavního soudu o *Lisabonské smlouvě* na 24. listopadu znamenal, že se ratifikace neuskuteční do konce roku. Premiér Topolánek tak de facto předřadil vnitropolitický zájem (vztah vůči prezidentu Klausovi) mezinárodnímu závazku. Neprůhlednost české politiky zpochybňovala schopnost ČR úspěšně se zhostit úkolů předsednictví v EU; v rozdělení české politické scény spatřovali někteří politici CSU dokonce české „historické švejkovství“.⁷

Německo nicméně rozlišovalo mezi svébytným zahraničněpolitickým hlasem prezidenta a méně medializovaným, nicméně nosným názorem vlády. Příprava českého předsednictví se stala hlavním spojujícím prvkem české a německé politiky. Převládly i společné postoje a zájmy: čeští diplomaté odhadovali, že německá politika byla zájmům českého předsednictví nejbližší, přístupy obou zemí se shodovaly asi ze 70 procent. Došlo tak nutně ke zvýšení relativní váhy SRN v české integrační politice. Tato skutečnost mohla být jedním z důvodů toho, proč prezident veřejně význam českého předsednictví zpochybňoval a připisoval skutečnou váhu pouze předsednictví velkých zemí EU.⁸

Lisabonská smlouva

Nová kvalita vztahů neznamenal, že by zmizely rozdíly v pohledu obou zemí na institucionální uspořádání EU. Odlišnost postojů reprezentantů ODS a německé politiky potvrdila mj. reakce na irské referendum, které odmítlo *Lisabonskou smlouvu*. SRN vybízela další země EU k dokončení ratifikačního procesu, kdežto prezident Klaus irské „ne“ jednoznačně uvítal.⁹ Pro vztahy se SRN bylo ovšem důležitější, že premiér Topolánek zdůraznil, že „ratifikační proces prakticky pokračuje“.¹⁰ Jistě i proto se české straně dostalo z Berlína podpory, když se agilní francouzské předsednictví EU snažilo následující předsednictví české zastínit a posílit v EU politickou roli zemí eurozóny (a tedy marginalizovat země s národní měnou).¹¹

Společná zahraniční a bezpečnostní politika

V oblasti SZBP existoval značný potenciál spolupráce zejména ve východní Evropě a od českého předsednictví EU se čekal přínos zejména v této oblasti. Nerozvíjely se

sice zvláštní česko-německé projekty, dobré styky a znalost východní Evropy ovšem činily Českou republiku zajímavou jako partnera zejména pro ekonomické aktivity německých státních i soukromých aktérů v regionu.

Důležitým tématem byl nadále vztah k Rusku. Obecně byl německý postoj vůči Moskvě vstřícnější nežli přístup české politiky, což se projevovalo i při jednání EU a NATO. Ministr Schwarzenberg se na jedné straně vyslovoval za větší provázanost s Ruskem, ale na druhé straně požadoval připravenost ke konfrontaci s ním tam, kde je to nezbytné.¹² Česká vláda tak vnímala iniciativu prezidenta Dmitrije Medveděva na nové uspořádání celoevropské bezpečnosti¹³ spíše skepticky – jako snahu oslabit NATO a EU a obejít OBSE. Navíc vystoupení Ruska ze smlouvy S-KOS a jeho postup v Gruzii podle ní znemožňovaly ve vztazích s Moskvou prostý „návrat k normálu“. Německá strana v iniciativě naopak spatřovala platformu, na níž by bylo možné s Moskvou vést efektivní dialog. Pozice SPD tak byla vnímána jako výraz jisté „medveděvomanie“, jiní hovořili o pokračování vlivu bývalého kancléře Gerharda Schrödra, zastávce politiky Vladimíra Putina a Gazpromu.

Kritičtější, hodnotově orientovaný přístup k putinovskému Rusku zastávaly v SRN konzervativní CDU a CSU, včetně kancléřky Merkelové. V Čechách radikálnější hlasy vyjadřovaly jak Rusku, tak Německu jasnou nedůvěru.¹⁴

Mezi českou a německou vládou panoval shodný názor na nutnost přiblížování Izraele k EU a na odbourávání překážek rozvoje obchodu s Palestinským autonomním územím. V tomto kontextu byl realizován projekt servisního střediska Volkswagen na palestinském území, jehož financování zajistila vláda ČR za podpory spolkové vlády. Česká strana projevovala zájem i o rozsáhlejší projektovou spolupráci se SRN v této oblasti.

Spolupráce v oblasti vnitra

Přijetí České republiky do schengenského systému koncem roku 2007 znamenalo nejen odstranění jedné z posledních nepřírodných bariér v kontaktech mezi oběma zeměmi, ale také novou kvalitu ve spolupráci v oblasti vnitřní bezpečnosti. Nepotvrdily se obavy ze skokového nárůstu nelegálních přechodů hranic a příhraniční kriminality. Naopak, díky efektivnější spolupráci policie obou stran poklesl v příhraničním pásmu celkový počet kriminálních činů. Ministr vnitra Ivan Langer uvedl, že ČR do schengenského počítačového systému vložilo 1,1 milionu dat a může dnes zadržovat podezřelé osoby na svém území. Stejně jako federální ministr vnitra SRN Wolfgang Schäuble, vnímal i on zavedení schengenského systému jako úspěch. Veřejnost uvítala po počáteční nedůvěře i fungování společných policejních hlídek a nasazení dobrovolníků.¹⁵ Celkově se prokázal spíše pokles trestné činnosti, výjimku tvořil mírný nárůst krádeží aut.¹⁶ Zvýšil se ovšem počet žadatelů o azyl v Rakousku a vedl k tomu, že o polovinu vzrostl počet smíšených hlídek jihočeských policistů s rakouskými a německými kolegy na obou stranách hranice.¹⁷ Podobná situace byla i na hranici česko-bavorské.

Zpřísnění policejních kontrol považoval premiér Topolánek zpočátku za zbytečnou „šikanu“.¹⁸ Jejich činnost ovšem vycházela z Schengenského hraničního kodexu z roku 2006. Společné česko-saské hlídky začaly využívat mobilní zařízení pro vážení

kamionů.¹⁹ Obě strany pracovaly na dalším rozšíření možností přeshraničního spojení a budovaly proto (i s podporou EU) další hraniční přechody a odpovídající silniční spojky.²⁰ V oblasti civilní ochrany se konalo svého druhu první cvičení 300 hasičů a záchranářů obou zemí pro případ povodně mezinárodního dosahu, „Albis 2008“.²¹

Po ukončení mnohaleté tzv. twiningové spolupráce se rozvíjela spolupráce na partnerské bázi: tak česká policie v rámci projektu na potírání korupce a hospodářské kriminality *Transition Facility* přebírala zkušenosti policie ze spolkové země Bádensko-Württembersko.²² Jako užitečná se potvrdila práce dvou společných policejních center, vytvořených v roce 2007 v severočeských Petrovicích a v bavorském Schwandorfu.²³

Minulostní agenda

Česká strana se nadále vyhýbala účasti na budování Centra proti vyhánění, které na základě usnesení německého Spolkového sněmu vzniká v Berlíně. Praha v této oblasti zastávala podobné stanovisko jako Varšava,²⁴ na rozdíl od polské strany ovšem centrum považovala za vnitroněmeckou záležitost.

Jistý posun v přístupu Sudetoněmeckého krajanského sdružení (SKS) signalizovalo udělení Karlovy ceny za rok 2008 Petru Uhlovi, kterého vyzdvihl jako „čelného bojovníka za svobodu v době Pražského jara v roce 1968, spoluzakladatele Charty 77 a pozdějšího úspěšného obhájce lidských a menšinových práv“.²⁵

Česká strana zdrženlivě reagovala na návrh (SKS) vytvořit tzv. sudetoněmeckou usmiřovací komisi, inspirovanou zkušeností obdobné komise jihoafrické. Pro dialog o relevantních otázkách existovalo z hlediska Prahy již dostatečné spektrum institucí a aktivit.²⁶ Navíc se česká politika nadále vyhýbala zúžení česko-německého dialogu na dialog česko-sudetoněmecký.

Příkladem nepopíratelného pokroku v řešení otázek minulosti bylo splnění poslání Kanceláře pro oběti nacismu, která uzavřela svoji činnost poté, co v průběhu let pomohla dohledat v archivech podklady pro odškodnění více než 20 000 lidí nuceně nasazených na práci pro nacistické Německo. Kancelář nahradí obecně prospěšná společnost *Živá paměť*, která se péčí o oběti nacismu bude zabývat i do budoucna.²⁷ Česko-německý fond budoucnosti celkově vyplatil obětem nacismu 8 miliard Kč na základě 86 925 žádostí. Obecně Fond budoucnosti během deseti let svého fungování schválil a spolufinancoval čtyři a půl tisíce projektů za 850 milionů Kč. Prostřednictvím tzv. sociálního projektu bylo obětem v posledních deseti letech vyplaceno 1,5 miliardy Kč. Nesporné úspěchy Fondu budoucnosti vyústily v politickou podporu a dohodu o prodloužení jeho činnosti o dalších 10 let.²⁸ Jako výraz své podpory a ocenění dosavadní činnosti vložilo české ministerstvo zahraničních věcí do fondu mimořádně další prostředky ve výši 9,4 milionu Kč.²⁹

Stejně jako v roce 2007 nebyla dořešena otázka odškodnění osob, které byly nuceny žít v ghettech a vykonávaly tam práci „bez nátlaku“ (v ČR bylo podáno téměř 700 žádostí).

Těžiště historické agendy se postupně přesunovalo do oblasti společné paměti a poznávání sdílené historie, a to zejména na lokální úrovni.³⁰ Hlavním hostem připomínky obětí holocaustu na zasedání německého Spolkového sněmu se 21. ledna stala

(v zastoupení) pražská spisovatelka Lenka Reinerová. Významným krokem se stalo uložení ostatků německých vojáků na hřbitově v Chebu.

Otázka platnosti tzv. dekretů prezidenta Beneše přežívala ve společenských diskusích a rovněž ve stížnosti, kterou k Výboru OSN pro lidská práva podala skupina bývalých sudetských Němců.³¹ Týkala se i práva používat tradiční značky, jako jsou olomoucké tvarůžky a karlovarské oplatky. Někteří čeští političtí aktéři sami politizovali otázku dekretů v kontextu jednání o *Lisabonské smlouvě* a je otázka, zda se tak snažili reálně zabránit její ratifikaci, nebo byli vedeni primárně snahou se mediálně zviditelnit.³²

Česká strana pokračovala v aktivní politice a vstoupila do obecně prospěšné společnosti *Collegium Bohemicum*, která se zaměřuje na kulturní dědictví spoluvytvářené v českých zemích německy mluvícím obyvatelstvem.³³ V rámci dokumentačního a vzpomínkového projektu, nazývaného pracovně „Zapomenutí hrdinové“ (tzv. Paroubkovo gesto), byla v Berlíně za účasti Jiřího Paroubka otevřena putovní výstava, reflektující výsledek několikaletého bádání v této oblasti.

Důležitým momentem v politice historické paměti se v roce 2008 ovšem stal tzv. projekt *Moc osmiček (Die Macht der Acht)*. Šlo o sérii úspěšných akcí, věnovaných historickým datům 1918–1938–1948–1968, pořádaných v SRN zastupitelským úřadem České republiky a Českým centrem Berlín a jejich německými partnery. Zřejmě poprvé se podařilo „předefinovat“ historickou agendu vztahů na pozitivní a sdílený proces vzpomínání, v němž ani jedna strana nevystupovala jako „oběť“ nebo „pachatel“. Projekt zahrnoval širokou škálu kulturně-společenských akcí na vysoké politické úrovni. K důležitým výsledkům tohoto společného pohledu na minulost patří vyjádření, která k mnichovské dohodě publikovali ministr zahraničních věcí Frank-Walter Steinmeier a bývalý spolkový kancléř, nejoblíbenější politik SRN, Helmut Schmidt.³⁴ Kontrast mezi mobilizační rétorikou některých českých aktérů a tím, jak uvážlivě a poučeně s tématem naložili oba němečtí politici, lze vnímat jako impulz pro vnitro-českou debatu o politické instrumentalizaci minulosti. Vyvrcholením vzpomínkových akcí bylo setkání kancléřky Merkelové, premiérů Topolánka a Fica, které se konalo 25. června v Berlíně u příležitosti 40. výročí pražského jara.³⁵

Jako vstřícné gesto bylo třeba chápat i zapůjčení originálu mnichovské dohody do Prahy v září.

Hospodářské vztahy

Česká republika zůstávala mezi novými členskými státy EU nejméně atraktivní destinací pro investice německých firem, očekával se nicméně pokles jejich objemu.³⁶ Důvodem byl především kurz koruny a později krize na finančních trzích. Dvě třetiny německých firem v ČR hlásilo již v pololetí výrazné ztráty, 20 procent plánovalo snížit investice a 10 procent chtělo ukončit činnost v ČR.³⁷ Trvale zdrženlivý přístup k euru odlišoval českou politiku nejen od východních sousedů, ale také od politiky německé, která považovala euro za komparativní výhodu evropských ekonomik.

České hospodářství bylo v roce 2008 krizí nepoměrně méně zasaženo než hospodářství SRN. Vláda proto zpočátku odmítla i německou angažovanost ve formě stoprocentní politické záruky za vklady do soukromých bank jako přehnanou, a ně-

kteří představitelé kritizovali německou vládu za to, že tak „vytvořila problém pro ostatní“.³⁸ Česká vláda odmítla i „konjunkturální balíčky“, kdežto vláda německá podobné opatření o rozsahu 32 miliard EUR zavedla. Nejostřeji formuloval liberálně-ekonomický pohled prezident Klaus. Postoj české vlády byl nicméně blíže SRN než návrhům francouzského předsednictví EU: Jak Praha, tak Berlín byly zdrženlivé vůči vytváření evropského fondu na podporu konjunktury.

Recese se stačila projevit na obchodu s Německem jenom omezeně. V prvních pěti měsících pokračoval růst jak vývozu (3,2 procenta), tak dovozu (3,8 procenta) a aktivní saldo dosáhlo úrovně 47 miliard Kč.³⁹ Rostoucí problémy jenom potvrdily dlouhodobý význam Německa pro českou ekonomiku: nejistotu začali pociťovat zejména zaměstnanci a subdodavatelé koncernu Škoda Volkswagen.

Odborníci ovšem již dlouho upozorňovali na to, že jsou české vývozy značně závislé na zahraničním kapitálu (z cca 70 procent) a mají navíc monokulturní zaměření na export silničních vozidel, elektronických zařízení a strojů pro průmysl. Tím jsou závislé na odvětvích, která „jsou vystavena citelným kolísáním v průběhu hospodářských cyklů“. Navíc nadprůměrně roste podíl exportu zboží s nízkou přidanou hodnotou.⁴⁰ S růstem nákladů na práci se očekává pokles přínosu podniků se zahraničním kapitálem pro české vývozy. Jako nutné se proto jeví rozšíření báze domácích vývozců. Ti si ovšem musí zajistit podnikovou přítomnost na německém trhu, provádět zde akvizice a mít kvalitní marketing. „Mimořádný význam německého trhu vyžaduje mimořádné formy a instrumenty podpory /.../ aktivní partnerství ekonomické diplomacie, kooperaci podnikové a státní správy, institucionální a personální předpoklady pro komplexní podporu českých podniků v Německu.“⁴¹ S nastupující krizí získávala tato včasná upozornění expertů na váze.

V průběhu roku sílila spolupráce českých a německých výrobců i zaměstnanců. Čeští farmáři např. solidárně podpořili boj německých prvovýrobců mléka o zvýšení výkupních cen.⁴²

Vzájemně se podporovaly německé odbory firmy Siemens a český odborový svaz Kovo.⁴³ ČR sdílela obavu z chování možného nového dominantního vlastníka VW – rodinné firmy Porsche – a diplomatickou cestou ji dávala opatrně najevo.

Energetika

Mezi českou a německou energetickou politikou trvaly strukturální rozdíly: SRN nesdílela přímou obavu české politiky z asymetrické závislosti na dodávkách z Ruska.⁴⁴ Čeští představitelé se naopak několikrát vyjádřili pro vytvoření společné energetické politiky Evropské unie právě s cílem tuto situaci řešit.⁴⁵ Někteří mladší poslanci CDU/CSU ovšem vystupovali proti prohlubování závislosti na Rusku.⁴⁶ Objevovala se obava, že zainteresované německé firmy, jako jsou RWE, E.ON, Wintershall, Ruhrgas, ovlivňují přinejmenším způsob, jakým se německá politika o Rusku vyjadřuje. Německé firmy v podstatě ovládají české plynárenství a mohly by s ruskými obchodními partnery provést tzv. *asset-swap*.⁴⁷

Německo bylo nicméně i v této oblasti hlavním partnerem pro přípravu českého předsednictví EU a jeho energetické priority. Podobně jako česká politika dává akcent na vlastní odpovědnost členských zemí EU za své investice do zajištění energetické

bezpečnosti včetně strategických zásob. Vzájemná solidarita by měla představovat až dodatečný prostředek, a to nejlépe v podobě liberalizace trhu. Navíc jak česká, tak německá politika musejí řešit otázku technického zastarání ropovodu Družba, a tedy jeho klesající kapacity.

Pro Českou republiku se jako velmi výhodný jevil záměr německé firmy RWE směřovat přes české území trasu plynovodu Gazela. Ten do Evropy povede plyn dopravovaný plánovaným plynovodem Nord Stream, vedoucím na dně Baltského moře. Nečekaným problémem se stala skutečnost, že čeští zaměstnanci místních samospráv a jejich partneři některé pozemky na plánované trase na základě služebních informací skoupili kvůli spekulaci.⁴⁸

Doprava

Regionální a místní přeshraniční dohody pomáhaly postupně zlepšovat dopravní obslužnost v příhraničních oblastech. V září byl za účasti kancléřky Merkelové do užívání uveden poslední úsek dálnice, napojující dálnici z Rozvadova do Norimberku. Pokračovalo kontroverzní jednání o splavnění Labe, připravovala se výstavba cyklostezek podél vodních toků, včetně stezky z Prahy do Drážďan. K dalším klíčovými tématům pak patřilo zařazení koridoru Berlín–Drážďany–Praha mezi prioritní evropské projekty TEN a diskuse o zlepšení vlakového spojení Mnichova s Prahou.

Omezení německého pracovního trhu

Česká politika nadále (marně) usilovala o plné otevření německého pracovního trhu pro české občany. Tento požadavek podpořili i prezidenti obou zemí – Horst Köhler a V. Klaus.⁴⁹ Ostatně i v Čechách se zpočátku roku, před nástupem krize světových trhů, projevoval nedostatek pracovních míst a do země přicházely německé odborné síly.⁵⁰ Německá politika z vnitropolitických důvodů otevření svého trhu odsunula až na rok 2011. Praha proto naznačila, že dá Německu pocítit nespokojenost s (ne)řešením otázky za svého předsednictví v EU; v SRN pracuje oficiálně podle jeho úřadů pouhých 13 500 Čechů.⁵¹ Místo plošného řešení šlo Německo nadále cestou postupného uvolňování bariér pro absolventy vysokých škol.⁵²

Prohlubovala se spolupráce v oblasti práce a sociálních věcí, a to i formou twinningových projektů, jako např. s cílem posílit a koordinovat systém výběru pojistného na sociální zabezpečení v mezinárodním kontextu.

Zdravotnictví

Mezi výrazné úspěchy patřilo zahájení jednání o smlouvě o spolupráci české a německé záchranné služby v příhraničních oblastech.⁵³ Podle českých diplomatů bude zavedený systém fungovat jako přeshraniční nasazení policejních hlídek. Celostátní úroveň přitom má garantovat jen rámcovou dohodu, kdežto konkrétní způsob fungování spolupráce na své úrovni přímo dojednávají kraje a spolkové země. Kromě praktické spolupráce se rozvíjela výměna zkušeností a politického „know-how“ v souvislosti s reformou zdravotnictví v ČR; významná byla v tomto smyslu návštěva spolkové ministryně Ully Schmidtové.⁵⁴

Školství a kultura

Zintenzivněly aktivity zaměřené na propojení předškolní a školní výchovy a výuky a na těsné spojení škol ze tří zemí.⁵⁵ Postupně se do vzdělávacích projektů zapojovaly i německé firmy.

Kromě centrálních akcí, které sekonaly v rámci cyklu *Moc osmiček* v Berlíně a tradiční přehlídky německých divadel a filmů v České republice, rostl i počet akcí na regionální a místní úrovni. Prezident Klaus zahájil Dny české a německé kultury v Drážďanech (23. října), další akce se orientovaly (většinou s finanční podporou z evropských fondů) např. na pěstování společného regionálního kulturního dědictví.⁵⁶ Kromě aktivit Českých center v Berlíně, Drážďanech a Mnichově se rozvíjela i činnost společných institucí, jako je česko-bavorské kulturní centrum v Schönsee.⁵⁷

Životní prostředí

V oblasti ochrany životního prostředí pokračovalo rozdělení české politiky na vládní a prezidentskou linii. Premiér Topolánek a kancléřka Merkelová se shodli i v jednání o tzv. energetickém a klimatickém balíčku.⁵⁸ Prezident Klaus se vůči kancléřce Merkelové naopak osobně vymezoval.⁵⁹ Společné projekty na zlepšení životního prostředí probíhaly zejména na regionální a místní úrovni.⁶⁰ Pracovaly česko-německé pracovní skupiny ministerstev pro ochranu životního prostředí, z nichž skupina ochrany čistoty ovzduší se mimo jiné vyjadřovala k letitému problému průmyslového zápachu v okolí Litvínova.⁶¹

Spolupráce neznamena vždy jednotu v pojetí ochrany: české ministerstvo životního prostředí bylo např. kritizováno regionálními partnery za příliš striktní přístupy,⁶² příhraniční obce obou zemí nesouhlasily se zákazem výstavby lanovky pro lyžaře na vrch Hraničník.⁶³

Regionální úroveň

Česká politika nadále zvyšovala svou angažovanost v SRN na zemské úrovni. Odrazem této politiky bylo i pozvání, aby se slavnostním hostem výročního setkání premiérů německých spolkových zemí v Drážďanech stal prezident Klaus.⁶⁴

Nadále to byly vztahy se Saskem, které se rozvíjely neaktivněji. Důvodem byla především geografická a zájmová blízkost a zároveň konstruktivní zacházení s tématem minulosti. Navíc v českém vztahu se Saskem nedocházelo k žádnému podstatnému rozchodu mezi vládou a prezidentem. Naopak – mezi prezidentem V. Klausem a premiérem Georgem Milbradtem panoval vztah důvěry,⁶⁵ byl příkladem pozitivního vlivu vztahů na nejvyšší úrovni na stabilní mezistátní spolupráci. Šlo o posílení vysokoškolských výměnných programů, českou podporu lužickosrbské menšiny a zlepšení silničního propojení Saska, Česka a Polska.⁶⁶ Dále se rozvíjely přímé vztahy mezi německými zeměmi a českými kraji: partnery Saska byly kraje Karlovarský, Ústecký a Liberecký. Tyto tři regiony a Sasko patří do Operačního programu Cíl 3 Česká republika–Sasko. Pro českou stranu je v tomto programu vyčleněno do roku 2013 asi 67 milionů EUR.⁶⁷

Přeshraniční česko-bavorská spolupráce bude v nejbližším období dotována až 3 miliardami Kč z evropských fondů v rámci programu Cíl 3.⁶⁸ Zahrne Karlovarský, Pl-

zešský, Jihočeský kraj a na bavorské straně přilehlé zemské okresy v Horních Franckách, Horní Falci a Dolním Bavorsku. Během roku se premiér M. Topolánek i předseda ČSSD J. Paroubek neformálně setkali s Güntherem Becksteinem (bavorským předsedou vlády do října 2008), oficiální návštěvy na nejvyšší úrovni se nicméně nadále nekonaly.⁶⁹ Konstantní požadavky, zejm. ohledně dekretů prezidenta Beneše, rozvoj politických styků „spolehlivě“ brzdily.

SPOLKOVÁ REPUBLIKA NĚMECKO V ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITICE: IDENTIFIKACE A CHARAKTERISTIKA KLÍČOVÝCH AKTÉRŮ

Politické strany

Poměrně aktivní a institucionalizované jsou vazby mezi ČSSD a SPD, opírající se mj. o osobní blízkost mezi předsedou ČSSD J. Paroubkem a G. Schröderem. Institucionálně vztah zajišťují zejména aktivity FES v Praze a Masarykova akademie. Podobně aktivně probíhá spolupráce mezi německými a českými Zelenými, dostává přitom institucionální podporu Heinrich Böll Stiftung i v osobě poslance Evropského parlamentu za německé Zelené, Milana Horáčka. Stabilizujícím faktorem se staly těsné (nadstranické) vztahy mezi ministry zahraničních věcí K. Schwarzenbergem a F.-W. Steinmeierem.

Ani v roce 2008 se nerozvinuly vazby mezi ODS a jejím přirozeným partnerem v SRN – CDU. Dobře přitom fungovaly kontakty mezi vedoucími činiteli stran – A. Merkelová a M. Topolánek zjevně našli funkční rovinu vztahů. Kancelářka Merkelová se v rámci stranické solidarity nesetkala za své návštěvy v Praze 20. října ani s představitelem opozice, J. Paroubkem.

Instituce

Prezident poměrně často vystupoval s vlastní zahraničněpolitickou agendou a podle kritiků překračoval své ústavní kompetence v otázkách, v nichž se odchyloval od vládní politiky. Skutečnost, že v některých profilových tématech došlo k rozpadu ČZP a jednotliví aktéři hovořili odlišnými hlasy, hodnověrnost a autoritu české politiky v Německu oslabovala.

Z hlediska řízení evropské agendy české vlády vůči SRN se ustálil více méně *modus vivendi* spolupráce mezi MZV a úřadem místopředsedy vlády pro EU. Překonaní tohoto rozdělení se jevilo jako málo pravděpodobné z důvodů stranicko-politických, ale také kariérních – nový úřad poskytuje lepší platové podmínky než MZV a je tak atraktivní možností práce v oblasti zahraniční politiky. S přípravou předsednictví v EU se projevují určité výhody soustředění většiny agendy pod zvláštní instituci, dochází nicméně nutně i k občasnému překrývání kompetencí a z toho plynoucímu nedorozumění. Zastupitelský úřad dostává instrukce jak z úřadu Alexandra Vondry (především oblast jednotného vnitřního trhu), tak MZV (společná zahraniční a bezpečnostní politika), po pracovní linii úkolují ZÚ i ostatní resorty. Jednotlivé vládní instituce se vzájemně informují, příslušné odbory MZV zpracovávají na vyžádání podklady, které pak vyšší orgány z politického hlediska dále upravují.

Celkově převládal dojem, že zejména evropská politika ODS byla silně ovlivňována stranickou politikou a vnitrostranickými vztahy. Vliv prezidenta Klause na chování ODS poklesl tím, jak strana a její vládní představitelé hledali v předvečer českého předsednictví v EU vnitřní jednotu a přijatelnou platformu spolupráce s EU a zvláště s Německem.

Obecnou řídicí a koordinační úlohu při provádění politiky vůči SRN hrál na MZV ČR nadále Odbor států střední Evropy. Ve spolupráci s ostatními odbory MZV a ZÚ Berlín tak byla viditelná snaha zasazovat vztahy s Německem do širšího (středo)evropského kontextu vztahů s Polskem a s dalšími státy Visegrádské skupiny. Evropská agenda dávala zároveň velký prostor i pro angažovanost samého zastupitelského úřadu v Berlíně: v jednotlivých sektorech sledoval probíhající agendu EU i německou politiku a hledal oblasti zájmové/strukturální shody mezi ČR a SRN. Na tato témata se pak snažil upozorňovat a iniciovat přímé kontakty mezi jednotlivými českými a německými institucemi. Optimální bylo, když se jednotlivá témata dařilo propojit s aktivitou stálého zastoupení při EU v Bruselu.

V oblasti ekonomické trval problém koordinovanosti jednotlivých vládních agentur, které podporují ekonomické zájmy ČR v zahraničí. Nedošlo k avizovanému sloučení CzechTrade a CzechInvest (oba řízeny z ministerstva průmyslu a obchodu), mimo ně dále působí CzechTourism (řízen z ministerstva místního rozvoje). Podle názoru expertů by měla být prováděna koordinace hospodářské politiky vůči zahraničí v ČR, nemůže ji suplovat zastupitelský úřad. Za jednu z příčin neschopnosti sloučit jednotlivé agentury lze považovat institucionální rivalitu, kdy se žádná z ústředních institucí nechce vzdát profesně zajímavých a lukrativních postů v ústředí a v zahraničí.

Lepší koordinovanost by měla existovat mezi hlavními představiteli instituce, která zajišťuje kulturní prezentaci v zahraničí (tzv. Česká centra), a zastupitelskými úřady. V Berlíně tato koordinace funguje bezchybně, nejde nicméně o výsledek institucionální struktury, ale dobré vůle a osobních vztahů na obou stranách. Sám ZÚ v roce 2008 na kulturní činnost získal poprvé zvláštní prostředky. Vlastní kulturní aktivitu prováděl s pomocí sponzorů, přičemž využíval své mimořádné prostorové možnosti (kinosál pro 180 osob, recepční místnosti pro 800 osob, vlastní výstavní místnost atd.). Celkově je kulturní a obecně společenská aktivita českých institucí v Berlíně vnímána vnějšími pozorovateli dlouhodobě jako nejvyšší mezi novými členskými státy EU.

Institucionálně nedořešený zůstává vztah mezi vedoucím obchodně-ekonomického úseku (OEU) a velvyslancem: podle dohody MZV a MPO z 1999 je sice vedoucí OEU zaměstnancem MZV (odkud dostává i plat), odborně jej ale řídí MPO i MZV. Podobně jako v případě Českých center, je současná efektivní koordinace založena čistě na dobrých osobních vztazích obou diplomatů. Po zrušení konzulárního zastoupení v Bonnu zůstává otevřená otázka obchodně-ekonomického a rovněž konzulárního zastoupení ČR na geografickém západě SRN. Zde má ČR tradiční silné hospodářské a kulturní/společenské vazby, mj. díky silné a aktivní české emigraci. Zvažuje se proto alternativní řešení způsobu, jak zajistit především kulturní a ekonomickou prezentaci ČR v Severním Porýní-Vestfálsku.

ČESKÁ ZAHRANIČNÍ POLITIKA VŮČI NĚMECKU V MEDIÁLNÍM A VĚŘEJNÉM PROSTORU

Média, jako Rádio Česko/BBC, Rádio 6, z časopisů zejména *Respekt*, *Euro* či *Literární noviny*, systematicky kultivovala a prohlubovala pohled na Německo jako na mnohotvárného partnera České republiky.

V českém tisku pokračovala tendence ke snižování počtu příspěvků, které se týkaly výhradně Německa. *MF Dnes* uveřejnila za rok 2008 323 článků s „německým“ titulkem (2004: 474, 2007: 280), *Právo* celkově 183 článků (2004: 310, 2007: 272 článků) a např. radikálně levicové *Haló noviny* 98 článků (2004: 125, 2007: 131 článků). Německo ovšem z českých médií nemizelo, ale stávalo se vcelku přirozeně součástí širěji pojatých příspěvků.

Mezi hlavní témata, v nichž Německo figurovalo jako referenční bod, patřila evropská politika, vyrovnání s minulostí, nastupující hospodářská recese, ochrana životního prostředí, přeshraniční spolupráce. V rámci svých příspěvků se Německem zabývali profiloví komentátoři hlavních listů. Luboš Palata (70 článků) analyzoval celou škálu politických aspektů německého vývoje (včetně autorsky provokativní výzvy „Sudetští Němci, vraťte se“, v níž se odráží nesouhlas s obavami z *Lisabonské smlouvy* a s poukazem na blízkost sudetských Němců k českým zemím⁷⁰). V evropských souvislostech se k německé politice vracel Adam Černý především v *Hospodářských novinách* (celkově 67 článků). Kromě otázek evropské integrace se na ekonomické aspekty soustředil zejména Jan Žižka v *E15* a dalších listech (celkově 41 příspěvků). Hloubkou a empatií vůči německému i českému prostředí se vydělovaly úvahy a analýzy Anneke Hudalla v *Respektu* (12 tematicky zaměřených příspěvků).

Celkový mediální obraz Německa vyzníval převážně „evropsky“, pohyboval se mimo rámec zpravodajství doby před deseti lety, kdy bylo Německo v českých médiích vnímáno v kontextu konfliktních otázek společné minulosti. Výjimku představovaly nadále *Haló noviny*, které sice svůj obraz Německa rovněž do jisté míry „evropeizovaly“, ale zároveň si zachovaly svůj mobilizační, ve své podstatě protiněmecký a realitě vzdálený tón, pokud šlo o otázky minulosti, evropské integrace, někdy i bezpečnosti (např. Afghánistán).

ZÁVĚR

Rok 2008 byl v česko-německých vztazích úspěšný. Zvýšila se efektivita české politiky vůči SRN jako *multilevel game*: posílily se horizontální i vertikální vazby na německé země (tedy vztahy budované z krajské úrovně i z úrovně české vlády), vzájemné vazby posilovaly obce i městská partnerství (např. Tábor–Kostnice).

Sjednocující česko-německou agendu představovala zejména příprava na české předsednictví EU. Disonance uvnitř české politiky a odstup prezidenta Klause představovaly faktor nejistoty. Německá politika ovšem uměla odlišit politiku vlády a prezidenta a soustředila se spíše na pozitivní impulzy. Rozdílily v přístupu k americkému projektu protiraketové obrany vzájemné vztahy na rozdíl od roku 2007 výrazněji ne-

zatěžovaly. Pokračovala intenzivní horizontální, decentralizovaná spolupráce jednotlivých vládních institucí prakticky ve všech politických sektorech.

V historických otázkách se poprvé podařilo systematickou prací ústředí a českých institucí v Berlíně a díky ochotě a otevřenosti německé strany soustředit pozornost na pozitivní agendu: „rok osmiček“ tak zcela nově a systematicky prezentoval českou stranu na německé scéně v širším rámci, než představuje kontext války a odsunu.

Mezi problémy české politiky patřila vnitřní nejednotnost v pohledu na strategické otázky rozvoje EU a na bezpečnost. V otázkách integrační politiky používali vyhranění zastánci atlantismu a euroskeptici někdy mobilizační rétoriku a překračovali tak často i hranici mezi seriózním politickým diskurzem a populismem. Objevoval se ideový konstrukt, jenž Českou republiku – vzhledem k členství v NATO a EU poněkud bizarně – vnímá jako součást jakési bezprizorní zóny mezi Německem a Ruskem. Z tohoto pohledu jako by se „návrat do Evropy“ dvacet let po roce 1989 měnil v návrat do historické *Zwischeneuroпы*.

Tyto náznaky souvisí s oslabením, nebo dokonce absencí českého politického konsenzu integrační a bezpečnostní politiky. Chyběla nadále i podrobnější analýza německé politiky, a to jak v oblasti strategické (vztahy vůči Rusku a USA, reforma NATO a EU), i pokud jde o jednotlivé politické sektory v rámci EU. Taková analýza by mohla ujasnit možnosti české politiky ve vztahu vůči SRN a usnadnit koordinaci v rámci vlády a jejích institucí. Koncepční pojetí politiky vůči Německu se tak pro českou politiku stávalo stále naléhavějším úkolem.

Poznámky

- ¹ Autor děkuje za řadu podnětů a připomínek pracovníkům a diplomatům MZV ČR, s nimiž vedl individuální rozhovory a bez nichž by tento příspěvek nemohl být sepsán. Jde o tyto osoby (uvádí se v abecedním pořadí, bez udání funkcí): Michal Bucháček, Jiří Čistěcký, Tomáš Ehler, Rudolf Jindrák, Linda Málková, Aleš Macík, Jakub Novák, Robert Otepka. Zvláštní poděkování patří Zastupitelskému úřadu ČR v Berlíně a velvyslanci Rudolfu Jindrákovi za vytvoření optimálních podmínek při práci na textu. Publikovaný text je samozřejmě zcela v odpovědnosti autora a vyjadřuje názory, které se nemusejí shodovat s postoji uvedených osob a institucí.
- ² *Schwarzenberg kritizuje neochotu Evropanů poskytnout NATO vojáky*. Kölner Stadt Anzeiger, 12. 2. 2008.
- ³ *Německo podporuje umístění protiraketového radaru v ČR*. Česká tisková kancelář, 15. 5. 2008.
- ⁴ *Medveděv: Dohoda Polsko-USA o raketách je namířena proti Rusku*. Česká tisková kancelář, 15. 8. 2008.
- ⁵ *Předseda FDP kritizuje vládu za mlčení kolem základů USA*. Česká tisková kancelář, 26. 5. 2008.
- ⁶ *Pacifisté v centru Berlína podporují protiradarové hladovkáře*. Česká tisková kancelář, 21. 5. 2008; *V Rožmitále se sešli odpůrci radarové základny v Brdech*. Česká tisková kancelář, 9. 8. 2008.
- ⁷ *Europoslanec CSU Ingo Friedrich dokonce navrhl, aby si Česko v případech pokračujících vnitropolitických sporů prohodilo předsednictví se Švédskem*. *Europoslanec za CSU navrhuje prohození předsednictví v EU*. Česká tisková kancelář, 29. 10. 2008.
- ⁸ *Klaus i Köhler pro uvolnění pracovního trhu*. Česká tisková kancelář, 23. 4. 2008.

- ⁹ *Prohlášení prezidenta republiky k výsledku irského referenda k Lisabonské smlouvě*. 13. 6. 2008 – Tisková sdělení. On-line: (www.klaus.cz/klaus2/asp/clanek.asp?id=nMF8VTd01QXh).
- ¹⁰ *Kancléřka a premiéři ČR a SR jednali o klimatu i o smlouvě EU*. Česká tisková kancelář, 25. 6. 2008.
- ¹¹ *Vondra se s Merkelovou shodl, že euroskupina má zůstat neformální*. Česká tisková kancelář, 24. 10. 2008.
- ¹² *Russland beunruhigt mich*. Interview ministra K. Schwarzenberga. Die Zeit, č. 11/2008, 6. 3. 2008. On-line: (www.zeit.de/2008/11/Interview-Schwarzenberg).
- ¹³ *Medvedev Proposes All-European Security Pact During Berlin Visit*. Eurasia Daily Monitor, Volume 5, Issue 109, 9. 6. 2008. On-line: (www.jamestown.or/singe?no_cache=1&tx_ttnews%5Btt_news%5D=33701).
- ¹⁴ *Evropa se opět porcuje*. Interview s Janem Zahradilem. Reflex, 41/2008. On-line: (www.reflex.cz/Clanek33862.html).
- ¹⁵ *Ministři ČR a SRN: Rozšíření Schengenu bylo dobrým krokem*. Česká tisková kancelář, 1. 4. 2008.
- ¹⁶ *Saské úřady: U hranic se po rozšíření Schengenu kradlo více aut*. Česká tisková kancelář, 25. 9. 2008.
- ¹⁷ *Kvůli azylantům je na jihu Čech víc smíšených policejních hlídek*. Česká tisková kancelář, 29. 8. 2008.
- ¹⁸ *Topolánek: Přísnější kontroly u západních hranic šikanují turisty*. Česká tisková kancelář, 29. 3. 2008.
- ¹⁹ *Severočeští policisté mohou kamiony vážit téměř kdekoli*. Česká tisková kancelář, 4. 6. 2008.
- ²⁰ *Například Karlovarský kraj a Bavorsko postaví společně novou silnici u Mýtiny na Chebsku, která bude pokračovat až do německé obce Neualbenreuth. Kraj podepsal kooperační ujednání s Bavorskem*. Hejtmanské listy, únor 2008. On-line: (www.kr-karlovarsky.cz/hl/Archiv/Rok_2008/unor_2008/seznam/050208_ujednani.htm).
- ²¹ *V Litoměřicích se uskuteční unikátní česko-německé cvičení*. 9. 5. 2008. On-line: (aplikace.mvcr.cz/archiv2008/rs_atlantic/hasici/generalni/97145.html).
- ²² *Policie má nové experty na potírání internetové kriminality*. Česká tisková kancelář, 1. 7. 2008.
- ²³ *Čeští zloději barevných kovů se nově přesouvají do Německa*. Česká tisková kancelář, 3. 9. 2008.
- ²⁴ *ČR odmítá centrum vyhánění, Polsko též, když se nezmění koncepce*. Česká tisková kancelář, 10. 1. 2008.
- ²⁵ *Sudetští Němci udělili letošní Karlovu cenu Petru Uhlovi*. Česká tisková kancelář, 2. 4. 2008.
- ²⁶ *Česká diplomacie: Sudetoněmecká usmiřovací komise není potřebná*. Česká tisková kancelář, 12. 5. 2008.
- ²⁷ *Končí Kancelář pro oběti nacismu, která pomáhala s odškodněním*. Česká tisková kancelář, 30. 6. 2008.
- ²⁸ *Společný fond Česka a Německa se bude věnovat kultuře i studentům*. Česká tisková kancelář, 1. 7. 2008.
- ²⁹ *Schwarzenberg dal česko-německému fondu dalších devět milionů Kč*. Česká tisková kancelář, 1. 10. 2008.
- ³⁰ *Viz např. Jablonecké muzeum zmapovalo německou historii města*. Česká tisková kancelář, 16. 1. 2008.
- ³¹ *ČR se musí pro OSN vyjádřit k stížnosti sudetských Němců*. Česká tisková kancelář, 4. 2. 2008.
- ³² *Bobošiková: Lisabonská smlouva obnoví diskusi o dekretech*. Česká tisková kancelář, 2. 4. 2008; *Šlechtici se probouzejí, vznášejí nové nároky na majetek*. Právo, 1. 12. 2008.
- ³³ *Vláda schválila vstup státu do společnosti Collegium Bohemicum*. Česká tisková kancelář, 21. 5. 2008.
- ³⁴ *Frank-Walter Steinmeier: Společně do budoucnosti: Poučení z Mnichovské dohody*. MF Dnes, 29. 9. 2008. On-line: (www.prag.diplo.de/Vertretung/prag/cs/download_steinmeier1938_cz,property=Daten.pdf); *Helmut Schmidt: München bleibt uns ein Menetekel*. Die Zeit, 25. 9. 2008.
- ³⁵ *Merkelová, Topolánek a Fico společně vzpomněli na Pražské jaro 68*. Česká tisková kancelář, 25. 6. 2008. Podrobněji viz on-line: (old.mzv.cz/www/default.asp?id=59039&ido=11022&idj=36&amb=2&ParentIDO=).

- ³⁶ *Česko zůstává z nových zemí EU pro německé firmy nejatraktivnější.* Česká tisková kancelář, 31. 7. 2008.
- ³⁷ *ČNOPK: Koruna škodí německým firmám, některé chtějí odejít z ČR.* Česká tisková kancelář, 26. 8. 2008.
- ³⁸ Rozhovor ministra průmyslu a obchodu Martina Římana v pořadu *Události, komentáře*. ČT2 a ČT24, 6. 10. 2008. On-line: (www.mpo.cz/dokument50813-strana2.html).
- ³⁹ *Stručná informace o česko-německém zahraničním obchodu.* Mgr. Tomáš Bartovský, tiskový mluvčí MPO, 15. 9. 2008. On-line: (www.mpo.cz/dokument49823.html).
- ⁴⁰ Málková, Linda: *Kommentar: Vorsichtiges Abnabeln.* Prager Zeitung, 29. 4. 2008. Autorka je pracovnící obchodního a ekonomického úseku ZÚ ČR v Berlíně.
- ⁴¹ Hladík, Josef–Macík, Aleš: *Jak dál s Německem?* Právo, 28. 1. 2008, s. 12. J. Hladík je předsedou Sdružení českých podnikatelů v Německu, A. Macík působí jako obchodní rada velvyslanectví v Berlíně.
- ⁴² *AK: Snížení dodávek mlékárnám zatím platí, situaci v SRN sledujeme.* Česká tisková kancelář, 4. 6. 2008.
- ⁴³ *Německé odbory vyzývají k zachování míst v pražském Siemensu.* Česká tisková kancelář, 19. 8. 2008.
- ⁴⁴ Vystoupení Hanse-Joachima Spangera (Hessische Stiftung für Friedens – und Konfliktforschung) v Praze, ÚMV, 30. 1. 2008.
- ⁴⁵ *Schwarzenberg: Je třeba se vzepřít mocenským požadavkům Ruska.* Česká tisková kancelář, 5. 3. 2008.
- ⁴⁶ Schockenhoff, Andreas: *Strategie für eine EU-Sicherheitsunion.* CDU/CSU Bundestagsfraktion, 20. 5. 2008.
- ⁴⁷ V tomto případě by mohlo jít německým firmám o to, prodat ruským partnerům část svých zařízení, např. distribučních sítí, výměnou za zvýšení podílu na ruském trhu.
- ⁴⁸ Černý, Ondřej: *Pozemky v horách – zlatý důl.* MF Dnes (regionální mutace Severní Čechy), 7. 11. 2008. On-line: (www.nocr.estranky.cz/clanky/z-tisku/clanek-7_11_2008---pozemky-v-horach_-zlaty-dul).
- ⁴⁹ *Klaus i Köhler pro uvolnění pracovního trhu.* Česká tisková kancelář, 23. 4. 2008.
- ⁵⁰ *V Česku prý roste poptávka po německých pracovnících.* Česká tisková kancelář, 10. 1. 2008.
- ⁵¹ *Německo podle Nečase pocítí rozčarování předsednické ČR.* Česká tisková kancelář, 31. 5. 2008.
- ⁵² *Češi s diplomem do Německa bez pracovního povolení už příští rok.* Česká tisková kancelář, 8. 7. 2008; *Německo se rozhodlo uvolnit pracovní trh pro vzdělané Čechy.* Česká tisková kancelář, 16. 7. 2008.
- ⁵³ *Ministři zdravotnictví ČR a SRN jednali o spolupráci v pohraničí.* Česká tisková kancelář, 4. 4. 2008.
- ⁵⁴ *Schmidtová představila zkušenosti německé reformy zdravotnictví.* Česká tisková kancelář, 4. 4. 2008.
- ⁵⁵ *V euroregionu Nisa se chystá vznik mezinárodní mateřské školy.* Česká tisková kancelář, 6. 10. 2008; *V Trojzemí má vzniknout přeshraniční modelová evropská škola.* Česká tisková kancelář, 25. 9. 2008.
- ⁵⁶ *V Chomutově zdokumentují česko-saské krušnohorské lidové umění.* Česká tisková kancelář, 30. 7. 2008; *V Hrádku má vzniknout muzeum Trojzemí.* Česká tisková kancelář, 5. 4. 2008; *Výstava na chebské radnici popisuje život německých bezdomovců.* Česká tisková kancelář, 7. 4. 2008; *Klatovy připravují spolu s německým Zwiesellem rekonstrukci lázní.* Česká tisková kancelář, 30. 5. 2008.
- ⁵⁷ *Česko-bavorské centrum v Schönsee chce rozšířit svoji činnost.* Česká tisková kancelář, 31. 7. 2008.
- ⁵⁸ *Kancléřka a premiéři ČR a SR jednali o klimatu i o smlouvě EU.* Česká tisková kancelář, 25. 6. 2008.
- ⁵⁹ Prohlásil např.: „Nejsem tím, kdo dělá taková gesta, jako paní Merkelová, když jede do Grónska a pozoruje tání ledu. To není můj styl.“ *Klaus pro Handelsblatt: Klimatický balíček EU je tragédií.* Česká tisková kancelář, 31. 1. 2008.
- ⁶⁰ *K likvidaci sinic v nádrži Skalka má pomoci česko-německá dohoda.* Česká tisková kancelář, 17. 3. 2008; *Karlovarský kraj a Sasko chtějí zachránit u Aše perlorodku říční.* Česká tisková kancelář, 21. 2. 2008.
- ⁶¹ *Areál Unipetrolu RPA odpovídá podle saské delegace standardům.* Česká tisková kancelář, 1. 6. 2008.

- ⁶² *Bavorsko a Rakousko volají Bursíka k zakročení proti kůrovcí.* Česká tisková kancelář, 13. 7. 2008.
- ⁶³ *Obce usilující o lanovku do Rakouska kritizují ochranu přírody.* Česká tisková kancelář, 5. 6. 2008.
- ⁶⁴ *Klaus debatoval s německými zemskými premiéry.* Česká tisková kancelář, 23. 10. 2008.
- ⁶⁵ 1. června jeho funkci převzal poprvé politik lužicko-srbského původu Stanislav Tillich.
- ⁶⁶ *Schwarzenberg se vyslovil pro častější setkávání Čechů a Sasů.* Česká tisková kancelář, 14. 4. 2008.
- ⁶⁷ *Cíl 3 na podporu přeshraniční spolupráce 2007–2013 mezi Svobodným státem Sasko a Českou republikou.* On-line: (www.strukturalni-fondy.cz/op-preshranicni-spoluprace-cr-sasko).
- ⁶⁸ *Cíl 3 Česká republika–Svobodný stát Bavorsko 2007–2013.* On-line: (www.strukturalni-fondy.cz/op-preshranicni-spoluprace-cr-bavorsko).
- ⁶⁹ *Mnozí Češi uznávají, že se Němcům ubližovalo, říká Beckstein.* Česká tisková kancelář, 10. 9. 2008.
- ⁷⁰ Lidové noviny, 15. 5. 2008.

Část V:

**Dvoustranné vztahy
České republiky s vybranými
zeměmi a regiony**

Kapitola 7

Spojené státy americké v české zahraniční politice

Ondřej Ditrych

SPOJENÉ STÁTY AMERICKÉ V ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITICE: VÝCHODISKA A POLITICKÝ KONTEXT

Východiska

„Vztahy ČR s USA jsou nadstandardní, mají spojenecký charakter a jsou založeny na společně sdílených hodnotách, na transatlantické vazbě a v neposlední řadě i na těsných vztazích mezi USA a EU. Politiky obou zemí mají mnoho společných prvků v oblasti boje proti terorismu a při podpoře demokracie a lidských práv,“ píše se ve *Zprávě o zahraniční politice České republiky za období od ledna 2007 do prosince 2007*, kterou pravidelně vydává Ministerstvo zahraničních věcí ČR (MZV).¹ Přestože v roce 2008 neexistovala ucelená koncepce české zahraniční politiky vůči USA (podle údajů poskytnutých MZV se s přípravou vyčkávalo na výsledek listopadových prezidentských voleb v USA²), lze z empirického hlediska konstatovat, že došlo k jejich dalšímu rozšíření i prohloubení. Význam, který jim byl přikládán, dokládá i rozměr politické a veřejné diskuse nad některými z hlavních témat nebo skutečnost, že hned o dvou z nich (umístění prvků raketové obrany a vyjmutí z vízového režimu) se zmínil ministr zahraničních věcí Karel Schwarzenberg na zasedání Zahraničního výboru Poslanecké sněmovny ČR (PSP), věnovanému klíčovým otázkám české zahraniční politiky v roce 2008.³

Nejvýznamnějšími oblastmi vzájemných vztahů byly záměr na umístění radarové stanice (EBR, *European-Based Radar*) jako prvku raketové obrany (PRO) na území ČR, vyjmutí českých občanů z vízového režimu USA (zařazení ČR do tzv. *Visa-Waiver Program*) a trvající úzká spolupráce při prosazování demokracie a lidských práv ve světě. Budou jim zde proto věnovány samostatné oddíly, následované shrnutím ekonomických a kulturních vztahů, okrajových tematických oblastí. Předcházet bude nastínění politické diskuse a následovat identifikace klíčových aktérů české zahraniční politiky vůči USA.⁴

Politický kontext

Zahraniční vztahy ČR a USA se staly v roce 2008 předmětem nebývale živé a obšírné politické diskuse, která vypovídá o jejich pocíťovaném významu. Podle očekávání se tato diskuse soustředila především na rozmístění PRO a vízovou otázku.

Ve věci radarové stanice vláda hájila pozici, že umístění radaru na českém území bude významným příspěvkem k obraně ČR a proto v jejím základním zájmu, a že dojednala pro ČR výhodné podmínky. Za to sklízela kritiku opozičních stran (ČSSD, KSČM) i větší části koaliční Strany zelených. Naopak mohla se opřít o poslance a stranickou základnu ODS a převážnou většinu KDU-ČSL. Základními kameny politické diskuse o PRO byly diskurzy suverenity, ohrožení, zisků a ztrát. (Toto rozdělení je do jisté míry zjednodušující a umělé, protože diskurzy se navzájem překrývají. Záměrem je zde pouze načrtnout a utřídit probíhající diskusi.)

Argument ztráty národní suverenity hrál v kritice vládního postupu na úrovni politické diskuse patrně klíčovou úlohu. Zatímco vláda ujišťovala, že umístění PRO českou suverenitu vzhledem k možnosti smlouvy jednostranně vypovědět a kontrole činnosti radaru nijak neoslabí, vyjádřil se např. předseda opoziční ČSSD Jiří Paroubek: „Základny jsou silný zásah do psychiky země, do její vnitřní celistvosti.“⁵ Když dříve USA po projednání s českou stranou předložily Rusku návrh recipročních kontrol na radarové stanici v ČR a na ruských vojenských zařízeních, které by prováděli vojensští přidělenci, prohlásil: „Netoužíme tu mít cizí vojáky, na jedné straně americké, na druhé straně ruské.“⁶ Negativní reakce na tuto zprávu byly rovněž organizovány narativem jednání o nás, bez nás.⁷

V diskurzu ohrožení stála na jedné straně vláda, která hájila projekt raketové obrany jako odpověď na hrozby 21. století (odrážela tak i diskurz NATO),⁸ na druhé straně politická opozice, zpochybňující hrozbu Íránu, popř. radikálněji pojímající projekt raketové obrany jako narušení existující rovnováhy sil a tím snížení bezpečnosti⁹ (odrážející naopak ruský vládní diskurz; předseda KSČM Vojtěch Filip tak při projednávání smluv v Poslanecké sněmovně např. prohlásil, že v případě schválení smluv by se ČR stala „válčištěm velmocí“,¹⁰ kdežto místopředsedkyně Senátu za ČSSD Alena Gajdůšková hovořila na jeho půdě o návratu do „období bipolárního světa, chcete-li, studené války“¹¹). Tento argument vláda odmítala tvrzením, že jde o systém obranný, nikoliv útočný.

Vládní pozice se omezovala na opakování argumentu USA o podloženosti hrozby Íránu, popř. nestátních aktérů, aniž se pokoušela uplatnit takovou konceptualizaci bezpečnosti, při níž by nebyla současně pojmenována vnější hrozba. Zaznamenaníhodným vybočením z vládního postoje ohledně původu hrozeb, před nimiž je třeba i za pomoci raketové obrany chránit, bylo prohlášení předsedy vlády Mirka Topolánka, že „nejlepší kampaní na radar byl konflikt v Jižní Osetii“,¹² čímž nepřímou přesměřoval diskurz hrozeb na Rusko. Ministr zahraničních věcí Schwarzenberg však později na schůzi Zahraničního výboru sněmovny tuto interpretaci označil za „velký omyl“ a uvedl, že premiér pouze poukazyval na reálnou existenci hrozeb v dnešním světě.¹³ Nicméně při projednávání smluv v Poslanecké sněmovně 29. října premiér znovu prohlásil, že odmítnutí smluv o PRO by ČR vydalo všanc „mocenským ambicím např. Ruské federace“,¹⁴ v Senátu později hovořil o „otevření dveří novému ruskému im-

perialismu“.¹⁵ Zde je nicméně nutno ve vládním diskurzu odlišit definici hrozeb, před nimiž má raketová obrana chránit a ke které lze vztáhnout pouze první premiéřův výrok, a na druhé straně sekuritizaci možného odmítnutí smluv, zvláště potom, pokud bude uveden do souvislosti s ruským nátlakem na toto rozhodnutí, k čemuž se vztahují druhé dvě prohlášení (např. při projednávání ve sněmovně předseda ČSSD varoval před „reálnou a nebezpečnou“ reakcí Ruska, které je třeba se odmítnutím žádosti USA vyvarovat¹⁶).

Politická kritika se dotýkala rovněž způsobu vedení jednání a zejména jeho výsledků, tj. diskurzu zisků a ztrát jednání. ČSSD tak např. napadala vládu za to, že nevedla jednání dostatečně rázně a nedosáhla výsledků srovnatelných s Polskem. Tento diskurz lze chápat jako součást širší diskuse na téma co bychom měli od USA chtít? Opozice zaujímal pozici materiální a utilitární (v jistém rozporu s odmítáním celého projektu buď přímo, nebo obchvatem prosazováním raného hlasování parlamentu nebo vyhlášení referenda v podmínkách, kdy se většina veřejnosti stavěla proti a projekt neměl jistou podporu koaličních poslanců), kdežto vláda tvrdila, že přínosem pro ČR je už samo zapojení do systému. Na spíše hodnotové rovině zdůrazňovala i abstraktní význam transatlantické vazby, s ním spojené povinnosti a možnost se USA odvděčit. Ani vládní pozice nebyla zcela konzistentní, protože přes ujištění, že dostatečným přínosem pro ČR je už samo zapojení do systému, usilovala o další výhody v podobě uzavření Dohody o spolupráci v oblasti vědy a průmyslu (znamenající materiální výhody ne přímo pro AČR, ale pro české podniky a výzkumné instituce). Radikálnější kritici výsledné bilance zisků a ztrát synteticky propojili tento diskurz s diskurzem suverenity a ohrožení – umístění PRO bude znamenat zabezpečení pouze USA na úkor národní bezpečnosti ČR (v důsledku narušené rovnováhy moci, obnovení závodů ve zbrojení nebo vystavení vyššímu riziku teroristického útoku, zaměření ruskými raketami a popř. rovněž zdravotních rizik), což bude zároveň doprovázeno ztrátou její suverenity.

Poměrně ostrá politická diskuse provázela i dojednávání změny vízového režimu. Vláda, zejména ústy premiéra M. Topolánka a místopředsedy vlády A. Vondry, ujišťovala Parlament ČR i veřejnost, že memorandum i prováděcí dohody byly vyjednány dobře a mohou se dokonce stát vzorem pro vyjednávací proces EU a USA v otázce vízové povinnosti, ale opoziční strany podrobily proces jednání kritice, soustředěné na několik hlavních témat.

ČSSD a KSCM jednak poukazovaly na skutečnost, že dohoda s USA nezakládá skutečnou vízovou rovnoprávnost, jak tvrdila vláda – pouze zjednodušuje vstupní proceduru. Souvisejícím ožehavým tématem bylo i množství osobních údajů, které budou muset být přikládány k elektronické žádosti podané v systému ESTA (*Electronic System for Travel Authorization*), a údajů zprostředkovaných českými státními institucemi americké straně. Opozici byl kritizován i dvoustranný charakter jednání. Podle místopředsedy Poslanecké sněmovny Lubomíra Zaorálka (ČSSD) je ČR „servilní vůči USA a bourá jednotu EU“.¹⁷ ČSSD kritizovala i údajné propojení této tematické oblasti s jednáním o rozmístění PRO na území ČR. Zároveň však, jak bylo uvedeno výše, vládu diskurzem zisků a ztrát kritizovala za to, že v jednání o radaru nezískala dost.

Lze shrnout, že zúčastnění aktéři u obou témat zaujímal pozice v souladu s jejich dlouhodobější ideovou orientací. S použitím konceptualizace idejí o zahraniční poli-

tice, užitě v loňském vydání této publikace,¹⁸ zastávala vláda pozici internacionalistickou s určitou převahou atlantického momentu vzhledem k dominanci ODS a postoje ministra zahraničních věcí. (Internationalistický aspekt vládní pozice je možno nalézt v pozici k raketové obraně jako součásti systému NATO a v úpravě Memoranda o porozumění ve vízové otázce tak, aby brala více zřetel na přání Evropské komise a deklarované zájmy některých dalších států EU mimo Koalice pro vízovou rovnoprávnost.) Silný kontinentální prvek byl vysledovatelný v pozici ČSSD, podobně jako autonomismus u KSČM.

SPOJENÉ STÁTY AMERICKÉ V ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITICE: UDÁLOSTI A AGENDA

Prvky raketové obrany na území ČR

„Tato smlouva je součástí konzistentní politiky České republiky. První úkol zahraniční politiky každého státu je zajistit vlastní bezpečnost,“ řekl ministr zahraničních věcí K. Schwarzenberg po podpisu tzv. *Hlavní smlouvy o umístění radarové stanice*.¹⁹ V roce 2008 byla podpisem této smlouvy, podobně jako *Smlouvy o právním postavení ozbrojených sil USA na území České republiky* (SOFA),²⁰ završena jednání trvající od roku 2002. Byl rovněž učiněn významný krok k naplnění jednoho z cílů *Bezpečnostní strategie České republiky* (2003), která zapojení do projektů raketové obrany předpokládá jako prostředek zajištění bezpečnosti proti útoku zbraněmi hromadného ničení.²¹ Nakonec byly na tyto smlouvy nově navázány i další procesy spolupráce, které se odrazily např. v podpisu *Rámcové dohody o spolupráci v oblasti vědy a průmyslu* a založení tzv. strategického dialogu jak výrazu úzkého spojení mezi Českou republikou a USA.

Hlavní smlouva, která vymezuje účel raketové obrany, radarové stanice samé, velení a kontrolu operací, přístup na základnu i začlenění do plánovaného systému NATO, byla předmětem mezivládních jednání 31. ledna v Praze.²² Díky obecnější povaze dokumentu a poměrně vysokému počtu (18) schůzek v roce 2007 nezůstaly mezi stranami významné třecí plochy. Během summitu NATO v Bukurešti tak 3. dubna ČR a USA oznámily, že jednání byla uzavřena, a smlouva byla následně podepsána 8. července v Praze ministry zahraničních věcí K. Schwarzenbergem a Condoleezou Riceovou.²³ Naproti tomu smlouva SOFA obsahovala řadu sporných témat (viz níže), u nichž obě strany dospěly ke kompromisu jen pozvolna a uzavření jednání bylo několikrát odloženo. Nad smlouvou se vyjednávací týmy sešly v Praze 28.–30. ledna, 5.–7. března, 9.–11. dubna (o den dříve projednávala Bezpečnostní rada státu /BRS/, v tomto roce již druhou změnu směrnic jednání, což naznačuje složité hledání kompromisu),²⁴ 22. dubna, v Bruselu na okraji zasedání ministrů obrany NATO 12. června a při návštěvě ministryně obrany Vlasty Parkanové v USA 16. července. Ministři obrany V. Parkanová a Robert Gates nakonec smlouvu podepsali v Londýně 19. září.²⁵ Na základě koaličních jednání byla ratifikace smluv naplánována až po prezidentských volbách v USA (na to naléhala zejména Strana zelených) i krajských a senátních volbách v ČR. Vzhledem k celkově odmítavému postoji české veřejnosti neměly

koaliční strany včetně ODS, která dříve požadovala co nejrychlejší završení procesu jednání, snahu učinit z hlasování v parlamentu na umístění radarové stanice součástí předvolebního klání. Načasování procesu zahraniční politiky v této tematické oblasti bylo proto do značné míry ovlivněno vnitropolitickými souvislostmi v ČR. Před koncem roku 2008 schválil nakonec smlouvy pouze Senát ČR (27. listopadu), kde měla vládní koalice narozdíl od Poslanecké sněmovny pohodlnou většinu.

Vývoj v prvních měsících roku 2009 potom naznačil, že Poslanecká sněmovna nebude o smlouvách v nejbližší době rozhodovat (zvláště poté, co byla vláda, která smlouvy dojednala, vyjádřena 24. března nedůvěra), a nová americká vláda zvažovala alternativní přístupy k řešení iránské otázky v širším kontextu vztahů mezi USA a Ruskem.²⁶ Budoucnost projektu tak zůstává v době tisku této ročenky nejasná.

Nicméně zpět k roku 2008. Rozmístění PRO na území ČR bylo předmětem schůzek nejen vyjednávacích týmů, ale i řady dalších jednání zástupců MDA a amerických ministerstev zahraničních věcí a obrany v Praze. Strategii vyjednávání Hlavní smlouvy a SOFA shrnul ministr Schwarzenberg v lednovém televizním vystoupení, ve kterém mj. uvedl, že česká strana nechce čekat na výsledek listopadových prezidentských voleb v USA, protože od americké vlády očekává kontinuitu závazků a domnívá se, že se současnou vládou je schopna dojednat lepší podmínky.²⁷

Přes deklarovaný záměr obou stran uzavřít klíčové smlouvy co možná nejdříve bylo jednání několikrát odloženo. Veřejně zmiňovanými termíny byly porůznu únorová návštěva premiéra Topolánka v USA, bukurešťský summit NATO a výročí Pražského povstání. Nakonec se také nepodařilo na rozdíl od původního plánu české diplomacie obě smlouvy uzavřít současně, když do červencové návštěvy ministryně C. Riceové v Praze nebyla dojednána smlouva SOFA (a proti očekáváním ani *Rámcová dohoda o spolupráci v oblasti vědy a průmyslu*, viz níže). Načasování závěru jednání se stalo i předmětem jistého vzájemného napětí, když americké ministerstvo obrany v lednu oznámilo, patrně aby vyvinulo tlak na českou stranu a zlepšilo svou vyjednávací pozici, že jednání budou završena během několika týdnů. Česká vláda se však vzápětí vyjádřila, že je třeba především „vyjednat dobrou smlouvu“ a proces neuspěchat.²⁸

Potřebu vyjasnit českou vyjednávací pozici odkryl i vývoj jednání o umístění raketového prvku amerického systému v Polsku, kdy na české straně nakrátko vznikl patrný nesoulad. Český velvyslanec ve Washingtonu Petr Kolář označil za únorové návštěvy premiéra Topolánka raketovou základnu a radarovou stanici za celistvý projekt a jeho části za vzájemně podmíněné, náměstek ministra zahraničních věcí Tomáš Pojar později uvedl, že i sám radar posílí bezpečnost ČR a NATO.²⁹ Po bukurešťském summitu MZV navíc upřesnilo, že z neveřejné zprávy, která byla během jednání přijata, vyplynul přínos radaru v pokrytí území členských států a jeho potenciál spolupracovat s již existujícími systémy raketové obrany, jež jsou v současnosti vyvíjeny nebo jimiž již NATO disponuje (PAC-3, MEADS, SAM/T, THAAD a Aegis proti raketám středního a nižšího doletu).³⁰ Ale vzápětí ale ministryně obrany Parkanová v televizním vystoupení uvedla, že při neúčasti Polska by jednání mezi ČR a USA měla začít znovu, neboť by se zásadním způsobem změnila jejich okolnosti,³¹ za což vzápětí sklídila premiérovu kritiku.

Významnějším sporným tématem v Hlavní smlouvě byla ochrana životního prostředí, resp. likvidace škod způsobených provozem radarové stanice po její eventuální demontáži. ČR nakonec uspěla s požadavkem, aby smlouva odkazovala na českou právní úpravu a nikoliv americké zákony. Česká strana rovněž do smlouvy prosadila kapitolu o zapojení systému raketové obrany do struktur NATO (dlouhodobě na to naléhali zejména Strana Zelených jako vládní strana). Začlenění této kapitoly bylo oznámeno 7. února. Premiér Topolánek potom bezprostředně po bukurešťském summitu NATO oznámil, že v závěrečném prohlášení je „naprosto explicitně uvedeno, že systém, který se u nás buduje, bude součástí jakékoliv architektury raketové obrany, která se bude v Evropě budovat“.³² Sama deklarace nicméně hovoří pouze o hledání způsobů, jimiž by bylo zajištěno, že evropské prvky raketové obrany, jejichž příspěvek k obraně členských států NATO oceňuje, budou součástí budoucí širší alianční obranné architektury.³³

Ve smlouvě SOFA bylo sporných otázek mnohem více. Zejména mezi ně patřil záběr smlouvy (zdali bude platností omezena pouze na radarovou stanici v Brdech nebo i budoucí možný pobyt amerických jednotek v ČR), trestní věci (jurisdikce nad americkými vojáky, kteří se dopustí přestupků nebo trestných činů), spoluhrazení škod vzniklých v souvislosti s provozem radaru (česká strana trvala na 100procentní účasti USA, které prosazovaly spoluúčast ČR ve výši 25 procent), odvod daně z příjmu amerických vojáků, odborníků, firem podílejících se na výstavbě radaru a nebo označení motorových vozidel. Zvláště trestní odpovědnost a daňové záležitosti zůstaly podle průběžně vydávaných tiskových prohlášení MZV na pořadu jednání až do jejich konce.

Ve své výsledné podobě se SOFA bude vztahovat pouze na radarovou stanici. Česká republika uhájila právo přednostní jurisdikce, které si chtěly vyhradit USA (jak umožňuje NATO SOFA), s výjimkami případů, kdy se američtí vojáci dopustí přečinů ve službě nebo proti jiným vojákům či majetku a bezpečnosti USA. Smlouva také předpokládá úpravu zdanění podle principů NATO SOFA, tj. všeobecné osvobození od nepřímých daní v souvislosti s výstavbou a provozem radarové stanice a prominutí daně z příjmu pouze těm podnikatelským subjektům, které se budou podílet na výstavbě radarové stanice a které mají povinnost daň z příjmu odvádět v USA.

Lze shrnout, že klíčové otázky v jednání se dotýkaly svrchovanosti ČR. Nikoliv ve smyslu ztráty obecné možnosti rozhodovat, která zůstala zachována, protože česká strana rozhoduje jak o umístění radarové stanice, tak o jejím možném odstěhování (s roční výpovědní lhůtou); spíše šlo o užití svrchovanosti v jistých jasně stanovených oblastech, zejména jurisdikce a zdanění. Pro českou stranu byla zásadní i otázka budoucího zastřešení v dané chvíli jednoznačně dvoustranné bezpečnostní spolupráce pod multilaterální deštník NATO.

Souběžně s dojednáváním Hlavní smlouvy a SOFA probíhala mezi Ministerstvem obrany ČR a zejména MDA (závěrečná jednání v Praze vedl ředitel Henry Obering)³⁴ jednání o spolupráci v oblasti vědy a průmyslu, která 9. července vyústila v uzavření Rámcové dohody – stalo se tak pouhý den po podpisu Hlavní smlouvy, kterou měla podle původního záměru doprovázet. Zahraniční politika v této oblasti vycházela z předpokladu, že česká strana má v souvislosti s umístěním radarové stanice zá-

jem o vědeckou a průmyslovou spolupráci a neuchází se o přímou materiální podporu, např. pomoc při modernizaci armády.³⁵ Záměrem dohody je umožnění zapojení českých vládních a nevládních subjektů do projektu raketové obrany (nejen výstavby a provozu radarové stanice samé) v podobě zadání zakázek a navázání spolupráce v oblastech výzkumu, vývoje a sdílení technologií mezi výzkumnými institucemi a průmyslovými subjekty v ČR a USA, které jsou jinak poměrně přísně regulovány. Vzhledem ke své povaze vstoupila dohoda v platnost výměnou nót, oznamujících ukončení vnitrostátních schvalovacích procedur, a očekávalo se uzavření navazujících prováděcích dohod.

Zástupce ředitele MDA Patrick O'Reilly na konci ledna v této souvislosti uvedl, že české společnosti se budou moci v bezprostřední souvislosti s výstavbou radarové stanice ucházet o zakázky ve výši 90 milionů USD (1,6 miliardy Kč) a poté každoročně o dalších 40 milionů USD (0,7 miliardy Kč).³⁶ Americká vláda rovněž zadala pražskému ČVUT projekt, jehož výstupem měl být výčet možností, jimiž mohou čeští odborníci americké straně prospět. Šlo zejména o obory, jako informační technologie, kybernetika, nanotechnologie a matematika. Podle vyjádření hlavního řešitele po dojednání rámcové dohody v úvahu připadalo 119 českých vědeckých institucí a průmyslových firem.³⁷

V souvislosti s jednáním o umístění radarové stanice si Česká republika a USA vyměnily nóty zakládající tzv. strategický dialog v oblasti vědy, výzkumu, obrany, energetické bezpečnosti, vzdělání a průmyslu, který by se měl uskutečňovat prostřednictvím nejméně jednou ročně konaných jednání.³⁸ První schůzka, které se ve Washingtonu zúčastnili náměstci ministerstev zahraničních věcí a obrany T. Pojar a Martin Barták, se uskutečnila ve dnech 3.–5. září a ČR během ní požádala USA o pomoc při získání moderních vojenských přepravních letounů (nikoli však při jejich pořízení v návaznosti na dojednané smlouvy o umístění radarové stanice). Strategický dialog vedly v této době USA jen s několika zeměmi světa, a proto jeho uzavření lze chápat jako přinejmenším symbolické vyjádření těsných vztahů, které mezi ČR a USA existují. Při setkání ministrů obrany Parkanové a Gatese v Londýně 19. září byla kromě smlouvy SOFA podepsána i *Deklarace o strategické spolupráci*, která předpokládá vznik tzv. *High Level Defence Group*, podporu USA při českých operacích v zahraničí, výměnu zpravodajských informací nebo konzultace k iniciativám projednávaným na půdě NATO.

Změna vízového režimu

Změna vízového režimu, resp. začlenění do programu *Visa Waiver Program*, umožňující americkému ministerstvu vnitra (*Department of Homeland Security*) udělit ČR výjimku ze zákonného pravidla vízové povinnosti, byla předmětem mezivládních jednání a cílem ČZP dlouhodobě. Po zmrazení jednání v souvislosti s teroristickými útoky 11. 9. 2001 vyjádřila americká strana ochotu ČR a další země střední a východní Evropy do programu zařadit na sklonku roku 2006. Následná jednání vyvrcholila právě v roce 2008.³⁹

Přestože tato jednání probíhala souběžně s dojednáváním smluv souvisejících s rozmístěním PRO na území ČR, podle vládních představitelů nebyla nijak pro-

pojena. Na rozdíl od předchozího roku ČZP v této oblasti také pozbyla svůj mnohostranný ráz. Podle původního prohlášení se země tzv. Koalice pro vízovou rovnoprávnost (KVR), která vznikla z popudu české diplomacie v roce 2006 a sdružila nové členské státy EU ve střední a východní Evropě,⁴⁰ po přijetí příslušného amerického zákona v roce 2007 společně rozhodly usilovat o skutečnou „rovnoprávnost“ (tj. ne pouhé udělení výjimky, která může být americkou stranou v budoucnu odebrána) a vyjádřit sounáležitost s těmi členy KVR, např. s Polskem, u nichž výše odmítnutých žádostí (*refusal rate*) překračovala i ze tříprocentní na desetiprocentní zvýšenou mez.⁴¹ Memorandum o porozumění, umožňující zařazení do *Visa Waiver Program* v jeho původním pojetí, však ČR nakonec podepsala sama jako první za návštěvy premiéra Topolánka v USA 26. února. (Podpisu memoranda ministry vnitra I. Langerem a Michaelem Chertoffem předcházelo poslední kolo jednání zástupce amerického ministra vnitra Richarda Bartha s místopředsedou vlády A. Vondrou, ministrem zahraničních věcí K. Schwarzenbergem a ministrem vnitra I. Langerem 6. února.) Lotyšsko a Estonsko následovaly ČR 12. března a během roku 2008 memorandum podepsalo ještě Slovensko, Maďarsko a Litva. Uzavření následných jednání a zprovoznění amerického systému ESTA v polovině roku znamenalo, že první čeští občané mohli bez turistických víz do USA cestovat od 17. listopadu. Samému spuštění nového systému předcházela návštěva amerického ministra vnitra Chertoffa v Praze (27. října).

Principy memoranda jsou na americké straně příslib výjimky z vízové povinnosti pro české občany, kteří doposud k cestě do USA žádali o turistická víza, pokud počet odmítnutých žádostí ročně nepřekročí 10 procent a americké úřady pravidelně kladně vyhodnotí výjimku v souladu s americkými zájmy v oblasti bezpečnosti, vymahatelnosti práva a přistěhovalectví.⁴² Česká strana se naopak zavazuje k účasti v systému ESTA, sdílení údajů o cestujících do USA, ztracených a odcizených cestovních dokladech a k uhrazení repatriace osob, které budou odtamtud vyhoštěny. Zároveň zajistí bezpečnost na letištích v souladu s dohodou mezi EU a USA, která byla uzavřena v roce 2007, a umožní ozbrojený doprovod letadel (tzv. *air marshalls*) v souladu s Memorandem o porozumění, které na české straně uzavřelo Ministerstvo vnitra ČR 14. 11. 2007. V souvislosti se zavedením bezvízového styku ministerstvo vnitra v roce 2008 rovněž dojednalo dvojici zvláštních smluv o zřízení protiteroristického centra v ČR (vzniklo ještě v tomto roce při Útvaru pro odhalování organizovaného zločinu) a o posilování spolupráce při prevenci a potírání trestné činnosti.

Zaznamenáníhodnou roli v procesu dojednávání Memoranda o porozumění sehrála Evropská komise jako vnější, nicméně poměrně vlivný aktér. Její působení je podrobněji rozvedeno v kapitole věnované EU.

Politika lidských práv

Lidská práva a transformační politika jsou dlouhodobě jedním z klíčových témat české zahraniční politiky. Úzká, byť povětšinou neformální spolupráce s USA v této oblasti pokračovala i v roce 2008, zejména v souvislosti s politickou situací na Kubě, v Barmě a v Bělorusku. Zájmy obou stran se zde dlouhodobě shodují, ačkoliv Česká republika např. na rozdíl od USA pochybovala o významu ekonomické blokády Kuby, protože slovy ministra zahraničních věcí K. Schwarzenberga neplnila svůj účel.⁴³ Sou-

lad pozic s USA znamenal, že se ČR dostávala do okrajového postavení při jednáních EU, jejíž členské státy podpořily uvolnění sankčního režimu v souvislosti se změnami v politickém vedení na Kubě. Souhlas, který v EU česká strana nakonec tomuto uvolnění v červnu vyjádřila, se nicméně podle MZV nijak neodrazil na povaze vztahů ČR a USA v této oblasti, protože americká strana českou pozici pochopila a nadále ČR považuje za nejbližšího spojence v těchto záležitostech uvnitř EU.

Nevídané, avšak pouze dočasné napětí ve vztazích mezi ČR a USA v lidskoprávní oblasti vyvolalo zveřejnění *Zprávy o stavu lidských práv ve světě v roce 2007*, kterou pravidelně vydává americké ministerstvo zahraničních věcí,⁴⁴ a následná ostrá reakce premiéra M. Topolánka, který prohlásil, že „země, která umožňuje mučení zajatců, mě jen těžko může poučovat o tom, jak jsou porušována lidská práva u nás“.⁴⁵ Zpráva hovořila o korupčním prostředí i ve vrcholné politice (jako příklad uváděla vyšetřování předsedy KDU-ČSL Jiřího Čunka, který v tu dobu nicméně vládní funkci nezaštěval),⁴⁶ o obtížích vymahatelnosti práva vztahu k romské menšině.⁴⁷ Přes premiérovu prudkou reakci nicméně tato událost vzájemnými vztahy nijak neotřásla.

Ekonomické a kulturní vztahy

V roce 2008 pokračoval dlouhodobý trend relativního poklesu objemu zahraničního obchodu s USA, způsobený posilováním ekonomických vazeb uvnitř jednotného trhu EU. Dostupné údaje o bilanci vzájemného obchodu nicméně dokládají pokračování nárůstu absolutního obrátu a potvrzují pozici USA mezi patnácti nejvýznamnějšími trhy českého odbytu.⁴⁸ Z hlediska ekonomických vztahů byla významná výše zmíněná jednání o zapojení českých průmyslových subjektů do projektu raketové obrany. Toto téma bylo i předmětem schůzky amerického ministra obchodu Carlose Gutierrezze v Praze 3. června. Na pořadu jednání byla i palčivá otázka autorských práv a duchovního vlastnictví, na jejichž problematické dodržování v ČR poukázala dříve vydaná výroční zpráva Amerického obchodního úřadu (*Office of the U.S. Trade Representative*) – ČR se stejně jako v roce 2007 znovu objevila na tzv. *Watch-list Special 301*, což se hrozilo nepříznivě odrazit na obchodních vztazích a přímých zahraničních investicích USA v ČR.

V oblasti kulturních vztahů je třeba se zmínit o otevření České národní budovy v New Yorku 30. listopadu – její rekonstrukce započatá v roce 2003 byla největší investiční akcí českého státu v zahraničí. Kromě konzulátu se sem přestěhovalo i České centrum v New Yorku, které bylo klíčovým aktérem na poli kulturní diplomacie. Z řady akcí, na jejichž pořádání se v roce 2008 podílelo, lze vyzdvihnout výstavu města Zlína a jeho širší prezentace v rámci projektu *ZliNY* (na kterém spolupracovalo s radnicí města Zlína, Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně, generálním konzulátem v New Yorku a agenturami CzechTourism, CzechTrade a CzechInvest), spolupráci na uspořádání úplné retrospektivy filmového díla Miloše Formana v Muzeu moderního umění (MOMA) v druhé polovině února (další retrospektiva pořádaná v tomto roce byla věnována Vojtěchu Jasnému), pokračování projektu výstav laureátů Ceny Jindřicha Chalupického v prostorách centra (v tomto roce zde vystavovala Barbora Klímová s performačním projektem *Replaced/Nahrazeno*), druhý ročník výstavy českého designu, výstavu připomínající významná data českých dějin, zakončená osmičkou,

a pouliční festival k říjnovému výročí české nezávislosti. ZÚ ve Washingtonu jako další významný aktér pokračoval ve spolupráci s washingtonským kinem *Avalon*, kde byla pořádána pravidelná promítání českých filmů. Na podzim uspořádal řadu přednášek, projekcí a konferencí ve spolupráci s Elliot School of International Affairs, George Washington University na téma osudových milníků v československé historii a patnáctého výročí vzniku ČR. Česká vláda se rovněž rozhodla přispět na obnovu muzea českých a slovenských přistěhovalců v Cedar Rapids, Ohio, a podpořit místní českou obec v souvislosti s červnovými záplavami 10 miliony USD.

Další témata, bilaterální návštěvy

Další témata vzájemných vztahů budou pojednána pouze ve zkratce. V širším kontextu bezpečnostních vztahů mezi ČR a USA byly v roce 2008 rozjednány *Prováděcí smlouva o průmyslové bezpečnosti* (v těchto jednáních zastupuje českou stranu Národní bezpečnostní úřad, NBÚ) a vzájemná dohoda mezi ministerstvy obrany o společných výzkumných a testovacích projektech. Kromě toho byla předmětem jednání i možnost uzavření tzv. *Procurement Agreement*, smlouva o vzájemném pořizování materiálu pro účely obrany. Ministerstva obrany ČR a USA také uzavřela mezivládní dohodu o výměně informací v oblasti výzkumu a vývoje (22. února) a české ministerstvo obrany jednalo s USA o opětovném nasazení české elitní jednotky do Afghánistánu v rámci operace *Trvalá svoboda (Enduring Freedom)*, tedy mimo rámec NATO), které po projednání v příslušných výborech schválily obě komory Parlamentu ČR. Tématem vzájemných vztahů bylo i nadcházející české předsednictví EU, o kterém ve Washingtonu např. v listopadu jednali místopředseda vlády pro evropské záležitosti A. Vondra a ministr vnitra I. Langer.

Třikrát navštívil USA prezident Václav Klaus (poslední soukromá cesta v listopadu byla zrušena) – 28. května se za čtyřdenní pracovní návštěvy setkal s viceprezidentem Dickem Cheneyem a guvernérem *Federal Reserve* Benem Bernankem. Během soukromých návštěv v březnu a září pronesl projev na konferencích ke změnám klimatu v New Yorku a účastnil se charitativních večeří.

Druhá cesta premiéra Topolánka, která se měla uskutečnit v říjnu a při které se měl sejít s americkým prezidentem Georgem W. Bushem a poděkovat mu za jeho působení v úřadě a otevřít Českou národní budovu v New Yorku, byla nakonec odložena vzhledem k vnitropolitické situaci v ČR po ohlášení výsledků krajských voleb. Poslanecká sněmovna ratifikovala 5. února dvě dohody uzavřené vládou v roce 2007 – Dohodu o vědeckotechnické spolupráci, sjednanou 6. 9. 2007, a Smlouvu o sociálním zabezpečení, podepsanou o den později.

SPOJENÉ STÁTY AMERICKÉ V ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITICE: IDENTIFIKACE A CHARAKTERISTIKA KLÍČOVÝCH AKTÉRŮ

Hlavní čeští aktéři vyjednávání o protiraketové obraně

Dojednávání zahraničních smluv náleží do kompetence vlády ČR. V souvislosti s rozmístěním PRO byly jejími nejdůležitějšími součástmi ministerstva zahraničních věcí

a obrany. V návaznosti na formát rozložení pravomocí, ustanovený v roce 2007, bylo i v tomto roce hlavním garantem jednání MZV, do jehož gesce náležela i Hlavní smlouva, zatímco ostatní dohody byly dojednávány MO. Pokračovala činnost odborného týmu složeného převážně ze zástupců MZV a MO a vedeného podle právě projednávané smlouvy buď náměstkem ministra zahraničních věcí T. Pojarem, nebo ředitelem Sekce obranné politiky a strategie (SOPS) MO Ivanem Dvořákem. V závislosti na právě probíraném tématu se jednání účastnili i zástupci dalších ministerstev (vnitra, financí, spravedlnosti, životního prostředí, práce a sociálních věcí) a institucí (Nejvyššího státního zastupitelství při projednávání otázek jurisdikce, Generálního ředitelství cel, NBÚ v souvislosti s předáváním a sdílením utajovaných informací).⁴⁹ Na MZV do procesu zahraniční politiky, souvisejícímu s PRO, vstupoval zejména zvláštní tým náměstka Pojara, odbor bezpečnostní politiky a právní sekce, zatímco příslušný teritoriální odbor amerických států zajišťoval prostřednictvím zastupitelského úřadu (ZÚ) ve Washingtonu přehled o politickém vývoji v USA. Na ministerstvu obrany byl vyjednáváním pověřen úsek prvního náměstka ministryně M. Bartáka.

Různá ministerstva se potom vyjadřovala k návrhu *Rámcové dohody o spolupráci v oblasti vědy a průmyslu*. Dalším vládním aktérem byla BRS, která upravila 17. ledna směrnice pro vyjednávání smlouvy SOFA. Nutno podotknout, že zapojení BRS není při dojednávání mezinárodních smluv standardní a podobně jako v předchozím roce je možno přičíst ho snaze posílit politický mandát jednání.⁵⁰ Vláda jako celek schválila Hlavní smlouvu (21. května), smlouvu SOFA (10. září), *Rámcovou dohodu o spolupráci v oblasti vědy a průmyslu* (1. října) a na vědomí vzala (bez připomínkového procesu jednotlivých ministerstev) *Deklaraci o strategické spolupráci* (17. září).⁵¹

Prezident V. Klaus do jednání o umístění PRO přímo nevstupoval. Jeho úloha je ústavně omezena na podpis smluvních listin poté, co je ratifikoval Parlament ČR. Záměru vlády nicméně vyjadřoval konzistentní podporu (mj. i veřejným prohlášením, že právě dojednanou Hlavní smlouvu je připraven „podepsat bez jakéhokoliv váhání“).⁵²

Také Poslanecká sněmovna byla po většinu roku 2008 spíše pasivním aktérem, který byl na pravidelných schůzích a zasedání Zahraničního výboru a Výboru pro obranu zpravován o průběhu vládních jednání, ačkoli podle opozičních stran (ČSSD, KSČM) neuspokojivým způsobem.⁵³ Není bez zajímavosti, že opoziční strany o intenzivnější zapojení PSP do procesu utváření zahraniční politiky v této oblasti několikrát neúspěšně usilovaly. ČSSD tak na jaře vyzvala vládu, aby dala smlouvy před jejich podpisem sněmovnou projednat a požádala v souvislosti s nimi o důvěru.⁵⁴ Podobně opoziční poslanci neuspěli 7. května s návrhem hlasování, které by vládu zavázalo jednání s USA přerušit. Motívem těchto snah byla nejistá podpora dojednaným smlouvám – na rozdíl od Senátu ČR, který smlouvy jako první ratifikoval 27. listopadu. Po podpisu smluv se opozici nepodařilo prosadit k projednání návrh o uskutečnění referenda (23. září), od kterého si vzhledem k průzkumům veřejného mínění rovněž slibovala zhacení jejich ratifikace, předání smluv k posouzení Ústavnímu soudu (podobně jako v případě *Lisabonské smlouvy*), ani schvalování smluv ústavní většinou, navrhané KSČM, a vyřazení projednávání smluv z programu schůze, na které bylo zařazeno (29. října) – s opozicí přítom o posledním zmíněném návrhu hlasovaly i dvě poslankyně vládní Strany zelených.

Smlouvy byly nakonec sněmovnou na konci října projednány, hlasování o jejich ratifikaci se zde však nakonec do konce roku neuskutečnilo poté, co 25. listopadu poslanci těsně neschválili program další schůze, na který mělo být hlasování zařazeno. Zajímavým momentem jednání během léta byla zveřejnění údajné nabídky, kterou ODS učinila ČSSD a Straně zelených – podporu *Lisabonské smlouvy* výměnou za jejich souhlas s umístěním PRO. Zprávy o podobném výměnném obchodu se potom objevily znovu v prosinci. Ukazuje to na ochotu přinejmenším části vlády, poslanců a senátorů v podmínkách nejisté ratifikace dojednaných smluv propojit tuto tematickou oblast se zcela jinou, ale podobně významnou otázkou, jako případ tzv. *issue-linkage*.

Hlavní čeští aktéři vyjednávání o změně vízového režimu

Zahraniční politika v této tematické oblasti se odehrávala výhradně na vládní úrovni. Do procesu tak přímo nevstoupil ani prezident, ani parlament. Na rozdíl od roku 2007, kdy významnou součástí procesu na české straně bylo ovlivnění členů amerického Kongresu, aby vyjádřili souhlas s příslušným zákonem, a mimořádnou roli tak sehrával ZÚ ve Washingtonu a jeho prostřednictvím i MZV, v roce 2008 se těžiště přesunulo k Ministerstvu vnitra ČR, které dojednalo Memorandum o porozumění a vedlo i následná technická jednání o prováděcích dohodách. MZV se však nadále prostřednictvím Odboru amerických států (OAS) účastnilo všech jednání.⁵⁵ Vláda jako celek projednala Memorandum o porozumění ještě předtím, než je ministr vnitra I. Langer ve Washingtonu podepsal.

Účast parlamentu a formálně i prezidenta ČR vyžadovala pouze prováděcí dohoda o posilování spolupráce při prevenci a potírání trestné činnosti (projednána vládou 3. listopadu a podepsána ministrem vnitra I. Langerem a velvyslancem USA v ČR R. W. Graberem 11. listopadu). Proces ratifikace v parlamentu však nebyl do konce roku završen a dohoda tak nemohla být předána k podpisu prezidentovi.

Hlavní čeští aktéři ve dvoustranných vztazích s USA v oblasti lidských práv

Na české straně vstupují do procesu zahraniční politiky v této tematické oblasti především Odbor lidských práv a transformační politiky a Odbor Organizace spojených národů na MZV, Stálá mise při OSN a ZÚ Washington, zvláště aktivní v podpoře kubánského exilu (jeho činnost vynesla velvyslanci Petru Kolářovi obvinění ve státním kubánském tisku, že je dlouhodobým agentem CIA).

Podstátní aktéři a samosprávy ve dvoustranných vztazích s USA

Zahraniční vztahy českých podstátních aktérů a samospráv vytvářejí bohatou texturu, kterou lze na tomto místě pouze nastínit. Ve vztahu k samosprávným celkům je možno potvrdit pokračování trendu z předchozího roku, kdy kraje (VÚSC) zaostávaly za městy, což je vysvětlitelné rozdílným ústavním vymezením českých VÚSC a amerických států a jejich poměrně krátké působení jako strukturální překážkami, a upřednostňování přeshraniční spolupráce jako subjektivními preferencemi.

Za příklady spolupráce navázané mezi nestátními aktéry lze uvést institucionalizaci vztahů mezi Mezinárodním klinickým výzkumným střediskem (ICRC) univerzitní nemocnice sv. Anny v Brně a prestižní americké kliniky Mayo (do projektu,

který by měl být završen v roce 2012, přispěje 2,9 miliardy Kč i česká vláda);⁵⁶ dohodu mezi Magistrátem hl. města Prahy a Komisí USA pro ochranu amerického dědictví v zahraničí o spolupráci při obnově pomníku prezidenta Woodrowa Wilsona v parku před pražským Hlavním nádražím (finančně se na znovuumístění sochy v roce 2009 zúčastní město společně se sdružením *American Friends of the Czech Republic*, Američtí přátelé ČR); rovněž dohodu mezi americkou zbrojovkou Northrop Grumman Space and Missions Systems a Akademií věd ČR o výměně důvěrných informací v souvislosti s projektem raketové obrany.

Činnost ČSSD přivedla premiéra Topolánka (ODS) v roce 2008 až k obvinění, že strana vedla v kontextu tématu rozmístění PRO na území ČR „alternativní zahraniční politiku“.⁵⁷ Přestože se toto obvinění bezprostředně dotýkalo zahraniční cesty a jednání představitelů ČSSD v Rusku, byla nejsilnější opoziční strana činná i v jednáních s USA. Neúčastnila se sice samého procesu dojednávání smluv (ačkoliv o aktivní účast prostřednictvím zapojení Poslanecké sněmovny usilovala), stejně jako v předchozím roce se předseda ČSSD Paroubek scházel s téměř všemi americkými vyjednávači obou klíčových smluv, kteří do ČR přijížděli. Ministryni zahraničních věcí C. Riceové zaslal potom 30. května otevřený dopis, v němž se jí s poukazem na ohrožení dobrých vztahů mezi ČR a USA pokoušel od podpisu sjednávaných smluv odradit.⁵⁸

ČESKÁ ZAHRANIČNÍ POLITIKA VŮČI USA V MEDIÁLNÍM A VEŘEJNÉM PROSTORU

Podobně jako politická i veřejná diskuse se ve vztahu k dvoustranným vztahům s USA soustředila na dvě klíčová témata: radarovou stanici a v menší míře na změnu vízového režimu. Ve věci dojednávání smluv o PRO čelila vláda kritice nejen politické opozice, ale podle průzkumů veřejného mínění i převažující části české veřejnosti a organizované činnosti uskupení občanské společnosti, které umístění radaru odmítaly.

Nepřízeň veřejného mínění dokládají např. pravidelné průzkumy Centra pro výzkum veřejného mínění (CVVM)⁵⁹ a agentury STEM. Podle jejího šetření z poloviny roku, které potvrdilo (byť slabou) převahu hlasů odmítajících PRO, se nicméně 72 procent vyslovilo pro to, aby Evropa měla účinný systém obrany proti raketám dlouhého doletu.⁶⁰ Lze proto usuzovat, že diskurz vnějšího ohrožení není českou veřejností *a priori* odmítán a problémem ve vztahu k projektu PRO je spíše její protiamerické naladění, popř. pociťovaný nedostatek multilaterálnosti.

Ve veřejné diskusi v důsledku pokrytí svých akcí sdělovacími prostředky výrazněji převažovali organizovaní odpůrci umístění PRO v ČR, zejména iniciativa *Ne základnám* a organizace Greenpeace (jejichž akce otevřeně podporovali i ČSSD a KSČM). Značné publicitě se dostávalo jejich demonstracím i protestní hladovce představitelů *Ne základnám* – jejich příznivci hovořili o hrdinství, kritici a vládní představitelé o vydírání (není bez zajímavosti, že senátoři ČSSD se následně rozhodli uspořádat řetězovou hladovku, jejímž cílem měl být roční odklad jednání, tedy vyvíjet politický tlak na vládu mimo existující politické rozhodovací struktury). Pozornost sdělovacích pro-

středků upoutalo i více než měsíční obsazení kóty 718,8 hnutím *Greenpeace* – zde stojí za to podotknout, že hnutí se nesnažilo zviditelnit argumenty související s ekologií; leitmotivem jejich protestu bylo heslo *Nechci být terčem!*

Přestože lze říci, že i veřejná, podobně jako politická diskuse se soustředila kolem témat suverenity, ohrožení a zisků a ztrát, diskurz ohrožení mezi odpůrci výstavby radarové stanice zde ale nad ostatními převažoval. Ti, kdo se radaru ve veřejné diskusi zastávali, potom poukazovali kromě ohrožení ze strany Íránu (nebo Ruska) i na význam upevnování transatlantického pouta, případně vděčnost USA za úlohu, kterou sehrály v československých a českých dějinách.⁶¹

Na rozdíl od čilé politické diskuse nevyvolalo téma odstranění vízové povinnosti větší názorové střety ve veřejné diskusi. Lze to přikládat převažujícímu přesvědčení, že bezvízový styk s USA bude prospěšný z praktického hlediska a povede k odstranění nerovnováhy, která byla v této oblasti mezi ČR a USA nastolena v roce 1990.

ZÁVĚR

Spojené státy sehrávaly v české zahraniční politice mimořádnou úlohu. Intenzita vzájemných vztahů vzrostla, o čemž vypovídají i dvě setkání premiéra M. Topolánka s americkým prezidentem G. W. Bushem, a podle prohlášení obou stran došlo k prohloubení a utužení vzájemného partnerství. Ve dvou tematických oblastech, rozmístění PRO na území ČR a odstranění vízové povinnosti pro české občany, vyvrcholila několikaletá jednání, kdežto v třetí významné oblasti vzájemných vztahů, politice lidských práv, pokračovala dlouhodobě těsná spolupráce. Z teoretického hlediska je možno říci, že dynamiku vzájemných vztahů a provádění zahraniční politiky zejména v oblasti raketové obrany ovlivňovaly vnitropolitické okolnosti v ČR (nejistá podpora pro dojednané smlouvy v Poslanecké sněmovně se odrazila v načasování schvalovacího procesu); naproti tomu do procesu jednání o udělení výjimky z vízové povinnosti pro české občany poměrně významně zasáhla jako vnější aktér EK.

Vládní politici (zejména z ODS) si výsledky vyjednávacích procesů a utužení vazeb mezi ČR a USA obecně pochvalovali. Také dotazovaní ministerští úředníci shodně hovořili o kvalitativním i kvantitativním posunu ve vzájemných vztazích v posledních letech, příp. o potvrzení pověsti ČR jako spolehlivého spojence USA. Žádné záporné, nedostatky nebo neshody v těchto vztazích obecně nenacházeli.

Přesto lze na základě výše podaného rozboru na jisté prvky provádění ČZP ve vztahu k USA nahlížet kriticky. V souvislosti se záměrem účinně se zapojit do projektu raketové obrany šlo především o neschopnost vlády zajistit pro tento cíl širší politický a veřejný konsenzus. Za neúspěšnou lze považovat kampaň řízenou vládním zmocněncem pro radar Tomášem Klvaňou – podle průzkumů CVVM přibližně dvě třetiny lidí trvale vyjadřovali s umístěním radarové stanice svůj nesouhlas; a přestože vládní zmocněnec tvrdil, ostatně nanejvýš diskutabilně, že jeho úkolem bylo pouze zprostředkovat veřejnosti informace o PRO, ve stejných průzkumech veřejného mínění podobné procento lidí cítilo, že nemají k vytvoření názoru dostatek podkladů. Nedostatek veřejného konsenzu se odrazil i v politických debatách, protože otevřeně

deklarovaný nesouhlas s umístěním radarové stanice se stal tématem mobilizujícím podporu pro opoziční strany, zejména ČSSD. Hrozilo tak, že zdroje vynaložené do jednoho a půl roku trvajících jednání vejdou vniveč. Zdali se tak stane, nebo ne, je otázka, na kterou bude moci odpovědět až příští vydání této ročenky.

V tematické oblasti odstranění vízové povinnosti pro české občany je nutno podotknout, že v rozporu s tvrzením české vlády (a v rozporu s cílem, který sama sledovala) výsledná podoba ujednání nezavedla vízovou rovnoprávnost, ale spíše výjimku z pravidla. Lze také namítat, že česká strana zvolila upřednostnění partikulárního národního zájmu před společným zájmem EU. Proti tomu je nicméně možno říci, že tento zájem nebyl ve sledovaném období jasně definován, a dokonce je možno oprávněně usuzovat, že zejména starší členské státy EU, které se jím zaštiťovaly, tím mohly sledovat vlastní národní zájmy (zachování současného stavu skutečně bezvízového styku před nuceným zavedením systému ESTA).

Poznámky

- ¹ On-line: (www.mzv.cz/servis/soubor.asp?id=35347, cit. 23. 10. 2008).
- ² Korespondence s Kanceláří strategie, analýz a projektového řízení, 9. 10. 2008.
- ³ Zápis z jednání zahraničního výboru č. 21. On-line: (www.psp.cz/sqw/text/text2.sqw?idd=26408, cit. 23. 10. 2008).
- ⁴ Podobně jako loni je nutno čtenáře zajímajícího se podrobněji o bezpečnostní dimenzi dvoustranných vztahů s USA nebo systém raketové obrany v širším zahraničněpolitickém kontextu vztahů k NATO nebo k Ruské federaci odkázat na další příslušné kapitoly v tomto svazku. Naopak na rozdíl od loňského vydání je zde více prostoru věnováno veřejné a politické diskusi související s jednáním o umístění radarové stanice v ČR, protože toto téma již není součástí zvláštní kapitoly věnované diskurzu.
- ⁵ Česká tisková kancelář, 27. 6. 2008.
- ⁶ Česká tisková kancelář, 20. 3. 2008.
- ⁷ Česká tisková kancelář, 6. 4. 2008.
- ⁸ Srv. závěrečnou deklaraci bukurešťského summitu NATO a vyjádření generálního tajemníka Jaapa de Hoop Scheffera na květnové konferenci o raketové obraně, pořádané na MZV. Česká tisková kancelář, 5. 5. 2008.
- ⁹ Viz např. Uhl, Petr: *Kdo koho vydírá*. Právo, 3. 6. 2008. Tento komentář je názorným příkladem propojení diskurzu ohrožení (vzrůstajícího v důsledku budování systému raketové obrany, který „ohrožuje bezpečnost státu“) s diskurzem suverenity, neboť „ohrožení“ je důsledkem „řit'olezectví“.
- ¹⁰ Česká tisková kancelář, 29. 10. 2008.
- ¹¹ Česká tisková kancelář, 27. 11. 2008.
- ¹² Česká tisková kancelář, 4. 9. 2008.
- ¹³ Česká tisková kancelář, 9. 9. 2008.
- ¹⁴ Česká tisková kancelář, 29. 10. 2008.
- ¹⁵ *Předseda vlády Topolánek v Senátu ČR*. České noviny, 27. 11. 2008.
- ¹⁶ Česká tisková kancelář, 29. 10. 2008.
- ¹⁷ Česká tisková kancelář, 17. 2. 2008.
- ¹⁸ Drulák, Petr (2008): *Česká zahraniční politika mezi internacionalismem a atlantismem*. In: Kořan, Michal a kol.: *Česká zahraniční politika v roce 2007. Analýza ÚMV*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2008.
- ¹⁹ Česká tisková kancelář, 8. 7. 2008.

- ²⁰ Smlouva navazuje a odkazuje na tzv. NATO SOFA, uzavřenou 19. 6. 1951 v Londýně. Tato smlouva předpokládá, že strany mohou své vztahy v této oblasti dále upravovat dvoustrannými dohodami.
- ²¹ *Bezpečnostní strategie České republiky*, čl. 43. On-line: (www.army.cz/files/8492/Bezpe_nostn_strategie_R_-_prosinec_2003.pdf), cit 17. 11. 2007).
- ²² Smlouvy zde nebudou analyzovány po obsahové stránce, protože důraz je kladen na povahu procesu utváření a provádění české zahraniční politiky vůči USA. Texty je možno nahlédnout on-line: (www.army.cz/scripts/detail.php?id=8755), cit. 21. 10. 2008).
- ²³ Původně zmiňovaným termínem bylo výročí Pražského povstání 5. května, ale americká ministryně zahraničních věcí pracovní cestu do ČR odložila.
- ²⁴ První změnu směrnic schválila BRS již 17. ledna 2008.
- ²⁵ Podle údajů Ministerstva obrany ČR proběhlo v letech 2007–2008 ke smlouvě SOFA celkem osm kol vyjednávání, trvajících dohromady 25 dní. Tiskové prohlášení Ministerstva obrany ČR k podpisu smlouvy SOFA, 19. 9. 2008. On-line: (www.army.cz/scripts/detail.php?id=12055).
- ²⁶ *New York Times*, 3. 3. 2009.
- ²⁷ Česká tisková kancelář, 14. 1. 2008.
- ²⁸ Česká tisková kancelář, 23. 1. 2008.
- ²⁹ Česká tisková kancelář, 6. 3. 2008.
- ³⁰ Česká tisková kancelář, 9. 4. 2008.
- ³¹ Česká tisková kancelář, 9. 3. 2008.
- ³² Česká tisková kancelář, 4. 4. 2008.
- ³³ *Bucharest Summit Declaration*, 3. 4. 2008. On-line: (www.summitbucharest.ro/en/doc_201.html), cit. 18. 10. 2008).
- ³⁴ Na pořad schůzek se toto téma dostalo i za únorové návštěvy ministerského předsedy M. Topolánka v USA a amerického ministra obchodu Carlose Gutierrezze v Praze 3. června.
- ³⁵ Takový byl i závěr zasedání BRS 15. dubna.
- ³⁶ Česká tisková kancelář, 29. 1. 2008.
- ³⁷ Česká tisková kancelář, 10. 7. 2008.
- ³⁸ Přestože šlo o projev ryze dvoustranných vztahů, odkazuje se na čl. 5 Washingtonské smlouvy o NATO (1949) jako na základní kámen bezpečnostních vztahů obou zemí.
- ³⁹ Podrobněji k procesu a okolnostem jednání včetně rozhodovacího procesu na americké straně viz kapitolu o vzájemných vztazích mezi ČR a USA v loňském vydání této ročenky.
- ⁴⁰ Jejímí členy byla ČR, Slovensko, Maďarsko, Polsko, Litva, Lotyšsko, Estonsko a později přistoupivší Rumunsko.
- ⁴¹ V roce 2007 činil počet odmítnutých žádostí českých občanů 6,7 procenta – šlo o znatelný pokles oproti předešlému roku, kdy americký konzulát odmítl 9,4 procenta žádostí. Česká tisková kancelář, 4. 2. 2008.
- ⁴² Plný text memoranda je dostupný on-line: (www.vlada.cz/scripts/detail.php?id=31895), cit. 25. 10. 2008).
- ⁴³ Zápis z jednání zahraničního výboru č. 21, op. cit.
- ⁴⁴ *Country Report on Human Rights Practices, Czech Republic*. On-line: (www.state.gov/g/drl/rls/hrrpt/2007/100555.htm), cit. 25. 10. 2008).
- ⁴⁵ Česká tisková kancelář, 12. 3. 2008.
- ⁴⁶ Jiří Čunek se v dopise obrátil na amerického velvyslance v Praze Richarda Grabera a uvedené údaje označil za nepřesné a nepravdivé. Po osobním setkání se však spokojil s písemným vyjádřením velvyslanectví, že zpráva vychází z různých zdrojů a příští rok bude aktualizována.
- ⁴⁷ Tato otázka byla i hlavním tématem rozhovorů za návštěvy skupiny členů amerického Kongresu v Praze 19. února při cestě na zasedání OBSE ve Vídni. Setkali se zde s předsedou Senátu Přemyslem Sobotkou, ministryně pro lidská práva a národnostní menšiny Džamilou Stehlikovou, náměstkem ministra zahraničních věcí Janem Kohoutem a zástupci romských i židovských obcí.
- ⁴⁸ Podle údajů Ministerstva průmyslu a obchodu ČR činil v prvním pololetí vývoz ČR 1282,4 milionu Kč, dovoz 1455,4 milionu Kč a celkový obrat tedy 2737,8 milionu Kč při saldu z pohledu ČR ve výši 173 milionů Kč. *Spojené státy americké: obchodní a ekonomická spolupráce s ČR*. On-line:

- (www.businessinfo.cz/cz/sti/spojene-staty-americke-obchodni-a-ekonomicka-spoluprace-s-cr/7/1000804/#sec2, cit. 25. 10. 2008).
- ⁴⁹ Podrobněji k tomuto procesu viz kapitola o vzájemných vztazích ČR a USA v loňském vydání této ročenky.
- ⁵⁰ Podle vládního usnesení č. 131/2004, obsahujícího „Směrnici pro sjednávání, vnitrostátní projednávání, provádění a ukončování platnosti mezinárodních smluv“, náleží schvalování těchto směrnic ministři, jehož úřad má dojednávání smluv na starosti. V tomto případě by tedy šlo o ministra zahraničních věcí K. Schwarzenberga.
- ⁵¹ Předseda vlády byl vzhledem k časové tísní – deklarace měla být podepsána na setkání ministrů obrany Parkanové a Gately v Londýně už o dva dny později – požádán u udělení výjimky z přípomínkového řízení.
- ⁵² Česká tisková kancelář, 9. 7. 2008.
- ⁵³ Tyto strany se mj. pokusily hlasováním přimět premiéra M. Topolánka, aby sněmovně sdělil své postoje před únorovou zahraniční cestou do USA, kde se setkal s prezidentem Bushem. Návrh byl nicméně zamítnut. S poslanci se sešel 17. ledna ředitel MDA Obering a za své návštěvy Prahy s nimi 8. července hovořila i ministryně zahraničních věcí Riceová.
- ⁵⁴ Česká tisková kancelář, 4. 4. 2008.
- ⁵⁵ Podle údajů poskytnutých MZV má tento odbor pro záležitosti související s navázáním bezvízového styku zvláštního pracovníka, který se věnuje téměř výhradně tomuto tématu. Korespondence s odborem amerických států, 16. 10. 2008.
- ⁵⁶ Press Release, U.S. Embassy in Prague, 7. 10. 2008.
- ⁵⁷ Česká tisková kancelář, 25. 3. 2008.
- ⁵⁸ Nicméně na přímou výzvu iniciativy *Ne základnám* se odmítl zavázat, že smlouvy v případě, že se znovu stane ministerským předsedou, vypoví. Česká tisková kancelář, 30. 5. 2008.
- ⁵⁹ Podle CVVM se asi dvě třetiny lidí pravidelně vyjadřovaly proti umístění radaru. Linie mezi příznivci vedly podle průzkumů mezi příznivci ODS a dalších parlamentních stran (opozičních a v menší míře i koaličních), lidmi s vyšším i nižším vzděláním a příjmem. Srv. *Občané o americké radarové základně v ČR – září 2008*. On-line: (www.cvvm.cas.cz/upl/zpravy/100825s_pm81003.pdf, cit. 23. 10. 2008).
- ⁶⁰ Česká tisková kancelář, 23. 7. 2008.
- ⁶¹ Tento postoj formuloval např. bývalý prezident Václav Havel, mj. při diskusi za své návštěvy Velké Británie. Česká tisková kancelář, 27. 9. 2008.

Kapitola 8

Velká Británie v české zahraniční politice

Ondřej Ditrych

VELKÁ BRITÁNIE ČESKÉ V ZAHRANIČNÍ POLITICE: VÝCHODISKA A POLITICKÝ KONTEXT

Spojené království Velké Británie a Severního Irska (Velká Británie) nezaujímal v ČZP významnější roli. Svědčí tomu nepřítomnost koncepce vedení vzájemných vztahů – podle Kanceláře strategie, analýz a projektového řízení Ministerstva zahraničních věcí ČR (MZV) nebyla v tomto roce ani připravována¹ –, organizace a rozložení zdrojů klíčových aktérů na české straně (Velkou Británií se na MZV soustavně zabývá jediný úředník na odboru států severní a východní Evropy, kam podle vnitřního organizačního členění ministerstva patří kromě Velké Británie i země jako Ázerbájdžán a Bělorusko) a nepociťovaná potřeba účastníků politické a veřejné diskuse zaujímat k těmto vztahům zvláštní stanoviska. Vzájemné vztahy byly vedeny standardními způsoby a z kvantitativního i kvalitativního hlediska obecně zůstaly na srovnatelné úrovni – po mírném zvýšení intenzity vzájemných návštěv roce 2007, související se snahou obnovit kontinuitu vztahů po ustavení nové české vlády, se rytmus vzájemných vztahů poněkud zklidnil. Nebyly otevřeny žádné nové tematické kapitoly.

Proces zahraniční politiky se tedy odvíjel spíše na technické (udržovací) než politické (rozhodovací) rovině. Hlavním důvodem tohoto stavu bylo členství obou zemí v EU, kde se podle odhadu MZV přesunulo vstupem ČR až 80 procent vzájemných vztahů.² Z tematických oblastí (zbývajících) dvoustranných vztahů lze zdůraznit jako zaznamenáníhodnou již tradičně spolupráci v bezpečnostní oblasti, britskou podporu v souvislosti s nadcházejícím českým předsednictvím v EU a velmi činnou českou kulturní politiku ve VB.

Zmíněný technický a spíše udržovací charakter vztahů se promítl i do absence politické diskuse. Nad žádným z témat nevystala pro zúčastněné aktéry (vládní a opoziční strany) potřeba zaujmout politickou pozici, ovlivňující povahu vzájemných vztahů z kvalitativního a kvantitativního hlediska nebo směřování ČZP jako celku.

VELKÁ BRITÁNIE V ČESKÉ ZAHRA NIČNÍ POLITICE: UDÁLOSTI A AGENDA

Bezpečnostní spolupráce

Vzájemné bezpečnostní vztahy jsou oblastí tradičně úzké spolupráce, kterou Česká republika a Velká Británie navázaly během společného působení v mezinárodních mírových operacích na Balkáně v 90. letech. Podobně jako v předešlých letech se projevovaly ve společném výcviku, účasti na odzbrojovacích programech a v součinnosti při působení v mezinárodních misích v Iráku a Afghánistánu. Zde nebyla nicméně spolupráce na obou stranách dána nutně volbou ČR nebo Británie, ale spíše strukturou regionálního velení operací ISAF (*International Security Assistant Force*, Afghánistán) a MNF-I (*Multinational Force – Iraq*, Irák).

Projevem jednoznačně dvoustranných vztahů bylo setkání ministrů obrany Vlasty Parkanové a Dese Browna 23. června v Londýně. Témata jejich jednání byla nicméně poměrně obecná a dotýkala se spolupráce v mnohostranných celcích – ministři spolu hovořili o systému raketové obrany (kterého se Velká Británie účastní prostřednictvím působení radaru včasné výstrahy BMWES na základně ve Fylingdales), spolupráci v zahraničních misích NATO, Evropské zahraniční a bezpečnostní politice a nadcházejícím českém předsednictví v EU. Na nižší úrovni se konaly o bezpečnostních otázkách v polovině listopadu konzultace politických ředitelů ministerstev zahraničí. Dvoustranná spolupráce pokračovala též v rámci projektu CBRN (ochrana proti chemickým, biologickým, radiologickým a jaderným zbraním hromadného ničení). Podobně ČR pokračovala ve spolupráci s Velkou Británií pod záštitou Organizace pro zákaz chemických zbraní (*Organization for Prohibition of Chemical Weapons*, OPCW). Podobný ráz úzké dvoustranné spolupráce uvnitř mnohostranného rámce spolupráce obou stran bylo možno sledovat v britském projektu BMATT (*British Military Advisory and Training Team for Central and East Europe*), jehož středisko se nachází ve Vyškově. Naproti tomu pravidelné vojenské cvičení *Létající nosorožec* (*Flying Rhino*), jehož dějištěm se v dnech 14.–30. dubna stalo letiště v Náměšti nad Oslavou a vojenský újezd Libavá, lze přes účast několika desítek dánských a slovenských vojáků považovat za projev čistě dvoustranných vztahů.³

V mezinárodních misích pokračovala spolupráce mezi ČR a Velkou Británií při provádění úkolů v rámci operace NATO ISAF v Afghánistánu, kde v provincii Helmand pod britským velením působil od konce dubna kontinent tzv. *Special Operations Group* AČR. Plán nasazení, který v roce 2007 schválila vláda a Parlament ČR, počítal s třemi rotacemi po šesti měsících a plněním úkolů souvisejících s ochranou osob a ostrahou významných objektů. Naopak v roce 2008 byla ukončena spolupráce českých a britských jednotek v irácké Basře.

Dvoustranné vztahy v souvislosti s EU

V rovině dvoustranných vztahů souvisejících s EU je možno odlišit dlouhodobější a povětšinou neformální vztahy k prosazení cílů ČZP na evropské úrovni a *ad hoc* intenzivnější spolupráci vycházející z nabídky britské strany podílet se při přípravě českého předsednictví EU. Rámcově shodné zájmy měla Česká republika a Velká

Británie v roce 2008 zejména v oblastech liberalizace vnitřního trhu služeb, reformy zemědělské politiky a budoucího rozšiřování EU. Proces ČZP zde podobně jako v minulosti nebyl nijak institucionalizován a dvoustranná jednání probíhala na mnoha úrovních – politické, diplomatické i úřednické –, a často neformálně. Mezi významné aktéry na české straně patřil Útvar místopředsedy vlády pro evropské záležitosti (ÚMVEZ), MZV, ale podle projednávaného tématu i mnohá další ministerstva, Stálé zastoupení (SZ) v Bruselu a okrajově Zastupitelský úřad (ZÚ) v Londýně.

Vrcholným dvoustranným politickým setkáním v souvislosti s nadcházejícím českým předsednictvím byla návštěva premiéra Mirka Topolánka v Londýně 18. prosince, při níž jednal s britským ministerským předsedou Gordonem Brownem a ministrem zahraničních věcí Davidem Milibandem. Předseda britské vlády po setkání prohlásil, že Velká Británie podporuje české priority předsednictví a obě země budou nadále „velmi těsně spolupracovat“.⁴

Kromě předsedy vlády navštívili Londýn i místopředseda vlády pro evropské záležitosti Alexandr Vondra (19.–20. května), ministr životního prostředí Martin Bursík 16.–17. ledna – hovořil zde se zástupci vlády (ministrem pro životní prostředí Hilary Bennem), opozice (stínovým ministrem Peterem Ainsworthem) i odborníky o klimatických změnách a novém energeticko-klimatickém balíčku Evropské komise, stanovujícím horní meze emisí a podíl energie získávané z obnovitelných zdrojů –, a později 7. listopadu, kdy bylo hlavním tématem schůzek s ministry H. Bennem a Edem Milibandem nadcházející české předsednictví.⁵ Naopak v Praze se setkali ministři zdravotnictví Tomáš Julínek a Alan Johnson (28. července). Hlavními tématy jednání byla evropské směrnice o přeshraniční zdravotní péči a zavádění nové strategie zdravotní péče EU.⁶

V souvislosti s nadcházejícím předsednictvím České republiky v EU byly posíleny vztahy mezi státními institucemi. Na českých ministerstvech působila řada britských stážístů v rámci tzv. *secondments* (Velká Británie však nebyla zdaleka jediným členským státem, který do ČR stážísty vyslal) a uskutečnila se řada jednání a konzultací, např. při návštěvě britské juniorní ministryně pro Evropu Caroline Flintové v Praze (29. října) a cestě vrchního ředitele evropské sekce MZV do Londýna v první polovině listopadu.

Ekonomické a kulturní vztahy

Velká Británie patří dlouhodobě mezi nejdůležitější obchodní partnery ČR. V roce 2008 pokračoval trend zvyšování vývozu, absolutního obratu i kladné obchodní bilance.⁷ Součástí přesunu zdrojů ekonomické diplomacie s cílem soustředit se na země s vyšším exportním potenciálem bylo nicméně i snížení kapacit zastoupení ve Velké Británii.⁸ Na druhé straně 30. září byla zahájena činnost Česko-britské obchodní komory, která vznikla s cílem prostředkovat vzájemné obchodní vztahy a spolupráci při působení na trzích ve třetích zemích. Na okraj se lze v souvislosti s ekonomickými vazbami, spíše než vztahy, zmínit o klesajícím počtu českých občanů registrovaných ve Velké Británii. Vysvětlením tohoto trendu je patrně klesající zájem o ekonomickou migraci nejen z ČR, ale obecně z nových členských států EU.⁹

Podle koncepčního materiálu *Kulturní a informační politika České republiky v zahraničí* je „kultura významným nástrojem při realizaci českých národních zájmů v za-

hraničí i při navazování vzájemných kontaktů na mezinárodním poli¹⁰. V české dvoustranné zahraniční politice ve vztahu k Velké Británii sehrávala kultura vzhledem k čínorodosti Českého centra v Londýně poměrně značnou úlohu. Z řady kulturních akcí, které organizovalo nebo spolupřádalo, lze na prvním místě vyzdvihnout tzv. *Českou sezonu* v Edinburghu. Podle vládních zdrojů šlo o jednu z vůbec největších akcí na poli české kulturní diplomacie v roce 2008. Řadu akcí, z nichž nejvýznamnější byla přehlídka pěti českých nebo v České republice působících tanečních souborů na srpnovém světoznámém divadelním festivalu, připravovalo České centrum dva roky ve spolupráci přímo s divadly, Ministerstvem kultury ČR (které se na nich podílelo i finančně), Divadelním ústavem, Pražským Quadriennale, Magistrátem hl. města Prahy a agenturou CzechTourism. Dalším zaznamenáhodným projektem byla *Sezona Václava Havla*, kterou České centrum spoluzajišťovalo ve spolupráci s londýnským divadlem Orange Tree. V jeho rámci se na této scéně 19. září odehrála premiéra Havlovy nové hry *Odcházení*, dalšími uvedenými hrami byly *Audience*, *Vernisáž*, *Protest* a *Horský hotel*.¹¹ Třetím významným projektem bylo připomenutí významných událostí českých dějin, které se odehrály v letech zakončených osmičkou a jehož součástí byly výstavy fotografií, projekce, konference a diskuse.¹²

VELKÁ BRITÁNIE V ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITICE: IDENTIFIKACE A CHARAKTERISTIKA KLÍČOVÝCH AKTÉRŮ

Vzhledem k technické a udržovací povaze vzájemných vztahů byla klíčovým aktérem zahraniční politiky ve vztahu k Velké Británii vláda, resp. ministerstva a jejich součásti. Na nejobecnější rovině se na procesu podílel především ZÚ v Londýně a Odbor států severní a východní Evropy MZV. V rovině bezpečnostních vztahů sehrávalo klíčovou úlohu Ministerstvo obrany ČR a AČR, společně s Odborem bezpečnostní politiky MZV. Parlament ČR do procesu vstoupil schvalováním vládních rozhodnutí ve věcech obrany, v tomto případě především plánu vyslání jednotek AČR do zahraničních misí a plánu cvičení na rok 2008 (Poslanecká sněmovna jej schválila na své schůzi 12. března). Ani jedno z těchto rozhodnutí se nicméně vztahů mezi Českou republikou a Velkou Británií nedotýkalo bezprostředně. V souvislosti s EU vstoupila do dvoustranných vztahů kromě ÚMVEZ a MZV i mnohá další ministerstva, v každodenním styku potom klíčovou roli sehrávalo SZ v Bruselu. Ani zde Parlament ČR do procesu zahraniční politiky nezasahoval.

Zahraniční vztahy nestátních aktérů a samospráv tvoří spleť, jejíž systematický popis zachází daleko za rámec této kapitoly. Mezi samosprávami se svými britskými protějšky navazují v ČR vztahy tradičně zejména města a obce. Příkladem může být partnerství mezi anglickým Warringtonem a skupinou obcí na Náchodsku (do zrušení okresů v ČR jako správních jednotek spolupráci na české straně zajišťoval okresní úřad), které doznalo po návštěvě místních starostů ve Velké Británii 17. března oživení a rozšíření do oblastí, jako školství, sociální péče a odpadové hospodářství. Mimo rámec partnerství stojí za zmínku prezentace města Prahy jako součást *České sezony* v Edinburghu, na jejímž pořádání se magistrát podílel. Síť vztahů mezi kraji (VÚSC)

a britskými hrabstvími je o něco řidší vzhledem k poměrně krátké existenci VÚSC na české straně a jejich upřednostňování spolupráce v přeshraničních regionech a v ce-loevropském, tj. mnohostranném rámci. Meziuniverzitními dohodami byla i v roce 2008 upravena spolupráce řady českých a britských vysokých škol, zejména prostřednictvím evropského programu ERASMUS.

Poměrně čilé dvoustranné vztahy s britskými ideově spřízněnými protějšky pěstovaly i dvě největší české politické strany, ODS a ČSSD. Spolupráce mezi ODS a konzervativci pokračovala pod hlavičkou Hnutí za evropskou reformu (*Movement for European Reform*, MER), které se chtělo po volbách do Evropského parlamentu v roce 2009 přeměnit ve společnou politickou stranu. Premiér a předseda ODS M. Topolánek také vystoupil v hlavním programu výroční konference konzervativců v Birminghamu (29. září).¹³ Spolupráce mezi ČSSD a labouristy se odehrávala jak prostřednictvím dvoustranných návštěv (Lubomír Zaorálek např. navštívil labouristický sjezd v Manchesteru, 21.–23. září), tak v mnohostranných uskupeních jako Socialistická internacionála a Evropská socialistická strana (PES).

ČESKÁ ZAHRA NIČNÍ POLITIKA VŮČI VELKÉ BRITÁNII V MEDIÁLNÍM A VEŘEJNÉM PROSTORU

Absenci politické diskuse o povaze i tématech vztahů s Velkou Británií provázal i nezájem veřejnosti a uskupení občanské společnosti. Tomu odpovídalo i mizivé pokrytí sdělovacími prostředky, omezené především na tiskové zprávy o uskutečněných návštěvách. Téma, které se skutečně stalo předmětem kontroverze a které se vztahů mezi Českou republikou a Velkou Británií alespoň okrajově dotýkalo – trvající přítomnost a rozšíření českého kontingentu v Afghánistánu, proti kterému se postavila opozice a které se soudě podle průzkumů veřejného mínění setkávalo i u veřejnosti spíše s nesouhlasem¹⁴ –, nebylo přitom obecně vnímáno jako téma vzájemných dvoustranných vztahů, ale spíše české zahraniční politiky v jejím bezpečnostním rozměru jako celku.

ZÁVĚR

Poměrně malý význam dvoustranných vztahů mezi Českou republikou a Velkou Británií v ČZP, vyjádřený i malým množstvím institucionálních zdrojů, které na ně vynakládá česká diplomacie, nepřítomnost kontroverzních témat a z toho vyplývající technický (spíše než politický) a udržovací charakter vedly k tomu, že se do procesu ČZP zapojil malý počet téměř výlučně vládních aktérů. Neprobíhala rovněž žádná znamenáníhodná politická ani veřejná diskuse. Tento stav je možné považovat za přirozené vyústění členství obou států v Evropské unii. Lze usuzovat, že dvoustranné vztahy mezi oběma státy jsou jen o málo těsnější a intenzivnější než vztahy s mnoha jinými členy EU, o kterých není v tomto svazku zvláště pojednáno. Zdroji této nadstavby jsou především užší spolupráce v bezpečnostní oblasti, shodné názory na smě-

řování EU v mnoha oblastech (zejména vnitřního trhu, zemědělské politiky a rozšiřování) a činná kulturní diplomacie.

Poznámky

- ¹ Korespondence s Kanceláři strategie, analýz a projektového řízení, MZV ČR, 9. 10. 2008.
- ² Korespondence s Odborem států severní a východní Evropy, MZV ČR, 28. 11. 2008.
- ³ Česká tisková kancelář, 30. 4. 2008.
- ⁴ Česká tisková kancelář, 18. 12. 2008.
- ⁵ Podle Ministerstva životního prostředí ČR existuje v otázkách souvisejících s klimatickými změnami mezi ČR a Velkou Británií nadstandardní spolupráce, která se uskutečňuje prostřednictvím kontaktů ministerstva s britskou ambasádou v Praze, příslušným ministerstvem v Londýně a v případě evropské legislativy v pracovních skupinách Rady ministrů EU. Výsledky těchto kontaktů bylo sladění pozic v různých předpisech energeticko-klimatického balíčku, zejména návrhu směrnice o geologickém ukládání CO₂, dále emisních povolenek a směrnice o obnovitelných zdrojích energie. Předmětem jednání byl i mezinárodní režim snižování emisí skleníkových plynů (tzv. *Post-Kyoto*). Korespondence se zástupcem MŽP ČR, 18. 11. 2008 a 16. 1. 2009.
- ⁶ Záznam z návštěvy ministra zdravotnictví Velké Británie pana Alana Johnsona. Materiál poskytl Odbor mezinárodních věcí a EU Ministerstva zdravotnictví ČR.
- ⁷ V prvním pololetí dosáhl podle údajů Ministerstva průmyslu a obchodu ČR vývoz objemu 73,1 miliardy Kč, dovoz 36 miliard Kč. Celkový obrat zahraničního obchodu tak činil 109,2 miliardy Kč při kladné obchodní bilanci + 37 miliard Kč. *Velká Británie: Obchodní a ekonomická spolupráce s ČR*. On-line: (<http://www.businessinfo.cz/cz/sti/velka-britanie-obchodni-a-ekonomicka-spoluprace-s-cr/7/1000687/>), cit. 26. 10. 2008).
- ⁸ Ve vystoupení na zasedání Zahraničního výboru Poslanecké sněmovny to sdělil ministr zahraničních věcí Karel Schwarzenberg. On-line: (www.psp.cz/sqw/text/text2.sqw?idd=26408), cit. 26. 10. 2008).
- ⁹ Česká tisková kancelář, 30. 4. 2008.
- ¹⁰ Plné znění je dostupné on-line: (www.mzv.cz/servis/soubor.asp?id=35368), cit. 26. 10. 2008).
- ¹¹ Hra vzbudila značnou pozornost sdělovacích prostředků, recenze v hlavních denících byly však poněkud rozpačité. Česká tisková kancelář, 26. 9. 2008.
- ¹² Viz stránky Českého centra v Londýně. On-line: (www.czechcentres.cz/london/stranka.asp?ID=3021&menu=8983), cit. 20. 10. 2008).
- ¹³ Kromě toho se např. skupina pracovníků Hlavní kanceláře ODS zúčastnila v dubnu v ústředí Konservativní strany v Londýně školení o vedení volební kampaně.
- ¹⁴ *STEM: Většina nechce víc českých vojáků v Afghánistánu*. Novinky.cz, 6. 10. 2008.

Kapitola 9

Francie v české zahraniční politice: Nadějné vyhlídky?

Eliška Tomalová

FRANCIE V ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITICE: VÝCHODISKA A POLITICKÝ KONTEXT

Vztahy s Francií nepředstavují z dlouhodobého hlediska hlavní osu bilaterálních vztahů České republiky. Od poloviny 90. let dvacátého století byly vzájemné vztahy na politické rovině spíše vlažné, ačkoli ekonomické vztahy zažívaly vzestup. Zvolení prezidenta Nicolase Sarkozyho a předsednictví Rady EU, které Francie vykonávala v druhé polovině roku 2008 a Česká republika v prvním pololetí 2009, znamenaly jisté přiblížení, přičemž úsilí o navázání intenzivnějších kontaktů je patrné zejména na francouzské straně.¹ Obecně lze tedy říci, že nástup nového francouzského prezidenta znamenal nový impulz pro francouzsko-české vztahy a kontext po sobě jdoucích předsednictví Rady EU napomohl posílení vzájemného dialogu na bilaterální úrovni. Uzavření strategického partnerství mezi oběma zeměmi v červnu 2008 pak představuje konkrétní plán vzájemné spolupráce. Z pohledu Francie jsou vztahy s Českou republikou součástí snah o posílení vazeb se státy střední a východní Evropy.

Úvodem této kapitoly je nutné poznamenat, že výkon předsednictví Rady EU Francií a přípravy českého předsednictví znamenaly prolínání evropské agendy a bilaterální dimenze česko-francouzských vztahů. Proto ani v následujícím textu nelze vykreslit přesné hranice obou rovin.

FRANCIE V ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITICE: AGENDA A UDÁLOSTI

Jak bylo naznačeno v úvodu kapitoly, pro agendu roku 2008 jsou určující zejména dva momenty – snaha prezidenta Sarkozyho o přiblížení ke státům střední a východní Evropy a předsednictví obou zemí v Radě EU. Nejvýznamnější politickou událostí v oblasti česko-francouzských vztahů byla návštěva francouzského prezidenta v červnu 2008. Sarkozy byl v Praze již podruhé, poprvé Prahu navštívil ještě jako ministr fi-

nanci v listopadu 2004. Poslední oficiální návštěva francouzského prezidenta v Praze se uskutečnila v roce 1997, kdy prezidentský úřad zastával Sarkozyho předchůdce Jacques Chirac. Sarkozy se v Praze zúčastnil summitu předsedů vlád Visegrádské skupiny a sešel se také s českým premiérem Mirkem Topolánkem, se kterým jednal zejména o předsednictví Rady EU, ale také o ekonomické spolupráci a energetice. Na závěr setkání podepsali oba státníci deklaraci a akční plán strategického partnerství mezi oběma zeměmi. Podle vyjádření zástupců českého ministerstva zahraničních věcí tato politická deklarace posiluje politický dialog obou zemí v bilaterální rovině i v rámci EU. Akční plán je pak zaměřen na konkrétní oblasti spolupráce v rovině zahraniční politiky a obrany, ekonomiky, energetiky a životního prostředí, vnitřní bezpečnosti a imigrace, vědy, kultury a jazykové spolupráce. S českým prezidentem Václavem Klausem se N. Sarkozy za své pražské návštěvy nesešel. Při příležitosti Sarkozyho návštěvy ČR byla také podepsána Deklarace mezi českým ministerstvem školství mládeže a tělovýchovy a francouzskými ministerstvy zahraničních věcí a vysokého školství a výzkumu o vědecké a technologické spolupráci.

Na sebe navazující předsednictví Rady EU obou zemí celkově ovlivnilo intenzivnější kontakty na rovině politické. Český premiér M. Topolánek² navštívil Paříž v říjnu 2008, ministři zahraničních věcí obou zemí Karel Schwarzenberg a Bernard Kouchner se sešli v dubnu 2008 a jednali o spolupráci během nadcházejícího období předsednictví Rady EU, o dlouhodobější spolupráci a o mezinárodních otázkách. Při této příležitosti český ministr prohlásil, že „v evropských záležitostech jsou zájmy Francie a České republiky většinou společné“. Jako příklad oblastí, kde dosud nedošlo ke shodě, uvedl „společnou zemědělskou politiku a tempo rozšiřování Unie“.³ K. Schwarzenberg se dále v srpnu 2008 setkal v Paříži se svým francouzským a švédským kolegou a při své jednodenní pracovní návštěvě také promluvil na poradě francouzských velvyslanců. Při setkání se na pořad jednání kromě agendy EU dostaly také otázky spojené s postojem obou zemí ke gruzínské krizi. Schwarzenberg uvedl, že se ČR shoduje s Francií a neprosazuje uvalení sankcí vůči Rusku, a zdůraznil nutnost jednotného stanoviska EU.

Místopředseda české vlády pro evropské záležitosti Alexandr Vondra se několikrát setkal s francouzským státním tajemníkem pro evropské záležitosti Jeanem-Pierrem Jouyem: v únoru 2008 jednali o spolupráci ve druhé polovině roku 2008, o spolupráci v rámci trojky a přípravě společného osmnáctiměsíčního programu. Citlivý bod představovala a stále představuje ratifikace *Lisabonské smlouvy* – během únorového setkání v Paříži Vondra „popřel, že by záměr senátorů z ODS dát smlouvu přezkoumat Ústavnímu soudu nějak souvisel s českým zájmem o plnohodnotné předsednictví v Unii“.⁴

Předsednictví Rady EU bylo také důvodem pro užší spolupráci administrativ obou zemí. Po technické stránce šlo o dobrou spolupráci. Podle zástupců francouzského velvyslanectví v ČR „většina českých ministerstev již získala *evropské reflexy* a komunikovala přímo s příslušnými resorty na francouzské straně“. Díky přípravě předsednictví Rady EU se tak lépe poznali zástupci administrativ obou států. Úspěšně také pokračoval program jazykové přípravy českých úředníků, kdy se zástupci české státní správy účastnili kurzů francouzského jazyka, organizovaných Francií a Mezinárodní

organizaci frankofonie (*Organisation internationale de la francophonie*, OIF) – v roce 2008 se kurzů účastnilo celkem 193 úředníků.⁵

Vzhledem ke kontextu francouzsko-českých vztahů, který v roce 2008 představovalo právě předsednictví Rady EU, je – jak bylo naznačeno v úvodu kapitoly – obtížné odlišit bilaterální a multilaterální rovinu vzájemných vztahů, kterým dominovala evropská témata. Mezi hlavní body diskuse tak patřila zejména ratifikace *Lisabonské smlouvy*, která se dostala na pořad dne u všech francouzsko-českých jednání na politické úrovni. Francouzský prezident patřil k hlavním iniciátorům smlouvy a během celého ratifikačního procesu usiloval o její prosazení. Při své návštěvě České republiky proto Sarkozy několikrát zdůraznil, že bez *Lisabonské smlouvy* není možné dále EU rozšiřovat. ČR je naproti tomu dlouhodobě zastáncem otevření Unie vůči Balkánu a přijetí Chorvatska. Český premiér M. Topolánek proto na rozdíl od Francie v roce 2008 prosazoval názor, že přijetí Chorvatska do EU by bylo možné vyřešit rozšířením platné smlouvy z Nice o odpovídající doplněk.

Rozdílné postoje mezi Francií a ČR nadále panují také v prioritních oblastech vnějších vztahů EU – Francie se tradičně orientuje zejména na oblast Středomoří, ČR usiluje o posilování vazeb směrem na východ. V roce 2008 využila Francie svého předsednictví, aby realizovala plány v rámci Unie pro Středomoří. Zahájení Unie pro Středomoří bylo oficiálně vyhlášeno na speciálním summitu 13. července v Paříži, kterého se zúčastnil za českou stranu A. Vondra, jenž se k tématu vyjádřil následovně: „Pro nás to je velmi zajímavé hlavně proto, že my si přejeme, aby podobné postavení jako středomořská unie měla dimenze východní politiky, která je jednou z našich priorit během předsednictví.“⁶ Další velké evropské téma, rezonující v bilaterální rovině česko-francouzských vztahů, představovala příprava přijetí klimaticko-energetického balíčku. Diplomatické boje se vedly v EU o podíl povolenek, které si mají kupovat elektrárenské společnosti. Evropská komise navrhla, že si budou muset kupovat od roku 2013 100 procent povolenek. Francie v té době předsedající Radě EU přednesla návrh, že státy závislé na uhlí (ke kterým patří i Česká republika) si budou muset v roce 2013 koupit jen 50 procent povolenek, přičemž zbytek dostanou zdarma. Ale rok od roku by se tento podíl měl zvyšovat.⁷

Francouzské předsednictví Rady EU umožnilo také častější styky zástupců jednotlivých resortů. Na bilaterální úrovni tak 11. července podepsali při neformálním setkání ministrů práce a sociálních věcí v Chantilly ve Francii Petr Nečas a jeho francouzský protějšek Erik Woerth smlouvu o výměně údajů a spolupráci v oblasti pojistného a při potírání zneužívání dávek sociálního zabezpečení. Smlouva, která je první bilaterální dohodou v dané oblasti, má přispět k zamezení zneužívání sociálních dávek.

Hospodářská dimenze česko-francouzských vztahů

Francouzsko-české ekonomické vztahy jsou na dobré úrovni, jak vyplývá z údajů o vzájemném obchodu i z vyjádření politických představitelů obou zemí. I přes hospodářskou recesi obchodní výměna mezi Francií a Českou republikou v roce 2008 nadále rostla. Vzestup zažívá český export do Francie a zájem francouzských investorů o český trh stále trvá. České a francouzské soukromé subjekty si již dokáží najít

k sobě cestu. Předsednictví v Radě EU bylo i v ekonomické oblasti impulzem pro další posílení spolupráce. Předsednictví také vytvořilo prostor pro další aktivity veřejného sektoru, vedoucí k posílení obchodní výměny a pro činnost v rámci ekonomické diplomacie obou států. Takzvaný česko-francouzský ekonomický rok, který byl zahájen na začátku července 2008, potrvá po dobu francouzského a následného českého předsednictví Rady EU. Hodnocení jeho celkové bilance proto bude možné až ve druhé polovině roku 2009. Projekt je společnou iniciativou francouzské a české administrativy, která je zakotvena v politické deklaraci a v akčním plánu výše zmíněného franco-česko-českého strategického partnerství.⁸ Mezi hlavní cíle česko-francouzského ekonomického roku patří oživení oboustranných hospodářských a obchodních vazeb (včetně posilování partnerství mezi podniky obou zemí zejména prostřednictvím klastrů), společné řešení hlavních komunitárních otázek v ekonomické oblasti a vylepšení „image“ Francie v ČR a ČR ve Francii. Záštitu nad projektem převzali premiéři obou zemí a hlavními partnery se staly orgány veřejné správy, instituce pro podporu obchodu a investic a také jednotlivé soukromé podniky. Agenda česko-francouzského ekonomického roku je založena na několika typech akcí, které jsou na jedné straně pravidelnou součástí vzájemných ekonomických vztahů (jako je např. Cena Francouzsko-české obchodní komory, jejímž cílem je mimo jiné „podpořit franco-české vztahy“ a jejíž první vítěz byl vyhlášen na počátku roku 2008⁹), a také specifické události konané pouze v daném období (první česko-francouzské technologické fórum, 50 pasů pro budoucnost apod.). Česká republika se prezentovala ve Francii v rámci Ekonomických dnů ČR v září 2008.

Další významnou událostí roku 2008 je otevření francouzského pracovního trhu pro české občany. Francie byla jednou ze zemí, které po rozšíření EU využily možnosti omezit přístup občanů nových členských států na svůj pracovní trh. Toto rozhodnutí vyplývalo z obav, že kvůli nově příchozím přijdou Francouzi o práci. Letos učinila Francie v rámci nové etapy sblížování se zeměmi střední a východní Evropy vstřícný krok a navzdory původnímu plánu, podle kterého chtěla otevřít svůj pracovní trh lidem ze středoevropských a východoevropských členských států EU až v květnu 2009, došlo k otevření pracovního trhu k 1. 7. 2008. Francie tak uspokojila jeden z hlavních požadavků na české straně. Otevření pracovního trhu, které nastává v době francouzského předsednictví v Radě EU, platí kromě České republiky pro celou tzv. osmičku. EU 8 zahrnuje státy, jež přistoupily k EU současně s ČR: Polsko, Slovensko, Maďarsko, Estonsko, Lotyšsko, Litva a Slovinsko. Naopak neplatí pro Rumunsko a Bulharsko. Ale podle odhadů analytiků se nepředpokládá, že by Češi ve velkém počtu odcházeli za prací do Francie, odhaduje se maximálně několik stovek lidí. Důvodem malého zájmu je především malá znalost francouzského jazyka a komplikovaný systém tamního pracovního trhu.¹⁰

Kulturní dimenze česko-francouzských vztahů

U příležitosti předsednictví Francie v Radě EU uspořádala Francie ve druhé polovině roku 2008 několik desítek kulturních akcí pod společným názvem *Francouzská kulturní sezona v České republice*, která byla zahájena na konci května na Univerzitě Karlově kolokviem Evropské vize, věnovanému tématu budoucího směřování evropské

integrace, kterého se zúčastnili i francouzský ministr zahraničních věcí B. Kouchner a jeho český protějšek K. Schwarzenberg. Koordinátorem všech akcí, financovaných z veřejných i soukromých zdrojů, se stal Francouzský institut v Praze.

Kulturní prezentace ČR ve Francii se v roce 2008 soustředila hlavně na téma „osmičkových výročí“, která se konala po celý rok 2008 a zahrnovala např. přednášky a debaty o nástupu komunistů, destalinizaci a pražském jaru. V listopadu se v Paříži konalo kolokvium na téma Československý prostor, evropský seismograf 20. století.¹¹ V dubnu byla za přítomnosti předsedy českého Senátu, francouzského státního tajemníka pro záležitosti veteránů a slovenského velvyslance ve Francii v pařížské Invalidovně zahájena výstava pod názvem *Francie a Československo 1914–1945, léta nadějí, zmaru a bojů na společných frontách* o vztazích ČSR–Francie, která je také součástí Festivalu osmiček. V květnu se v Paříži v Českém centru konal filmový festival *Několik pohledů na rok 1968*, na jehož pořádání se podílely také kulturní instituty Polska, Maďarska a Německa.

Mezi citlivá kulturní témata česko-francouzských vztahů v roce 2008, která měla i mediální ohlas,¹² lze zařadit i debatu o umístění sochy Jana Palacha, vytvořenou v roce 1969 maďarským sochařem Andrásem Beckem. Sochu původně nabídla francouzská strana České republiky, uvažovalo se i o předání sochy při návštěvě francouzského prezidenta Sarkozyho v Praze v červnu 2008. Ale Česká republika sochu odmítla s tím, že v Praze už jedna Palachova socha stojí, a navrhla proto její umístění ve Francii. V průběhu roku 2008 projevila zájem o sochu radnice města Mělník, kde Palach studoval na gymnáziu. Socha zde nakonec byla slavnostně odhalena až v lednu roku 2009¹³ za přítomnosti politických představitelů včetně V. Klause.

FRANCIE V ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITICE: IDENTIFIKACE A CHARAKTERISTIKA KLÍČOVÝCH AKTÉRŮ

Hlavní rovinou spolupráce byly v roce 2008 styky mezi českým ministerstvem zahraničních věcí, úřadem vlády na české straně a francouzským ministerstvem zahraničních věcí a SGAE (*Secrétariat général aux affaires européennes*) na straně francouzské. Jak jsme viděli i v ostatních částech kapitoly, evropská rovina spolupráce určovala rytmus a směřování česko-francouzských vztahů. Proto se i hlavní aktéři těchto vztahů – mezi nejviditelnější a nejaktivnější aktéry na politické úrovni patřil premiér M. Topolánek a místopředseda vlády A. Vondra – soustředili na styčné body česko-francouzských vztahů, které představovaly evropské záležitosti. Parlament ČR nebyl v roce 2008 aktivním hráčem bilaterálních vztahů ČR a Francie. Na základě studia zápisů z jednání zahraničních výborů obou sněmoven je zřejmé, že k diskusi k tématu česko-francouzských vztahů v uplynulém roce nedošlo. Na administrativní rovině lze vyzdvihnout působení českých úředníků v rámci SGAE. Reciproční výměna – pobyt francouzských úředníků nebo diplomatů na Úřadu vlády ČR – se ovšem nekonala.

Z aktivit resortních ministerstev je nutné zdůraznit výbornou spolupráci mezi ministerstvy životního prostředí obou zemí, trvající již od roku 2006, a to zejména v sou-

vislosti s přípravou energeticko-klimatického balíčku. Spolupráce se účastní i švédské ministerstvo životního prostředí v kontextu týmového předsednictví. České ministerstvo životního prostředí v této souvislosti uspořádalo ve spolupráci s francouzským a švédským velvyslanectvím v dubnu 2008 např. cyklus seminářů, který se zaměřil na energetiku a změnu klimatu a kterého se zúčastnili v rámci Týdne udržitelného rozvoje¹⁴ experti z těchto tří zemí.

V roce 2008 se nadále prohlubovaly vztahy obou zemí na regionální úrovni. Rok 2008 např. poskytl řadu příležitostí k prohloubení kontaktů regionů u příležitosti veletrhů, jako je třídenní mezinárodní veletrh nemovitostí a investičních příležitostí MIPIM 2008 (březen), který se konal v Cannes a kde hlavní město Praha představilo svá rozvojová území, mezinárodní turistický veletrh Monde à Paris, kde se letos prezentoval Plzeňský kraj (březen). Události spojené s prezentací francouzské kultury a s rozvojem česko-francouzských ekonomických vztahů se konají a konaly v regionech ČR, což už tolik neplatí o české přítomnosti ve Francii. Z hlavních událostí roku 2008 lze jmenovat např. Dny francouzské kultury v Olomouci (festival nazvaný *Oslavujeme Frankofonii*; již jedenáctý ročník – březen 2008), seminář *Nebojte se obchodovat s Francií*, konaný v Plzni (za přítomnosti zástupců českého velvyslanectví v Paříži, květen 2008), dny francouzské kultury ve Zlíně a v Luhačovicích (červenec 2008). I v roce 2008 došlo k navazování nových regionálních partnerství – v květnu Plzeňský kraj a Franche-Comté podepsaly vzájemnou smlouvu o partnerství, která se vztahuje na oblast péče o životní prostředí a na lesní hospodářství. Plzeňský kraj je také neaktivnějším českým regionem v oblasti ekonomické spolupráce s Francií.¹⁵

Obě po sobě jdoucí předsednictví Rady EU představovala také dobrou příležitost pro české a francouzské aktéry činné v oblasti veřejné diplomacie – cílené na zahraniční publikum, nikoli na diplomatické protějšky –, jak jsme zmínili zejména v souvislosti s kulturní dimenzí česko-francouzských vztahů. Velvyslanectví obou zemí a kulturní a výzkumná centra (Institut français de Prague, České centrum v Paříži, Cefres...) pokračují ve snaze více se zaměřit na oslovení širší veřejnosti.

ČESKÁ ZAHRANIČNÍ POLITIKA VŮČI FRANCII V MEDIÁLNÍM A VEŘEJNÉM PROSTORU

Téma obou předsednictví našlo více ohlasu v českém tisku, který o něm začal informovat s velkým předstihem (jistě i z toho důvodu, že jde o první předsednictví ČR v Radě EU), než v tisku francouzském. Většího zájmu českého tisku se také dostalo návštěvě francouzského prezidenta N. Sarkozyho v Praze, ale jinak navzdory předsednictví nebyla Francie na prvních stránkách českých novin. Ve francouzském tisku se v roce 2008 objevily zprávy o výsledcích regionálních a senátních voleb v ČR, spojené na jedné straně s obavami o pozici vládní strany před českým předsednictvím Rady EU, na druhé straně s možným oslabením „euroskeptických sil“. Obraz ČR ve Francii dlouhodobě ovlivňuje negativní náhled francouzského tisku na V. Klause. Komentáře k pozici českého prezidenta souvisely nejen s aktuálními událostmi, jako je ratifikační proces *Lisabonské smlouvy*, ale svědčí i o dlouhodobém trendu. Český pre-

zident je ve francouzském tisku označován jako „vyhraněný euroskeptik“, jehož názory na „realitu“ globálního oteplování jsou „soukromou křížovou výpravou“. V prosinci 2008 se V. Klaus objevil i jako jedna z postav francouzského animovaného satirického pořadu *Les Guignolles de l'info* (obdoba dříve vysílaných českých Gumáků, pozn. autorky).

Česko-francouzské vztahy v mediálním prostoru zažily v roce 2008 i dvě menší mediální pozdvižení. První se týkalo údajného pokusu francouzského prezidenta Sarkozyho zastínit české předsednictví prostřednictvím eurozóny, v jejímž čele chce Sarkozy zůstat ještě rok.¹⁶ Články v tomto duchu se objevily ve francouzském deníku *Le Monde* v říjnu 2008,¹⁷ který se odvolával na prezidentovy poradce. Vyvolaly jak odezvy v českém tisku, tak vyjádření českých politických představitelů – M. Topolánka, A. Vondry a K. Schwarzenberga, kteří spekulace francouzského (a rakouského) tisku zásadně odmítli. Téma se nicméně vrátilo na francouzskou stranu v podobě článků tvrdících, že Praha obviňuje Francii z vůle vytunelovat její předsednictví.¹⁸ Druhou mediální událostí vzájemných vztahů se stalo zveřejnění záznamu rozhovoru mezi francouzským prezidentem a českým premiérem z října 2008, který měl podle týdeníku *Reflex* pomoci „čtenářům nahlédnout do způsobu, jakým se uzavírají mocenské koalice v rámci Evropské unie“.¹⁹ M. Topolánek se ke zveřejněnému textu vyjádřil následovně: „Není přesně autentický a já pokládám za neskutečnou chybu české diplomacie, že ten přepis i v této podobě unikl.“²⁰ Za jeho zveřejnění se omluvil i český ministr zahraničních věcí K. Schwarzenberg.²¹

ZÁVĚR

Vztahy České republiky a Francie byly jistě v roce 2008 na všech rovinách – politické, ekonomické, administrativní i kulturní – intenzivnější než v minulých letech. Navzdory této konstelaci, umožněné zejména po sobě jdoucími předsednictvími obou zemí v Radě EU, nedošlo v českém prostředí k hlubší vnitropolitické debatě o dalším směřování bilaterální roviny francouzsko-českých vztahů. Absence hlubší diskuse na dané téma je pozoruhodným jevem vzhledem k důležitému postavení, které Francie zaujímá na evropské a mezinárodní scéně. Otázkou tedy nadále zůstává, nakolik budou mít vazby vytvořené a posílené v průběhu roku 2008 dlouhodobou povahu a zda a jakým způsobem ovlivní směřování česko-francouzských vztahů v delším časovém horizontu. V česko-francouzských vztazích je nadále co vylepšovat, jak řekl francouzský ministr zahraničních věcí B. Kouchner v projevu k českým velvyslancům: „Je důležité posílit partnerství mezi Francií a Českou republikou nejen kvůli spolupráci při nadcházejícím předsednictví, ale i kvůli dalšímu zlepšování vzájemných vztahů.“²²

Závěrem je možné dodat, že Česká republika přes oživení zájmu z francouzské strany v průběhu roku 2008 je pro Francii příliš malým státem na to, aby se stala jedním z jejích hlavních partnerů. Spolupráce s ČR závisí na malé skupince čechofilů ve Francii. I přes úsilí Francie znovu se přiblížit státům střední a východní Evropy je patrné, že Sarkozyho Francie se soustředila v roce 2008 na jiná témata, související s utužováním francouzské pozice v mezinárodních vztazích na globální i evropské

úrovni. Pro ČR jsou na bilaterální rovině nadále důležitější vazby např. s Německem. Rok 2008 byl dobrou příležitostí se navzájem poznat pro obě strany, nepředstavoval ovšem zlom v dlouhodobém směřování ČZP.

Poznámky

- ¹ Během příprav i výkonu předsednictví Francie v Radě EU iniciovala Francie v ČR celou řadu společných formálních i neformálních akcí na ekonomické a kulturní rovině a usilovala o sblížení administrativ obou zemí. Informace o těchto aktivitách viz např. stránky Velvyslanectví Francie v České republice: www.france.cz.
- ² Český premiér Mirek Topolánek navštívil Francii (Darney) také u příležitosti připomenutí uznání Československé republiky; společně s ministryní obrany ČR Vlastou Parkanovou se účastnili tradičního ceremoniálu, který se konal jako součást oslav Dne ozbrojených sil ČR. Česká tisková kancelář, 26. 6. 2008.
- ³ Česká tisková kancelář, 9. 4. 2008.
- ⁴ Česká tisková kancelář, 12. 2. 2008.
- ⁵ Údaje poskytnuté autorce Velvyslanectvím Francie v České republice.
- ⁶ Česká tisková kancelář, 11. 7. 2008.
- ⁷ Česká inspekce životního prostředí. On-line: ([www.cizp.cz/\(x\)itctrnxg1f3ci2wx1tamv55\)/default.aspx?id=1377&sh=-1169480872](http://www.cizp.cz/(x)itctrnxg1f3ci2wx1tamv55)/default.aspx?id=1377&sh=-1169480872)).
- ⁸ Velvyslanectví České republiky ve Francii. Informace dostupné na: (www.mzv.cz/wwwo/default.asp?id=58252&ido=22028&idj=1&amb=59&ParentIDO=).
- ⁹ Česká tisková kancelář, 10. 1. 2008.
- ¹⁰ Česká tisková kancelář, 29. 6. 2008.
- ¹¹ Česká tisková kancelář, 17. 1. 2008.
- ¹² Viz např. *Sarkozy chtěl dát Čechům sochu Palacha, ti ji odmítli*. Lidové noviny, 13. 6. 2008; *Jan Palach odlišný z bronzu*. Lidové noviny, 25. 9. 2008.
- ¹³ V *Mělníku odhalili za účasti prezidenta Palachovu sochu*. ČT24, 19. 1. 2009.
- ¹⁴ Více informací o programu viz www.tur2008.cz/.
- ¹⁵ Česká tisková kancelář, 20. 5. 2008.
- ¹⁶ O údajné snaze Francie o prodloužení předsednictví EU. On-line: (www.vlada.cz/scripts/detail.php?id=44297).
- ¹⁷ *Nicolas Sarkozy veut diriger la zone euro jusqu'en 2010*. Le Monde, 22. 10. 2008.
- ¹⁸ Viz např. *Prague accuse Sarkozy de vouloir „siphonner sa présidence“ de l'UE*. Le Point, 26. 10. 2008.
- ¹⁹ *Bojuj za mě a já za tebe*. Reflex, 27. 11. 2008.
- ²⁰ *Topolánek: Záznam rozhovoru se Sarkozym je pravý, ale nepřesný*. On-line: (www.ct24.cz/domaci/37532-topolank-zaznam-rozhovoru-se-sarkozym-je-pravy-ale-nepresny/).
- ²¹ Na základě šetření Národního bezpečnostního úřadu (NBÚ) „unikl přepis rozhovoru kvůli chybám ministerstva zahraničí“. NBÚ proto vyměřil českému ministerstvu zahraničních věcí pokutu s odůvodněním, že „české velvyslanectví ve Francii spadající pod ministerstvo zahraničních věcí záznam nezařadilo pod stupeň utajení Výhrazené, ačkoli tak mělo podle zákona učinit“. Viz *Trest za unik rozhovoru: 77 tisíc korun*. Lidové noviny, 27. 1. 2009.
- ²² Česká tisková kancelář, 27. 5. 2008.

Kapitola 10

Rusko v české zahraniční politice

Petra Kuchyňková

RUSKO V ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITICE: VÝCHODISKA A POLITICKÝ KONTEXT

Ruská zahraniční a vnitřní politika, stejně jako česko-ruské vztahy se v průběhu roku 2008 objevovaly v centru zájmu jak z politického (a mediálního), tak také z diplomatického hlediska poněkud častěji než v letech předchozích. Důvodem jsou zejména klíčové problematické body česko-ruských vztahů, mezi nimiž lze v průběhu roku 2008 identifikovat především otázku budování systému protiraketové obrany a červencového podpisu česko-americké smlouvy SOFA o umístění radarové základny na českém území. Větší frekvenci stanovisek a tiskových prohlášení Ministerstva zahraničních věcí ČR a vlády v souvislosti s ruskou dimenzí ČZP je potom třeba dávat do souvislosti také s prezidentskými volbami, které se uskutečnily 2. 3. 2008. Stranou zájmu české diplomacie a médií nezůstalo ani dění v separatistických oblastech Gruzie a komentář ruského ozbrojeného zásahu v Jižní Osetii. Zajímavou skutečností také je, do jaké míry téma budoucnosti vztahů s Ruskem vykazalo (sice nikoli bezprostředně, ale zprostředkovaně skrze problém protiraketové obrany) potenciál stát se jedním ze zahraničněpolitických témat ovlivňujících také vnitropolitickou debatu a spor vláda versus opozice, i když zde (vzhledem k povaze této debaty) existovalo nezdědka nebezpečí, že se stane spíše jejím rukojmím.

Značná frekvence mediálních zpráv a do určité míry i tiskových prohlášení odpovědných orgánů, v nichž hrála roli Ruská federace, přitom kontrastuje s relativně chudším děním na poli bilaterálních diplomatických vztahů České republiky a Ruské federace, odehrávajících se v roce 2008 na nejvyšší či vládní úrovni ve srovnání s rokem 2007.¹ Opomenout ovšem nelze ani např. setkání na vládní úrovni, která se vzhledem k blízkému se českému předsednictví Rady EU odehrávala v rámci formátu Rady partnerství EU–Rusko, čtvrté zasedání česko-ruské Mezivládní komise pro hospodářskou, průmyslovou a vědeckotechnickou spolupráci, které se uskutečnilo v Moskvě ve dnech 30.–31. 10. 2008, či zasedání mezivládní česko-ruské pracovní skupiny pro spolupráci v energetice v květnu 2008.

Nepřehlédnutelnou oblast česko-ruských vztahů představovala v roce 2008 kromě politické dimenze také energetika, s předzvěstí budoucích hojně medializovaných problémů. Ekonomická oblast jako taková naproti tomu představuje tradičně „slibnou“ dimenzi česko-ruských vztahů a reprezentuje většinou kontrast s dimenzí politickou, která měla zejména v posledních dvou letech zhoršující se tendenci. Nejinak tomu bylo v roce 2008, kdy se zdálo, že zhoršující se úroveň politických vztahů kulminuje. Vývoj ekonomicko-obchodních vztahů naproti tomu sliboval další posuny, a to i v regionální dimenzi. Ale optimismus první poloviny roku poněkud kontrastoval se situací následující po propuknutí finanční krize. Je přitom otázkou, na kterou bude možné uspokojivou odpověď najít zřejmě až s ohledem na vývoj světové ekonomiky v následujícím roce, do jaké míry ekonomická krize zasáhla a ještě zasáhne ruské hospodářství a také český export vzhledem k tomu, s jakými nadějemi se český průmysl začal v posledních letech orientovat na dimenzi obchodních vztahů s Ruskem.

RUSKÁ DIMENZE ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY: AGENDA A UDÁLOSTI

V politické dimenzi se česko-ruské vztahy v průběhu roku 2008 komplikují zejména v souvislosti s probíhajícími jednáními mezi českou a americkou vládou o umístění radarové základny coby součásti systému protiraketové obrany. Ruská strana v průběhu roku silně vyhrotila svoji rétoriku a mnohem ostřeji na úrovni exekutivy i ze strany zástupců armádních kruhů deklarovala svůj odmítavý postoj a pocit ohrožení a obav z narušení vojenské rovnováhy v Evropě chystaným projektem. Otázka narušení česko-ruských vztahů v souvislosti s projektem protiraketové obrany ve střední Evropě potom zajímavým způsobem zasáhla i do vyostřující se debaty na české vnítropolitické scéně.

Počátek roku byl ještě poměrně smířlivý a konvenoval s vývojem ruského postoje k celé kauze v průběhu roku 2007. Rusko nejprve na lednovém jednání v Moskvě mezi ministrem zahraničních věcí Sergejem Lavrovem a jeho polským protějškem Radoslawem Sikorským deklarovalo, že kvůli projektu amerického systému protiraketové obrany ve střední Evropě nebude vykonávat tlak na žádnou zemi. Výstupy ruské diplomacie ovšem již na počátku roku kontrastovaly se silnými slovy, vycházejícími od armádních kruhů.²

Ruská strana uvolňovala své kritické výroky vůči plánovanému systému protiraketové obrany paralelně s probíhajícími rusko-americkými jednáními o této otázce (Rusko navrhovalo jako alternativní lokalitu pro umístění plánovaných prvků systému protiraketové obrany Ázerbájdžán). Do hry ještě vstupoval faktor amerických prezidentských voleb a částečně i ruských prezidentských voleb, jakkoli zde byla situace jasná již minimálně od prosincových parlamentních voleb a od Putinovy „nominace“ Dmitrije Medveděva jako svého nástupce. Ostrá slova v průběhu roku pokračovala, a to i po ruských prezidentských volbách, jejichž výsledek naznačoval silnou kontinuitu s předcházejícím obdobím Putinovy zahraniční politiky, což ještě podpořilo Putinovo jmenování novým premiérem. Přesto ukončení ruské předvolební kam-

paně slibovalo určité uvolnění v kremelské rétorice namířené na Západ, ve skutečnosti však adresované zejména domácím publiku. Nový prezident D. Medveděv se na podzim 2008 představil v roli iniciátora širší diskuse o evropské bezpečnostní architektuře, když se na setkání v Evianu s francouzským prezidentem Nicolasem Sarkozym 8. října vyslovil pro podpis bezpečnostní dohody, která by se měla týkat nejen otázek kontroly zbrojení, ale také mocenské rovnováhy v Evropě.³

Ještě předtím se zdrojem ostré názorové divergence mezi ruskou a českou stranou v souvislosti s otázkou protiraketové obrany stala zejména ruská nabídka inspekci na plánovaných objektech v ČR a Polsku, či dokonce trvalé přítomnosti jeho zástupců, z níž Rusko v určité fázi činilo téměř podmínku *sine qua non*. Zajímavě z mediálního hlediska v této souvislosti zapůsobila např. informace předsedy Branného výboru Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR Jana Vidíma po uzavřeném jednání 16. ledna o tom, že v souvislosti s možným vybudováním radarové základny amerického protiraketového systému podstatně zesílilo na území státu působení zahraničních zpravodajských služeb, které může znamenat ohrožení bezpečnosti země.⁴

Ostrou rétoriku z politických kruhů Rusko doprovázelo také silovými demonstracemi. Na konci srpna ruská armáda podle zprávy agentury Interfax úspěšně otestovala raketu s dlouhým doletem RS-12M Topol, s dostřelem 10 000 km, navrženou tak, aby byla schopna překonat plánovaný americký systém protiraketové obrany.⁵ Ruský generál, velitel strategických raketových sil, Nikolaj Solovcov následně v září varoval, že se objekty americké protiraketové obrany v ČR a Polsku mohou stát cílem pro ruské rakety.

Zdálo se, že největší napětí v česko-ruských vztazích v souvislosti s projektem protiraketové obrany panovalo krátce po uzavření česko-americké smlouvy o vybudování radarové základny v červenci 2008. Prezident Medveděv pohrozil neupřesněnými odvetnými opatřeními za její uzavření a otázka vybudování protiraketové základny a v té souvislosti i česko-ruských vztahů se také stala jedním z hlavních témat katalyzujících na české vnitropolitické scéně narůstající kontroverze mezi vládou a opozicí. Určité vyvrcholení s nepřiliš jasným pozadím představovalo překvapivé pozvání ruského generála Jevgenije Bužinského stínovým ministrem obrany ČSSD Petrem Hulínským v den návštěvy americké ministryně zahraničních věcí Condoleezy Riceové a podpisu česko-americké smlouvy v Praze a uspořádání tiskové konference v Lidovém domě.⁶

Reakce vlády na vyostřenou ruskou rétoriku naopak zaznívaly především od ministerstva zahraničních věcí, premiéra Mirka Topolánka a ministerstva obrany. Poměrně rozhodným způsobem ruskou reakci komentoval ministr zahraničních věcí Karel Schwarzenberg, který je označil za doklad toho, že Rusko stále chápe někdejší státy Varšavské smlouvy jako oblasti svého nadstandardního vlivu. Radikálními slovy na adresu odpůrců výstavby radarové základny, a to i v souvislosti se signály přicházejícími z ruské strany, nešetřil premiér Topolánek.⁷

Český prezident se na rozdíl od některých jiných témat, která se v průběhu roku 2008 více či méně přímo dotýkala také česko-ruských vztahů či vnímání ruské zahraniční politiky ze strany České republiky, vyjadřoval na téma budování radarové základny a jeho vlivu na česko-ruské vztahy poměrně zřídka. Přesto několikrát zdůraz-

nil skutečnost, že ČR se v případě radarové základny nebude ptát na souhlas Moskvy, které nepřísluší podílet se na rozhodnutí o umístění komponentů americké protiraketové základny právě na území ČR.⁸

Přesvědčení, že vybudování radarové základny v ČR vyvolá negativní reakci Ruska a naruší rovnováhu sil v Evropě, naopak na české politické scéně prosazovala opozice, a to (možná překvapivě) mediální cestou relativně nejhlasitěji nikoli KSČM, ale ČSSD. Svoji souvislost to mělo s kampaní předcházející podzimmím krajským a senátním volbám, v níž tentokrát nezvykle hlasitě znělo zahraničněpolitické téma, tedy otázka vybudování protiraketové základny USA ve střední Evropě. Téma „radaru“ ovšem opozice artikulovala i mimo volební kampaň coby součást jakési „permanentní“ kampaně spojené s častým iniciováním hlasování o důvěře vládě v Poslanecké sněmovně i ve snaze lobbovat za uspořádání referenda o této otázce. Několikrát byla v této souvislosti zmiňována ze strany opozice ekonomická dimenze česko-ruských vztahů a energetika, předseda ČSSD Jiří Paroubek např. u příležitosti květnového zasedání mezivládní česko-ruské pracovní skupiny pro spolupráci v energetice kritizoval vládu za to, že si nenašla čas k návštěvě tak důležitého a v energetické oblasti stále nenahraditelného partnera, jakým je Ruská federace. Předseda největší opoziční strany v této souvislosti podnikl některé vlastní aktivity. V březnu se setkal s místopředsedou ruské Státní dumy, který je hlavou provládní strany Vlast, Alexandrem Babakovem, a delegace nejvyšších představitelů sociálnědemokratické strany podnikla čtyřdenní návštěvu Ruska na pozvání opoziční strany Spravedlivé Rusko. Sociálnědemokratickou iniciativu tvrdě kritizoval premiér Topolánek a poukázal na to, že strana tuto cestu nekonzultovala s českou vládou.

Druhý významný bod mezinárodněpolitického dění v roce 2008, v němž česká a ruská strana nenacházely na diplomatickém poli konsenzus, představoval postoj k vyhlášení nezávislosti Kosova a k problému jeho mezinárodního uznání. Tato otázka stála ovšem v dimenzi vzájemných vztahů do značné míry ve stínu debaty o systému protiraketové obrany a česká diplomacie se k ní vyjadřovala opatrněji. Ruské ministerstvo zahraničních věcí zaujímal striktní pozici, podle níž jsou jakékoli jednostranné kroky Prištiny k vyhlášení nezávislosti nepřijatelné.⁹ Rusko přitom poukázvalo na stejně legitimní nárok autonomistických a separatistických oblastí, které ve východní Evropě a na jižním Kavkaze v současnosti existují coby ohniska tzv. zamrzlých konfliktů (moldavská separatistická Podněsterská republika, autonomní gruzínské republiky, které vyhlásily počátkem 90. let nezávislost – Abcházie a tzv. Jižní Osetie a Náhorní Karabach, který je předmětem sporu mezi Arménií a Ázerbájdžánem).

České ministerstvo zahraničních věcí na vyhlášení nezávislosti Kosova také zpočátku reagovalo rezervovaně.¹⁰ Proti uznání nezávislosti Kosova se opět stavěla česká opozice v čele s ČSSD, která takovýto krok označovala za předčasný a potenciálně vedoucí k nestabilitě na Balkáně. Přestože nakonec k uznání nezávislosti Kosova Českou republikou došlo, ruská strana tuto otázku na rozdíl od protiraketové obrany nevnímala přímo jako problematický bod vzájemných vztahů.

Třetím bodem diplomatické disonance mezi Českou republikou a Ruskou federací, do určité míry souvisejícím s předchozí otázkou nezávislosti Kosova (alespoň takto ruská strana akce ruské armády na území Jižní Osetie ospravedlňovala), byla reakce

na srpnovou invazi ruských vojsk do Jižní Osetie a propuknutí rusko-gruzínského konfliktu. České ministerstvo zahraničních věcí již 18. dubna vydalo prohlášení, komentující pozici Ruské federace vůči separatistickým režimům v Abcházii a Jižní Osetii. Rusko v reakci na vyhlášení nezávislosti Kosova a jeho uznání řadou států mezinárodního společenství navázalo se separatistickými režimy bez souhlasu gruzínské vlády oficiální vztahy. ČR se proto přihlásila k podpoře územní celistvosti Gruzie a vyzvala všechny zainteresované strany, aby se zdržely jakýchkoli kroků, které by vedly k eskalaci napětí a vyhocení „zamrzlých“ konfliktů v těchto oblastech. V červnu potom MZV ČR vyjádřilo silné znepokojení nad zvýšením počtu příslušníků ruské armády v Abcházii, jež oficiální stanovisko ministerstva nazvalo porušením principu teritoriální integrity a suverenity Gruzie, a vyzvalo ruské orgány ke stažení jednotek. Po eskalaci konfliktu v Jižní Osetii vyzvala ČR opět prostřednictvím MZV všechny zainteresované strany k zastavení vojenských aktivit, i když se zdržela jakýchkoli hodnocení a „hledání viníka“. Jaké je vnímání ruské pozice v tomto konfliktu, ovšem do značné míry dokládalo poměrně ostré prohlášení, v němž ministerstvo zahraničních věcí odmítlo ruské uznání regionů Abcházie a Jižní Osetie, označilo je za protiprávní a za útok na nezávislost, suverenitu a územní celistvost Gruzie.¹¹ Angažmá ČR na podporu Gruzie probíhalo také formou finanční pomoci a od české vlády vzešla dokonce iniciativa ke konání dárcovské konference pro Gruzii, k její realizaci však nakonec nedošlo.

Ojedinele proto působil hlas českého prezidenta, který ve vyjádřeních pro některá média (*MF Dnes*, *Rádio Česko*)¹² uvedl rusko-gruzínský konflikt do přímé souvislosti s vyhlášením nezávislosti Kosova. Podle mnohých mediálních komentářů se tak přihlásil k ruské interpretaci tohoto konfliktu. Prezident útok na Jižní Osetii a mohutné nasazení ruské armády odsoudil, varoval však před jednostranným pohledem a před srovnáváním ruského útoku s invazí vojsk Varšavské smlouvy do Československa, kterou hojně citovala média v souvislosti se čtyřicátým výročím událostí srpna 1968. Distancoval se navíc od společné deklarace, kterou mimo jiné podepsali v Tbilisi prezidenti Polska, Ukrajiny a pobaltských států a vyzvali v ní k rychlejšímu přiblížení Gruzie Severoatlantické alianci, což by podle deklarace zabránilo v budoucnosti další ruské agresi vůči Gruzii.

Česká diplomacie se prostřednictvím tiskových prohlášení ministerstva zahraničních věcí vyjadřovala několikrát v průběhu roku 2008 i k vnitropolitickému vývoji v Rusku samém. V prohlášení vydaném 7. února např. vyjádřila hluboké znepokojení nad restriktivním postupem ruských míst vůči plánované pozorovatelské misi Úřadu pro demokratické instituce a lidská práva (ODIHR) OBSE, která se měla zúčastnit ruských prezidentských voleb. Česká republika plánovala účast na této misi a vyzvala Rusko k důslednému dodržování smluvních závazků OBSE, včetně Pařížské charty z roku 1990. Na výsledek březnových prezidentských voleb MZV ČR reagovalo poměrně lakonickým prohlášením o tom, že zveřejněný výsledek bylo možné očekávat, zdůrazněna však byla skutečnost, že ČR považuje Rusko za významného obchodního, investičního, energetického a surovinového partnera a má zájem na tom, aby se vztahy mezi oběma zeměmi rozvíjely v pozitivním, konstruktivním a pragmatickém duchu.

V oblasti smluvních vztahů mezi Českou republikou a Ruskou federací lze v průběhu roku 2008 v porovnání s rokem 2007, kdy byly v rámci návštěvy prezidenta

Klause podepsány *Protokol ke Smlouvě mezi vládou České republiky a vládou Ruské federace o zamezení dvojího zdanění a zabránění daňovému uniku u daní z příjmu a z majetku, Dohoda o ochraně duševního vlastnictví během vojensko-technické spolupráce a Dohoda o organizaci oprav vrtulníků a jejich modernizace na území ČR*, sledovat vývoj méně bohatý na nové události. 31. 12. 2008 vypršela platnost Dohody mezi Československou republikou a Svazem sovětských socialistických republik o sociálním zabezpečení z roku 1959 a protokolu, na jehož základě byla tato dohoda uplatňována do konce roku 2008 také ve vztahu k Ruské federaci. Tato dohoda upravovala především důchody a další oblasti sociálního zabezpečení u migrantů, ČR na jejím základě např. vyplácela důchod osobám s trvalým pobytem na svém území, a to i za dobu zaměstnání při pobytu ve druhém smluvním státě, tedy Rusku. Totéž se vztahovalo recipročně na osoby s trvalým pobytem v rámci Ruské federace. Vzhledem k již nevyhovujícímu ekonomickému základu uplatňování teritoriálního principu při vyplácení dávek sociálního zabezpečení byla platnost smlouvy ukončena a byl připraven text nové proporcionální smlouvy, která vyhovuje mezinárodním smluvním standardům. V roce 2008 však nebyla podepsána ani ratifikována, česká strana čekala na její schválení ruskou stranou.

Důležitou oblastí vztahů mezi Českou republikou a Ruskou federací je oblast migrační a vízové politiky. Jak Ruská federace, tak Česká republika na konci roku 2007 provedly změny v zákonech týkajících se migrační politiky. Novela českého zákona o pobytu cizinců a o azylu (zákon č. 379/2007 Sb.) mj. zpřísňuje podmínky přístupu k trvalému pobytu a zavádí povinnou zkoušku z českého jazyka pro žadatele o trvalý pobyt. Česká vízová politika vůči Rusku se po vstupu do schengenského prostoru uskutečňuje v parametrech *Dohody mezi Evropským společenstvím a Ruskou federací o usnadnění udělování víz občanům Evropské unie a Ruské federace*, která vstoupila v platnost 1. 6. 2007.¹³ Před vstupem do Schengenu bylo možné zaznamenat značný nárůst počtu žadatelů o vízum, podpořený ještě v té době relativním růstem ekonomické a kupní síly ruského obyvatelstva.

Za první tři čtvrtletí roku 2008 potom výrazně narostla disproporce oproti roku 2007 v rozdílu mezi počtem přijatých ruských žádostí o vízum a počtem osob, které na základě kladně vyřízené žádosti skutečně do ČR vycestovaly. Během roku 2007 činil tento rozdíl cca 26 000 osob, ale na podzim 2008 už přesahoval 82 000 osob. Nárůst počtu žadatelů o vízum vedl české vyslanectví v Moskvě k zahájení činnosti Českého vízového centra, jehož úkolem měl být především příjem žádostí o víza, umožňující krátkodobé vycestování do schengenské zóny. Na ruské straně ovšem vyvolal tento krok vlnu stížností poukazujících na to, že situace se pro žadatele ve skutečnosti zkomplikovala, a to i požadavkem české strany, aby žadatelé o turistické vízum předkládali k žádosti také kopii smlouvy uzavřené s cestovní kanceláří (otázku smluv řešil v Moskvě se zástupci cestovních agentur i český chargé d'affaires). V závěru roku 2008 a v prvních měsících roku 2009 byl potom zaznamenán oproti stejnému období v předchozím roce pokles počtu ruských žadatelů o vízum do ČR. Důvody však nelze hledat jen v komplikacích vízové procedury, ale částečně i v důsledcích hospodářské krize a oslabení ruské měny, k němuž na počátku roku 2009 došlo.¹⁴

Hospodářské vztahy

Obchodní bilance České republiky vůči Ruské federaci je dlouhodobě pasivní především díky dovozu energetických surovin. V posledních dvou až třech letech však bylo možné zaznamenat snižování záporného salda, a to především díky nárůstu českého exportu do Ruska. V prvním pololetí roku 2008 dokonce český export do Ruské federace narostl oproti stejnému období předchozího roku o více než 120 procent, takže český vývoz byl za toto období poprvé vyšší než dovoz, který dosahoval objemu 164,3 miliardy USD.

Do Ruska v současnosti směřuje okolo 5 procent celkového českého exportu. V roce 2006 české firmy exportovaly do Ruska zboží za více než 1,8 miliardy USD, za rok 2007 to bylo již téměř 2,9 miliardy USD a za prvních sedm měsíců roku 2008 téměř 2,4 miliardy USD.¹⁵ Tendence tedy byla před vypuknutím ekonomické krize jednoznačně rostoucí. Z hlediska ekonomických a obchodních vztahů je Rusko tradičně již několik let považováno za mimořádně důležitý trh pro řadu výrobních a exportních odvětví českého průmyslu, především pro automobilový průmysl. K expanzi výroby do Ruska, ve snaze vyhnout se vysokému dovoznímu clu na hotové výrobky, se na počátku roku, ještě před propuknutím krize, chystal např. náš největší exportér Škoda Auto (plán na spuštění výroby v rámci průmyslové zóny v Kaluze).¹⁶

Vývozními artikly ČR do Ruska jsou v průmyslové oblasti kromě automobilů zejména strojní zařízení, produkty chemického i potravinářského průmyslu. Z ruské strany narůstá zájem o komplexní technologie na zpracování dřeva, rostoucí domácí těžba, zejména uhlí a železných i neželezných rud, si vyžaduje modernizaci důlních provozů, i když zde stále poptávka zaostává za reálnou potřebou zejména v důsledku odlišných požadavků a norem bezpečnosti práce. Kvůli nedostatku energie a nedostatečně rozvinuté distribuční síti se mohou české firmy uplatnit v oblastech výroby elektrické energie. Stavební boom vybudil poptávku po stavebních materiálech (zájem o technologie na výrobu stavebních hmot a materiálů). Velkou perspektivu má také sektor služeb, u něhož je po vstupu Ruska do WTO (dojde-li k němu v dohledné době) předpokládáno narůstající uvolňování (pro české firmy se tak mohou nabízet příležitosti v oblastech finančních služeb, energetiky a infrastruktury).

Rusko také představuje nejvýznamnější trhy pro český potravinářský průmysl ze států stojících mimo EU. Do Ruska se vyváží zejména slad, pivo a cukrovinky, vlastní podnik zde provozuje např. firma Hamé. Vývoz lihových nápojů z pochopitelných důvodů komplikuje stále řada legislativních překážek z ruské strany. Ministerstvo zemědělství přitom plánovalo české angažmá na ruských trzích ještě zvýšit prostřednictvím obdobných podnikatelských misí za účasti ministra, jaké se uskutečnily např. v Číně, v Rumunsku a v Bulharsku. Pominout samozřejmě nelze působení meziresortních uskupení typu česko-ruské mezivládní komise, které pomohlo např. úspěšně řešit postup certifikace českých potravinářských podniků, které mají zájem vyvážet do Ruska živočišnou produkci. V českém případě tedy nehrozilo nebezpečí podobného obchodního sporu, jaký (ovšem se silným politickým pozadím) řešilo ve vztahu k Rusku např. Polsko.

V ekonomické dimenzi česko-ruských vztahů však nejde jen o obchodní či výrobní expanzi firem na ruské území, ale také o zprávy o připravovaných snahách ruských in-

vestorů převzít některé důležité či strategické objekty v ČR. Média informovala především o kauze státního prodeje společnosti Letiště Praha, o jehož novém majiteli se původně mělo rozhodnout do konce roku 2008. Ministerstvo financí si oficiálně ponechávalo otevřené různé varianty, včetně pronájmu. Ve fázi analýz provázela kauzu také možnost budoucího prodeje devadesátiprocentního státního podílu ve společnosti ČSA. Již od počátku se přitom objevovaly informace o zákulisních jednáních o zapojení ruských subjektů do potenciální privatizace ČSA a také do projektu prodeje Letiště Ruzyně, které údajně vedla s ruskou stranou česká vláda.¹⁷ Menšímu zájmu médií se těšil případ udělení licence První česko-ruské bance (PČRB).¹⁸

Optimismus stran vývoje ekonomicko-obchodních vztahů Ruska a ČR v druhé polovině roku 2008 poněkud mírnila nejistota plynoucí z propukající finanční a ekonomické krize. Rusku pro další vývoj pomáhala zejména vysoká cena ropy a zemního plynu, byl vytvořen speciální fond z příjmů z prodeje těchto surovin, z kterého jsou financovány opravy a rozvoj infrastruktury a dalších aktiv. Následný pád světových cen surovin proto zřejmě nezůstane bez důsledku na rozvoj ruského hospodářství a nových investičních projektů v oblasti.¹⁹

V roce 2008 ovšem navzdory tomu nadále pokračoval poměrně slibný rozvoj spolupráce na regionální úrovni. Komora pro hospodářské styky s SNS, existující při MPO, v roce 2008 pořádala na ruském území řadu akcí: podnikatelské mise v březnu do Archangelska, v dubnu do Penzenské oblasti, další mise vedly na podzim do nových prioritních regionů – Chanty-Mansijského a do Nižního Novgorodu. Komora SNS se také spolupodílela na přípravě dvou českých národních výstav na území Ruské federace – v Ufě²⁰ a ve Volgogradu. Vzájemné vztahy jsou povzbuzovány i v regionech, např. v republice Tatarstán či ve Vologodské oblasti. V centru pozornosti ministerstva průmyslu a obchodu zůstávají také dosavadní prioritní regiony, mezi něž patří velká města (Sankt Petěrburg) a stoupá význam dalších regionů bohatých na nerostné suroviny, jako je Sverdlovská oblast na středním Urale. Součástí Uralského federálního okruhu jsou kromě Sverdlovské také Čeljabinská, Tjumeňská a Kurganská oblast. Do Tjumenské oblasti jsou přitom začleněny autonomní okruhy Jamalo-Něnecký a Chanty-Mansijský,²¹ kde byla v průběhu roku rozvíjena na regionální úrovni zejména spolupráce s Jihomoravským krajem. Hlavní město Praha potom tradičně rozvíjí své vztahy s druhým největším městem Ruské federace, kterým je Sankt Petěrburg.²²

Neopomenutelnou součástí ekonomické dimenze česko-ruských vztahů je turismus.²³ V roce 2007, který byl na rozdíl od roku 2008 pro turismus ještě relativně příznivý, se ruští turisté podíleli nejvýznamnější měrou na nárůstu zahraničních návštěvníků (třicetipětiprocentní nárůst, částečně na úkor Němců a Britů). Zařadili se na čtvrté místo mezi nejčastěji ubytovávanými zahraničními hosty – nerezidenty v ČR (po Němcích, Britech a Italech). Návštěvníci z Ruska také na rozdíl od jiných zemí vykazují statisticky nejdélejší průměrnou dobu pobytu u nás. Praha a Karlovy Vary nadále patří mezi ruskými turisty k nejoblíbenějším a nejčastěji navštěvovaným městům. ČSA kromě svých pravidelných linek do Sankt Petěrburgu, Moskvy, Samary a Jekatěrinburgu zřídila od dubna 2008 novou linku do Rostova na Donu.

Specifickou oblast česko-ruských vztahů, která pochopitelně souvisí nejen s ekonomickými, ale také s politickými skutečnostmi, představuje energetika. Česko-ruské

vztahy v energetické oblasti ovlivňovaly v průběhu roku 2008 především dvě události: letní výpadek dodávek jižní větve ropovodu Družba, který přivádí ropu z ruské Samary přes území Ukrajiny na Slovensko a končí u Jaderského moře na území Chorvatska, a omezení dodávek plynu na Ukrajinu na přelomu února a března 2008, prezentované jako důsledek sporu mezi ruským Gazpromem a ukrajinským Naftohazem. Tento výpadek česká energetická síť prakticky nezaznamenala, byl však určitou předzvěstí událostí, které nastaly na přelomu roku 2008 a 2009, a česká strana k němu prostřednictvím společností, zajišťujících zásobování ČR energiemi, i ministerstva průmyslu a obchodu byla nucena zaujmout stanovisko.

Česká republika na počátku července zaznamenala pokles dodávek ropy ropovodem Družba, ruská strana následně bez bližšího vysvětlení oznámila, že snížení dodávek touto cestou pro měsíc červenec bude ve větším rozsahu. ČR reagovala prostřednictvím MPO a MZV zasláním diplomatické nóty ruské straně, objevily se i spekulace o souvislosti omezení ruských dodávek s plánem na vybudování radarové základny. V omezení dodávek ropovodem Družba byl spatřován další příklad ruské nátlakové „energetické diplomacie“ a využití omezení ropných dodávek jako nástroje *soft power* v souvislosti s ČZP, pro média to však odmítl český zmocněnec pro energetickou bezpečnost Václav Bartuška, byť přiznal, že česká strana neví o žádné technické závadě či havárii. Bartuška také zdůrazňoval fakt, že sousední země, včetně Polska, odebírají ropu standardně, k omezení dodávek tedy došlo pouze v českém případě, i když je zákazníkem, který za energetické dodávky platí včas. Sama ruská strana komentovala omezení dodávek jako důsledek nutné údržby a revize potrubního systému a odmítala „politický“ výklad celé kauzy, přičemž v pozadí rezonoval i plánovaný záměr budoucí odstávky celého ropovodu a ukončení dodávek ruské ropy do střední a východní Evropy touto cestou, což by samozřejmě postihlo také ČR. Není to však v nesouladu s ruskou dlouhodobou energetickou koncepcí, která počítá s postupným nahrazováním „nespolehlivých“ podzemních cest dopravy strategických surovin přes tranzitní státy jinými alternativami (zkapalněný zemní plyn či doprava ropy námořní cestou).²⁴

V květnu 2008 zasedala mezivládní česko-ruská pracovní skupina pro spolupráci v energetice, na jejímž programu bylo i budoucí zvýšení dodávek zemního plynu do ČR, mimo jiné v souvislosti s plánovanou výstavbou plynových elektráren na českém území. Ve dnech 30.–31. října se potom v Moskvě uskutečnilo tradiční, již čtvrté zasedání česko-ruské Mezivládní komise pro hospodářskou, průmyslovou a vědeckotechnickou spolupráci. Českou delegaci vedl ministr průmyslu a obchodu Martin Říman, ruskou místopředseda vlády Alexander Žukov.²⁵ Obě strany na něm pozitivně hodnotily dosavadní vývoj dvoustranné hospodářské spolupráce a především vzájemného obchodu, který zaznamenal v roce 2007 největší nárůst od roku 1993. Ruská strana potvrdila zájem o řešení problému výpadků ropných dodávek, neobjevily se přitom ani náznaky nadcházející „plynové krize“, oboustranně byl konstatován bezproblémový průběh dodávek zemního plynu v souladu s existujícími dlouhodobými smlouvami. Ruská strana projevila zájem o další spolupráci v oblasti jaderné energetiky, rozvoje silniční, železniční a letecké dopravy, agroprůmyslového komplexu a vědeckotechnické spolupráce.

RUSKO V ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITICE: IDENTIFIKACE A CHARAKTERISTIKA KLÍČOVÝCH AKTÉRŮ

Za klíčového aktéra diplomatické a politické dimenze česko-ruských vztahů lze i v průběhu roku 2008 považovat MZV, které vyvíjelo aktivitu především prostřednictvím tiskových prohlášení a oficiálních nót, reagujících na konkrétní události přímo či nepřímo se dotýkající vývoje v ruské zahraniční či vnitřní politice. V ekonomické dimenzi lze zaznamenat další aktivity ministerstva průmyslu a obchodu a zejména Komory pro hospodářské styky s SNS, pominout nelze vyjádření a aktivity klíčových firem, podnikajících zejména v energetické oblasti a oblasti těžby surovin, a také regionů zapojujících se stále více do meziregionální spolupráce (příklad Jihomoravského kraje).

Vzhledem k přítomnosti ožehavých témat typu protiraketové obrany, vnitropolitickému vývoji v Rusku („výměna“ stráží v Kremlu, svou roli sehrálo i očekávání výsledku amerických prezidentských voleb na ruské straně) i pokračující tendenci vlády (zejména ministerstva zahraničních věcí) reagovat na vyostřenou rétoriku ruské strany spíše asertivně, bylo možné sledovat především v první polovině roku zhoršující se tendenci politických vztahů mezi Českou republikou a Ruskem. Přispívalo k tomu ještě mediální pokrytí jednotlivých kauz v čele s otázkou protiraketové obrany a vývoj veřejné debaty v ČR, v níž se nezdědka promítaly pokusy učinit z těchto otázek také téma vyostřené vnitropolitické diskuse.

Tradičně zajímavým aktérem je z hlediska ruské dimenze ČZP prezident Klaus. Na rozdíl od kauzy protiraketové obrany byla především na jeho komentáři rusko-gruzínského konfliktu a částečně i postoji k uznání nezávislosti Kosova patrná disonance se stanoviskem MZV i postojem, který prezentovala jako celek Topolánkova vláda. Zaznamenat lze v této souvislosti i prezidentova varování před opětovným vnímáním Ruska jako hrozby, kterým dávala prostor také ruská média (např. *Kommer-sant* v rozhovoru, který vyšel 21. srpna u příležitosti 40. výročí invaze vojsk Varšavské smlouvy).²⁶

Kontrast komplikovaných politických a perspektivních ekonomických vztahů se promítal i v projevech MPO, jehož představitelé se striktně snažili oddělovat politickou a ekonomickou dimenzi vztahů, jak o tom svědčily např. komentáře kauz souvisejících s energetickou politikou (především omezení dodávek ropy ropovodem Družba – tiskové prohlášení MPO zdůrazňovalo, že k výpadkům v dodávkách ropy v letních měsících docházelo již v předchozích letech²⁷). Ministr průmyslu a obchodu M. Říman se v souvislosti s nadcházejícím českým předsednictvím zúčastnil 8. října jako pozorovatel jednání Rady partnerství EU–Rusko pro oblast energetiky, kterou svolalo tehdejší francouzské předsednictví Rady EU a na programu bylo mimo jiné jednání o omezování dodávek ropovodem Družba. MPO stále zařazuje Ruskou federaci mezi 19 prioritních zemí pro český export.²⁸ Říman vedl také českou delegaci na říjnovém zasedání česko-ruské Mezivládní komise pro hospodářskou, průmyslovou a vědecko-technickou spolupráci v Moskvě. Díky iniciativě a finanční podpoře MPO se konaly i dvě zmíněné národní výstavy v Ufě a Volgogradu, jejichž součástí byly obchodní konference, na nichž místní představitelé prezentují investiční projekty v oblasti a od nich se odvíjející možnosti pro české exportéry a investory.

Pozice MPO zejména v otázkách týkajících se energetiky poměrně logicky více rezonuje s pozicí zástupců firem, majících zájem na tom, aby zhoršující se politické vztahy pokud možno neohrožily ekonomickou a obchodní dimenzi česko-ruských vztahů. Také tyto aktéry nelze pominout v rámci analýzy (nejen) ekonomické dimenze česko-ruských vztahů. V souvislosti s rusko-ukrajinskou plynovou krizí se vyjadřovali pro média např. zástupci společnosti RWE Transgas, odpovědné za řízení dovozu a tranzitu zemního plynu a za dálkové zásobování plynem,²⁹ a také zástupci České plynárenské unie.³⁰

Relevantním podpůrným aktérem nejen ekonomických a obchodních vztahů je také Velvyslanectví České republiky v Ruské federaci. K podpoře především ekonomických a kulturních vztahů přispívá tradičně i činnost Českého centra a Českého domu v Moskvě. Od 1. 7. 2008 přitom došlo ke sloučení obou institucí pod hlavičkou Českého domu Moskva, což mělo přinést mimo jiné rozšíření dosavadních činností Českého domu o aktivity kulturního charakteru.

ČESKÁ ZAHRA NIČNÍ POLITIKA VŮČI RUSKU VE VEŘEJNÉM A MEDIÁLNÍM PROSTORU

Mediální reflexe české politiky vůči Rusku do velké míry sledovala témata, přítomná rovněž v politickém diskurzu. Na téma protiraketové obrany se v českých médiích vyjadřovaly různé osobnosti spjaté se současností i minulostí ruské politiky. V rozhovoru pro Českou televizi a *Hospodářské noviny* v květnu 2008 vystoupil na toto téma dokonce i bývalý první a současně poslední prezident SSSR Michail Gorbačov.³¹

Ostré hrany, především v mediálním diskurzu, otupilo teprve určité uklidnění poté, kdy „kauzu radar“ vystřídaly jiné události. V otázce rusko-gruzínského střetu se oficiální interpretace české vlády nesla v duchu obecného naladění mezinárodního společenství a výše zmíněná slova prezidenta Klause byla spíše ojedinělá i na české politické scéně. Následující finanční krize a výsledek amerických prezidentských voleb vyvolaly dohady o projektu samém. Zjitřenou rétoriku na ruské straně do značné míry zmírnila ekonomická nejistota, projevující se i v Rusku a možnost jejího odrazu ve vnitropolitické situaci. V neposlední řadě také kampaň před podzimními krajskými a senátními volbami v ČR, která také přispívala k hojně medializaci „ruského“ tématu zahraniční politiky, způsobila, že nejožehavější a medializovaná témata česko-ruských vztahů poněkud ustoupila do pozadí. Listopadová předzvěst energetické krize, která naplno propukla na počátku roku 2009, proběhla již zpravodajstvím českých médií tradičně bez větší pozornosti.

Ostatní otázky typu uznání Kosova či reakce na rusko-gruzínský konflikt nebyly většinou z ruské strany (v mediálním i veřejném diskurzu) vnímány jako otázka bilaterálních česko-ruských vztahů, ale spíše v kontextu celkové reakce západního společenství na tyto události. Česká republika byla v těchto případech vnímána jako člen EU, jehož reakce do značné míry konvenují (s určitými odchylkami v případě Kosova) se zbytkem euroatlantického společenství. Články, zabývající se perspektivou česko-ruských ekonomických vztahů a dalšího rozvoje vzájemného obchodu a investičních

příležitostí, se tradičně objevovaly spíše v médiích zabývajících se více ekonomickými tématy (*Hospodářské noviny*, týdeníky *Ekonom* a *Euro*, server *iHned*). Určitou výjimku tvořila v oblasti energetické bezpečnosti kauza omezení dodávek ropy ropodovodem Družba. Zarážející může být na druhé straně nedostatek až absence mediální reflexe (v podobě zpravodajství či publicistiky) možných či již se projevujících důsledků finanční a ekonomické krize na ruské hospodářství a v ruském kontextu (při současném „zásobování“ českého publika podobnými zprávami z USA a ze západní Evropy). Částečně to lze připsat relativně malému časovému odstupu od těchto událostí (podzim až zima 2008), ale zřejmě také tradičně malému zájmu českých médií o podobné informace z ruského prostředí (i když zde se nabízí otázka, proč tomu tak zejména v nedávné minulosti bylo a částečně stále je), popř. i určitému informačnímu embargu na ruské straně.

ZÁVĚR

Závěr nabízí prostor k určitému srovnání vývoje česko-ruských vztahů a informačního diskurzu, který tuto otázku obklopuje, s rokem předcházejícím. Události roku 2008, zejména v mediálním kontextu, příliš neoslabil, ale spíše posílily negativistické vnímání této dimenze ČZP jako nevyzpytatelného zdroje potenciálních hrozeb. Svědčí o tom jak krizové okamžiky v politické dimenzi vzájemných vztahů, tak způsob informování o některých událostech stojících na pomezí ekonomiky a politiky (energetická bezpečnost). Podíl na tom přirozeně má i velmi vyhocená rétorika ruských politických špiček a armádních kruhů a také některé ne zcela pochopitelné a ve výsledku kontraproduktivní české akce typu tiskové konference generála Bužinského v den podpisu smlouvy SOFA. Pominout nelze ani asertivní vystupování české vlády a odpovědných resortů (ministerstvo zahraničních věcí a částečně též obrany), jejichž oficiální stanoviska dávala zřetelně najevo, že česká strana nebude přijímat od Ruska nic, co by se podobalo diktátu ohledně směřování její zahraniční a bezpečnostní politiky.

Také pod vlivem událostí roku 2008 lze konstatovat, že Rusko a otázka česko-ruských vztahů ve veřejném a mediálním diskurzu zastíňovaly informování o dění v dalších oblastech tzv. postsovětského prostoru, snad s výjimkou Gruzie (i když i zde se do ohniska pozornosti dostávalo Rusko prezentované většinou coby iniciátor a hlavní aktér události srpna a podzimu 2008). Blížící se začátek předsednictví ČR v Radě EU na druhé straně vedl českou vládu, MZV, které má za sebou reorganizaci, dotýkající se i východní dimenze ČZP, i odbor v současné době odpovědný za tuto agendu (Odbor států severní a východní Evropy), k určitému přehodnocení fixace na Rusko, popř. Bělorusko, a k obratu pozornosti zejména na státy plnohodnotně zapojené do Evropské politiky sousedství (především Ukrajinu, připravující podpis asociační smlouvy s EU). Vedl k tomu bezpochyby i připravovaný projekt Východního partnerství, který v prosinci 2008 navrhla Evropská komise³² a Česká republika k němu přispěla svou iniciativou, byť následující až po iniciativě polské a švédské. S ruskou účastí v projektu Východního partnerství se podle sdělení Evropské komise nepočítá, ČR si je však na druhé straně vědoma, že za svého předsednictví v Radě EU musí vůči Rusku

vystupovat také jako zástupce EU, a to nejen v energetické oblasti. (ČR přebírá během prvního poloviny roku 2009 odpovědnost i za otázku budoucnosti jednání Ruska a EU o podobě nové Smlouvy o partnerství a spolupráci.) Události prvního měsíce roku 2009 tuto skutečnost více než potvrdily.

Zejména v druhé polovině roku lze tedy pozorovat multiplikaci témat v ruské dimenzi ČZP, rostoucí důraz na energetiku a celkový kontext východní dimenze vnější politiky EU a snad i pragmatičtější přístup, kontrastující do určité míry s vyhoceným diskurzem naplňujícím média především v první půli roku 2008. Na rozdíl od politických vztahů ekonomické vztahy nadále zaznamenávaly vzestupnou tendenci, svoji aktivitu v tomto směru zvyšovalo ministerstvo průmyslu a obchodu a rovněž příslušné struktury pro tento účel zřízené, především Komora pro hospodářské styky se SNS, která se ještě více než v roce 2007 soustřeďovala na úroveň prioritních regionů. Podobné aktivity se v tomto směru snažily vyvíjet i některé kraje. Slibný vývoj i některé investiční záměry, o nichž informovala média, v druhé polovině roku narušil počátek finanční krize a následující ekonomická recese, jejíž důsledky pro východní dimenzi českých obchodních vztahů a vývoj strategického plánování se zde prozatím poměrně málo odrazily a naplno se projeví zřejmě až v průběhu roku 2009.

Poznámky

- ¹ V této souvislosti lze připomenout zejména návštěvu prezidenta Klause v dubnu 2007, v jejímž rámci bylo podepsáno několik oficiálních dokumentů, týkajících se především česko-ruských obchodních vztahů.
- ² Například náčelník ruského generálního štábu Jurij Balujevskij, považovaný za jednoho z tzv. jestřábů, v lednu dokonce pohrozil preventivním jaderným úderem, pokud se Rusko bude cítit připravovaným projektem ohroženo. Viz *Rosyjskie ostrzeżenia*. Rzeczpospolita, 26. 1. 2008. Ruská armáda opět hrozí preventivním užitím jádra, 19. 1. 2008. On-line: (zpravy.idnes.cz/ruska-armada-opet-hrozi-preventivnim-uzitim-jadra-fw3-/zahranicni.asp?c=A080119_122140_zahranicni_klu); *Zimna wojna: reaktywacja?* Rzeczpospolita, 28. 1. 2008.
- ³ Ruský prezident ve svém projevu v Evianu kritizoval zejména politiku USA v předcházejících letech, politiku jednostranného rozšiřování NATO a volal po tom, aby zmíněná evropská bezpečnostní dohoda přešla „tužbám“ států i mezinárodních organizací hrát roli hlavního arbitra evropské bezpečnosti. Viz *Francie a Rusko si notovaly v pohledu na evropskou bezpečnost*, 9. 10. 2008. On-line: (www.euractiv.cz/bezpecnost-a-spravednost0/clanek/francie-a-rusko-si-notovaly-v-pohledu-na-evropskou-bezpecnost).
- ⁴ Některé sdělovací prostředky tuto informaci „přeložily“ tak, že na území ČR nebývala narostla aktivita ruských tajných služeb, přestože předseda Vidím explicitně zdůrazňoval to, že narůstající aktivita se týká zpravodajských služeb více států, nejen Ruska. Výroční zpráva BIS za rok 2007, zveřejněná v září 2008, zabývající se mimo jiné činností tajných služeb na českém území, ovšem později více méně potvrdila tuto interpretaci. Viz *Bezpečnostní informační služba – vnitřní zpravodajská služba České republiky. Výroční zpráva 2007*, 25. 9. 2008. On-line: (www.bis.cz/n/2008-09-25-vyrocnizprava-2007.html).
- ⁵ Jde o upravený model rakety typu Topol, jejíž životnost byla prodloužena na 23 let. Rusko přitom zvažuje vybavení nosiče leteckými stabilizátory, které by umožnily doletět k cíli způsobem podob-

- ným řízeným střelám. Viz *Rusko vyzkoušelo raketu Topol, kterou český radar neuvidí*, 28. 8. 2008. On-line: (zpravy.idnes.cz/rusko-vyzkouselo-raketu-topol-kterou-cesky-radar-neuvidi-pnv-/zahranicni.asp?c=A080828_154848_zahranicni_stf); *Rusko vstupuje do nové etapy přezbrojování*. On-line: (www.letectvi.cz/letectvi/Article63946.html).
- ⁶ Viz Tisková konference ruského generála Jevgenije Bužinského, 8. 7. 2008. On-line: (www.ct24.cz/mimoradna-vysilani/21307-tiskova-konference-ruskeho-general-a-jevgenije-buzinskeho/).
- ⁷ Při příležitosti zahájení mezinárodní konference „Protiraketová obrana po bukurešťském summitu NATO: evropské a americké perspektivy“, která se uskutečnila v Praze 5. 5. 2008 a účastnil se jí také generální tajemník NATO Jaap de Hoop Scheffer, premiér Topolánek vyzval k tomu, aby Rusko nahradilo imperiální resentiment pragmatickou politikou, a na adresu evropských zemí vzkázal, aby se nebály „mručení ruského medvěda“. Viz *Projev předsedy vlády Mirka Topolánka na konferenci „Protiraketová obrana po bukurešťském summitu NATO: evropské a americké perspektivy“ dne 5. 5. 2008*. On-line: (www.mzv.cz/nato.brussels/cz/aktualni_tema_protiraketova_obrana/projev_predsedy_vlady_mirka_topolanka_na.html).
- ⁸ Stalo se tak i při květnové oficiální návštěvě V. Klause ve Spojených státech, kde jednal o projektu protiraketové obrany také s ministrem obrany Richardem Cheneyem. Český prezident to uvedl i v rozhovoru pro deník *The Washington Times*. Ruské straně v příslušném rozhovoru „vzkázal“, že umístění radarové základny na území ČR je věcí České republiky, a poukázal přitom i na někdejší reakci generálního tajemníka KSSS L. I. Brežněva, s níž odmítl protesty Západu proti invazi vojsk Varšavské smlouvy do Československa. Neústupná ruská politika podle Klausových slov naopak v kontraproduktivním smyslu napomáhá v ČR nacházet nové stoupence vybudování základny. Viz *Klaus: Missile plan not Russia's business*. *The Washington Times*, 29. 5. 2008.
- ⁹ V tomto smyslu adresoval ruské stanovisko ke kosovské otázce ministr zahraničí Lavrov. Viz *Zajavlenie MID Rosii po Kosovo*. On-line: (www.mid.ru/brp_4.nsf/clnldr?OpenView&query=17.2.2008&Lang=%D0%D3%D1%D1%CA%C8%C9).
- ¹⁰ Oficiální stanovisko, reagující na jednostranné vyhlášení nezávislosti, obsahovalo deklaraci, že Česká republika hodlá postupovat v souladu se společným stanoviskem Evropské unie. ČR měla uznat Kosovo tehdy, pokud se pro tuto variantu vysloví většina evropských zemí. Kritériem pro rozhodování mělo být také „chování“ kosovské vlády. Stanovisko české vlády tedy ČR v rámci EU nezařadilo do skupiny odpůrců uznání kosovské nezávislosti a bylo pouze otázkou, kdy k němu dojde, zvláště po společném prohlášení Rady ministrů zahraničních věcí EU, které ponechávalo jednotlivým členským státům možnost rozhodnout se v této otázce podle vlastního uvážení. Viz *Prohlášení MZV k závěrům GAERC – Kosovo*, 18. 2. 2008. On-line: (www.mzv.eu/www/mzv/default.asp?id=55963&ido=10544&idj=1&amb=1).
- ¹¹ Viz *Prohlášení MZV ČR k pozici RF týkající se Abcházie a Jižní Osetie*, 18. 4. 2008. On-line: (www.mzv.cz/jnp/cz/udalosti_a_media/prohlaseni_a_stanoviska/prohlaseni_mzv_cr_k_pozici_rf_ty_kajici.html); *Prohlášení MZV k rozmístění ženijních jednotek ruské armády v Abcházii*, 5. 6. 2008. On-line: (www.mzv.cz/jnp/cz/udalosti_a_media/prohlaseni_a_stanoviska/prohlaseni_mzv_k_rozmisteni_zenijnich.html); *Prohlášení České republiky k eskalaci konfliktu v gruzinské Jižní Osetii*, 8. 8. 2008. On-line: (www.mzv.cz/jnp/cz/udalosti_a_media/prohlaseni_a_stanoviska/prohlaseni_ceske_republiky_k_eskalaci.html); *Prohlášení MZV v reakci na uznání samostatnosti Jižní Osetie a Abcházie ze strany Ruské federace*, 26. 8. 2008. On-line: (www.mzv.cz/jnp/cz/udalosti_a_media/prohlaseni_a_stanoviska/prohlaseni_mzv_v_reakci_na_uznani.html).
- ¹² Viz *Rozhovor prezidenta republiky pro deník Mladá fronta Dnes o konfliktu v Gruzii*, 15. 8. 2008. On-line: (www.klaus.cz/Klaus2/asp/clanek.asp?id=INow6qrTFWsn).
- ¹³ Dohoda zakotvuje mimo jiné poplatek za udělování schengenského víza ve výši 35 EUR, což je téměř o polovinu méně, než musejí za udělení schengenského víza zaplatit občané třetích zemí bez speciálního smluvního vztahu s ES. Viz *Azyl a migrace*. Ministerstvo vnitra České republiky. On-line: (www.mvcr.cz/clanek/migrace-novy-clanek-890951.aspx?q=Y2hudW09OA%3d%3d).
- ¹⁴ Viz *Přehled událostí v oblasti mezinárodní migrace ve střední a východní Evropě v roce 2007*. On-line: (www.migraceonline.cz/prehled/2007/); *Přehled událostí v oblasti mezinárodní migrace ve střední a východní Evropě v roce 2008*. On-line: (www.migraceonline.cz/prehled/2008/); *Krise*

- zřejmě ukončí příliv ruských turistů do ČR*, 16. 3. 2009. On-line: (cestovani.ihned.cz/c1-35721420-krize-zrejme-ukonci-priliv-ruskych-turistu-do-cr).
- ¹⁵ *Viz Rusko: obchodní a ekonomická spolupráce s ČR*. On-line: (www.businessinfo.cz/cz/sti/rusko-obchodni-a-ekonomicka-spoluprace-s-cr/7/1000580/).
- ¹⁶ Někdejší místopředseda vlády pro ekonomiku a později člen představenstva Škody Auto Martin Jahn se v té souvislosti 1. dubna stal hlavou Volkswagen Group Rusko a nahradil tak jejího dosavadního šéfa, který byl ruské národnosti. *Viz Martin Jahn generálním ředitelem VW Group RUS*, 31. 1. 2008. On-line: (new.skoda-auto.com/CZE/news/info/news/News/Pages/2008_09_MartinJahndoRuska.aspx).
- ¹⁷ Pro český tisk se v tomto smyslu vyjadřoval např. místopředseda ruské vlády Sergej Naryškin. *Viz Aeroflot potvrdil zájem o ČSA*, 7. 2. 2008. On-line: (ekonomika.idnes.cz/aeroflot-potvrdil-zajem-o-csa-d2k-/ekonomika.asp?c=A080207_082326_ekonomika_spi); *Aeroflot potvrzuje zájem o koupi podílu v ČSA*. On-line: (online.euro.cz/id/yhhd9388uh/detail.jsp?id=12682). Ministerstvo financí upřednostňovalo přímý prodej jedinému zájemci před prodejem akciových podílů na burze, mezi zájemci kromě ruského Aeroflotu figurovaly společnost Air France-KLM, čínské aerolinky China Southern, investiční společnost Penta, majitel cestovní kanceláře Čedok Odien Group a konsorcium tvořené společnostmi Unimex Group a Travel Service. Nejvážnější zájem o koupi ČSA projevila právě společnost Aeroflot, která navrhovala zachovat značku i tradici ČSA coby národního dopravce se základnou na letišti v Ruzyni. Aeroflot však coby společnost stojící mimo EU potřeboval k zisku více než 49 procent akcií v ČSA strategického partnera. Politickou dimenzi získala otázka prodeje ČSA do rukou Aeroflotu poté, co se proti němu na počátku roku 2009 vyslovil předseda opoziční ČSSD J. Paroubek s poukazem na neprůhlednou vlastnickou strukturu Aeroflotu a složitou finanční situaci společnosti v době krize.
- ¹⁸ Možnost vstupu na český bankovní trh si PČBR vykládala jako „okno“ na bankovní trhy EU, kam banka prostřednictvím udělení licence dostává přístup. O licenci u ČNB však žádala v roce 2007 potřeť, po neúspěšných žádostech v letech 2004 a 2005. Podle vyjádření mluvčí ČNB Pavlína Bolfové první řízení bylo zastaveno, protože žadatel nedodal podklady stanovené právními předpisy. Druhá žádost byla podle ČNB zamítnuta pro významnou změnu ve vlastnické struktuře v průběhu licenčního řízení. V souvislosti s udělením licence v roce 2008 se dokonce na tiskové konferenci v Moskvě objevily zprávy o tom, že ČNB reagovala na intervenci ruské vlády, proti čemuž se ČNB ohradila. 6. května nabylo právní moci rozhodnutí ČNB, a PČRB tak mohla začít podnikat na českém bankovním trhu. Základní kapitál banky je 600 milionů Kč, PČRB i její dceřinná společnost se hodlají věnovat exportním a importním operacím, zvláště financování česko-ruského obchodu. PČRB je nyní ovládána ruskými majiteli (majoritní podílník Roman Popov dříve působil ve Strojtransgazu, nyní vystupuje jako nezávislý bankéř) a má platnou bankovní licenci i v Rusku. *Viz První česko-ruská banka získala licenci v Česku*. Finanční noviny, 18. 4. 2008. On-line: (www.financinoviny.cz/tema/index_view.php?id=308206&id_seznam=5707). Komentář ČNB k vyjádření představitelů PČRB k procesu získání bankovní licence v ČR, 22. 5. 2008. On-line: (www.cnb.cz/cs/verejnost/pro_media/tiskove_zpravy_cnb/2008/080522_pcrb_html).
- ¹⁹ *Viz Krize v Rusku se už projevila růstem nezaměstnanosti*, 24. 11. 2008. On-line: (ekonomika.ihned.cz/c1-30700930-krize-v-rusku-se-uz-projevila-rustem-nezamestnanosti); *Ruské milionáře žádný ekonomický strašák neděsí*, 7. 12. 2008. On-line: (www.rozhlas.cz/radiozurnal/zzz/zprava/525103); *Rusko*. BusinessInfo.cz. On-line: (www.businessinfo.cz/cz/rubrika/rusko/1000580/).
- ²⁰ Národní výstava ČR, která se konala 17.–20. června v Ufě, hlavním městě Republiky Baškortostán, se zúčastnilo cca 50 českých firem. V rámci výstavy, jejímž koordinátorem bylo české MPO, se konaly společná obchodní konference, kontaktní stoly zástupců českých firem s ruskými partnery, stejně jako jednání české delegace s vysokými představiteli Baškortostánu na podporu dalších aktivit a projektů českých firem v tomto ruském regionu, který si udržuje pozici v první desítce mezi subjekty Ruské federace s nejvyššími ukazateli hrubého regionálního produktu, v objemu průmyslové výroby, stavebnictví a přílivu investic do základního kapitálu. V importu Baškortostánu dominují strojírenská produkce a spotřební zboží, odtud také vyplývají příležitosti pro uplatnění českých výrobců. ČR je v současné době z hlediska obrátu zahraničního obchodu druhým největším obchodním

- partnerem Baškortostánu, s podílem 12,6 procenta. Viz *Proč bude Národní výstava ČR upořádána ve městě Ufa*. On-line: (www.businessinfo.cz/cz/clanek/rusko/narodni-vystava-cr-uporadana-ve-ufa/1000580/48121/).
- ²¹ Spolupráce Chanty-Mansijského autonomního okruhu a Jihomoravského kraje je příkladem spolupráce českého regionu s bohatým ruským regionem, orientovaným na export surovin. Důležité jsou zde přirozeně aktivity českých společností typu Moravské naftové doly, spolupráce se však neodehrává jen na čistě ekonomické bázi, ale také např. v oblasti vzdělávání, vědy a výzkumu na univerzitní úrovni. Viz *Chanty-Mansijskij avtonomnyj okrug – Jugra* (www.admhmao.ru); Portál Jihomoravského kraje (www.kr-jihomoravsky.cz).
- ²² Viz podnikatelská mise u příležitosti návštěvy náměstkyně magistrátu hlavního města Prahy a fórum obchodně-ekonomické spolupráce České republiky a Sankt Petěrburgu v březnu 2008. *Bilaterální vztahy ČR se Sankt Petěrburgem*. On-line: (www.businessinfo.cz/cz/clanek/sankt-peterburg-rusko/bilateralni-vztahy-cr-sankt-peterburg/1001737/49010/#b1).
- ²³ Agentura CzechTourism s cílem přilákat další ruské turisty uspořádala u příležitosti desetiletého výročí působení na ruském trhu neobvyklou kampaň, v jejímž rámci se česká delegace, složená ze zástupců Velvyslanectví České republiky v Ruské federaci, Ministerstva zahraničních věcí ČR, Ministerstva pro místní rozvoj ČR a vlastní agentury CzechTourism, vydala 14. června na čtrnáctidenní cestu po Transsibiřské magistrále z Moskvy do Vladivostoku se zastávkami v největších městech (Jekatěrinburg, Omsk, Novosibirsk, Krasnojarsk, Irkutsk, Chabarovsk a Vladivostok), které měly být využity k prezentacím a osobním setkáním s nejdůležitějšími aktéry cestovního ruchu dané oblasti. Viz *Ruská roadshow na kolejích CzechTourism přichází s neotřelým nápadem, jak propagovat turistickou destinaci*. On-line: (www.czechtourism.cz/files/TZ/cs/23_06_08_tz_kampan_nova.pdf).
- ²⁴ Problémy omezování dodávek energetických surovin v „trojúhelníku“ Rusko–Ukrajina–třetí odběratel (evropský stát XY, využívající některou z ukrajinských tranzitních cest) přitom mohou mít v souvislosti s ropovodem Družba a jeho budoucností zajímavé konotace. Už na počátku roku 2008 se objevily úvahy o tom, že by se jedna z nejstarších evropských produktovodných tras mohla stát nástrojem zvýšení diverzifikace ropných dodávek do nových členských států EU, jejichž závislost na ruských zdrojích je značná (platí to zejména v případě Slovenska, méně již o ČR a Polsku). Po setkání ukrajinského prezidenta Viktora Juščenka s jeho slovenským protějškem Ivanem Gašparovičem 14. ledna oznámil úřad ukrajinského prezidenta, že Ukrajina uvažuje o projektu zásobování ropovodu Družba nikoli ruskou, ale kaspickou ropou, primárně se měl tento plán týkat Slovenska. Podle agentury Interfax však mělo být v plánu zásobování touto ropou i za hranice Slovenska. Projekt mohl být určitou reakcí Ukrajiny, které se nepodařilo uskutečnit získávání kaspické ropy prostřednictvím budovaného ropovodu Oděsa–Brody, jehož prostřednictvím je nyní naopak dodávána ruská ropa do Oděsy. Představy o obrácení směru toku ropy prozatím zůstávají nerealizovány kvůli údajným plánům ruské strany na postupné odstavení ropovodu Družba a ukončení dodávek ruské ropy touto cestou. Podobný krok by však vyžadoval aktivní posuny ve vztazích Ukrajiny coby tranzitní země i příslušných cílových zemí se zainteresovanými státy jižního Kavkazu a Střední Asie, stejně jako by znamenal příslušné konsekvence ve vztazích Ruska a Ukrajiny. Viz *Rusko prudce snížilo dodávky ropy do ČR*. Česká tisková kancelář, 11. 7. 2008.
- ²⁵ Zpráva o výsledcích 4. zasedání česko-ruské Mezivládní komise pro hospodářskou, průmyslovou a vědeckotechnickou spolupráci. On-line: (www.mpo.cz/kalendar/download/71432/priloha001.pdf).
- ²⁶ Viz *Socializm s čelověčeskim licom sam po sebě javliajetsja běšmyslicej*. Kommersant, 21. 8. 2008. Prezident Klaus se v hledáčku ruských médií objevil v roce 2008 i z jiných důvodů. V červenci vyšla v ruštině jeho kniha *Modrá, nikoli zelená planeta* se speciální předmlouvou pro ruské publikum.
- ²⁷ Podíl ropovodu Družba na zásobování ČR v letech 1996–2000 kolísal. Od roku 1996, krátce po získání možnosti dopravovat ropu z východu alternativní cestou přes ropovod IKL, který přepravuje ropu dopravovanou pomocí tankerů po Středozemním moři, se podíl IKL na dodávkách ropy do ČR stále zvyšuje (především po roce 1999), takže dnes tvoří zhruba třetinu dodávek zprostředkovaných akciovými společnostmi Česká rafinářská a MERO ČR. Viz *Téma: Družba*. Finanční noviny. On-line: (www.financinoviny.cz/tema/index.php?id_seznam=6267).

- ²⁸ Ministr Říman např. v rozhovoru pro *Hospodářské noviny* z 28. února uvedl, že české státní instituce věnují hospodářským vztahům s Ruskem zvláštní pozornost, přičemž nejde jen o vztahy na federální, ale také na regionální úrovni. Důležitou souvislostí měl být v tomto směru očekávaný vstup Ruska do WTO, od něhož se čekalo zpřehlednění legislativy, širší možnosti podnikání a omezení přetrvávajícího korupčního prostředí. Viz *Martin Říman: Rusku udělujeme zvláštní pozornost*. *Hospodářské noviny*, 28. 2. 2008.
- ²⁹ Z odpovědi tiskového oddělení společnosti RWE Transgas na otázku serveru iHned, zda v budoucnu v souvislosti s ukrajinským dluhem nehrozí riziko pro české odběratele, např. vyplývá, že společnost v té době nepředpokládala, že by k nějakým problémům mělo v budoucnu dojít vzhledem k dosavadním bezproblémovým zkušenostem. Předzvěstí další plynové krize, která propukla na počátku roku 2009, přitom byly již listopadové výzvy prezidenta Medveděva ke splacení dluhů za dodaný plyn. Viz *Gazprom znovu utáhl Kyjevu plynové kohoutky*, 4. 3. 2008 (viz zahranicni.ihned.cz/).
- ³⁰ Například generální sekretář České plynárenské unie Josef Kastl v rozhovoru pro *Hospodářské noviny* z 13. 5. 2008 zdůrazňoval, jak dosavadní regulérní průběh zásobování na základě existujících kontraktů mezi ČR a Ruskem, tak to, že údržba tranzitních plynovodů z Ruska probíhá podle mezinárodních standardů. Do určité míry tímto způsobem vysvětloval přípravu nového propojovacího tranzitního plynovodu Gazela, který má (zejména v souvislosti s budováním nových cest ruského zásobování západní a jižní Evropy v podobě Nord Stream a South Stream) zachovat strategicky důležitou pozici České republiky coby tranzitní země. Zdůraznil ovšem, že společnost RWE, jakkoli jde prozatím o politicky a technicky komplikovanou otázku, v budoucnosti počítá s vybudováním soustavy plynovodů Nabucco, na který by měla být česká tranzitní soustava od roku 2013 také napojena, a především s využitím připravovaných terminálů pro přepravu zkapalněného zemního plynu (LNG), např. prostřednictvím stávajícího plynovodu Adria, což je považováno za důležitou cestu k dlouhodobému řešení stávajících opakovaných problémů s přepravou plynu přes existující síť plynovodů vedoucích do střední Evropy z postsovětského prostoru, především přes Ukrajinu. Tyto plány souvisí mj. i s projekty dvou nových plynových elektráren, které plánuje postavit ČEZ (v Počeradech o instalovaném výkonu 880 MW za 18 miliard Kč, další lokalitou, kde ČEZ počítal s výstavbou plynové elektrárny s výkonem 400 MW, je Úžín na okraji Ústí nad Labem). Ve slovech generálního sekretáře České plynárenské unie byla ovšem i notná dávka diplomacie ve směru k východním dodavatelům a přepravním plynu. RWE Transgas totiž v průběhu roku 2008 jednal s ruským dodavatelem o možnostech zajištění až 1,5 miliardy m³ zemního plynu ročně nad rámec současných dlouhodobých smluv. Hovořilo se také o vzniku společného podniku, který by na území České republiky provozoval zásobník plynu, a měly by se na něm podílet Moravské naftové doly ze skupiny KKCG Karla Komárka. Viz *Moravské naftové doly podepsaly memorandum na výstavbu rafinerie v Rusku*. On-line: (www.mnd.cz/pages/cs/media/tz/mndverk.pdf).
- ³¹ M. Gorbačov v rozhovoru potvrdil, že Rusko vnímá systém jako protirusky a protičínsky zaměřený, a kritizoval v této souvislosti postoj té části české politické scény, která radar podporuje. Podle Gorbačova vybudování radarové základny a vůbec celého protiraketového systému ve střední Evropě nutí Rusko k návratu do situace před podpisem smlouvy INF a Smlouvy o konvenčních ozbrojených silách v Evropě, které v druhé polovině 80. let a na počátku 90. let tvořily úhelný kámen odzbrojovacího procesu v Evropě a do určité míry symbolizovaly i ukončení studené války. Češi by si podle Gorbačovových slov měli vzít za příklad Švejka, který by ve stejné situaci jednal zcela jinak. Na otázku, zda se má ČR za těchto okolností obávat Ruska, Gorbačov odpověděl, že zdrojem obav by pro ČR měly být spíše USA, Rusko se bude podle jeho slov „pouze bránit“. Viz *Michail Gorbačov: Víc než Ruska byste se měli bát sebe*. *Hospodářské noviny*, 9. 5. 2008.
- ³² Viz *Východní partnerství – ambiciózní nová kapitola vztahů EU s východními sousedy*, 3. 12. 2008. On-line: (ec.europa.eu/ceskarepublika/press/press_releases/08081858_cs.htm).

Kapitola 11

Státy východní dimenze Evropské politiky sousedství v české zahraniční politice

Elsa Tulmets

STÁTY VÝCHODNÍ DIMENZE EVROPSKÉ POLITIKY SOUSEDSTVÍ (ENP) V ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITICE: VÝCHODISKA A POLITICKÝ KONTEXT

Rok 2008 nenaznačil, že by došlo ke změně nebo úpravě postavení států východní dimenze ENP v oficiálních vládních dokumentech, které mají tendenci spojovat země „východní Evropy“ s otázkou rozšíření EU. Takový je i koncept zahraniční politiky z let 2003–2006, který navíc nevykazuje přílišný zájem o východní prostor.¹ Přesto však české předsednictví Visegrádské skupiny (V4) v první polovině roku 2008, příprava na předsednictví Evropské unie (EU) a především válka, která vypukla mezi Gruzii a Ruskem v srpnu 2008, částečně mobilizovaly politickou i širší veřejnou diskusi ohledně zahraniční politiky vůči státům východní dimenze ENP, stejně jako zvýšily zájem tvůrců ČZP o země ležící mezi EU a Ruskem.

Klíčovou událostí jistě byla válka, která vypukla mezi Ruskem a Gruzii v srpnu 2008. Přivodila rozsáhlou národní diskusi o příčinách války, stejně jako vztah České republiky k této válce, a to i v kontextu vnější dimenze EU. V rámci diskuse byly užívány paralely s německou okupací v roce 1939 či sovětskou okupací v roce 1968. Premiér Mirek Topolánek i ministr zahraničních věcí Karel Schwarzenberg se ve sporu postavili na stranu Gruzie, naopak prezident Václav Klaus Gruzii obvinil, že konflikt vyprovokovala.² Dle průzkumu veřejného mínění ze srpna 2008 42 procent dotázaných sympatizovalo s Gruzii, 19 procent stálo na straně Ruska a dvě pětiny dotázaných odpověděly, že nevědí.³ Válka v Gruzii, stejně jako další mezinárodní krize, ovlivnila způsob, jakým byly komunikovány priority českého předsednictví Radě EU. Pět priorit z roku 2007 se změnily na „3E“, ekonomika, energie a Evropa ve světě. Tento posun rovněž ovlivnil rychlejší přijetí *Východního partnerství*, tohoto klíčového prvku českého předsednictví.

Na bilaterální úrovni Česká republika v roce 2008 zintenzivnila diplomatické, ekonomické vztahy a vztahy týkající se rozvoje občanské společnosti zvláště se čtyřmi zeměmi – s Ukrajinou, Gruzii, Moldavskem a do určité míry s Běloruskem –, které těžily z české bilaterální asistence.⁴ Vzhledem k událostem z léta 2008 se vláda rozhodla zlepšit podporu Gruzii.

STÁTY VÝCHODNÍ DIMENZE ENP: AGENDA A UDÁLOSTI

Multilaterální témata

Visegrádská skupina a východní Evropa

Jak bylo zmíněno výše, v roce 2008 došlo k částečnému posunu v ČZP v souvislosti s předsednictvím Visegrádské skupiny (červen 2007–červen 2008) (viz kapitola 5 – *Visegrádské spolupráce, Rakousko, Polsko a Slovensko v české zahraniční politice*) a s přípravou na předsednictví Evropské unie (leden–červen 2009). Česká vláda (zvláště Ministerstvo zahraničních věcí ČR) využila příležitosti předsednictví Visegrádské skupiny k přípravě společné deklarace k východní politice sousedství a další pak i k Ukrajině. V roce 2007 byl zaslán Maďarsku, Polsku a Slovensku pracovní návrh dokumentu *ENP and Eastern Neighbourhood – Time to Act*. Podílely se na tom konzultacemi i tři baltské státy, stejně tak i partneři z EU, jako Švédsko nebo Německo. Na svém setkání v Praze v dubnu 2008 souhlasili ministři zahraničních věcí V4 s navrženým českým dokumentem, dohodli se např. na zlepšení bilaterálních vztahů se státy východní ENP, zvláště s Ukrajinou, a na vytvoření flexibilní sítě východní dimenze ENP, založené na zcela konkrétních projektech. Přizvali Švédsko a Ukrajinu k účasti na jednání a k vytvoření společné deklarace k ENP. Státy V4 trvaly na nutnosti přiblížit Ukrajinu k politikám EU a rovněž navrhly různá opatření k zapojení Moldavska, Běloruska a Gruzie. Co se týče témat mimo ENP, V4 souhlasila „podporovat úsilí Ukrajiny a Gruzie ke spolupráci a ke členství v NATO pro obě země“.⁵

Politika EU a přípravy na české předsednictví EU

Na úrovni EU byl ve Výboru pro východní Evropu a Střední Asii (COEST) představen v dubnu 2008 český pracovní návrh tak, aby byly vyrovnány francouzské návrhy Středomořské unie z roku 2007, které byly přijaty na Evropské Radě v březnu 2008 v konsenzuální verzi jakožto „Unie pro Středomoří“ (viz kapitola 13 – *Blízký východ, Středomoří a Afghánistán v české zahraniční politice*). Ústřední myšlenkou českého návrhu bylo vytvoření regionální dimenze, která by byla komplementární k bilaterálním vztahům EU, definovaným prostřednictvím Akčního plánu ENP a v souladu se závěry Evropské rady ze 14. 12. 2007.⁶ Jádrem českého přístupu k „východní Evropě“ bylo organizovat politiku EU k Východu takovým způsobem, že bude možné oddělit vztahy mezi EU a východními státy a mezi EU–Ruskem bez vyloučení existujících rámců spolupráce, s umožněním přístupu k těmto rámcům všem stranám, jako např. u Černomořské synergie. Tento způsob, skutečná spolupráce mezi EU a východními partnery z ENP, může jít za stávající povahu vztahů EU–Rusko, což je

stále dominantní přístup v některých členských státech.⁷ Nicméně koncem května 2008 byl představen na nejvyšší úrovni, tj. na Radě pro všeobecné záležitosti a vnější vztahy (GAERC), polsko-švédský návrh Východního partnerství⁸ a upoutal pozornost mezi dalšími evropskými partnery. Evropská rada dala v červnu mandát EK, aby do března 2009 vypracovala další návrhy na základě švédsko-polského návrhu. Po gruzínské krizi byla Komise vyzvána, aby vypracovala svůj návrh ještě před koncem roku 2008, aby tak mohlo dojít k přijetí během českého předsednictví EU. Švédsko, Polsko a Česká republika byly aktivní a těsně spolupracovaly s EK na základě dalších neformálních dokumentů a konzultací, organizovaných v Bruselu, ve Varšavě a v Praze, i dalších podniknutých kroků.⁹ Evropská komise pak 3. 12. 2008¹⁰ učinila návrh finanční podpory a pokroku v otázkách volného pohybu osob (zjednodušení víz) a prohloubení volného obchodu.¹¹ Bylo oznámeno, že první summit partnerství proběhne na jaře 2009 v Praze.

Bilaterální témata

Česká republika podporuje bližší spolupráci s východními sousedy EU z různých historických, ekonomických a migračních důvodů. Ministerstvo zahraničních věcí má sklon obhajovat to s ohledem na jejich možné přiblížení k EU, které by mohlo přivést tyto země k perspektivě členství v EU, kdežto ministerstvo vnitra je opatrnější, pokud jde o migraci, otázky víz, pohraničních kontrol atd.¹² Ale na politické úrovni zůstává prioritní zemí ČZP Ukrajina společně s Gruzii, Běloruskem a Moldavskem. V otázce pomoci v přechodu k demokracii se tyto země počítají také mezi příjemce pomoci a Moldavsko je i jednou z dlouhodobých prioritních zemí české rozvojové pomoci.¹³

Ukrajina

Rok 2008 byl rokem četných setkání mezi Českou republikou a Ukrajinou, zvláště s cílem naplnit podmínky dvou dokumentů podepsaných v roce 2007: *Společného prohlášení o spolupráci při naplnění akčního plánu Evropská unie–Ukrajina* a *Plánu konzultací mezi Ministerstvem zahraničních věcí ČR a Ministerstvem zahraničních věcí Ukrajiny pro roky 2007–2008*. Diskuse během oficiálních jednání a konferencí se zaměřily hlavně na přistoupení Ukrajiny do NATO, ukrajinské perspektivy na kandidaturu na členství v EU, vyjednání nové Dohody o zlepšení vztahů s EU náhradou za Smlouvu o partnerství a přidružení (PCA), na otázky východního partnerství, migrace a víz. 22. ledna se konala v Praze konference „Migrace z Ukrajiny do ČR – vývoj po vstupu do Schengenu“, kde se diskutovalo o nelegální migraci a otázce víz od oficiálního vstupu ČR do schengenského prostoru 21. 12. 2007. Na konci listopadu 2007 žilo podle údajů cizinecké policie v České republice legálně 126 266 Ukrajinců, z nich 31 920 mělo povolení k trvalému pobytu.¹⁴ V březnu 2008 se v Praze konala konference „15 let diplomatických vztahů mezi Ukrajinou a Českou republikou a perspektivy rozvoje“.¹⁵ Velká pozornost byla věnována integraci Ukrajiny do NATO, zvláště v otázkách podpory eurointegrační strategie Ukrajiny a účasti v konkrétních projektech B-4 aj. Od března 2008 probíhala diskuse v českém parlamentu o možnosti „odškodnit lidi ze Zakarpatské Ukrajiny“ na základě návrhu skupiny poslanců z ODS,

ČSSD a KSČM. Tento návrh vláda nepodporovala,¹⁶ stejně jako jej odmítl i Ústavní soud.¹⁷

Česká republika spojovala také otázku Ukrajiny výrazně se setkáními organizovanými v rámci svého předsednictví ve Visegrádské skupině, kde se pokoušela dosáhnout „pokroku ve vyjednáváních o nové a lepší Smlouvě mezi EU a Ukrajinou včetně nedávného zahájení rozhovorů o hlubší a rozsáhlejší zóně volného obchodu (FTA)“.¹⁸ Při přípravě summitu EU–Ukrajina v září 2008 ČR podporovala, aby vstoupily v platnost smlouvy mezi EU a Ukrajinou v otázce zjednodušení víz a přijetí, rozšiřování vzájemných osobních kontaktů i otevření vzájemného dialogu o vízovém režimu. Podporovala také „další zlepšování a prohlubování spolupráce (s) východními partnery ENP [jako způsob, který] bude znamenat další přínosy EU jako celku“.¹⁹ Považuje ENP za nástroj k rozvíjení a podpoře evropské integrace Ukrajiny a je přesvědčena, že „ukrajinské evropské ambice by měly být využity pozitivně a použity k rozšíření politických a ekonomických reforem“.

23. dubna se setkal ministr zahraničních věcí Ukrajiny Volodymyr Ohryzko s vicepremiérem Alexandrem Vondrou.²⁰ 24. dubna se konalo setkání ukrajinského velvyslance s předsedou Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR Miloslavem Vlčkem. V průběhu jednání byly hodnoceny výsledky jeho návštěvy Ukrajiny, otázky dalšího rozvoje oboustranného politického dialogu na nejvyšší úrovni, ekonomických styků, byla vypracována konkrétní opatření ukrajinsko-české meziparlamentní spolupráce na úrovni jednotlivých výborů a poslaneckých skupin.²¹ Poté 16. května navštívil ČR vicepremiér a ministr pro evropskou integraci Hrihoriy Nemyria. Tato setkání měla mj. za cíl organizovat konzultace mezi Českou republikou a Ukrajinou o otázce integrace Ukrajiny do NATO a o přípravě na summit EU–Ukrajina. 16. 9. 2008 navštívil premiér M. Topolánek Kyjev a setkal se s premiérkou Julií Tymošenkovou, prezidentem Viktorom Juščenkem a s vůdcem opozice Viktorom Janukovičem. Diskutovali o politické krizi na Ukrajině, která vypukla tentýž den, ale také o možnostech větší spolupráce na poli energetiky, a podepsali dohodu o vzájemné ochraně investic.²² V projevu na ekonomickém fóru v Kyjevě, kde se konalo i česko-ukrajinské podnikatelské fórum, premiér Topolánek prohlásil, že „Ukrajina je pro Českou republiku 20. nejvýznamnějším partnerem a po Rusku 2. největším ze států bývalého SNS. V roce 2007 dosáhla obchodní výměna 1,9 miliardy USD, přičemž náš export dosáhl hodnotu 1,18 miliardy USD a meziročně vzrostl o 26 procent. Pro srovnání, v roce 2000 činil český vývoz jen 145 milionů USD.“²³ 17. 9. 2008 se premiér Topolánek také zúčastnil otevření Českého domu ve východoukrajinském Doněcku, který „se nachází v těsné blízkosti českého generálního konzulátu“.²⁴

V září české MZV ohlásilo, že koncem roku začne vyhodnocovat pilotní projekty provozování center, která v některých zemích včetně Ukrajiny pomáhají s vyřizováním žádostí o česká víza. 27. 10. 2008 se v Praze konaly ukrajinsko-české konzultace o otázkách evropské integrace za účasti náměstka ministra zahraničních věcí Ukrajiny Konstantina Jelišejeva a prvního náměstka ministra zahraničních věcí ČR Tomáše Pojara.²⁵ Strany projednaly orientační harmonogram politického dialogu Ukrajina–EU a perspektivy další práce na koncepci Východního partnerství. Vyměnily si názory na obsahové naplnění novelizovaného znění Evropské bezpečnostní strategie. Zvláštní

pozornost byla zaměřena na nutnost intenzifikace praktických kroků s cílem vytvoření Černomořského regionálního centra Evropských studií na území Ukrajiny. Česká strana ujistila o neměnnosti svého postoj e, co se týče podpory výhledového členství Ukrajiny v NATO. 10.–14. 11. 2008 v Praze pobývali členové poslanecké skupiny pro meziparlamentní vztahy s Českou republikou Nejvyšší rady Ukrajiny.²⁶ Delegaci přijala místopředsedkyně sněmovny Miroslava Němcová a členové delegace se setkali s členy různých výborů Senátu. Kromě toho se také setkali s vedoucím Odboru evropských zemí MZV ČR Petrem Buriánkem. Prahu 20. 11. 2008 navštívil náměstek ministra zahraničních věcí Ukrajiny K. Jelišejev.

Hospodářské vztahy a energetika

Český energetický sektor byl v roce 2008 mimo jiné ovlivněn rusko-ukrajinskými vztahy. V březnu 2008 začala vyjednávání o cenách plynu mezi Gazpromem a Ukrajinou, přičemž zároveň došlo k omezení dodávek plynu o 35 procent. Ukrajina naznačila, že tato skutečnost by mohla mít důsledky pro evropský energetický trh, rovněž také RWE Transgas vyjádřil obavy, že tato situace by mohla ovlivnit distribuci plynu v České republice, která je významnou evropskou tranzitní zemí. Daleko závažnější spor ovšem vypukl v samém závěru roku 2008, otevíraje tak české předsednictví EU skutečnou krizí.

Co se týká obchodu a investic, české společnosti jsou přítomny především právě na Ukrajině. Jde o jedinou zemi ve východní Evropě, kde mají Česká centra, CzechTrade a CzechTourism zastoupení. V červnu 2008 se v Praze konalo již 2. zasedání Smíšené komise pro hospodářskou, průmyslovou a vědeckotechnickou spolupráci. Jak řekl ředitel organizace CzechTrade: „Češi jsou zde úspěšní v energetice, vývozu strojů a zařízení – Škodovka, kovoobráběcí a dřevoobráběcí stroje, také elektrotechnické firmy, dále léčivé přípravky a léky a doplňky stravy – Zentiva, Walmark aj.“²⁷ České společnosti v roce 2008 naznačovaly rostoucí zájem o ukrajinský trh. Firmy, jako Sitronics Telecom Solutions, Škoda, skupina Presbeton, Aquel Bohemia nebo Finep, podepsaly zajímavé obchodní smlouvy a další oznámily pokračující a budoucí vývozní a investiční projekty, některé nabídly pomoc ukrajinským společnostem, např. ČKD Nové Energo, jež poskytlo dvě zařízení za 600 milionů Kč ukrajinským kombinátům. Celkový objem českých přímých investic do ukrajinské ekonomiky dosáhl podle údajů ČNB 15,1 milionu USD. České investice jsou vkládány do obchodů a veřejného stravování, potravinářského, chemického, ropného a gumárenského průmyslu. V roce 2007 bylo investováno 918 000 USD základního kapitálu, 273 000 USD činil reinvestovaný zisk a 464 000 USD ostatní investice, tedy celkem bylo v tomto roce na Ukrajině investováno 1 655 000 USD. Údaje za rok 2008 nejsou zatím známy.²⁸

Gruzie

V lednu 2008 Ministerstvo zahraničních věcí ČR naznačovalo, že očekávané prezidentské volby (5. 1. 2008) byly „důležitým testem demokracie a stability v Gruzii“.²⁹ Volby byly vyhlášeny za „první skutečně konkurenční volby, [které] umožnily gruzínskému lidu vyjádřit svou politickou vůli“.³⁰ V dubnu 2008 Česká republika „přivítala pokrok Gruzie dosažený v implementaci Akčního plánu ENP, podpořila další pro-

hlubování vztahů EU–Gruzie³¹ a vyzvala k zahájení vyjednávání o hlubší a rozsáhlejší FTA, stejně tak jako o zjednodušení víz a vstupu do země. Přihlásila se k deklaraci Předsednictví EU k otázce Gruzie z 18. 4. 2008 a jejímu závazku k suverenitě a její územní integritě, zvláště uvnitř jejích mezinárodně uznaných hranic.³² Česká republika také navrhla využít prostředky z Flexibilního fondu IVF k financování speciálních projektů s cílem podporovat demokratické hodnoty v Gruzii. Podporovala Gruzii v připojení k Akčnímu plánu členství (MAP) jakožto prvnímu kroku k členství v NATO.

Do popředí zájmu ČZP se ovšem dostala Gruzie až v souvislosti se srpnovým konfliktem mezi ní a Ruskem. Obecně vzato česká vláda podporovala tzv. Šestibodový mírový plán, vyjednaný 12. 8. 2008 francouzským prezidentem Nicolasem Sarkozym s ruským prezidentem Dmitrijem Medveděvem k dosažení příměří a k návratu k situaci před vypuknutím nepřátelství ze 7. 8. 2008. Nicméně čeští politici by dávali přednost francouzskému návrhu jít dál a uznat územní celistvost Gruzie. 12. 8. 2008 ministr zahraničních věcí K. Schwarzenberg navrhl přímou pomoc Gruzii ve výši 5 milionů Kč (navíc k už doručenému zdravotnickému materiálu v hodnotě 2 milionů Kč³³), česká pomoc se však stala mnohem štedřejší po debatě, jakou vhodnou reakci přijmout na úrovni EU. Česká vláda vyhlásila následně 21. srpna, že „Česko pošle do Gruzie pomoc v hodnotě 150 milionů korun, které mají sloužit ke zmírnění humanitární krize“.³⁴ S cílem přijít s nějakými návrhy v tomto směru během zvláštního summitu EU 1. 9. 2008, svolaném francouzským předsednictvím EU, ministerstvo zahraničních věcí požádalo o zorganizování mezinárodní dárcovské konference v Praze. Tato myšlenka byla schválena během summitu, ale rozhodnutí padlo až 22. října v Bruselu, bez přítomnosti ruských a gruzínských zástupců. 1. září souhlasilo všech 27 členů vyslat pozorovatelskou misi EU k doзору nad příměřím v Gruzii a odložit vyjednávání o ekonomické dohodě s Ruskem, plánované na polovinu září. Po mezinárodní dárcovské konferenci navštívil ČR gruzínský ministr zahraničních věcí Eka Tkeshelashvili, kterému se zde mj. dostalo od K. Schwarzenberga ujištění, že Česká republika nadále podporuje Gruzii v jejím procesu přistoupení k NATO.

Hospodářské vztahy ČR–Gruzie

Česká republika patří mezi největší investory v oblasti energetiky a tomu odpovídal i rok 2008, kdy česká energetická skupina Energo-Pro, která je největším zahraničním investorem v Gruzii, vyhrála tendr na prodej aktiv společnosti Kakheti Energy Distribution Company, jež zkrachovala v roce 2005.³⁵

Bělorusko

Česká republika tradičně podporuje demokratizační procesy v Bělorusku, ke konci roku 2008 se aktivněji zaměřila na ovlivňování postoje EU k této zemi. Ministerstvo zahraničních věcí např. tvrdě odsoudilo násilné akce běloruských policejních sil proti přívržencům běloruské opozice v Minsku 25. 3. 2008,³⁶ stejně tak jako politicky motivované soudy s běloruskými aktivisty účastnicími se mírumilovných demonstrací. Na druhé straně ČR zároveň požadovala častější dialog namísto sankcí, aby byl nastolen demokratizační proces, obzvláště v časech nadcházející finanční a hospodářské krize.

Česká republika podporuje integraci Běloruska do evropské politiky sousedství. Navrhla usilovat o to, aby „EU nabídla v dubnu 2008 plné partnerství Bělorusku v rámci ENP za podmínky, že Bělorusko přijme konkrétní a přesvědčivé kroky k demokratizaci, bude respektovat lidská práva a vládu zákona“.³⁷ Rozšíření osobních kontaktů mezi občany EU a Běloruska „bez toho, že by EU upustila od svých požadavků k běloruskému režimu a jeho zástupcům“,³⁸ se stalo další vyhlášenou prioritou, spolu se zjednodušením víz pro běloruské občany cestující do EU. O tématu víz pro Bělorusy by se měla vést v rámci EU diskuse s cílem „kategoricky omezit vízové poplatky Bělorusům a zrušit poplatky běloruské mládeži“ a dále zlepšit místní konzulární mechanismy schengenské spolupráce v Minsku a tak „významně přispět ke zlepšení současné situace“.³⁹ Česká republika také navrhla využít prostředky z Flexibilního fondu IVF k financování speciálních projektů k rozšiřování demokratických hodnot v Bělorusku. V oficiálních projevech požaduje po Bělorusku splnit různé požadavky. Čeští představitelé se v této oblasti v roce 2008 nadále angažovali, přesto přítomnost českých aktérů v lidsko-právní politice vůči Bělorusku přece jen není tak výrazná.

16. 5. 2008 oznámil vůdce opozice Jiří Paroubek (ČSSD) svůj úmysl cestovat do Běloruska a podpořit sociálnědemokratickou opozici v blížících se parlamentních volbách v září. Ve stejný den podepsal v Praze smlouvu o vzájemné spolupráci se zástupci sociálnědemokratické strany, kteří se účastnili konference 40. výročí Pražského jara roku 1968.⁴⁰ V srpnu 2008 přivítalo ministerstvo zahraničních věcí propuštění běloruského představitele opozice Aljaksandra Kozulina a dalších politických vězňů z vězení.⁴¹ Představitelé České republiky potvrdili po parlamentních volbách v září 2008 nutnost podporovat opoziční strany a občanskou společnost, aby přispěli k demokratickému procesu v Bělorusku. S hlavním vůdcem opozice Aljaksandrem Milinkevičem se v Praze setkal předseda vlády M. Topolánek.

Ministr zahraničních věcí K. Schwarzenberg se účastnil setkání trojky (Francie, ČR a Švédsko) s běloruským ministrem zahraničních věcí při příležitosti říjnové Rady EU (GAERC, Lucemburk). GAERC se shodl na tom, že parlamentní volby z konce září nedosáhly kritérií OBSE. Zároveň však GAERC poukázal na určité pozitivní kroky běloruské vlády, jako např. propuštění politických vězňů, a tyto pozitivní kroky motivovaly EU k obnovení kontaktů s běloruskými představiteli, které byly přerušeny rozhodnutím Rady EU v listopadu 2004. Rada rovněž rozhodla, že cestovní omezení, týkající se některých běloruských politiků, budou (s některými výjimkami) na období šesti měsíců zrušena, s možností dalšího přezkoumání tohoto kroku.

Z oficiálních kontaktů mezi Českou republikou a Běloruskem lze zmínit cestu náměstka ministra zahraničních věcí T. Pojara do Minsku na konci října, kde diskutoval o možném vývoji budoucích česko-běloruských vztahů. Do té doby byly oficiální vztahy na bodu mrazu, o čemž svědčí i diplomatické zastoupení obou zemí, které je na úrovni *chargé d'affaires*. V této souvislosti T. Pojar naznačil možnost povýšení zastoupení na velvyslanectví. Pojar rovněž jednal o přípravě českého předsednictví v EU a o možných způsobech zmírnění vízového režimu vůči Bělorusům. V současnosti český zastupitelský úřad v Bělorusku vydává 15 000 víz ročně, z čehož je desetina poskytována zdarma.⁴² Dodejme, že Bělorusko nesouhlasí s umístěním prvků

americké protiraketové obrany ve střední Evropě. T. Pojar se rovněž při své návštěvě sešel se zástupci opozice.

Hospodářské vztahy ČR–Bělorusko

Určitým impulzem pro rozvoj hospodářských vztahů mezi Českou republikou a Běloruskem mohla být lednová návštěva náměstka běloruského ministra průmyslu, jinak však jsou hospodářské vztahy s Běloruskem nadále omezené. Čeští podnikatelé jsou v Bělorusku aktivní obzvláště v obchodě s nemovitostmi. Mimo to v roce 2008 české společnosti uzavřely zajímavé smlouvy, jako např. Škoda Electric, která podepsala smlouvu s místním výrobcem trolejbusů Belkomunmaš na dodání 300 trolejbusů v celkové ceně 200 milionů Kč.⁴³ Očekávají se další smlouvy a trolejbusy s plzeňskými výrobními díly budou jezdit od roku 2009 v Minsku. České neziskové organizace, např. Člověk v tísni, Mezinárodní sdružení Občanské Bělorusko a Asociace pro mezinárodní otázky, pokračují v projektech podporujících demokratizaci a občanskou společnost v Bělorusku.

Moldavsko

Moldavsko je jednou ze čtyř prioritních zemí české zahraniční rozvojové pomoci ve východní Evropě. Rozvojové projekty v Moldavsku mají tradici od roku 2001 a zaměřují se na oblasti ochrany životního prostředí a rozvoje lidských zdrojů, zvláště snahou stabilizovat sociální a ekonomickou situaci a omezit moldavskou migraci. Společně se svými visehradskými partnery Česká republika přivítala „od 1. 3. 2008 spuštění regulace zajišťující dodatečné obchodní výhody Moldavsku“,⁴⁴ vyzvala k dalšímu posílení vztahů EU–Moldavsko a její podpory, navrhla začít uvažovat o nové smlouvě s širším dosahem než Dohoda o partnerství a spolupráci (PCA). Česká vláda podporovala myšlenku získat vyjednávací mandát k asociační dohodě a začít vyjednávat ještě před příštími moldavskými volbami. Zdůraznila také pokračující podporu urovnání konfliktu v Podněstří. Významnou událostí byla návštěva ministerské předsedkyně Moldavska Zinaidy Greceaniiové na počátku září 2008, při níž se s českým premiérem shodla na nutnosti učinit vše k vyřešení konfliktů v Jižní Osetii, stejně jako situace v Podněstří.⁴⁵ Kromě toho z české strany (i od prezidenta Klause) zazněla podpora evropské perspektivy pro Moldavsko a byla podepsána dohoda o ochraně vzájemných investic. S premiérem Topolánkem se Z. Greceaniiová účastnila konference Business forum a v 3. září jednala s představiteli česko-slovenské finanční skupiny J&T o možných investicích v Moldavsku.⁴⁶

Hospodářské vztahy ČR–Moldavsko

Obchodní výměna mezi Českem a Moldavskem v posledních letech roste. Bilance vzájemného obchodu skončila loni z pohledu ČR přebytkem 19,4 milionu EUR. Největším českým exportérem do Moldavska je Škoda Auto. České firmy sem vyvážejí také elektronické přístroje, reaktory, slad, farmaceutické výrobky a papír. Naopak dovozu z Moldavska dominují hutní výrobky, obuv, víno, zavařeniny a textilní výrobky.⁴⁷ V současnosti funguje přibližně třicet moldavsko-českých podniků obchodujících v Moldavsku. České společnosti a podnikatelé jsou zastoupeni zvláště v bankovním sektoru.

Arménie a Ázerbájdžán

Arménie a Ázerbájdžán jsou země, které jsou méně zmiňované v českých zahranič-
něpolitických dokumentech a deklaracích. Nicméně jejich vnitropolitický vývoj je
tradičně sledovaný ministerstvem zahraničních věcí. České MZV odsoudilo reakce
po prezidentských volbách 19. února v Arménii. Prezident Robert Kočarjan dal po-
tlačit demonstrace armádou a policií. Bylo zadrženo kolem 30 osob. Mluvčí českého
ministerstva zahraničních věcí vyzval k nalezení řešení v konstruktivním dialogu.⁴⁸

Pokud jde o prezidentské volby v Ázerbájdžánu v říjnu 2008, MZV ČR uví-
talo „snahy ázerbájdžánských úřadů dodržet mezinárodní standardy pro demokratické
volby“.⁴⁹ Naznačilo také, že je připraveno k prohloubení a posílení vzájemných vztahů
s cílem podpořit politický rozvoj, reformní směřování a rychlý ekonomický růst Ázer-
bájdžánu. V prosinci se setkal český ministr zahraničních věcí K. Schwarzenberg se
svým ázerbájdžánským protějškem Elmarem Mamedjarovem. Mezi hlavní témata pa-
třila situace v Náhorním Karabachu, přičemž toto téma bylo projednáváno i s ohle-
dem na nadcházející české předsednictví v EU.

STÁTY VÝCHODNÍ DIMENZE ENP V ČESKÉ ZAHRA NIČNÍ POLITICE: IDENTIFIKACE A CHARAKTERISTIKA KLÍČOVÝCH AKTÉRŮ

Politici a diplomatictí aktéři

Celková politická a diplomatická struktura se v roce 2008 nezměnila. Hlavní vládní
hráči, zapojení do ENP a do vztahů s východními partnery, jsou Ministerstvo zahra-
ničních věcí ČR, velvyslanectví umístěná na Ukrajině, v Moldávsku a Gruzii, stejně
tak jako chargé d'affaires v Bělorusku. Arménie a Ázerbájdžán jsou zastoupeny vel-
vyslanectvím v Gruzii. Role českého velvyslanectví v Rusku je z hlediska analýzy
tohoto společného sousedství rovněž významná. Ve vztahu ke komunikaci hraje dů-
ležitou úlohu i Útvar místopředsedy vlády pro evropské záležitosti (ÚMVEZ) a Stálé
zastoupení ČR při Evropské unii. V května 2008 vybral ÚMVEZ osobu přímo zamě-
řenou na koordinaci mezi českými ministerstvy a Bruslem v otázce východní Evropy
a příbuzných témat, odpovědnou také kontrolovat, zda rozhodnutí přijatá na minister-
ské úrovni (především ministerstvo zahraničních věcí a ministerstvo vnitra) neodpo-
rují základní orientaci nastupujícího českého předsednictví EU.⁵⁰ České Stálé zastou-
pení při EU je též důležitou institucí v rámci komunikace o tématech ENP, o nichž
se diskutuje v Bruselu, zvláště na úrovni COEST.⁵¹ S cílem zajistit svou koordinační
funkci, zavedl ÚMVEZ, vedený A. Vondrou, sekretariát meziministerských výborů
pro otázky EU. Ten organizoval každé úterý pravidelné setkání výboru (na úrovni ná-
městků ministrů), kde se diskutovalo o různých tématech videokonferencí se zástupci
českého Stálého zastoupení při EU. Jednou měsíčně bylo organizováno setkání vý-
boru na úrovni ministrů.⁵²

Kromě běžných obtíží s koordinací těchto různých aktérů i téma „východní Ev-
ropa“ ukazuje důležitost jednotlivých oddělení MZV a rovněž tak obtíže s koordinací
různých odborů, pověřených prováděním politiky v rovině plánů, koordinace i reali-
zace. Zatímco Odbor pro severní a východní Evropu (OSVE) byl velmi aktivní v plá-

nování českého přístupu k Východnímu partnerství, Odbor společné zahraniční a bezpečnostní politiky (SZBP) se zabývá více koordinací a úkolem odborů LPTP (Odbor lidských práv a transformační politiky) a ORS (Odbor rozvojové spolupráce) je realizace.⁵³ Význam odborů jednotlivých oblastí ve vztahu k utváření politik je také zdůrazněn v českém Stálém zastoupení v Bruselu, které definuje samo sebe spíše jako komunikační paži MZV uvnitř různých výborů EU, zabývajících se zahraničními záležitostmi, dokonce i v době příprav českého předsednictví v EU.⁵⁴ V otázkách východní Evropy je ÚMVEZ, pověřený koordinací vůči EU, také více v kontaktu s OSVE a Všeobecným odborem EU (EUGA) než s odbory SZBP nebo ORS v rámci úkolů kontroly správnosti rozhodnutí, než jsou odeslány do Bruselu.⁵⁵

V Bruselu sídlí hlavní organizace zabývající se východním sousedstvím: sekretariát Rady, Ředitelství vnějších vztahů (*DG External Relations*, DG Relex) Evropské komise a Zahraniční výbor Evropského parlamentu. Ve vztahu k projednávání ENP mezi Bruslem a Prahou je české zastoupení v těchto institucích spíše nakloněno představě Prahy. V sekretariátu Rady působí pro oblast krizového řízení český zaměstnanec. Nejméně dva čeští zaměstnanci pracují v DG Relex a poskytují podporu MZV za českého předsednictví EU. V Evropském parlamentu ve Výboru pro zahraniční otázky je český zástupce pověřený sekretariátem parlamentní skupiny pro východní Evropu.

Častěji jedná Výbor pro východní Evropu a Střední Asii (COEST). Je to klíčový výbor, kde se všechny technické a méně politické otázky probírají pravidelně (dvakrát týdně) mezi zástupci členských států, Stálého zastoupení při EU, v přítomnosti zástupců sekretariátu Rady a DG Relex. Je řízen předsednicou zemí EU, v roce 2009 bude veden zástupcem COEST českého stálého zastoupení. Na vyšší úrovni politických ředitelů sekcí jsou setkání méně častá, stejně jako setkání Rady Výboru stálých zástupců (COREPER I a II), kde se řeší politická témata podle aktuální situace. Na nejvyšší úrovni je Výbor všeobecných záležitostí a Rada vnějších vztahů (GAERC), složená z ministrů zahraničních věcí nebo jejich zástupců, svolávaná pouze jednou až dvakrát během celého evropského předsednictví. A. Vondra, jeho zástupce a další člen pověřený problematikou východní Evropy v ÚMVEZ mohou být také součástí české delegace na schůzce GAERC, na Evropské radě a někdy na neformálnější schůzce Gymnich.⁵⁶

Kromě exekutivních aktérů nelze si nepovšimnout i aktivity na úrovni „parlamentní diplomacie“. Čeští poslanci vykonali v roce 2008 cestu do Ázerbájdžánu a do Gruzie, kam zavítali i senátoři.

Ekonomičtí a nestátní aktéři

Ekonomické aktivity (především obchod a investice) zaměstnávají širokou škálu vládních i soukromých aktérů. Ministerstvo zahraničních věcí provádí některé úkoly spjaté s koordinací ekonomické dimenze ČZP: ekonomická diplomacie v zahraničí a podpora vývozu jsou součástí koncepce zahraniční politiky České republiky.⁵⁷ V zahraničí na vyslanectví je i diplomat pověřený otázkami ekonomiky a obchodu a je v pravidelném spojení s českými společnostmi. Ministerstvo koordinuje také aktivity dalších českých institucí činných na poli českého zahraničního obchodu a zahraničních investic v České republice. Aby splnilo tento úkol, pracuje v součinnosti s minister-

stvem průmyslu a obchodu a jeho příbuznými vládními institucemi. S cílem „zlepšit řízení ekonomických služeb státu v zahraničí“ spolupracují obě ministerstva se státními organizacemi, jako jsou CzechTrade (www.czechtrade.cz), CzechInvest (www.czechinvest.cz), Česká centra a CzechTourism. Ministerstvo průmyslu a obchodu ČR zajišťuje informace na internetu na www.businessinfo.cz. V oblasti „intenzivní podpory a organizování podnikatelských misí“ se spoléhá na Hospodářskou komoru ČR a na Svaz průmyslu a dopravy ČR. Pokud jde o zahraniční rozvojovou a humanitární pomoc, dochází k aktivitám ve spolupráci s ekonomickými a nevládními aktéry. Tato spolupráce je koordinována uvnitř jednotlivých odborů MZV (LPTP, ORS).⁵⁸

Pokud jde o východoevropské státy, informace o českém obchodě, investicích a ekonomických aktivitách ve východní Evropě se obtížně shromažďují, což dokazuje především nedostatečnou průhlednost českých obchodních aktivit pro veřejnost v tomto regionu, stejně tak jako nedostatek koordinace mezi různými ekonomickými a obchodními aktéry. Dokonce ani internetové prezentace českých velvyslanectví nejsou v těchto otázkách příliš sdílné. Podrobné informace o obchodních příležitostech a ekonomických aktualitách v těchto zemích poskytují již zmíněné stránky www.businessinfo.cz, dále www.export.cz a stránky Ministerstva zahraničních věcí ČR www.mzv.cz (*Teritoriální informace*).⁵⁹ Ukrajina (Kyjev) je jediná země, kde Česká centra, CzechTrade a CzechTourism mají úřad. České společnosti mohou také získat informace o možnostech obchodování v ruštině prostřednictvím ukrajinských internetových novin⁶⁰ a v angličtině např. od společnosti PWC nebo od české právní kanceláře Peterkpartners.⁶¹

Další vládní hráči

Přestože hrají další vládní hráči na poli zahraniční politiky malou roli, je zajímavé, že některá ministerstva, stejně jako vládní agentury nebo nevládní organizace pracující pro česká ministerstva, jsou také zapojena do české pomoci a projektů EU pro východní Evropu. Je to částečně kvůli rozšíření zahraničněpolitických témat do dalších rovin než jen do běžné diplomatické práce. Moldavsko je dobrým příkladem pro ilustraci této tendence. Na české straně ručí za provedení rozvojových programů, uzavřených mezi Českou republikou a Moldavskem, ministerstvo vnitra (sociální pomoc potenciálním emigrantům a prevence nepovolené migrace z Moldavska), ministerstvo životního prostředí (spolupráce na cílených projektech, příprava rozvojových programů v oblasti životního prostředí), ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (spolupráce s moldavskými vzdělávacími, vědeckými a výzkumnými institucemi), Odbor rozvojové spolupráce MZV ČR (příprava rozvojových programů a jejich možné úpravy). Všechna ministerstva jsou odpovědná ve svých oblastech aktivit za ohlašování zpráv veřejných vyhlášek pro provedení projektů spojených s rozvojovými programy a uzavření smluv s vybranými vítězi, za financování projektů, dohled nad projekty a dohled nad efektivním využitím zdrojů. Navíc v přípravě a úpravách rozvojových programů pomáhá Česká rozvojová agentura, která dále zajišťuje relevantním ministerstvům servis a poradenství pro výběrová řízení a dohlíží a hodnotí rozvojové programy ČR pro Moldavsko.

Nedávno se některá česká ministerstva stala aktivnější v otázkách krizového řízení a humanitární pomoci. Ministerstvo vnitra spolupracovalo s MZV při zajištění materiální pomoci prostřednictvím Vyhledávací a záchranné skupiny (*Urban Search and Rescue Team, USAR*), vysílané do obydlených oblastí. Také byl v případě některých projektů na Ukrajině a v Moldavsku⁶² požádán o spolupráci Hasičský záchranný tým ČR. USAR byl aktivní v zajištění pomoci Gruzii po válce v srpnu 2008.⁶³ Další česká ministerstva mají v úmyslu působit při zajišťování pomoci východním partnerům, kteří mají perspektivu členství v EU. Snaží se hlavně účastnit se projektů EU, jako jsou Twinning a TAIEX, které usilují o posílení spolupráce mezi úřady a o podporování lepších vládních a institucionálních reforem. Nicméně jejich účast byla spíše nižší kvůli nedostatku zájmu a zdrojů. Jen malý počet projektů mezi několika návrhy uspěl. Rady českým aktérům, jak lépe koordinovat a zlepšit aktivity v projektech (Twinning), byly spíše nevyužívány.⁶⁴ Ministerstvo financí začalo pracovat od roku 2008 na zlepšení české účasti v těchto evropských projektech.⁶⁵

Občanská společnost

Česká občanská společnost je zapojena do realizace projektů pomoci na Ukrajině, v Bělorusku, Gruzii a Moldavsku. Mezi nevládními organizacemi, které získávají určitou pomoc z MZV na projekty v roce 2008, je možno zmínit společnost Člověk v tísni, Asociaci pro mezinárodní otázky (AMO), Institut pro evropskou politiku – Europeum, Centrum pro studium demokracie a kultury, Organizaci pro pomoc uprchlíkům a Mezinárodní sdružení Občanské Bělorusko.⁶⁶ Nevládní organizace, např. Člověk v tísni nebo Centrum pro studium demokracie a kultury, připravují projekty spojené s podporou demokracie a občanské společnosti (Ukrajina, Bělorusko, Moldavsko/Podněstří), jiné, jako AMO a Europeum, se soustřeďují na rozšiřování informací a znalostí o Evropské unii, jejích politikách a programech mezi cílovými skupinami obyvatelstva (Ukrajina, Bělorusko).

České nevládní organizace, regiony a města byly také aktivní v podpoře Ukrajiny na dalších možných úrovních: Charita ČR např. pomáhá ukrajinským občanům legalizovat jejich pobyt v České republice, kraj Vysočina navázal spolupráci se Zakarpatskou Ukrajinou a podepsal smlouvy o spolupráci v oblastech školství, kultury a ekonomických vztahů, zlínské sdružení Samaří opravilo na Ukrajině část nemocnice. Zlínské sdružení Samaří a Charita ČR byly také velmi aktivní v zajišťování humanitární pomoci Ukrajině v období povodní i po nich v srpnu 2008. Český hasičský sbor oznámil, že jeho humanitární pomoc Ukrajině dosáhla částky 1 milionu Kč.⁶⁷

ZÁVĚR

V minulých letech nebyla Česká republika příliš aktivní v rozvoji regionálního přístupu k východoevropským zemím, jak naznačuje oficiální koncepce ČZP. Nicméně je možné vidět určité posuny v letech 2007 a 2008 v souvislosti s českým předsednictvím Visegrádské skupiny, s přípravou na předsednictví v Evropské unii na začátku roku 2009 a s událostmi z léta 2008. V roce 2008 bylo možné zaznamenat rostoucí

míru pozornosti věnované východní Evropě mezi politiky a v určité míře i v českém veřejném mínění, zvláště kvůli válce v Gruzii v srpnu 2008. Přes určité české iniciativy k ovlivnění zahraniční politiky EU, nedokázali politici přesvědčit, že jde o český projekt v porovnání s velmi aktivní polskou politikou směrem k Východu. V zahraničí i v Bruselu je Východní partnerství známo převážně (pokud ne pouze) jako švédsko-polská iniciativa, která bude přijata za českého předsednictví. Nedostatkem koordinace mezi různými českými aktéry, ale také přímo v ministerstvu zahraničních věcí, je možno vysvětlit malou viditelnost českých iniciativ v době jejich utváření. Další koordinace by byla potřebná mezi multilaterálními (EU) a bilaterálními (ČR) aktivitami. V případě realizace je možno vidět rozpor mezi politickým diskurzem a skutečností. Když je vyjádřen zájem o zlepšení bilaterálních vztahů s určitou zemí, následuje vždy působivá akce, např. v případě poválečné pomoci Gruzii. Je třeba lépe informovat české aktéry o možných prostředcích, stejně jako je třeba aktéry lépe koordinovat. Žádoucí je dosažení kvalitnější komunikace o efektivní české účasti v demokratizační a ekonomické transformaci ve východní Evropě jak v České republice, tak v zahraničí.

Překlad z angličtiny: Michal Stein

Poznámky

- ¹ *Koncepce zahraniční politiky České republiky na léta 2003–2006*. On-line: (www.vlada.cz/scripts/detail.php?id=20840).
- ² *Česká vláda schválila 150 milionů na pomoc Gruzii*. Aktuálně.cz, 21. 8. 2008. On-line: (www.czech.cz/cz/zpravy/zahranicni/ceska-vlada-schvalila-150-milionu-na-pomoc-gruzii/).
- ³ *STEM: Většina občanů ČR v kavkazské krizi sympatizuje s Gruzii*. Česká tisková kancelář, 17. 9. 2008.
- ⁴ „Transformační spolupráce je orientována směrem k zemím, které jsou prioritní pro zahraniční politiku České republiky (Bělorusko, Bosna a Hercegovina, Kuba, Gruzie, Irák, Moldavsko, Barma, Srbsko a Černá Hora, Ukrajina)“; v roce 2005 východní Evropa a Společenství nezávislých států představují 18 procent z celkové české rozvojové pomoci. Rozvojové centrum ÚMV (2006): *International Development Cooperation of the Czech Republic*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, s. 22, 26.
- ⁵ Visegrádská skupina (2008a): *Joint Statement of the Ministers of Foreign Affairs of the Visegrád Group Countries*, 23. 4. 2008. Viz www.visegradgroup.eu; Visegrádská skupina (2008b): *Joint Statement of the Ministers of Foreign Affairs of the Visegrád Group Countries, Sweden and Ukraine*, 23. 4. 2008. Viz www.visegradgroup.eu.
- ⁶ Evropská rada (2007): *Závěry*, 14. 12. 2007.
- ⁷ Rozhovor s pracovníkem MZV ČR, 9. 5. 2008.
- ⁸ Bylo mj. navrženo vytvořit stálou strukturu multilaterální spolupráce, schopnou zlepšit horizontální spojení mezi východními sousedy ve vztahu k EU. Podobně jako český pracovní návrh obsahoval výzvu ke zlepšení ENP jako nástroje pro politické a ekonomické reformy, stejně tak jako pro řešení doutnajících konfliktů.
- ⁹ Rozhovory v Evropské komisi (Generální ředitelství DG Relex) a u českého Stálého zastoupení, Brusel, říjen 2008.

- ¹⁰ European Commission (2008): *Eastern Partnership. Communication to the European Parliament and the Council*. COM(2008) 823 final, 3. 12. 2008.
- ¹¹ Diskuse se zástupci DG Relex (Evropská komise), pověřenými zápisem jednání, listopad 2008.
- ¹² Rozhovor na ÚMVEZ, listopad 2008.
- ¹³ *Principy mezinárodní rozvojové spolupráce*, schválené českou vládou v opatření 302 z 31. 3. 2004, určují, že rozhodující část české Mezinárodní rozvojové spolupráce je složena z programů rozvojové spolupráce s prioritními zeměmi. V červnu 2005 byl schválen strategický plán spolupráce s osmi dlouhodobě prioritními zeměmi pro období 2006–2010. Mezi nimi bylo i Moldavsko.
- ¹⁴ *ČR se prý chystá posílit své zastupitelské úřady na Ukrajině*. Česká tisková kancelář, 22. 1. 2008.
- ¹⁵ Informace získaná z webových stránek ukrajinského ministerstva zahraničních věcí, 7. 3. 2008. On-line: (www.mfa.gov.ua/czechia/czech/news/detail/11375.htm).
- ¹⁶ *Právo: Poslanci navrhli odškodnit lidi ze Zakarpatské Ukrajiny*. Česká tisková kancelář, 13. 3. 2008; *Vláda nesouhlasí s návrhem odškodnit lidi ze Zakarpatské Ukrajiny*. Česká tisková kancelář, 9. 4. 2008.
- ¹⁷ *ÚS nezasáhl do sporu o náhradu za majetek na Zakarpatské Ukrajině*. Česká tisková kancelář, 22. 9. 2008.
- ¹⁸ Visegrádská skupina (2008a), op. cit.
- ¹⁹ Ibid.
- ²⁰ Informace získaná z webových stránek ukrajinského ministerstva zahraničních věcí, 23. 5. 2008. On-line: (www.mfa.gov.ua/czechia/czech/news/detail/12621.htm).
- ²¹ Informace získaná z webových stránek ukrajinského ministerstva zahraničních věcí, 24. 5. 2008. On-line: (www.mfa.gov.ua/czechia/czech/news/detail/12625.htm).
- ²² *Topolánek jednal s Tymošenkovou za vrcholící krize vlády v Kyjevě*. Česká tisková kancelář, 16. 9. 2008.
- ²³ *Projev premiéra M. Topolánka na ekonomickém fóru v Kyjevě*, 17. 9. 2008. On-line: (www.vlada.cz/scripts/detail.php?id=41783).
- ²⁴ *Za účasti premiéra byl v Doněcku otevřen Český dům*. Česká tisková kancelář, 17. 9. 2008.
- ²⁵ Informace získaná z webových stránek ukrajinského ministerstva zahraničních věcí, 27. 10. 2008. On-line: (www.mfa.gov.ua/czechia/czech/news/detail/16506.htm).
- ²⁶ Informace získaná z webových stránek ukrajinského ministerstva zahraničních věcí, 14. 11. 2008. On-line: (www.mfa.gov.ua/czechia/czech/news/detail/17158.htm).
- ²⁷ Emailová korespondence s vedoucím úřadu CzechTrade v Kyjevě, 27. 11. 2008.
- ²⁸ *Souhrnná teritoriální informace Ukrajina*. Zastupitelský úřad Kyjev (Ukrajina), 8. 10. 2007, s. 40. Viz www.businessinfo.cz.
- ²⁹ *Prohlášení k volbám v Gruzii*. MZV, 10. 1. 2008. On-line: (www.mzv.cz/wwwo/mzv.default.asp?id=54756&ido=6573&idj=2&amb=1).
- ³⁰ Ibid.
- ³¹ Visegrádská skupina (2008a), op. cit.
- ³² Ibid.
- ³³ *ČR pošle ve středu do Gruzie speciál s pomocí, zpět přiveze Čechy*. Česká tisková kancelář, 12. 8. 2008.
- ³⁴ *Česká vláda schválila 150 milionů na pomoc Gruzii*. Aktuálně.cz, 21. 8. 2008.
- ³⁵ *Motejlek.com: Energo-Pro vyhrála tendr na Kakheti Energy v Gruzii*. Česká tisková kancelář, 30. 11. 2008.
- ³⁶ *Prohlášení k násilnostech v Bělorusku*, MZV ČR, 26. 3. 2008. On-line: (www.mzv.cz/wwwo/mzv/default.asp?id=57011&ido=6573&idj=2&amb=1); *Prohlášení k politickým soudům proti politickým aktivistům v Bělorusku*, MZV ČR, 24. 4. 2008. On-line: (www.mzv.cz/wwwo/mzv/default.asp?id=57864&ido=6573&idj=2&amb=1).
- ³⁷ Visegrádská skupina (2008a), op. cit.
- ³⁸ Ibid.
- ³⁹ Ibid.
- ⁴⁰ *Paroubek se chystá do Běloruska podpořit socialistické demokraty*. Česká tisková kancelář, 16. 5. 2008.

- ⁴¹ *Prohlášení k propuštění Alexandra Kozulina z vězení.* MZV ČR, 22. 8. 2008. On-line: (www.mzv.cz/wwww/mzv/default.asp?id=60085&ido=6573&idj=2&amb=1); *Prohlášení k propuštění dalších běloruských politických vězňů z vězení.* MZV ČR, 22. 8. 2008. On-line: (www.mzv.cz/wwww/mzv/default.asp?id=60126&ido=6573&idj=2&amb=1).
- ⁴² Česká tisková kancelář, 20. 10. 2008.
- ⁴³ *Škoda Electric pronikla do Běloruska s motory za 200 milionů Kč.* Česká tisková kancelář, 22. 5. 2008.
- ⁴⁴ Visegrádská skupina (2008a), op. cit.
- ⁴⁵ Česká republika byla první zemí, kam Greceaniiová zamířila po svém zvolení do funkce. Návštěva se konala u příležitosti slavnostního otevření nového sídla moldavského velvyslance. *Premiér: Máme obavy z napodobování řešení konfliktu v Osetii.* Česká tisková kancelář, 2. 10. 2008.
- ⁴⁶ *Moldavská premiérka se sešla se zástupci finanční skupiny J&T.* Česká tisková kancelář, 3. 10. 2008.
- ⁴⁷ *Premiér: Máme obavy z napodobování řešení konfliktu v Osetii,* op. cit.
- ⁴⁸ *V Jerevanu klid díky armádě, ČR tamním vývojem znepokojena.* Česká tisková kancelář, 4. 3. 2008.
- ⁴⁹ *Prohlášení k prezidentským volbám v Ázerbájdžánu,* MZV ČR, 21. 10. 2008. On-line: (www.mzv.cz/wwww/mzv/default.asp?id=61455&ido=6573&idj=2&amb=1).
- ⁵⁰ Rozhovor na ÚMVEZ, listopad 2008.
- ⁵¹ Rozhovor na českém Stálém zastoupení ČR, Brusel, říjen 2008.
- ⁵² Rozhovor na ÚMVEZ, listopad 2008.
- ⁵³ Rozhovor na Ministerstvu zahraničních věcí ČR, Praha, květen a září 2008.
- ⁵⁴ Rozhovor na českém Stálém zastoupení ČR, Brusel, říjen 2008.
- ⁵⁵ Rozhovor na ÚMVEZ, listopad 2008.
- ⁵⁶ Ibid.
- ⁵⁷ *Koncepce zahraniční politiky České republiky na léta 2003–2006.* On-line: (www.vlada.cz/scripts/detail.php?id=20840).
- ⁵⁸ *Role Ministerstva zahraničních věcí ČR v podpoře českého exportu v širších souvislostech úkolů resortu ve vnějších ekonomických vztazích.* MZV ČR, 29. 10. 2008. Viz www.mzv.cz.
- ⁵⁹ E-mailová komunikace s vedoucím úřadu CzechTrade v Kyjevě, 27. 11. 2008.
- ⁶⁰ Viz www.dsnews.ua nebo www.investgazeta.net.
- ⁶¹ PWC. On-line: (www.pwc.com/extweb/home.nsf/docid/E9794792728AF1FC852570BC0059AF55); Peterkapartners. On-line: (www.peterkapartners.com/english/index.php).
- ⁶² „Každá z těchto zemí získá z ČR pomoc v hodnotě 1 milionu Kč.“ *Humanitární pomoc Ukrajině a Moldavsku, červenec–srpen 2008.* On-line: (www.usar.cz/webmagazine/subcategories.asp?idk=387).
- ⁶³ *Humanitární pomoc Gruzii. Srpen 2008.* On-line: (www.usar.cz/webmagazine/kategorie.asp?idk=389); *ČR pošle ve středu do Gruzie speciál s pomocí, zpět přiveze Čechy.* Česká tisková kancelář, 12. 8. 2008.
- ⁶⁴ Například Königová, Lucie–Tomalová, Eliška–Tulmets, Elsa (2006): *Twinningové projekty: Analýza zkušeností „starých“ členských zemí EU a hodnocení přínosů Twinningu pro Českou republiku.* Praha: Zpráva pro MZV, listopad. Viz www.iir.cz.
- ⁶⁵ Vnitřní hodnocení české účasti v Twinningu bylo zpracováno koncem roku 2008 Společností pro regionální a ekonomické poradenství (REDECo) pro Ministerstvo financí ČR.
- ⁶⁶ Podrobnější seznam viz www.mzv.cz.
- ⁶⁷ *Česko pomohlo zaplaveným oblastem na Ukrajině a v Moldavsku.* Česká tisková kancelář, 2. 8. 2008.

Kapitola 12

Balkánský rozměr české zahraniční politiky

Filip Tesař

BALKÁNSKÝ ROZMĚR ČESKÉ ZAHRA NIČNÍ POLITIKY: VÝCHODISKA A POLITICKÝ KONTEXT

Žádná událost z balkánské agendy neměla na české politické scéně takovou odezvu jako vyhlášení nezávislosti Kosova a její uznání vládou ČR. V politice vůči Balkánu zaujímá česká politická scéna víceméně konsenzuální postoje a konsenzus v zásadě panuje i mezi postoji na politické scéně a zahraniční politikou. Uznání Kosova znamenalo naopak výraznou trhlinu mezi zahraniční politikou a většinou politické scény – uznání nemělo jasnou a jednoznačnou podporu žádné parlamentní politické strany a bylo do značné míry osobním dílem ministra zahraničních věcí Karla Schwarzenberga. Ačkoli Kosovo vyvolalo na politické scéně poměrně živou diskusi, její průběh nenavědčoval tomu, že by měla být trvale významná, ani že by byla projevem rostoucího zájmu české politické scény o Balkán. Na další zahraničněpolitické události spojené s Balkánem – přizvání zemí západního Balkánu do NATO a k posílenému dialogu s NATO, vývoj vnitropolitické situace v Srbsku, podpis dohod o přidružení zbývajících balkánských států k EU – reagovala česká politika s výjimkou KSČM v podstatě konsenzuálně, avšak nijak výrazně.

Politické strany a politici

V souvislosti s prvním předložením návrhu na uznání Kosova vládou ČR se na vládu obrátila skupina poslanců a občanů s výzvou, aby uznání odmítla. Výzvu podepsalo 39 poslanců za ČSSD (z celkového počtu 70),¹ včetně předsedy sněmovny Miloslava Vlčka, místopředsedy sněmovny a stínového ministra zahraničních věcí Lubomíra Zorálka, předsedy zahraničního výboru Jana Hamáčka a předsedy poslaneckého klubu Michala Haška. Mezi signatáři z řad ČSSD byli i bývalý ministr Jan Kavan a bývalý předseda Zahraničního výboru Poslanecké sněmovny Vladimír Laštůvka. Z 26 poslanců KSČM výzvu podepsalo jedenáct. Nepřipojil se žádný z poslanců vládní ko-

alice. Poslanci Hamáček a Zaorálek se tématu věnovali dále na svých internetových stránkách, resp. blozích, kde argumentovali proti uznání.² Regionální politik ČSSD Jaroslav Foldyna, jenž poté v květnu navštívil srbské enklávy v Kosovu, pohrozil, že se v této věci obrátí na Ústavní soud ČR.

Po uznání kritizoval předseda ČSSD Jiří Paroubek rozhodnutí jako menšinové, které nemá oporu v parlamentu ani ve vládě samé; místopředseda strany Zdeněk Škromach ho dokonce emotivně označil za zradu českého národa.³ Předseda poslaneckého klubu KSČM rozhodnutí označil za pobuřující, nicméně nepřekvapující.⁴ KDU-ČSL si vymohla dočasné odložení návrhu na uznání Kosova a k rozhodnutí vlády uznat Kosovo se později její ministři nepřipojili. Vnitřně s uznáním podle všeho nesouhlasili ani mnozí členové ODS, avšak kvůli udržení vlády proti návrhu nevystoupili.⁵ Přestože Republiková rada Strany zelených reagovala na vyhlášení nezávislosti požadavkem záruk dodržování práv menšin a nesouhlasila s definitivním rozhodnutím před návratem uprchlíků,⁶ pozdější postoj zelených k českému uznání nevycházel z posouzení situace v Kosovu, nýbrž ze situace uvnitř EU: „Jdeme s hlavním proudem evropských států, a to je dobře, společný postoj je klíčový,“ komentovala uznání předsedkyně poslanců Strany zelených Kateřina Jacques.⁷

Rozhodnutí NATO přizvat dva nové členy i odmítnutí Makedonie vzbudilo větší ohlas jen v řadách ODS, kde bylo přizvání podpořeno a odmítnutí kritizováno. Většina představitelů ODS spojovalo šíření NATO na Balkán s posilováním transatlantické vazby. Ostatní parlamentní strany je nechaly víceméně stranou: pro ČSSD i Stranu zelených zůstala tato záležitost shodně ve stínu otázky radarového štítu. Stínový ministr zahraničních věcí ČSSD L. Zaorálek projevil skepsi v pohledu připravenosti Albánie na vstup do Aliance.⁸ Na vývoj vnitropolitické situace v Srbsku a podpis dohod o přidružení zbývajících balkánských států k EU reagovala česká politická scéna s výjimkou KSČM v podstatě konsenzuálně. Ve stínu zájmu české politiky zůstal vnitropolitický vývoj v Bosně a Hercegovině.

Prezident

Prezident dával výrazně najevo odpor vůči nezávislosti Kosova i vstřícnost vůči Srbsku. Nezávislost Kosova kritizoval již v květnu na summitu prezidentů střední, východní a jižní Evropy v Ochridu.⁹ Po uznání Kosova českou vládou přijal srbského velvyslance Vladimira Vereše, kterého srbská vláda na protest proti uznání Kosova stáhla, za krok české vlády se mu omluvil a den poté zveřejnil k tomuto setkání krátkou glosu s výmluvným nadpisem „Jak jsem se styděl“.¹⁰ Na pravidelném výročním setkání s velvyslanci koncem května poznamenal, že jeho názor na Kosovo se od postoje české zahraniční služby liší.¹¹ Svůj nesouhlas s uznáním Kosova zopakoval i během své listopadové návštěvy Srbska v rozhovoru pro deník *Večernje Novosti*, kdy nezávislost Kosova označil na Pandořinu skříňku a jeho uznání za chybu.¹²

Rozšíření NATO o Albánii, Chorvatsko a Makedonii prezident podpořil.

Vláda a premiér

Premiér Mirek Topolánek se v debatě o Kosovu snažil vystupovat smířlivě a realisticky a soustředil se na dosažení rozhodnutí o uznání. Neargumentoval příliš postoji

ostatních států, vycházel spíše z osobního přesvědčení o nutnosti učinit takový krok. Odpůrcům uznání adresoval slova o tom, že Srby vnímá jako tradiční české partnery, že jeho osobní postoj se liší od politického rozhodnutí a že v případě uznání jde pouze o nejlepší z možných řešení: „Kosovo je vřed na západním Balkánu, který nemá dobré řešení.“ Rozkolu s opozicí v této otázce tím ovšem nezabránil. Podařilo se mu však od chvíle, kdy s rozhodnutím veřejně vystoupil, rychle získat vládní většinu, ačkoli při prvním pokusu byli proti nejen ministři z KDU-ČSL, ale i většina z ODS a jedna ministryně ze Strany zelených (ze čtyř místopředsedů vlády dva).¹³

Během úspěšného taktizování kolem uznání Kosova český premiér zároveň demonstroval větší zasvěcenost do dění na Balkáně než v předcházejícím roce. I přesto, že se po většinu roku věnoval spíše domácím záležitostem, bylo zlepšení jeho orientace dobře patrné z tiskových konferencí¹⁴ či z rozhovoru pro noviny *Dnevni list* z BaH.¹⁵

Během roku 2008 se stíral rozdíl v aktivitě vlády jako celku a MZV. Díky MZV a Útvaru místopředsedy vlády pro evropské záležitosti Alexandra Vondry se vláda šířeji zabývala balkánskými záležitostmi: procesem vízové liberalizace se státy západního Balkánu, postupující integrací zemí západního Balkánu do EU a NATO, misi SBZP EU (EULEX) v Kosovu, stejně jako přípravou na předsednictví EU, v němž měl být západní Balkán jednou z tematických priorit.

Po zveřejnění hodnotících zpráv Evropské komise počátkem listopadu 2008 se ČR vyjádřila pro ukončení přístupových jednání s Chorvatskem nejlépe do konce roku 2009 a potvrdila jako českou prioritu v době předsednictví EU významný pokrok ve vízové liberalizaci se zeměmi západního Balkánu i v podávání přihlášek ke členství do EU.

Parlament

Ačkoli odpůrci uznání nezávislosti měli v Poslanecké sněmovně i v jejím Zahraničním výboru většinu, zdá se, že kromě odporu vůči nezávislosti Kosova byl pro ně hlavním problémem pocit, že ministr zahraničních věcí K. Schwarzenberg jedná nezávisle na jejich vůli. První ze čtyř usnesení ke Kosovu v roce 2008, v němž výbor kritizuje samostatný postup ministra a snaží se ho zavázat vůlí výboru, přijal výbor bezprostředně po lednové ministrově návštěvě Kosova. Když ministr vystoupil na schůzi Zahraničního výboru, konané krátce po vyhlášení nezávislosti, předseda výboru J. Hamáček několikrát upozorňoval na usnesení Zahraničního výboru a sněmovny, jímž parlament žádá ministra zahraničních věcí, aby si před možným jednáním vlády o pozici České republiky k uznání nezávislosti Kosova vyžádal stanovisko výboru.¹⁶ Poté, co se veřejnost dozvěděla, že ministr hodlá předložit vládě návrh na uznání Kosova, přijal Zahraniční výbor usnesení, v němž „se znepokojením“ konstatuje, že ministr zahraničních věcí předchází usnesení výboru a sněmovny nerespektoval.¹⁷

V den, kdy vláda o uznání rozhodla, informoval výbor politický ředitel MZV Martin Povejšil během schůze, že se vláda „možná na dnešním jednání ... k tomuto tématu vrátí“,¹⁸ tento přístup předsedu výboru Hamáčka rozhořčil. Po uznání se však výbor Kosovu v podstatě přestal věnovat a vrátil se k němu pouze v souvislosti s Peticí proti

nezákonnému uznání Kosova, za odvolání ministra K. Schwarzenberga, postoupenou mu Petičním výborem sněmovny,¹⁹ což využil k vyjádření nespokojenosti s ministrovým chováním vůči Zahraničnímu výboru ve věci uznání nezávislosti Kosova.²⁰

BALKÁNSKÝ ROZMĚR ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY: UDÁLOSTI A AGENDA

Evropská a transatlantická problematika ve vztahu k balkánskému rozměru české zahraniční politiky

Česká republika podpořila na summitu NATO v Bukurešti v dubnu 2008 vstup Albánie, Chorvatska a Makedonie do NATO a jako jedna ze tří zemí (kromě Slovinska a Turecka) vyjádřila odpor vůči rozhodnutí odmítnout přizvání Makedonie kvůli sporu o ústavní název země s Řeckem. ČR spolu s Bulharskem podporovala i zahájení rozhovorů o přistoupení k EU Makedonií. S přibližováním českého předsednictví EU se však blížila celounijní většině: místopředseda vlády A. Vondra otevřeně upozornil, že zahájení rozhovorů není možné bez dohody o názvu země s Řeckem.²¹ Spolu s předsedající zemí Francií však ČR uznala pokrok Makedonie v přípravě na liberalizaci vizového režimu s EU a liberalizaci podpořila.

Smluvní základna vztahu České republiky k balkánským zemím

Česká republika v průběhu roku ratifikovala dvě dohody o přidružení balkánských zemí a ES. Dohoda s Albánií byla podepsána již v červnu června 2006, ale vládou předložena parlamentu se značným odkladem pro spor o pozemek českého velvyslanectví v Albánii. Vláda tudíž využila momentální možnosti dodatečného nátlaku na albánskou stranu, která se rozhodla na podzim 2007 problém vyřešit kompenzací. Podle ministra K. Schwarzenberga byl tento problém drobným stínem na „jinak velmi dobré spolupráci“ s Albánií.²² ČR byla mezi posledními členskými státy EU, které dohodu schválily, nevybočila však nijak z předem předpokládané celkové doby ratifikace. Obdobná, obšírnější *Dohoda o stabilizaci a přidružení mezi Evropskými společenstvími a jejich členskými státy na jedné straně a Republikou Černá Hora na straně druhé*, podepsaná v října 2007, se na pořad ratifikace v ČR dostala záhy po jejím podpisu. V obou případech dohodu schválil rychleji Senát. Ani v jednom případě se proti ratifikaci nezvedl odpor a dohody byly schváleny v podstatě konsenzuálně. Parlament dále ratifikoval *Protokoly o přístupu Albánské republiky a Chorvatské republiky k Severoatlantické smlouvě*.

19. května byla v Praze podepsána *Dohoda mezi vládou České republiky a vládou Bulharské republiky o spolupráci v oblasti cestovního ruchu*, vstupující v platnost dnem podpisu a nahrazující již překonanou dohodu z roku 1972. Dohoda má podpořit vzájemné cestování, spolupráci odborníků, vzájemnou účast na výstavách, veletrzích a workshopech, zaměřených na oblast cestovního ruchu, a vést ke zvýšení atraktivitu ČR jako destinace pro bulharské turisty. Podpisem dohody se spolupráce v oblasti cestovního ruchu s Bulharskem dostala na nejvyšší úroveň ze všech balkán-

ských zemí (s Rumunskem, Řeckem a Srbskem jsou v platnosti dohody staršího typu, dohodu reagující na moderní potřeby, ale pouze na úrovni protokolu o spolupráci mezi příslušnými ministerstvy má ČR uzavřenu s Chorvatskem).

22. ledna bylo v Praze podepsáno *Ujednání mezi Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy České republiky a Ministerstvem vzdělávání, výzkumu a mládeže Rumunska o spolupráci v oblasti školství*, které vstoupilo v platnost 8. 9. 2008. Ujednání slouží k podpoře rozvoje a prohlubování vzájemné spolupráce v oblasti školství, zejména formou vzájemné výměny informací, literatury, výměnných pobytů akademických pracovníků a stipendií pro studenty. Kromě toho budou obě strany podporovat činnost lektorátu českého jazyka a literatury na Bukurešťské univerzitě, resp. lektorátu rumunského jazyka a literatury na Univerzitě Karlově v Praze, popř. otevření dalších lektorátů, a budou si poskytovat čtyři místa na letních kurzech jazyka a literatury. Rumunská strana bude i nadále podporovat vzdělávání české menšiny v Rumunsku v mateřském jazyce.

Z ostatních smluv byly podepsány: *Memorandum o porozumění a spolupráci mezi Ministerstvem zahraničních věcí České republiky a Ministerstvem zahraničních věcí Bosny a Hercegoviny*, *Dohoda o spolupráci v zemědělství mezi Ministerstvem zemědělství České republiky a Ministerstvem zemědělství, potravin a ochrany spotřebitelů Albánské republiky* a *Dohoda o spolupráci mezi Ministerstvem průmyslu a obchodu České republiky a Ministerstvem hospodářství, obchodu a energetiky Republiky Albánie*. Všechny vstoupily v platnost dnem svého podpisu a patří ke standardním smlouvám své kategorie.

V platnost vstoupily v roce 2008 následující dříve podepsané smlouvy: *Protokol mezi Ministerstvem obrany České republiky a Ministerstvem obrany Republiky Bulharsko o spolupráci v oblasti vojenské geografie*, *Smlouva mezi Českou republikou a Republikou Bulharsko o vzájemné ochraně a výměně utajovaných informací* a *Dohoda mezi vládou České republiky a vládou Rumunska o spolupráci v oblasti kultury, školství, vědy, mládeže a sportu*.

Senát schválil ratifikaci *Smlouvy o zamezení dvojího zdanění mezi Českou republikou a Bosnou a Hercegovinou*, *Protokol mezi vládou České republiky a vládou Rumunska o změně Dohody mezi vládou České republiky a vládou Rumunska o podpoře a vzájemné ochraně investic* a *Dohodu o účasti Bulharska a Rumunska v Evropském hospodářském prostoru*.

Ekonomická spolupráce

V průběhu roku 2008 dále rostla intenzita ekonomické spolupráce České republiky s Rumunskem a zejména s Bulharskem, hlavními ekonomickými partnery ČR na Balkáně, jak v úrovni obchodního obratu, tak v úrovni investic, a to nejrychleji ze všech balkánských států (tak jako v průměru za posledních 7 let). S Rumunskem realizovala ČR i v roce 2008, tak jako v letech minulých, s výrazným nárůstem největší obrot vzájemné obchodní výměny ze všech balkánských zemí (1905 milionů EUR).²³ Bulharsko zůstává na prvním místě v celkovém objemu realizovaných přímých investic z ČR (stav českých přímých netto investic 500 milionů EUR, v Rumunsku cca 420 milionů EUR).

Vysoký objem i rychlý růst charakterizují i obchodní výměnu ČR s Chorvatskem a Řeckem (objemem v roce 2008 zhruba srovnatelnou s Bulharskem), s odstupem následuje Srbsko, dále Bosna a Hercegovina, malý či velmi malý objem obchodní výměny zůstává příznačný pro vztahy s Makedonií, Černou Horou a zejména s Albánií a Kosovem. Úroveň realizovaných přímých českých investic v těchto zemích zůstal nízký i v roce 2008 (žádné investice nebyly dosud realizovány ani dohodnuty v Řecku, Černé Hoře a v Kosovu). Situace se v zásadě nijak neliší od uplynulých let. ČR stále vykazuje v obchodní výměně se všemi balkánskými státy výrazné saldo (trend snižování salda je patrný zvláště v případě Srbska). Celkový trend v počtu turistických návštěv z České republiky v balkánských zemích se nezměnil a pořadí nejoblíbenějších destinací zůstává Chorvatsko, Řecko, Bulharsko, Černá Hora.

Během roku 2008 stále nedošlo k realizaci investice ČEZ do dolu a tepelné elektrárny Gacko v Bosně a Hercegovině na základě smlouvy podepsané v květnu 2007. Investice do výstavby nové tepelné elektrárny Gacko II, modernizace stávající elektrárny Gacko I a rozšíření těžby uhlí v přilehlém dole by měla dosáhnout výše cca 1,4 miliardy EUR, což představuje dosud největší jednotlivou investici české firmy v zahraničí a současně dosud největší jednotlivou zahraniční investici v Bosně a Hercegovině. Realizace smlouvy byla zdržována právním sporem s menšinovými akcionáři, kteří napadli smlouvu uzavřenou mezi ČEZ, dolem a tepelnou elektrárnou Gacko a Republikou srbskou (RS) v Bosně a Hercegovině.²⁴ Na podzim 2008, kdy premiér RS navrhl parlamentu RS řešení ve formě dokapitalizace podniku od ČEZ, situaci znovu zkomplikovalo vyšetřování finančních machinací v RS, týkající se i privatizace dolu a elektrárny Gacko, bosensko-hercegovskou státní vyšetřovací službou (SIPA).²⁵ Dodatečnou komplikací byla iniciativa vlády Chorvatska směřující k prokázání třetího vlastnictví podniku, která nebyla do konce roku vyřešena.²⁶

ČEZ připojila k dosavadním balkánským akvizicím v Bulharsku, Rumunsku a Bosně a Hercegovině další, když v září 2008 zvítězila v tendru na privatizaci distribuční sítě státního energetického podniku s nabídkou 102 milionů EUR za sedmdesátšestiprocentní podíl. Jednání o prodeji bylo zahájeno v listopadu 2008. ČEZ hodlá investovat 420 milionů EUR na úhradu stávajících dluhů a do zlepšení technického vybavení. Tento krok může být důležitým signálem i pro další české investory a obchodníky. Rozsáhlé investice ČEZ provázely rozvoj ekonomických vztahů s ČR např. v Bulharsku, kde však ČEZ nyní vede s bulharským státem soudní spory ohledně regulace cen elektřiny (právě z toho se ČEZ hodlá v další expanzi na Balkán poučit).²⁷ ČEZ se v roce 2008 dále dostal i do užšího kola výběrového řízení na privatizaci tepelné elektrárny Obilić v Kosovu.²⁸ Během roku 2008 nicméně ČEZ přehodnotoval svou dosavadní strategii vstupu do privatizace státních energetických firem a přenosových soustav a vidí budoucí šance hlavně v investicích do nových zdrojů. S tím souvisí i projevený zájem o výstavbu nových elektráren právě v Srbsku a naopak ztráta zájmu o privatizaci tepelné elektrárny Pljevlja v Černé Hoře.²⁹

Na Balkáně stále citelně scházejí české investice v oblasti bankovníctví, což je zvláště patrné ve srovnání se dvěma státy obdobné velikosti, jako je ČR, které mají rovněž velký zájem o Balkán: Rakouskem a Řeckem.

Velice aktivní byla během roku Česko-albánská smíšená obchodní komora, založená v létě 2007 a vedená bývalým velvyslancem ČR v Albánii Miroslavem Šindelářem. Ten se zúčastnil dubnové návštěvy premiéra Topolánka v Albánii, následně komora jednala s Uníí obchodních a průmyslových komor Albánie, přičemž byla albánskou stranou předložena jasná koncepce asistence, mj. pro české zájemce o nájem/nákup pozemků na pobřeží a dlouhodobý nájem zemědělské půdy. Komora se tak zařadila po bok dosavadních aktivních sdružení: Česko-řecké asociace podnikatelů, Česko-řecké obchodní komory a Sdružení podnikatelů pro kontakt s Jugoslávií. Ve druhé polovině roku 2008 započala Česko-albánská smíšená obchodní komora rovněž iniciativy, týkající se ekonomických vztahů ČR s Kosovem.³⁰ V srpnu 2008 byla zaregistrována i Česko-kosovská obchodní komora, Česko-bosenská obchodní komora a v září 2008 rovněž Česko-chorvatská obchodní komora. Existence takovýchto sdružení nemusí obchodní bilanci s příslušnými zeměmi ovlivnit, jak ukazuje případ Sdružení podnikatelů pro kontakt s Jugoslávií (navzdory živé aktivitě sdružení zůstává potenciál vztahů se Srbskem i s Černou Horou nenaplněn) i paradoxní zánik Česko-bulharské obchodní komory založené roku 1999, přičemž ekonomické vztahy mezi ČR a Bulharskem se rychle rozvíjejí.

Ekonomické vztahy mezi Českou republikou a některými balkánskými státy může značně ovlivnit dobudování sítě českého zastoupení na Balkáně. V únoru 2008 byla zahájena činnost Obchodně-ekonomické kanceláře pro zastupování českých obchodních zájmů v Černé Hoře, která byla od svého osamostatnění v roce 2006 ve stínu zájmu českých subjektů, jejímž vedoucím se stal podnikatel Izudin Gušmirović s úzkým vztahem k ČR. Otevření kanceláře signalizuje snahu uzavřít poslední mezeru v diplomatickém pokrytí Balkánu, ovšem úměrně geopolitickému významu Černé Hory pro ČR. Styčný úřad ČR v Kosovu byl v červenci 2008 povýšen na velvyslanectví, v jehož čele stojí jako chargé d'affaires zkušená bývalá velvyslankyně ČR u prozatímní koaliční správy v Iráku Janina Hřebíčková. Podle jejích slov se úřadu podařilo během roku 2008 zprostředkovat kontrakty v celkové výši výrazně převyšující stavy obvyklé z minulých let.³¹ Svůj význam bude mít pro vztahy s Makedonií i Kosovem nepochybně otevření konzulárního oddělení velvyslanectví v Makedonii v srpnu 2008, stejně jako otevření makedonského velvyslanectví v Praze (velvyslanec Makedonie Igor Ilievski odevzdal akreditační listiny prezidentu Klausovi v prosinci).

Za největší potenciální ohrožení ekonomických zájmů ČR na Balkáně bylo považováno uznání Kosova Českou republikou. O ochlazení sympatií srbské podnikatelské sféry po českém uznání Kosova hovořil ředitel kanceláře CzechTrade v Bělehradě Pavel Svoboda, současně však tvrdil, že srbsí podnikatelé postupují pragmaticky. Podobně vystupovala i ředitelka Sekce vnějších vztahů Svazu průmyslu a dopravy Dagmar Kuchtová, ač připustila možnost negativní reakce v případech státních zakázek, a rovněž Karel Šindelář, předseda Sdružení podnikatelů pro kontakt s Jugoslávií. Podle něho opatrnou vyčkávací pozici zaujaly hlavně české subjekty. Také P. Svoboda charakterizoval přístup českých subjektů jako příliš opatrný.³² Z české strany možná zapůsobila obava, že Srbsko na uznání Kosova zareaguje ekonomickými sankcemi,³³ což pak popřel srbský premiér při setkání s českým prezidentem v listopadu

2008. I díky zvýšené opatrnosti z české strany tak byl v roce 2008 zachován trend z předcházejícího roku, kdy dovoz ze Srbska rostl výrazně rychleji než český vývoz, navzdory seminářům o podnikatelských příležitostech v Srbsku za účasti srbských i českých představitelů, pořádaným v červnu 2008 v Olomouci a v Praze, i podobným akcím v předchozím roce, poznamenaném nejistotou z proevropského směřování Srbska. Zpomalení v rozvoji ekonomických vztahů se Srbskem během roku 2008 je tedy možné připsat spíše opatrnosti českých podnikatelských subjektů.

Rozvojová a transformační pomoc

Vzhledem k vysokému potenciálu západního Balkánu pro rozvoj vzájemných vztahů, stejně jako kvůli důrazu na urychlení hospodářské a sociální transformace zemí bývalé Jugoslávie v souvislosti s perspektivou evropské integrace dostalo v projektech programové spolupráce v zahraniční rozvojové pomoci ČR i v roce 2008 ve střednědobé perspektivě nejvyšší prioritu Srbsko a v menší míře Bosna a Hercegovina. Tyto priority se stejně jako v předchozích letech i v roce 2008 odrazily v jen mírně změněných podílech prostředků vyčleněných na tyto země (21 procent na Srbsko oproti 24 procentům z předcházejícího roku, 18 procent na Bosnu a Hercegovinu oproti 17 procentům z předcházejícího roku; mezi oběma balkánskými státy se nachází Mongolsko s 20 procenty vyčleněných prostředků v roce 2008).³⁴ Kromě toho byly v roce 2008 realizovány i dva projekty v Albánii a po jednom v Makedonii a Černé Hoře.

V oblasti transformační spolupráce byl v roce 2008 schválen k realizaci pouze jeden projekt zaměřený výhradně na Balkán: projekt Podpora rozvoje a životaschopnosti srbských NNO (schválena doba realizace květen 2008–prosinec 2009), předložený Nadací Via. Dva projekty předložené Transitions Online: Kvalitnější zpravodajství o evropské integraci a reformě (schválená doba realizace: březen 2008–únor 2009) a Škola práva pro žurnalisty a škola žurnalistiky pro soudce (schválená doba realizace březen 2008–září 2009) byly zaměřeny kromě východoevropských zemí rovněž na Srbsko a Bosnu a Hercegovinu.³⁵ Struktura transformační pomoci v roce 2008 je dána kvalitou podaných projektů, nikoli pevně nastavenými politickými prioritami ČZP.

Osamostatněním Kosova nedošlo jako v případě Černé Hory v roce 2006 k jeho vyškrtnutí ze seznamu prioritních příjemců transformační pomoci.

Kulturní spolupráce

Zahraniční odbor ministerstva kultury se v roce 2008 plně soustředil na státy EU, v zahraničních kulturních vztazích mají z balkánského prostoru tudíž oficiální podporu pouze vztahy s Bulharskem, Rumunskem a Řeckem. V grantovém řízení podpořilo ministerstvo v roce 2008 celkem sedm projektů oproti čtyřem v roce předcházejícím; vyčleněno na ně ovšem bylo dohromady něco přes půl milionu Kč, tedy zhruba tolik jako v roce 2007 (cca 3 procenta jako v roce 2007). Akce směřovaly do Rumunska, Bulharska, Bosny a Hercegoviny a nově rovněž do Albánie, kde se český divadelní soubor poprvé – a navzdory tísnivým finančním podmínkám velmi úspěšně – účastnil mezinárodního divadelního festivalu v Butrintu, navíc jako jediný soubor ročníku, který nepřijel z regionu. O podpoře projektů směřujících na Balkán platí totéž

co v předcházejícím roce: spíše než o výraz oficiální kulturní politiky jde o nezájem českých subjektů o balkánský region.

Tak jako v předcházejícím roce byla velmi aktivní Česká centra v Bulharsku a Rumunsku, pořádající několik kulturních akcí z různých oblastí v jednom měsíci, stejně jako česká velvyslanectví v Bosně a Hercegovině, Chorvatsku a Srbsku; česká kulturní aktivita ožila i v Albánii. Za zmínku kromě jiného stojí únorová premiéra historicky prvního česko-albánského koprodukčního filmu *Smutek paní Šnajderové* režiséra a absolventa pražské FAMU Pira Milkaniho s mezinárodním hereckým obsazením. Film *Obsluhoval jsem anglického krále* českého režiséra Jiřího Menzela byl v srpnu vyhlášen nejlepším snímkem úvodního ročníku mezinárodního filmového festivalu v albánském Durrësu.

Program imigrace a krajané

Do programu řízené imigrace (výběr kvalifikovaných zahraničních pracovníků) byly po ukončení pilotní fáze od října 2008 zařazeny všechny balkánské země stojící mimo EU, kromě Kosova. Ke 3. 11. 2008 bylo přijato 54 občanů Srbska a Černé Hory (20 v roce 2007), 32 občanů Makedonie (7), 20 občanů Bosny a Hercegoviny (6), 14 občanů Chorvatska (8). To, že navzdory celkovému oživení zájmu pocházela více než polovina zařazených balkánských zájemců z Bulharska, v jehož případě bylo vzhledem ke vstupu země do EU zařazení do programu ukončeno,³⁶ zůstává svědectvím o renomé, které ČR v Bulharsku má.

Podpora krajanským komunitám na Balkáně pokračovala v nezměněné podobě oproti předchozím letům podle příslušného *Usnesení vlády ČR ze dne 14. prosince 2005 č. 1622 o programu podpory českého kulturního dědictví v zahraničí na léta 2006 až 2010*. V jeho rámci probíhá údržba krajanských zařízení v Chorvatsku, Rumunsku a Srbsku. Česká republika hradí náklady na vyslání dvou učitelů českého jazyka do Chorvatska a tří do Rumunska (z toho dva s výjezdy do Srbska).

BALKÁNSKÝ ROZMĚR ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY: IDENTIFIKACE A CHARAKTERISTIKA KLÍČOVÝCH AKTÉRŮ

Ministerstvo zahraničních věcí ČR

Organizační struktura MZV ČR doznala mírných úprav, dosavadní ředitel Sekce multilaterálně-bezpečnostní M. Povejšil se stal politickým ředitelem MZV. Jemu byli podřízeni vrchní ředitelé ostatních sekcí, z nichž v Sekci evropských zemí (dřívější teritoriální Sekce I) vystřídal ve vedoucí funkci Hanu Hubáčkovou dosavadní velvyslanec v Chorvatsku Petr Buriánek. Oba jmenovaní spolu s ředitelem Odboru jižní a jihovýchodní Evropy Tomášem Szunyogem, ředitelem Odboru společné zahraniční a bezpečnostní politiky EU MZV Václavem Bálkem a 1. náměstkem ministra Tomášem Pojarem spoluvytvářeli balkánskou politiku MZV.

MZV ČR pokračovalo v roce 2008 v zaběhlé agendě podpory přípravy zemí západního Balkánu na členství v EU. Česká republika se angažovala v Regionálním partnerství v problematice transformace, např. formou semináře o standardizaci a metrologii,

pravidelně konzultovala o situaci na Balkáně s dalšími členy Regionálního partnerství, podporovala Regionální radu spolupráce. Velký význam v balkánské agendě si získal proces vízové liberalizace mezi EU a státy západního Balkánu i otázka jednotné energetické strategie EU v souvislosti se západním Balkánem.

Ministr zahraničních věcí ČR K. Schwarzenberg navštívil 14. ledna Kosovo, přičemž jednal s nejvyššími představiteli kosovské samosprávy a mise UNMIK. Tato návštěva byla v kontextu ČZP, která představitele kosovských orgánů dosud v podstatě pomíjela, průlomová a byla svědectvím pozornosti, kterou ministr začal věnovat Kosovu po skončení neúspěšných rozhovorů mezi Prištinou a Bělehradem na sklonku roku 2007.

Ministr Schwarzenberg se setkal s většinou svých balkánských protějšků v roce 2007, pokračoval však v jednáních i v roce 2008. 22. srpna přijal ministra zahraničních věcí Kosova Skëndera Hyseniho, což bylo první přijetí člena kosovské vlády členem vlády ČR. Mezi hlavní témata jednání patřila kromě bilaterálních otázek také navázání diplomatických styků a otevření Zastupitelského úřadu České republiky v Prištině, vznik nových kosovských institucí v rámci tvorby státního aparátu po vstupu Ústavy Kosova v platnost, vztah Kosova k EU a regionální spolupráce. Stejně tak se ministr setkal se svým srbským protějškem Vukem Jeremićem (14. listopadu v Praze), s nímž bilaterální setkání v předcházejícím roce nekonalo. I přes neshody ohledně Kosova se vzájemně ujistili o přátelských vztazích. Ministr Schwarzenberg se dále, stejně jako v předcházejícím roce, setkal s resortními kolegy: se Svenem Alkalajem z Bosny a Hercegoviny (21. října v Praze), s Gordanem Jandrokovićem z Chorvatska (13. listopadu v Praze) a s Milanem Ročenem z Černé Hory (25. listopadu v Praze). Tématem všech setkání byla integrace těchto zemí do EU a české předsednictví Rady EU. Ministr Schwarzenberg kromě toho vykonal návštěvu Albánie (30.–31. října), kde se poprvé od chvíle, kdy se ujal úřadu, setkal na bilaterální úrovni se svým albánským protějškem. Dohromady tato setkání svědčí o pozornosti, kterou MZV věnovalo západnímu Balkánu, a to zejména v souvislosti s blížícím se předsednictvím ČR v Radě EU.

Vláda a ostatní resorty

Nejdůležitějším bodem, spjatým s Balkánem v činnosti české vlády v roce 2008, bylo uznání Kosova a souhlas s navázáním diplomatických styků s ním dne 21. 5. 2008 na návrh ministra zahraničních věcí.³⁷ Ten argumentoval tím, že uznání nezávislosti Kosova posílí celkovou stabilitu v oblasti, umožní realistické východisko z neudržitelného provizoria a nasměruje úsilí zemí regionu západního Balkánu k výzvam souvisejícím s budoucím členstvím v evropských a euroatlantických institucích.

Premiér M. Topolánek navštívil ve dnech 11.–12. dubna Řecko, kde mj. hovořil o západním Balkánu, a 18. dubna Albánii. V Praze přijal 12. ledna chorvatského premiéra Ivo Sanadera a 22. ledna rumunského premiéra Čalina Popescu-Tăriceanu. Z členů vlády navštívil Rumunsko ministr a předseda Legislativní rady vlády Cyril Svoboda (duben 2008), ČR navštívil albánský ministr zemědělství Jemin Gjani (březen 2008) a ministryně pro evropské otázky Bulharska Gergana Grančarova. Z vládních resortů věnoval velkou pozornost západnímu Balkánu v kontextu příprav na před-

sednictví Rady EU pochopitelně ÚMPEZ A. Vondry. Útvar od zveřejnění prvního návrhu priorit českého předsednictví v říjnu 2007 průběžně zpracovával představy v rámci problematiky institucionálního uspořádání EU, rozšiřování EU a evropské bezpečnostní a obranné politiky, konkrétně v souvislosti s Chorvatskem, Makedonií, Srbskem, Kosovem a Bosnou a Hercegovinou.³⁸ Úřad vlády angažoval jako poradce vlády pro Balkán zkušeného rakouského politika a odborníka na jihovýchodní Evropu Erharda Buseka. Místopředseda vlády Vondra přijal 4. listopadu makedonského místopředsedu vlády pro integraci do EU Ivicu Bocevského.

Prizvání Albánie, Chorvatska i Makedonie do NATO i intenzifikaci spolupráce mezi NATO a Černou Horou a Bosnou a Hercegovinou přivítali premiér M. Topolánek, ministr zahraničních věcí K. Schwarzenberg i ministryně obrany Vlasta Parkanová.

Resort obrany a Armáda ČR zvýšily v roce 2008 svou aktivitu v Kosovu: ještě před samotným, tehdy ovšem již očekávaným, vyhlášením nezávislosti Kosova navštívila 14. ledna česko-slovenskou základnu sil KFOR Šajkovac ministryně obrany ČR V. Parkanová. Mezi lednem a červnem se příslušníci českého kontingentu v rámci mnohonárodního uskupení Střed KFOR zúčastnili několika cvičení zaměřených na zvládnání davu. Bezprostředně po vyhlášení nezávislosti Kosova, 21. a 25. 2. 2008, zasahovali čeští vojáci dvakrát na hraničních přechodech mezi vlastním Srbskem a Kosovem. 6. září byla v souvislosti s předpokládaným předáváním úkolů mezi misí OSN UNMIK a misí EU EULEX aktivována česká záložní mechanizovaná rota, která v Kosovu působila až do 15. října.

Ukončením účasti Armády ČR v mezinárodní operaci EUFOR 26. června skončilo zapojení českých vojáků do mírových operací v Bosně a Hercegovině, jež trvalo od roku 1996.

Resort obrany se kromě toho ve zvýšené míře věnoval bilaterálním kontaktům z Balkánu. ČR navštívili náčelník Generálního štábu ozbrojených sil Albánie Luan Hoxha (březen 2008) a náčelník Generálního štábu rumunských ozbrojených sil admirál Gheorghe Marin (září 2008). Náčelník Generálního štábu Armády ČR Vlastimil Pícek navštívil v září Řecko. V kontextu aktuální situace byla významná dubnová návštěva delegace Ministerstva obrany Srbska, vedené státním tajemníkem Dušanem Spasojevičem, s nímž první náměstek ministryně obrany Martin Barták diskutoval o Kosovu a zkušenostech z reformy Armády České republiky. D. Spasojevič při té příležitosti oznámil, že Srbsko zřídí na velvyslanectví v Praze funkci vojenského a leteckého přidělence.

Prezident republiky

Prezident Klaus navštívil ve dnech 3.–4. listopadu Srbsko jako reciproční odpověď na návštěvu srbského prezidenta Borise Tadiće v předcházejícím roce. Obsáhlost jeho návštěvy demonstrovala důležitost, jakou vztahům se Srbskem prezident Klaus přikládá: kromě prezidenta Tadiće, premiéra Mirka Cvetkoviće, předsedkyně parlamentu Slavici Đukić-Dejanović se setkal rovněž s ministrem zahraničních věcí Vukem Jeremićem, ministrem hospodářství a regionálního rozvoje Mladanem Dinkićem, ministrem obchodu a služeb Slobodanem Milosavljevićem, guvernérem Národní banky

Srbska Radovanem Jelašićem, předsedou autonomní vlády Vojvodiny Bojanem Pajićem a starostou Bělehradu Draganem Đilasem.

Prezident rovněž navštívil ve dnech 9.–11. prosince Bulharsko a Rumunsko. 15. dubna se v Praze sešel se svým protějškem, členem prezidia Bosny a Hercegoviny Željkiem Komšićem.

Prizvání Albánie a Chorvatska do NATO prezident ratifikoval bezprostředně po Parlamentu ČR.

Parlament ČR

Aktivita parlamentu ve vztahu k Balkánu nevybočovala z běžného obrazu posledních let. Předseda Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR M. Vlček navštívil 5.–8. října Rumunsko a Bulharsko. Předseda Senátu Parlamentu ČR Přemysl Sobotka navštívil 6.–7. 10. 2008 Albánii. ČR navštívil předseda bulharského parlamentu Georgi Pirinski (22.–24. května), který zde pobýval znovu při příležitosti Středoevropského summitu parlamentů v Praze (26.–27. září), spolu s předsedou Poslanecké sněmovny rumunského parlamentu Bogdanem Olteanu a místopředsedou Senátu rumunského parlamentu Corneliem Pascu. Předseda senátu P. Sobotka přijal velvyslance Albánie, Chorvatska, Řecka a chargé d'affaires Rumunska.

Samostatná delegace senátorů z Výboru pro hospodářství, zemědělství a dopravu navštívila Albánii, delegace Výboru pro záležitosti Evropské unie Bulharsko a Chorvatsko, delegace Stálé komise Senátu pro krajany žijící v zahraničí navštívila české komunity v Chorvatsku. Chorvatsko navštívila rovněž delegace Výboru pro evropské záležitosti Poslanecké sněmovny, delegace Ústavně právního výboru a Výboru pro vědu, vzdělání, kulturu, mládež a tělovýchovu Poslanecké sněmovny navštívily Řecko, delegace Výboru pro sociální politiku Bulharsko, Výboru pro životní prostředí Srbsko a Černou Horu. Oproti roku 2007 byl rozsah balkánských cest skromnější, což je však pochopitelné vzhledem k frekvenci těchto cest v roce 2007 (na něž v roce 2008 navazoval poměrně velký počet recipročních přijetí zahraničních delegací; to platí i pro Zahraniční výbor Poslanecké sněmovny, který na Balkán v roce 2008 nevypravil žádnou delegaci).

Zahraniční výbor Poslanecké sněmovny přijal čtyři usnesení týkající se Balkánu, všechny ke Kosovu. V usnesení č. 94 z 16. ledna, přijatém bezprostředně po návštěvě ministra Schwarzenberga, výbor konstatuje, že nebyl informován o pozici ČR o možné nezávislosti Kosova tak, jak ji vyjádřil ministr pro tisk v souvislosti s návštěvou, a žádá ministra, aby si před případným jednáním vlády o nezávislosti Kosova vyžádal stanovisko Zahraničního výboru.³⁹ Na následující schůzi 31. ledna výbor přijal usnesení č. 107,⁴⁰ jež následně Poslanecká sněmovna na schůzi 6. února přijala jako své usnesení č. 643. Vyjadřuje v něm přesvědčení, že při jednáních o budoucím statusu Kosova nebyly vyčerpány všechny možnosti, že toto řešení musí být v souladu s mezinárodním právem (vycházet z rezoluce Rady bezpečnosti OSN č. 1244 /1999/ a ze Závěrečného aktu KBSE), a žádá vládu, aby využila všech svých možností, aby ČR přispěla k řešení budoucího statusu Kosova ve smyslu tohoto usnesení.⁴¹ Poté, co se veřejnost dozvěděla, že ministr hodlá předložit vládě návrh na uznání Kosova, přijal Zahraniční výbor 2. dubna usnesení č. 114, v němž „se znepokojením“ konsta-

tuje, že ministr zahraničních věcí jeho usnesení č. 94 ani sněmovní usnesení č. 643 nerespektoval.⁴²

Uznání se však nestalo prvkem konfrontace mezi vládou a sněmovnou; Zahraniční výbor se až do českého uznání věnoval Kosovu pravidelně (na pěti schůzích ze sedmi mezi lednem a květnem 2008), poté se však výbor měsíc po uznání zkratkovitě ke Kosovu vrátil už jen v souvislosti s Peticí proti nezákonnému uznání Kosova, za odvolání ministra Karla Schwarzenberga:⁴³ usnesením č. 136 z 24. června výbor bere petici na vědomí a vyjadřuje při té příležitosti svou nespokojenost s chováním ministra Schwarzenberga vůči Zahraničnímu výboru ve věci uznání nezávislosti Kosova.⁴⁴ Sněmovna v červnu dvakrát ukončila schůzi kvůli konfliktům mezi vládou a opozicí, na pořad jednání sněmovny se Kosovo po uznání vládou ČR nedostalo ani v období částečného uklidnění situace mezi červnem a listopadem, kdy byla schůze opět předčasně ukončena. Dokonce i při tak vypjaté konfrontaci mezi vládou a opozicí, jako bylo jednání o vyslovení nedůvěry vládě na 40. schůzi sněmovny 22. října, bylo uznání zmíněno jen poslanci za KSČM Kateřinou Konečnou⁴⁵ a Miroslavem Grebeníčkem⁴⁶ okrajově v jejich proslovech.

Kraje a města

Jihomoravský kraj pokračoval v roce 2008 v intenzivní spolupráci se srbským regionem Šumadija a Olomoucký kraj s o něco menší intenzitou ve spolupráci s autonomní oblastí Vojvodina. V rámci spolupráce se Zadarskou županijí v Chorvatsku zorganizoval ve dnech 14.–16. dubna Jihomoravský kraj v Zadaru ukázkovou prezentaci Dny Jihomoravského kraje, v jejichž rámci se uskutečnila řada obchodních jednání, prezentace Veletrhů Brno v hospodářské komoře, představení Jihomoravského kraje, předání finančního daru zadarské nemocnici v hodnotě 2 milionů Kč a byla projednána spolupráce univerzit a letišť. Plzeňský kraj navázal oficiální spolupráci s rumunským krajem Caraș-Severin, v níž žije česká menšina. Při té příležitosti se univerzity v Plzni a v krajském městě Reșita dohodly na spolupráci a výměně studentů. O spolupráci s regiony v České republice projevíly zájem albánský region Elbasan a Shkodra, albánský velvyslanec Qazim Tepshi jednal o možné spolupráci v Královéhradeckém kraji.

Z českých krajských měst udržují oficiální partnerské vztahy Hradec Králové s chorvatskou Kaštelou, Olomouc se srbskou Suboticou, Pardubice s bulharským Pernikem (bez partnerské smlouvy) a Praha s Athénami (bez partnerské smlouvy, městská část Praha 7 udržuje smluvní spolupráci s obvodem Novi Beograd srbského hlavního města). Mezi ostatními městy jednoznačně převládají jako partneři z Balkánu města chorvatská; město Vsetín uzavřelo v září 2008 partnerskou smlouvu s chorvatským městem Vrgorac. Malým průlomem bylo navázání spolupráce Pardubic s kosovským městem Gjakovë v červenci 2008 nedlouho po českém uznání Kosova. Největší počet i podíl partnerů z Balkánu mezi českými městy má Valašské Meziříčí: černoohorskou Budvu, bulharské Sevljevo a srbský Čačak (z celkem pěti partnerských měst). Spolupráce se Sevljevem v září získala novou dimenzi založením Klubu přátel Sevljeva a Bulharska za účasti starosty Sevljeva, poslanců-členů Meziparlamentní skupiny ČR–Bulharsko a politického rady velvyslanectví Bulharské republiky.

BALKÁNSKÁ DIMENZE ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY V POLITICKÉM, VEŘEJNÉM A MEDIÁLNÍM PROSTORU

Veřejný prostor

Jediným výraznějším projevem veřejnosti ve vztahu k Balkánu byla Petice proti nezákonnému uznání Kosova, za odvolání ministra K. Schwarzenberga, sestavená petičním výborem ve složení Rajko Doleček (předseda Nadačního fondu přátel Srbů a Černohorců), Ognjan Tuleškov a Jaromír Zelníček, předaná parlamentu 24. května v reakci na uznání Kosova vládou ČR.⁴⁷ Tento petiční výbor se obrátil již 11. ledna na premiéra Topolánka Peticí na obranu mezinárodní morálky, norem mezinárodního práva, zvláště Charty OSN a rezolucí Rady bezpečnosti OSN, v níž žádá premiéra o odpověď na řadu emotivně formulovaných otázek: zda ČR uznává principy mezinárodního práva, „jsme poučeni dějinami?“ Jménem vlády petičnímu výboru odpověděl ministr K. Schwarzenberg.⁴⁸ Petice za jeho odvolání neměla žádný faktický politický vliv.

Informování o Balkáně

V mediální sféře nedošlo během roku 2008 oproti roku 2007 k výrazným posunům. Širší veřejný důsledek měla diskuse o uvedení dokumentárního filmu *Uloupené Kosovo* režiséra Václava Dvořáka, věnovaného kosovským Srbům, který vznikl ve spolupráci s Českou televizí. Měl být původně odvysílán na podzim 2007, termín byl však dvakrát odložen a vedení ČT dokument odvysílat předběžně odmítlo jako nevyvážený. Premiéra se proto nakonec konala 18. dubna v projekční síni pražského Domu národnostních menšin, film byl poté veřejně přístupný prostřednictvím internetové sítě YouTube. Ve veřejné diskusi mnozí dokument označili za první polistopadový trezorový film,⁴⁹ což se zřejmě podílelo na změně stanoviska České televize, která jej nakonec odvysílala v rámci komponovaného večera s následnou diskusí 27. července.

V únoru 2008 vydalo Nakladatelství Lidové noviny v edici Dějiny států *Dějiny Albánie* od zesnulého renomovaného albanisty Pavla Hradečného.⁵⁰ Kniha podobně jako dříve vydané *Dějiny Srbska*, jež se věnovaly dějinám srbského Kosova, popisuje i albánský aspekt dějin Kosova, takže lze říci, že pokrytí Balkánu v nejrenomovanější české edici věnované dějinám států je víceméně uzavřeno.

Centrum pro výzkum veřejného mínění pohotově zareagovalo na uznání Kosova průzkumy „Česká veřejnost o Kosovu“ (3. dubna)⁵¹ a „Občané o uznání Kosova vládou ČR“ (25. července).⁵²

Na české akademické půdě vystoupili zahraniční politici: Vysokou školu mezinárodních a veřejných vztahů (VŠVMV), jejíž rektorkou je bývalá velvyslankyně ČR v Srbsku, Černé Hoře a Makedonii Judita Štouračová, navštívil 3. listopadu makedonský místopředseda vlády pro integraci do EU Ivica Bocevski, jenž se zde účastnil kulatého stolu „Výzvy Makedonie na cestě do Evropské unie“, který uspořádalo Informační středisko pro spolupráci se Srbskem, Černou Horou, Bosnou a Hercegovinou při VŠMVV a Rada pro mezinárodní vztahy.⁵³ 13. listopadu vystoupil na půdě Fakulty humanitních studií Univerzity Karlovy v Praze na vlastní žádost srbský ministr zahraničních věcí V. Jeremić.⁵⁴

Česká odborná publikační činnost o Balkánu zůstává ve vztahu k ČZP zanedbatelným faktorem: je adresována do značné míry uzavřenému okruhu čtenářů a zaměřena převážně na historická a jazykovědná témata. Pokud se věnuje vzájemným vztahům, téměř se vyhýbá současnosti. Schází především systematické podchycení ekonomické dimenze vztahů s Balkánem. Výjimkou bylo v roce 2008 především díky aktivitám Česko-albánské smíšené obchodní komory Kosovo. Komora na základě své expertní mise vydala komplexní odbornou zprávu *Kosovo – perspektivní trh pro české firmy*, zakončenou doporučeními pro ČZP.⁵⁵ Ve spolupráci se Svazem průmyslu a dopravy ČR a MZV ČR uspořádala komora v červnu a prosinci na téma ekonomických vztahů s Kosova dva kulaté stoly. Na aktuální balkánská témata vznikají i poměrně kvalitní studentské práce, nejsou však dále využívány a není ani snaha autory cíleně zapojit do procesu interakce mezi zahraniční politikou a akademickou sférou.⁵⁶

ZÁVĚR

Česká balkánská politika v roce 2008 stavěla s výjimkou Kosova na poměrně bezpečných a stabilních základech. Zahraniční služba pod vedením ministra K. Schwarzenberga fungovala velmi dobře a prokázala, že dokáže pružně reagovat na vývoj událostí. Na solidní úrovni fungují všechna velvyslanectví, kanceláře CzechTrade i Česká centra v regionu. Rozvoj diplomatické sítě přispěl k tomu, aby se k ohnisku zájmu české politiky mohly začít blížit i Černá Hora, Makedonie a Kosovo, dosud stojící na okraji. Množství kontaktů s ČR se zvýšilo i v případě Albánie, rovněž dosud stojící v pozadí. Během roku 2008 se začal rýsovat vcelku vyvážený přístup ČZP k regionu jako celku na více úrovních. Ke zkvalitnění ČZP napomohly i důležité impulzy, které přicházely z EU: proces vízové liberalizace se státy západního Balkánu, jednání o společné energetické politice, postupující integrace států západního Balkánu do EU a NATO, mise EU – EULEX v Kosovu, stejně jako přípravy na předsednictví EU. Vláda byla v roce 2008 aktivnější než v roce předchozím a rozdíl v aktivitě MZV a vlády jako celku se rozhodně výrazně snížil; vláda dokázala postojům MZV poskytovat politickou záštitu. V tomto směru byla kosovská otázka velkým testem a zároveň dobrým cvičením.

Bohužel, na politické scéně si největší odezvu získala právě (a jen) otázka Kosova, která rozdělila jak politickou scénu, tak politickou sféru a zahraniční službu a rovněž vládu a prezidenta. Rovněž v parlamentu, resp. Poslanecké sněmovně, dokázal vyburcovat debatu o Balkáně prakticky jen tento problém. Druhou stranou téže mince je vztah k Srbsku, který je bez výjimky kladný a který navzájem spojuje vládu s opozicí i vrcholné představitelé státu. Podpora Srbsku je zřejmá napříč politickým spektrem. Ani takto konsenzuální přístup se však dosud nepromítl do podstatného zvýšení ekonomických vztahů se Srbskem. Nezbývá než opakovat, že pokud by vztahy k balkánským zemím měly nabýt na intenzitě, je nezbytné větší angažování politiků.⁵⁷ Politická podpora vztahů s balkánskými zeměmi zůstává výrazně uzavřena ve zdech politických institucích – dokud ji politici nepřenesou v dostatečné míře do veřejné sféry, praktický dopad zůstane omezený. Mimo MZV a Úřad vlády ČR stále převládá spíše

emotivní pojmání vztahu k balkánským zemím a přetrvává i poměrně nízká zasvěcenost do vnitřních záležitostí balkánských zemí, což možná souvisí i s úrovní a zaměřením odborné produkce. Je možné, že prostřednictvím evropské agendy se bude situace v tomto směru zlepšovat, rok 2008 však podstatnější posun nepřinesl.

Poznámky

- 1 Podepsal i nezařazený poslanec Petr Wolf, zvolený za ČSSD, senátorka za ČSSD Božena Sekaninová a europoslanec za KSČM Miroslav Ransdorf.
- 2 On-line (www.hamacek.cz/zahranicni-politika/), (blog.aktualne.centrum.cz/blogy/lubomir-zaoralek.php?query=kosovo&amount=0&blogid=14, cit. 30. 11. 2008).
- 3 On-line (www.novinky.cz/clanek/140445-vlada-rozhodla-ze-uzna-kosovo.html, cit. 30. 11. 2008).
- 4 On-line: (www.novinky.cz/clanek/140445-vlada-rozhodla-ze-uzna-kosovo.html, cit. 30. 11. 2008).
- 5 On-line: (www.lidovky.cz/cesi-brzy-uznaji-kosovo-0w2-/ln_domov.asp?c=A080322_095210_ln_domov_svo, cit. 30. 11. 2008).
- 6 On-line: (zahranici.zeleni.cz/8600/clanek/stanovisko-k-vyhlaseni-nezavislosti-kosova/, cit. 30. 11. 2008).
- 7 On-line: (www.novinky.cz/clanek/140445-vlada-rozhodla-ze-uzna-kosovo.html, cit. 30. 11. 2008).
- 8 On-line: (www.ceskatelevize.cz/ivysilani/208411000370402-udalosti-komentare/, cit. 30. 11. 2008).
- 9 On-line: (www.hrad.cz/cms/cz/prezident_cr/klaus_projevy/5348.shtml, cit. 30. 11. 2008).
- 10 On-line: (www.hrad.cz/cms/cz/prezident_cr/klaus_projevy/5424.shtml, cit. 30. 11. 2008).
- 11 On-line: (www.hrad.cz/cms/cz/prezident_cr/klaus_projevy/5441.shtml, cit. 30. 11. 2008).
- 12 On-line: (www.hrad.cz/cms/cz/prezident_cr/klaus_projevy/5707.shtml, cit. 30. 11. 2008).
- 13 On-line: (www.euroskop.cz/38/8851/clanek/uznani-kosova-se-zatim-odklada/, cit. 30. 11. 2008), (domaci.ihned.cz/c1-23659150-topolaneck-musime-uznat-kosovo-hned, cit. 30. 11. 2008), (www.novinky.cz/clanek/140445-vlada-rozhodla-ze-uzna-kosovo.html, cit. 30. 11. 2008). Pro byli ministři zahraničních věcí a pro evropské záležitosti Schwarzenberg a Vondra, proti, mj., ministři vnitra a financí Langer a Kalousek a ministryně obrany a pro lidská práva a menšiny Parkanová a Stehlíková. On-line: (domaci.ihned.cz/c1-23659150-topolaneck-musime-uznat-kosovo-hned, cit. 30. 11. 2008).
- 14 On-line: (www.vlada.cz/scripts/detail.php?id=31398), (www.vlada.cz/scripts/detail.php?id=30093, cit. 30. 11. 2008).
- 15 Zvijerac, Predrag: *Bit čete u fokusu mog predsjedavanja Europskom unijom*. Rozhovor s Mirkem Topolánkem. Dnevni list, 9. 11. 2008, s. 4–5.
- 16 On-line: (www.psp.cz/sqw/text/text2.sqw?idd=26408, cit. 30. 11. 2008).
- 17 On-line: (www.psp.cz/sqw/text/text2.sqw?idd=26515, cit. 30. 11. 2008).
- 18 On-line: (www.psp.cz/sqw/text/text2.sqw?idd=29386, cit. 30. 11. 2008).
- 19 Kosovo zaznělo ještě na schůzi Zahraničního výboru 20. srpna, kdy v rozpravě s ministrem Schwarzenbergem poslanci za ČSSD Z. Jičínský, J. Hamáček (předseda) a L. Zaorálek uváděli Kosovo jako paralelu k separatistickým regionům v Gruzii. On-line: (www.psp.cz/sqw/text/text2.sqw?idd=29938, cit. 30. 11. 2008).
- 20 On-line: (www.psp.cz/sqw/text/text2.sqw?idd=29437, cit. 30. 11. 2008).
- 21 On-line: (balkaninsight.com/en/main/news/15765/, cit. 24. 12. 2008).
- 22 Viz vystoupení ministra Schwarzenberga na 27. schůzi PSP ČR ve funkčním období 2006 a dále, 30. 1. 2008. On-line: (www.psp.cz/eknih/2006ps/stenprot/027schuz/s027033.htm, cit. 30. 11. 2008).
- 23 Souhrnná teritoriální informace – on-line: (www.businessinfo.cz/cz/sti/rumunsko-obchodni-a-ekonomicka-spoluprace-s-cr/7/1000686/, cit. 30. 11. 2008).

- ²⁴ On-line: (www.capital.ba/tuzba-protiv-ers-i-rite-gacko/, cit. 30. 11. 2008).
- ²⁵ On-line: (www.capital.ba/dokapitalizacija-rite-gacko-jedna-od-opcija/, cit. 30. 11. 2008).
- ²⁶ On-line: (www.capital.ba/rs-je-vlasnik-rite-gacko/, cit. 30. 11. 2008).
- ²⁷ On-line: (www.finance.cz/zpravy/finance/181402-cez-planuje-dalsi-expanzi-na-balkane/, cit. 30. 11. 2008).
- ²⁸ On-line: (www.finance.cz/zpravy/finance/181402-cez-planuje-dalsi-expanzi-na-balkane/, cit. 30. 11. 2008).
- ²⁹ On-line: (www.finance.cz/zpravy/finance/181402-cez-planuje-dalsi-expanzi-na-balkane/, cit. 30. 11. 2008).
- ³⁰ On-line: (www.casok.cz/aktivity.htm; <http://www.casok.cz/stalose.htm>, cit. 30. 11. 2008).
- ³¹ Z osobního rozhovoru s Janinou Hřebíčkovou, 20. 10. 2008.
- ³² On-line: (www.businessinfo.cz/cz/clanek/kosovo/uznani-kosova-cesky-byznys-v-srbsku/1001749/49507/, cit. 30. 11. 2008).
- ³³ O této možnosti mlhavě hovořil srbský velvyslanec V. Vereš v rozhovoru pro časopis *Týden*. On-line: (www.tyden.cz/rubriky/zahranici/nezavisle-kosovo/srbsky-velvyslanec-doufam-ze-kosovo-neuznate_45409.html, cit. 30. 11. 2008).
- ³⁴ On-line: (www.mzv.cz/wwwo/mzv/default.asp?id=50503&ido=18936&idj=1&amb=1, cit. 30. 11. 2008).
- ³⁵ K realizaci byly schváleny v podobě, která znamenala omezení jejich dosahu ve východní Evropě.
- ³⁶ On-line: (www.imigracecz.org/?lang=cz&article=media&mm=4371, cit. 30. 11. 2008).
- ³⁷ On-line: (www.vlada.cz/scripts/detail.php?id=35498, cit. 30. 11. 2008). Ministr Schwarzenberg původně počítal s předložením návrhu na uznání Kosova již na jednání vlády 2. 4. 2008, avšak na návrh KDU-ČSL jej odložil. On-line: (www.novinky.cz/clanek/136081-lidovci-nehceji-uznani-kosova-vlada-projednavani-odlozi.html, cit. 30. 11. 2008).
- ³⁸ Prioritní oblasti předsednictví ČR v Radě EU v prvním pololetí roku 2009, říjen 2007. On-line: (www.vlada.cz/assets/cs/eu/dokumenty/PRIORITN__OBLASTI_P_EDSEDNICTV__R_v_Rad__EU.pdf, cit. 30. 11. 2008); Sektorové priority českého předsednictví EU 2009, červenec 2008. On-line: (www.vlada.cz/assets/cs/eu/dokumenty/sektorove_priority-cervenec2008.pdf, cit. 30. 11. 2008).
- ³⁹ On-line: (www.psp.cz/sqw/text/text2.sqw?idd=20282, cit. 30. 11. 2008).
- ⁴⁰ On-line: (www.psp.cz/sqw/text/text2.sqw?idd=25854, cit. 30. 11. 2008).
- ⁴¹ On-line: (www.psp.cz/sqw/text/text2.sqw?C=653&T=k2006psp5u, 30. 11. 2008).
- ⁴² On-line: (www.psp.cz/sqw/text/text2.sqw?idd=26515, cit. 30. 11. 2008).
- ⁴³ Viz poznámka č. 19.
- ⁴⁴ On-line: (www.psp.cz/sqw/text/text2.sqw?idd=29437, cit. 30. 11. 2008).
- ⁴⁵ On-line: (www.psp.cz/eknih/2006ps/stenprot/040schuz/s040012.htm, cit. 30. 11. 2008).
- ⁴⁶ On-line: (www.psp.cz/eknih/2006ps/stenprot/040schuz/s040019.htm, cit. 30. 11. 2008).
- ⁴⁷ On-line: (www.ksl.wz.cz/Petice_plne.htm; http://www.ksl.wz.cz/Petice_odvo.htm, cit. 30. 11. 2008).
- ⁴⁸ On-line: (www.kscm.cz/article.asp?thema=2742&item=37698&previev=archiv, cit. 30. 11. 2008).
- ⁴⁹ Například internetové diskuse na stránkách různého zaměření (zpravodajské, filmové, aktivistické, blogy). On-line: (aktualne.centrum.cz/zahranici/evropa/clanek.phtml?id=605058), (www.lidovky.cz/v-srbsku-lide-voli-parlament-dgr-/ln_zahranici.asp?c=A080511_091533_ln_zahranici_mel), (ihned.cz/74-10029230-24609010-217130-0-111530-000000_d-b0), (www.ct24.cz/domaci/15964-vlada-celi-kvuli-uznani-kosova-kritice-ze-vsech-stran/diskuse/2/), (www.csfd.cz/film/242238-uloupene-kosovo/?podle=bodou&limk=-1&limr=), (audiklub.cz/modules.php?name=Forums&file=viewtopic&p=56031), (warcenter.cz/viewtopic.php?f=65&t=6364), (blog.aktualne.centrum.cz/blogy/lubomir-zaoralek.php?itemid=3516). Vše cit. 30. 11. 2008.
- ⁵⁰ Rukopis byl dokončen Ladislavem Hladkým, jednotlivými kapitolami přispěli Virgijil Monari, Pavla Burdová-Hradečná a František Šístek.
- ⁵¹ On-line: (www.cvvm.cas.cz/upl/zpravy/100770s_pm80403.pdf, cit. 30. 11. 2008).
- ⁵² On-line: (www.cvvm.cas.cz/upl/zpravy/100816s_pm80725.pdf, cit. 30. 11. 2008).
- ⁵³ On-line: (www.vip-vs.cz/vscz/view.php?cislocanku=2004012711, cit. 30. 11. 2008).

- ⁵⁴ On-line: (www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2008&mm=11&dd=13&nav_category=11&nav_id=328604, cit. 30. 11. 2008).
- ⁵⁵ On-line: (www.casok.cz/kosovo_podnikatele.pdf, cit. 30. 11. 2008).
- ⁵⁶ Poučením může být Slovensko, kde Nadácia Pontis od roku 2005 pořádá ve spolupráci s časopisem *Zahraničná politika* a MZV SR soutěž o nejlepší diplomovou práci na téma západní Balkán. On-line: (www.nadaciapontis.sk/index.php?s-cv-contentID=12447&s-search-query=balk%E1n&s-cv-assign=link, cit. 30. 11. 2008).
- ⁵⁷ Viz Tesař, Filip (2008): *Balkánský prostor v české zahraniční politice*. In: Kořan, Michal a kol.: *Česká zahraniční politika v roce 2007. Analýza ÚMV*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, s. 265.

Kapitola 13

Blízký východ, Středomoří a Afghánistán v české zahraniční politice

Jaroslav Bureš

BLÍZKÝ VÝCHOD, STŘEDOMOŘÍ A AFGHÁNISTÁN V ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITICE: VÝCHODISKA A POLITICKÝ KONTEXT

V české diplomacii ve vztahu k Blízkému východu a Středomoří převažoval reaktivní přístup vyvolaný mezinárodním vývojem či bezprostředním vnějším tlakem. Tato situace může být dána mimo jiné do souvislosti se skutečností, že koaliční vláda Mirka Topolánka neměla zformulovanou koncepci zahraniční politiky.

Ve vztahu ke sledovanému regionu byl preferován jednotný postup v rámci společné zahraniční a bezpečnostní politiky EU, který měl být koordinován s USA, především v rámci NATO. Rozpory mezi transatlantickými spojenci, které existovaly během války proti Iráku, byly nežádoucí. Převažoval názor, že USA mají schopnost likvidovat hrozby v globálním měřítku, ohrožující evropskou bezpečnost, což vyžaduje českou politickou i jinou podporu. Touto tezí lze vysvětlit i jednoznačnou vládní podporu zahraničním misím v Iráku a zvláště v Afghánistánu. Rovněž definice a vymezení bezpečnostních hrozeb na Blízkém východě byly přejímány a promítány do praktických rozhodovacích procesů. *Vojenská strategie České republiky*, schválená vládou v roce 2008, shrnula výčet hrozeb, které mohou přímo či nepřímo ohrozit bezpečnostní zájmy ČR nebo jejich spojenců: různé formy extremismu, terorismus, šíření zbraní hromadného ničení a jejich nosičů, regionální krize a konflikty, agresivní státy, nestabilní prostředí zhroutených států, narušení toků strategických surovin a spory o jejich kontrolu.¹ Na první pohled bylo zřejmé, že všechny tyto hrozby byly přítomny v regionu v latentní či reálné, bezprostřední podobě. Opozice kritizovala dokument, že preferuje vojenský intervencionismus (vojenské mise) v zahraničí před preventivní diplomacií zaměřenou na předcházení konfliktů, jak zmiňovala stará *Bezpečnostní strategie České republiky* z roku 2003. Nesouhlas byl i s přílišným zdůrazňováním nebezpečí balistických raket ve vlastnictví tzv. „uličnických států“, když akutní hrozbou je spíše terorismus, organizovaný zločin, korupce a nedostatek energií.² Polarizace stran se prohloubila zvláště v období předcházejícím komunálním a senátním doplňovacím

volbám, což se projevovalo v zostřené rétorice hlavních politických sil. I když hlavní důraz byl kladen na ekonomická, sociální témata, přesto některá zahraničněpolitická témata, související se sledovaným regionem, se objevila.

Zahraníční mise a kritika ze strany opozice

V prosinci nebyl v Parlamentu ČR schválen plán vojensko-civilních misí na příští rok, který počítal s výrazným početním zvýšením vyslaných osob. V případě rekonstrukčního týmu ISAF v Afghánistánu ze 415 na 645 osob. Opozice a vládní koalice spontánně vysvětlovaly své pozice v médiích, prohlášeních, parlamentních diskusích. ČSSD obvinila vládu, že s ní nekonzultovala tuto problematiku během roku a nedávala opozici pravdivé údaje.

Politici ČSSD, především Jiří Paroubek, Lubomír Zaorálek a Jan Hamáček, opakovali podobné výhrady jako v minulém roce. Nebyl jim jasný přesný smysl a účel misí, které navíc nebyly schopny ve složitých podmínkách zajistit stabilitu a bezpečnost. Vytýkána byla neschopnost vlády zahájit diskusi o možném mírovém řešení. Aktivizace islamistického odboje a narůstající ztráty, které se nevyhnuly ani českému kontingentu, potvrdily tradiční obavy ČSSD ze zhoršování bezpečnostní situace.

Českou opozicí byla kritizována především vojenská složka mise, jež byla příliš početná ve srovnání s civilní složkou. Jednotlivé součásti mise byly geograficky vzájemně izolovány, což snižovalo jejich celkovou účinnost a zvyšovalo náklady. Nedostatečný byl podle nich i objem celkové pomoci. Objevila se i kritika české účasti v americké operaci *Enduring Freedom*, která podle Petra Uhla byla v rozporu s ústavou, protože ji nelze pokládat za mírovou misi v pravém slova smyslu.³

ČSSD kritizovala i taktiku předkládání problematiky misí v PČR společně s dalšími návrhy v jednom balíku, díky čemuž nebyla schválena irácká a kosovské mise.⁴ Stínový ministr obrany Petr Hulínský považoval vyslání zvýšeného počtu vojáků do zahraničních misí, zvláště do Afghánistánu, za nepromyšlené, protože MO ČR nevzalo v úvahu povinnost ČR mít v pohotovosti vojáky pro Bojová uskupení EU.⁵ Naopak KSČM odmítala zcela vojenské mise jako nástroj intervence. Bojovat proti terorismu nelze silou, ale ekonomickými prostředky a snížením chudoby.⁶

Vláda a největší vládní politická strana ODS velmi ostře kritizovaly rozhodnutí opozice zablokovat vyslání rozšířených misí jako neodpovědný krok, který ohrožuje životy vojáků a zpochybňuje spojenecké závazky v rámci NATO a vůči USA.

Diskuse o terorismu

Diskuse o terorismu probíhaly v posledních pěti letech velmi často, což bylo dáno větším pocitem ohrožení. V roce 2008 byly vedeny v kontextu hlavních událostí: válka v Gaze, spolupráce se zeměmi údajně podporujícími terorismus (Sýrie, Írán), mise v Afghánistánu, americký radar. ODS a vláda zastávaly názor, že proti terorismu lze bojovat jednak silovou eliminací ložisek terorismu a jednak souběžným zlepšováním ekonomických a sociálních podmínek obyvatelstva. ČSSD zase kladla důraz na předcházení, prevenci terorismu a popřípadě i vnější izolaci oblastí zamořených terorismem.⁷

Zajímavá polemika na stránkách novin proběhla mezi expremiérem Milošem Zemanem a předsedou ČSSD J. Paroubkem. Zeman obvinil ČSSD z defetismu vůči is-

lamistickému terorismu, protože nehlasovala v PČR ve prospěch rozšířených misí. Paroubek v replice zpochybňoval dosavadní přínos misí s ohledem na snižování terorismu a nestability v daných teritoriích. Proti extremismu je třeba bojovat všude, ale musí se použít prostředky, které odpovídají reálné hrozbě.⁸

Některé servery, jako *Neviditelný pes.lidovky.cz*, *Eretz.cz* či *iDnes.cz*, se podílely na kampani, která odhalovala údajné spojení představitelů iniciativy *Ne základnám* s islámskými extremisty, antisemity, anarchisty, komunisty, trockisty a teroristy. Objevilo se obvinění ze sympatií k Hizbullahu, který je v USA i Izraeli považován za teroristickou organizaci.⁹ Iniciativa reagovala na obvinění ze sympatií s teroristy důrazným odmítnutím státního či individuálního terorismu jako možné formy boje.¹⁰

Jednání či nejednání s „uličnickými státy“

Podobně jako v roce 2007 za návštěvy iránské parlamentní delegace, tak i v souvislosti s únorovou návštěvou J. Paroubka a L. Zaorálka v Sýrii došlo k intenzivní diskusi na téma, zda jednat či nejednat s tzv. „uličnickými státy“. Topolánkova vláda zastávala názor, že opoziční strana by se neměla plést vládě do zahraniční politiky. Cesta do Sýrie údajně narušila jednotný postup EU a transatlantických spojenců vůči zemi, která podporuje teroristické hnutí Hamás, produkuje nestabilitu v Libanonu, má dobré vztahy s Íránem a provádí extrémní politiku vůči Izraeli. ČSSD bylo vyčítáno, že jedná se syrskou stranou Baas, jež má extrémní postoje a dominuje totalitnímu systému. Premiér Topolánek označil cestu delegace ČSSD za nežádoucí a v rozporu se zahraniční politikou vlády. Europoslankyně Jana Hybášková zastávala názor, že se neslučovala ani s politikou EU.¹¹

ČSSD se hájila tím, že velké opoziční strany v jakékoli demokratické zemi mají právo provádět svoji vlastní zahraniční politiku, a odmítla vnučovanou omezenou suverenitu v tomto ohledu. Návštěva nebyla tajná. Byla předem konzultována s MZV ČR. Na svoji obranu uvedl J. Paroubek, že v roce 2007 navštívil Sýrii náměstek MZV Tomáš Pojar a roce 2008 se na ni chystal i ministr financí Miroslav Kalousek. A rovněž europoslankyně J. Hybášková, která společně se skupinou poslanců EP navštívila v roce 2007 Sýrii a jednala s vládoucí stranou. Návštěva nenarušila společný postup EU, protože do Damašku jezdí i čelní politici EU a Damašek nyní jedná o asociační dohodu s EU. Rovněž témata nebyla nikterak škodlivá evropským, českým zájmům: celková bezpečnostní situace v regionu, asociační dohody s EU. J. Paroubek prý naléhal na syrské vedení, aby učinilo humanitární krok ve vztahu k vězněnému disidentu Rijádu Sajfovi.¹² Taktéž bylo zdůrazněno, že cesta nebyla dotována státem.

Rozpory kolem hodnocení izraelského útoku na Gazu

Podle názoru ČSSD se izraelský útok na Gazu minul účinkem a posílil spíše pozici militantních sil v arabském světě. Byly kritizovány nedomyšlené praktické kroky i mediální výstupy ministra Karla Schwarzenberga, které nebyly vyvážené a stranily Izraeli. Za této situace se rovněž ukazovalo jako nerozumné, aby české předsednictví prosazovalo „historické první setkání Izrael–Evropská unie“, neboť tento projekt v současné etapě může vyvolat až dramatický nesouhlas ve většině zemí EU, a do-

konce i v umírněných zemích arabského světa. Předseda Paroubek vyzval ministra, aby své kroky konzultoval s opozicí, zejména ČSSD.¹³ Stranickost, nevyváženost a malou srozumitelnost připomínali i představitelé KSČM. Média ve zvýšené míře kritizovala zmatené vyjádření vlády k dané problematice a souběžné působení mise EU a Francie. Českou veřejnost situace v Gaze nezaujala, o čemž svědčí malý počet lidí na protiizraelské i proizraelské demonstraci v Praze a v Brně.

Postoje k islámu a multikulturalismu

Opoziční ČSSD vyčítala vládě vlašný postoj k multikulturalismu. ODS byla kritizována za to, že údajně pohlíží na multikulturalismus jako na bezpečnostní riziko s ohledem na migrační tlaky spojované s negativními jevy (terorismus, drogy, pašování lidí, organizovaný zločin).¹⁴ Vláda se díky blížícímu se českému předsednictví začala odpoutávat od vnitropolitických témat a zapojovala se více do celoevropských témat, mezi něž patřily: podpora členství Turecka v EU a politická role islámu. V podpoře členství Turecka v EU se silně angažoval europoslanec Jan Zahradil, který tvrdil, že kulturně-civilizační odlišnosti této islámské země hrají menší roli než mocenské ambice některých evropských zemí.¹⁵ Během projevu na Ankarské univerzitě vyzdvihl premiér turecký model státu, opírající se o státní sekularismus a umírněnou formu islámu.¹⁶ Ministerstvo zahraničních věcí zareagovalo na šíření plakátů s dánskou karikaturou proroka Muhammada v Brně a v Praze. Ve svém prohlášení rozhodně odsoudilo veškeré akce urážející náboženské citění jakékoli skupiny obyvatel, a zejména takové, které vedou k podněcování náboženské, rasové nebo etnické nenávisti.¹⁷ Součástí diskuse konference *Forum 2000*, která se konala 12.–14. října na Žofíně, byl vztah mezi islámem a demokracií.

„Íránská hrozba“

Další třecí plochou mezi opozicí a vládou bylo hodnocení tzv. íránské hrozby. Dle zprávy výzvědných služeb USA (NIE) z roku 2007 Írán ukončil vojenský jaderný program už v roce 2003. To povzbudilo opozici ke kritice vlády za strašení „jadernou hrozbou“ Íránu. Ministr zahraničních věcí vstoupil do diskuse a přiznal, že nyní neexistuje ohrožení íránskými či jinými raketami, ale nevyloučil je v budoucnosti. Řekl, že se velmi zasazuje o to, aby všechny problémy s Íránem byly řešeny diplomatickou cestou – intenzivními rozhovory.¹⁸ Obširněji a poněkud odlišněji svůj postoj upřesnil v replice na dotazy publikované v *Britských listech* a týkající se postojů MZV ke zprávě NIE.¹⁹ Zastával názor, že i MAAE, a nikoli pouze USA, požadovala po Íránu vysvětlení některých skutečností, spojených s jeho jaderným programem, a předala kauzu RB OSN. Systém protiraketové obrany nebyl zaměřen pouze na raketové nosiče s jadernými hlavicemi, které Írán nevlastní, ale i na chemickou a radiologickou náplň hlavic.

ČSSD byla velmi skeptická vůči možným důkazům reálnosti hrozby a názor nezměnila ani po návštěvě J. Paroubka v Izraeli.²⁰ Írán nemá mezikontinentální balistickou střelu a potřebné hlavice. Dalším argumentem bylo tvrzení, že americké rakety nebudou chránit Evropu, ale především USA, protože v opačném případě by měla být obrana umístěna blíže k ohnisku hrozby – Íránu. Nebylo jasné, kdy vlastně Írán bude

schopen vyrobit balistickou raketu s dlouhým doletem, vybavenou jadernou hlavicí, protože existoval velký rozptyl časových odhadů USA, NATO a různých odborníků.²¹ Mnozí opoziční politici stále častěji prezentovali názor, že radar bude zaměřen na sledování ruských strategických základen a zdůrazňovaná iránská hrozba je pouze zastíracím manévrem. Podobný postoj zastával i expremiér M. Zeman.

Opozice kritizovala v tomto kontextu i novou vojenskou strategii ČR z roku 2008, která preferovala obranu proti balistickým raketám.²² Diskusi o politice vůči Íránu doporučil v tomto kontextu koaliční politik Ondřej Liška za Stranu zelených.²³

Předseda ČSSD Paroubek kritizoval expremiéra Zemana za jeho podporu vojenskému útoku proti Íránu jako „výstřední vojensko-strategickou úvahu“, kterou neprosazují ani jestřábi z Pentagonu.²⁴ Skutečností zůstává, že i česká vláda se distancovala od možného vojenského řešení a ministr K. Schwarzenberg varoval před jeho katastrofálními dopady na stabilitu v regionu.²⁵

Energetická bezpečnost

Dlouhodobě bylo vyzdvižováno téma energetické bezpečnosti, které bezprostředně souviselo s blízkovýchodním a středomořským prostorem. Byl prosazován dialog s producenty a přepravci strategických surovin ropy a plynu. Objevily se obavy, že schválení umístění amerického radaru na českém území by mohlo ovlivnit plynulost dodávek ruského plynu.²⁶ Podle M. Topolánka nečekané snížení dodávek ropy z Ruska do Česka v létě ukázalo, jak důležité budou alternativní zdroje.²⁷ Vláda se začala zajímat o budování plynovodu Nabucco, který měl vést ze středoasijské, kavkazské oblasti přes Turecko do zemí EU. Zastávala názor, dohodnutý na úrovni členských států Visegrádu, že by tento klíčový plynovod měl být celoevropským projektem, aby měl šanci na realizaci. Perspektivně by jím mohl proudit nejen kaspický, ale i blízkovýchodní plyn z Íránu. Kromě této varianty se projednávala i možnost dovozu zkapalněného plynu z Alžírsko, ale bez konkrétnějších návrhů.

BLÍZKÝ VÝCHOD, STŘEDOMOŘÍ A AFGHÁNISTÁN V ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITICE: UDÁLOSTI A AGENDA

Blízkovýchodní a středomořská agenda během přípravy českého předsednictví

V roce 2008 probíhaly přípravy na české předsednictví v EU, které pokrývaly agendu vztahující se k regionům Blízkého východu a Středomoří. V popředí byla eskalace napětí v pásmu Gazy. V březnu schválila Evropská rada novou významnou regionální instituci nazvanou Barcelonský proces-Unie pro Středomoří (BP-UMED), která byla vyhlášena u příležitosti červencového „euro-středomořského summitu“, svolaného na úrovni premiérů v Paříži. ČR zastupoval místopředseda vlády Alexandr Vondra, což bylo podrobena kritice jako nedůstojné gesto a bylo vyjádřeno zklamání z neúčasti premiéra Topolánka. Unie představuje regionální rámec pro jižní dimenzi sousedských vztahů, tj. podobně jako předchozí barcelonský proces. Záslouhou především Německa, podporovaného mj. i Českou republikou, se nová instituce nestala pouhým zájmovým sdružením jihoevropských zemí, jak bylo zpočátku zamýšleno, ale odpo-

vědnost za její chod převzaly všechny členské státy. Bylo ustanoveno předsednictví za účasti jedné středomořské a jedné evropské země (Egypt–Francie). Stálý sekretariát BP-UMED byl umístěn do Barcelony, která zvítězila v konkurenci dalších tří uchazečů: Brusel, Tunis a Maroko. ČR spíše podporovala Tunis. Dalším sporným bodem byla účast Ligy arabských zemí, kterou prosazoval předsednický tandem BP-UMED, tj. Francie–Egypt. Proti byl Izrael, podporovaný některými státy, včetně ČR.

Dne 31. října, během schůzky francouzského prezidenta a českého premiéra v Paříži, došlo údajně k formální, nepsané dohodě o přerozdělení kompetencí za předsednictví, a v následném období, které mělo vycházet z odlišných sfér zájmů obou států. Nicolas Sarkozy chtěl, aby Česká republika ustoupila od vedení BP-UMED za svého předsednictví a premiér M. Topolánek na to údajně přistoupil.²⁸ Místopředseda vlády A. Vondra na konci října k tomu upřesnil, že fakticky půjde o spolupředsednictví, tedy že schůzky povedou společně s Čechy v čele sedmadvacitky i Francouzi jako zástupci severní skupiny členských zemí a Egyptané za jižní skupinu států Středomoří.²⁹ Výměnou za kompromis nabídl francouzský prezident podporu při získání českého předsednictví v očekávané nové iniciativě Východní partnerství v roce 2011. Podle Vondry však Francie přislíbila daleko více v jiných oblastech.³⁰

Česká republika hodlala organizovat některé středomořské akce, které spadaly obligátně pod její předsednictví: schůzky vysokých činitelů s EUROMED výborem; zasedání asociačních výborů (Egypt, Izrael, Alžírsko, Libanon, Jordánsko, Tunisko, Maroko). Koncem roku 2008 byly naplánovány následující akce: setkání Výboru pro spolupráci EU a zemí GCC, politický dialog EU–Palestinská samospráva, zasedání Kvarteta na nejvyšší úrovni, EUROMED ad hoc schůzka věnovaná terorismu a ESDP, ministerská konference EUROMED na téma lidská práva, jednání o terorismu COTER (*Commission for Territorial Cohesion Policy*)–GCC, dialog EU–Írán o lidských právech.

25. června byl zveřejněn klíčový dokument 18měsíčního programu Rady vypracovaný francouzským, českým a švédským předsednictvím, v němž byl stanovena a zdůvodněna některá klíčová témata, která se vztahovala i k blízkovýchodnímu a středomořskému regionu: energetika, migrace, vízová politika, azyl a ochrana uprchlíků, mezikulturní dialog, boj proti terorismu.

Priority vypracované vládou na konci roku, prezentované jako 3E, byly: ekonomika, energetika a Evropa ve světě. Současně byl také vypracován rámcový pracovní program předsednictví, v němž byla zmíněna řada aspektů aktuálních pro region: energetická diverzifikace zdrojů a dopravních cest, migrace, boj proti terorismu, zbraně hromadného ničení, lidská práva, rozvojová pomoc. Klíčový byl odstavec věnovaný středomořské spolupráci. „V oblasti spolupráce se státy Středomoří naváže české předsednictví na kroky francouzského předsednictví, a to povyšováním vzájemných vztahů v rámci *Evropské politiky sousedství* na základě principu diferenciacie, přednostně se státy, které plní závazky vyjednané s EU v rámci tohoto politického nástroje vnějších vztahů EU.“ Vzhledem k ukončení platnosti *Akčního plánu EU–Izrael* v dubnu 2009 mělo být předsednictví zaměřeno na přípravu nového dokumentu, který by zdůraznil pozici Izraele jakožto partnera EU. Trvalým předmětem zájmu EU měl zůstat blízkovýchodní mírový proces, přičemž důraz byl kladen na podporu vyjedná-

vacího procesu v koordinaci se členy Kvartetu, na dodržování mezinárodního práva a lidskoprávních norem.³¹

Česká republika prosazovala aktivně maximální posilování vztahů EU–Izrael. Tato idea byla přijata již na zasedání asociační rady EU–Izrael v březnu 2007, za něhož byl rovněž vytvořen tzv. Reflexní výbor, který se měl scházet i během českého předsednictví. S posilováním vztahů souhlasily v červnu i státy EU. Proizraelský postoj byl obhajován argumentem, že sblížení s hlavním hráčem v blízkovýchodním konfliktu posílí evropské pozice na Blízkém východě, což bylo v souladu i s nizozemskou iniciativou z prosince 2007 na svolání Annapolis 2 na základě iniciativy EU. Partnerství Izrael–EU by nemělo být pouze taktickým, dočasným krokem, motivovaným snahou zainteresovat Tel Aviv na řešení blízkovýchodního konfliktu, ale šlo o dlouhodobou strategickou vizi EU. Hlavním cílem bylo prosadit prodloužení a vylepšení Akčního plánu EU–Izrael. Důraz byl kladen na spolupráci v oblastech: bezpečnost, obchod, vysokoškolské vzdělání, výzkum a technický rozvoj. K dlouhodobým cílům patřilo postupné zapojování Izraele do specifických oblastí jednotného evropského trhu.³² Izrael měl taktéž zájem i na povýšení politické spolupráce a možnost připojovat se k iniciativám v rámci společné zahraniční a bezpečnostní politiky EU. Zásah izraelské armády v Gaze v samém závěru roku realizaci prioritního cíle zkomplikoval.

Idea svolání summitu EU–Izrael a povyšování vztahů EU–Izrael nebyly pozitivně přijaty arabskými zeměmi. Palestinský ministr zahraničních věcí Rijád Malki řekl během své přednášky na Metropolitní univerzitě v Praze (listopad 2007), že svolání bilaterálního summitu není správné, protože Izrael v současné době pokračuje v osídlovací politice palestinských území a byl by tímto odměněn za svoji protiprávní politiku. Přijatelnější by byla podle něho schůzka EU s palestinskými i izraelskými představiteli současně v rámci summitu, který by se mohl konat i v Praze. Aktivita nebyla do konce roku potvrzena ani na úrovni EU. Polovina států EU údajně odmítala i další českou iniciativu na otevření trhu pro izraelské výrobky, prosazovanou bez ohledu na pokrok v mírovém procesu.³³ Odmítavé stanovisko gradovalo po amerických volbách a vítězství Baracka Obamy, od něhož EU očekávala změnu kurzu. V prosinci EP zásluhou poslanců levice a zelených hlasoval pro odložení povýšení vztahů s Izraelem, dokud nenastane pokrok v dodržování lidských práv.

Ministr zahraničních věcí K. Schwarzenberg opakoval během své listopadové návštěvy v Izraeli, že ČR má i nadále zájem o svolání summitu, který by měl být vyvrcholením našich snah o prohloubení partnerství EU–Izrael. Během tiskové konference u příležitosti návštěvy egyptského ministra zahraničních věcí v ČR řekl ministr Schwarzenberg, že svolání summitu za účasti EU, arabských zemí a Izraele, jak preferovaly četné arabské země, by bylo technicky nereálné a že ČR dá přednost oddělenému jednání s arabskými zeměmi a Palestinci, např. v rámci obvyklého dialogu EU–GCC. Po izraelském útoku na Gazu zesílil odpor některých států EU vůči iniciativě. Hlavním důvodem byl velký počet zabitých palestinských civilistů a negativní arabské ohlasy, které mohly ohrozit preferenční vztahy s arabským světem i kontinuitu barcelonského procesu.

Euro-středomořská spolupráce

České postoje vůči barcelonskému procesu byly dlouhodobě rezervované. Větší zájem o tuto oblast byl determinován následujícími faktory: členství v EU, vytvoření schengenské hranice, hrozba teroristických útoků, aktivizace islamistických hnutí a snaha o odbourání jednostranné závislosti na ruské ropě a plynu.³⁴ Nejdůležitější událostí roku byla červencová schůze předsedů vlád v Paříži, během níž byla schváleno vytvoření Unie pro Středomoří. Česká vláda zaujímalá podobný opatrný postoj jako Německo. Nesouhlasila, aby se nová instituce stala výhradní doménou zemí sousedících se Středozemním mořem, která by se izolovala od ostatní Evropy, ačkoli by byla závislá na financování z EU. Šlo jí taktéž o to, aby nová struktura nebránila novému rozšiřování EU preferovaným východním směrem a v balkánském prostoru.³⁵ Měla pochopení i pro španělské obavy z „vytunelování“ a oslabení barcelonského procesu. Nakonec se ani jedna z obav nepotvrdila a výsledky pařížského summitu byly plně akceptovány. Během roku se ČR zapojovala do barcelonského procesu různými způsoby (schvalování středomořské legislativy v parlamentu, vládní a expertní schůzky, parlamentní spolupráce, obchodní aktivity, spolupráce nevládních organizací).

Kromě Izraele mělo i Maroko mimořádný zájem na maximálním sblížení s EU. Osmá Rada přidružení EU–Maroko v Lucemburku (13. 10. 2008) přinesla oficiální ustavení cestovní mapy pro *statut avancé* (rozšířený statut), který měl být právně upraven novou smlouvou, obsahově překračující dosavadní asociační dohody Maroko–EU. Podobný statut byl otevřen i dalším maghrebským zemím. Představitelé jihoevropských států EU hovořili dokonce o nutnosti strategického partnerství a Francie usilovala o svolání summitu Maroko–EU ještě za svého předsednictví. Ministr Schwarzenberg během zasedání Rady potvrdil podporu ČR tomuto projektu a neopomněl ani zájem o užší koordinaci a spolupráci s Rabatem v boji proti terorismu.³⁶ Dalším možným úkolem českého předsednictví mělo být i sblížení Unie arabského Maghrebu s EU. Euro-středomořská spolupráce probíhala i na dalších fórech za účasti ČR. Česká republika měla v Euro-středomořském parlamentním shromáždění tři zastupce: dva z Poslanecké sněmovny a jednoho ze Senátu. Často se zasedání zúčastňovala europoslankyně J. Hybášková.

Aktivní byla i nevládní sféra. Nadace Anny Lindhové pro dialog kultur ve Středomoří se sídlem v egyptské Alexandrii (ALF) se přihlásila ke kampani „Společně v různorodosti“, která se konala v roce 2008 v rámci Evropského roku dialogu. Nadace ALF předložila svůj vlastní program „1001 akcí“, zaměřený na kulturní dialog, do něhož se zapojilo přes 2000 nevládních organizací ze všech států EU a členských zemí barcelonského procesu z jižního Středomoří. Největší počet akcí se konal v květnu a byl zakončen tzv. Nocí dialogu. Rovněž česká síť ALF, koordinovaná z Ústavu mezinárodních vztahů, připravila svůj vlastní program kulturních akcí (koncerty, filmový festival, orientální tance, semináře), které proběhly v Praze, v Brně a v Liberci. Nejdůležitější akcí byla mezinárodní konference na téma náboženského dialogu, jež se konala 26. května v Senátu Parlamentu ČR. Účastnili se jí blízkovýchodní hosté, zastupci Islámské nadace z Prahy a z Brna a Federace židovských obcí.

Česká republika se zapojila do dialogu NATO–země jižního Středomoří, který byl zahájen již v roce 1995. V roce 2008 byl připravován klíčový dokument *Opatření pro*

spolupráci se středomořskými zeměmi. Tento projekt byl časově a finančně značně nákladný, a proto ČR prosazovala úsporná rozpočtová opatření. Díky úzkým vazbám na Izrael se projevovala výrazná snaha maximálně zintenzivnit a prohloubit dialog, např. v oblasti „veřejné diplomacie“.

Čeští diplomaté se setkávali se středomořskými partnery z Egypta, Jordánska, Izraele, Tuniska, Alžírsko a Maroka na každoročních zasedáních Evropského fóra v rámci OBSE. V letošním roce byl zájem orientován na migraci, integraci imigrantů, kořeny netolerance, antisemitismus a antiislamismus.

Regionální konflikty a Česká republika

Blízkovýchodní konflikt

Česká vláda se snažila, aby náš přístup k blízkovýchodnímu konfliktu byl posuzován z vnějšku jako nestranný, vyvážený, i když z praktické činnosti vyplývalo, že vztahy s Izraelem zůstaly i nadále prioritou. Ministr zahraničních věcí při své návštěvě v Izraeli řekl, že Česká republika bude za předsednictví v EU aktivně rozvíjet blízkovýchodní mírový proces a snažit se být spravedlivá k oběma stranám konfliktu.³⁷ V podobném duchu se vyjadřoval i premiér Topolánek, když zdůraznil během tiskové konference na závěr setkání s palestinským protějškem v Praze, že česká diplomacie má vyvážené vztahy téměř se všemi zeměmi regionu. Je respektována palestinskou a izraelskou stranou, což ji předurčuje hrát aktivnější roli při řešení konfliktu během předsednictví. O nutnosti vyvážené politiky vůči Blízkému východu a nemoženském přístupu k řešení konfliktů obecně ve světě hovořil i prezident Václav Klaus. Při březnové návštěvě premiéra M. Topolánka v Jordánsku projevil i král Abdulláh II. zájem o českou zprostředkovatelskou roli, především ve vztahu k Izraeli.³⁸ Premiér však zachoval střízlivý postoj k této možnosti, což bylo podle něho dáno tím, že ani EU nevypracovala žádnou společnou zahraniční politiku vůči blízkovýchodnímu konfliktu.³⁹ Představitelé Palestinské samosprávy preferovali jednotnou zprostředkovatelskou roli EU, zatímco Izrael by akceptoval zprostředkovatelskou roli České republiky či Polska.⁴⁰

Kromě intenzivních kontaktů s izraelskými představiteli udržovala česká strana i úzké politické a ekonomické vazby s Palestinskou samosprávou. Svědčí o tom intenzita návštěv na vysoké úrovni. M. Topolánek a K. Schwarzenberg navštívili i Palestinská autonomní území a premiér Salám Fajjád a ministr zahraničních věcí R. Malkí zase zavítali do Prahy. Zájem byl o posilování budoucí palestinské státnosti a postavení nejvyšších palestinských představitelů, kteří byli českou vládou označeni za seriózní politiky a vyjednavče.

Návštěva premiéra Topolánka v Izraeli potvrdila, že ČR sice lobbuje ve prospěch Izraele v EU a NATO, ale české postoje se v mnohých zásadních otázkách neodlišují od pilířů SZBP EU, závěrů z Annapolisu a principů tzv. Cestovní mapy. Premiér dal najevo svůj nesouhlas s rozšiřováním izraelských osad na palestinských územích a zopakoval podporu myšlenky dvou vedle sebe existujících států. Na druhou stranu by osobně nepodpořil žádné stanovisko zpochybňující separační zeď, která nekopíruje hranice mezi palestinským státem a Izraelem, i když chápe palestinské odmítavé

stanovisko.⁴¹ Mezinárodní soudní dvůr v Haagu v červenci 2008 označil výstavbu zdi, procházející mimo zelenou linii hranic, za porušení mezinárodního práva, ale EU nezaujala jednoznačné, jednotné stanovisko.

Česká republika se podobně jako v předchozích letech angažovala především v hospodářské oblasti a měla zájem, aby tento typ spolupráce pokračoval i v případě selhání politických rozhovorů. Během návštěvy premiéra Fajjáda v Praze byla podpořena společná iniciativa na vytvoření Palestinsko-české obchodní rady. Součástí návštěvy byla i palestinská obchodní mise, sondující možnosti bilaterální spolupráce. Byla rovněž zachována kontinuita rozvojové pomoci, příslibené na konferenci dárců v Paříži, která byla orientována tak, aby byla vytvořena institucionální struktura budoucího palestinského státu v různých oblastech (policie, soudnictví, energetika). Premiér Topolánek byl přesvědčen, že jediným způsobem, jak eliminovat extremistické skupiny, je zvyšování životní úrovně obyvatelstva a potírání chudoby.⁴² V roce 2007 bylo vyčleněno na pomoc Palestinské samosprávě 16 milionů Kč a pro období 2008–2009 celkově 60 milionů Kč.⁴³ Kromě toho pomáhala ČR i prostřednictvím UNRWA (Agentury OSN pro pomoc palestinským uprchlíkům). Vláda poskytla pomoc ve výši 5 milionů Kč v roce 2008 a dalších 500 000 Kč v rámci dárcovské konference ve Vídni (červen 2008) na rekonstrukci uprchlického tábora Nahr al-Bárid. Kromě toho byla nabídnuta Palestincům dvě stipendia pro akademický rok 2009–2010 a dvě místa pro rok následující. Česká pomoc byla vysoce oceněna palestinskými nejvyššími představiteli za jejich návštěvy v Praze.

Obchodní spolupráce byla i nadále jednostranná, protože dominoval český vývoz, kdežto palestinský export do ČR byl téměř nulový. Obchodní obrat v roce 2007 činil přibližně 17 milionů USD a za první pololetí roku 2008 přibližně 4,5 milionu USD.

Izraelský útok na Gazu, který si vyžádal mnoho civilních obětí, vytvořil výbušnou atmosféru v regionu. Česká zahraniční politika byla nucena vyvinout mnohem větší úsilí a zájem o jižní dimenzi sousedských vztahů. Na úrovni EU existovaly obavy, zda bude Česká republika schopna tuto roli zvládnout, protože dosud neměla zkušenosti se složitou blízkovýchodní diplomacií. První hodnocení konfliktu českým předsednictvím EU vyvolalo negativní reakce v arabském světě. Mluvčí premiéra pro předsednictví Jiří Potužník charakterizoval izraelský útok na Gazu z 27. prosince jako obranný, což vzbudilo rozpaky i některých zemí evropských. Také český ministr zahraničních věcí trval na právu Izraele na obranu proti útokům Hamásu na civilní osady. Hamás se prý těmito útoky sám vyřadil z politického dialogu. Podle něho byl velký počet civilních obětí způsoben taktikou Hamásu, který umísťoval skladiště zbraní do hustě osídlených zón.⁴⁴ Většina států EU hledala vinu na obou stranách, prosazovala rychlé zastavení palby, trvalé příměří, neodkladné řešení humanitární situace a obnovení mírového procesu. Na schůzi ministrů zahraničních věcí v Paříži (30. prosince) bylo přijato závěrečné usnesení, jež se mělo stát kompasem i pro českou diplomacii během předsednictví.

V samém závěru roku byla avizována Schwarzenbergova mírová mise do regionu, která měla usilovat o dosažení příměří a řešit humanitární problémy. Bylo rozhodnuto, že se jí zúčastní nejvyšší představitel EU, odpovědní za zahraniční politiku, a také představitel „Trojky“.

Libanonská krize

Česká republika odmítla řešení ústavní krize v Libanonu silou a podpořila aktivity prezidenta Fouada Siniory pro dosažení stability. Podpořila třítodový plán Ligy arabských států na překonání krize. Důraz byl kladen na plnění všech rezolucí RB OSN a především odzbrojení milic, včetně Hizballáhu. Souhlasila s vytvořením zvláštního tribunálu pro Libanon v souladu s rezolucí RB OSN č. 1757.⁴⁵

České mise v zahraničí

Rok 2008 byl z hlediska fungování dvou misí kritický, protože se výrazně zhoršila bezpečnostní situace, která měla za následek četná zranění i dvě úmrtí českých vojáků v Afghánistánu. Povstalci v Iráku pravidelně ostřelovali základnu v Basře a několik českých vojáků zranili. V Afghánistánu se útoky přenesly do těsné blízkosti základny Shank, kde sídlil i český (lógarský) provinční rekonstrukční tým (PRT). Při jednom útoku byl zabit guvernér provincie Lógar.

Afghánistán

V prohlášení ministra zahraničních věcí bylo vyjádřeno odhodlání i nadále pokračovat v afghánské misi bez ohledu na bezpečnostní situaci.⁴⁶ Neklid a atentáty se přenesly do sousedního Pákistánu a při jednom z nich zahynul český velvyslanec v Pákistánu Ivo Žďárek.

Český PRT, složený z 200 vojáků a 10 civilních odborníků, působil v Lógaru od března 2008. Měl zajišťovat stabilní a bezpečné prostředí pro rekonstrukční činnost v místních podmínkách a lepší fungování afghánských úřadů. Civilní složka připravovala ve spolupráci s regionální vládou rozvojové projekty navazující na práci amerického PRT.

Od počátku roku se na žádost USA konalo několik výcvikových kurzů příslušníků Afghánské národní policie (ANP) v Lógaru, které zabezpečovali čeští vojáci. Koncem měsíce června se v Afghánistánu uskutečnilo předání dalších tří českých vrtulníků Mi-17, jež byly vyčleněny vládou jako dar ANP. Čeští vojáci prvního kontingentu AČR z Liberce převzali 1. 7. 2008 v provincii Uruzgán operační úkol od nizozemských kolegů v Campu Hadrian. Jejich úkolem byla ochrana a obrana perimetru nizozemské základny. V prosinci započala své působení na území v Afghánistánu šestá rotace chemické jednotky, posílena biologickým týmem, jehož úkolem bylo monitorování přítomnosti biologických *agens* v ovzduší, odběr neznámých biologických vzorků z prostředí a identifikace biologických látek ve vzorcích.

Vláda koncem roku 2007 rozhodla výrazně posílit vojenskou i civilní misi v Afghánistánu a naopak utlumovat naši účast v Iráku. Ministerstvo obrany předložilo v prosinci 2008 PS PČR ke schválení návrh zahraničních misí na příští rok, který počítal s více než padesátiprocentním nárůstem mise ISAF. Opozici se podařilo prosadit jeho neschválení. Vláda alespoň využila svého práva a prodloužila mise vojáků v zahraničí o 60 dní. Ministerstvo obrany připravilo kompromisní variantu, počítající s určitým snížením, o kterém se mělo nadále vyjednávat s opozicí v lednu 2009 (viz tabulka).

Mise ISAF podle nasazení	Rok 2008	Původní ne-schválený návrh	Nová upravená varianta 1. pololetí 2009	Nová upravená varianta 2. pololetí 2009
Letiště Kábul	120	70	55	55
PRT Lógar	215	330	275	275
Vrtulníková jednotka		120		110
PRT Uruzgán	80	80	80	
ARTHUR		45	40	40
ISAF celkem	415	645	450	480

Kromě toho bylo rozhodnuto, že se čeští vojáci v příštím roce nově zapojí do mezinárodní mise dohlížející na dodržování mírové dohody mezi Egyptem a Izraelem na Sinajském poloostrově.

Mise v Iráku

Pobyt cizích vojsk vyvolal i nespokojenost irácké opozice. Irácký parlament odmítl plán vlády na prodloužení cizích misí. Česká vláda rozhodla již v říjnu 2007 o výrazném snížení vojenské mise v Iráku.⁴⁷ Koncem roku pracovali na velitelství NATO Training Mission v Bagdádu celkem čtyři čeští vojáci. České aktivity se přesunuly do výcvikové mise, která měla připravit iráckou armádu na převzetí plné odpovědnosti za bezpečnost země v blízké budoucnosti. Shodovalo se to i s názorem nově zvoleného amerického prezidenta B. Obamy, jenž preferoval maximální a rychlou irákizaci řešení bezpečnostní situace.

Akutní a potencionální bezpečnostní rizika

Terorismus

Otázka terorismu se stala od 11. 9. 2001 trvalým tématem ČZP. V únoru 2008 bylo vládou ČR schváleno 4. aktualizované znění *Národního akčního plánu boje proti terorismu na léta 2007–2009*, vytyčující hlavní úkoly. Česká účast v misích v Iráku, Afghánistánu, pražské vysílání RFE/RL pro Írán, zvýšená spolupráce s Izraelem a USA byly tradičně uváděny jako důvody možného teroristického úderu. Mluvčí BIS Jan Šubert nevěřil v možnost, že by důvodem teroristického útoku v ČR mohl být radar, jak občas argumentovali odpůrci radaru.⁴⁸ Jako největší nebezpečí pro euro-atlantickou civilizaci se jeví radikální islamistické skupiny.

V ročence za rok 2007, kterou vydává MZV ČR, je uvedeno, že schopnost teroristických subjektů naplánovat a realizovat sofistikované útoky neklesala. Analýzy současných trendů islamistického terorismu poukazyvaly na problém radikalizace a formování teroristických buněk uvnitř států EU.⁴⁹ V příručce, vydávané BIS, je zase uvedeno, že boj s terorem muslimských militantních fundamentalistů rozhodně není bojem naměřeným proti islámu a jeho vyznavačům. Je to pouze nerovný zápas světa svobody, tolerance a lidských práv se světem fanatismu, nesnášenlivosti a agresivní nenávisti.⁵⁰

Podle BIS patřila mezi nejrizikovější pákistánská muslimská komunita v EU. Zmařené útoky teroristů v sousedním Německu v září 2007, kteří byli napojeni na pákistánské radikální islamistické skupiny, vyvolaly obavy i v České republice. Dosud se nepodařilo zachytit žádnou aktivitu, která by indikovala hrozbu teroristického útoku. Ovšem některé indicie varovaly před přílišným optimismem. V ČR byli rovněž ve stejném roce zadrženi dva Jemenci somálského původu se zfalšovanými doklady, kteří se zajímali o RFE/RL. Pozornost bezpečnostních složek byla zaměřena na islámskou komunitu a její potenciální vazby na muslimské komunity v Evropě a ve světě, včetně finanční závislosti. Ve zprávě ÚOOZ za rok 2007 bylo sděleno, že na území České republiky se vyskytovaly osoby provádějící aktivity a mající vazby a komunikační kontakty na další osoby, později zadržené pro podíl na teroristické činnosti v zahraničí nebo které se samy takové činnosti dopustily.⁵¹ V roce 2007 BIS shromažďovala informace o několika osobách, jejichž aktivity byly vyhodnoceny jako možné bezpečnostní riziko, spojené s islámským extremismem a terorismem. Na základě získaných poznatků bylo možné prozatím vyloučit, že by tito jedinci představovali pro ČR bezprostřední riziko teroristického útoku.⁵²

Vláda paradoxně i tento rok bránila muslimům získat plnou registraci jako náboženské společnosti, čímž de facto znemožnila financování jejich činnost z českých zdrojů a orientovala je k závislosti na zahraniční pomoci, přinášející potenciální rizika v budoucnosti. Zpráva BIS v roce 2007 konstatovala, že česká muslimská komunita dosud na události doma a ve světě, které se jí přímo i nepřímo dotýkají, reagovala smírně, bez významných radikálních projevů.⁵³

Pozornost bezpečnostních složek byla zaměřena na Írán, který byl definován jako země s tendencí zneužívat civilní jadernou energetiku pro vojenské účely a podporující teroristické skupiny (Hizballáh, Hamás aj.), jež ohrožují vnitřní stabilitu zemí, jako je Izrael, Irák a Libanon. V rámci problematiky proliferace ZHN a jejich nosičů, včetně položek dvojího užití, BIS dlouhodobě věnovala pozornost zejména vývozům zboží a technologií dvojího užití do Íránu, Sýrie a několika reexportních zemí. Sankce RB OSN proti Íránu zakazovaly obchody s duálními technologiemi, zneužitelnými pro účely jaderného a raketového programu Íránu. EK přijala sankční opatření v plném rozsahu a ČR jako členský stát se jimi musela od roku 2007 plně řídit. V roce 2007 zaznamenala BIS pokusy rizikových zemí získat v ČR materiály dvojího využití.⁵⁴

16. 6. 2008 se v Praze konala dvoudenní konference států Evropské unie a Středomoří (EUROMED) o boji s terorismem. Partnerské státy si předávaly specifické zkušenosti v boji s teroristickou hrozbou a navrhovaly další postupy při řešení tohoto problému. Seminář se zaměřoval zejména na potřebu dodržování lidských práv při potlačování terorismu. V problematice terorismu se angažovala na úrovni EP i česká europoslankyně J. Hybášková, která spolu se skupinou poslanců patřila mezi autory červnové deklarace EP, apelující na členské země, aby souhlasily se zařazením Hizballáhu na seznam teroristických organizací.

České republice se nevyhnula ani kauza levicové odbojové organizace Lidových mudžáhedínů (*The People's of Mujahedin of Iran*, PMOI). PMOI byla členem iránské opoziční Národní rady iránského odporu NCRI, jejímž cílem bylo nenásilné od-

stranění íránské teokracie a odmítání mezinárodního „appeasementu“ vůči íránskému režimu. Až do roku 2001 PMOI bojovala proti režimu se zbraní v ruce a dopustila se i teroristických činů. Byla zařazena na černou listinu teroristických organizací v USA a EU, ale v roce 2007 se jí podařil průlom. Nejprve zrušil Evropský soudní dvůr rozhodnutí o zmrazení jejích finančních účtů a poté ve Velké Británii vyhrála soudní proces, který umožnil její vyškrtnutí ze seznamu britských teroristických organizací. V loňském roce začala organizace lobbovat i na půdě EP, kde byla vytvořena lobbistická skupina „Přátelé svobodného Íránu“, podporující íránskou opozici. V ČR se stali hlavními lobbisty ve prospěch této strany europoslanci J. Zahradil a Richard Falbr, kteří společně s dalšími evropskými poslanci prosazovali, aby byla PMOI uznána jako součást opozice proti současnému „režimu prezidenta Ahmadínežáda“. V říjnu uspořádali J. Zahradil a místopředseda sněmovního Zahraničního výboru Tomáš Dub v PS PČR diskusi, které se zúčastnil i člen výboru NCRI Hossein Abedini. Tyto aktivity byly přijaty i s občasnými rozpaky, protože PMOI byla i nadále zapsána na černé listině ve Francii, EU a USA. Proti Zahradilově aktivitě vystupoval např. Jiří Havel (ČSSD). Výhrady měla europoslankyně J. Hybášková, protože nebyly podle ní dosud známy skutečné zdroje financování této organizace, která pro svůj militantní postoj byla stále nepřijatelná pro íránskou liberální opozici. Vyjádřila obavy, aby to s podporou PMOI nedopadlo jako s podporou tálibánců proti Sovětskému svazu, nebo podporou Sadrových milicí v Iráku. Nyní si s nimi Západ neví rady.⁵⁵ Velmi podrážděně na tuto akci reagoval Írán a jeho ambasády ve státech EU.

Proliferace a nakládání s vojenským materiálem

V rámci šíření zbraní hromadného ničení a jejich nosičů, včetně položek dvojího užití, byla i v tomto roce věnována zvýšená pozornost vývozu zboží a technologií dvojího užití do Íránu a Sýrie. Pozornost byla zaměřena i na některé nespolehlivé země, odkud by toto zboží mohlo být reexportováno do rizikových zemí. V roce 2007 byla rozšířena sankční opatření RB OSN, zakazující obchody s technologiemi využitelnými v jaderném a raketovém programu Íránu. Opatření byla rozpracována EK a byla závazná pro všechny členské státy EU. BIS v roce 2007 podle své zprávy zaznamenala pokusy některých českých exportérů o obcházení kontrolních režimů vývozem technologií využitelných i ve vojenské oblasti.⁵⁶ Pozornost byla věnována i transferům původních českých technologií do zahraničních firem s českou účastí. Česká odbočka Amnesty International vycházela z informací publikovaných ve *Výroční zprávě o kontrole exportu vojenského materiálu a ručních zbraní pro civilní použití v České republice za rok 2007* a kritizovala vývoz zbraní do Iráku, Jemenu, Afghánistánu. Dodávky do „sektářského“ Iráku sice podporovaly USA, ale řada zbraní se záhy ztratila a skončila v rukách militantních skupin. Totéž hrozilo podle AI i v Afghánistánu. Česká vláda se ve svém programovém prohlášení zavázala, že „zvýší transparentnost obchodu se zbraněmi“. Přesto ani dnes neexistují veřejné výstupy zpětné kontroly toho, zda vyvezené zbraně a vojenský materiál nebyly v cílových zemích zneužity k porušování lidských práv nebo reexportovány např. do států, na které bylo uvaleno zbrojní embargo.⁵⁷

Migrační trendy

Migrace, na rozdíl od Francie, se nestala prioritou českého předsednictví, protože ještě nepřerostla ve vnitřní problém. Migrační pohyby z Blízkého východu, Středo-moří a Afghánistánu byly i nadále omezené. Počet cizinců z arabských zemí, Izraele, Íránu a Afghánistánu, s povoleným pobytem v ČR (trvalým a dlouhodobým), dosahoval ke dni 31. 5. 2008 celkem 4195, což činilo přibližně 1 procento z takto vymezených osob. Nejvíce byli zastoupeni Izraelci (730), Alžířané (575), Syřané (440), Egypťané (354) a Iráčané (328).⁵⁸ Nelegální migrace z regionu byla i v roce 2007 poměrně malá. V první patnáctce zemí s největším počtem nelegální migrace byly zaznamenány tři země regionu: Irák (112); Turecko (77) a poprvé za posledních deset let Sýrie (59). Naopak egyptská ilegální migrace, typická pro rok 2006, se po zavedení letištních víz zastavila.⁵⁹ Celkově 58 Iráčanů a 7 Syřanů bylo zadrženo při přechodu česko-německých hranic. V roce 2007 klesl počet žadatelů o azyl v ČR o 38 procent. Ze sledovaných zemí největší počet žádostí předložili žadatelé z Iráku (90) a Sýrie (59), přičemž čtvrtý největší počet žádostí byl schválen Iráčanům (17). V roce 2007 byly zachyceny i nelegální pobyty ze Saúdské Arábie (25) a Alžírska (21). Většina saúdských občanů byla zadržena na hraničních přechodech. Ze státních příslušníků zemí regionu prováděli v roce 2007 trestnou činnost nejvíce Alžířané (20), Izraelci (10), Syřané (9), Tunisané (6) a Egypťané (4). V roce 2008 vláda schválila pokračování projektu Výběr kvalifikovaných zahraničních dělníků, který se vztahoval pouze na arabské, iránské a afghánské absolventy českých vysokých a středních škol. Pouze Izraelci a Turci nemuseli mít českou školu. Těto kvalifikované pracovní síle byly přednostně schvalovány žádosti k dlouhodobému či trvalému pobytu. V roce 2007 hodně studentů z regionu studovalo na českých vysokých školách, nejvíce z Izraele (172), Jemenu (48), Jordánska (50), Libye (54), Íránu (47).⁶⁰ Z uvedeného přehledu vyplývá, že migrační tlaky z tohoto regionu se stále České republice vyhýbají, ale mají tendenci k pomalému růstu. Obrovský nárůst iráckých azylantů v EU se ČR vyhnul. Většina Iráčanů podala žádosti o azyl v jihoevropských zemích, které hlídají vnější schengenské hranice.

Íránská islámská republika

Írán byl pokládán za zdroj nestability v regionu na rozdíl od Turecka, jež bylo premiérem M. Topolánkem charakterizováno naopak jako záruka bezpečnosti a stability v bouřlivé oblasti.⁶¹ Smlouva s USA o zřízení raketové základny v ČR SOFA se sice nezmiňovala o Íránu, ale zařadila ho mezi hlavní hrozby šíření zbraní hromadného ničení a jejich nosiče. Navázaný americko-český dialog měl zahrnovat hrozby raketového útoku a terorismus.⁶² Česká republika měla zájem o rozvoj politických i obchodních vztahů, ale existovaly politické komplikace v oblastech lidských práv, demokracie a iránské angažovanosti v Iráku. Íránskému vedení vadilo pražské vysílání RFE/RL – Rádía Fardá, i když jeho průměrná sledovanost v Íránu pozvolna klesala až na 13 procent v roce 2008. Případ iránské zaměstnankyně RFE/RL Parnaz Azimové, které bylo osm měsíců bráněno vycestování ze země a poté byla v nepřítomnosti i odsouzena do vězení na jeden rok, dokazoval averzi režimu vůči této instituci. Česká diplomacie se snažila orientovat dialog na pozitivnější témata, např. obchod,

iránské aktivity v Afghánistánu zaměřené na boj proti terorismu a pašování drog, což se dařilo jen částečně.⁶³ V listopadu 2007 zrušil Írán obchodní restriktce proti ČR, zavedené v roce 2003 na protest proti činnosti RFE/RL.

Překážkou normalizace vztahů byla i tzv. „kauza jaderného obohacování“, která se stala předmětem zájmu české i evropské diplomacie. Při návštěvě náměstkyně ministra zahraničních věcí Heleny Bambasové v Íránu v roce 2007 přiznala Česká republika Íránu právo na rozvoj mírové jaderné energetiky. Během roku a na různých úrovních prosazovala česká diplomacie politiku pobídek a trestů, což odráželo společný postoj EU. Ministr K. Schwarzenberg odmítal jakýkoli ozbrojený útok na Írán.⁶⁴ Generální ředitel MAAE Muhammad Al-Baradej při své návštěvě Prahy (říjen) sdělil, že Írán musí vyjasnit některé dohady o civilním jaderném programu.⁶⁵ Íránské postoje k jadernému obohacování přijel do Prahy vysvětlovat Ali Asghar Soltani, íránský velvyslanec u MAAE ve Vídni, jenž během kulatého stolu v Ústavu mezinárodních vztahů zdůrazňoval, že to byl Západ, včetně EU, který donutil Írán, aby začal s realizací programu na obohacování uranu. Hlavním důvodem započetí vlastního projektu na obohacování uranu bylo odmítání dodávek obohaceného uranu pro účely civilních energetických programů, o které Írán údajně několikrát v minulosti žádal. Vládními činiteli byla kritizována destruktivní role Íránu v blízkovýchodním konfliktu, zvláště jeho podpora poskytovaná radikálním skupinám. Premiér M. Topolánek při jednom vystoupení označil Hamás a Hizbulláh, spolu s Íránem a Sýrií, za síly chaosu, strachu a násilí.⁶⁶

10. července Írán odzkoušel devět raket středního doletu typu země-země. Stalo se to pouhý den poté, co byla v Praze podepsána smlouva o vybudování radaru amerického protiraketového systému v ČR. První náměstek MZV ČR T. Pojar v jednom z rozhovorů řekl, že íránské zkoušky byly pro něho důkazem potenciální hrozby, protože Írán může do pěti let prodloužit dolet raket na 3000–4000 km a ohrozí jimi celou Evropu.⁶⁷ Ministr Schwarzenberg viděl potenciální hrozbu ještě v širším horizontu: Írán, Pákistán nestabilita v severní části Indie, nejistý vývoj v Rusku a v Číně. Už teď mohly íránské rakety podle jeho názoru zasáhnout jižní Slovensko.⁶⁸

V obchodní oblasti existovaly dobré předpoklady pro spolupráci. Írán měl zájem o rozvoj obchodu, a urgoval proto vyslání české mise. Průnik na zajímavý trh byl komplikován dvěma faktory: existujícím sankčním režimem EU, který ČR striktně dodržovala, a obchodními překážkami, jež slíbil Írán koncem roku 2007 odbourat. Měl i zájem o přezkoumání a možné doplnění smluvní základny. Česká republika oznámila íránské straně, že má zájem obnovit diplomatické styky s Íránem do poloviny roku 2009, tj. do konce českého předsednictví EU, což bylo pozitivně přijato íránskou ambasádou v Praze jako signál nového rozvoje vztahů.⁶⁹ Ale v polovině roku Írán odmítl akreditaci navrženého českého velvyslance a vztahy zůstaly do konce roku odměřené.

Hospodářské vztahy

V období globální finanční a ekonomické krize byl zájem hledat alternativní trhy i v MENA oblasti. Mezi nejprivilegovanější státy v rámci obchodní strategie ČR, vypracované MPaO pro rok 2006–2010, byly zařazeny z tohoto regionu tři země: Spojené arabské emiráty (SAE), Saúdská Arábie a Turecko.⁷⁰ Většina zemí regionu je

závislá na ropné rentě, která prožila šokové období v roce 2008, charakterizované neobvyklým růstem cen ropy v polovině roku a naopak razantním pádem poptávky po ropě a tím i její ceny na konci roku, což se odrazilo i v obchodě. V roce 2008 byl zájem zlepšit proexportní opatření. Ve vztahu k arabskému světu lze za událost roku označit vytvoření Česko-arabské podnikatelské rady. Vznikla počátkem roku a stalo se tak na výslovnou žádost velvyslanců arabských zemí v ČR. Ti byli totiž velmi nespokojeni s dřívější činností Česko-arabské obchodní komory (sdružení právnických osob založené v roce 2004), která sídlila naposledy v Karlových Varech. Chtěli proto zřídit nějakou státem garantovanou organizaci, jež by byla právoplatně registrována i u Všeobecné unie arabských komor se sídlem v Bejrútu. Rada bude mít široký záběr, protože může využívat zkušeností a kontaktů obou podnikatelských organizací, tj. s Hospodářskou komorou i Svazem průmyslu a dopravy, které mají ve většině arabských zemí podepsány dohody o spolupráci s partnerskými organizacemi podnikatelů.⁷¹ V roce 2008 pomáhala rada organizovat doprovodnou podnikatelskou misi premiéra M. Topolánka do Jordánska a Izraele (8.–11. března) a prezidenta V. Klause do Egypta (7.–9. dubna). Ve dnech 26.–27. května organizovala program pro obchodní misi ze Saúdské Arábie, která zavítala do ČR.

Arabské země Maghrebu

V souvislosti s naším členstvím v EU se dostaly z ekonomického hlediska do předí země severní Afriky, Maghrebu, jež nikdy nepatřily k českým prioritám (kromě Egypta). Tyto země, s výjimkou Libye, byly začleněny do světového hospodářství a měly úzké hospodářské vazby na EU. Většina zemí byla integrována do regionálních ekonomických bloků (UMA, GAFTA, QIZ, COMESA, Agadir), což nabízelo šanci k proniknutí na širší trhy. Ministerstvo průmyslu a obchodu vypracovalo v souladu s exportní politikou vlády České republiky na léta 2006–2010 a s ohledem na potřeby české podnikatelské veřejnosti *Strategii prosazování obchodně-ekonomických zájmů České republiky v zemích severní Afriky*.⁷² Nejlepší obchodní styky byly s Egyptem, který patřil po SAE a Izraeli mezi největší obchodní partnery regionu. V roce 2007 činil vývoz 162 milionů USD s vysoce aktivním saldem 133 milionů USD. V roce 2008 došlo k výraznějšímu růstu vývozu 231,2 milionu USD s vysoce kladnou bilancí dosahující 190,7 milionu USD. Na preferovaném trhu operovalo velmi mnoho předních českých podniků. Posílily se naše vazby na Maroko, které nepatřilo nikdy k našim prioritním obchodním destinacím. V roce 2007 dosáhl vývoz do Maroka mimořádně vysokých hodnot 157,7 milionu USD, což bylo třikrát více než v předchozím roce. Dostí kladná byla i bilance (87 milionů USD). V roce 2008 se již nepotvrdila vysoká dynamika vývozu z předchozího roku. Vývoz činil 86,1 milionu USD s mírně kladnou bilancí 13,2 milionu USD. Tradičním partnerem bylo Alžírsko. V roce 2007 byla vykazována vysoce záporná bilance –85,5 milionu USD při našem vývozu 61,4 milionu USD. V roce 2008 činil vývoz 91,3 milionu USD a byl charakterizován naopak vysoce kladnou bilancí, 73,1 milionu USD. Obchod s Libyí byl v roce 2007 nízký: vývoz dosáhl 21 milionů USD a bilance –5,7 milionu USD. V roce 2008 došlo k výraznějšímu růstu vývozu, který činil 61 milionů USD, s kladným saldem 23 milionů USD. Obchod s Tuniskem nebyl vysoký, co do bilance byl velmi vyrovnaný. Vývoz

činil v roce 2007 39,5 milionů USD s mírně zápornou bilancí 2,3 milionu USD. V roce 2008 to pak bylo 54,2 milionu s kladnou bilancí 21,7 milionu USD.

Státy Rady pro spolupráci zemí Zálivu (GCC)

Státy GCC patří mezi bohaté ropné státy, sdružené do celní unie, které plánují v nejbližší době uzavřít s EU dohodu o volném obchodu. Výhodou české spolupráce s nimi byla nízká vstupní cla (5 procent) a relativně liberalizovaný obchodní režim. Klíčovým partnerem zůstaly i tento rok Sjednocené arabské emiráty. Český vývoz do SAE již od roku 2005 neklesl pod 500 milionů USD a tradiční byla i vysoce kladná bilance. V roce 2007 činil vývoz rekordních 540 milionů USD a kladné saldo 294 milionů USD. V roce 2008 byl zaznamenán další rekord: vývoz 635,4 milionu USD s kladným saldem 592,9 milionu USD. Důležitým krokem by mělo být plánované přímé letecké spojení a zjednodušená pravidla vydávání víz přímo na letišti v SAE. Zájem o mnohem hlubší ekonomickou, především investiční spolupráci mezi oběma zeměmi byl vyjádřen během návštěvy českého premiéra M. Topolánka v SAE (23.–24. března). ČR navrhla vytváření společných podniků a strategické partnerství mezi českými a emirátskými firmami.

Druhým nejpreferovanějším partnerem byla Saúdská Arábie, která má dominantní postavení v rámci GCC. Obchodní obrat s ní neustále rostl a v roce 2007 dosáhl 142,5 milionu USD, s aktivním saldem 128,1 milionu USD. V roce 2008 dosáhl vývoz rekordní úroveň 231,4 milionu USD s vysoce kladnou bilancí 216,6 milionu USD. Podle Hospodářské komory ČR existují velmi dobré podmínky pro spolupráci ve zdravotnictví – výstavba nemocnic, najímání odborného personálu (lékaři, sestry) aj.

Země Levanty

V této skupině zemí dominoval Izrael, s nímž má Česká republika dlouhodobě vysoce rozvinuté hospodářské vztahy. V roce 2007 dosáhl vzájemný obchodní obrat historicky rekordní úroveň 550 milionů USD a v roce 2008 dokonce 607,6 milionu USD s kladnou bilancí 115,3 milionu USD. Vysoký obrat byl dosahován mimo jiné i díky dlouhodobému liberálnímu obchodnímu režimu. ČR i EU uzavřely s Izraelem dohody o volném obchodu. V roce 2008 byla podepsána i vzájemná dohoda o výzkumu a vývoji. Během návštěvy premiéra Topolánka v březnu v Izraeli bylo dosaženo dohody umožňující investiční expanzi izraelského farmaceutického gigantu TEVA na český trh. Vývozy ČR zprostředkovávaly místní prodejní firmy, z nichž největší – Champion – prodávala i v tomto roce úspěšně škodovky. Dobrou pozici si také udrželi výrobci ocele. Nosnými exportními produkty zůstávalo jednoznačně zboží s vyšší přidanou hodnotou. Na vzestupu byl i obchod se službami, zvláště v dopravě a cestovním ruchu.

Naším tradičním dlouholetým partnerem byla také Sýrie. V zahraničním obchodě se od roku 2006 objevil pozitivní trend. Každým rokem stoupal vývoz do Sýrie a klesal dovoz. V roce 2007 dosáhl vývoz 61,9 milionu USD, což bylo o 18 procent více než v roce 2006. Dovozy dosáhl pouhých 2,4 milionu USD. Tendence k růstu obchodu pokračovala i v roce 2008: vývoz 73 milionů USD a bilance 59,7 milionu USD.

Klíčovou událostí byla návštěva českého ministra financí M. Kalouska s početnou obchodní delegací v Sýrii (18.–20. května), během níž byla definitivně uzavřena ka-

pitola dluhu z dob ČSSR. Při návštěvě došlo k setkání HK ČR a Federace syrských obchodních komor. Bylo podepsáno Memorandum o spolupráci a založen Česko-syrský obchodní výbor.

Ostatní země blízkovýchodního Mašriku

Irák

Irák patřil taktéž k našim dlouhodobým partnerům, ale bezpečnostní situace nedovolila zatím, aby ČR tuto výhodu více zúročila. Přesto vývoz dosáhl v roce 2007 dohromady 77 milionů USD a měl vysoce kladnou bilanci. V roce 2008 došlo k poklesu vývozu na 42,4 milionu USD při nulovém dovozu. Firmy Sigmaintest, Unis, Prokop Engineering, Technoexport a Chemoprojekt získaly zakázku. Šlo o společné projekty zaměřené na oblast petrochemie, rafinerie. Většina českých aktivit se přesunula do severních kurdských oblastí kolem Irbilu, které byly bezpečnější v porovnání se středním Irákem. V říjnu byla v Irbilu založena Česko-kurdská podnikatelská rada.

Írán

Náležel mezi země, kde existuje veliký potenciál k rozvoji obchodu, ale jeho využití záviselo na mnoha faktorech. Patřila mezi ně momentální solventnost, podmíněná cenou ropy a výší ropné renty. Na Írán byly uvaleny sankce USA a EU za jeho postoj v jaderné kauze, které museli čeští vývozci respektovat. Vzájemný obchod dosáhl v roce 2007 celkem slušné výše. Vývoz činil 35 milionů USD s kladným saldem 16,4 milionu USD. Podobné výsledky byly i v roce 2008: vývoz 38,4 milionu USD a bilance 25,6 milionu USD. V listopadu 2007 odvolal Írán restriktce proti českým vývozcům. Neudělení *agrément* českému velvyslanci v roce 2008 svědčilo o tom, že vztahy nejsou ještě zcela ideální. V roce 2008 byl přijat český projekt na výstavbu koksovny v Íránu, který bude realizovat společnost Hutní projekt Frýdek-Místek. Šlo o největší kontrakt v této zemi za posledních 20 let. ČEB a EGAP již nabídly podporu. Důležitý byl i postoj tří ministerstev (financí, zahraničních věcí a průmyslu a obchodu), které slíbily všemožnou pomoc rozvoji hospodářských vztahů s Íránem.⁷³

Zahraniční rozvojová pomoc

V zemích regionu byla oceňována naše rozvojová pomoc, která bude mít kontinuitu i v příštím roce, protože česká vláda schválila 9. června plán dvoustranné zahraniční spolupráce pro rok 2009. Přijala strategii dlouhodobé pomoci pro Jemen, střednědobé pro Afghánistán a Irák. Mezi neprioritní oblasti byla zařazena i Palestinská autonomní území, kterým byla přislíbena pomoc již na pařížské dárcovské konferenci a dodatečně zvýšena z iniciativy ministra Schwarzenberga v souvislosti s izraelským zásahem v Gaze. V roce 2008 byla dořešena i řada pohledávek ČR vůči Afghánistánu, Egyptu, Sýrii a téměř i v případě Iráku. Neuzavřené zůstalo pohledávkové řízení s Íránem a Libyí.

BLÍZKÝ VÝCHOD, STŘEDOMOŘÍ A AFGHÁNISTÁN V ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITICE: IDENTIFIKACE A CHARAKTERISTIKA KLÍČOVÝCH AKTÉRŮ

Hlavním gestorem a koordinátorem české blízkovýchodní a středomořské politiky bylo Ministerstvo zahraničních věcí ČR. Útvar místopředsedy vlády pro evropské záležitosti, který řídil A. Vondra, většinu středomořské, blízkovýchodní agendy postupoval MZV. Ministr Schwarzenberg byl jmenován za Stranu zelených, která tradičně prosazovala některá témata zahraniční politiky, související s regionem: zahraniční pomoc, lidská práva, demokracie, energetika. Existovaly náznaky, že tato strana měla zájem o blízkovýchodní a africkou agendu odborů MZV. Klíčovou úlohu kromě ministra zahraničních věcí hráli jeho náměstci a politický ředitel M. Povejšil. Vrchní ředitel sekce mimoevropských zemí a rozvojové spolupráce MZV Jakub Karfík řídil Odbor Blízkého východu a Afriky (BVA), dohlížel nad rozvojovou pomocí a měl gesci i nad agendou barcelonského procesu. Pod něj spadal vyslanec se zvláštním posláním pro Středomoří, kterým byl jmenován v roce 2007 Alexander Slabý. Vyslanec měl na starosti „středomořskou diplomacii“ a navštěvoval mj. i země regionu, aby jim vysvětlil priority nadcházejícího českého předsednictví.

Každodenní regionální agendu pokrýval odbor BVA, který spolupracoval s ostatními odbory MZV, resorty, ambasádami MENA zemí a řídil i české zastupitelské úřady v rozsahu své působnosti. Podílel se na tvorbě SZBP a během přípravy na předsednictví EU pomáhal plánovat a koordinovat akce svých úřadů. ČR se zapojovala do politického dialogu na platformě SZBP, s pomocí kterého byly formovány společné postupy EU během pravidelných zasedání pracovních schůzek a dalších přípravných orgánů Rady EU. BVA připravoval jednání těchto skupin. Hlavními centry přípravy regionální politiky byly skupiny: COMEP (pro mírový proces na Blízkém východě); COMAG (pro Maghreb a Mašrek); COMEM (pro Blízký východ); COMED (pro euro-středomořské partnerství). Pod skupinu COAFR patřila agenda Súdánu a Mauritánie. Odbor států Blízkého východu a Afriky se však v roce 2007 opět rozdělil: na BVA a Odbor států subsaharské Afriky (AFR), takže se i teritoriální kompetence jasně vymezily a oddělily. Blízkovýchodní problematika pronikala i do agendy dalších skupin zaměřených na SZBP.

Přípravu jednání skupin zajišťoval odbor BVA v kooperaci s koordinátorem a zástupcem při misi v Bruselu (Marek Janovský). Závěry jednání skupin byly využívány jako podklady pro jednání politicko-bezpečnostního výboru (COPS), který zase poskytoval stanoviska Radě pro všeobecné záležitosti a vnější vztahy (GAERC) a řídil i ad hoc krizové situace. Pokračoval v činnosti i Výbor stálých zástupců (COREPER), který vyhodnocoval stanoviska COPS. Zpracovával i agendu zahrnutou pod první pilíř SZBP (obchod a zahraniční pomoc) a třetí pilíř (vnitro, justice). COREPER zpracovával a vyhodnocoval i agendu přicházející z různých českých ministerstev pro potřeby zasedání GAERC, kterých se zúčastňoval ministr Schwarzenberg, a Evropské rady za účasti premiéra či ministra zahraničních věcí.

Barcelonská agenda byla sledována a vyhodnocována taktéž odborem BVA (Josef Rychtář) a projednávána ve skupině COMED. Odbor BVA spolupracoval úzce

s vyslancem pro Středomoří A. Slabým prostřednictvím koordinátora pro barcelonský proces, kterým byl v roce 2008 Pavel Kobližka. V prosinci se připravovala změna ve funkci koordinátora, který měl být za předsednictví podřízen přímo vyslanci Slabému. Koordinátor spolupracoval i s nevládní sítí Nadace Anny Lindhové (ALF) pro dialog kultur, jejímž centrem byl Ústav mezinárodních vztahů, v. v. i., koordinátorem české sítě ALF Jaroslav Bureš a tajemnice Hana Suchardová. V roce 2008 byl zvolen členem Poradního výboru ALF (*Advisory Board*) profesor Eduard Gombár z Ústavu Blízkého východu a Afriky Filozofické fakulty Univerzity Karlovy.

Blízkovýchodní agendu měly v náplni práce i jiné odbory MZV. Lidská práva sledoval Odbor lidských práv a Odbor politik EU (EUPO 2). V době přípravy předsednictví se zvýšila role politického ředitele MZV M. Povejšila spolupracujícího v rámci evropské „Trojky“. Středomořský dialog NATO byl svěřen Odboru bezpečnostní politiky (OBP). Odbor EUPO 2 odpovídal za problematiku energetické soběstačnosti a strategie. Byl ustanoven vyslanec se zvláštním posláním pro energetickou bezpečnost ČR, kterým se stal Václav Bartuška. Vyslanec se zapojoval do všech jednání zaměřených na hledání alternativních zdrojů, především zemního plynu (plynovod Nabucco). Poskytoval své názory na energetickou bezpečnost médiím. Spolupracoval s ostatními ministerstvy, zvláště s MPO. Patřil pod úřad 1. náměstka T. Pojara. Energetickou bezpečností se zabýval i Bezpečnostní výbor PS PČR a ministerstvo práce a obchodu. Zvláště afghánská problematika byla na pořadu jednání schůzí Zahraničního výboru PS a účastnili se jich představitelé MZV a MO.

V roce 2007 ukončila v rámci reorganizace svých úřadů svoji činnost libyjská ambasáda a 23. 7. 2008 dala Česká republika souhlas s akreditací velvyslance Libye v ČR se sídlem ve Vídni. 9. 6. 2008 byl udělen souhlas s otevřením libyjského generálního konzulátu v Praze.

Vojenská část zahraničních misí byla v kompetenci Ministerstva obrany ČR, ale civilní část (PRT a pomoc) v gesci MZV ČR. Od roku 2009 budou resortní ministerstva realizovat pouze pokračující projekty zahraniční pomoci, ale nové projekty budou přecházet do gesce MZV, resp. České rozvojové agentury (ČRA), která vznikla 1. 1. 2008.

Ministerstvo vnitra bylo gestorem problematiky mezinárodní migrace a mezinárodní ochrany v České republice, a to jak na úrovni legislativně-koncepční, analytické, tak i realizační. V rámci ministerstva za tuto oblast odpovídal odbor azylové a migrační politiky spolupracující s Ředitelstvím služby cizinecké policie i s konzulárním odborem MZV. Odbor bezpečnostní politiky MV ČR, BIS, zpravodajská služba AČR i MZV ČR (OBP) sledovaly a vyhodnocovaly problematiku terorismu.

BLÍZKÝ VÝCHOD, STŘEDOMOŘÍ A AFGHÁNISTÁN V ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITICE V MEDIÁLNÍM A VEŘEJNÉM PROSTORU

Česká veřejnost byla ovlivněna špatnou informovaností a šířením pouze negativních, často zkreslených zpráv o muslimech a islámu v médiích. Muslimové a Ara-

bové v České republice si stěžovali na spíše proizraelské a antiarabské postoje našich médií, což mělo vliv na názory veřejnosti. Negativně byly jimi vnímány termíny „islámský terorismus“ či „palestinský terorismus“, protože generalizovaly a pomáhaly vytvářet dlouhodobé negativní stereotypy. Potvrdil to i dubnový výzkum agentury STEM, v němž osm z deseti respondentů odmítlo mít za souseda muslima. Arabý, Čečence a Afghánce nejčastěji spojovali s terorismem. K podobným závěrům došel i výzkum CVVM z ledna 2008, v němž národnosti zkoumaného regionu dostávaly negativní hodnocení. Nejhuře dopadli Afghánci, Palestinci a Iráčané. Výzkumy CVVM z března dokazovaly, že Češi přesto netrpí náboženskými předsudky a záští vůči lidem s odlišným náboženským přesvědčením, což by se dalo vysvětlit tradičně malým podílem věřících v porovnání s jinými zeměmi EU. Jenom 8 procent by při výběru svého souseda přihlíželo k jeho náboženství, kdežto přes 80 procent odmítalo za souseda alkoholika či drogově závislého jedince. 87 procent respondentů soudilo, že Češi jsou tolerantní vůči odlišným náboženstvím.⁷⁴ Od počátku 90. let narostl počet takto definovaných tolerantních lidí o 20 procent a lze hovořit o dlouhodobém trendu. Potvrdily ho i komunální volby, v nichž malé strany s xenofobně zaměřeným programem dostaly velmi málo hlasů. Rovněž soužití občanů z Brna s muslimskou komunitou, soustředěnou kolem mešity, bylo zcela bezproblémové. Totéž se dá říct i o Praze. Další výzkumy CVVM odhalily, že 89 procent občanů mělo strach z terorismu, 71 procent z uprchlíků z cizích zemí a 65 procent z národnostních menšin. Tento výsledek byl ovlivněn do značné míry špatnou či zkreslenou informovaností.

V srpnu Rada pro rozhlasové a televizní vysílání uložila provozovateli vysílání TV Nova, kterým byla společnost CET 2, pokutu 100 000 Kč za to, že v lednu odvysílala tendenční xenofobní a islamofobní vysílání, čímž porušila zásadu objektivit y; antisemitismus a islamofobie by neměly být šířeny v českých médiích.

Pokračovala kampaň proti šíření islámu v Evropě, vedená na různých internetových stránkách: www.euportal.cz, www.eurabia.cz, pravdaoislam u.cz, www.nebezpeci.info, www.csi-cr.cz. Webové stránky Židovské obce (www.kehila.prag) uveřejnily poselství Evropanům nizozemského poslance Geerta Wilderse, v němž varuje před expanzí islámu, který je v rozporu s demokratickými tradicemi Evropy. Mezi výrazně proizraelské servery patřily: www.eretz.cz, www.icej.cz. Podle prosincového Euroskopu rostly v roce 2008 projevy antisemitismu ve většině zemí EU, ale Česká republika byla vůči tomuto trendu poměrně imunní. V souvislosti s izraelským útokem na Gazu vzrostla kritika Izraele a někdy i sionismu v médiích, což bylo mnohdy nepřesně interpretováno jako projev skrytého antisemitismu. Od roku 2007 působila v Plzni *Liga proti antisemitismu*, která si dala za úkol dohlížet nad projevy antisemitismu. V prosinci 2008 spustil server eurabia.cz svůj vlastní blog (blog.eurabia.cz), který byl připojen k dalším klíčovým serverům iDNES.cz, iHNED.cz. a aktuálně.cz. Byl otevřen pro zájemce, kteří mají potřebu vyjádřit se k takovým tématům, jako jsou: multikulturalismus, islám, antisemitismus, přistěhovalectví.

Ústředí muslimských obcí v ČR marně usilovalo i v roce 2008 o dosažení stejného postavení, jaké mají ostatní monoteistická náboženství – křesťanství a judaismus. V letošním roce se aktivovala i sdružení českých muslimů. Stalo se tak koncem roku u příležitosti izraelského útoku na Gazu. Neaktivněji si počínala Libertas Inde-

pendent Agency, sdružení založené nedávno brněnskými muslimy, v jejímž čele stál předseda Fatah Ismaíl a místopředseda Lukáš Lhoťan. Předsedou brněnské muslimské obce byl Hassan Muneeb Alrawi. Angažovala se i Muslimská obec v Praze v čele s Vladimírem Sářkou. Informace o její činnosti byly publikovány na stránkách www.libertas-agency.cz. Důvodem této mobilizace byl nárůst aktivit antiislámských, xenofobních a neonacistických skupin v ČR, které se zaměřovaly na zastrašování muslimů, židů a Romů. Výsledkem činnosti těchto živlů bylo několikanásobné zhanobení brněnské mešity, naposledy v říjnu 2008. V průběhu roku byly vylepovány v Praze a Brně hanlivé dánské karikatury proroka Muhammada s nápisem *Svoboda není pro všechny* urážející muslimské náboženství. Na pražském plakátu byl i odkaz na Wildersův protiislámský film *Fitna*, který na svých stránkách uveřejnila Národní strana. Nenávistná kampaň pokračovala po teroristickém útoku v Pákistánu, během něhož zahynul český velvyslanec I. Žďárek. Národní strana slíbila pomstu českým muslimům, přestože ti teroristický atentát jednoznačně ve svém prohlášení odsoudili.⁷⁵ K vyvrcholení antiislámské kampaně došlo u příležitosti oslav 90. výročí založení Československa. Národní strana uspořádala v Praze na Václavském náměstí protestní demonstraci. V jednom z projevů představitelů této strany byla brněnská mešita označena za centrum terorismu. Brněnští muslimové v reakci na toto vystoupení podali trestní oznámení na Národní stranu. Souběžně iniciovali setkání všech náboženských etnických sdružení, aby byla vypracována společná platforma, jak čelit narůstajícím xenofobním a rasistickým aktivitám.

Zmíněný nárůst aktivit Národní strany mohl být částečně ovlivněn avizovaným zájmem brněnských muslimů postavit ve městě novou mešitu kromě té, která stojí už deset let ve Vídeňské ulici a má omezenou kapacitu.⁷⁶ V souvislosti s událostmi v Gaze se čeští muslimové začali více zajímat i o zahraničněpolitická témata. Objevila se kritika porušování mezinárodního humanitárního práva Izraelem i liknavý postup vlády v této otázce. Předseda Muslimské obce v Praze V. Sářka zaslal osobní dopis vládě ČR, ve kterém vyzval k možnosti svobodnějšího a nezávislejšího vyjadřování vlastního názoru, k okamžitému zastavení izraelské akce a k řešení humanitárních otázek.⁷⁷

ZÁVĚR

Vláda ani ministerstvo zahraničních věcí nesestavily žádný zahraničněpolitický koncepční dokument, který by se vztahoval k regionu Blízký východ a Středomoří, takže přístupy k němu byly přijímány ad hoc pod tlakem vnějších spojeneckých závazků (NATO, USA, EU), pod tíhou odpovědnosti za geopolitickou či geoeconomickou situaci a někdy i pod vlivem vnitřních, zvláště bezpečnostních potřeb státu. Trnem v oku opozice byla příliš velká pozornost balistickým raketám „uličnických států“ a menší zájem o daleko akutnější hrozby (terorismus, energetická závislost, migrace).

Sociálnědemokratická opozice obviňovala vládu, že vybočila z rámce daného společnou zahraniční politikou EU, např. ve vztahu k blízkovýchodnímu konfliktu, a příliš slepě podporovala americké či izraelské zájmy v regionu. Vláda i představitelé ODS zase kritizovali opozici, že se chová neodpovědně a zastává populistické po-

stoje v tak vážných otázkách, jako je bezpečnost euro-atlantického prostoru (americký radar a balistické rakety Íránu), a nedoceňuje některé hrozby (terorismus, Írán a „uličnické státy“). Politická polarizace se projevila i v diskusích o zahraničních misích. Naopak relativní shoda existovala v potřebě zabezpečení diverzifikace energetických zdrojů. Výhody měly obě strany: jak ČSSD, protože veřejnost dost výrazně odmítala radar, tak i ODS, protože většina Čechů měla strach z terorismu, nelegální migrace a radikálního islámu.

Jižní dimenze sousedské politiky EU a barcelonský proces nikdy nepatřil k prioritám České republiky a zájem byl maximálně orientován na nejasně formulovaný alternativní dovoz strategických surovin (ropy a zemního plynu) a po roce 2001 i na riziko terorismu, protože naše spojenecká transatlantická angažovanost v nestabilních muslimských oblastech zvyšovala riziko. Během přípravy předsednictví si vláda mnohem více uvědomovala mimořádnou důležitost středomořské dimenze pro jihoevropské členské státy a taky možnost jejího využívání ve prospěch prosazení svých vlastních zájmů v preferované východní dimenzi sousedských vztahů. Výsledky jednání Sarkozy–Topolánek tento pragmatický přístup potvrdila.

Dlouhodobým strategickým cílem české pravice v čele s ODS bylo udržet zájem USA o střední Evropu jako klíčovou pojistku vůči mocenským hrátkám velkých evropských hráčů (Německo, Francie) a především proti potenciální hrozbě Ruska v budoucnosti. Právě pevné spojenectví s USA a důraz na transatlantickou solidaritu v rámci EU determinoval přístupy vlády k blízkovýchodnímu konfliktu. ČR spolu s Polskem se zařadily k nejvíce proizraelským zemím v EU, po boku Nizozemska a Německa. Oba státy výrazně podporovaly i americkou blízkovýchodní politiku Bushovy administrativy, i když se objevil i příznak vzdoru – odmítnutí vojenského útoku proti Íránu. V praktické politice vláda usilovala, aby navenek budila dojem vyváženého přístupu ve vztahu k arabsko-izraelskému konfliktu, který byl posilován vazbami na umírněné arabské režimy (Jordánsko, Egypt, GCC) a podporou realistického prezidenta Mahmúda Abbáse i prozápadního technokratického premiéra S. Fajjáda. Pokračovala i všestranná pomoc Palestinské samosprávě, kterou započaly předchozí vlády. Vyvážený postoj pomáhal udržet naše pozice v regionu a nevyvolával obavy mezi „středomořským klubem“ členských států EU, které si chtěly udržet a posilovat těsné vztahy s arabským světem.

Vláda prosazovala již druhým rokem maximální průnik Izraele do struktur NATO a využívala k tomu např. kontaktní ambasády NATO při ZÚ ČR v Tel Avivu a také středomořského dialogu NATO. Jejím zájmem bylo i povýšení vztahů EU–Izrael v mnoha oblastech, které mělo být potvrzeno v nové asociační dohodě EU–Izrael, o níž se mělo jednat za českého předsednictví EU. Privilegované postavení Izraele mělo být projednáno během summitu EU–Izrael, který se ministerstvo zahraničních věcí rozhodlo prosazovat za českého předsednictví. Arabům a zvláště Palestincům se česká iniciativa nelíbila a chápali ji jako neoprávněnou odměnu Izraele v době, kdy annapolská mírová jednání uvízla ve slepé uličce v důsledku pokračující osidlovací politiky Izraele. Státy EU více či méně podporovaly během roku summit s Izraelem, ale izraelský útok na Gazu, během něhož bylo zabito a zraněno mnoho civilistů, znejistil postoje některých z nich. EP dokonce požadoval podmíněné pozastavení jednání

s Izraelem. Česká zahraniční politika však neustoupila do konce roku od prosazování této iniciativy. Hodnocení izraelského útoku proti Gaze jako obranné operace mluvčím vlády ČR vyvolalo velmi negativní reakce v arabském a muslimském světě. Patrná byla i nevole většiny evropských zemí, protože výrok kazil image EU v arabském světě. Přestože byl výrok nakonec dementován a označen jako nedorozumění, zasažil vážnou trhlinu v naší proklamované nestrannosti, čehož využila domácí opozice k obviňování vlády z provádění „chaotické, neevropské, proizraelské blízkovýchodní politiky“. Ministr K. Schwarzenberg vyjádřil podporu *statutu avancé*, který měl přiblížit Maroko maximálně k Evropě, aby recipročně uspokojil zájmy jihoevropských států EU, zvláště Francie, preferujících vztahy s Maghrebem.

Zahraněční politika vůči blízkovýchodnímu konfliktu se vyznačovala oscilováním mezi evropskými, více proarabskými postoji, a americkými, více proizraelskými postoji. Premiér na jedné straně odsoudil výstavbu nových izraelských osad jako nezákonný akt (postoj EU), ale našel pochopení pro separační zeď postavenou Izraelci, která nekopírovala hranice okupovaných území (proizraelský postoj). Vláda podporovala sice ideu vytvoření palestinského státu, ale nikdy nespécifikovala jeho hranice. Spíše proizraelskému postoji vlády napomáhaly sdělovací prostředky a poměrně dobře fungující proizraelská lobby. Naopak proarabská lobby prakticky neexistovala a tlaky na větší spolupráci s arabským světem nepřicházely ani od hospodářské sféry. Lze říct, že existoval ze strany arabských umírněných sil zájem využívat proizraelských pozic ČR k povzbuzení stagnujícího mírového procesu, jak bylo patrné např. z jednání s představiteli Palestinské samosprávy či Jordánska. Nadcházející předsednictví EU se stalo vhodnou příležitostí pro formulování našich cílů a jejich sladění se společnými politickými, bezpečnostními a ekonomickými zájmy států EU. Česká aktivita při hledání řešení konfliktu v Gaze v samém závěru roku potvrdila eminentní potřebu sladovat celoevropské postoje s našimi národními zájmy.

Proamerické postoje se jasně odrážely i v pozitivním postoji k tureckému členství v EU, což nemuselo být příjemné sousednímu Německu i Francii. Česká republika patřila mezi ty evropské země, které zastávaly v rámci EU nejtvrďší postoje k Íránu i k dalším problémovým zemím. Na druhé straně vláda odmítla ozbrojený útok proti Íránu a podpořila jeho právo využívat jadernou energii pro mírové účely, pokud splní podmínky MAAE a OSN. Tím inklinovala k evropským postojům. Byla zastáncem evropské politiky „cukru i biče“, tj. odměňování za jakýkoli pozitivní krok v jaderné kauze a naopak sankční opatření v případě ohrožování regionální či dokonce mezinárodní bezpečnosti. Domnělá „iránská hrozba“ byla využívána i nadále některými vládními politiky pro zdůvodnění potřeby instalace amerického radaru v Brdech, což bylo kritizováno opozicí jako vykonstruovaná, umělá záminka, protože Írán již zastavil vojenský jaderný program před pěti lety a technická úroveň jeho raketových nosičů byla nízká. Vojenská asymetrie ve vztahu k NATO, odstrašení v podobě masové odplaty v případě útoku či iránský zájem rozvíjet vztahy s EU byly dalšími protiargumenty opozice, které měly vyloučit možnost naplnění „iránské hrozby“ přinejmenším v krátkém a možná i střednědobém časovém horizontu.

Vláda i opozice se snažily přenášet vzájemnou vnitropolitickou rivalitu a averzi i do zahraničněpolitické oblasti, což se projeвило markantně ve dvou případech. ČSSD

odmítla v prosinci na zasedání PS PČR schválit plán na posílení zahraničních misí, protože nebyl dostatečně projednán s opozicí s ohledem na výrazně se zhoršující bezpečnostní situaci v Iráku a zvláště v Afghánistánu. Vláda zase obvinila opozici, že svým postojem ohrozila spojenecké závazky vůči NATO i USA. Premiér, podporovaný ODS, na rozdíl od ministerstva zahraničních věcí, odmítal jakékoli zasahování opozice do zahraniční politiky a z těchto pozic označil únorovou studijní cestu J. Paroubka do Sýrie za neslučitelnou se zájmy vlády. ČSSD se hájila tím, že syrský baasistický udržuje normální vztahy s EU, je členem barcelonského procesu a projednávaná témata nebyla v rozporu se zájmy státu či vlády. Cesta byla navíc podniknuta s vědomím MZV ČR.

Opozice vyčítala vládě, že věnuje nedostatečnou pozornost multikulturalismu v době, kdy narůstala intenzita rasistických a xenofobních projevů extremistů, majících antisemitské i islamofobní rysy. Atmosféra houstla i pro neprofesionální přístup některých médií k výkladu islámu a k dalším citlivým a vysoce sledovaným politickým tématům. K nesnášenlivosti a strachu přispívaly i některé internetové servery s islamofobním a také antisemitským zaměřením. Svůj podíl měla i zhoršující se sociální situace obyvatelstva, které trpělo předsudky vůči odlišným etnickým (nikoli náboženským) skupinám, jak potvrdily aktuální výzkumy veřejného mínění. Tento nezájem vlády byl dán mimo jiné malou početností islámské komunity a její jednoznačnou loajalitou českému státu, jak bylo uvedeno ve zprávě BIS. Politizace českých muslimů byla oživena až v souvislosti s izraelským útokem na Gazu. Zanedbatelná byla i migrace z islámských zemí, přestože některé nevládní organizace šířily strach z masového přílivu muslimských imigrantů. Obavy začala vzbuzovat spíše vnitřní migrace v schengenském prostoru, vnímaná jako bezpečnostní riziko. Starost o správné vnímání kulturní diverzity projevovaly spíše nevládní organizace, často napojené na příslušné celoevropské programy v rámci roku kulturního dialogu, vyhlášeného Evropskou unií. Patřily mezi ně v ČR např. kampaň Nadace Anny Lindhové „1001 akcí pro dialog“, systematická činnost pražského Multikulturálního centra a aktivity českých islámských center, především v Brně. Vláda se probudila až v souvislosti s vylepováním dánských antiislámských plakátů v Brně a v Praze. Ministerstvo zahraničních věcí ve svém prohlášení velmi rozhodně odmítlo podobné aktivity.

Kromě zvýšených bezpečnostních obav nás spojoval se sledovaným regionem především obchod, který za posledních deset let rychle narůstal. V roce 2007 dosáhl obrat se zeměmi regionu přibližně 1,8 miliardy USD. Obrat rostl významně i v roce 2008 bez ohledu na finanční krizi a nízké ropné renty v tradičních rentiérských ekonomikách MENA zemí. Dosáhl výše 2,6 miliardy USD. Největší obchodní obrat, překračující 500 milionů USD, jsme dosahovali po několik let s Izraelem a SAE. Tento rok nebyl výjimkou. Strategie ministerstva průmyslu a obchodu počítala s rozšířením spolupráce se zeměmi Maghrebu, což bylo zdůvodněno jejich integrujícím se trhem, stabilním přílivem evropského investičního kapitálu z MEDA fondů či EIB, liberálním prostředím ve většině zemí. Liberální podmínky k obchodu přitahovaly i naše exportéry do zemí GCC. Zájem byl i udržet tradiční destinace ještě z dob ČSSR, mezi něž patřily Irák a Sýrie, což se vcelku dařilo, i když v případě Iráku tomu bránila bezpečnostní situace. Nedostatečné byly obchodní vztahy s Libyí a také s Íránem, i když

iránská strana přestala praktikovat v roce 2007 restriktce na české vývozy. V roce 2008 byla zřízena a zahájila činnost Česko-arabská podnikatelská rada při Hospodářské komoře ČR, která zřejmě definitivně nahradila špatně fungující Česko-arabskou obchodní komoru. Nová instituce dostala podporu od arabských ambasád v ČR. Obchodníci očekávali brzké zavedení vyhlášených změn, zaměřených na další povzbuzení vývozu od MPO v institucionální i finanční oblasti.

Nástup Obamovy administrativy v USA skýtal jedinečnou příležitost sladění evropských a amerických zájmů v regionu a odbourání určitého druhu rozpolcenosti ČZP v posledních několika letech, vyvolané permanentním balancováním mezi odlišnými hodnoceními obou transatlantických spojenců. Očekávalo se, že ČR během předsednictví přispěje ke zvýšení role a prestiže EU na Blízkém východě i ve Středomoří, např. podporou řešení blízkovýchodního konfliktu. Souběžně by měla využít předsednické role k naplnění českých národních zájmů v regionu, např. zabezpečením diverzifikace zdrojů strategických surovin, dalším posílením obchodních vazeb, zlepšením vztahů s Íránem a Libyí, zmírněním arabsko-izraelských rozporů a naplněním již deklarovaných cílů ve vztahu k Izraeli.

Poznámky

- ¹ *Vojenská strategie České republiky*. Praha 2008. Dokument schválený vládou dne 23. 7. 2008 usnesením č. 907. On-line: (www.army.cz/images/id_8001_9000/8492/Vojensk_strategie_R-2008.pdf).
- ² Antonín Sedľa: *Vojenská strategie ČR chytá kočku za ocas*. Česká strana sociálnědemokratická. On-line: (www.cssd.cz/dokumenty/clanky/s20139/a20142.html).
- ³ *Respekt.cz*, 23.12. 2008. On-line: (fleet-sheet.respekt.cz/Todays-news-3431.html).
- ⁴ Jiří Paroubek: *Afghánistán – čím víc, tím hůř*. Právo 5. 1. 2009.
- ⁵ Tisková zpráva ČSSD, 4. 11. 2008. On-line: (www.cssd.cz/s14983/tiskove-zpravy/a21021.html).
- ⁶ Tiskové prohlášení k záměru posílit českou vojenskou účast v Afghánistánu. On-line: (www.halono.viny.cz/index.php?id=67596).
- ⁷ *Trend* 2008/10. On-line: (www.itrend.cz/data/Trend_2008010.pdf).
- ⁸ Jiří Paroubek: *Afghánistán – čím víc, tím hůř*, op. cit.
- ⁹ *Platí iniciativu Ne základnám Írán?* 25. 3. 2008. On-line: (eretz.cz/content/view/5405/43/).
- ¹⁰ *Mluví iniciativy Ne základnám sympatizuje s teroristickou organizací*. 20. 3. 2008. On-line: (zpravy.idnes.cz/mluvci-ne-zakladnam-sympatizuje-s-teroristickou-organizaci-prq-/domaci.asp?c=A080319_165313_domaci_adb).
- ¹¹ *Paroubek se po návratu ze Sýrie opřel do Topolánka*. iDNES, 29. 2. 2008. On-line: (zpravy.idnes.cz/paroubek-se-po-navratu-ze-syrie-oprel-do-topolanka-fwi-/domaci.asp?c=A080229_221928_domaci_miz).
- ¹² *Jiří Paroubek: Je cesta do Sýrie svatokrádež?* *Trend* 2008/3. On-line: (www.itrend.cz/data/Trend_200803.pdf).
- ¹³ Tisková zpráva ČSSD z 31. 12. 2008. On-line: (www.cssd.cz/s14983/tiskove-zpravy/a21494.html).
- ¹⁴ *Kateřina Kalistová: Evropský rok mezikulturního dialogu – Spolu v rozmanitosti*. 11. 6. 2008, Ústřední kulturní komise ČSSD. On-line: (www.cssd.cz/s14983/tiskove-zpravy/a18749.html).
- ¹⁵ Rozhovor s europoslancem J. Zahradilem (ODS) v časopise *Respekt: Fakt nechceme torpédovat Unii*. Zahraniční politika ČR, dokumenty 1/2008, s. 21.

- ¹⁶ Mirek Topolánek: Projev na Ankaršké univerzitě: *Role Turecka v globalizovaném světě*. Vláda České republiky. On-line: (www.topolane k.cz/3664.html).
- ¹⁷ *Prohlášení MZV ČR k plakátům s dánskou karikaturou proroka Mohameda v Brně*. MZV ČR 2008.
- ¹⁸ Rozhovor s ministrem zahraničních K. Schwarzenbergem v deníku *Sachsische Zeitung* (český překlad), 22. 5. 2007. On-line: (www.mzv.cz/servis/soubor.asp?id=26913).
- ¹⁹ *Schwarzenberg: Česko nepodporuje americký vojenský útok na Írán*. Britské listy, 14. 1. 2008. On-line: (www.blisty.cz/2008/1/15/art38305.html).
- ²⁰ *Delegace ČSSD jednala s vrcholnými představiteli Izraele*. Tisková zpráva ČSSD, 10. 7. 2008. On-line: (www.cssd.cz/s14983/tiskove-zpravy/a19620.html).
- ²¹ *Trend 2008/1*, s. 8. On-line: (www.itrend.cz/data/Trend200801.I.pdf).
- ²² Antonín Sed'a, op. cit.
- ²³ Ondřej Liška: *Naše pochybnosti sdílejí i mnozí v USA*. Právo, 7. 3. 2007.
- ²⁴ *Neschválení zahraničních misí je pitomost zločinného charakteru, říká Zeman*. Novinky.cz, 28. 12. 2008. On-line: (www.novinky.cz/domaci/157566-video-neschvaleni-zahranicnich-misi-je-pitomost-zlocinneho-charakteru-rika-zeman.html).
- ²⁵ *Schwarzenberg: Útok na Írán by byl katastrofou*. Novinky.cz, 2. 12. 2008. On-line: (www.novinky.cz/clanek/55792-schwarzenberg-útok-na-iran-by-by-katastrofou.html).
- ²⁶ Podobnému názoru věřil např. náš vyslanec pro energetickou bezpečnost V. Bartuška. Podrobně viz *Tajné služby varují před nedostatkem energetických zdrojů*. Právo, 23. 7. 2008.
- ²⁷ Topolánek: Pokud Nabucco nebude celoevropské, nemá šanci. Česká tisková kancelář, 11. 12. 2008. On-line: (www.euroskop.cz/38/9826/clanek/topolane k-pokud-nabucco-nejde-celoevropske-nema-sanci).
- ²⁸ Záznam z důvěrného jednání obou státníků byl publikován časopisem *Reflex*, ale MZV ČR popřelo jeho hodnověrnost a přesnost.
- ²⁹ Hana Popelková: *Sarkozy k Topolánkovi: Jsem sám proti Arabům*. Česká televize 24, 27. 11. 2008. On-line: (www.ct24.cz/domaci/37211-sarkozy-k-topolankovi-jsem-sam-proti-arabum/).
- ³⁰ Vondra řekl, „že jsme Francii slíbili, že se bude moci spolupodílet během našeho předsednictví na práci ve Středomoří společně s námi. Bude to taková česká sklenice, ve které bude také francouzský koňak. Výměnou za to jsme domluvili, že se náš člověk dostal na jednání G20 ve Washingtonu, ačkoli nejsme žádná velmoc. Dosáhli jsme také toho, že propojíme naše předsednictví s prací v eurozóně a že bude klimatický balíček upraven tak, aby jeho realizace nepoškozovala zájmy českého hospodářství.“ Alexandr Vondra: Prostě jim to osladíme! *Zprávy ODS.cz*. On-line: (zpravy.ods.cz/prispevek.php?ID=8716).
- ³¹ *Pracovní program českého předsednictví*. BusinessInfo.cz. On-line: (www.businessinfo.cz/cz/clanek/predsednictvi-cr-v-rade-eu/pracovni-program-ceskeho-predsednictvi/1001720/51445/).
- ³² Viz www.alexandrondra.cz.
- ³³ Česká televize 24, 1. 12. 2008.
- ³⁴ Ministr K. Schwarzenberg řekl na toto téma následující: „Jako členové Evropské unie jsme sousedy Středomoří. Musíme si uvědomit, že být členy v Evropské unii znamená působit i v oblastech, o které jsme se dřív nezajímali. Ropa, plyn, doprava (vše Středomoří), islámská hnutí, to vše se týká i nás.“ *Sarkozy bude mít svou středomořskou unii, ale musí hodně slevit*, Paříž, 10. 7. 2008 (zpravodaj ČTK).
- ³⁵ Předseda vlády se na toto téma vyjádřil následovně: „Pro nás to je velmi zajímavé hlavně proto, že my si přejeme, aby podobné postavení jako Středomořská unie měla dimenze východní politiky, která je jednou z našich priorit během předsednictví.“ *Premiér zrušil nedělní účast na summitu v Paříži, pojede Vondra*, 11. 7. 2008 (zpravodaj ČTK).
- ³⁶ Dokument: *Schwarzenberg podpořil sblížení EU s Marokem*. Eurabia 20. 10. 2008. On-line: (www.eurabia.cz/Articles/2348-dokument-schwarzenberg-podporil-sblizovani-eu-a-maroka.aspx).
- ³⁷ Břetislav Tureček; Katarina Březovská, Miroslav Panuška: *Praha usiluje o uspořádání speciálního summitu Evropské unie a Izraele*. i Žurnál, 1. 12. 2008.
- ³⁸ *Zahraniční politika České republiky: Data*. MZV ČR, 3/2008, s. 23.

- ³⁹ Mírek Topolánek: *Cukr a bič pro Blízký východ*. MF Dnes, 26. 3. 2008.
- ⁴⁰ Lena Kolarska-Bobinska; Magdalena Mughrabi: *New EU Member States Policy towards the Israeli-Palestinian Conflict: the Case of Poland*. EuroMeSCO Paper, June 2008, č. 69. On-line: (www.euromesco.net/images/paper69eng.pdf).
- ⁴¹ Tamtéž.
- ⁴² Premiér M. Topolánek s palestinským velvyslancem Mohamedem Salaymehem diskutoval o možných oblastech spolupráce. *Zahraniční politika České republiky*. MZV ČR, 3/2008, s. 46.
- ⁴³ Šlo o následující projekty: pokračování elektrické rozvodné sítě v Túbásu (údržbářské a opravárenské centrum), opravnu elektrického zařízení, automobilové centrum – školení automechaniků, vypracování koncepce pro řízení vodohospodářství a distribuci vody, vybudování malé testovací solární elektrárny. Po dohodě s EUPOL COPS byly sjednány dodávky technického vybavení pro palestinskou policii, dále příprava expertů a konzultantů pro oblast obchodu a vytvoření antikorupční jednotky.
- ⁴⁴ *EU vyzvala k trvalému příměří v Gaze, vyrazil tam i Schwarzenberg*. iDNES.cz, 30. 12. 2008.
- ⁴⁵ Prohlášení MZV ČR k nedávným nepokojům. MZV ČR, 14. 5. 2008. On-line: (www.czechembassy.org/www/mzv/default.asp?id=59173&ido=10544&idj=1&amb=1).
- ⁴⁶ *Prohlášení ministra zahraničních věcí ČR Karla Schwarzenberga k útoku na guvernéra afghánské provincie*. MZV ČR, 13. 9. 2008. On-line: (www.czechembassy.org/www/mzv/default.asp?id=60723&ido=10544&idj=1&amb=1).
- ⁴⁷ Do konce června proběhlo stažení 95členného českého kontingentu MNF-1, který zajišťoval ostrahu a obranu základny britských mezinárodních jednotek poblíž letiště v Basře. Bylo rozhodnuto o vytvoření nového sedmnáctičlenného 5. kontingentu AČR pro potřeby výcvikové mise v Bagdádu (tři osoby) a v Taji (14 instruktorů), majícího spolu s americkými instruktory zajišťovat výcvik irácké armády (pozemní a tankové jednotky).
- ⁴⁸ *Jan Šubert – terorismus*. On-line: (www.ct24.cz/chat/155-jan-subert-terorismus/archiv/3).
- ⁴⁹ *Zpráva o zahraniční politice České republiky za období od ledna 2007 do prosince 2007*. Ministerstvo zahraničních věcí ČR, Praha 2008. On-line: (www.policie.cz/zprava-o-cinnostih-vooz.aspx).
- ⁵⁰ *Terorismus*. BIS, viz www.bis.cz/terorismus.html.
- ⁵¹ *Zpráva o činnosti Útvaru pro odhalování organizovaného zločinu SKPV za rok 2007*.
- ⁵² *Výroční zpráva Bezpečnostní informační služby za rok 2007*. BIS – Vnitřní zpravodajská služba ČR, 25. 9. 2008, s. 2. On-line: (www.bis.cz/n/2008-09-25-vyrocnih-zprava-2007.html).
- ⁵³ Tamtéž.
- ⁵⁴ Tamtéž, s. 8.
- ⁵⁵ Novák, František: *Zahradil chce vyškrtnout mudžahidy ze seznamu teroristů*. Respekt 24. 10. 2008. On-line: (fokus.respekt.cz/Zahradil-chce-vyskrtnout-mudzahidy-ze-seznamu-teroristu-2912.html).
- ⁵⁶ *Výroční zpráva Bezpečnostní informační služby za rok 2007*, op. cit.
- ⁵⁷ *AI: ČR stále vyvážá zbraně do rizikových oblastí*. Econnect-zpravodajství. On-line: (zpravodajstvi.ecn.cz/txt_zpr_full.stm?x=2123251).
- ⁵⁸ *Cizinci s povoleným pobytem na území ČR k 31. 5. 2008*. OAR ŘS CP PČR. On-line: (aplikace.mvcr.cz/archiv2008/statistiky/migrace/2008/0531_pohlavi.pdf).
- ⁵⁹ *Illegal migration of foreigners accross the state borders by country of citizenship and sex; 2001–2007*. Policejní prezidium ČR 2008. On-line: ([www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/t/5E00636A94/\\$File/c09r06.pdf](http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/t/5E00636A94/$File/c09r06.pdf)).
- ⁶⁰ *Studenti vysokých škol – cizinci podle státní příslušnosti*. Ústav pro informace a vzdělávání, 2008.
- ⁶¹ Mírek Topolánek: *Projev na Ankarské univerzitě*, op. cit.
- ⁶² *Dohoda mezi Českou republikou a Spojenými státy americkými o zřízení radarové stanice protiraketové obrany Spojených států v České republice*. On-line: (zpravy.idnes.cz/domaci.asp?c=A080709_112632_domaci_jw).
- ⁶³ *Helena Bambasová: Íránci stále urgují návštěvu českých podnikatelů*. E15, 14. 7. 2008, s. 16–17.
- ⁶⁴ *Schwarzenberg: „Česko nepodporuje americký vojenský útok na Írán!“* Britské listy 15. 1. 2008. On-line: (www.blisty.cz/2008/1/15/art38305.html).

- ⁶⁵ Česká televize, 24. 11. 2008. On-line: (www.ct24.cz/domaci/35460-reaktor-v-rezi-bude-spolu-pracovat-s-agenturou-pro-atomovou-energii/).
- ⁶⁶ Mirek Topolánek: *Patnáct vteřin strachu*. MF Dnes, 14. 3. 2008.
- ⁶⁷ Tomáš Pojar: *Kdo není připraven se bránit, je napaden*. Lidové noviny, 12. 7. 2008.
- ⁶⁸ Schwarzenberg: *Daňovými kličkami si jako Čunek přivydělávala většina národa*. Právo, 19. 7. 2008.
- ⁶⁹ *Czech Republic wants embassy in Iran*. Press Tv, 25. 9. 2008. On-line: (www.presse.ir/Detail.aspx?id=70542&sectionid=351020101).
- ⁷⁰ Analýza vývoje spolupráce v obchodně-ekonomické oblasti s prioritními zeměmi v rámci Exportní strategie ČR na období 2006–2010. MPO, odbor 07100, 14. 5. 2008. On-line: (www.mpo.cz/dokument44996.html).
- ⁷¹ Stingl, Jiří: *Jiří Grund: Saúdové nám dotují až polovinu investice*. Profit, 10. 7. 2008.
- ⁷² Strategie prosazování obchodně-ekonomických zájmů České republiky v zemích severní Afriky. On-line: (www.businessinfo.cz/cz/clanek/strategie-oez-cr-v-zahranici/strategie-sev-afr-obsah-a-uvod/1001537/39208/).
- ⁷³ Žižka, Jan: *Česko zlepšuje vztahy s Íránem*. E15, č. 150, 24. 6. 2008.
- ⁷⁴ Centrum pro výzkum veřejného mínění CVVM, Sociologický ústav AV ČR. Doba provádění výzkumu: 3. 3.–10. 3. 2008, viz www.cvvm.cas.cz.
- ⁷⁵ Tisková zpráva: *Stanovisko brněnským muslimům k vraždě českého velvyslance v Pákistánu*. Libertas Independent Agency, 21. 9. 2008. On-line: (www.bezczenzury.org/rs/article.php?id=31).
- ⁷⁶ *Muslimové chtějí další měřítu*. Brněnský deník, 16. 5. 2008. On-line: (brnensky.denik.cz/zpravy_region/muslimove-chteji-dalsi-mesitu20080515.html).
- ⁷⁷ *Otevřené prohlášení k situaci v Gaze adresované vládě ČR, 31. 12. 2008*. Libertas News. On-line: (www.bezczenzury.org/rs/article.php?id=120).

Kapitola 14

Dálný východ v české zahraniční politice

Rudolf Fürst

DÁLŇNÝ VÝCHOD V ČESKÉ ZAHRAŇIČNÍ POLITICE: VÝCHODISKA

Dálný východ (DV), ke kterému je v této studii pro svůj rostoucí význam přiřazen také Vietnam, představuje kontinuálně oblast bez specifických politických zájmů ČR a jeho relevance spočívá jednoznačně v ekonomické sféře. Ve vládních dokumentech – tj. v *Koncepci zahraniční politiky České republiky na léta 2003–2006* a v *Programovém prohlášení vlády* není DV zmiňován jako specifické téma, které by přesahovalo společný rámec rozvojových zemí (Asie, Latinská Amerika, Afrika) a Austrálie.¹ V obou případech je téma DV obsaženo jen velmi obecně a ještě s důrazem na multilaterální rovinu v případě sdružení ASEM (*Asia-Europe Meeting*), téma vlastní bilaterální agendy se zeměmi DV mimo rámec ASEM a EU není zmíněno.

Na ministerské úrovni již existují pokusy o systematický a koncepční přístup, který shrnuje dosavadní zkušenost a reflektuje skutečný význam oblasti DV pro české zájmy. V této agendě je třeba zaznamenat úsilí Teritoriálního odboru MZV pro země Asie a Pacifiku, který již od roku 2006 navrhuje ucelenou koncepci českého přístupu k DV v podobě nepublikovaného materiálu *Česká republika v Asii: Strategie rozvoje vztahů se zeměmi a oblastmi Asie*.² Cílem dokumentu, který zatím nebyl dále rozpracováván, bylo formulovat potřebu ČR vymanit se z jednostranné orientace na Západ, navázat na předchozí tradice a diverzifikovat ekonomické aktivity do asijských oblastí s dynamickým hospodářským vývojem. Oblast DV je v tomto případě zahrnuta do celé Asie (tj. střední, jihovýchodní a východní Asie), bez Blízkého východu.

Také Ministerstvo průmyslu a obchodu ČR (MPO) již zpracovalo vlastní komplexní materiál *Exportní strategie České republiky pro období 2006–2010*.³ Vzhledem k přednostní orientaci na ekonomické zájmy ČR na DV byla existence takového strategického materiálu výrazem koncepčního úsilí předchozích vlád a existuje v tomto směru již kontinuita.

Obecně formulovaná východiska české politiky na DV ovšem nedávají vždy jednotný a konkrétní návod pro chování významných státních a politických aktérů. To se

projevilo zejména v česko-čínských vztazích, které se v roce 2008 viditelně zkomplikovaly s ohledem na problematiku lidských práv, vyhrocení situace v Tibetu a postoj k účasti na olympijských hrách v Pekingu. České politické elity zaujímaly navzájem se popírající stanoviska a některé konkrétní činy vyzněly vůči ČLR jako velmi nediplomatické. Aktivní politiku tlaku na Čínu projevovala vláda, kdežto méně vyhrocený postoj zvolil prezident Václav Klaus. Levicová opozice (KSČM, ČSSD) vystupovala vůči vládní koalici kriticky s ohledem na příliš netaktní a provokativní postoj ČR vůči Pekingu. Velmi aktivní roli sehrály české nevládní organizace zaměřené na politiku lidských práv, které vyzývaly k nátlaku na ČLR.

Obecná charakteristika české zahraniční politiky vůči Dálnému východu

Země Dálného východu (Čínská lidová republika, Japonsko, Korejská republika, Korejská lidově demokratická republika, Tchaj-wan, Mongolsko; a v tomto případě také přiřazený Vietnam) leží mimo sféru přímého a aktivního vlivu ČR, kde česká diplomacie nemá specifické politické zájmy. Česká republika se v této geografické destinaci soustřeďuje na prevenci konfliktů, proces odzbrojení, demokratizace a dobrého vládnutí (*good governance*), ochranu lidských práv, humanitární a rozvojovou pomoc, rozvoj ekologie, vědy, kultury a školství.

V oblasti DV se nacházejí jak významné asijské demokratické státy – Japonsko, Tchaj-wan, Jižní Korea –, tak i totalitní Severní Korea, dále pak transitivní post-totalitní režimy v ČLR, Vietnamu a také již formálně demokratické Mongolsko. I když ČR udržuje velmi srdečné politické vztahy zejména s Japonskem, Jižní Koreou a Tchaj-wanem, rozdílnost politických kultur mezi ČR a ČLR a Severní Koreou není vnímána jako nepřekonatelný problém, protože hlavní váha kontaktů s celým regionem DV tradičně spočívá převážně v ekonomické rovině a bilaterální kontakty ČR s těmito státy lze označit za korektní. Japonsko, Jižní Korea a od roku 2007 již také Čína náleží k nejvýznamnějším asijským investorům v ČR. Hospodářský potenciál ČLR (a Indie v jižní Asii) přitom představuje v českých strategických úvahách největší výzvu pro české exportéry. I když rok 2008 představoval další eskalaci politického a bezpečnostního napětí v Asii v souvislosti s vývojem v Severní Koreji, do bilaterálních vztahů ČR–KĽDR se situace významně nepromítla.

Kromě bilaterálních vztahů České republiky se zeměmi DV existuje již pokročilá multilaterální rovina euro-asijské agendy na platformě ASEM a zejména také v podobě strategického partnerství EU–ČLR. Příprava na předsednictví v Radě EU v roce 2009 tedy zahrnuje také dočasné převzetí náročné euro-čínské agendy, procházející v posledních dvou letech etapou neshod.

DÁLŇNÝ VÝCHOD V ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITICE: UDÁLOSTI A AGENDA

Ve srovnání s předchozím rokem 2007 byl počet významných politických setkání představitelů ČR s asijskými (DV) partnery v roce 2008 zřetelně nižší. K hlavním politickým schůzkám došlo v případě Číny a Vietnamu. Do Prahy zavítal 14. ledna na

jednodenní návštěvu státního kancléře a generálního tajemníka Státní rady (tj. úřadu vlády)⁴ Chua Tien-min (Hua Jianmin). Čínský host byl přijat premiérem Mirkem Topolánkem a posléze vicepremiérem pro evropské záležitosti Alexandrem Vondrou. Jednání byla zaměřena na ekonomickou agendu ČR–ČLR, boj proti terorismu a také na témata týkající se ČLR z hlediska budoucího předsednictví ČR v Radě EU a dialogu o problematice lidských práv. Premiéru Topolánkovi čínský host tlumočil pozvání na pekingský summit ASEM 2008, který se koná každé dva roky za účasti představitelů vlád členských zemí.

Podzimního summitu v Číně, na kterém se nejvyšší představitelé EU a členských států zabývali především globální finanční krizí a ekologickými výzvami, se však nakonec účastnil vicepremiér A. Vondra. Je to už druhý summit ASEM (předchozí v roce 2006 v Helsinkách), kterého se nezúčastnil za ČR premiér ani ministr zahraničních věcí. Účast premiérů nebo šéfů diplomacie bývá na summitech ASEM obvyklá.

Rok 2008 znamenal útlum v bohaté agendě česko-čínských jednání oproti minulému roku, ve kterém do ČLR zavítala řada českých delegací (Senát ČR, ministr průmyslu a obchodu, ministr zemědělství, krajsí hejtmani, opoziční ČSSD a řada dalších). Rok 2008, ve kterém se zřejmě již nenašel důvod pro tolik aktivní kontakty, tak připomínal spíše přechod do setrvačné fáze agendy na způsob „autopilot“.

O vzruch v česko-čínských vztazích se zasloužila blížící se olympiáda v Pekingu, již v březnu předcházela série nepokojů v Autonomní oblasti Tibet, které se nakonec rozšířily i do dalších administrativních oblastí ČLR (Čching-chaj, Kan-su, S'-čchuan) i do zahraničí (Nepál, Indie), kde žijí minority Tibetanů. Tibetské protestní akce 10. března, největší od událostí v roce 1988, vystavily pekingskou vládu do centra světové pozornosti a kritice za porušování lidských práv.

Vláda ČR oficiálně odsoudila násilí v Tibetu proti účastníkům protestních demonstrací a premiér M. Topolánek nevyločil, že se olympiády v Pekingu nezúčastní.⁵ Ministr zahraničních věcí Karel Schwarzenberg u příležitosti své oficiální návštěvy Francie v dubnu vyjádřil během rozhovorů s francouzským ministrem zahraničních věcí Bernardem Kouchnerem obavu z možnosti zneužití olympiády v Pekingu nedemokratickým režimem, jako se to stalo v 30. letech dvacátého století v Berlíně, a navrhl bojkot oficiálního zahájení OH. Oba ministři se shodli na návrhu, aby EU přijala dalajlamu na nejvyšší úrovni.⁶ Poslanecká sněmovna Parlamentu (PSP) ČR vydala prohlášení, ve kterém vyzývá vládu ČLR k ukončení násilí proti Tibetanům, k respektování práv osob zadržených při pouličních protestech a vyslání zástupců OSN a Červeného kříže na místo nepokojů. Vyzvala také k účinnému dialogu vlády ČLR s dalajlamou.⁷

Swou účast na OH v Pekingu postupně odřekla řada předních českých politiků, jmenovitě pražský primátor a místopředseda ODS Pavel Bém, ministr školství Ondřej Liška (Strana zelených), poté také prezident V. Klaus, který se v termínu konání OH rozhodl podstoupit dopředu plánovanou chirurgickou operaci, na OH nejeli ani předseda Senátu Přemysl Sobotka (ODS) a předseda Poslanecké sněmovny Miloslav Vlček (ČSSD). Nelze však konstatovat, že by mezi českými politickými elitami panovala ohledně účasti na OH shoda. Český velvyslanec Vítězslav Grepl v rozhovoru pro ČT1 naznačil, že se premiér Topolánek může v rámci státního protokolu setkat i se svým čínským protějškem a vést několik jednání, např. o účasti ČR na světové

výstavě Expo 2010 v Šanghaji a možnosti zapojení českých podnikatelských subjektů v této akci. Sám premiér Topolánek nakonec olympiádu navštívil jen na pozvání Českého olympijského výboru, s cílem podpořit české sportovce, a před odjezdem se nechal vidět před novináři s odznakem tibetské vlajky na klopě saka. Na obou stranách zavládla nejistota, zda si předseda vlády ČR odznáček ponechá, či zda s ním demonstrativně nepřijede do Pekingu. Český velvyslanec v Pekingu byl předvolán na Ministerstvo zahraničních věcí ČLR a velvyslankyně ČLR v ČR Chuo Jü-čen (Huo Yuzhen) si stěžovala na MZV ČR. Není divu, že po tomto diplomatickém skandálu se žádná setkání na státní úrovni neuskutečnila a návštěva českého premiéra v Pekingu tak na byla převážně soukromý charakter.⁸

Zahájení OH v Pekingu se však nakonec zúčastnila celá řada předních světových politiků v čele s Georgem W. Bushem, nechyběl japonský předseda vlády Jasuo Fukuda, po jistém váhání přijel také francouzský prezident a současně zástupce předsedající země EU Nicolas Sarkozy. Britský premiér Gordon Brown zvolil účast na závěrečném ceremoniálu jako představitel následující pořadatelské země OH v Londýně. Z významných světových politiků naopak OH nenavštívili např. německá kancléřka Angela Merkelová a kanadský premiér Stephen Harper.⁹

Příznačnou událostí, ilustrující atmosféru roku 2008 v česko-čínských vztazích, se v září stal incident při návštěvě čínské parlamentní delegace v PSP. Skupina přátel Tibetu (převážně poslanci za zelené) rozvinula v jednací síni tibetskou vlajku a přítomná delegace VSLZ (Všečínské shromáždění lidových zástupců) Výboru pro etnické záležitosti za doprovodu čínské velvyslankyně na protest opustila sál. Část poslanců (většinou KSČM, ČSSD) takovouto formu apelu na čínské hosty odsoudila.¹⁰

Doznívající kampaň na podporu Tibetu na přelomu listopadu a prosince účinně povzbudil další příjezd dalajlamy do Prahy, kde vystoupil s přednáškou v Kongresovém centru. Tibetského hosta soukromě přijal premiér M. Topolánek v Kramářově vile, mimo to se uskutečnila setkání také s Václavem Havlem a dále s parlamentní Skupinou přátel Tibetu.¹¹

Tibetský duchovní vůdce v rámci svého evropského turné poté zavítal do Evropského parlamentu a do Polska, kde se v Gdaňsku setkal s bývalým prezidentem Lechem Walesou u příležitosti výročí jeho vyznamenání Nobelovou cenou za mír. Setkání byl přítomen také francouzský prezident N. Sarkozy a Peking na protest zrušil každoroční summit EU–ČLR, který se měl konat v Lyonu.

České renomé na DV šířil také prezident V. Klaus svou účastí na setkání liberálně orientované Montpelerinské společnosti v Tokiu v měsíci září, kde přednesl projev na téma globálních změn klimatu. Japonsko patří k zemím, které věnují klimatickým změnám a jejich možným důsledkům velkou pozornost. Český prezident ve svém vystoupení přednesl referát na téma „Absurdní panika kolem globálního oteplování, která nemá seriózní opodstatnění“. Na programu bylo také setkání s japonským předsedou vlády J. Fukudou. Dostupné informace v ČR oznámily Klasuovu cestu do Japonska dva dny dopředu, průběh a výsledek cesty nebyl mediálně prezentován.¹²

K nejzdařilejším a z hlediska zájmů ČR nejrelevantnějším událostem nepochybně náleží cesta premiéra M. Topolánka do Vietnamu (21.–23. března) v doprovodu zástupců významných českých firem. Dynamika česko-vietnamských bilaterálních kon-

taktů se projevila na úrovni oficiálního přijetí vietnamským předsedou vlády Nguyen Tan Dungem, který sám již navštívil Prahu v roce 2007 (V. Klaus byl ve Vietnamu v roce 2006), a posléze též generálním tajemníkem komunistické strany Vietnamu Nong Duc Manhem. Předmětem jednání byly významné projekty v oblasti energetiky, výstavby infrastruktury Vietnamu, stavby pivovaru, nemovitostí a finančních služeb (viz níže). S ohledem na početní nárůst Vietnamců, žijících v ČR nebo s pracovním pobytem, byly na pořadu agendy také obtíže s vízovou politikou pro vstup do České republiky.

Ve výčtu relevantních událostí roku 2008 nelze nezmínit rusko-čínské odsouzení amerického plánu vybudovat globální protiraketový systém, jehož součástí je i plánovaný radar v ČR. Vyjádřili se tak květnu ve společném prohlášení prezidentí Dmitrij Medveděv a Chu Ťin-tchao (Hu Jintao) při oficiální návštěvě ruského představitele v Pekingu.¹³

Hospodářský rozměr české zahraniční politiky vůči zemím Dálného východu

Země DV představují pro ČR především velký ekonomický potenciál. Zatímco realizace exportů do zemí DV, a zejména Číny, nesplňuje dlouholetá očekávání, investice (dále jako přímé zahraniční investice, PZI) z Dálného východu jsou od konce 90. let pro českou ekonomiku trvale významným přínosem.

V dlouhodobých statistikách jsou nevýznamnějšími zdroji PZI do ČR Japonsko, Tchaj-wan a Jižní Korea, od roku 2007 se poprvé jako relevantní země objevila ČLR. Podle údajů České národní banky (ČNB) byly v roce 2008 hlavními investory Jižní Korea – zejména zásluhou otevření automobilky Hyundai v Nošovicích (4,162 miliardy Kč), dále Čína (0,699 miliardy Kč) a Japonsko (0,642 miliardy Kč).¹⁴

Země DV patří tradičně k náročným destinacím, nelze se tedy divit nízkým hodnotám českého exportu uplatněného v Číně, Japonsku, Jižní Koreji a na Tchaj-wanu. Mongolsko a Severní Korea zase ještě představují málo solventní klienty. Vývoz do Číny i přes slibnou tendenci k nárůstu (2007) představoval v roce 2008 jen půl procenta z celkových vývozů ČR,¹⁵ což lze považovat za výrazný a trvalý neúspěch s ohledem na to, jaká co do možností odbytu v Číně panují v ČR očekávání. Nepoměr mezi vývozem a dovozem se zeměmi DV se promítá do rostoucího obchodního deficitu, zejména v případě Číny, kde dosáhl hodnoty 197,2 miliardy Kč.¹⁶ Obecné příčiny tohoto pokračujícího trendu přetrvávají od 80. let minulého století a lze je shrnout do konstatování o protekcionistické obchodní politice všech zemí DV, nízké konkurenceschopnosti českých výrobků, slabé image ČR a českého zboží, omezené schopnosti prosadit se v tvrdé konkurenci a v obecně obtížných podmínkách na místních trzích.

K pozitivům období roku 2008 patří bezesporu velká dynamika hospodářských kontaktů České republiky s Vietnamem. Při návštěvě premiéra Topolánka ve Vietnamu byla podepsána řada významných kontraktů, z nichž k nejvýznamnějším patří výstavba uhelné elektrárny v provincii Tra Vinh v deltě Mekongu o kapacitě šesti bloků po 500 MW (realizují Škoda Praha, ČEZ). Projekt je stále ve stadiu počátku (podpis úvodní dohody v Praze v roce 2007), jediným dodavatelem jsou české firmy, nejde o výběrové řízení. Spolufinancování projektu podpoří na české straně Česká exportní banka s pojištěním od EGAP (Exportní garanční a pojišťovací společnost). De-

veloperská společnost Finep podepsala dohodu o spolupráci, v rámci které hodlá investovat (pět let, zhruba 0,5 miliardy USD) do výstavby nemovitostí v Hanoji a v Ho Či Minově městě (Saigon). Český premiér také podpořil žádost skupiny PPF o udělení licence pro finanční služby, PPF otevřela v Saigonu svou kancelář již v roce 2006. Český premiér také podporuje otevření konzulátu v Saigonu. Připravují se také dohody o stavbě českého pivovaru v provincii Ha Nam a na dodávku technologického zařízení pro pivovar v Hai Phongu.¹⁷

Význam Vietnamu pro české podnikatelské záměry podtrhla také účast ministra průmyslu a obchodu Martina Římana na zasedání Vietnamsko-českého podnikatelského fóra v Hanoji. V jeho přítomnosti došlo k podepsání memoranda o budoucí výstavbě dálnice, spojující hlavní město Hanoj s přístavem Hai Phong na severu. Projektu se spolu s vietnamskými podniky zúčastní česká firma PSJ, za českou stranu poskytne na výstavbu úvěr 420 milionů USD Komerční banka. Ministr Říman vedl také jednání o dalších projektech v oblasti stavebnictví, energetiky a výroby automobilů.¹⁸ I když obchod s Vietnamem zaznamenal pozoruhodný meziroční nárůst 60 procent,¹⁹ objem českého exportu do této země se zatím (2008) pohybuje na hranici statistické chyby 0,0%.²⁰

Z pohledu dlouhodobé strategie MPO se jeví jako jediná možnost trpělivé a postupné budování pozic ve všech zemích DV cestou racionální nepřímé podpory exportu, jak ostatně činí všechny relevantní evropské státy formou propagace, poradenství, zprostředkovatelského servisu (CzechTrade), popř. poskytnutím garanční a pojišťovací podpory seriózním projektům.

Společným problémem České republiky se zeměmi EU je tendence rostoucích obchodních deficitů, zejména s Čínou, a rostoucí konkurence laciných asijských importů v oblasti průmyslových výrobků. V roce 2008 se i v ČR objevil problém zdravotní závadnosti výrobků z Asie, především z ČLR u některých dovezených položek (hračky, drobné zboží, potraviny), kdežto závažný důsledek skandálu v ČLR s kontaminovanými mléčnými výrobky nebyl v ČR zaznamenán. ČR se v EU přidala ke skupině zemí, které neuplatňují nárok na prodloužení platnosti dovozních cel na obuv vyrobenou v Číně a Vietnamu, která vypršela v říjnu.²¹

Společnost PPF pokračovala ve své expanzi také v Číně, kde rozšířila svou již existující síť Home Credit China v Pekingu (2004) a Šen-čenu (2007) do dalších destinací, konkrétně do Kantonu, Čcheng-tu a Tchien-ťinu (2008), čímž pokryla již tři provincie a chystá se do dalších.²²

Za relevantní událost v hospodářských vztazích lze považovat dosažení smíry s japonskou bankou Nomura, když české ministerstvo financí stáhlo žalobu na bývalý management IPB a souhlasilo zaplatit náhradu za prohranou arbitráž 3,65 miliardy Kč, aby tím odvrátilo ještě větší finanční újmu státu.²³

Kulturní rozměr české zahraniční politiky na Dálném východě

Zájem o historické památky, evropskou kulturu a především malebnost Prahy je trvalou devizou, která přitahuje pozornost asijských turistů. Tento nehmotný kapitál hraje roli i v ekonomických aktivitách, protože v rozhodování o umístění investic a dlouhodobém pobytu personálu v ČR se projevuje řada jiných faktorů než jen prosté ce-

nové kalkulace. Image „staré Evropy“ je v nejbohatších zemích DV stále v kurzu a jako móda se šíří i do pevninské Číny a jihovýchodní Asie (např. do Thajska). Tendenci posilování kulturních vazeb s ČLR, které byly poněkud zastíněny doposud agilnější kulturní politikou Japonska, Jižní Koreje a Tchaj-wanu, dosvědčuje podepsání nové tříleté kulturní dohody do roku 2011 ministrem kultury ČR Václavem Jehličkou v Pekingu. Větší zájem Číňanů o Prahu po vstupu ČR do EU představuje viditelný trend – ve státém řízené podpoře akcí, tak i cestou nezávislých individuálních aktivit.

Rozdílnost agendy ministerstva kultury (MK) a ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT) s čínskými protějšky vyjevuje prorůstání politiky do sfér kultury a vzdělání. Delegace MŠMT byla – na rozdíl od zmíněné MK – pro napětí kvůli Tibetu zrušena. Příčinou této atmosféry byla enormní politizace čínské olympiády, zmíněná dále v textu. Kulturní oblast se v březnu v ČR stala prostorem pro vyjádření protestů proti násilí v Tibetu formou benefičních koncertů, veřejných debat, happeningů, promítání filmů a prezentací výstav s tibetskou tematikou. Tyto akce reflektovaly realitu současné Číny a problematiku lidských práv vztahenou k čínskému pořadatelsví OH 2008.

Dobrou zprávou je rozšíření výuky orientálních jazyků na Univerzitě Palackého v Olomouci, kde se nově zavádí studia vietnamštiny a s podporou korejské ambasády a koncernu Hyundai také korejštiny. Ministerstvo vnitra ČR společně s MŠMT předložily společný návrh vlády ČR o zvýšení finanční podpory oboru orientalistiky (arabština, čínština a jiné) pro potřeby bezpečnostní politiky státu.²⁴ Téma podpory české orientalistiky a využití vzdělanosti a kultury pro prosazení českých zájmů v Asii se ovšem jeví jako akutní i v obecnějším pohledu než jen z hlediska potřeb policie a bezpečnostních služeb.

DÁLŇNÝ VÝCHOD V ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITICE: IDENTIFIKACE A CHARAKTERISTIKA KLÍČOVÝCH AKTÉRŮ

Mezivládní agenda ČR se zeměmi DV byla v sledovaném roce 2008 podstatně méně exponovaná než v roce 2007, nejvýznamnější událostí tak byla návštěva českého předsedy vlády ve Vietnamu, který patří k prioritním zemím v Asii. Cestu premiéra Topolánka do Pekingu během letních OH v Pekingu nelze považovat za zcela oficiální, i když jeho rozhovory se zástupci letecké společnosti China Southern Airlines (sídlo v Kantonu) přerostly převážně soukromý charakter pobytu v ČLR, neboť souvisely jednak se záměrem chystaného prodeje pražského letiště a Českých aerolinií a také s dojednáním přímého leteckého spojení mezi Prahou a Pekingem, které bylo na pořadu jednání ležnové schůzky mezi tajemníkem vlády Chua Ťien-minem a vicepremiérem A. Vondrou v Praze.

Neúčast české politické reprezentace na OH v Pekingu na jedné straně vyhověla dočasné vlně veřejného mínění, současně však představovala otevřený projev nezdořilosti vůči pořadatelské zemi, která oficiálně očekávala návštěvu prezidenta, premiéra a ministra školství. Na OH jeli z představitelů politických špiček jen soukromě premiér M. Topolánek a ministr vnitra Ivan Langer. Vzhledem dlouhodobě

chladnému postoji Pekingu vůči ČR je nasnadě otázka, jakou měrou se česká strana na tomto stavu sama podílí. Případ OH také vyjevuje roli jednotlivých aktérů, kteří se zapojili do kampaně kritizující ČLR za lidská práva, a způsob, jak tyto akce mohou reálně ovlivnit politickou kulturu ČLR. Olympiáda byla mobilizujícím tématem zejména pro Stranu zelených a NGOs (Amnesty International, Olympic Watch, Lungta, Fa-lun-kung): v Praze se konala paralelní akce (7.–16. března) v součinnosti s celosvětovým *Festivalem pro Tibet*, který v ČR zahrnoval sérii koncertů, divadelních, literárních a filmových představení spojených s charitativní činností. Nechybělo ani tradiční vyvěšování tibetských vlajek na městských a obecních zastupitelstvech po celé republice (celkem 350), Strana zelených sama vyvěsila tibetskou vlajku z okna své kanceláře v Poslanecké sněmovně, i přes výhrady parlamentního kancléře Petra Kynštetra, i předsedy PSP M. Vlčka.

Amnesty International uspořádala 10. března před pražskou ambasádou ČLR demonstraci, poté 16. března po zásahu ozbrojených sil proti tibetským nepokojům se konala ještě větší demonstrace za účasti špiček Strany zelených na stejném místě. K protestům se přidala také česká katolická církev, když k solidaritě s utlačovanými Tibeťany vyzvali v textovém prohlášení kardinál Miloslav Vlk a také biskup Václav Malý.

Skupina osobností v čele s Václavem Havlem (André Glucksman, Frederik de Klerk, Yohei Sasakawa, Hassan bin Talál, Karel Schwarzenberg) vydala petici vyzývající mezinárodní společenství k vytváření tlaku na ČLR stran nepokojů v Tibetu a výzvu vůči Mezinárodnímu olympijskému výboru, aby v případě nutnosti uvážil vhodnost konání OH.²⁵ Týden před začátkem olympiády byl zveřejněn ještě další otevřený dopis sedmnácti osobností, včetně Václava Havla, Wej Ťing-šenga, André Glucksmanna, Desmonda Tutu, Bernda Posselta a několika dalších českých politiků (Martin Bursík, Kateřina Jacques, Jana Hybášková). Apel se vztahoval na olympioniky, aby podpořili svobodu informací a dodržování lidských práv v Číně.²⁶ Organizace Olympic Watch se připojila ke kampani za lidská práva těsně před OH s výzvou k podpoře individuálních obětí represí formou symbolické „adopce“. Na internetu aktivisté upozorňovali na známé případy nespravedlivě vezněných aktivistů.

Většina českých politiků (kromě KSČM a části ČSSD) kampaň reflektovala, český prezident V. Klaus se k protestním akcím postavil méně jednoznačně, i přes rozhodné odsouzení násilí při březnových událostech v Tibetu. Vyjádřil názor, že po udělení pořadatelství MOV není možné být překvapen tím, jaká je současná Čína. Účasti na OH se však vyhnul ze zdravotních důvodů.²⁷ Předseda PSP M. Vlček vyjádřil obavy z nízké relevance neúčasti českých politiků na OH v povědomí Pekingu, kdežto odmítnutí pozvání spíše poškozuje sportovce samé a olympijskou myšlenku.²⁸ Postoj čínské oficiální diplomacie v dubnu vyjádřilo náhlé zrušení pracovní delegace MŠMT ČR vedené první náměstkyní ministra školství a v doprovodu rektorů vysokých škol, která měla v Pekingu podepsat smlouvu o akademické spolupráci, včetně konkrétní řady stáží a stipendií. Důvodem bylo vyvěšení tibetské vlajky z okna MŠMT, které ČLR interpretuje jako podporu nezávislosti Tibetu.²⁹

V českých průmyslových kruzích sice zazníval názor o nevhodnosti přílišné politizace situace v Tibetu a vyzývání k bojkotu OH, avšak ve srovnání s např. s němec-

kými lobby se ČR stále jeví jako země, která zatím ještě nemá v ČLR příliš co ztratit. Zájmy českých firem kromě politické fronty hájila v rámci partnerství OH reklamní účast (spolu s VW a Audi) 650 vozů Škoda, vyrobených v šanghajské filiálce, dodavatelem pro olympiádu se stal také plzeňský Prazdroj; událostí mimo OH byla také počínající expanze piva Budvar do Číny a Hongkongu.

I přes nižší četnost politických mezivládních kontaktů probíhala v roce 2008 hlavně jednání o hospodářské spolupráci. Hospodářskou agendu vedenou na úrovni resortních ministerstev a konkrétních firem lze považovat za hlavní součást česko-asijských kontaktů, které se ubírají vlastní cestou a s politickou a mediální sférou v konkrétních výsledcích nekorespondují. České ministerstvo financí jednalo s japonským průmyslovým svazem Keidanran o nutnosti uzavřít dohodu o ochraně investic, kterou japonská strana považuje jako nedostatek. V Pekingu se také konalo další z každoročních setkání Česko-čínské smíšené komise pro hospodářskou spolupráci na meziresortní úrovni.

Obtíže České republiky s imigrační agendou z Vietnamu a Mongolska překročily v roce 2008 dosavadní míru a staly se i vnitropolitickým problémem. Opoziční poslankyně Zuzka Bebarová-Rujbrová (KSČM) s odvoláním na osobní svědectví cizinců obvinila ve sněmovně zastupitelský úřad v Hanoji z korupce při vydávání víz a zmínila se i o obdobných praktikách i v případě Mongolska a Ukrajiny. Podezření potvrzuje také Česko-vietnamská společnost. Poslankyně s odvoláním na německá média uvedla, že na varování ohledně praktik na ambasádě v Hanoji upozorňovala německá tajná služba v souvislosti se vstupem ČR do schengenského prostoru, a tím situace přerůstá do mezinárodní roviny. Opoziční poslanci Bebarová-Rujbrová a František Bublan (ČSSD) předložili v sněmovně novelu zákona o pobytu cizinců v ČR, která má zamezit korupci při vydávání víz.³⁰

Ministerstvo vnitra ČR navíc 16. listopadu jednostranně vyhlásilo přerušeni vydávání víz do konce roku s poukazem na protizákonné aktivity vietnamských občanů v Evropě a bezpečnostní hrozbu z nich plynoucích. Vláda ČR se poté na neveřejném zasedání (18. listopadu) zabývala analýzou vypracovanou Útvarem pro odhalování organizovaného zločinu, ministerstvem zahraničních věcí a tajnými službami. Vietnamci představují třetí nejpočetnější menšinu cizinců v ČR a v letech 2007–2008 došlo k nejvyššímu nárůstu jejich žádostí o víza do ČR v rámci celé EU. Na rozhodnutí Prahy omezit vydávání víz reagovalo vietnamské ministerstvo zahraničních věcí žádostí o jeho přehodnocení. Vietnamská krajanská komunita v ČR se ohradila proti neodůvodněné generalizaci kriminálních praktik, které se týkají jen málo početné části Vietnamců v ČR.³¹

Opozice kritizovala vládu, že záležitost nebyla projednána v Bezpečnostním výboru Poslanecké sněmovny.³² Pocit diskriminace ještě více podtrhla listopadová rázová policie sborů v pražské asijské tržnici SEPO a ke konci roku zoufalá situace některých vietnamských pracovníků propuštěných z práce s nástupem ekonomické krize, kteří se v prosincových mrazech ocitli bez prostředků na cestu zpátky i bez obydlí. Na problém upozornila mj. organizace Člověk v tísni.³³

Celkově lze zhodnotit situaci tak, že vrcholná politická reprezentace České republiky plní ceremoniální roli, na kterou se v Asii klade větší důraz než v Evropě, způso-

bem jenž nejeví známky evidentního zájmu. Efektivita politických setkání na vysoké úrovni bývá sice problematická, na druhé straně závisí na individuální schopnosti aktérů a kvalitní přípravě. Otevřeně nediplomatické projevy bývají v kontextu politické kultury východní Asie vnímány velmi citlivě a ovlivňují postoje vůči státům jevícím se jako otevřeně nepřátelské. ČR v tomto směru musela v roce 2008 určitě v Pekingu sbírat záporné reference. Podstatná část agendy ovšem probíhá především na úrovni ministerských administrativ a ve stále více decentralizovanější podobě mezi konkrétními, zejména nestátními hospodářskými a kulturními subjekty.

ČESKÁ ZAHRAŇIČNÍ POLITIKA VŮČI DÁLŇNÉMU VÝCHODU VE VEŘEJNÉM, POLITICKÉM A MEDIÁLNÍM KONTEXTU

Mediální obraz zemí DV je v České republice většinou povrchní a schematicky opakuje stereotypy, které média sama vytvořila. Reálie Japonska, Jižní Koreje a Tchaj-wanu jsou na okraji českého veřejného zájmu, avšak sdílené představy o těchto bohatých a demokratických zemích jsou jednoznačně pozitivní. Modernita, technická vyspělost, elektronika, kinematografie, žánr *manga*, bojová umění, exotické jídlo atd., včetně kouzla tradiční kultury, se podílejí spíše na atraktivní představě.

Kromě toho země s postkomunistickými autoritativními systémy – Vietnam a zejména Čína – jsou stále výraznějším negativním tématem českého mediálního světa, který v sobě kumuluje povrchnost, ideologizaci, stereotyp a zpožděnou potřebu vymezit se proti „komunistickému“ režimu, který již *de facto* neexistuje ani v těchto dvou asijských zemích. Charakteristickým příkladem bylo mediální zpracování letních OH v Pekingu, které emotivně vygradovalo již v době březnových nepokojů v Tibetu, poté sledovalo ceremoniál nesení olympijské pochodně po celém světě až po slavnostní zahájení a průběh celé OH. Chování médií významně ovlivňují české nevládní organizace, které vystupují v roli komentátorů a prosazují vlastní agendu monitoringu porušování lidských práv na úkor jiných témat.

Nálady veřejnosti zpočátku zachycovaly květnové výsledky průzkumu, podle kterého zhruba polovina občanů (51 procent) ČR souhlasila s neúčastí politické reprezentace na OH v Pekingu kvůli potlačování lidských práv,³⁴ avšak v době zahájení OH v srpnu se již většinové mínění přiklonilo spíše k mírnějšímu postoji. Z dotázaných souhlasilo 43 procent s účastí českých politiků na zahájení OH, z nich zejména lidé s vysokoškolským vzděláním, kteří pokládali přítomnost politiků jako očekávanou prezentaci země z pragmatických důvodů.³⁵ Zdá se tedy, že počáteční převažující negativní postoj odrážel dramatickou situaci v Tibetu, ale postupem času se emotivní atmosféra vytratila a vystřídal ji zájem o průběh OH.

Olympijské hry v Číně prokázaly potřebu české společnosti vyrovnat se s vlastní totalitní minulostí a současně také přetrvávající zájem o téma morality v politice. Zpolitizovaný a převážně negativní postoj českých médií a NGOs měl nakonec jen dočasný účinek. Absencí větší podrobnosti a objektivity tak česká média bezděčně vytvářejí komplementární protiváhu podjatosti čínského mediálního světa, který letní OH prezentoval jako triumfální politickou satisfakci čínské společnosti a její spo-

lečenské hierarchie. Stojí také za pozornost, jak byla ČR v čínských médiích v roce 2008 zviditelněna záměrem vybudovat americký protiraketový radar, kterým se zase upevnil čínský stereotyp v představě o naší zemi jako politického satelitu USA.³⁶

Kromě Číny, olympiády a Tibetu se v ČR pozornost výrazně upřela také k tématu asijských migrantů. Vzhledem k rostoucímu počtu asijských pracovníků z Vietnamu a Mongolska, zaměstnaných ve firmách v ČR, sehrávají média dvojznačnou roli. Na jednu stranu sklouzávají do klišé poukazujících na kulturní zvláštnosti cizinců (konzumace psího masa, pochybné hygienické normy), podíl na kriminalitě (pěstírny marihuany, výroba a prodej pervitinu, dílny na výrobu padělaného značkového zboží), současně také přispívají k odhalení případů pochybných praktik ilegálních zprostředkovatelů práce či dokonce zotročování zahraničních pracovníků a spoluviny státních institucí, jež nezvládly imigrační nápor nebo se dokonce podílely na nezákonných praktikách (korupce na ambasádě v Hanoji, na cizinecké policii v ČR, v místních zastupitelstvech), popř. poukazují na nefunkčnost státních institucí, které uvolňují prostor pro ilegální praktiky. Vyškrtnutí Vietnamu a Mongolska z programu tzv. zelených karet ministerstvem vnitra ČR má traumatizující odezvu v obou zemích.³⁷ Česká veřejnost se současně dozvěděla o absurdním chaosu, který vylučuje udělení víz pro vybrané a kvalifikované pracovníky, místo nichž se do ČR dostává většina adeptů za vysoký úplatek.³⁸ Témata požáru pražské tržnice SAPA, násilného chování českých policejních jednotek při následné razii v SAPA a tragická situace propuštěných dělníků z práce (např. Škoda Mladá Boleslav) získala zásluhou televizního vysílání (ČT1, ČT24, ČT2, TV Nova) dosud nebývalou publicitu. Česká média současně umožnila prezentaci protestů představitelů vietnamské komunity – Česko-vietnamské společnosti, podnikatelů, studentů. Tendence ke generalizaci kriminální činnosti Asijců v ČR je téma, které se ve veřejném diskurzu, včetně vládních institucí (MV), nebývale šíří.

ZÁVĚR

Ačkoliv je ekonomická motivace hlavním tématem českých zájmů v Asii a v oblasti DV zvláště, konkrétní výsledky v exportu jsou trvale neuspokojivé. Investiční aktivity asijských partnerů jsou na druhé straně pozitivním přínosem pro hospodářství ČR, pro který česká strana nemusela vynaložit nadměrné úsilí, kromě podpory pro investice, zahraniční obchod a turistiku. Zvládat nápor přílivu pracovníků z Vietnamu a Mongolska ČR nedokázala.

Vztah s Čínou opět ochladl, zvětšuje se názorový rozkol vládních politických elit (zejména ODS, Strana zelených) vs. levice v přístupu k asijské velmoci, v ekonomických záležitostech je přesto politická reprezentace zajedno, když předseda vlády byl schopen jednat i o strategicky citlivé otázce prodeje letiště letecké společnosti, v jejíž zemi se potlačují lidská práva. Četné návštěvy politiků ODS v roce 2007 do Číny již v tomto roce nepokračovaly, zřejmě se vyčerpал momentální zájem, který nepovažoval za vhodné zajistit ani symbolickou účast na OH v Pekingu. I přes oprávněnou kritiku Číny za porušování lidských práv nelze shledat chování českých politických špiček jako dostatečně zralé pro udržování kontaktů s ČLR na adekvátní úrovni. Je

sice pravda, že v případě ČR hospodářskou rovinu politické události nemohly podstatně ovlivnit, avšak opakovaný důraz na témata pro Peking nejvíce citlivá – zejména v otázce Tibetu – vytváří v ČLR o ČR negativní dojem, jenž je v obecném rozporu se základními cíli běžné diplomacie. Otevřeně netaktní chování vůči Pekingu v návaznosti na předchozí sérii vládních návštěv a jedné prezidentské v uplynulých pěti letech působí nekoherentním a v některých detailech i konfrontačním dojmem.

Dojem ze slibné dynamiky hospodářských vztahů s Vietnamem kazí nezvládnutá vízová agenda na ZÚ v Hanoji, arogantní vystupování českých úřadů vůči asijským občanům obecně a komplikující důsledek hospodářské krize na migrační problematiku. Velmi dobré zůstávají vztahy České republiky s Japonskem, Korejskou republikou a Tchaj-wnem, převážně zásluhou těchto ekonomicky i diplomaticky silnějších partnerů, jež nevystavují Prahu do situací, které by nezvládala.

Poznámky

- ¹ *Koncepce zahraniční politiky České republiky na léta 2003–2006*, s. 13–14; *Programové prohlášení vlády*. Vláda ČR, 2006. On-line: (www.vlada.cz/scripts/detail.php?id=20840).
- ² *Česká republika v Asii: Strategie rozvoje vztahů se zeměmi a oblastmi Asie*. Odbor států Asie a Pacifiku, interní materiál MZV ČR, 2006–2007, nepublikováno.
- ³ *Exportní strategie České republiky pro období 2006–2010*. MPO ČR, 2005. On-line: (www.businessinfocz.cz/clanek/strategie-oez-cr-v-zahranici/obsah/1001537/37876/).
- ⁴ Nejde o ministerskou funkci, ale administrativní na Úřadu vlády ČLR.
- ⁵ *Protesty proti represím v Tibetu pokračují*. Česká tisková kancelář, 7. 3. 2008.
- ⁶ *Zahájení OH v Pekingu by se mělo bojkotovat, vyzval Schwarzenberg*. MF Dnes, 9. 4. 2008. On-line: (zpravy.idnes.cz/zahajeni-oh-v-pekingu-by-se-melo-bojkotovat-vyzval-schwarzenberg-pyj-/zahranicni.asp?c=A080409_173706_zahranicni_jte).
- ⁷ Text prohlášení Poslanecké sněmovny k situaci v Tibetu, 19. 3. 2008. Česká tisková kancelář, 1. 4. 2008.
- ⁸ *Topolánek pobouřil Čínu znakem Tibetu*. Lidovky.cz, 26. 7. 2008; dále např. *Topolánek odletěl na olympiádu, podporu Tibetu si nechal jako překvapení*. iDnes, cz, 13. 8. 2008. Dle stejného zdroje (iDnes) pětidenní program českého premiéra zahrnoval převážně zhlédnutí sportovních utkání, setkání se sportovci, partii golfu, jednání s China Southern Airlines a návštěvu Volkswagen-Škoda Showcase.
- ⁹ Viz např. BBC News, průběžné zprávy v roce 2008. Viz newsvote.bbc.co.uk.
- ¹⁰ *Ve sněmovně při návštěvě čínské delegace zavlála vlajka Tibetu*. Česká tisková kancelář, 25. 9. 2008.
- ¹¹ *Dalajlama vyzýval v Praze k dialogu, setkal se s Topolánkem*. Česká tisková kancelář, 30. 11. 2008; *Dalajlama se dnes setká s Havlem a některými poslanci*, Česká tisková kancelář, 1. 12. 2008.
- ¹² *Pracovní návštěva prezidenta v Japonsku*. Tiskové oddělení Kanceláře prezidenta republiky. On-line: (www.hrad.cz/cms/cz/info_servis/tiskove_zpravy/5586.shtml); *Klaus odletí na první zahraniční cestu od své operace – do Tokia*. Česká tisková kancelář, 4. 9. 2008.
- ¹³ *Presidents condemn US shield plan; Russia-Chinese message for US*. BBC News, 23. 5. 2008.
- ¹⁴ *Přímé zahraniční investice do ČR za rok 2008*. Příliv v 1. až 3. čtvrtletí 2008. On-line: ([www.czso.cz/csu/2008edicniplan.nsf/t/54003132E7/\\$File/6001081204a.pdf](http://www.czso.cz/csu/2008edicniplan.nsf/t/54003132E7/$File/6001081204a.pdf)).
- ¹⁵ *Zahraněční obchod podle zemí za rok 2008. Export*. Český statistický úřad. On-line: ([www.czso.cz/csu/2008edicniplan.nsf/t/54003132E7/\\$File/6001081204a.pdf](http://www.czso.cz/csu/2008edicniplan.nsf/t/54003132E7/$File/6001081204a.pdf)).

- ¹⁶ *Zahraniční obchod za leden až prosinec 2008 podle zemí. Bilance.* Český statistický úřad. On-line: ([www.czso.cz/csu/2008edicniplan.nsf/t/54003132EF/\\$File/6001081204b.pdf](http://www.czso.cz/csu/2008edicniplan.nsf/t/54003132EF/$File/6001081204b.pdf)).
- ¹⁷ *Topolánek zahajuje jednání ve Vietnamu; Škoda Praha nebo Finep plánují miliardové investice ve Vietnamu.* Česká tisková kancelář, 21. 3. 2008.
- ¹⁸ *Česká republika půjčí Vietnamu 420 milionů na stavbu dálnice.* Česká tisková kancelář, 12. 11. 2008.
- ¹⁹ Tamtéž.
- ²⁰ Český statistický úřad, op. cit.
- ²¹ *Řada států už nechce cla na boty, stejně jako Česko.* Česká tisková kancelář, 17. 9. 2008.
- ²² *Home Credit China Opens Operations in the City of Tianjin.* On-line: (www.homecredit.net/en/press-centre/press-release/93.shtml).
- ²³ *Do poloviny června bude stát vědět, kolik zaplatí Nomuře.* Česká tisková kancelář, 7. 4. 2008.
- ²⁴ *Česko bude kvůli bezpečnosti sponzorovat výuku orientálních jazyků.* MF Dnes, 15. 11. 2008. On-line: (zpravy.idnes.cz/cesko-bude-kvuli-bezpecnosti-sponzorovat-vyuku-orientalnich-jazyku-12o-domaci.asp?c=A081015_145507_domaci_jw).
- ²⁵ *Havel, Schwarzenberg a další požadují větší tlak na Čínu.* Česká tisková kancelář, 21. 3. 2008.
- ²⁶ *Havel a další olympijskému výboru: zajistěte svobodu informací.* Česká tisková kancelář, 31. 7. 2008.
- ²⁷ *Klaus: na olympiádu nejedu, ale motivací není hrozba Číně.* Česká tisková kancelář, 26. 3. 2008.
- ²⁸ *Čeští politici se na bojkotu olympiády neshodnou.* Česká tisková kancelář, 28. 3. 2008.
- ²⁹ *Aktuálně.cz: Kvůli tibetské vlajce nepojede ministerstvo do Číny.* Česká tisková kancelář, 4. 4. 2008.
- ³⁰ *Poslankyně KSČM obvinila velvyslanectví v Hanoji z korupce.* Česká tisková kancelář, 16. 1. 2008.
- ³¹ *Vláda pozastavila vydávání víz Vietnamcům.* Česká tisková kancelář, 16. 11. 2008; *Závažná zločinnost Vietnamců je dle Langeru v ČR na vzestupu.* Česká tisková kancelář, 18. 11. 2008; *Česko zpřísní vydávání dlouhodobých víz Vietnamcům.* Česká tisková kancelář, 19. 11. 2008.
- ³² *Vláda zastavila výdej víz Vietnamcům. Tajně.* iHned.cz, 16. 11. 2008. On-line: (domaci.ihned.cz/c1-30399640-vlada-zastavila-vydej-viz-vietnamcum-tajne).
- ³³ *Česko zanedbalo integraci Vietnamců. Člověk v tísni, listopad 2008.* On-line: (www.clovekvtisni.cz/index2.php?id=115&idArt=956).
- ³⁴ *Agentura MNS: Polovina lidí podporuje politický bojkot.* Česká tisková kancelář odkazem na agenturu Network Media Service, 22. 5. 2008.
- ³⁵ *Factum Invenio: Veřejnost se staví pozitivně k hrám v Číně.* Česká tisková kancelář, 6. 8. 2008.
- ³⁶ Viz např. hlavní oficiální deník *Žen-min-ž'-pao*.
- ³⁷ *Vláda škrtá zelené karty, firmy cizince nechťejí.* Hospodářské noviny, 23. 12. 2008.
- ³⁸ *Když nedáte úplatek, dělník z Vietnamu nebude.* Hospodářské noviny, 19. 11. 2008; podrobněji o kauzách Vietnamců v ČR webové stránky Česko-vietnamské společnosti www.vcs.praha.cz.

Kapitola 15

Subsaharská Afrika v české zahraniční politice: Nová koncepce, obnovení odboru a výzvy předsednictví EU

Ondřej Horký

I v roce 2008 zůstal region subsaharské Afriky na okraji politického a hospodářského zájmu České republiky.¹ Ministerstvo zahraničních věcí nevnímá region jako prioritu, ale jako nezbytnou agendu ČZP. Zejména v reakci na připravované české předsednictví Evropské unie v prvním pololetí roku 2009, ale také na možnost přehodnocení vztahů se vzdálenějšími teritorii po začlenění České republiky do evropských a transatlantických struktur, však pozornost k subsaharské Africe posílila jak na institucionální, tak i na koncepční úrovni. To z ní mezi ostatními regiony tvoří výjimku.

Tato pozornost vychází z nesouladu, ve kterém se subsaharská Afrika nachází na jedné z předních příček priorit politiky EU, zatímco v domácím prostředí na místech posledních. Ačkoli vytvoření Odboru států subsaharské Afriky na MZV a schválení jím připraveného dokumentu *Příprava strategické debaty o přístupu České republiky k Africe* Výborem pro Evropskou unii předcházela rozhodnutí z roku 2007, teprve v roce následujícím se směřování ČZP vyjasnilo a potvrdilo trend k posilování evropské a multilaterální roviny vztahů, kterou MZV vůči subsaharské Africe do té doby zanedbávalo.

Přes poměrně silnou intenzitu bilaterálních vztahů v roce 2008 se však činnosti upíraly především k připravovanému předsednictví EU v první polovině následujícího roku. Česká republika si neklade vysoké ambice a období předsednictví chce především profesionálně překlenout. Během předsednictví nebude pod nově zřízený odbor spadat pouze pozornost politickému vývoji v subsaharské Africe a předpokládaná implementace *Společné strategie EU–Afrika*, ale také koordinace převážně rozvojové a hospodářské agendy s celým regionem Afriky, Karibiku a Tichomoří, včetně vyjednávání dosud neuzavřených Dohod o hospodářském partnerství (EPA).

AFRICKÝ ROZMĚR ČESKÉ ZAHRAIČNÍ POLITIKY: VÝCHODISKA A POLITICKÝ KONTEXT

Vzhledem ke kritizované nekonceptčnosti ČZP a přes nízkou prioritu, která je jí přisovávána, potvrdila subsaharská Afrika svoji výjimečnost jako první mimoevropský region, jehož strategie byla od dob zastaralé *Koncepce zahraniční politiky České republiky na léta 2003–2006* schválena na vládní úrovni.² Název dokumentu *Příprava strategické debaty o přístupu ČR k Africe*, který schválil Výbor pro Evropskou unii, je však poněkud zavádějící.³ Oproti skromnému názvu totiž obsahuje konkrétní návrh strategie České republiky vůči africkému regionu. A ačkoli podle předkládací zprávy měl dokument sloužit jako „podklad pro širší debatu o přístupu ČR k Africe“, nebyl zveřejněn.

První verzi dokumentu připravil nově vzniklý Odbor států subsaharské Afriky MZV (AFR) na podnět Úřadu vlády ČR z předchozího roku. Ačkoli se zaměřuje na celou Afriku, čímž reflektuje panafricanismus *Společné strategie EU–Afrika*, důraz klade na Afriku subsaharskou, což vychází nejen z tradičního regionálního členění ČZP, ale také z členění většiny států Evropské unie a mezinárodních organizací. Materiál byl nejdříve projednáván vnitroresortně, poté během jara 2008 dvakrát meziresortně a dvakrát ve Výboru pro EU. Od původní verze nedoznal významnějších změn. Podobně jako v předchozích letech tak posílení vztahů se subsaharskou Afrikou vychází z evropeizace ČZP.

Základní rozdíl *Přípravy strategické debaty o přístupu ČR k Africe* oproti předchozí koncepci z roku 2002 spočívá v doplnění multilaterální a evropské dimenze k bilaterální. Formulaci, že předchozí rozvíjení vztahů s teritoriem „ustrnulo na tradičním bilaterálním pojetí“, lze vnímat i jako sebekritiku ČZP.⁴ Dokument představuje čtyři základní důvody pro české angažmá v regionu a váže je k národním zájmům. Za prvé to jsou bezpečnostní rizika, dále možnost získání podpory na multilaterálních fórech, zamezení negativních důsledků ze ztráty vlivu v Africe kvůli vstupu nových mocností a konečně hospodářské příležitosti s přírodními zdroji. Chudobu vnímá strategie nejen jako problém sám o sobě, ale zejména jako příčinu bezpečnostních hrozeb, ostatně podobně jako klimatické změny.

Dokument člení kontinent na Maghreb a subsaharskou Afriku, kterou dále dělí na Afriku frankofonní, Africký roh a jižní Afriku. Jako teritoriální prioritu MZV zvolilo oblast Afrického rohu. Zdůrazňuje, že v Addis Abebě sídlí Africká unie, kam by ministerstvo obrany mohlo vyslat přidělence, neudává však jako důvod dobré bilaterální vztahy s Etiopií. V rámci dvoustranné rozvojové pomoci preferuje dvě prioritní země, které nemusí být nutně sídlem rezidentního velvyslanectví. Jejich výběr však nepředjímá, protože by měl být součástí nové koncepce zahraniční rozvojové spolupráce.⁵ Jako novou možnost ukazuje přidružení diplomata/ky odpovědné/ho za rozvojovou spolupráci k úřadu jiné země. V případě pomalé demokratizace navrhuje také zvolit Zimbabwe za jeden z prioritních států transformační spolupráce a ve všech akreditovaných státech dbá na aktivity typu malých lokálních rozvojových projektů a kulturních akcí, které můžeme považovat za součást veřejné diplomacie České republiky.

V multilaterální oblasti návrh podporuje bezpečnostní iniciativu Africké unie *African Peace and Security Architecture* (APSA) a účast v mírových misích zejména prostřednictvím pozorovatelů ve vojenských misích OSN a policejních expertů v civilních misích Evropské bezpečnostní a obranné politiky (ESDP). Priority hospodářství a bezpečnosti, zvolené v rámci Evropské unie, spadají do priorit již obsažených v *Koncepci zahraniční politiky České republiky na léta 2003–2006*.

Výbor pro Evropskou unii, který novou strategii v červnu 2008 schválil, souhlasil, aby se Česká republika zapojila do čtyř implementačních týmů Akčního plánu *Společné strategie EU–Afrika* přijaté v prosinci 2007 na summitu EU–Afrika v Lisabonu. MZV se stalo koordinátorem a gestorem v týmech Partnerství EU–Afrika pro demokratické vládnutí a lidská práva (aktivně) a Partnerství pro mír a bezpečnost (pasivně). V první skupině se chce zaměřit na tzv. *peer review* mechanismy v oblasti veřejných financí. Ministerstvo průmyslu a obchodu se zapojilo do implementačních týmů Partnerství pro obchod a regionální integraci (aktivně) a Partnerství pro energii (pasivně). Zatímco v prvním týmu by Česká republika ráda prosazovala svůj liberální přístup k EPA, u druhého zdůrazňuje možné přínosy pro svoji energetickou bezpečnost.

Činnost dalších implementačních týmů by tematicky spadaly do gesce ministerstev životního prostředí, vnitra a školství, mládeže a tělovýchovy, které se nakonec nezapojí. Zvláště účast prvně jmenovaného resortu na implementaci týmu ke klimatickým změnám měla doplnit roli České republiky jako koordinátorky unijních postojů v Komisi OSN pro udržitelný rozvoj. Kvůli omezeným kapacitám se zapojení resortů do implementace akčního plánu stalo jediným sporným bodem dokumentu. Nicméně pokud se podle předkládací zprávy během předsednictví od České republiky očekávalo zapojení alespoň do jednoho partnerství, lze účast ve dvou oblastech hodnotit jako úspěch.

V politickém prostoru jinak zůstává subsaharská Afrika i nadále marginalizovaná. O mírném, avšak stále zanedbatelném nárůstu zájmu vlády o region, který lze však především spojit s výzvou českého předsednictví EU, svědčí kromě vypracování dokumentu *Příprava strategické debaty o přístupu ČR k Africe* na zakázku Úřadu vlády ČR i postoj samotného předsedy vlády. Premiér veřejně ocenil úsilí o pomoc rozvojovým zemím, kterou prokázali občané ČSSR, unesení v roce 1983 v Angole – a to přes její politickou motivaci v období studené války.⁶ Také vyjádřil zájem o cesty do subsaharské Afriky i po skončení předsednictví.

AFRICKÝ ROZMĚR ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY: AGENDA A UDÁLOSTI

Bilaterální vztahy

Ve srovnání s předchozími lety charakterizovala rok 2008 vysoká intenzita vzájemných návštěv. V návaznosti na oficiální návštěvu prezidenta republiky v Jihoafrické republice na sklonku roku 2006, kterou MZV ohodnotilo jako úspěšnou, provedla 19. a 20. 5. 2008 dnes již bývalá viceprezidentka Jihoafrické republiky Phumzile

Mlambo-Ngcuka pracovní cestu do České republiky.⁷ Setkala se s prezidentem, premiérem i pražským primátorem. Agendu tvořily tradičně vzájemný obchod a spolupráce v oblasti technologií, vzdělání a cestovního ruchu. V rámci prioritního programu jihoafrické vlády Joint Initiative on Priority Skills Acquisition (JIPSA) zahájilo v roce 2008 bakalářské studium na Dopravní fakultě Univerzity Pardubice 17 studentů/ek. Také Textilní fakulta Technické univerzity v Liberci navázala na předchozí spolupráci s jihoafrickým sdružením podniků Frame Group a přijala 18 jihoafrických studentů/ek ke studiu magisterského oboru v angličtině.⁸

Těsně po návštěvě jihoafrické političky přijal 22. května ministr zahraničních věcí zambijského resortního kolegu Kabingu Pandeho. V souvislosti s prezidentskými a parlamentními volbami v Zimbabwe dominovala rozhovoru politická témata, otázka českých investic v Zambii, možnost rozpočtové podpory jako formy rozvojové spolupráce s touto prioritní zemí a neutěšený stav naplňování českých rozvojových projektů v oblasti zdravotnictví v této prioritní zemi české rozvojové spolupráce. Současná obchodní výměna se Zambii je jinak zanedbatelná.⁹

V půlce května navštívil oficiálně český premiér M. Topolánek Mali a Kapverdy. Návštěvu naplánovalo MZV v souvislosti s mezipřistáním při cestě na summit EU–Latinská Amerika v Limě a přijetí na Kapverdách 13. května zhodnotilo jako úspěšné. Díky „zvláštnímu partnerství“, které bývalá portugalská kolonie uzavřela s EU na sklonku roku 2007, převedlo MZV na jaře 2008 tento malý ostrovní stát, na kterém má Česká republika honorární konzulát, z působnosti zastupitelského úřadu v ghanšské Akkře pod Lisabon. V hlavním městě Praia dojde během českého předsednictví EU v prvním pololetí roku 2009 k ministerskému setkání EU–Kapverdy.

18. května pak M. Topolánek navštívil Mali. Původně měl navštívit Mauritanii, ve které byl za čtvrt roku poté proveden vojenský puč. Z organizačních důvodů na mauritánské straně však z návštěvy sešlo. Mali je z hlediska obchodu pro Českou republiku významnější, neboť sem v roce 2007 vyvezla zboží za půl miliardy Kč.¹⁰ Premiér nabídl zemi školení v bezpečnostní oblasti, hlavní agenda jednání však spočívala v možnosti prodeje nadbytečných letounů armády L-159.¹¹ Výsledky jednání obě strany odmítly sdělit.¹²

Situace ohledně zachování zastupitelských úřadů se zřejmě uklidnila. MZV již vážně uvažuje o otevření diplomatického zastoupení ve frankofonní Africe, zřejmě však finančně méně náročnou formou přidruženého diplomata/ky k jinému velvyslanectví nebo společné ambasády s dalšími státy EU. Ale z ekonomických důvodů i nadále uvažuje o uzavření jednoho úřadu, který odmítlo specifikovat. Nepovažovalo by jej však za ztrátu pozic. V souvislosti s posíleným zaměřením na Africký roh plánuje stavbu nové budovy velvyslanectví v Addis Abebě.

Hospodářské vztahy

Česká republika má se subsaharskou Afrikou i nadále aktivní obchodní bilanci. V období od října 2007 do září 2008 dovezla zboží za 7 miliard Kč, tedy o 11 procent více než v předchozím období. Vývoz rostl ještě rychleji, o 17 procent, dosáhl částky 10,2 miliardy Kč. Přes příznivý trend však podíl subsaharské Afriky na celkovém zahraničním obchodu klesá: tvoří 0,3 procenta na dovozu a 0,4 procenta celkového vý-

vozu. Subsaharská Afrika dlouhodobě ztrácí závislost na evropském hospodářském cyklu, a proto by mohl být důsledek celosvětové hospodářské krize na vzájemný obchod méně nepříznivý než s jinými teritorii.

Z hlediska teritoriálního rozdělení jasně dominuje obchod s Jihoafrickou republikou: mírně přesahuje dvě třetiny vývozu a polovinu dovozu. Dalšími významnými importéry českého zboží jsou Mali a Nigérie; následují Etiopie, Angola a Ghana.¹³ Ze subsaharské Afriky do České republiky naopak nejvíce exportují Nigérie, Mozambik, Mauricius a Kamerun. Ačkoli ve struktuře českého vývozu jasně převládají stroje, dopravní prostředky, polotovary a průmyslové výrobky, struktura dovozu není zcela asymetrická: zboží s nízkou přidanou hodnotou, např. potraviny, nezpracované suroviny a paliva, nedosahují ani polovinu importů.¹⁴

V oblasti obchodu působí celá řada smíšených obchodních komor: Česko-afriická, Česko-jíhoafrická, Česko-somálská smíšená a Česko-Rovníková Guinea-Gabon-Senegal-Guinejská obchodní komora, Nigerijsko-česká hospodářská komora a obchodní rada.¹⁵ Česko-beninská smíšená obchodní komora také oznámila české investice v oblasti zemědělství.¹⁶ Posílit by však měla i státní podpora vývozu, protože ministerstvo průmyslu a obchodu uvažuje o zařazení Jihoafrické republiky a Nigérie mezi prioritní, resp. preferované země exportní strategie.¹⁷ V oblasti obchodu je také velice aktivní Velvyslanectví Jihoafrické republiky v České republice.

Bezpečnost a lidská práva

V oblasti bezpečnosti a lidských práv v roce 2008 dominovaly stejné regiony jako v roce předchozím: pokračující konflikt v Dárfúru, obnovené boje v Konžské demokratické republice a zhoršená situace v Zimbabwe v souvislosti s volbami. V žádném z případů se Česká republika významně bilaterálně neangažovala, s výjimkou poskytnutí humanitární pomoci. MZV vydalo k situaci v Zimbabwe dvě prohlášení, zatímco na další události v Africe nereagovalo. Měsíc po parlamentních volbách a po prvním kole prezidentských voleb vyjádřilo „velké znepokojení [...] nad případy násilí a porušování lidských práv“.¹⁹ Několik dní po druhém kole prezidentských voleb pak „zklamání“ a „politování nad utrpením občanů Zimbabwe, postižených vlnou předvolebního násilí“.²¹ V obou předchozích případech zdůraznilo odpovědnost země a regionálních uskupení v řešení krize. V mezidobí ukončil svou misi v Harare český velvyslanec. Na rozdíl od některých západních politiků a političek ministr prezidenta Roberta Mugabeho k odstoupení do konce roku nevyzval.

Na druhou stranu lze kladně hodnotit pomoc Zimbabwe ve výši přes půl milionu Kč z prostředků transformační spolupráce. Odbor lidských práv a transformační politiky využil rezervy v rozpočtu a podpořil vydávání nezávislého měsíčníku, tisk studií a materiální pomoc nezávislým médiím. Na seznamu prioritních zemí s nedemokratickým režimem v Konceptu transformační spolupráce z roku 2005 nalezneme pouze Bělorusko, Barmu a Kubu, a proto rozšíření podpory pro africkou zemi posiluje důvěryhodnost lidskoprávní politiky České republiky.²² Kromě toho se u příležitosti konference Forum 2000 v říjnu 2008 setkal ministr Karel Schwarzenberg se zimbabwskou političkou Trudy Stevenson z frakce Hnutí pro demokratickou změnu Artura Mutamby (MDC-M).

Na multilaterální úrovni v roce 2008 Česká republika také prosazovala zařazení Zimbabwe na agendu Rady OSN pro lidská práva a aktivně se podílela na formulaci společné pozice EU. V oblasti bezpečnosti se dále podílela na zajišťování bezpečnosti v subsaharské Africe vysláním jedenácti policistů a vojáků v misích OSN v Libérii a Konžské demokratické republice. Nově zahájili svou činnost dva důstojníci ve francouzském velitelství mise EUFOR v Čadu a Středoafričské republice. Proti výraznějšímu angažmá argumentuje MZV vytížením sil v Afghánistánu a Kosovu a do budoucnosti je nepředpokládá ani nově schválená strategie.

Teoreticky by mohla být v Africe nasazena česko-slovenská bojová jednotka rychlého nasazení, tzv. *battlegroup*, o síle asi 1500 příslušníků/ic v druhém pololetí roku 2009 v rámci Evropské bezpečnostní a obranné politiky.²³ Ve skutečnosti však doposud žádná *battlegroup* EU nikde nezasáhla, a to ani za francouzského předsednictví po vyostření konfliktu v konžské provincii Severní Kivu na sklonku roku 2008. Rozhodnutí o vyslání totiž vyžaduje politickou vůli vysílajících zemí a souhlas všech členských států EU. Nejmenovaní čeští a slovenští představitelé údajně tvrdili, že česko-slovenská jednotka není určena pro nasazení v Arktidě a v Africe.²⁴ V každém případě ministr zahraničních věcí nepovažuje za „smysluplné rozptýlit síly“ a naopak snahu „u všeho býti“ označil za „falešnou“.²⁵ Nasazení česko-slovenské jednotky se proto jeví jako nepravděpodobné bez ohledu na humanitární závažnost možného konfliktu v subsaharské Africe.

Ministr sice nevyloučil materiální podporu bezpečnostnímu úsilí v Africe, avšak Česká republika nevyhověla žádosti generálního tajemníka OSN z předchozího roku na poskytnutí šesti vrtulníků pro mírovou misi OSN v Dárfúru. Zprovoznění nadbytečných českých vrtulníků by prý bylo podle ministerstva obrany časově a finančně náročné.²⁶ Ke sklonku roku odmítla obdobně mluvčí MZV navýšení sil OSN v Konžské demokratické republice kvůli vytížení kapacit „v oblastech, které považujeme z pohledu naší zahraniční politiky za prioritnější“.²⁶

Příprava a předsednictví Evropské unie

České předsednictví v Radě Evropské unie se stalo velkým impulzem pro vznik *Přípravy strategické debaty o přístupu ČR k Africe*. Na rozdíl od dvoumilionového Slovinska, které disponuje omezenějšími prostředky a v subsaharské Africe nemá jediný zastupitelský úřad, se MZV rozhodlo k tomuto okrajovému regionu přistoupit aktivněji. Za předsednictví v pracovních skupinách Společné zahraniční a bezpečnostní politiky pro Afriku (COAFR) a pro region Afriky, Karibiku a Tichomoří (ACP) bude odpovědný právě Odbor států subsaharské Afriky. Vzhledem k objemu agendy zůstává odbor stále slabě obsazený, a předsednictví bude proto vyžadovat těsnou spolupráci Stálého zastoupení u Evropské unie v Bruselu a zastupitelských úřadů v regionu, zvláště pak v souvislosti s vleklými i náhlými krizemi, pro které bude hledat společnou pozici EU.

Z dlouhodobých agend bude muset Česká republika v prvním pololetí roku 2009 zajistit pokrok v jednotlivých partnerstvích Akčního plánu *Společné strategie EU–Afrika*. Čeká ji také nelehký úkol dovršit nastavení implementačního mechanismu dokumentu a zahrnout do něho občanskou společnost a parlamenty. Během předsed-

nictví se chce také zaměřit na volební procesy a na prohloubení politického dialogu s jednotlivými zeměmi a regiony Afriky. Zatímco francouzské předsednictví podpořilo iniciativu pro země Sahelu, MZV se pokusí obnovit iniciativu v oblasti Afrického rohu. Vzhledem k tomu, že na rozdíl od bývalých koloniálních mocností nemá Česká republika v Africe příliš velké zájmy, může podle ministerstva působit konsenzuálně.

Určitou výjimkou se však může stát uzavírání problematických Dohod o hospodářském partnerství (EPA) s regionem Afriky, Karibiku a Tichomoří. V této oblasti nedošlo ke změně mandátu, a proto se Česká republika bude snažit o získání politické podpory pro vyjednávání (francouzské předsednictví na uzavření dohod nemělo zájem). Vzhledem k výrazně liberální pozici České republiky je otázka, zda se jí podaří jednání odblokovat, protože partnerské země se obávají o ochranu svých trhů. Zdá se, že ČR v této oblasti pouze extrapoluje své pozitivní zkušenosti z úspěšného uplatnění neoliberalního modelu transformace, jehož aplikace na rozvojové regiony je však omezená. Možná i proto českou diplomacii překvapila konfliktnost tématu na jednání Rady pro všeobecné záležitosti a vnější vztahy (GAERC) Evropské unie ke konci roku 2008, kterou jistě posílí hospodářská recese.²⁷

Z hlediska pořádaných akcí Česká republika uspořádá tradiční formáty politického dialogu: ministerské „Trojky“ Evropské unie s Jihoafrickou republikou, Hospodářským společenstvím západoafrických států ECOWAS, Africkou unií a Ministerské rady se zeměmi Afriky, Karibiku a Tichomoří (ACP). Z novějších formátů pak např. ministerskou „Trojku“ s Kapverdami na základě závazku přijatého za slovinského předsednictví. MZV bude také usilovat o uspořádání ministerské „Trojky“ s Nigérií, od čehož si slibuje posílení dvoustranných vztahů a vytvoření nového rámce spolupráce s EU. Vzhledem k zaměření ČZP na Africký roh bude MZV rovněž usilovat o uspořádání ministerské „Trojky“ s Mezivládním úřadem pro rozvoj východní Afriky IGAD. Největší akcí předsednictví se stane Společné parlamentní zasedání EU a zemí ACP, které se bude konat v Praze od 4. do 9. 4. 2009.

AFRICKÝ ROZMĚR ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY: IDENTIFIKACE A CHARAKTERISTIKA KLÍČOVÝCH AKTÉRŮ

Nejvýznamnější proměnu mezi hlavními aktéry ČZP vůči subsaharské Africe představuje znovuzaložení Odboru států subsaharské Afriky jeho oddělením od Odboru států Afriky a Blízkého východu v lednu 2008.²⁷ Personálně se odbor skládá ze sedmi pracovníků/ic včetně sekretariátu. Za předsednictví EU posílí o dvě místa a dva *secondmenty* z Dánska a Evropské komise a dva stážisty/ky. O postoji ČZP vůči subsaharské Africe svědčí, že africký odbor bude zodpovědný nejen za pracovní skupinu Rady COAFR, ale také za ACP. Mnohé státy EU totiž agendu, upravenou *Dohodou z Cotonou*, považují za převážně technickou a svěřují ji odborům, sekcím nebo ministerstvům odpovědným za rozvoj. Oproti tomu Česká republika dává důraz na politickou komponentu Dohody a její propojení obchodní a rozvojovou agendou.

V souvislosti s přípravou strategie vůči subsaharské Africe hrál důležitou roli Úřad vlády ČR, který se také stal iniciátorem její přípravy. Podle MZV panuje mezi oběma

institucemi dobrá komunikace. Ostatní ministerstva prý strategii uvítala, protože reaguje na současný vývoj kontinentu, a projevila zájem o zapojení do implementačních týmů některých partnerství *Akčního plánu Společné strategie EU–Afrika*. Jejich vztahy s MZV se však ukázaly jako poněkud problematické, protože kvůli omezeným kapacitám během předsednictví resorty nebyly s to svoji účast v týmech přislíbit. V zákonodárné oblasti hrála v roce 2008 nejdůležitější roli Poslanecká sněmovna, resp. její Zahraniční výbor. Zatímco v roce předchozím projednal Výbor pro záležitosti Evropské unie Senátu předběžný návrh *Společné strategie EU–Afrika* bez dalších doporučení, v roce 2008 se Afrika na jednáních Výboru pro zahraniční věci, obranu a bezpečnost neobjevila.²⁸ Poslanecká sněmovna se navíc v rámci předsednictví EU zapojí do parlamentní spolupráce se zeměmi Afriky včetně formou výměny delegací a uspořádá v první polovině roku 2009 společnou akci.²⁹ Zahraniční výbor také podpořil závěry *Přípravy strategické debaty o přístupu ČR k Africe*, avšak požádal MZV o faktické dodržování zařazení Angoly a Zambie mezi prioritní země zahraniční rozvojové spolupráce. Jinak výbor nevyžaduje větší iniciativu vlády v oblasti africké bezpečnosti, a respektuje tak priority ČZP. Mimo své listopadové zasedání se výbor zabýval africkými tématy v souvislosti s projednáváním materiálu Společné zahraniční a bezpečnostní politiky EU a při setkání s novými velvyslanci/kyněmi před odjezdem do teritorií.

ČESKÁ ZAHRAIČNÍ POLITIKA VŮČI AFRICKÉMU PROSTORU V MEDIÁLNÍM A VEŘEJNÉM PROSTORU

Ve veřejném prostoru zůstává subsaharská Afrika spojována především s ozbrojenými konflikty a chudobou. Obě témata spojují aktivity české veřejnosti v reakci na etnické násilí po prezidentských volbách v Keni na konci roku 2007. Ačkoli MZV k událostem v Keni nevydalo žádné prohlášení, veřejnost ministrovi zahraničních věcí zaslala množství dopisů a Humanistické hnutí s Amnesty International svolaly na 4. 1. 2008 demonstraci na Václavském náměstí v Praze, které se zúčastnilo několik desítek lidí.³⁰ V zemi totiž působí nezisková rozvojová a humanitární organizace ADRA a Humanistické hnutí zde vede projekty adopce na dálku.

Média i nadále zobrazují subsaharskou Afriku nejčastěji jako místo hluboké chudoby, válečných konfliktů a bezpráví, nebo zdůrazňují její jinakost a exotiku. Jako příklad lze uvést reklamní internetový banner a city light vitrínu, inzerující spuštění nového zpravodajského kanálu Z1. Zobrazovaly domorodce s tradičním zdobením těla se samopaly přes rameno a se sloganem „Ne o zájezdech do černé Afriky, ale o černých obchodech“. Kromě informací o kulturních akcích, rozvojové a humanitární pomoci tisk v roce 2008 informoval o ČZP vůči subsaharské Africe především v souvislosti s kriminalitou: o přepadení auta a lehkém zranění českého konzula v Ghaně, o zabití dvou útočníků českým policistou v sebeobraně v Libérii a o nevydání uprchlého Radovana Krejčíře, stíhaného v České republice za majetkové a násilné trestné činy.³¹ Z politických událostí média pojednávala především o dění v Zimbabwe. Z médií o regionu subsaharské Afriky výrazněji informuje internetový deník *Aktuálně.cz*.

V akademické oblasti stojí za zmínku vydání několika odborných, zejména historických knih a konání 3. ročníku mezinárodní afrikanistické konference Viva Africa, které se na Západočeské univerzitě v Plzni ve dnech 25. a 26. 4. 2008 zúčastnilo téměř 40 účastníků/ic. Africké sympozium v rodišti cestovatele Emila Holuba ze 4. 10. 2008 se pak věnovalo ženám cestovatelů. Ústav mezinárodních vztahů uspořádal 16. 9. 2008 expertní seminář k povolební situaci k Zimbabwe.

ZÁVĚR

Nová koncepce ČZP vůči subsaharské Africe, obnovení příslušného odboru a předsednictví EU: tyto tři výzvy pro rok 2008 určil již rok předcházející.³² Celkově tedy uplynulý rok nepřinesl velká překvapení: české angažmá v regionu výrazně neposílilo ani nenaznačilo odklon od současných zahraničněpolitických priorit České republiky ve východní a jihovýchodní Evropě. Váha subsaharské Afriky ve vnějších politikách EU a zahraničních politikách mnoha členských států však vedla vládu a MZV k soustředěnému úsilí potvrdit místo České republiky mezi vyspělými evropskými státy i se slabou politickou vůlí, nízkou veřejnou podporou a omezenými personálními i finančními možnostmi.

Ve srovnání s jinými neprioritními regiony mohou tyto okolnosti vést k větší efektivitě ČZP v subsaharské Africe. Novou koncepcí *Příprava strategické debaty o přístupu ČR k Africe* lze hodnotit za realistickou: navrhovaná strategie nepředpokládá významnější angažmá v oblasti bezpečnosti, počet zastupitelských úřadů by měl zůstat beze změn, stejně jako počet prioritních zemí v rámci zahraniční rozvojové spolupráce. Zároveň ji lze ocenit pro svou aktuálnost, neboť odpovídá na geopolitické změny v africkém regionu a snaží se o optimální využití stávající bilaterální struktury i na evropské a na multilaterální rovině.

Obnovený Odbor států subsaharské Afriky na MZV, Stálé zastoupení u Evropské unie v Bruselu, zastupitelské úřady v regionu, ale i Úřad vlády ČR a Ministerstvo průmyslu a obchodu ČR projdou během českého předsednictví v první polovině roku 2009 zatěžkávací zkouškou. Česká republika může jako malá země s omezenými zájmy v regionu uspět v hledání společných stanovisek EU např. v naplňování *Společné strategie EU–Afrika*, kvůli její výrazně liberální pozici se však lze obávat neúspěchu v dojednávání *Dohod o hospodářském partnerství* s regionem Afriky, Karibiku a Tichomoří. Problémy mohou způsobit také nenadálé bezpečnostní a humanitární krize, které může zesílit krize hospodářská.

Ze střednědobého hlediska zůstává otevřenou otázkou, zda se podaří slibné směřování zahraniční politiky vůči subsaharské Africe udržet a zda posílená vůle k přímému či nepřímému angažmá v regionu vydrží i v období po skončení předsednictví, kdy se Česká republika ztratí z hledáčku evropských institucí i ostatních členských států EU. A tedy zda české předsednictví povede k širšímu uvědomění měnící se role Afriky ve světě, jejich příležitosti i hrozeb a pocitu sounáležitosti, nebo zda *Příprava strategické debaty o přístupu ČR k Africe* zůstane nenaplněným dokumentem.

Poznámky

- ¹ Za poskytnutí rozhovoru srdečně děkuji Václavu Exnerovi, poslanci, 14. 11. 2008, a Jaromírovi Štětinovi, senátoru Parlamentu České republiky, 24. 11. 2008; Bronislavě Tomášové, ředitelce Odboru států subsaharské Afriky MZV, 18. 11. 2008; Jakubu Karfíkovi, vrchnímu řediteli Sekce mimoevropských zemí a rozvojové spolupráce MZV, 27. 11. 2008, a Janu Látalovi, referentu Odboru lidských práv a transformační politiky MZV, 25. 2. 2008 (e-mailem). Bronislavě Tomášové patří také velký dík za cenné připomínky a doplňky k předchozí verzi kapitoly.
- ² V méně rozpracované podobě se nachází strategie přístupu ke Střední Asii.
- ³ *Usnesení Výboru pro EU ze dne 2. 6. 2008 č. 21 k materiálu Příprava Strategické debaty o přístupu ČR k Africe.*
- ⁴ *Příprava Strategické debaty o přístupu ČR k Africe*, s. 10.
- ⁵ Zajímavá je zmínka o úsilí o efektivitu spolupráce v souladu s Pařížskou deklarací o efektivitě pomoci, která zejména posiluje „vlastnictví“ rozvojové spolupráce rozvojovými zeměmi.
- ⁶ *Prohlášení předsedy vlády ČR Mirka Topolánka k 25. výročí únosu československých občanů z angolské lokality Alto Catumbela.* Tiskový odbor Úřadu vlády ČR, 13. 3. 2008.
- ⁷ *Premiér přijme viceprezidentku Jihoafrické republiky.* Portál veřejné správy České republiky, 19. 5. 2008. On-line: (portal.gov.cz/wps/portal/_s.155/7226/_s.155/10202?docid=115653).
- ⁸ Česká tisková kancelář, 26. 7. 2008.
- ⁹ Česká tisková kancelář, 22. 5. 2008.
- ¹⁰ *Tiskové informace vlády.* On-line: (www.vlada.cz/scripts/detail.php?id=35287).
- ¹¹ Tuto část agendy na jednání dodatečně zařadil Úřad vlády ČR.
- ¹² Česká tisková kancelář, 18. 5. 2008.
- ¹³ O české dodávky podle MPO projevil zájem etiopské železnice. Česká tisková kancelář, 21. 9. 2008.
- ¹⁴ Český statistický úřad: *Statistika zahraničního obchodu.* On-line: (dw.czso.cz/pls/stazo/stazo.sta zo). Vlastní výpočty.
- ¹⁵ *Přehled zahraničních obchodních komor působících v ČR.* On-line: (www.businessinfo.cz/cz/clanek/nestalni-podpora-exportu/prehled-zahranicnich-obchodnich-komor/1001634/7780/).
- ¹⁶ Česká tisková kancelář, 25. 9. 2008.
- ¹⁷ Česká republika se prosazuje i v oblasti služeb: např. architektonický návrh firmy Helika na baziliku v Libreville v Gabonu a na nemocnici tamtéž realizovanou firmami Ross Holding a Puro-Klima podle návrhu stejné společnosti. Česká tisková kancelář, 28. 2. 2008 a 25. 3. 2008.
- ¹⁸ *Prohlášení MZV ČR k situaci v Zimbabwe*, 25. 4. 2008. On-line: (www.mzv.cz/wwwo/mzv/default.asp?id=59171).
- ¹⁹ *Prohlášení MZV k prezidentským volbám v Zimbabwe*, 1. 7. 2008. On-line: (www.mzv.cz/wwwo/mzv/default.asp?id=59175).
- ²⁰ Ministerstvo zahraničních věcí: *Koncepce transformační spolupráce*, 2005. On-line: (www.mzv.cz/public/d3/b8/4f/16396_14945_koncepce_transWEB.doc).
- ²¹ Ministerstvo obrany: *První česko-slovenský Battle Group EU zahájil přípravu*, 1. 4. 2008. On-line: (www.army.cz/scripts/detail.php?id=10929).
- ²² Gowan, Richard: *A Predictable Crisis.* E!Sharp, březen–duben 2008, s. 44. Jeden český „stratég“ podle Gowana po vstupu do EU uvedl: „Tolik jsme se snažili dostat do Evropy a nyní chcete, abychom šli do Afriky?“
- ²³ *Rozhovor s ministrem Karlem Schwarzenbergem.* Český rozhlas 1 – Radiožurnál, 11. 2. 2008.
- ²⁴ Česká tisková kancelář, 1. 8. 2008.
- ²⁵ *OSN hledá vojáky pro Kongo. Česko má jiné priority.* Aktuálně.cz, 24. 11. 2008.
- ²⁶ Rada pro zahraniční rozvojovou spolupráci: *Záznam z 5. zasedání Rady*, 25. 11. 2008, s. 5.

- ²⁷ Dále viz Horký, Ondřej (2008): *Subsaharská Afrika v české zahraniční politice*. In: Kořan, Michal a kol: *Česká zahraniční politika v roce 2007: Analýza ÚMV*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, s. 306–317.
- ²⁸ *Usnesení výboru pro záležitosti Evropské unie ze dne 13. června 2007 č. 114. k předběžnému návrhu společné strategie EU–Afrika.*
- ²⁹ *Usnesení zahraničního výboru ze dne 12. listopadu 2008 č. 153 k bodu Zapojení ČR do partnerství Společné strategie EU–Afrika.*
- ³⁰ Česká tisková kancelář, 4. 1. 2008.
- ³¹ Česká tisková kancelář, 1. 2. 2008, 25. 3. 2008 a 29. 3. 2008.
- ³² Viz Horký, Ondřej (2008): op. cit.

Část VI:

**Multilaterální rozměr
české zahraniční politiky**

Kapitola 16

Multilaterální rozměr české zahraniční politiky

Veronika Bílková

Aktivity České republiky v OSN, Radě Evropy a OBSE zůstaly v roce 2008 dále ve stínu angažovanosti v EU, NATO a mezinárodních ekonomických institucích. Přesto se i na těchto fórech pokoušela ČR prosazovat své zájmy a postoje a dosáhla některých úspěchů.

MULTILATERÁLNÍ ROZMĚR ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY: VÝCHODISKA A POLITICKÝ KONTEXT

Hlavním programovým východiskem české multilaterální zahraniční politiky byla v roce 2008 stále *Koncepce zahraniční politiky České republiky na léta 2003–2006* (2003), která o vztazích k OSN, Radě Evropy a OBSE pojednává na několika místech. Zájem o multilaterální vztahy se naopak neprojevuje v dokumentech, jež ČR vypracovala v souvislosti s chystaným předsednictvím EU,¹ ani ve výčtu priorit zahraniční politiky ČR pro rok 2008, který v únoru 2008 prezentoval Zahraničnímu výboru PS ministr Karel Schwarzenberg.² Navzdory tomu vzbudila některá dílčí multilaterální témata zájem české politické scény. Šlo zejména o hlasování na Valném shromáždění OSN proti rezoluci, týkající se zbraní s ochuzeným uranem, a dále o uznání Kosova, vývoj v Gruzii a ratifikaci statutu Mezinárodního trestního soudu.

Hlasování České republiky o rezoluci týkající se zbraní s ochuzeným uranem

Rezoluci, odsuzující používání zbraní obsahujících ochuzený uran, poprvé na Valném shromáždění OSN navrhl v roce 1997 Irák, v roce 2007 ji jménem Hnutí nezúčastněných předložila Indonésie, v pozadí však stála Kuba. Rezoluce upozorňuje na škodlivost daného typu zbraní a požaduje, aby generální tajemník připravil zprávu o jejich účincích.³ Návrh byl 1. 11. 2007 poměrem hlasů 122 : 6 : 35 schválen v prvním

výboru VS (Výbor pro odzbrojení a mezinárodní bezpečnost) a 5. 12. 2007 jej poměrem hlasů 135 : 5 : 36 přijalo plénum VS.⁴ Česká republika v obou případech hlasovala s malou menšinou států proti.⁵ Tento postoj vyvolal na české politické scéně rozpaky: vedl o něm diskusi Zahraniční výbor PS na setkání s ministrem K. Schwarzenbergem (20.–21. února)⁶ a stal se předmětem ústní interpelace poslance Václava Exnera (31. ledna).

Ministr vysvětlil český postup třemi faktory. Prvním je údajná neškodnost zbraní s ochuzeným uranem,⁷ které prý ani nelze řadit mezi zbraně hromadného ničení.⁸ Druhý faktor spočívá v politických implikacích rezoluce, která zjevně směřuje proti státům NATO, neboť pouze ty mají zbraně s ochuzených uranem ve výzbroji. Třetím faktorem se stalo to, že rezoluce byla „politicky motivovanou rezolucí procedurální povahy s cílem zkomplikovat práci 1. výboru VS OSN“, která „antagonizuje západní státy a současně odvrací pozornost od skutečně závažných otázek, čímž snižuje politický tlak na jejich řešení.“⁹ Kritiky českého postupu (V. Exner a Kateřina Konečná z KSČM a Jan Hamáček z ČSSD) vysvětlení neuspokojilo a trvali na tom, že své výhrady mohla ČR vyřešit abstencí, nikoli hlasováním proti rezoluci, jejíž obsah je sám o sobě pozitivní.¹⁰

Uznání Kosova

Kosovo vyhlásilo nezávislost 17. února, vláda ČR, po počátečním váhání, jej uznala 21. května a navázala s ním diplomatické styky na úrovni velvyslanectví. Tento krok zdůvodnila tím, že „uznání nezávislosti Kosova posílí celkovou stabilitu v oblasti, umožní realistické východisko z neudržitelného provizoria a nasměruje úsilí zemí regionu západního Balkánu k výzvám souvisejícím s budoucím členstvím v evropských a euroatlantických institucích.“¹¹ Zástupci MZV již dříve prohlásili, že osamostatnění Kosova chápou jako nevratný proces, k němuž musí ČR přistupovat pragmaticky. Při uznání se pak zvažovala tři kritéria, a to postoj ostatních států EU, jednání kosovské vlády a možné důsledky v regionu (pro vztahy se Srbskem a postavení českého kontingentu v Kosovu).¹²

Kosovská otázka rozdělila českou politickou scénu na dvě části. Dělicí čára přitom procházela nejen mezi politickými stranami, ale i uvnitř nich. Téma bylo monitorováno zahraničním výborem PS, vedla se o něm diskuse v Poslanecké sněmovně a vyjádřil se k němu i prezident. Zahraniční výbor PS se tématem zabýval v rámci informací zástupců MZV o SZBP EU. Již na první schůzi roku 2008, konané 16. ledna, přijal výbor poměrem hlasů 15 : 3 : 0 usnesení 94,¹³ ve kterém žádal ministra zahraničních věcí, „aby si před případným jednáním vlády o pozici České republiky k uznání nezávislosti Kosova vyžádal stanovisko zahraničního výboru“ (bod ii). Když na jaře začala vláda uznání zvažovat bez toho, aniž výbor oslovila, označili to jeho členové za „jistý signál, jak vážně bere vláda, resp. MZV názory Poslanecké sněmovny či výboru“.¹⁴ Na schůzi konané 31. ledna dospěl výbor k závěru, že situace kolem Kosova je natolik závažná, že by se jí měla zabývat celá PS.

Poslanecká sněmovna o Kosovu diskutovala 6. února.¹⁵ Téma prezentoval ministr K. Schwarzenberg a ve věcné rozpravě vystoupilo osm poslanců.¹⁶ S výjimkou poslance Jana Schwippela se všichni vyjádřili proti vzniku a uznání Kosova, přičemž

komentáře – a také reakce ministra na ně – se soustředily na několik bodů. První byly reminiscence na události z dějin ČSR, zejména na Mnichov 1938, který mnozí srovnávali s vývojem v Srbsku, a na srpen 1968.¹⁷ Druhý bod spočíval ve zvažování hrozby, kterou nezávislé Kosovo, navíc jako potenciální člen EU, představuje vzhledem ke svým odlišným tradicím a způsobu vzniku pro Evropu a její stabilitu.

Třetí bod se týkal toho, podle jakých kritérií má ČR rozhodovat o uznání a jakou roli přitom má sehrát mezinárodní právo. Stoupenci uznání zdůrazňovali, že „v případě Kosova nehledáme absolutně správné řešení, ale řešení ze všech špatných nejmeně špatné“ (Schwippel), a trvali na tom, že „musíme opustit právní fundamentalismus, protože taková cesta toto výše uvedené řešení nemůže přinést“ (Schwippel).¹⁸ Odpůrci oponovali tím, že o právní fundamentalismus nejde a že „je povinností státu, jako je ČR, zdůrazňovat význam práva. Pokud nebudeme měřit stejným metrem a budou platit stejné standardy, mohou se v budoucnosti menší státy divit“ (Lubomír Zaozálek). Konečně čtvrtý bod souvisel s důsledky, jež by odtržení Kosova a jeho uznání mohlo mít pro stabilitu ve světě a pro mezinárodní právo. Ministr uvedl, že není třeba mít z vývoje obavy, neboť Kosovo představuje případ *sui generis*. Někteří vystupující s ním nesouhlasili a zastávali názor, že „uznání nezávislosti Kosova by /.../ se mohlo stát precedentem pro celou řadu dalších doutnajících konfliktů“ (Hamáček).¹⁹

V závěru zasedání přijala PS poměrem hlasů 117 : 2 : 18²⁰ návrh usnesení 46, které mj. konstatuje, že při jednáních o budoucím statusu Kosova zatím nebyly vyčerpány všechny možnosti a že řešení této otázky musí být v souladu s mezinárodním právem, zejména s rezolucí Rady bezpečnosti 1244 a Helsinským aktem KBSE. Když později vláda nejdříve zvažovala a posléze realizovala uznání Kosova, označili to Zahraniční výbor²¹ i mnozí poslanci za porušení daného usnesení a vyjádřili „nespokojenost s chováním ministra zahraničních věcí“.²² Kromě PS se do názorového střetu s vládou dostal kvůli Kosovu i prezident Václav Klaus. Ten se od počátku stavěl k nezávislosti Kosova nedůvěřivě a nabádal k opatrnosti.²³ Po uznání Kosova vládou se setkal se srbským velvyslancem v Praze Vladimírem Verešem²⁴ a při loučení s ním dal veřejně najevo svůj nesouhlas, když prohlásil, že se za jednání české vlády stydí.²⁵ Zhruba koncem června spory o Kosovo utichly, ale některé body diskuse se vrátily v kontextu srpnových událostí v Gruzii.

Rusko-gruzínský konflikt

Konflikt mezi Ruskou federací a Gruzii vypukl v srpnu 2008 poté, kdy se Gruzie pokusila podrobit si separatistické provincie Abcházie a Jižní Osetie. Během konfliktu obsadila ruská vojska obě provincie i část Gruzie a 26. srpna, již po ukončení hlavních bojů, Rusko oficiálně uznalo nezávislost Abcházie a Jižní Osetie, vyhlášenou v 90. letech. Česká politická reprezentace hodnotila tyto události nejednotně. Na straně jedné stály vláda a MZV, které připisovaly odpovědnost Rusku, činily paralely se srpnem 1968, trvaly na teritoriální integritě Gruzie a její rychlé integraci do NATO a EU. Na druhé straně se nacházel prezident V. Klaus, který soudil, že konflikt vyvolala Gruzie, reakce Ruska byla pochopitelná a legitimní a jakékoli historické paralely či strážení Ruskem nejsou na místě. Mezi oběma tábory se strhla mediální přestřelka, jež ovšem brzy ztratila věcný charakter.

O tématu rovněž dne 20. srpna diskutoval Zahraniční výbor PS. Téma uváděli ministr K. Schwarzenberg a velvyslanec v Gruzii Ivan Jestřáb, oba shodně náležitě k progruzínskému proudu. Část poslanců se na jejich postoj dívala kriticky a poukazovala na nesoulad mezi současným lpěním vlády na územní celistvosti Gruzie a její nedávnou ochotou podpořit odtržení Kosova od Srbska.²⁶ Události v Gruzii též podle poslanců potvrdily, že Kosovo se skutečně stalo precedentem, jenž může nebezpečně destabilizovat mezinárodní vztahy.²⁷ Ministr obě výhrady odmítl s tím, že „pokud jde o konflikty v Kosovu a Jižní Osetii, nelze je z pohledu mezinárodního práva porovnávat. /.../ Z kosovského případu tedy nelze vyvozovat žádná mezinárodněprávní pravidla pro Jižní Osetii.“²⁸

Zahraniční výbor nakonec k situaci v Gruzii přijal Usnesení 140, ve kterém podpořil plán EU na vyřešení situace a konstatoval, že „princip sebeurčení národů sám o sobě nezakládá právo na změnu hranic suverénních států, aniž by byly vyčerpány všechny možnosti k dosažení politických, sociálních, jazykových a jiných práv a svobod národnostních entit v rámci existujícího ústavního pořádku suverénních států“ (bod 3). O šest dnů později, 26. srpna, MZV v tiskovém prohlášení odsoudilo uznání Abcházie a Jižní Osetie Ruskem jako protiprávní akt a „útok na nezávislost, suverenitu a územní celistvost Gruzie“.²⁹ Ještě ostřejší stanovisko zaujal ve svém projevu ve Valném shromáždění v září ministr Schwarzenberg, který obvinil Ruskou federaci ze „systematické provokace a vojenské agrese /.../ proti malému sousedovi s cílem rozdělit ho“ a přirovnal jeho jednání k dřívějšímu postupu koloniálních velmocí.³⁰ Navenek tak česká pozice působila koherentně, byť uvnitř bylo zjevné, že odráží pouze pozici vlády a MZV, kdežto stanovisko prezidenta a části Parlamentu je odlišné.

Ratifikace statutu Mezinárodního trestního soudu

Zajímavou debatu o vztahu České republiky k Mezinárodnímu trestnímu soudu i obecněji k mezinárodním institucím přineslo projednávání návrhu na ratifikaci statutu MTS v Poslanecké sněmovně³¹ a Senátu.³² Návrh proti sobě postavil vládu a většinu Parlamentu na straně jedné a několik zákonodárců KSČM a ODS na straně druhé. První zdůrazňovali, že MTS sice není dokonalá instituce, ale ve srovnání s dřívějším stavem představuje pokrok, druzí význam soudu zpochybnili s tím, že požívá malé podpory velmocí, zabývá se jen málo významnými kauzami, dosahuje mizivých výsledků a lze jej podezírat z politické zaujatosti.³³ Stoupenci ratifikace též připomínali, že nejasný postoj k MTS „snižuje důvěryhodnost České republiky jako státu prosazujícího ochranu lidských práv ve světě“ (K. Schwarzenberg, Senát), a ratifikace by naopak odpovídala dlouholeté politice boje proti diktátorským režimům. Ministr dokonce MTS přímo označil za „preventivní nástroj demokratických států, jak ovlivňovat nedemokratické režimy a předcházet páchání takovýchto zločinů“ (PS, 2. čtení), čímž cíle soudu připodobnil prioritám ČR více, než odpovídá realitě. Odlišné názory existovaly i na to, jak by ČR měla reagovat na negativní postoj k MTS ze strany velmocí, hlavně USA. Menší část vystupujících soudila, že by ČR neměla do instituce, jež nepožívá jejich podpory, vstupovat,³⁴ ale většina se domnívala, že ČR se musí primárně řídit svými hodnotami a společným postojem EU. V debatě několikrát zaznělo, že právě pro stát střední velikosti, jakým je ČR, „má význam posilovat mezinárodní

právo a instituce, které jeho uplatňování zajišťují“ (Zdeněk Jičínský, PS, 2. čtení), a že ratifikace je dobrým praktickým testem toho, „jakou váhu ČR přikládá těmto mezinárodním institucím a dodržování mezinárodního práva“ (ibid.). Stoupenci ratifikace nakonec v PS i Senátu početně převážili, některé výhrady však následně opět vznesl prezident V. Klaus.

MULTILATERÁLNÍ ROZMĚR ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY: UDÁLOSTI A AGENDA

V roce 2008 se ČR opět angažovala v mezinárodních organizacích, jichž je členem, tj. v OSN, Radě Evropy a OBSE. Samostatnou pozornost si zaslouží průběh procesu ratifikace statutu MTS, který v roce 2008 vstoupil do nové fáze.

Aktivity ČR v OSN

Z hlediska působení v OSN byl rok 2008 pro Českou republiku standardním rokem, ve kterém se zapojovala do činnosti orgánů, jichž je členem (Valné shromáždění, Hospodářská a sociální rada, Komise pro budování míru), a podporovala iniciativy směřující k realizaci dalších reforem OSN včetně reformy Rady bezpečnosti. Valné shromáždění ukončilo v roce 2008 své 62. a dne 26. září zahájilo své 63. zasedání. Všeobecná debata, na níž ČR zastupoval ministr Schwarzenberg, trvala od 23. do 29. září. V projevu z 27. září³⁵ zdůraznil ministr význam efektivního multilateralismu a zabýval se otázkami rusko-gruzínského konfliktu, posílení OSN v bezpečnostní oblasti, Kosova, odzbrojení, rozvoje a činnosti Rady OSN pro lidská práva. Pozornost věnoval i formulaci se koncepci odpovědnosti za ochranu (*Responsibility to Protect*), podle níž mají státy odpovědnost za ochranu svých obyvatel před genocidou, zločiny proti lidskosti, válečnými zločiny a etnickými čistkami a v případě, kdy v této úloze zjevně selžou, může je zastoupit mezinárodní společenství, jež je oprávněno přijmout přiměřená opatření (v krajním případě použití síly). ČR patří mezi stoupence koncepce, které se již, prozatím bez větších úspěchů, snažila využít ve vztahu k Severní Koreji a Barmě.

V roce 2008 končilo členství České republiky v Hospodářské a sociální radě (ke 31. prosinci) a v Komisi OSN pro budování míru (k 30. červnu). V HSR ČR zasedala od roku 2006, kdy do ní byla zvolena již potřetí ve své historii (členem byla již v letech 1996–1998 a 1999–2001). Angažovala se zde zvláště v otázkách rozvojové pomoci, financování rozvoje a podpory nevládního sektoru. Komise OSN pro budování míru byla zřízena v roce 2005 s cílem dbát o postkonfliktní rekonstrukci válkou zničených oblastí. ČR byla od 1. 1. 2007 do 30. 6. 2008 členem jejího Organizačního výboru, její aktivity se ale omezily na poskytování finančního příspěvku a na organizační pomoc. Pasivita ČR se z velké části odvíjela od toho, že Komise se oproti původním očekávaní zaměřila na relativně malý počet zemí (Burundi, Sierra Leone, nověji Haiti) a její mechanismus vykazoval řadu nedostatků.

Česká republika byla v roce 2008 členem některých subsidiárních orgánů OSN, např. Komise pro trvale udržitelný rozvoj (2006–2009), Komise pro sociální rozvoj (2005–2009) a Komise pro mezinárodní obchodní právo UNCITRAL (2004–

2010). Její zástupci též zasedali v řídicích orgánech několika programů a přidružených organizací, např. v řídicím výboru Programu OSN pro životní prostředí (UNEP, 2006–2009) a Radě Mezinárodní telekomunikační unie (2002–2010). Nově byla v roce 2008 ČR zvolena do Výkonného výboru Světového potravinového programu (2009–2011) a řídicího výboru Programu UN-Habitat (2009–2012).³⁶ Jde obvykle o politické nebo čestné funkce, které ČR sice umožňují monitorovat situaci v příslušné instituci, žádný větší vliv jí ale nezajišťují.

Jednou z hlavních priorit zůstala v roce 2008 reforma OSN. ČR reformu ve všech čtyřech jejích clusterech (bezpečnost, rozvoj, lidská práva, instituce) dlouhodobě podporuje, což v projevu ve Valném shromáždění opět připomněl i ministr Schwarzenberg.³⁷ Coby člen otevřené Pracovní skupiny VS pro otázku spravedlivého zastoupení a zvýšení počtu členů Rady bezpečnosti a jiné otázky, týkající se Rady bezpečnosti (OEWG), věnuje ČR přednostní pozornost reformě Rady bezpečnosti. K té se během roku ve vystoupeních před VS a OEWG vyslovil velvyslanec ČR při OSN Martin Palouš³⁸ a jeho zástupce Petr Kaiser.³⁹ Z vystoupení na straně jedné zaznívala určitá únava z jednání, jež celá léta nepokročila (M. Palouš v této souvislosti prohlásil, že „vstupujeme znovu a znovu – jakoby v rozporu se známým starobyklým rčením Herakleita – do stejné řeky“⁴⁰). Na druhé straně se tu objevoval i nový optimismus daný tím, že se státy konečně dokázaly shodnout alespoň na tom, aby téma bylo z OEWG přeneseno do pléna VS a stalo se předmětem mezivládních jednání. ČR vyjádřila důvěru, že tato jednání „budou probíhat rychle, při zachování základních principů transparentnosti, otevřenosti a inkluzivnosti“⁴¹ a připomněla, že pro většinu států není do budoucna „status quo reálnou možností“.⁴² V souladu se svými dlouholetými preferencemi pak ČR podpořila takovou variantu reformy, jež by vedla k rozšíření v obou kategoriích členů a brala by zřetel na zájmy menších a středních států.

Aktivita České republiky v Radě Evropy a OBSE

Rada Evropy se v průběhu roku 2008 věnovala nejrůznějším aktuálním otázkám, např. statusu Kosova, problematice černých listin Rady bezpečnosti a EU, globálnímu oteplování, reformě Evropského soudu pro lidská práva, rovnoprávnosti mužů a žen či poskytování novorozenečků dětí k ilegálním adoptivním v Evropě. Česká republika tuto agendu sledovala, ale nijak výrazně se zde neangažovala. Totéž platilo pro OBSE, jež se v průběhu roku 2008 zabývala např. bojem proti obchodu s lidmi, zajištěním standardů ochrany životního prostředí v euroasijském prostoru, prosazováním politiky tolerance a nediskriminace, ochranou práv menšin a revitalizací vodních cest ve střední Evropě.

Ratifikace statutu Mezinárodního trestního soudu

Mezinárodní trestní soud je stálý mezinárodní soudní orgán, pověřený stíháním pachatelů nejzávažnějších zločinů podle mezinárodního práva, tj. genocidy, zločinů proti lidskosti a válečných zločinů. Česká republika jeho statut podepsala v dubnu 1999, ale návrhy směřující k ratifikaci předložené v letech 2000 a 2001 neuspěly.⁴³ Jako oficiální důvod byl uváděn nesoulad statutu s ústavním pořádkem ČR, konkrétně s úpravou imunit ústavních činitelů, právem prezidenta udílet milost a vyhlášovat amnestie

a zákazem nutit občany k opuštění vlasti. Po přijetí tzv. euronovely (ÚZ č. 395/2001 Sb.) v roce 2001 se otevřela možnost překlenout tento rozpor využitím nového čl. 10a Ústavy ČR, který smlouvy, jež přenášejí některé pravomoci orgánů ČR na mezinárodní instituce, staví na roveň ústavním zákonům. Po odstranění právního problému ratifikaci statutu nadále bránily politické důvody, spočívající v nedůvěře části politické scény (ODS a KSČM) k mezinárodním institucím, včetně MTS.

V průběhu roku 2008 došlo v této oblasti ke změně. Izolace v EU, kde ČR zůstala jediným státem, jenž statut MTS neratifikoval, a neslučitelnost daného postoje s důrazem na ochranu lidských práv, k němuž se ČR hlásí, přiměly MZV a vládu k tomu, aby se po letech otálení opět pokusily dosáhnout ratifikace statutu. Vláda s ratifikací vyslovila souhlas ve svém usnesení 63 z 23. ledna. V polovině února byl dokument předložen oběma komorám Parlamentu, kde bylo třeba získat kvalifikovanou třípětinovou většinu. PS se návrhem zabývala v 1. čtení 6. května, kdy jej přikázala k projednání Zahraničnímu a Ústavně právnímu výboru,⁴⁴ a ve 2. čtení 29. října, kdy dala k jeho ratifikaci souhlas.⁴⁵ V mezidobí návrh projednal Senát, který jej též podpořil.⁴⁶ Schválený statut byl zaslán prezidentovi, ale ten v dopise ze 4. prosince adresovaném MZV projevil pochyby o jeho slučitelnosti s Ústavou ČR a odmítl jej do vyjasnění právní situace ratifikovat.

MULTILATERÁLNÍ ROZMĚR ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY: IDENTIFIKACE A CHARAKTERISTIKA KLÍČOVÝCH AKTÉRŮ

Hlavním aktérem při formování a realizaci české multilaterální zahraniční politiky bylo i v roce 2008 Ministerstvo zahraničních věcí ČR. Touto agendou se zde zabývaly Odbor OSN (OSN), Mezinárodněprávní odbor (MTS) a Odbor lidských práv a transformační politiky (Rada Evropy), kterým napomáhaly další věcně a teritoriálně zaměřené odbory. Významnou úlohu sehrály též Stálé mise v New Yorku, Ženevě, Vídni a Štrasburku a Stálé zastoupení při EU v Bruselu. Prakticky všechny tyto odbory a orgány prošly v průběhu roku 2008 změnami v souvislosti s chystaným předsednictvím EU: došlo k jejich personálnímu posílení (v případě Stálé mise v New Yorku např. až o dvě desítky osob), přibýly nové úkoly a částečně se v souladu s novými potřebami přeskupila agenda.

Kromě MZV se na formování a realizaci multilaterální dimenze zahraniční politiky České republiky podílely i další státní orgány a také nevládní sektor. Mezi státními orgány jde o některá ministerstva (např. ministerstvo obrany či ministerstvo práce a sociálních věcí); vládu ČR, jež přijímá klíčová zahraničněpolitická rozhodnutí (v roce 2008 např. rozhodnutí o uznání Kosova); prezidenta republiky, který tato rozhodnutí nezřídka kritizoval (např. v případě Kosova a Gruzie); a parlament ČR, jenž k nim zaujímal autonomní stanoviska (např. usnesení ke Kosovu). Vývoj událostí, týkajících se kontroverzních témat (Kosovo, Gruzie, MTS), přitom ukázal, že ČR někdy mluví několika různými hlasy současně, to je však viditelné spíše uvnitř země než navenek a konečné slovo mívá exekutiva.

Nevládní sektor byl nadále málo aktivní. Určitou výjimku tvořily České sdružení

pro Spojené národy, Česká společnost pro mezinárodní právo, Asociace pro mezinárodní otázky a některé vědecké instituce (AMO, Ústav mezinárodních vztahů) a vysoké školy (FSV UK, FSS MU), které v průběhu roku pořádaly akce věnované různým aspektům české multilaterální zahraniční politiky. I pro tyto subjekty však prioritu představovala jiná témata, zejména členství ČR v EU (ve světle chystaného předsednictví) a bezpečnostní problémy (americký radar).

MULTILATERÁLNÍ ROZMĚR ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY V MEDIÁLNÍM, VEŘEJNÉM A AKADEMICKÉM PROSTORU

Aktivity České republiky v OSN, Radě Evropy a OBSE vzbudily v roce 2008 omezenou pozornost sdělovacích prostředků, akademické obce i veřejnosti. Průzkumy veřejného mínění nicméně ukazují, že OSN se v ČR těší poměrně značné podpoře. Podle průzkumu, realizovaného v únoru agenturou CVVM, důvěřuje OSN 59 procent občanů (nedůvěřuje 24 procent) a s členstvím ČR v ní je spokojeno 67 procent občanů (nespokojeno 17 procent). OSN vyšla z hodnocení lépe než EU (55 procent : 37 procent důvěra, 61 procent : 31 procent spokojenost s členstvím) a NATO (44 procent : 40 procent důvěra, 48 procent : 36 procent spokojenost s členstvím).⁴⁷ Ačkoli důvěra v OSN i spokojenost s členstvím za poslední roky poněkud poklesla, stále se udržuje na nejlepší úrovni, což svědčí o tom, že multilateralismus má v ČR veřejnou podporu. Číslo by nicméně nebylo dobré přeceňovat, neboť vysoká podpora může souviset i s tím, že aktivity OSN nejsou veřejnosti příliš známy a navíc přímo neovlivňují její životy, a proto světová organizace lidem zkrátka „nevadí“. Zarážející je nízký stupeň pokrytí působení ČR v OSN médií, které např. aktivity ČR ve Valném shromáždění nemonitorují téměř vůbec.

Větší zájem vzbudila kontroverzní témata Kosova a Gruzie. O vývoji v Kosovu a postoji české politické scény k němu informovaly pravidelně všechny sdělovací prostředky. Veřejnost byla ve svém přístupu nejednotná a z velké části nevyhraněná: podle průzkumů CVVM z června 2008 podporovalo uznání Kosova vládou 31 procent respondentů, 30 procent bylo proti a 39 procent nemělo na věc jasný názor.⁴⁸ U části občanů nicméně uznání Kosova vyvolalo silně odmítavou reakci, což se projevilo sepsáním *Petice proti nezákonnému uznání Kosova, za odvolání ministra Karla Schwarzenberga*.⁴⁹ Petice získala několik tisíc podpisů a byla předána Petičnímu výboru PS, který ji vzal na vědomí, čímž celá věc fakticky skončila.

Události v Gruzii byly rovněž průběžně monitorovány sdělovacími prostředky, ale v centru jejich zájmu byl hlavně názorový střet mezi prezidentem Klausem a vládou, k němuž v této souvislosti došlo, a osud Čechů v oblasti. Veřejnost konflikt příliš n sledovala (přesně 50 procent respondentů v průzkumu z počátku září uvedlo, že se o události v Gruzii nezajímá nebo o nich nic neví). Za hlavního viníka krize považovali lidé většinou Rusko (37 procent), ale zhruba dvě třetiny z nich shodně odmítly jak ruský zásah v Gruzii (66 procent), tak gruzínský zásah v Jižní Osetii (64 procent),⁵⁰ což lze zřejmě vysvětlit obecným odporem velké části občanů ČR k silovému řešení

problémů. O ratifikaci MTS projevovala zájem spíše akademická obec⁵¹ a nevládní sektor,⁵² média a širší veřejnost se v této sféře nijak více neangažovaly.

ZÁVĚR

Aktivity České republiky v OSN, Radě Evropy a OBSE zůstaly i v roce ve stínu angažovanosti našeho státu v EU, NATO a organizacích ekonomické povahy. Navzdory tomu odvedla česká diplomacie na těchto fórech slušný výkon: ČR aktivně vystupovala ve Valném shromáždění, zapojovala se do činnosti HSR a Komise pro budování míru a podporovala iniciativy směřující k reformě OSN, včetně reformy Rady bezpečnosti. Těmito aktivitami se ČR prezentovala navenek, ale česká média, veřejnost a vlastně i politici jim věnovali jen malou pozornost. V centru jejich zájmu se naopak ocitla tři kontroverzní témata (uznání Kosova, ozbrojený konflikt mezi Ruskem a Gruzii a ratifikace statutu MTS), k nimž musela ČR v roce 2008 zaujmout stanovisko a jež nastolila řadu obecnějších otázek, týkajících se směřování naší zahraniční politiky a jejího hodnotového zakotvení.

Politická i veřejná debata o všech třech tématech a rozhodnutí, jež byla nakonec přijata, ukázaly, že Česká republika dlouhodobě balancuje mezi snahou zachovat věrnost principům, k nimž se hlásí (úcta k lidským právům, dodržování mezinárodního práva aj.), a potřebou disponovat při posuzování mezinárodního dění jistou flexibilitou, jež by jí umožnila brát zřetel na pragmatické zájmy a přizpůsobit se mnohdy ne zcela principiálním pozicím spojenců. Střet principiálního a pragmatického pohledu charakterizoval všechny tři velké diskuse, jež se v ČR v roce 2008 odehrály, byť jejich nositelem nebyl vždy totožný aktér (obecně nicméně platí, že Parlament ČR měl blíže ke zdůrazňování principů, prezident preferoval pragmatický postoj a vláda s MZV se snažily obě východiska sladit, což se ovšem někdy ukázalo jako těžko možné).

Rok 2008 také potvrdil, že ČZP skutečně prochází procesem specializace a europeizace. Specializace se projevovala prioritním soustředěním se na několik základních témat a snahou profilovat se na nich v evropském i mezinárodním měřítku. Mezi taková témata se řadí zejména lidská práva a šíření demokracie, rozvojová agenda včetně financování rozvoje a reformní aktivity v OSN. Europeizace viditelně zasáhla jak působení ČR na multilaterálních fórech, tak přijímání zahraničněpolitických rozhodnutí na její domácí půdě. V OSN i v dalších organizacích ČR stále častěji vystupuje nikoli jako izolovaný stát, nýbrž jako součást širší skupiny vzájemně se integrujících zemí. Členství v této skupině přináší nutnost ne vždy příjemných kompromisů, současně však posiluje mezinárodní pozici ČR. Přijímání zahraničněpolitických rozhodnutí na domácí půdě zůstává formálně věcí české politické reprezentace, ale i sem motiv EU proniká stále častěji. Jak při úvahách o uznání Kosova, tak v rámci procesu ratifikace statutu MTS byl postoj EU pro české politiky důležitým, ne-li zásadním faktorem. Ačkoli se objevily i euroskeptické hlasy, většina české politické reprezentace dala jasně najevo, že nepovažuje za moudré preference EU přehlížet.

Poznámky

- ¹ Srv. *Prioritní oblasti předsednictví České republiky v Radě Evropské unie v prvním pololetí roku 2009*. Útvar místopředsedy vlády pro evropské záležitosti, říjen 2007; *Sektorové priority českého předsednictví EU 2009*. Útvar místopředsedy vlády pro evropské záležitosti, červenec 2008.
- ² PS PČR. *Zápis z 21. schůze zahraničního výboru*, 20.–21. 2. 2008.
- ³ Původní návrh rezoluce navíc požadoval moratorium na používání těchto zbraní, ale na poslední chvíli předkladatelé rezoluce tuto pasáž kvůli silnému odporu států NATO vypustili.
- ⁴ UN Doc. A/RES/62/30, *Effects of the use of armaments and ammunitions containing depleted uranium*, 10. 1. 2008.
- ⁵ V prvním výboru dále proti hlasovaly Francie, Izrael, Nizozemsko, USA a Velká Británie; v plénu tak učinily stejné státy kromě Francie, která se omylem hlasování nezúčastnila.
- ⁶ PS PČR. *Zápis z 21. schůze zahraničního výboru*, op. cit.
- ⁷ „/.../ zatím nejsou k dispozici jednoznačné důkazy o závažné škodlivosti používání munice s ochuzeným uranem na zdraví člověka nebo životní prostředí.“ (Schwarzenberg) PS PČR, *Zápis z 21. schůze zahraničního výboru*, op. cit.
- ⁸ Dle ministra jde o „konvenční zbraně využívající ochuzený uran za účelem zvýšení průraznosti“. PS PČR, *Ústní interpelace dne 31. 1. 2008*.
- ⁹ PS PČR, *Zápis z 21. schůze zahraničního výboru*, op. cit.
- ¹⁰ V rámci EU 5 států hlasovalo pro rezoluci a 18 se hlasování zdrželo (platí pro první výbor i plénum VS).
- ¹¹ Vláda ČR. *Česká republika uznala nezávislost Kosova*. Tisková zpráva, 21. 5. 2008.
- ¹² Těsně po vyhlášení nezávislosti Kosova vymezil ministr Schwarzenberg českou pozici slovy: „Počkáme na evropské mocnosti a na to, zda se vláda v Prištině bude chovat slušně, a pak to Kosovu také hodíme.“ *Uznání Kosova? Nebudeme otálet*. Rozhovor s ministrem Schwarzenbergem, Lidové noviny, 18. 2. 2008.
- ¹³ *Usnesení zahraničního výboru 94*, 19. schůze, 16. 1. 2008.
- ¹⁴ PS PČR. *Zápis z 23. schůze zahraničního výboru*, 2. 4. 2008.
- ¹⁵ *Informace ministra zahraničních věcí o budoucím statusu Kosova*. Stenografický zápis 27. schůze, 6. 2. 2008. Veškeré citáty z debaty jsou převzaty z tohoto zápisu.
- ¹⁶ Jednalo se o poslance z řad ČSSD (J. Hamáček, R. Martínek, K. Šplíchal, L. Zaorálek, Z. Jičínský), ODS (F. Laudát, J. Schwippel) a KSČM (K. Konečná).
- ¹⁷ „/.../ události kolem Kosova jsou Mnichovem 21. století“ (Martínek), „/.../ národ se zkušenosti Mnichova by v žádném případě neměl podporovat jakési národní inženýrství lidí typu Ahtisaari a podobných“ (F. Laudát).
- ¹⁸ V podobném duchu již dříve na jednání Zahraničního výboru prohlásil politický ředitel MZV Martin Povejšil, že „MZV sdílí obavu řady poslanců z nedodržování mezinárodního práva, ale otázka práva není jenom otázkou psaného textu, ale též otázkou jeho interpretace. Interpretace práva, a to i mezinárodního, má v sobě zahrnut i zahraničněpolitický komponent a mezinárodní právo se i kodifikuje na základě politických pozic, které se do něj promítají.“ PS PČR. *Zápis z 19. schůze zahraničního výboru*, 16. 1. 2008.
- ¹⁹ „/.../ to, co se stane, může být precedentem v tom smyslu, že podobné argumenty, které budou uplatněny tady ve prospěch Kosova /.../ , /.../ mohou uplatňovat různé jiné národy nebo národnosti“ (Z. Jičínský); „/.../ pokud Evropské společenství uzná samostatnost Kosova jako jednostranně vyhlášenou nezávislost, pak otevírá Pandořinu skříňku, jejíž výsledek si nikdo z nás nedokáže představit“ (R. Martínek).
- ²⁰ O každé ze dvou částí usnesení se na návrh poslance Jana Vidima (ODS) hlasovalo zvlášť. První část byla schválena poměrem hlasů 127 : 1 : 3, druhá poměrem 73 : 20 : 42 (původně 73 : 6 : 52, ale hlasování o druhé části bylo na žádost poslance Jana Kasala /KDU-ČSL/ opakováno).

- ²¹ *Usnesení zahraničního výboru 121*, 23. schůze, 2. 4. 2008.
- ²² *Usnesení zahraničního výboru 136*, 26. schůze, 24. 6. 2008.
- ²³ „.../ je to unikání rozhodnutí v Evropě. Nestalo se ještě od druhé světové války takové rozhodnutí, rozhodnutí o hranicích států. Může to mít bezprecedentní důsledky, může to mít domino efekt, mohou i jiné části jiných států dospět k názoru, že jim to nevoní ve větším státu.“ *Klaus nepodporuje uznání Kosova*. *Novinky.cz*, 17. 2. 2008.
- ²⁴ Srbsko svého velvyslance v reakci na uznání Kosova vládou ČR z Prahy dočasně odvolalo.
- ²⁵ *Stydím se, řekl Klaus o uznání Kosova*. *iDnes*, 23. 5. 2008
- ²⁶ „.../ kdyby vláda používala ohledně Kosova stejné argumenty, jaké používá nyní, byla by situace v Kosovu odlišná“ (Hamáček). *PS PČR. Zápis z 27. schůze zahraničního výboru*, 20. 8. 2008.
- ²⁷ „Nepochybuje, že ruská reakce byla příliš tvrdá, ale precedens byl již vytvořen v Kosovu“ (Z. Jičínský, tamtéž).
- ²⁸ Tamtéž. Ministr to podrobněji vysvětlil tím, že „na řešení konfliktu týkajícího se Kosova se mnohem výrazněji podílelo širší mezinárodní společenství, nikoliv jeden stát. Zásah ‚koalice států‘ proti Srbsku následoval poměrně dlouho po vzniku konfliktu a po neúspěchu diplomatických jednání o vyřešení krize. Státy zasahující v Srbsku nebyly přímou stranou konfliktu a v Kosovu se před zásahem dlouhodobě významně neangažovaly. /.../ od ukončení ozbrojených akcí působí v Kosovu mezinárodní civilní a vojenská správa na základě závazné rezoluce Rady bezpečnosti OSN.“
- ²⁹ *MZV ČR. Prohlášení MZV v reakci na uznání samostatnosti Jižní Oseti a Abcházie ze strany Ruské federace*, 26. 8. 2008.
- ³⁰ *Statement at the General Debate of the 63rd Session of the UN General Assembly by H.E. Karel Schwarzenberg, Minister of Foreign Affairs of the Czech Republic*. Stálá mise ČR při OSN. On-line: (www.mzv.cz/www/default.asp?id=61060&ido=22030&idj=2&amb=112&ParentIDO=, cit. 20. 11. 2008).
- ³¹ *Vládní návrh, kterým se předkládá Parlamentu České republiky k vyslovení souhlasu s ratifikací Římského statutu Mezinárodního trestního soudu*, stenografický zápis 30. schůze, 6. 5. 2008 (první čtení) a 39. schůze, 29. 10. 2008 (druhé čtení). Veškeré citáty z debaty jsou převzaty z těchto zápisů.
- ³² *Vládní návrh, kterým se předkládá Parlamentu České republiky k vyslovení souhlasu s ratifikací Římského statutu Mezinárodního trestního soudu*. Stenografický zápis 15. schůze, 16. 7. 2008.
- ³³ „Bojím se však toho, že takovýto orgán, který má podporu spíše menších a středních států, ale nemá podporu rozhodujících států, v dané chvíli může způsobit více škody než užitku“ (V. Exner, PS, 2. čtení).
- ³⁴ Poslanec V. Exner ve 2. čtení dokonce navrhoval, aby Poslanecká sněmovna přijala usnesení, podle něhož ČR nebude ratifikovat statut MTS dříve, než jej ratifikují alespoň dva další stálí členové Rady bezpečnosti. Návrh byl poměrem hlasů 30 : 95 : 7 zamítnut.
- ³⁵ *Statement at the General Debate*, op. cit.
- ³⁶ *Participation of the Czech Republic in the Subsidiary Bodies of the UN Principal Organs and Other Bodies Subsidiary or Related to the UN*. MZV ČR. On-line: (www.mzv.cz/www/default.asp?ParentIDO=19800&ido=20391&amb=112&idj=2, cit. 20. 11. 2008).
- ³⁷ *Statement at the General Debate*, op. cit.
- ³⁸ *Statement on the Security Council Reform by H.E. Martin Palouš, Permanent Representative of the Czech Republic to the UN*. 17. 6. 2008, Stálá mise ČR při OSN. On-line: (www.mzv.cz/www/default.asp?id=60138&ido=22030&idj=2&amb=112&ParentIDO=, cit. 20. 11. 2008).
- ³⁹ *Statement on the Security Council Reform by Mr Petr Kaiser, Deputy Permanent Representative of the Czech Republic to the United Nations*, 10. 4. 2008, 2. 9. 2008, 19. 11. 2008. Stálá mise ČR při OSN. On-line: (www.mzv.cz/www/default.asp?id=22030&idj=2&amb=112&ParentIDO=, cit. 20. 11. 2008).
- ⁴⁰ *Statement on the Security Council Reform by H.E. Martin Palouš*, op. cit.
- ⁴¹ *Statement on the Security Council Reform by Mr Petr Kaiser*, 19. 12. 2008, op. cit.
- ⁴² *Statement on the Security Council Reform by Mr Petr Kaiser*, 2. 11. 2008, op. cit.
- ⁴³ V roce 2000 navrhla vláda novelu *Ústavy ČR*, jež měla uvést český ústavní pořádek do souladu se statutem MTS, ale ve 2. čtení byl návrh PS zamítnut. V roce 2001 předložila vláda současně návrh

ústavních změn i sám statut MTS. Poté, kdy PS vrátila návrh ústavních změn k dopracování, stáhla vláda i návrh na ratifikaci statutu.

- ⁴⁴ *Usnesení 781*, 30. schůze, 6. 5. 2008. Usnesení bylo přijato poměrem hlasů 78 : 48 : 22. Zahraniční výbor návrh projednal na své 26. schůzi dne 24. 6. 2008 a přijal jej poměrem hlasů 6 : 0 : 2 (usnesení 133). Ústavně právní výbor se návrhem zabýval na své 43. schůzi 11. 9. 2008 a podpořil jej poměrem hlasů 7 : 0 : 2.
- ⁴⁵ *Usnesení 920*, 39. schůze, 29. 10. 2008. Usnesení bylo přijato poměrem hlasů 140 : 6 : 14. Pro hlasovali všichni přítomní poslanci Strany zelených, KDU-ČSL, většina přítomných poslanců ČSSD a ODS a dva nezařazení, proti hlasovalo šest poslanců ODS a zdrželi se všichni přítomní členové KSČM, část poslanců ČSSD a ODS a dva nezařazení.
- ⁴⁶ *Usnesení 437*, 15. schůze, 16. 7. 2008. Usnesení bylo přijato poměrem hlasů 60 : 6 : 4. Ústavně právní výbor a Výbor pro zahraniční věci, obranu a bezpečnost návrh projednaly a schválily shodně 16. 4. 2008 (usnesení 64 a usnesení 146). Stálá komise Senátu pro Ústavu ČR a parlamentní procedury tak učinila o den později (usnesení 8).
- ⁴⁷ *Důvěra a spokojenost Čechů s OSN, EU a NATO*. CVVM, tisková zpráva pm 80327, 27. 3. 2008.
- ⁴⁸ *Občané o uznání Kosova vládou ČR*. CVVM, tisková zpráva pm80725, 25. 7. 2008.
- ⁴⁹ Text viz *Haló noviny online*. On-line: (www.halonoviny.cz/index.php?id=61031, cit. 29. 11. 2008).
- ⁵⁰ *Česká veřejnost o konfliktu na Kavkaze*. CVVM, tisková zpráva pm81031, 31. 10. 2008.
- ⁵¹ Srv. Bílková, Veronika (2008): *Ratifikace statutu Mezinárodního trestního soudu opět na stole*. Právní rozhledy, 11/2008.
- ⁵² Například Český červený kříž. On-line: (www.cck-cr.cz/cz.php?id=mezinarsoud, cit. 20. 11. 2008); Liga lidských práv. On-line: (www.llp.cz/cz/trestni-spravedlnost/Mezinarodni-trestni-soud, cit. 20. 11. 2008).

Část VII:

**Ostatní tematické oblasti
české zahraniční politiky**

Kapitola 17

Hospodářský rozměr české zahraniční politiky: Hledání optimálního modelu ekonomické diplomacie pokračuje

Jan Hřích

HOSPODÁŘSKÝ ROZMĚR ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY: VÝCHODISKA A POLITICKÝ KONTEXT

Na rok 2008 bude z hlediska globálního ekonomického vývoje v budoucnu pravděpodobně pohlíženo jako na celek sesazený dohromady ze dvou značně odlišných částí, přičemž předěl tvoří – velmi zhruba – rozhraní mezi třetím a čtvrtým kvartálem. Zatímco až do přelomu léta a podzimu převládaly ještě optimistické tóny, byť „vzdálené hřmění“ a rovněž varovná slova některých prozíravějších pozorovatelů se již někdy ozývala,¹ prudké vzplanutí americké finanční krize na počátku podzimu a její rychlá ozvěna v Evropě i v dalších částech světa velmi prudce srazily důvěru v ekonomiky a jejich další vývoj a jako velmi reálnou perspektivu pro období nejméně příštího roku či dvou let před světovou ekonomikou vytyčily stagnaci či dokonce krizi.² Uvedené obecné konstatování platí snad v poněkud mírnější podobě rovněž pro ekonomiku České republiky. I zde se však perspektiva ekonomické stagnace či dokonce mírného absolutního poklesu, a to po období dynamického až bouřlivého ekonomického růstu, začala na samém sklonku roku 2008 stávat neúprosnou realitou. Průvodní jevy tohoto negativního ekonomického zlomu, jako je především prakticky okamžité snižování stavů zaměstnanců, a to zejména v tradičních odvětvích s nižší či střední technologickou úrovní (sklářský, keramický či textilní průmysl), či dokonce přímo krachy několika podniků, se přitom začaly projevovat již během čtvrtého kvartálu 2008. Tento podzimní obrat se nečekaně silně odrazil již v makroekonomických výsledcích za rok 2008, kdy došlo ke snížení míry růstu HDP na 3,1 procenta (oproti 6 procentům za rok 2007) a k zatím nepatrnému absolutnímu poklesu českého vývozu (ještě v roce 2007 tento vývoz vzrostl o 15,6 procenta). Výše uvedený zvrat v ekonomickém

vývoji, ke kterému došlo během roku 2008, ovlivnil rovněž podobu priorit a aktuálních výzev, před kterými se ocitla česká ekonomická diplomacie (ED). Při pohledu na vývoj této oblasti v uvedeném roce tedy můžeme rozlišit dva souběžně působící trendy: na jedné straně pokračování některých dlouhodobějších tendencí z předchozího období a na druhé straně snaha reagovat na aktuální ekonomický vývoj jak v ČR, tak především v teritoriích prioritních ekonomických zájmů, kde se prozatím ekonomické problémy projevují dramatičtěji.

Při pohledu z perspektivy dlouhodobých vývojových trendů české ED jakožto nástroje pro prosazování záměrů a cílů vlády v oblasti hospodářské dimenze vnějších vztahů je možno všeobecně konstatovat, že ve druhém roce současné koaliční vlády došlo snad k definitivní stabilizaci celého institucionálního systému vykonávání ED a k opuštění některých plánů na provedení velmi radikálních změn a škrťů v celém systému, s kterými v předvolebním období přicházela ODS, která byla nejsilnějším politickým subjektem vládní koalice.³ Jedním z průvodních znaků tohoto trendu bylo i to, že v uvedeném období došlo pod vedením pověřené generální ředitelky Alexandry Rudyšarové – po určitých personálních otřesech z předcházejícího roku – snad již k definitivnímu uklidnění situace v Agentuře pro podporu podnikání a investic / CzechInvest.⁴ Tato agentura představuje velmi důležitý článek při realizaci české ED, jehož úloha v současné době stále ještě prochází přeměnou od klasické agentury na podporu zahraničních investic k agentuře podporující transmissi špičkových technologií.

V tomto období bylo možno zaznamenat orientaci na důsledné naplňování *Programového prohlášení vlády*, které na realizaci ED a další rozvíjení jejích mechanismů klade značný důraz, neboť je dokonce považuje za jeden ze základních nástrojů zahraniční politiky ČR, i když současně v jistém smyslu přebírá dikci dokumentu sdružení *Becario*, když zdůrazňuje nutnost zefektivnění stávajícího modelu a sjednocení kompetencí.⁵ Dosavadní praktické kroky vlády však svědčí o tom, že tohoto cíle rozhodně nechce dosahovat prostřednictvím radikálních kroků a škrťů, navrhovaných ve výše zmíněném dokumentu.

Upuštění od radikálních „řezů“ na druhou stranu rozhodně neznamená, že by byly zastaveny jakékoli pozvolné evoluční změny, směřující k postupnému zefektivňování činností státu usilujících o podporu vnějších komerčních aktivit (zpravidla) soukromých subjektů, a to při prakticky neměnném objemu disponibilních finančních prostředků ze státního rozpočtu.⁶ Mezi takové změny patří např. pokračující umístování kanceláří CzechTradu a CzechInvestu v zahraničí na společnou adresu či přesuny ekonomických diplomatů do teritorií, vyznačujících se dynamikou vytvářející předpoklady pro rozvíjení ekonomických vztahů. Výše uvedenému vývoji, založenému na postupných krocích, kladoucích si za cíl zvýšit celkovou efektivitu ED a atraktivnost nabízených služeb pro podnikatelské subjekty, se během roku 2008 dostalo oficiálního vládního posvěcení. Vláda ČR se 17. 3. 2008 na své desáté schůzi konečně vrátila k materiálu, předloženému společně ministrem zahraničních věcí a ministrem průmyslu a obchodu, hodnotícímu aktuální stav institucí a mechanismů pro realizaci české ED a navrhuujícímu kroky k jejich zefektivnění nadepsaného citací z vládního prohlášení: *Výbudování efektivního modelu ekonomické diplomacie jako jednoho*

ze základních prostředků české zahraniční politiky, jehož projednávání bylo staženo z pořadu jednání vlády 10. 9. 2007.⁷ Výsledkem projednávání uvedeného dokumentu je vládní usnesení č. 256/08, které předložený materiál bere na vědomí a ukládá příslušným ministrům (zahraničních věcí, průmyslu a obchodu a pro místní rozvoj) plnit průběžné úkoly v tomto materiálu uvedené a předkládat o tom vládě vždy do 31. prosince každého roku zprávu.⁸

Uvedené průběžné úkoly jsou v materiálu shrnuty celkem do jedenadvaceti bodů, zahrnujících některá opatření v oblasti institucionální, jako je např. dokončení sloučení zahraničních sítí agentur CzechTrade a CzechInvest (obě příspěvkové organizace MPO) v zahraničí a popř. též zvážení „...další optimalizace působení příspěvkových organizací v zahraničí“ nebo optimalizace sítě obchodně-ekonomických úseků zastupitelských úřadů a zahraničních kanceláří agentur. Některá jiná opatření a úkoly se zase týkají dalšího rozvíjení informačních systémů podpory vnějších ekonomických vztahů a jejich propojení a sjednocení, jako je např. vytvoření systému „... vzájemného propojení portálů příspěvkových organizací s redakcí webové stránky **www.czech.cz** s cílem zvýšit efektivnost vynaložených finančních prostředků“.⁹ Celá řada uvedených opatření pouze odkazuje na již probíhající programy a existující dokumenty, jako je *Exportní strategie České republiky na léta 2006–2010*, *Exportní akademie Ministerstva průmyslu a obchodu České republiky* či projekt *Strategického řízení MZV*, a vyzývá k jejich ještě důslednějšimu naplňování, větší koordinovanosti apod. Uvedené průběžné úkoly si tedy v žádném případě nekladou za cíl žádné dramatictější zásahy do existujících systémů ED, ale pouze zkvalitňování jejich fungování v mezích existujícího rámce.

V roce 2008 pokračovalo rozšiřování mezinárodní smluvní báze ČR, mající podpořit plynulé a teritoriálně diverzifikované rozvíjení jejich vnějších ekonomických vztahů. V této souvislosti je třeba zdůraznit, že i v podmínkách členství v EU existuje pro tuto aktivitu státu široký prostor, neboť do výlučné kompetence orgánů Unie patří pouze oblast tzv. klasické obchodní politiky a pouze s výhradami a omezeními oblasti obchodu se službami a obchodních aspektů práv duševního vlastnictví.¹⁰ Ve *Smlouvě o založení ES* (čl. 133) je přímo uvedeno, že „Tímto odstavcem není dotčeno právo členských států zachovat a uzavírat dohody se třetími zeměmi nebo s mezinárodními organizacemi, pokud jsou tyto dohody v souladu s právem Společenství a ostatními příslušnými mezinárodními dohodami.“¹¹ Členské státy EU tedy nesmějí uzavírat pouze dohody s tzv. obchodním prvkem, které by přímo interferovaly do výlučných kompetencí Společenství. Takovéto dohody musela rovněž ČR před svým vstupem do EU vypovědět a popř. renegociovat, pokud existoval oboustranný zájem smluvních stran o zachování některých jejich součástí, které do uvedených výlučných kompetencí ES nezasahovaly.

Poměrně významným krokem ve výše uvedené oblasti bylo v roce 2008 uzavření dohody o hospodářské a průmyslové spolupráci s Brazílií, ke kterému došlo u příležitosti dubnové návštěvy prezidenta této významné latinskoamerické země Luize Ignácia Luly da Silva v ČR. Tato největší latinskoamerická a šestá největší světová ekonomika je přitom nejvýznamnějším českým obchodním partnerem v Latinské Americe. Rozvíjení politických a ekonomických vztahů s tímto kontinentem přitom až done-

dávna rozhodně nepatřilo mezi priority ČZP. V rámci *Exportní strategie České republiky na léta 2006–2010* byla Brazílie zařazena mezi tzv. prioritní země (v době vzniku strategie jich bylo celkem 19; z latinskoamerických států to dále byly Argentina, Chile a Mexiko), které podle autorů strategie představují perspektivní a dynamicky se rozvíjející trhy.¹² Rostoucí pozornost uvedenému kontinentu, jenž se zhruba v posledních dvou dekáдах vyvíjí velmi dynamicky, ostatně věnuje i EU jako celek, která se rozvoj jeho vztahů s Evropou snaží podpořit svými specifickými instrumenty, vyplývajícími ze společné obchodní politiky i ze společné zahraniční a bezpečnostní politiky (smlouva o meziregionálním strategickém partnerství). Brazílie navíc představuje nejvýznamnější členský stát latinskoamerického integračního seskupení MERCOSUR (spolu s Argentinou, Uruguayí a Paraguayí a od roku 2006 rovněž s Venezuelou), s kterým EU již od roku 2000 vyjednává o uzavření dohody o volném obchodu. O mimořádné obtížnosti a citlivosti jednání svědčí, že se je přes veškerou snahu nepodařilo ani do konce roku 2008, tedy po více než osmi letech, uzavřít, a to údajně kvůli jejich těsné vazbě na budoucí výsledek katarského kola mnohostranných jednání v rámci Světové obchodní organizace WTO.¹³

Jako další příklad rozvíjení sítě mezinárodních smluv, majících podpořit české vnější ekonomické vztahy, je možno uvést uzavření smlouvy o rozvoji vzájemného obchodu (netýká se otázek obchodní politiky) s Albánií, ke kterému došlo u příležitosti dubnové návštěvy premiéra Mirka Topolánka v této západobalkánské zemi. Uvedená země již přistoupila k postupnému vytváření zóny volného obchodu s EU na základě *Prozatímní dohody*, jejíž naplňování předchází ratifikaci *Dohody o stabilizaci a přidružení*.¹⁴

Vláda ČR se však během roku 2008 také několikrát zabývala vypovídáním některých mezivládních dohod, upravujících ekonomické vztahy. Konkrétně šlo o ukončování platnosti dohod o podpoře a vzájemné ochraně investic s ostatními členskými státy EU.¹⁵ U nečlenských států EU dochází ke změnám uvedených smluv.¹⁶ Tento postup je zřejmě motivován především trpkými zkušenostmi z nedávné minulosti, kdy ČR kvůli určitým formulacím v dohodách o podpoře a ochraně investic prohrála několik mezinárodních sporů a byla nucena platit miliardové částky. Paralelně však v roce 2008 probíhalo rovněž uzavírání nových dohod tohoto typu.¹⁷

HOSPODÁŘSKÝ ROZMĚR ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY: AGENDA A UDÁLOSTI

Poměrně významnou událostí v diplomatickém kalendáři ČR v roce 2008 bylo první setkání českých honorárních konzulů z celého světa, které se v sídle MZV ČR konalo na přelomu května a června (sjelo se na ně celkem 131 ze 160 těchto čestných zástupců naší země v zahraničí). Ekonomické otázky obecně a aktuální priority při prosazování ekonomických zájmů ČR v zahraničí zvláště hrály v agendě tohoto setkání velmi významnou roli.¹⁸ Obecně totiž platí, že honorární konzulové jsou zpravidla osoby ekonomicky silné, většinou úspěšní podnikatelé, již mají ve svém prostředí značný neformální vliv. Při prosazování českých ekonomických aj. zájmů tedy mohou

schrát významnou roli, a to mj. tím, že šíří pozitivní obraz ČR jako stabilní a kulturní země, s kterou stojí za to navazovat obchodní a další ekonomické vztahy.¹⁹ Tradičně důležitou roli hrály otázky ED při poradě vedoucích českých zastupitelských úřadů v zahraničí, která se v Černínském paláci konala koncem května 2008.

V roce 2008 uběhlo již deset let od zavedení systému investičních pobídek v ČR, což se stalo příležitostí k intenzivnějším diskusím o tomto nástroji ED. Znovu tak byly opakovány dobře známé argumenty jejich zastánců a odpůrců.²⁰ V oblasti praktické hospodářské politiky však převládá a i nadále převládá pragmatický přístup k tomuto instrumentu, vycházející z toho, že ČR je více méně nucena ho v nějaké formě a v určitém stupni intenzity rovněž aplikovat, pokud ho používá naprostá většina států světa, neboť jinak by se dostala do výrazné konkurenční nevýhody ve svém úsilí o přilákání podnikatelských investic. Investiční pobídky, uplatňované v ČR, mají charakter slevy na dani z příjmů, přímé finanční podpory při vytváření pracovních míst a rekvalifikaci zaměstnanců či převodu pozemků pro investiční činnost za zvýhodněnou cenu.²¹

V době svého zavedení investiční pobídky představovaly kritickou podmínku toho, aby Česká republika dokázala nastartovat ekonomický růst na technologicky vyšší úrovni a významně posílit svou mezinárodní konkurenceschopnost, což bylo v daných podmínkách prakticky realizovatelné pouze prostřednictvím přímých zahraničních investic (PZI). Alternativou by byla ekonomická stagnace a prudký růst nezaměstnanosti se všemi tíživými sociálními důsledky, a to nejen pro nezaměstnané, ale i pro ty, co práci mají. Později byla ovšem možnost získat investiční pobídku rozšířena i na domácí firmy, mající v úmyslu uskutečnit významnou investiční akci. Od té doby ČR ve svém úsilí o přilákání PZI dosáhla výrazných úspěchů a stala se velmi atraktivní zemí pro zahraniční kapitál nejen v rámci regionu střední a východní Evropy, ale i v měřítku globálním, což na druhé straně ovšem samozřejmě ani zdaleka není dáno pouze tím, že uplatňuje investiční pobídky.²²

Za posledních deset let se ovšem výrazně změnilo celkové postavení ČR v evropské a světové ekonomice z hlediska její ekonomické a technické úrovně, a nepotřebuje tedy již v takovém rozsahu podporovat jakékoli PZI formou aktivní státní politiky, a to i proto, že česká ekonomika je nyní pro většinu investic již dostatečně atraktivní i bez tohoto typu podpory. Na změněnou situaci reagovala novela zákona o investičních pobídkách z roku 2007, podle které budou investiční pobídky moci dostávat pouze technologicky náročné projekty s tím, že ve strukturálně postižených regionech bude laťka pro získání pobídky nastavena níže než jinde.²³ Další doladování systému investičních pobídek, s cílem přizpůsobit ho potřebám vyplývajícím z aktuální ekonomické situace, lze očekávat i v budoucnu.²⁴

Poskytování investičních pobídek ovšem i nadále pokračuje se značnou intenzitou. V roce 2007 agentura CzechInvest podpořila celkem 182 investičních projektů v hodnotě takřka 71 miliard Kč, přičemž 55 (30,2 procenta) projektů z toho byly investiční akce českých podniků v úhrnné hodnotě 15 miliard Kč (21,1 procenta).²⁵ O kolísavosti vývoje přílivu PZI – v závislosti na tzv. velkých projektech, které jsou realizovány nanejvýše jednou za několik let – však svědčí údaj, že v roce 2006 sice bylo CzechInvestem podpořeno „pouze“ 176 projektů, jejichž celková hodnota však činila plných 114,6 miliardy Kč, tedy o 43,6 miliardy Kč více než v roce 2007, při-

čemž hodnota jediného z podpořených projektů – investice jihokorejské automobilky Hyundai v Nošovicích – představovala zhruba 30 miliard Kč.²⁶

Léta 2007–2008 jsou ovšem obdobím, kdy se stále častěji o České republice hovoří též jako o vývozci kapitálu, především PZI. Je to důsledek dokončení transformačního procesu a celkově pozitivního ekonomického vývoje, což vytváří podmínky pro posilování kapitálové síly úspěšných firem, jež mohou relativní přebytek kapitálu přesouvat do zahraničí. Rozdíl mezi přílivem PZI a českými investicemi do zahraničí však dosud zůstává velmi výrazný až řádový: V roce 2008 např. české PZI do zahraničí činily (podle předběžných údajů) 1899 milionů USD, zatímco příliv PZI do ČR byl 10 871 milionů USD, což je 5,7krát více.²⁷

Z hlediska teritoriálního je nejčastějším cílem českých PZI Slovensko, následované Německem. Mezi cílovými teritorii se však stále častěji objevují rovněž Polsko, Rumunsko, Rusko a Bulharsko.²⁸ Českou firmou s nejsilnějšími kapitálovými pozicemi v zahraničí je v současné době patrně energetická skupina ČEZ, která se ve své expanzi soustřeďuje zejména na Balkán, střední Evropu a Rusko, kde vlastní podíly v energetických distribučních společnostech a elektrárnách. Jeho zahraniční expanze přitom pokračovala rovněž v roce 2008, kdy např. investoval 27 miliard Kč do tzv. větrné farmy v Rumunsku nebo se účastnil tendru na výstavbu elektrárny v Turecku. Posilování pozice ČR jakožto vývozce kapitálu potenciálně klade nové výzvy rovněž před českou ekonomickou diplomacií. Vývoz kapitálu ze země obecně hraje značně ambivalentní roli: Na jedné straně nebývá jako celek považován za příliš pozitivní jev, který by bylo záhodno podporovat prostřednictvím aktivních hospodářsko-politických opatření, neboť bývá vnímán jako odliv potenciálních pracovních příležitostí a části budoucího HDP do ciziny. Na druhé straně je však zcela zákonitým důsledkem toho, že ekonomika dosáhla určitého stupně vyspělosti, a důkazem síly a úspěšnosti příslušných firem, které si svou kapitálovou expanzí do zahraničí zároveň vytvářejí předpoklady pro další růst a posilování svých pozic na zahraničních trzích. PZI do zahraničí tak mohou vytvářet předpoklady pro potenciální růst exportu, který může naopak pracovní místa vytvářet. Zahraniční politika ČR obecně a ED zvláště tak budou muset v rostoucí míře hájit rovněž zájmy českých zahraničních investorů, a to jak v obecné rovině, tak v příslušných teritoriích.

Jak bylo již řečeno v úvodu tohoto příspěvku, během roku 2008 došlo k výraznému negativnímu zvratu ve vývoji světové ekonomiky, včetně ekonomiky západoevropské, který se však ve výkonnosti ekonomiky ČR s velkou pravděpodobností naplno projeví až během roku 2009. Již v posledních měsících roku 2008 se však český export začal potýkat se zhoršenými odbytovými možnostmi na zahraničních trzích, především na trzích ostatních států EU, jež jednoznačně představují klíčové odbytiště pro vývoz zboží z ČR. Za těchto okolností se s novou naléhavostí dostává opět do popředí cílená a aktivní podpora vývozu. Nástroj pro bezprostřední posílení konkurenční pozice daného zboží na zahraničním trhu představuje finanční podpora exportu, která zahrnuje jednak pojišťování vývozu se státní účastí (a tím i za lepších než komerčních podmínek), jednak poskytování zvýhodněných exportních úvěrů (tzv. refinancování vývozu). Poskytování zvýhodněných dlouhodobých úvěrů vývozcům umožňuje poskytnout z hlediska kupujícího výhodnější platební podmínky, jež dnes tvoří vý-

znamnou součást konkurenčního boje mezi dodavateli srovnatelných produktů. Celkově lze přitom říci, že v této oblasti má ČR ještě určitý nevyužitý prostor, jenž jí dávají její mezinárodní závazky, přijaté především v rámci EU, OECD a WTO. Na tuto situaci reagovala koncem roku česká ED prostřednictvím státní finanční společnosti Exportní garanční a pojišťovací, a.s. (EGAP) a České exportní banky (ČEB) zvýhodněním a rozšířením jejich nabídky pro české vývozce. Jde např. o zvýšení pojistného krytí rizik, spojených s vývozními úvěry, akreditivy a bankovními zárukami, až na 99 procent (v případě pojištění teritoriálních rizik investic možno až na 100 procent). Další novinkou je tzv. pojištění rizika ztráty vývozce při neúspěšném hledání nových trhů, které by nahradily ohrožená odbytiště v západní Evropě. Pojistné plnění zde spočívá v tom, že EGAP odškodní toho exportéra, který vývozem na nový trh nevydělá ani na pokrytí nákladů, vynaložených na nalezení nového odbytiště. Stát proto zvýšil základní kapitál ČEB (o jednu miliardu korun) a pojistnou kapacitu EGAP.²⁹ Uvedené změny ovšem nejen reagují na aktuální ekonomický vývoj, ale rovněž navazují na trend z posledních zhruba dvou let, kdy dochází k rychlému nárůstu zájmu o služby této státní společnosti a k rozšiřování nabídky jejích služeb.³⁰

V roce 2008 pokračovalo úsilí o rozrhýbání stagnujícího katarského kola mnohostranných jednání o liberalizaci světového obchodu v rámci WTO.³¹ ČR přitom na půdě příslušných orgánů EU, připravujících pozice pro jednání v rámci WTO, konzistentně setrvala na svém dosavadním stanovisku zastávce co největší liberalizace světového obchodu, a to mj. v souladu s programovým prohlášením stávající vlády,³² jejíž stanovisko v tomto bodě však rozhodně nevybočuje z kontinuity dosavadního vývoje.³³ Jeho vyvrcholením – následujícím po různých peripetiích stran návrhů dohody (v únoru byl aktuální návrh odmítnut hned 20 státy EU, kdežto další návrh byl zase kritizován Francií) – byly neformální porady na ministerské úrovni, jež se v sídle organizace v Ženevě konaly ve dnech 21.–29. 7. 2008.³⁴ Tyto porady však kýžený výsledek v podobě přiblížení katarského kola k úspěšnému završení rozhodně nepřinesly a byly pozorovateli hodnoceny jako naprostý nezdar.³⁵ Kamenem úrazu stále zůstává především spor mezi vyspělými a rozvojovými zeměmi o zemědělské dotace, a to nejen v EU, ale rovněž v USA a dalších státech, přičemž rozvojové země jsou zase kritizovány za vysoká cla na dovoz průmyslových výrobků. Jednou z příčin ztroskotání těchto jednání pravděpodobně byla i relativní slabost (zračící se mj. v neochotě ustoupit ve stále se vracející otázce dovozu banánů) společné pozice států EU, kterou byl zástupce Unie na jednáních, tehdejší komisař pro obchod Peter Mandelson, nucen zachovávat. Skrývaly se za ní přetrvávající rozpory mezi liberálnější a protekcionističtější orientovanými státy uvnitř EU samé.³⁶

Po ztroskotání červencových ministerských porad WTO zavládl všeobecně značný pesimismus ohledně možností dovést v dohledné době katarské kolo mnohostranných jednání do zdárného konce a převážil názor, že perspektiva uzavření dohody se pravděpodobně vzdálila o několik let. Tomuto názoru se zdála nahrávat i zhoršující se ekonomická situace ve světě, která vždy povzbuzuje protekcionistické nálady. K určité změně atmosféry však dochází v listopadu 2008 po washingtonském summitu skupiny G20, na kterém vedoucí představitelé nejmocnějších zemí světa vyzvali k co nejrychlejšímu dokončení katarského kola, což by mělo v době, kdy je celá svě-

Tabulka č. 1: Vývoj ekonomických veličin podporovaných v rámci ekonomické diplomacie v letech 2001–2008
(v mld. Kč)

Ukazatel	2001		2002		2003		2004		2005		2006		2007		2008	
	Hodn.	02/01	Hodn.	03/02	Hodn.	04/03	Hodn.	05/04	Hodn.	06/05	Hodn.	07/06	Hodn.	08/07	Hodn.	08/07
Vývoz z ČR	1 270	98,7	1 371	109,3	1 723	125,7	1 869	108,5	2 145	114,8	2 479	115,6	2 465	99,4	2 465	99,4
Obchodní bilance	-117	x	-70	x	-13	x	59	x	65	x	121	x	103	x	103	x
Příjmy z cest. ruchu	118	81,4	100	104,2	107	107,0	112	104,7	125	111,6	134	107,2	131	97,8	131	97,8
Bilance cest. ruchu	65	x	46	x	49	x	54	x	63	x	61	x	53	x	53	x
Bilance běžného účtu	-124	x	-161	x	-147	x	-40	x	-82	x	-111	x	-114	x	-114	x
Čistý příliv PZI ¹⁾	215	129,3	59	21,2	128	216,9	279	218,0	123	44,1	212	172,4	183	86,3	183	86,3
Čisté PZI do zahraničí ²⁾	6	x	6	x	26	x	-0	x	33	x	33	x	32	x	32	x
Bilance PZI	208	x	54	x	102	x	280	x	90	x	179	x	150	x	150	x
HDP (běžné ceny; index ve stálých cenách)	2 352	101,9	2 577	103,6	2 815	104,5	2 984	106,3	3 216	106,8	3 530	106,0	3 706	103,1	3 706	103,1

¹⁾ Index: změna aktivního salda.

²⁾ – = čistá repatriace investic zpět do ČR.

Prameny: Česká národní banka. On-line: (www.cnb.cz/m2export/sites/www.cnb.cz/es/statistika/platebni_bilance_stat/platebni_bilance/BOP_CS.XLS). Český statistický úřad. On-line: (www2.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/cr:_makroekonomicke_udaje).

Tabulka č. 2: Teritoriální struktura a dynamika vývozu ČR v letech 2001–2008 (v %)

Skupiny zemí / země	2001		2002		2003		2004		2005		2006		2007		2008			
	Podíl	Podíl	Podíl	Podíl	Podíl	Podíl	Podíl	Podíl	Podíl	Podíl	Podíl	Podíl	Podíl	Podíl	Podíl	Podíl		
Celkem	100,0	100,0	99,0	109,2	125,7	108,5	100,0	114,8	108,5	100,0	114,8	100,0	115,6	100,0	115,6	100,0	99,4	
z toho:																		
– Vyspělé tržní ekonomiky	92,8	92,4	98,6	93,1	110,0	110,0	92,8	125,2	107,3	91,7	114,8	91,8	114,8	91,1	114,8	90,6	98,8	98,8
z toho: EU–27	86,7	85,8	97,9	87,3	111,2	111,2	87,1	125,4	106,4	85,5	115,0	85,7	115,0	85,3	115,1	85,2	99,3	99,3
z toho: SRN	38,2	36,4	94,3	37,0	110,9	110,9	36,2	122,9	100,9	33,6	109,0	31,9	109,0	30,7	111,3	30,7	99,4	99,4
Slovensko	8,0	7,7	94,9	8,0	112,8	112,8	8,4	133,4	110,9	8,6	111,8	8,4	111,8	8,7	119,0	9,2	105,9	105,9
– Rozvojové země	3,3	3,5	103,2	2,9	91,3	91,3	3,2	136,0	122,9	3,6	104,3	3,2	104,3	3,4	121,5	3,3	97,5	97,5
– Evropské tranzitivní ekonomiky + SNS	3,6	3,5	97,4	3,1	97,6	97,6	3,5	141,2	128,3	4,2	122,1	4,4	122,1	4,8	124,3	5,3	110,3	110,3
Prioritní země podle Exportní strategie	8,8	9,5	106,9	8,6	98,9	98,9	8,9	130,1	128,1	10,5	115,9	10,6	115,9	10,7	116,6	11,1	103,2	103,2
v tom:																		
– Rusko	1,5	1,3	90,5	1,2	97,8	97,8	1,4	147,0	139,2	1,8	126,6	2,0	126,6	2,3	135,3	2,7	117,2	117,2
– Ukrajina	0,6	0,6	98,1	0,5	106,1	106,1	0,7	162,0	142,5	0,9	127,8	1,0	127,8	1,0	110,7	1,0	104,5	104,5
– Bulharsko	0,3	0,3	99,7	0,3	106,1	106,1	0,4	148,9	113,9	0,4	123,1	0,4	123,1	0,4	128,1	0,5	111,2	111,2
– Rumunsko	0,7	0,7	104,4	0,7	104,7	104,7	0,8	145,5	141,1	1,1	130,9	1,2	130,9	1,3	122,1	1,5	113,5	113,5
– Turecko	0,4	0,7	183,1	0,7	103,7	103,7	0,8	148,8	91,0	0,7	98,2	0,6	98,2	0,6	119,8	0,5	91,3	91,3
– Srbsko ¹⁾	0,3	0,3	125,5	0,3	87,7	87,7	0,0	0,6	x	0,1	218,7	0,3	218,7	0,4	151,6	0,3	86,5	86,5
– Chorvatsko	0,6	0,6	107,5	0,6	105,0	105,0	0,6	119,1	103,0	0,5	108,8	0,5	108,8	0,5	112,0	0,5	91,7	91,7
– Čína	0,2	0,4	158,2	0,5	140,6	140,6	0,4	102,7	102,4	0,4	125,7	0,4	125,7	0,6	156,2	0,5	93,7	93,7
– Indie	0,2	0,4	198,3	0,2	66,5	66,5	0,3	151,6	122,5	0,3	142,9	0,4	142,9	0,4	124,0	0,4	95,3	95,3
– Vietnam	0,0	0,0	86,5	0,0	112,1	112,1	0,0	97,5	81,4	0,0	149,3	0,0	149,3	0,1	193,1	0,0	45,6	45,6
– USA	2,8	2,9	99,3	2,4	93,6	93,6	2,3	116,1	116,1	2,7	99,0	2,3	99,0	1,9	97,4	1,8	90,0	90,0
– Kanada	0,2	0,2	95,5	0,2	94,1	94,1	0,2	128,2	146,5	0,2	134,5	0,2	134,5	0,1	60,8	0,1	104,4	104,4
– Argentina	0,0	0,0	57,7	0,0	209,1	209,1	0,0	130,0	129,6	0,0	105,6	0,0	105,6	0,0	104,5	0,0	85,9	85,9
– Brazílie	0,1	0,1	101,6	0,1	97,7	97,7	0,1	165,3	181,3	0,2	95,2	0,2	95,2	0,2	109,3	0,2	116,8	116,8
– Chile	0,0	0,0	76,6	0,0	69,4	69,4	0,0	191,6	150,5	0,0	129,4	0,0	129,4	0,0	97,5	0,0	110,8	110,8
– Mexiko	0,1	0,1	84,4	0,1	156,0	156,0	0,1	167,2	126,5	0,2	125,3	0,2	125,3	0,2	100,6	0,2	98,5	98,5
– Egypt	0,2	0,1	78,5	0,1	63,5	63,5	0,1	171,6	159,5	0,1	125,1	0,2	125,1	0,1	96,7	0,2	116,3	116,3
– Saudská Arábie	0,2	0,1	52,9	0,1	79,1	79,1	0,1	218,1	129,1	0,1	89,3	0,1	89,3	0,1	130,1	0,2	137,5	137,5
– Spojené arab. emiráty	0,4	0,6	129,7	0,5	99,9	99,9	0,5	131,9	124,0	0,6	93,2	0,5	93,2	0,4	100,4	0,4	98,5	98,5

¹⁾ Do roku 2004 Svatová republika Jugoslávie, resp. konfederace Srbsko a Černá Hora.
Pramen: Český statistický úřad: *Statistika zahraničního obchodu*. On-line: (dwcso.cz/pls/stazo).

Tabulka č. 3: Teritoriální struktura a dynamika dovozu ČR v letech 2001–2008 (v %)

Skupiny zemí / země	2001		2002		2003		2004		2005		2006		2007		2008	
	Podíl	Podíl	Podíl	Podíl	Podíl	Podíl	Podíl	Podíl	Podíl	Podíl	Podíl	Podíl	Podíl	Podíl	Podíl	Podíl
Celkem	100,0	100,0	95,7	100,0	108,7	100,0	121,4	104,6	104,6	100,0	115,0	100,0	100,0	113,6	100,0	100,2
z toho:	84,2	81,6	92,7	81,0	107,8	82,3	123,5	102,8	102,8	79,5	113,1	79,3	113,3	75,5	95,5	95,5
– Vyspělé tržní ekonomiky	74,7	72,5	92,9	71,8	107,6	72,3	122,2	103,6	103,6	70,7	113,6	70,8	113,8	66,9	94,7	94,7
z toho: EU–27	33,5	32,5	92,8	32,6	109,0	31,7	118,1	99,3	99,3	28,5	108,9	28,0	111,8	26,7	95,5	95,5
z toho: SRN	5,5	5,2	91,4	5,2	107,7	5,4	125,7	106,3	106,3	5,4	113,1	5,3	113,3	5,6	104,8	104,8
Slovensko	5,4	7,3	128,0	7,4	110,3	6,3	104,1	94,0	94,0	5,6	112,6	5,8	117,3	6,1	105,6	105,6
– Rozvojové země	7,2	6,2	82,6	6,2	108,2	5,8	114,6	143,7	143,7	8,5	122,2	6,9	91,6	9,1	133,3	133,3
– Evropské tranzitivní ekonomiky + SNS																
Prioritní země podle <i>Exportní strategie</i> :	15,1	15,3	97,1	16,0	113,5	15,6	118,1	114,1	114,1	17,9	121,4	18,2	115,4	21,1	116,0	116,0
v tom:																
– Rusko	5,5	4,5	78,9	4,6	109,7	4,1	107,7	147,5	147,5	6,0	120,6	4,8	90,4	6,4	134,5	134,5
– Ukrajina	0,7	0,7	96,3	0,7	103,7	0,8	148,1	113,4	113,4	0,7	89,6	0,6	97,7	0,8	128,2	128,2
– Bulharsko	0,1	0,1	120,8	0,1	135,2	0,1	135,6	89,9	89,9	0,1	114,3	0,1	126,6	0,1	98,9	98,9
– Rumunsko	0,2	0,2	115,5	0,3	154,4	0,3	147,1	146,6	146,6	0,5	127,9	0,5	101,8	0,5	104,6	104,6
– Turecko	0,5	0,6	117,1	0,6	120,7	0,6	115,3	120,0	120,0	0,6	103,0	0,7	121,1	0,7	103,1	103,1
– Srbsko ¹⁾	0,0	0,1	124,9	0,1	94,8	0,0	0,2	0,0	0,0	0,1	259,8	0,1	111,4	0,2	168,0	168,0
– Chorvatsko	0,1	0,1	100,2	0,1	92,3	0,1	111,9	114,6	114,6	0,1	153,5	0,1	93,1	0,1	88,6	88,6
– Čína	2,9	4,6	151,1	5,2	122,7	5,2	120,9	103,4	103,4	6,1	136,2	7,8	144,9	8,9	114,4	114,4
– Indie	0,2	0,2	101,1	0,2	103,4	0,3	137,1	124,1	124,1	0,3	104,0	0,3	135,6	0,4	104,4	104,4
– Vietnam	0,1	0,1	87,8	0,1	92,7	0,1	131,0	107,1	107,1	0,1	138,6	0,2	128,2	0,2	111,1	111,1
– USA	3,9	3,3	80,1	3,1	103,9	3,1	121,2	84,6	84,6	2,3	106,7	2,3	109,6	2,1	93,5	93,5
– Kanada	0,3	0,3	90,3	0,3	109,0	0,3	124,3	119,2	119,2	0,3	133,0	0,3	100,4	0,2	82,2	82,2
– Argentina	0,1	0,1	78,2	0,1	96,1	0,1	100,1	130,4	130,4	0,1	89,2	0,0	102,3	0,1	114,8	114,8
– Brazílie	0,3	0,2	74,9	0,3	121,5	0,3	132,8	96,1	96,1	0,2	90,7	0,2	140,1	0,3	107,6	107,6
– Chile	0,0	0,0	131,7	0,0	164,7	0,0	138,6	154,5	154,5	0,0	110,7	0,1	141,0	0,1	93,6	93,6
– Mexiko	0,1	0,1	85,8	0,1	121,4	0,2	138,4	91,8	91,8	0,2	156,4	0,2	96,4	0,2	118,6	118,6
– Egypt	0,0	0,0	111,1	0,0	169,6	0,0	77,1	96,9	96,9	0,0	99,5	0,0	119,6	0,0	112,1	112,1
– Saúdská Arábie	0,0	0,0	253,7	0,0	103,3	0,0	165,4	128,3	128,3	0,0	97,1	0,0	121,6	0,0	86,3	86,3
– Spojené arabské emiráty	0,0	0,1	185,1	0,1	200,7	0,0	35,1	91,3	91,3	0,0	184,5	0,0	59,1	0,0	124,2	124,2

¹⁾ Do roku 2004 Svazová republika Jugoslávie, resp. konfederace Srbsko a Černá Hora.
 Pramen: Český statistický úřad: *Statistika zahraničního obchodu*. On-line: (dw.czso.cz/pls/stazo).

tová ekonomika ohrožena krizí, přispět k obnově důvěry v trhy. Zda se tuto výzvu podaří prakticky realizovat, však není v době, kdy vzniká tento příspěvek, ani zdaleka jasné. Pokud by k tomu došlo, mohla by nutnost moderovat za EU finální fázi jednání v rámci katarského kola WTO představovat zásadní výzvu pro předsednictví ČR v EU.

HOSPODÁŘSKÝ ROZMĚR ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY: IDENTIFIKACE A CHARAKTERISTIKA KLÍČOVÝCH AKTÉRŮ

V porovnání s předchozím rokem došlo ve struktuře aktérů hospodářského rozměru ČZP k jedné podstatnější změně, a to k zahájení činnosti již delší čas připravované *Rady pro obchod a investice*. Rada je stálým poradním orgánem, sdružujícím jak zástupce státní správy, tak reprezentaci podnikatelské veřejnosti, pro kterou jsou služby státu v oblasti podpory vnějších ekonomických vztahů určeny především.³⁷ Činnost této rady, jejíž vznik anticipuje již *Exportní strategie České republiky na léta 2006–2010*, byla konečně zahájena v červnu 2008. Rolí zástupců podnikatelů zde bude nejen podíl na tvorbě ED ČR, ale též na hodnocení toho, jak efektivně jsou peníze daňových poplatníků v této oblasti využívány. Mezi základní úkoly uvedeného orgánu bude patřit sladování obchodních a politických zájmů ČR v zahraničí (vízová politika, koordinace zahraničních cest ústavních činitelů a jejich využívání pro podnikatelské mise), optimalizace poskytovaných služeb státu v oblasti exportu a investic a účast při vytváření českých pozic pro jednání orgánů EU v oblastech bezprostředně se dotýkajících podnikatelské sféry. Poradní roli bude mít při výběrových řízeních na místa obchodních diplomatů a pracovníků zahraničních kanceláří agentury CzechTrade.

Rada pro obchod a investice, která je dle svého statutu poradním orgánem ministra průmyslu a obchodu, má celkem devatenáct členů, přičemž devět z nich zastupuje podnikatelskou sféru a deset zbývajících státní správu, např. MZV ČR zastupuje náměstkyně ministra Helena Bambasová, zatímco ministerstvo průmyslu a obchodu náměstek ministra Milan Hovorka.³⁸ Jejím předsedou byl ministrem jmenován zástupce podnikatelské sféry generální ředitel ČKD Group, a.s., Jan Musil. Rada se má scházet minimálně jednou za čtyři měsíce. Úkoly, které si Rada vytkla, se částečně kryjí s výše zmíněnými průběžnými úkoly při naplňování vládního prohlášení na úseku ED, částečně jdou nad tento rámec (viz např. požadavky na zjednodušení vízové politiky, změny v systému investičních podpor a na aktualizaci seznamu prioritních zemí v rámci exportní strategie).³⁹

HOSPODÁŘSKÝ ROZMĚR ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY VE VEŘEJNÉM A MEDIÁLNÍM PROSTORU

Výrazná změna ekonomického klimatu, ke které během roku 2008 došlo, se určitým způsobem promítla rovněž do veřejného a politického diskurzu, vedeného v ČR o jednotlivých aspektech ED. Až do podzimu uvedeného roku stála tato problema-

tika vcelku na okraji uvedeného diskurzu, byť podpora VEV měla široce uznávaný statut jedné ze stabilních priorit ČZP a rovněž domácí hospodářské politiky vlády.⁴⁰ Tento její statut byl dále podtržen stabilizací jejího systému a definitivním upuštěním od některých záměrů na jeho radikální změny, které se objevily v předvolebním období (viz výše).

Otázky týkající se ED tedy rozhodně nestály v centru ideových střetů mezi vládou a opozicí, resp. mezi nositeli různých společenských a ekonomických zájmů, byť projednávání těchto otázek, např. na půdě zákonodárných sborů, obvykle vyvolalo určitý zájem a ohlas, který však nebyl výrazně kritický či dokonce odmítavý.⁴¹ Ve sdělovacích prostředcích se problematika podpory VEV v této době ještě objevovala poměrně málo, spíše na vnitřních stranách novin a v odborněji zaměřených periodikách.

K dosti výrazné změně však v souvislosti s nastupující ekonomickou krizí dochází během podzimu (zhruba od října), kdy se frekvence zmínek o ED v médiích začíná pozvolna zvyšovat (zejména v souvislosti s opatřeními vlády, majícími za cíl rozšíření a zvýšení dostupnosti služeb státních organizací ČEB a EGAP),⁴² a kdy její různé aspekty stále častěji vstupují do každodenní agendy politiků. Zintenzivnění podpory českého exportu se v této době především stává jedním z úhelných kamenů vládního protikrizového plánu, který byl premiérem v Poslanecké sněmovně prezentován 2. 12. 2008. Zvýšení podpory vývozu by mělo ve vládním pojetí spočívat především v kapitálovém posílení institucí, majících za úkol realizovat politiku státu v oblasti finanční podpory VEV, tj. ČEB a EGAP (viz výše). Tento záměr byl předsedou vlády a dalšími vládními politiky opakovaně prezentován v médiích, a to v některých případech již několik dní před zveřejněním celého plánu.⁴³ Protikrizová strategie vlády je opozicí – především ČSSD – na jedné straně ve svém celku ostře kritizována jako nedostatečně intenzivní a málo aktivní.⁴⁴ Žádné kritice však rozhodně není podrobován záměr vlády zintenzivnit podporu vývozu. Tuto oblast tedy můžeme považovat za jistou sféru – více méně mlčenlivého – konsenzu mezi vládou a opozicí.⁴⁵

ZÁVĚR

Rok 2008 představoval období stabilního fungování všech složek systému podpory vnějších ekonomických vztahů a pokračující snahy o jeho postupné vylepšování, a to především formou naplňování průběžných úkolů, vyplývajících z materiálu *Výbudování efektivního modelu ekonomické diplomacie jako jednoho ze základních prostředků české zahraniční politiky*, jenž byl v březnu konečně projednán a schválen vládou. Tyto úkoly vyplývají z analýzy celého systému ED, jež byla v roce 2007 společně provedena MZV ČR a MPO ČR. Vše nasvědčuje tomu, že současná vláda pravého středu již nadobro opustila některé představy o radikálních řezech v systému podpory vnějších ekonomických vztahů, které se před volbami tu a tam objevovaly v kruzích blízkých současné nejsilnější koaliční straně ODS (viz návrhy občanského sdružení *Becario*).

Na podzim 2008 však došlo k velmi dramatickému zvratu ve vývoji globální ekonomiky, která v důsledku americké úvěrové krize směřuje jako celek do recese. Tento

nepříznivý vývoj začíná v posledních týdnech roku zasahovat rovněž ČR, byť její vyhlídky, aby nadcházející ekonomickou krizi, která se jí v žádném případě nevyhne, přestála bez příliš velkých sociálněekonomických následků, jsou stále poměrně příznivé. V tomto období dochází mj. k dosti závažnému zhoršování odbytových možností pro český export, který je v rozhodující míře soustředěn na trhy vyspělých západoevropských zemí, které krizi začínají pociťovat značně citelně. Na tento vývoj se snaží reagovat též systém podpory vnějších ekonomických vztahů, a to mj. rozšiřováním nabídky (a zlepšováním nabízených podmínek) u různých finančních produktů pro refinancování (úvěrování) a pojišťování exportu a pojišťování zahraničních investic českých subjektů. Nadcházející ekonomická krize bude nepochybně znamenat značnou výzvu rovněž pro uvedený systém, neboť prověří jeho flexibilitu a schopnost pomáhat prostřednictvím podpory vnějších ekonomických vztahů celé české ekonomice čelit krizovému vývoji.

Poznámky

- ¹ Jako prorocká se v tomto směru ukázala např. slova bývalého rakouského politika Hannese Androsche z ledna 2008, podle kterého „...potenciál poruch světových trhů výrazně vzrostl a je důvodem ke znepokojení“. Viz Česká tisková kancelář, 15. 1. 2008. Za určité „předčasné jásání“ je naopak možno považovat tvrzení ministrů členských zemí OECD z června 2008, že „...světová ekonomika odolala otřesům posledních měsíců lépe, než se dalo čekat“. Toto tvrzení bylo ovšem založeno na zcela nerealistickém tvrzení delegace USA, že „...americká ekonomika není v recesi a že už ve třetím a čtvrtém čtvrtletí lze čekat zlepšení její výkonnosti“. Oba citáty: Česká tisková kancelář, 5. 6. 2008.
- ² Podle Eurostatu klesla v listopadu 2008 důvěra v ekonomiku EU mezi podnikateli na nejnižší úroveň od roku 1985 (!), a to na 70,5 procenta. K poklesu hodnoty tohoto „měkkého“ ukazatele dochází rovněž v ČR, avšak zde byla v uvedeném období vysoko nad průměrem EU, když činila 82,6 procenta. Viz *Právo*, 28. 11. 2008, s. 18.
- ³ Tyto návrhy byly obsaženy především v dokumentu *Restrukturalizace organizací a činností státu zajišťujících zahraniční prezentaci země a podporu exportu, investic a příjezdové turistiky* publikovaném v roce 2005 občanskými sdružením Becario majícím ideově i personálně blízko k ODS. Viz Kořan, Michal a kol. (2008): *Česká zahraniční politika v roce 2007. Analýza ÚMV*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, s. 340.
- ⁴ Viz Kořan, Michal a kol. (2008): op. cit., s. 341, pozn. 40.
- ⁵ „Vláda se soustředí na vybudování efektivního modelu ekonomické diplomacie jako jednoho ze základních prostředků české zahraniční politiky. V tomto rámci také jasně vymezi a sjednotí kompetence v oblasti marketingu a prezentace České republiky, podpory exportu, investic a cestovního ruchu.“ *Programové prohlášení vlády České republiky*, nečíslováno. On-line: (www.vlada.cz/scripts/detail.php?id=20780).
- ⁶ Stávající systém ED uplatňovaný v ČR je podrobněji rozebrán v prvním ročníku ročenky české zahraniční politiky. Viz Kořan, Michal a kol. (2008): op. cit., s. 334–337. V tomto textu si už budeme všimnout pouze jeho vývoje a změn.
- ⁷ Viz Kořan, Michal a kol. (2008): op. cit., s. 343. V kontextu a dikci roku 2007 šlo o zprávu k plnění tzv. vládního úkolu č. 140 (v rámci prověrky plnění programového prohlášení vlády). V roce 2008 se hovoří o vládním cíli č. 08–12 ve shodě s číslováním obsaženém v *Plánu nelegislativních úkolů vlády na 2. pololetí 2008*, který byl vládou přijat jejím usnesením č. 810/08 z 2. 7. 2008.

- ⁸ Součástí uvedeného vládního usnesení je rovněž zrušení usnesení vlády Jiřího Paroubka, č. 32/06, z 4. 1. 2006, kterým byl Otto Jelinek jmenován koordinátorem pro koordinaci aktivit České republiky v zahraničí.
- ⁹ Viz Vládní úkol č. 140: „Soustředit se na vybudování efektivního modelu ekonomické diplomacie jako jednoho ze základních prostředků české zahraniční politiky. V tomto rámci také jasně vymezí a sjednotí kompetence v oblasti marketingu a prezentace České republiky, podpory exportu, investic a cestovního ruchu.“ Příloha k návrhu vládního usnesení (interní materiál MZV ČR, s. 11–12).
- ¹⁰ Její rozsah je ve *Smlouvě o založení ES* (čl. 133) vymezen takto: „Společná obchodní politika se zakládá na jednotných zásadách, zejména pokud jde o úpravy celních sazeb, uzavírání celních a obchodních dohod, sjednocování liberalizačních opatření, vývozní politiku a obchodní ochranná opatření, jako jsou opatření pro případ dumpingu a subvencování.“ Úplné znění č. 625. Ostrava: Sagit, 2007, s. 29.
- ¹¹ Úplné znění č. 625, op. cit.
- ¹² Celkově lze říci, že devatenáct prioritních zemí podle *Exportní strategie České republiky na léta 2006–2010* představuje z hlediska jejich významu pro český vývoz velmi heterogenní skupinu. Jsou mezi nimi jak státy, které zde hrají určitou nezanedbatelnou – byť rozhodně ne klíčovou – roli, jako jsou např. USA, Rusko a do jisté míry též Rumunsko a Ukrajina (váha tří posledně jmenovaných navíc v minulých zhruba čtyřech letech zaznamenala znatelné zvýšení), tak státy, jejichž role je zde takřka úplně bezvýznamná, neboť jejich podíl nedosahuje ani jedné desetiny procenta (viz např. Argentina a Chile) a uvedené obchodní relace se navíc vyvíjejí velmi kolísavě (viz zejména Vietnam, ale i další země). Dynamika vývozu ČR do této skupiny zemí jako celku však od roku 2004 přesahuje celkovou dynamiku českého exportu (v roce 2005 dokonce velmi výrazně), čímž došlo k zvýšení jejího podílu z 8,9 procenta v roce 2004 na 11,1 procenta v roce 2008. Jakou zásluhu na tom má zvláštní péče, věnovaná těmto zemím v rámci proexportní politiky, je však velmi obtížné určit (k předstihu dynamiky navíc začalo docházet ještě předtím, než začala být exportní strategie aplikována).
- ¹³ Více informací o vývoji obchodních vztahů mezi EU a Latinskou Amerikou viz Evropská komise. On-line: (ec.europa.eu/trade/issues/bilateral/regions/lac/index_en.htm).
- ¹⁴ V podobné situaci byla na počátku 90. let bývalá ČSFR, resp. ČR, která svůj obchod s EU také nejdříve liberalizovala na základě Prozatímní dohody, jež platila až do ukončení ratifikačního procesu Evropské dohody (ve vztahu k zemím západního Balkánu hrají její roli Dohody o stabilizaci a přidružení).
- ¹⁵ Viz např. vládní usnesení, č. 853/08, z 9. 7. 2008, a č. 1529/08, z 1. 12. 2008.
- ¹⁶ Viz např. vládní usnesení, č. 1174/08, z 10. 9. 2008, zabývající se změnami obdobné dohody s Ukrajinou. Pouze měněna a nikoli vypovídána bude ovšem rovněž tato dohoda s Rumunskem, které patří mezi dva nejmladší státy EU (viz např. zápis z jednání Zahraničního výboru PS ze dne 21. 5. 2008).
- ¹⁷ Viz např. vládní usnesení, č. 1257/08, z 8. 10. 2008 k návrhu na sjednání dohody o podpoře a vzájemné ochraně investic se Sýrskou arabskou republikou. V září byla dohoda tohoto typu podepsána s Kambodžským královstvím. V dubnu 2008 byl potom dokončen ratifikační proces obdobné dohody s Královstvím Bahrajn, jež byla podepsána v říjnu 2007 (viz usnesení Poslanecké sněmovny, č. 751/08).
- ¹⁸ Využití setkání honorárních konzulů pro posílení prosazování ekonomických zájmů ČR v zahraničí se dostalo i mezi výše uvedených jedenadvacet bodů průběžných úkolů při naplňování cíle vládního prohlášení, vybudovat efektivní model ED.
- ¹⁹ Česká tisková kancelář, 30. 5. 2008, a rozhovor s ředitelem odboru ODEV MZV Alešem Černíkem 15. 10. 2008.
- ²⁰ Kriticky se vyjadřuje např. Hospodářská komora ČR, „...a to především kvůli odlivu pracovní síly od původních zaměstnavatelů...“. Jak se zdá, tak jedna z hlavních „neoliberálních ctností“ – mobilita pracovní síly – může být někdy i na závalu. Viz Česká tisková kancelář, 28. 1. 2008.
- ²¹ V letech 1998–2006 bylo prostřednictvím investičních pobídek podpořeno více než 700 projektů, představujících investiční náklady 432 miliard Kč (23 procent všech PZI v té době), na jejichž základě bylo vytvořeno 112 000 pracovních míst; přínos pobídek činil podle studie společnosti Patria Finance 170 miliard Kč. Viz Česká tisková kancelář, 28. 1. 2008, op. cit.

- ²² Podle reprezentativní studie prestižní konzultantské a ratingové společnosti Ernst&Young byla ČR v roce 2008 devátou nejatraktivnější zemí pro přímé zahraniční investice v rámci celé světové ekonomiky. Na prvním místě byla Čína, následovaná Indií a Ruskem. Viz Česká tisková kancelář, 5. 6. 2008.
- ²³ Česká tisková kancelář, 28. 1. 2008.
- ²⁴ Na zasedání Hospodářského výboru Poslanecké sněmovny 14. 5. 2008 např. náměstek ministra průmyslu a obchodu Jiří Koliba informoval, že proces změn v systému investičních pobídek ještě nebyl ukončen, což se odráží také v tom, že není úplně jistá budoucí podoba agentury CzechInvest. Viz Zápis z 29. schůze hospodářského výboru Poslanecké sněmovny Parlamentu, která se konala ve dnech 14. a 15. 5. 2008. On-line: (www.psp.cz/sqw/text/text2.sqw?idd=27594).
- ²⁵ Česká tisková kancelář, 5. 6. 2008. Pokud od celkové hodnoty investičních projektů, podpořených v roce 2007 agenturou CzechInvest, odečteme hodnotu projektů domácích firem a rozdíl porovnáme s celkovým přílivem PZI do ČR v uvedeném roce (celkový investovaný základní kapitál PZI činil 57,5 miliardy Kč; viz ČNB. On-line: www.cnb.cz/cs/statistika/platebni_bilance_stat/pzi/pzi_2007_toky/pzi_2007_odvetvi_czk.html), dojdeme k výsledku, že předmětem pobídky bylo více než 97 procent (!) PZI.
- ²⁶ Česká tisková kancelář, 5. 6. 2008.
- ²⁷ V roce 2007 představovaly české PZI v zahraničí 1641 milionů USD, zatímco opačně orientované investiční toky činily 10 596 milionů USD, tedy 6,5krát více. Viz údaje ČNB. On-line: (www.cnb.cz/m2export/sites/www.cnb.cz/cs/statistika/platebni_bilance_stat/platebni_bilance/BOP_CS.XLS).
- ²⁸ Podle průzkumu Hospodářské komory ČR plánovalo v roce 2008 kapitálovou expanzi do zahraničí více než 13 procent českých podniků. Česká tisková kancelář, 12. 3. 2008.
- ²⁹ *Právo*, 28. 11. 2008 a 15. 12. 2008.
- ³⁰ V roce 2007 došlo např. k meziročnímu nárůstu objemu transakcí, krytých pojistnými smlouvami (téměř 50 miliard Kč) o 67 procent. Nárůst zájmu byl zaznamenán u produktů pojišťujících rizika zahraničních investic, jako je pojištění úvěru na financování zahraničních investic a pojištění zahraniční investice proti politickým rizikům (Česká tisková kancelář, 22. 1. 2008). Tento vývoj pravděpodobně souvisel s výše uvedeným rostoucím významem ČR jakožto zahraničního investora. Podle předběžných údajů za rok 2008 však došlo k určitému meziročnímu snížení objemu transakcí, krytých pojistnými smlouvami, zhruba o 14 procent na 43 miliard Kč. Mezi teritorii přitom zcela jednoznačně dominovalo Rusko, které se na uvedeném objemu podílelo téměř polovinou. Viz *Právo*, 22. 1. 2009.
- ³¹ Oficiální název katarského kola, jež probíhá již od roku 2001, je Rozvojová agenda z Dohá (*Doha Development Agenda*; DDA). Tento název má naznačovat, že nejde výlučně o otevření trhů, ale také o vytvoření celkově příznivějších podmínek pro posílení rozvoje v chudých zemích tím, že jim bude mj. poskytnuta pomoc při jejich integraci do světového obchodního systému.
- ³² „Česká republika bude aktivně prosazovat liberalizaci světového obchodu, odstraňování bariér svobodné výměny zboží a služeb a dodržování ochrany duševního vlastnictví s tím, aby tyto kroky byly prováděny citlivě, s ohledem na rozvoj nejzaostalejších zemí světa.“ *Programové prohlášení vlády ČR*, nečíslováno. On-line: (www.vlada.cz/scripts/detail.php?id=20780).
- ³³ Neformálním vůdcem skupiny států EU podporujících další liberalizaci světového obchodu je Švédsko. Kromě ČR se k ní ještě řadí Dánsko, Velká Británie, Finsko a tři pobaltské státy. Tradičním vůdcem zemí, tíhnoucích k určité míře protekcionismu, je zase Francie. Česká tisková kancelář, 10. 3. 2008.
- ³⁴ Viz např. Česká tisková kancelář, 1. 4. 2008, a 26. 5. 2008.
- ³⁵ Viz např. Česká tisková kancelář, 30. 7. 2008. Vyskytly se však i jiné názory. Například podle ředitelky Odboru mnohostranné a společné obchodní politiky MPO ČR Lucie Šestákové „...právě na jednání v Ženevě bylo dojednáno mnoho a kolo bylo k dokončení výrazně přiblíženo“. Viz *Mezinárodní politika*, 9/2008, s. 17. Nová komisařka EU pro obchod Catherine Ashton se zase vyjádřila takto: „...během těchto devíti dnů rozhovorů bylo při uzavírání agendy z Dohá dosaženo pokroku jako nikdy předtím. 80 % klíčových otázek agendy ženevského jednání bylo v okamžiku zhroutení rozhovorů vyřešeno.“ Ashton, Catherine: *Doha Now: A global trade deal would be the best news*

coming from the G-20. Wall Street Journal Europe, 12. 11. 2008. On-line: (online.wsj.com/article/SB122644000545718543.html)

- ³⁶ Česká tisková kancelář, 21. 7. 2008.
- ³⁷ Kořan. Michal a kol. (2008): op. cit., s. 341.
- ³⁸ MPO a Svazem průmyslu a dopravy (viz rozhovor s ředitelkou odboru vnějších vztahů SPaD Dagmar Kuchtovou, 19. 9. 2008) je uvedený institucionální krok hodnocen jednoznačně pozitivně a je mu přisuzován poměrně značný význam pro další rozvíjení české ED, ovšem z některých sfér MZV ČR zaznívají spíše skeptičtější a zdrženlivější tóny, neboť výsledná podoba Rady prý neodpovídá původní představě nadresortního orgánu, protože je pouze poradním orgánem jednoho z resortních ministrů zapojených do realizace ED (viz rozhovor s ředitelem odboru ODEV MZV Alešem Černíkem, 15. 10. 2008).
- ³⁹ Viz tiskovou zprávu Ministerstva průmyslu a obchodu ČR, 26. 6. 2008.
- ⁴⁰ Viz např. vystoupení ministra zahraničních věcí Karla Schwarzenberga o prioritách české zahraniční politiky pro rok 2008 a o dalších aktuálních zahraničněpolitických otázkách před Zahraničním výborem Poslanecké sněmovny 21. 2. 2008. Viz Zápis z 21. schůze zahraničního výboru. On-line: (www.psp.cz/sqw/text/text2.sqw?idd=26408).
- ⁴¹ Viz např. projednávání informací o pojišťování vývozních úvěrových rizik (EGAP) a o tzv. podpořeném financování (ČEB) za rok 2007 v Hospodářském výboru Poslanecké sněmovny 15. 5. 2008 (viz Zápis z jednání č. 29, on-line: www.psp.cz/sqw/text/text2.sqw?idd=27594), resp. za první pololetí roku 2008, 23. 10. 2008. Na druhém z uvedených jednání však rovněž zazněl dnes již v ČR zcela ojedinelý názor poslance Zdeňka Proseka, že ČEB by měla být zrušena. Viz Zápis z jednání č. 34. On-line: (www.psp.cz/sqw/text/text2.sqw?idd=30738).
- ⁴² Viz např. Právo, 28. 11. 2008 (*Význam EGAP v období krize a klesajících vývozdů roste*) a 15. 12. 2008 (*Říman: Stát kvůli krizi více pomůže exportérům*). 13. 12. 2008 uveřejnilo Právo interview s Miroslavem Kalouskem, v němž ministr financí říká: „O miliardu korun se zvýšil úvěrový rámec pro exportní banku. Žádný dobrý proexportní projekt by tak neměl být odmítnut či nepodpořen jen proto, že by chyběly peníze. EGAP – tedy úvěrová pojišťovna – jak jsme rozhodli, bude moci pojistit investici až do výše 99 procent.“
- ⁴³ M. Topolánek se k tomu např. vyjadřuje již 30. 11. 2008 v Prima TV (viz Česká tisková kancelář, 30. 11. 2008), místopředseda vlády Alexandr Vondra na tiskové konferenci v Bruselu dne 1. 12. 2008 (viz Česká tisková kancelář, 1. 12. 2008), ministři průmyslu a obchodu Martin Říman a financí M. Kalousek na tiskové konferenci dne 11. 12. 2008 (viz Česká tisková kancelář, 11. 12. 2008) a ministr práce a sociálních věcí Petra Nečas v ČT 1 14. 12. 2008 (viz Česká tisková kancelář, 14. 12. 2008).
- ⁴⁴ Viz např. vystoupení stínového ministra financí za ČSSD Bohumila Sobotky v Poslanecké sněmovně v reakci na představení protikrizového programu vlády dne 2. 12. 2008. Česká tisková kancelář, 2. 12. 2008.
- ⁴⁵ O obnovení veškeré možné státní pomoci vývozcům hovořil v Poslanecké sněmovně v reakci na představení protikrizového programu vlády 2. 12. 2008 rovněž předseda ČSSD Jiří Paroubek. Česká tisková kancelář, 2. 12. 2008.

Kapitola 18

Lidskoprávní rozměr české zahraniční politiky

Veronika Bílková

Stejně jako v předchozím období i v roce 2008 patřilo prosazování lidských práv a demokracie mezi deklarované priority ČZP. Česká republika navázala na své aktivity z minulých let, tj. plnila závazky z mezinárodních smluv, angažovala se v mezinárodních orgánech na ochranu lidských práv, řídila projekty transformační spolupráce a snažila se realizovat své tematické a teritoriální priority. K těmto činnostem nově přistoupila příprava na předsednictví EU, a to, že ČR jako jedna z prvních zemí podstoupila univerzální periodický přezkum stavu lidských práv na svém území, uskutečňovaný Radou OSN pro lidská práva.

LIDSKOPRÁVNÍ ROZMĚR ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY: VÝCHODISKA A POLITICKÝ KONTEXT

Hlavními programovými zdroji české zahraniční politiky v oblasti lidských práv zůstaly *Koncepce zahraniční politiky České republiky na léta 2003–2006* (2003), *Koncepce transformační politiky* (2005) a dva interní dokumenty MZV ČR: *Tematické priority zahraniční politiky České republiky v oblasti lidských práv* (2007) a *Manuál pro MZV ČR: Lidská práva* (2007). Kromě nich se využívaly i nepsané zvyklosti, jež např. určují prioritní lidskoprávní země. Komplexní a ucelená koncepce lidskoprávní zahraniční politiky v roce 2008 v ČR stále chyběla.

Daná oblast se v roce 2008 nestala předmětem širší a obecnější politické debaty. O otevření takové debaty se počátkem září pokusil předseda Legislativní rady vlády Cyril Svoboda (KDU-ČSL), nakonec však jeho iniciativa zůstala omezena na výměnu názorů s ministrem Karlem Schwarzenbergem (Strana zelených).¹ C. Svoboda kritizoval vládu za to, že údajně polevila ze svého nekompromisního postoje k dodržování lidských práv ve světě, což lze podle jeho názoru dokumentovat např. na vztahu

ke Kubě (nezablokováni zrušení sankcí) a k Íránu (úvahy o povýšení zastupitelského úřadu z úrovně chargé d'affaires na úroveň velvyslance). Takový postup ohrožuje pověst obránce lidských práv, kterou si ČR vybudovala po roce 1989, a vláda by ho proto měla přehodnotit a přitvrdit. Ministr Schwarzenberg kritiku, ke které se přidala i česká pobočka Amnesty International,² odmítl s tím, že vláda ČR se o ochranu lidských práv zasazuje dostatečně rázně. Výměna názorů nevyvolala další reakce a zůstala ojedinelou událostí české politické scény.

Větší pozornost politické scény v roce 2008 upoutala jen dvě lidskoprávní témata, jež se týkala vztahu ke Kubě a k Číně. První téma se stalo aktuálním poté, kdy ČR v červnu nezablokovala, jak původně hrozila, rozhodnutí EU o zrušení sankcí proti Kubě. Postup vyvolal ostrou kritiku části nevládního sektoru (Člověk v tísni³) a některých politiků (C. Svoboda⁴), kteří trvali na tom, že „na Kubě se situace, pokud jde o stav lidských práv, nezlepšila, naopak zhoršila“,⁵ a chtěli proto sankce obnovit. Většina politické scény ovšem záležitost považovala v danou dobu za uzavřenou a kritiku odmítla. KDU-ČSL se o „znovuotevření debaty o lidských právech, zejména na Kubě“⁶ pokusila ještě jednou v říjnu, kdy uvedla projekt *Politictí vězni, víme o vás!* Projekt spočíval v tom, že na webových stránkách KDU-ČSL byl každý den po dobu jednoho měsíce představen vždy jeden kubánský politický vězeň, s uvedením jména, fotografie, povolání, data a důvodu odsouzení a výše trestu. Akce sice proběhla, ale dostalo se jí jen malého zájmu politiků, veřejnosti i médií, a k znovuootevření debaty o Kubě tak již nedošlo.

Delší průběh měla debata o vztahu ČR k Číně a Tibetu. Debata začala již v březnu, kdy poslanecká Skupina přátel Tibetu,⁷ vedená poslankyní Kateřinou Jacques (Strana zelených), předložila v Poslanecké sněmovně návrh usnesení k Tibetu, jež mělo připomenout 49. výročí protičínské povstání a odsoudit násilné události, k nimž v Tibetu došlo na počátku roku 2008. 19. března byl návrh schválen Zahraničním výborem PS poměrem hlasů 9 : 3 : 0.⁸ Ve dnech 25. března a 1. dubna se jím zabývala sama PS. Návrh uváděli poslanci Marek Benda (ODS) a K. Jacques a v rozpravě vystoupilo jedenáct poslanců.⁹ Zástupci koalice a někteří poslanci ČSSD iniciativu podpořili, představitelé KSČM a část poslanců ČSSD se k ní stavěli kriticky. Stoupenci návrhu zdůrazňovali, že jde o „vyvážený text, který /.../ si zaslouží naši podporu“ (Jan Hamáček, ČSSD), „zcela korektní a vyvážené usnesení“ (C. Svoboda), „velice jemné, velice opatrné usnesení“ (Radim Chytka, ODS), „text /.../ vyvážený, vnitřně soudržný, politicky konsensuálně vyjednaný, jak nejlépe to bylo možné“ (K. Jacques). Ministr Svoboda rozebral jednotlivá ustanovení návrhu a prohlásil, že žádné podle jeho názoru nikoho neuráží a nikomu nemůže vadit. Poslanec Petr Bratský (ODS), překvapivě jako jediný, dal text do souvislosti s blížícími se olympijskými hrami v Pekingu. Po připomenutí, že „ani olympiáda není posvátnou modlou, kterou nelze podrobit kritice či hodnocení“, vyzval politiky demokratických zemí, aby nemlčeli, ale na zločiny, k nimž dochází v Číně, upozorňovali.

Kritici návrhu poukazovali zejména na selektivitu přístupu ČR,¹⁰ která neměří všem stejným metrem¹¹ a kritiku stavu lidských práv používá jako „velký klacek“ (Miroslav Grebeníček, KSČM). Několik poslanců KSČM vyzvalo PS, aby se obdobně razantně postavila rovněž vůči útlakům Kurdů v Turecku, Palestinců na okupovaných územích

a původním obyvatelům Havaje. Poslankyně Kateřina Konečná (KSČM) navrhla, aby usnesení bylo rozšířeno o ustanovení, týkající se dodržování lidských práv v Kosovu. Návrh byl poměrem hlasů 43 : 59 : 3¹² zamítnut už proto, že podle většiny nesouvisel s tématem. Někteří vystupující zpochybnili i univerzalitu lidských práv¹³ s tím, že „nemůžeme jednoduše naše měřítka a naše hlediska vztahovat na ty společnosti, které teprve v posledních desetiletích se dostávají na cestu modernizace“ (Zdeněk Jičínský, ČSSD). Objevila se též obvinění z toho, že ČR svou lidskoprávní zahraniční politikou neslouží občanům, ale zájmům USA.¹⁴ Návrh usnesení byl kritiky obecně odmítnut jako „zcela nevyvážená politická rezoluce, která precedentně posouvá Sněmovnu k určitému stylu tvorby oficiální zahraniční politiky“ (M. Grebeníček).

Přes neshody při diskusi proběhlo nakonec hlasování o návrhu hladce. Jednotlivé pasáže byly všechny schváleny velkou většinou a usnesení jako celek prošlo poměrem hlasů 79 : 2 : 22.¹⁵ K tématu Tibetu se PS, resp. politická scéna obecněji během roku vrátili ještě dvakrát. Poprvé se tak stalo v září, kdy PS navštívila delegace čínského parlamentu. Poslanci Strany zelených během návštěvy rozvinuli ve sněmovně tibetskou vlajku, což delegaci přimělo k odchodu a její členové později incident označili za šokující. Poslanci dalších vládních stran jednání Strany zelených většinou podpořili. Například M. Benda prohlásil, že Zelení jen projeví svůj názor a upozornili na to, že čeští politici by měli Číně otázku lidských práv připomínat, protože „to je přece základní lidská povinnost“.¹⁶ Opoziční poslanci naopak vyvěšení tibetské vlajky odsoudili jako „provokativní a infantilní vystoupení“ (Pavel Kováčik, KSČM) a „hrubé zneužití parlamentní půdy“ (Vlasta Bohdalová, ČSSD) a čínské straně zaslali omluvný dopis. Naposledy se Čína a Tibet dostaly do středu pozornosti na přelomu listopadu a prosince, kdy do Prahy na pozvání Václava Havla a Nadace Forum 2000 přijel dalajlama. Kromě veřejného vystoupení se zde při historicky první návštěvě PS setkal se členy Skupiny přátel Tibetu, kteří mu přislíbili podporu tibetské věci za českého předsednictví EU, a přijal ho také premiér Mirek Topolánek. Návštěva se nesetkala s pochopením všech politických sil, větší debatu však již nevyvolala.

LIDSKOPRÁVNÍ ROZMĚR ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY: UDÁLOSTI A AGENDA

Agenda zahraniční politiky ČR v oblasti lidských práv se v roce 2008 opět soustředila na plnění závazků vyplývajících z mezinárodních smluv, angažovanost v mezinárodních orgánech na ochranu lidských práv, prosazování tematických a teritoriálních priorit a realizaci projektů transformační spolupráce. K tomu nově přistoupila aktivní příprava na předsednictví EU a realizace univerzálního periodického přezkumu.

Příprava na předsednictví EU

Přípravu na předsednictví EU v lidskoprávní oblasti zahájila ČR již v předchozích letech, o čemž svědčí vydání *Manuálu pro MZV ČR: Lidská práva v létě 2007*. V říjnu téhož roku vypracoval Útvar místopředsedy vlády pro evropské záležitosti dokument *Prioritní oblasti předsednictví ČR v Radě EU v prvním pololetí roku 2009*,¹⁷ který

vytyčil prioritní oblasti, na něž by se ČR měla v první půli roku 2009 v EU zaměřit. Lidská práva (a demokracie) jsou v dokumentu zmíněna jen okrajově v rámci priority Evropa jako globální partner. Zde jsou lidská práva označena za civilizační hodnotu politicko-bezpečnostní povahy, která je společná transatlantické oblasti,¹⁸ a proto se s ní počítá při spolupráci s Kanadou¹⁹ a USA.²⁰ Na demokracii a demokratizaci pak odkazuje ještě pasáž zabývající se Běloruskem.²¹

V červenci 2008 byl dokument aktualizován a znovu vydán pod názvem *Sektorové priority českého předsednictví EU 2009*.²² Jde o podrobnější text, který rozvádí chystané aktivity České republiky podle jednotlivých sektorů politik EU. Lidská práva a demokracie spadají do sekce Rady pro všeobecné záležitosti a vnější vztahy: kromě stručného odkazu v subkapitole věnované transatlantickým vztahům²³ je jim zde věnována podstatná část samostatné subkapitoly *Lidská práva a transformační politika* a rozvojová spolupráce. Za hlavní cíl v této oblasti si ČR klade „zvýšení konzistentnosti a čitelnosti EU /.../, a to na základě posílení vzájemné provázanosti již existujících mechanismů a nástrojů EU“.²⁴ Konkrétně se chce ČR zaměřit na podporu obránců lidských práv, posílení transformační politiky, zlepšení spolupráce institucí EU s nevládními organizacemi a zefektivnění finančních nástrojů v této oblasti. Jde o témata, jimž se ČR věnuje dlouhodobě a kde ve srovnání s jinými státy EU disponuje komparativními výhodami, jichž by během předsednictví mohla využít.

Priority ČR se promítly rovněž do širšího, 18měsíčního programu Rady EU,²⁵ který byl společně předložen francouzským, českým a švédským předsednictvím v červenci 2008. Program pojednává o lidských právech a demokracii na mnoha místech. Obdobně jako v českých textech se odkaz objevuje v pasáži věnované transatlantickým vztahům, byť je formulován odlišně.²⁶ Je tu i samostatná kapitola Lidská práva a zásady právního státu, ve které se EU zavazuje usilovat o „další posilování soudržnosti, souladu a transparentnosti svého úsilí o ochranu a prosazování lidských práv, základních svobod a demokratických zásad“ a posílit své aktivity „na podporu rozvoje právního státu“.²⁷ Konkrétně uvádí taková témata, jako je spolupráce s nevládními organizacemi a ochrana zastánců lidských práv, což jsou tradiční české priority. Nově byly do programu zařazeny zmínky o dodržování mezinárodního humanitárního práva a konceptu odpovědnosti za ochranu a klauzule o lidskoprávním dialogu s neevropskými oblastmi světa (Afrika, Blízký východ, Střední Asie, Asie).

Kromě vymezení priorit přinesla příprava předsednictví EU lidskoprávní zahraniční politice ČR rovněž některé praktické změny. Došlo např. k naplnění a mírnému posílení stavu Odboru lidských práv a transformační spolupráce (LPTP) MZV i lidskoprávních sekcí některých zahraničních zastoupení (zejména Stálé mise v Bruselu, New Yorku a Ženevě). Pracovníkům uvedených složek též přibýly nové úkoly, např. v rámci přípravy lidskoprávního dialogu se třetími státy, což si vyžádalo jisté přeskupení agendy. Ještě výrazněji se předsednictví do chodu lidskoprávní zahraniční politiky ČR nepochybně promítne v první polovině roku 2009.

Plnění závazků vyplývajících z mezinárodních lidskoprávních smluv

Česká republika je stranou většiny významných lidskoprávních smluv, jež byly přijaty na půdě OSN, Rady Evropy i jinde. O stavu implementace těchto smluv do vnitros-

tátního právního řádu a o jejich dodržování podává ČR pravidelné zprávy kontrolním orgánům, zřízeným v jejich rámci. Některé ze smluv navíc umožňují jednotlivcům, aby v případech, kdy se domnívají, že došlo k porušení jejich práv, podali těmto orgánům individuální stížnost proti státu. V roce 2008 měla ČR předložit třetí a čtvrtou periodickou zprávu Výboru pro práva dítěte (o implementaci Úmluvy o právech dítěte z roku 1989 a Opčního protokolu k ní o zapojování dětí do ozbrojeného konfliktu z roku 2000) a odpovědi na závěry přezkoumání periodických zpráv, realizovaného v roce 2007 Výborem pro lidská práva a Výborem pro odstranění všech forem rasové diskriminace. Reálně předložila odpověď Výboru pro lidská práva,²⁸ v níž se zabývala zejména postavením romské menšiny v ČR.

V průběhu roku 2008 čelila ČR mnoha individuálním stížnostem, podaným Výboru pro lidská práva, a především Evropskému soudu pro lidská práva. Výbor pro lidská práva řešil hlavně stížnosti proti diskriminaci na základě občanství v průběhu restitučních řízení v ČR. Část těchto stížností podali původně českoslovenští občané, kteří za komunistického režimu emigrovali do zahraničí (do USA či Německa) a následně byli v ČSSR zbaveni občanství,²⁹ v důsledku čehož nemohli po roce 1989 uplatnit své restituční nároky. V souladu se svou konstantní judikaturou Výbor konstatoval, že ČR v rozhodovaných případech porušila zákaz diskriminace zakotvený v čl. 26 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech, a je proto povinna poskytnout stěžovatelům účinnou nápravu, včetně restituce majetku nebo odškodnění za něj.

Větší zájem vzbudila druhá část stížností v téže věci, jež byla předložena sudetskými Němci. Jde o soubor cca padesáti dílčích žádostí, které směřují nejen proti restitučním zákonům, ale pokoušejí se též alespoň nepřímo znovuotevřít otázku platnosti Benešových dekretů. Vzhledem k tomu, že jediný, v roce 2008 rozhodnutý případ tohoto typu byl zamítnut z čistě formálních důvodů,³⁰ pro nevyčerpání vnitrostátních opravných prostředků, nelze zatím závěry kauz předvídat. Výbor v této chvíli zkoumá pozici českého státu, již to, že o ni požádal a stížnosti neodmítl en bloc bez dalšího šetření, ovšem někteří němečtí a rakouští politici označili za vítězství sudetské věci.³¹ Jasně bude teprve po dalších rozhodnutích Výboru, která by mohla být vynesena během roku 2009.

Evropský soud pro lidská práva posoudil v roce 2008 celkem 72 stížností namířených proti ČR. Většina z nich byla prohlášena za nepřijatelnou, a meritorně tak soud nakonec řešil jen 16 kauz (z nichž jedna byla ještě po dohodě stran vyškrtuta ze seznamu). Ve všech shledal, že ČR se dopustila porušení Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (1950). Nejvíce porušení se opět týkalo čl. 6 Úmluvy, tj. práva na spravedlivý proces, zejména práva na přístup k soudům a na přiměřenou délku řízení.³² Ve dvou případech soud konstatoval zásah do vlastnického práva právnických osob (čl. 1 Dodatkového protokolu),³³ ve třech zásah do práva na svobodu a osobní bezpečnost (čl. 5 Úmluvy)³⁴ a v jednom zásah do práva na rodinný život v souvislosti s řízením o svěřením dítěte do péče některého z rodičů (čl. 8 Úmluvy).³⁵ Oproti předchozím rokům neřešila žádná kauza zásadnější otázky obecného významu, šlo se o standardní řízení v individuálních věcech; proto se také žádný případ nedostal před velký senát, jak tomu někdy bylo v minulosti.

Univerzální periodický přezkum

V roce 2008 prošla ČR jako jedna z prvních zemí tzv. univerzálním periodickým přezkumem (*Universal Periodic Review*, UPR) lidskoprávní situace na svém území. Tento mechanismus byl zaveden Valným shromážděním OSN³⁶ v souvislosti s ustanovením Rady pro lidská práva, jež je pověřena dohlížet na jeho fungování. Všechny státy mají v jeho rámci postupně projít kontrolou stavu implementace a dodržování lidských práv na svém území v pravidelných čtyřletých cyklech, aby se zajistila konstantnost a kontinuita monitoringu. ČR byla zařazena do skupiny 16 států, které přezkum absolvovaly hned na prvním zasedání.³⁷ Pro potřeby UPR vypracovala ČR národní zprávu,³⁸ která zmapovala vztah ČR k Radě pro lidská práva, představila národní instituce ochrany lidských práv a zhodnotila stav dodržování hlavních lidskoprávních úmluv. Úřad Vysoké komisařky OSN pro lidská práva (OHCHR) předložil dva další materiály, a to souhrn informací, poskytnutých zainteresovanými aktéry, zejména NGOs,³⁹ a kompilaci informací získaných od smluvních kontrolních orgánů OSN.⁴⁰

Vlastní přezkum proběhl v Ženevě 16. dubna. Českou republiku na něm zastupovala desetičlenná delegace, vedená vládním zmocněncem pro zastupování před Evropským soudem pro lidská práva Vítem Schormem a složená z představitelů Stálé mise ČR v Ženevě, MZV a dalších resortů.⁴¹ Technicko-moderační úloha připadla tzv. trojce, která se pro každou zemi losovala zvlášť. Pro ČR ji tvořily Francie, JAR a Nikaragua, ale jejich úloha v procesu nakonec byla minimální. Přezkoumání se mohly účastnit i další státy, jež byly oprávněny vznášet dotazy a komentáře. V případě ČR se jich do debaty zapojilo jedenadvacet,⁴² přičemž delegace ČR mohla na připomínky a dotazy bezprostředně reagovat, čehož několikrát využila. OHCHR následně připravil a 23. května uveřejnil zprávu, která popisuje průběh zasedání a shrnuje hlavní doporučení.⁴³ ČR v červnu předala OHCHR reakci na zprávu,⁴⁴ v níž vysvětlila některá nedorozumění a charakterizovala opatření, jež realizuje nebo se chystá realizovat v oblastech, které se staly předmětem kritiky. 11. června po nové diskusi se zástupci ČR přijalo závěry přezkoumání jednomyslným rozhodnutím plénum Rady pro lidská práva.⁴⁵

Z věcného hlediska přineslo přezkoumání pro ČR málo nového. Pozornost se neustále zaměřovala na několik základních témat, kterými se již dříve zabývaly smluvní mechanismy OSN. Šlo o postavení romské menšiny, sterilizaci romských žen, užívání klecových lůžek ve zdravotnických zařízeních a sociálních ústavech, policejní násilí a rovnoprávnost mužů a žen. Málo nových podnětů zaznělo i v příspěvcích států, které se obvykle vracely k bodům zdůrazněným v dokumentech OHCHR a zjevně příliš nečerpaly z alternativních zdrojů. V důsledku toho nakonec, paradoxně, nebyl velký rozdíl v přístupu „přátelských“ a méně přátelských států.⁴⁶ Taktéž závěrečná doporučení neobsahují nic nečekaného a v zásadě jen kopírují, popř. rozvádějí doporučení již dříve formulovaná smluvními orgány OSN.

Navzdory tomu je skutečnost, že ČR prošla mechanismem UPR, třeba hodnotit pozitivně, a to přinejmenším ze dvou důvodů. Za prvé, přezkoumání představilo lidskoprávní situaci v ČR komplexním způsobem, neboť se zabývalo dodržováním všech lidských práv, nikoli pouze jedné jejich kategorie, jak je tomu u orgánů OSN, ustanovených smluvně. Z tohoto komplexního přezkoumání vyšla ČR vcelku dobře, byť se

ukázalo, že i ona čelí lidskoprávním problémům. Za druhé, přezkoumání jako vedlejší efekt vyvolal užší spolupráci mezi MZV a jinými orgány státní správy i nevládním sektorem. Stalo se tak jak při vypracovávání národní zprávy, tak při její prezentaci. Do této činnosti se vždy kromě MZV zapojili i jiní aktéři. To potvrdilo, že lidská práva jsou věcí multidimenzionální a multisektorovou a zajistit jejich implementaci a dodržování lze jedině v součinnosti všech relevantních subjektů.

Angažovanost ČR v mezinárodních orgánech na ochranu lidských práv

I v roce 2008 se ČR podílela na činnosti mezinárodních orgánů na ochranu lidských práv. Šlo zejména o Radu OSN pro lidská práva, jejímž členem sice ČR v současnosti není, ale stále může její chod ovlivňovat prostřednictvím společných kroků, realizovaných EU. ČR se původně chtěla v roce 2008 o místo v Radě znovu ucházet, aby byla v tomto orgánu přítomna v době předsednictví. Z obav z možného volebního neúspěchu (po nezvolení do Rady bezpečnosti v roce 2007) i z toho, že by překrývání obou funkcí mohlo přesahovat naše možnosti, ČR nakonec od plánu upustila. Po dobu předsednictví nicméně bude mít ČR v Radě status pozorovatele, což jí umožní sledovat jednání a koordinovat postoje evropských států.

Přestože ČR transformaci Komise pro lidská práva v Radu pro lidská práva, ke které došlo v roce 2006, uvítala, nepřistupuje k novému orgánu nekriticky, což se opět projeвило i v roce 2008. Ve svém projevu na zahájení Valného shromáždění v září tohoto roku vyjádřil ministr Schwarzenberg „hlubokou lítost nad tím, že Rada /.../ dosud nebyla schopna včas a řádně se zabývat závažnými lidskoprávními situacemi“⁴⁷ jako byly např. události v Barmě, a upozornil též na politickou nevyváženost agendy a snahy oslabit roli zvláštních procedur a nevládních organizací. Vzhledem k tomu, že výhrady vůči činnosti Rady jsou na mezinárodní scéně široce sdílené, nevyvolalo vystoupení zásadnější reakce.

Na regionální úrovni ČR v roce 2008 spolupracovala s lidskoprávními institucemi Rady Evropy a Evropské unie (např. Evropský výbor pro zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání /CPT/ a Agentura EU pro základní práva /FRA/). Tyto instituce mají expertní povahu, a spolupráce s nimi proto standardně spočívá v dodávání zpráv a podkladových materiálů, umožňování návštěv, vysvětlování určitých vnitrostátních opatření apod. V roce 2008 ČR navštívila delegace CPT, která se zaměřila na problematiku kastrací sexuologických pacientů v ochranné léčbě Psychiatrické léčebny v Bohnicích a v Havlíčkově Brodě. Ve své zprávě CPT praxi kastrací neodmítl, vyzval však k dodržování lidských práv při ní a důraz kladl např. na přístup k informacím, odbornost posudků a nezávislost expertů.

Prosazování tematických priorit České republiky

Tematické priority své lidskoprávní zahraniční politiky, definované v dokumentu MZV *Tematické priority zahraniční politiky České republiky v oblasti lidských práv* z července 2007, se ČR snaží prosazovat na bilaterální i multilaterální úrovni. Asi nejkomplexněji se tématy zabývá Valné shromáždění OSN, a to ve svém třetím (sociálním, humanitárním a kulturním) výboru a v plénu. Hlavní část zasedání VS probíhá v období od září do prosince, klíčové lidskoprávní rezoluce jsou přijímány v jeho

druhé polovině. V roce 2008 věnovala ČR pozornost hlavně procesu přijímání rezoluce, týkající se boje proti hanobení náboženství. Návrh textu, který společně předložily Bělorusko, Venezuela a Uganda (jménem Organizace islámské konference), upozorňoval na to, že v rámci boje proti terorismu údajně dochází k hanobení náboženství a vyvolávání náboženské nesnášenlivosti, zejména ve vztahu k islámu, a vyzýval státy, aby „zajistily ochranu před činy nenávisti, diskriminace, zastrašování a nátlaku vyplývajících z hanobení náboženství“ (odst. 14) a „doplňily své právní systémy o /.../ strategie k boji proti náboženské nenávisti a netoleranci“ (odst. 14). ČR se k návrhu od počátku stavěla kriticky, neboť se obávala, že příliš široké chápání hanobení náboženství by mohlo vést k omezení svobody projevu. Právě toto téma (přesněji svobodu projevu a svobodu médií) ČR řadí mezi lidskoprávní tematické priority kategorie A, jimž přiřkládá největší význam. Přes výhrady ČR i dalších států EU byla rezoluce nejprve ve třetím výboru (poměr hlasů 85 : 50 : 42) a poté v plénu (86 : 53 : 42) VS přijata. ČR v obou případech hlasovala, spolu se zbytkem EU, Kanadou, USA, Izraelem a několika dalšími státy, proti.⁴⁸

Prosazování teritoriálních priorit České republiky

Teritoriální priority ČR v oblasti lidských práv nejsou na rozdíl od priorit tematických explicitně definovány. Vycházejí z tradice, jež kladou do centra pozornosti tři státy: Barmu, Bělorusko a Kubu.⁴⁹ V poslední době k nim začínají přistupovat Severní Korea a Uzbekistán. Politika vůči těmto zemím se realizuje na multilaterálním poli i v bilaterálních jednáních.

Barma se dostala do středu zájmu v květnu, kdy zde po řádění cyklonu Nargis vypukla humanitární krize. Česká republika i některé české nevládní organizace (Adra, Český červený kříž, Člověk v tísni, Charita ČR) vyslaly do oblasti humanitární pomoc, ale barmská junta odmítla vpustit zahraniční humanitární pracovníky. Postup vyvolal široké odsouzení, k němuž se přidal i premiér M. Topolánek.⁵⁰ Čeští politici a MZV se dále během roku vyjadřovali k zásahům barmské vojenské junty proti disidentům, např. k odepření lékařské péče Min Ko Nainovi⁵¹ a prodloužení domácího vězení Su Ťij.⁵² 3. června založili poslanci z různých stran⁵³ Parlamentní skupinu pro demokracii v Barmě,⁵⁴ která se 19. června podílela na vzniku Evropského parlamentního výboru pro Barmu (EPCB). Výbor realizoval několik akcí a 26. září u příležitosti prvního výročí „šafránové revoluce“ přijal prohlášení, v němž kritizoval barmský režim. Prohlášení podepsal i premiér Topolánek a další členové jeho kabinetu.⁵⁵

V červnu vláda přijala koncepci *Národního přesídlovacího programu*,⁵⁶ který v rámci pilotního programu počítá s přesídlením skupiny barmských uprchlíků do ČR. Skupina čítající 23 osob (jde o pět rodin, převážně mladé rodiny s dětmi) byla vybrána v červenci výběrovou misí ministerstva vnitra v Malajsii, kde žijí tisíce barmských uprchlíků, a 30. října letecky přepravena do ČR. Zde její členové získali politický azyl a byli zapojeni do integračních programů, s cílem jejich začlenění do české společnosti. Celkově se počítá s přesídlením cca 40 osob. Obdobné programy pro barmské uprchlíky realizují např. Dánsko, Kanada, Nizozemsko a Norsko. ČR má s přesídlováním zkušenosti ze starších projektů pro krajany žijící v zemích bývalého SSSR a pro kubánské disidenty.

Běloruskem se ČR zabývala hlavně na přelomu března a dubna, kdy se v zemi konaly nejprve protirežimní demonstrace a následně soudní procesy s jejich účastníky,⁵⁷ a v září, kdy EU začala v souvislosti s chystanými parlamentními volbami v Bělorusku uvažovat o zmírnění ekonomických sankcí vůči autoritářskému režimu prezidenta Alexandra Lukašenka. ČR v této věci zastávala opatrné stanovisko a rušení sankcí nepodporovala. Vicepremiér pro evropské záležitosti Alexandr Vondra k tomu řekl, že ačkoli „v tom aktuálním vývoji kolem Gruzie /.../ všichni mají zájem na tom, aby Bělorusko nebylo nějakým způsobem posíláno do chřtánu svého východního souseda (Ruska)“, před přijetím jakéhokoli rozhodnutí je třeba se „ujistit, že pokud tady dochází k určitému zlepšenému vývoji v Minsku, tak že to není jen epizoda a že bude trvalejší trend“.⁵⁸ Ve druhé polovině roku MZV pozitivně komentovalo propuštění několika politických vězňů⁵⁹ a registraci nevládního hnutí Za svobodu.⁶⁰

Kuba v roce 2008 poprvé upoutala pozornost v únoru, kdy po několika desetiletích odstoupil z funkce předsedy Státní rady a vrchního velitele ozbrojených sil Kuby Fidel Castro. MZV událost hodnotilo s opatrným optimismem.⁶¹ Znovu se Kuba stala aktuální v červnu, kdy EU jednala o zrušení sankcí proti ní. ČR tento krok dlouho odmítala a dokonce hrozila, že „když nedosáhneme pokroku v oblasti lidských práv, tak to zablokujeme“.⁶² Nakonec ze své pozice ustoupila, zrušení sankcí neznemožnila a spokojila se s příslibem, že politika EU vůči Kubě bude každoročně přehodnocována a zaměří se na politické vězně a na kontakty s demokratickou opozicí.⁶³

Kromě svých tří tradičních prioritních zemí věnovala ČR v roce 2008 pozornost též Severní Koreji. V září 2008, v den zahájení zasedání Valného shromáždění, uspořádala ČR v New Yorku akci, na níž byla prezentována zpráva *Selhání chránit: přetrvávající výzva Severní Koreje*.⁶⁴ Zpráva, kterou zaštilili bývalý český prezident Václav Havel, nositel Nobelovy ceny míru Elie Wiesel a bývalý norský premiér Kjell Magne Bondevik, navazuje na dokument obdobného názvu z roku 2006.⁶⁵ Popisuje zločiny, k nimž v Severní Koreji dochází, a vyzývá mezinárodní společenství v čele s OSN, aby situaci kvalifikovalo jako selhání státu v rámci koncepce odpovědnosti za ochranu (*responsibility to protect*) a přijalo odpovídající opatření. V návaznosti na prezentaci zprávy, která se uskutečnila za přítomnosti a pod záštitou ministra K. Schwarzenberga a Stálého představitele při OSN Martina Palouše, se ČR pokusila prosadit do rezoluce o stavu lidských práv v Severní Koreji, kterou každoročně přijímá VS, zmínku o odpovědnosti za ochranu, ale iniciativa nezískala podporu.

Transformační spolupráce

Transformační spolupráce⁶⁶ má za cíl budování občanské společnosti a šíření demokracie v deseti prioritních zemích,⁶⁷ jež mají totalitní charakter (Barma, Bělorusko, Kuba), nebo procházejí procesem významných politických změn (Bosna a Hercegovina, Gruzie, Irák, Moldavsko, Srbsko, Ukrajina a od roku 2008 Kosovo).⁶⁸ Většina prostředků je investována do projektů, které společně realizují nevládní organizace z ČR a z cílové země. Projekty jsou vybírány ve veřejné soutěži, kterou MZV vypisuje vždy na podzim a jejíž výsledky jsou oznámeny počátkem dalšího roku. Většina projektů (zhruba dvě třetiny) má roční charakter, některé (cca jedna třetina) jsou plánovány na delší období. Část prostředků transformační spolupráce se ponechává

v rezervě a MZV ji v průběhu roku uvolňuje podle potřeby na *ad hoc* aktivity, které realizují buď zase nevládní organizace, nebo samo MZV, resp. zastupitelské úřady v jednotlivých zemích. Tyto aktivity mohou zahrnovat např. monitorování průběhu voleb, komentování nedemokratických kroků vlád cílových zemí či akce přímo podporující místní disidenty (rozdávání literatury a léků aj.).

Veřejná soutěž projektů transformační spolupráce na rok 2008 se konala v závěru roku 2007. Přihlášeno do ní bylo 42 projektů a schválení se jich dočkalo 14 (čtyři další, gruzínské, byly schváleny podmíněně). Nejlépe si, stejně jako v minulých letech, vedla společnost Člověk v tísni se čtyřmi projekty, ale uspělo i sedm jiných subjektů.⁶⁹ Výsledek ukázal, že v ČR dochází k diverzifikaci nevládního sektoru, ve kterém se stále aktivněji prosazují menší a úžeji zaměřené organizace. Soutěž na rok 2009 se konala v závěru roku 2008. Bylo přihlášeno 35 projektů, z nichž tři byly vyřazeny pro formální nedostatky a další postoupily do výběrového řízení, jehož výsledky nebyly v době dokončení tohoto textu ještě zveřejněny.

Kromě těchto spíše běžných činností přinesl rok 2008 i jednu událost mimořádnou. Stalo se jí ustavení sdružení nevládních organizací, zabývajících se transformační spoluprací, tzv. DEMAS (Sdružení pro demokracii a lidská práva), v létě 2008. Sdružení, na jehož vzniku se podílelo 11 českých nevládních organizací,⁷⁰ má sloužit jako jednotná platforma pro usnadnění komunikace a spolupráce v rámci nevládního sektoru a mezi ním a MZV, jež celý projekt finančně a logisticky podporuje. Členství v DEMAS není pro organizace, které zamýšlejí podat projekt, povinné, ale mělo by jim zajištěním kontaktu se zkušenějšími partnery usnadnit výchozí pozici.

LIDSKOPRÁVNÍ ROZMĚR ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY: IDENTIFIKACE A CHARAKTERISTIKA KLÍČOVÝCH AKTÉRŮ

Zahraniční politika ČR v oblasti lidských práv byla v roce 2008 formována stejnými aktéry jako v minulosti. Klíčovou roli sehrávalo Ministerstvo zahraničních věcí ČR, v jehož struktuře za lidskoprávní agendu primárně odpovídal Odbor lidských práv a transformační politiky (LPTP). Během první poloviny roku 2008 se tento odbor podařilo personálně doplnit na jeho plánovaný stav (11 osob a ředitelka Gabriela Dlouhá) a kvůli předsednictví byla ještě přijata jedna osoba s funkcí asistentky COHOM. LPTP při realizaci lidskoprávních úkolů pomáhaly další odbory MZV, např. Odbor OSN a teritoriální odbory. Významná úloha připadla též zastupitelským úřadům v zahraničí a stálým misím v Ženevě, Štrasburku, New Yorku a Vídni a stálému zastoupení ČR v Bruselu. Mise byly kvůli předsednictví též personálně posíleny, což se projevilo i v úseku lidských práv.⁷¹ I v roce 2008 lidskoprávní směřování MZV spouštěly vlivné osobnosti v jeho čele, hlavně ministr K. Schwarzenberg a první náměstek Tomáš Pojar.

Kromě MZV se na utváření politiky podílely další ústřední orgány státní správy, např. ministerstva vnitra a spravedlnosti. Spolupráce s nimi i s jinými orgány (zmocněnec vlády pro zastupování státu u Evropského soudu pro lidská práva aj.) probíhala zvláště intenzivně při přípravě a prezentaci národní zprávy, určené pro univerzální

periodický přezkum. Prezident republiky a jeho kancelář se v oblasti lidských práv v uplynulém roce angažovali omezeně. Prezident ostatně lidská práva ani nezařadil mezi priority zahraniční politiky, jejichž stručný výčet předložil ve svém inauguračním projevu.⁷² Parlament se naopak v roce 2008 neomezil jen na schvalování zákonů a mezinárodních smluv, ale aktivně se zapojil do několika akcí lidskoprávní povahy. Kromě již zmíněné debaty k Tibetu a ustavení Parlamentní skupiny pro demokracii v Barmě mezi ně patřilo např. uspořádání výstavy barmské fotografky a aktivistky Hseng NOUNG Lintner v atriu PS. Soudy přispívaly k realizaci lidskoprávní zahraniční politiky dohledem nad dodržováním závazků, jež pro ČR vznikají z mezinárodních smluv.

Na vymezování lidskoprávních priorit a jejich realizaci se v roce 2008 podílel i nevládní sektor, zejména některé osobnosti (V. Havel) a nevládní organizace. Nadále přitom platilo, že tento sektor vystupoval vůči oficiální linii lidskoprávní zahraniční politiky téměř nekriticky, a mnohdy tak navenek působil jako prodloužená ruka české diplomacie. V. Havel kritizoval porušování lidských práv v některých zemích,⁷³ vyzýval k podpoře disidentských hnutí⁷⁵ a účastnil se několika akcí zabývajících se lidskoprávními tématy (Forum 2000 zaměřené na téma Otevřenost a fundamentalismus v 21. století). Mezi NGOs si vůdčí úlohu zachoval Člověk v tísni, který se angažoval v transformačních projektech, komentoval události,⁷⁶ pořádal akce proti porušování lidských práv⁷⁷ a již pojedennáct zorganizoval festival dokumentárních filmů o lidských právech pod názvem *Jeden svět (One World)*. Postupně se v nevládním sektoru začínají prosazovat i jiné organizace. Obvykle jde o mladší a menší sdružení, která se zaměřují na situaci v konkrétní zemi (Barmské centrum Praha, Lungta /Tibet/, Potala /Tibet/, M.O.S.T /Tibet/ aj.) a ve svých kampaních využívají taktiku *naming and shaming* (pojmenovat a zahanbit), v souladu s níž pořádají veřejné protestní akce.⁷⁸

LIDSKOPRÁVNÍ ROZMĚR ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY V MEDIÁLNÍM, VEŘEJNÉM A AKADEMICKÉM PROSTORU

V roce 2008 věnovaly české sdělovací prostředky, akademická obec a širší veřejnost lidskoprávní zahraniční politice České republiky malou pozornost. Hlavní důvody zřejmě spočívají jednak v tom, že obecné směřování této politiky se těší vcelku široké veřejné podpoře, a není proto pocítována potřeba věnovat se mu ve veřejné diskusi, jednak v tom, že zahraniční aktivity v lidskoprávní oblasti bývají zastíněny jinými, pro většinu občanů i médií zásadnějšími tématy (vloni např. americká radarová základna). Výzkum veřejného mínění,⁷⁹ realizovaný koncem roku 2008 společností Factum Invenio a nevládními organizacemi Amnesty International, Člověk v tísni, Liga lidských práv a Multikulturní centrum Praha ve spolupráci s Informačním centrem OSN, přitom ukázal, že většina občanů (64 procent) vnímá zahraniční angažovanost ČR v oblasti lidských práv pozitivně a podporuje ji.⁸⁰ Zjištění poněkud oslabuje fakt, že z výzkumu nevyplývá, jaké typy angažovanosti měli respondenti vlastně na mysli a jak hodnotí postoje ČR v konkrétních případech.

Média v roce 2008 průběžně monitorovala situaci a přinášela základní informace o klíčových lidskoprávních aktivitách ČR v zahraničí, ale do hlubších rozborů a kri-

tického hodnocení českého přístupu se pouštěla zřídka. Alternativní pohledy se tak objevovaly hlavně na stránkách nemainstreamových periodik (*Britské listy*, *Haló noviny*), jež ovšem mnohdy spíše než seriózní rozbor problémů předkládaly ideologický výklad. Akademická obec se o lidská práva zajímala hlavně v domácím kontextu. Jejich zahraničněpolitické zakotvení podrobně zkoumaly pouze analytické ročenky⁸¹ a zvláštní číslo časopisu *Mezinárodní politika* (12/2008), věnované lidským právům v zahraniční politice. Širší veřejnost se příležitostně a v omezeném počtu zapojovala do demonstrací proti porušování lidských práv v různých zemích světa, jež pořádaly nevládní organizace. Zaujal ji též filmový festival *Jeden svět*, jehož projekce zhlédlo v Praze a na dalších 28 místech ČR několik desítek tisíc lidí.

ZÁVĚR

Rok 2008 byl pro českou lidskoprávní zahraniční politiku standardním rokem, který však přinesl i některé nové jevy. Česká republika stále postrádala ucelenou koncepci, ze které by mohla vycházet, a řídila se proto obecnějšími dokumenty a nepsanými tradicemi. Hlavní směřování její politiky nicméně zůstalo zachováno. Z věcného hlediska se ČR orientovala na plnění závazků z mezinárodních smluv a prosazování svých tematických a teritoriálních priorit, angažovala se v mezinárodních lidskoprávních orgánech a řídila projekty transformační spolupráce. Poprvé ve své historii podstoupila univerzální periodický přezkum stavu lidských práv na svém území, realizovaný Radou OSN pro lidská práva, a aktivně se začala připravovat na předsednictví EU. Z institucionálního hlediska vykazovala česká politika značný stupeň centralizace: většinu aktivit realizovalo přímo MZV (LPTP), v některých sférách, jako jsou transformační spolupráce a univerzální periodický přezkum, se nicméně aktivně zapojily i jiné orgány státní správy a také nevládní sektor. Média, akademická obec a širší veřejnost zatím o tuto oblast větší zájem neprojeví. Hlavními slabunami lidskoprávní zahraniční politiky ČR byly tedy i v roce 2008 absence ucelené koncepce, jistá vnitřní nekonzistence a centralizace. Odstranění těchto slabin zůstává pro ČR primárním úkolem do budoucna.

Vývoj v oblasti lidskoprávní zahraniční politiky za rok 2008 taktéž v obecných rysech potvrdil závěry, k nimž dospělo první vydání této ročenky.⁸¹ Podle nich jsou postoje politických aktérů a stran ovlivněny jednak jejich obecným ideovým směřováním a jednak tím, zda se v dané době nacházejí ve vládě nebo v opozici. Tato pravidla zjevně platí i v lidskoprávní sféře: i zde existuje několik základních přístupů a aktéři mají tendenci chovat se umírněněji tehdy, pokud jsou ve vládě. Současně ovšem lidskoprávní zahraniční politika vykazuje jistá specifika. Především se zdá, že české politické strany, zvláště pak ty velké (ODS a ČSSD), nemají zcela jasnou představu o žádoucí podobě této politiky, což otevírá prostor pro osobní iniciativy a individuální postoje. Dělicí linie sporů tak často neprocházejí mezi stranami, ale uvnitř nich, jak bylo v roce 2008 vidět např. v přístupu k Tibetu nebo Barmě.

Poněkud nestandardní podobu mají též hlavní ideové proudy. Určujícím faktorem zde totiž není ani tak volba mezi orientací na EU, USA a národní zájmy (byť i ta

se v postojích projevu) jako spíše názor na vhodnou míru a způsob angažovanosti, k nimž by se ČR měla ve své politice přiklonit. Z tohoto úhlu pohledu lze na politické scéně rozlišit tři základní směry, jejichž stoupence by bylo možno charakterizovat jako aktivistické internacionalisty, umírněné internacionalisty a autonomisty. Aktivističtí internacionalisté považují prosazování lidských práv za klíčové poslání zahraniční politiky, které nesmí být nikdy obětováno jiným, např. ekonomickým nebo politickým zájmům. Hlásí se k univerzalitě lidských práv a odmítají snahy o jakoukoli jejich relativizaci. V praxi si ovšem nepočínají zcela důsledně: s poukazem na specifickou českou zkušenost a historický dluh naší země se obvykle orientují jen na několik málo států, vůči nimž vystupují velmi radikálně, kdežto porušování lidských práv jinde mají tendenci ignorovat nebo dokonce omlouvat.

Umírnění internacionalisté taktéž uznávají význam lidských práv, ale odmítají jejich absolutní nadřazování jiným zájmům a potřebám. Vyzývají k uvážlivosti a zdůrazňují, že ČR by měla realizovat pouze takové akce, jež mají reálnou šanci vést ke zlepšení lidskoprávní situace v cílové zemi. Aktivistické internacionalisty kritizují za neupřímnost, selektivitu a uplatňování dvojích standardů. Sami mají sklony lidská práva relativizovat a v diskusích si mnohdy počínají jako pragmatici, kteří se sice k těmto právům rétoricky hlásí, ale fakticky zájem o ně do svých postojů příliš nepromítají. Autonomisté soudí, že lidská práva jsou záležitostí každého státu, a ČR by se proto k tomu, jak jsou dodržována jinde, neměla raději vyjadřovat a hlavně by do vývoje tam neměla zasahovat.

Česká zahraniční politika je tradičně výslednicí kompromisu mezi oběma proudy internacionalistů. V roce 2008 internacionalisty aktivistické reprezentovaly Strana zelených a KDU-ČSL, internacionalisty umírněné pak vládní ODS, ale i opoziční ČSSD. Autonomisté se nacházeli převážně v řadách KSČM. Ve všech případech je třeba brát tyto závěry s rezervou, neboť, jak bylo uvedeno, strany v lidskoprávní sféře nevystupují jako monolity. Hledání kompromisu mezi aktivistickými a umírněnými politiky se v roce 2008 asi nejotevřeněji projevilo v diskusi mezi C. Svobodou (aktivista) a K. Schwarzenbergem (umírněný). Tento spor rovněž prokázal, že i zástupci aktivistických stran (zde ministr za Stranu zelených) se ve vládě, zvláště odpovídají-li v ní za resort zahraniční politiky, chovají spíše umírněně, a že právě skupina umírněných se zřejmě začíná ve vytváření české lidskoprávní zahraniční politiky postupně stále více prosazovat. Je pravděpodobné, že přínejmenším po dobu českého předsednictví v Radě EU bude tento trend pokračovat.

Poznámky

- ¹ Více viz *Svoboda: ČR trochu polevila v prosazování lidských práv ve světě*. Česká tisková kancelář, 4. 9. 2008.
- ² Mluvčí české pobočky Amnesty International Eva Dobrovolná prohlásila: „Jsme rádi, že se česká zahraniční politika nadále hlásí k hodnotám lidských práv. Nicméně z pohledu nevládní organizace by vláda v těchto otázkách mohla postupovat razantněji a neselektivně.“ Cit. in tamtéž.

- ³ *Člověk v tísní kritizuje rozhodnutí EU zrušit sankce vůči Kubě*. Česká tisková kancelář, 20. 6. 2008.
- ⁴ *KDU-ČSL spustila projekt na podporu politických vězňů na Kubě*. Česká tisková kancelář, 14. 10. 2008.
- ⁵ Cit. in tamtéž.
- ⁶ KDU-ČSL. *Tisková zpráva – Političtí vězni, víme o vás!*, 14. 10. 2008.
- ⁷ Členy skupiny jsou dále M. Benda (ODS), P. Bratský (ODS), F. Bublan (ČSSD), M. Bursík (Strana zelených), T. Dub (ODS), R. Chytka (ODS), O. Liška (Strana zelených), M. Mertinová (ČSSD), V. Parkanová (KDU-ČSL), P. Pleva (ODS), P. Rabas (SZ), J. Schwippel (ODS), J. Štětina (nez. senátor), L. Talmanová (ODS) a T. Úlehla (ODS).
- ⁸ *Usnesení zahraničního výboru č. 113 z 22. schůze dne 19. března 2008 k návrhu Prohlášení PS k situaci v Tibetu*. Viz též návrh *Prohlášení PS u příležitosti 49. výročí povstání v Tibetu*, stenografický zápis 28. schůze, 1. 4. 2008. Veškeré citáty z debaty jsou převzaty z tohoto zápisu.
- ⁹ Jednalo se o poslance z řad KSČM (V. Exner, V. Filip, M. Grebeníček, K. Konečná), ČSSD (J. Hamáček, Z. Jičínský), ODS (P. Bratský, R. Chytka, J. Schwippel), KDU-ČSL (C. Svoboda) a Strany zelených (K. Jacques).
- ¹⁰ „A znovu připomínám, že bychom měli upustit od selektivního postoje ve vztahu k lidským právům“ (Z. Jičínský).
- ¹¹ „/.../ kdybych viděl opravdu metodu jediného metru, kdybych viděl, že takové věci, které tady byly řečeny, bereme opravdu jako jednotný postup ČR, tak bych neměl žádný problém. Nemusel bych připomínat některým řečníkům, že se neozvali, když byla genocida v Súdánu, když bylo mučení v Abú Ghrajb, když dodnes pokračuje mučení bez soudu na Guantánamu apod.“ (V. Filip).
- ¹² Pro hlasovali všichni přítomní poslanci KSČM a část přítomných poslanců ČSSD, proti hlasovali téměř všichni přítomní poslanci ODS, KDU-ČSL, Strany zelených, nezařazený M. Melčák a část přítomných poslanců ČSSD, zdrželi se po jednom poslanci ODS, KDU-ČSL a Strany zelených.
- ¹³ „Koncept lidských práv v tržním euroatlantickém vydání rozhodně není univerzální a po všechny časy platný pro celý svět“ (M. Grebeníček).
- ¹⁴ „Výklad lidských práv a úlohu arbitra si monopolizovaly Spojené státy americké, které se o ně jen v minimální míře dělí s těmi, kdo jim jsou ochotni při údržbě tohoto panství posluhovat“ (M. Grebeníček).
- ¹⁵ Pro hlasovali všichni přítomní poslanci Strany zelených, většina přítomných poslanců ODS, ČSSD a KDU-ČSL a nezařazený M. Melčák, proti hlasovali dva poslanci KSČM (V. Exner a M. Grebeníček) a zdržela se většina poslanců KSČM a někteří poslanci ODS, ČSSD a KDU-ČSL.
- ¹⁶ *Ve sněmovně při návštěvě čínské delegace zavlála vlajka Tibetu*. Česká tisková kancelář, 25. 9. 2008. Citáty z debaty jsou převzaty z tohoto zdroje.
- ¹⁷ Text viz Ministerstva školství mládeže a tělovýchovy ČR. On-line: (www.msmt.cz/uploads/Prioritni_oblasti_CZ_PRES.pdf, cit. 20. 11. 2008).
- ¹⁸ „Transatlantický prostor je založen na společných civilizačních hodnotách a úzkých vzájemných vazbách, budovaných po mnoho století. Týká se oblasti politicko-bezpečnostní (úcta k lidským právům, svobodě a demokratickým hodnotám, /.../).“ Tamtéž, s. 13.
- ¹⁹ „V případě Kanady se pozornost zaměří na spolupráci v oblasti /.../ lidských práv /.../ v rámci již existujících mechanismů.“ Tamtéž, s. 14.
- ²⁰ „V rámci předsednictví se ČR pokusí ve spolupráci s USA podporovat rozvoj demokracie a lidských práv ve světě.“ Tamtéž, s. 13.
- ²¹ „S ohledem na vlastní historickou zkušenost s nedemokratickým zřízením a procesem politické a ekonomické transformace podporuje ČR demokratizační a transformační procesy v zemích východní Evropy. /.../ Pokud by došlo ke změně režimu, bude ČR podporovat, aby se vztahy Běloruska a EU v rámci ENP rychle dostaly na úroveň ostatních států ENP. Pozornost bude ČR i nadále věnovat podpoře občanské společnosti v Bělorusku.“ Tamtéž, s. 15.
- ²² Text viz Ministerstvo zahraničních věcí ČR. On-line: (www.mzv.cz/servis/soubor.asp?id=34651, cit. 20. 11. 2008).
- ²³ „ČR bude podporovat spolupráci EU a USA při rozvoji demokracie a lidských práv ve světě.“ Tamtéž, s. 7.

- ²⁴ Tamtéž, s. 8.
- ²⁵ Doc. 11249/2/08, REV 2 (cs), POLGEN 76, Brusel, 25. 7. 2008. Text viz Euroskop. On-line: (www.euroskop.cz/gallery/9/2881-080728_18m_prog_cz_korigendum.pdf, cit. 20. 11. 2008).
- ²⁶ „V rámci transatlantického programu budou řešeny rovněž otázky jako /.../ podpora demokracie a lidských práv.“ Tamtéž, s. 85.
- ²⁷ Tamtéž, s. 80.
- ²⁸ Viz UN Doc. CCPR/C/CZE/CO/2/Add.1, *Comments by the Czech Republic on the concluding observations of the Human Rights Committee* (CCPR/C/CZE/CO/2), 9. 9. 2008.
- ²⁹ UN Docs CCPR/C/92/D/1484/2006, Lněnička v. the Czech Republic, 28. 4. 2008; CCPR/C/92/D/1488/2006, Süsser v. the Czech Republic, 28. 4. 2008; CCPR/C/93/D/1485/2006, Vlček v. the Czech Republic, 4 August 2008; CCPR/C/93/D/1448/2006, Kohoutek v. the Czech Republic, 2. 9. 2008; CCPR/C/93/D/1497/2006, Preiss v. the Czech Republic, 2. 9. 2008.
- ³⁰ UN Doc. CCPR/C/92/D/1515/2006, Schmidl v. the Czech Republic, 28. 4. 2008.
- ³¹ Například podle poslance Spolkového sněmu Jochena-Konrada Frommeho, který je předsedou skupiny vyhnanců v parlamentním klubu CDU/CSU, „rozhodnutí výboru OSN pro lidská práva znovu zřetelně ukázalo, že trvání platnosti částí Benešových dekretů, jež se zabývají německými a maďarskými skupinami obyvatel v bývalém Československu, nejsou slučitelné ani s mezinárodním právem, ani s právními zásadami Evropské unie“. *Česko se musí podle německého poslance zabývat Benešovými dekrety*. Česká tisková kancelář. 5. 2. 2008.
- ³² ECHR, Glaser v. the Czech Republic, Application no. 55179/00, 14. 2. 2008; Hoření v. the Czech Republic, Application no. 31806/02, 6. 3. 2008; Drahorád and Drahorádová v. the Czech Republic, Application no. 10254/03, 20. 3. 2008; Mourek v. the Czech Republic, Application no. 17999/03, 3. 4. 2008; Faltejsek v. the Czech Republic, Application no. 24021/03, 15. 5. 2008; Rehtová v. the Czech Republic, Application no. 27088/05, 26. 6. 2008; Regalová v. the Czech Republic, Application no. 40593/05, 3. 7. 2008; Vokoun v. the Czech Republic, Application no. 20728/05, 3. 7. 2008; Melich and Beck v. the Czech Republic, Application no. 35450/04, 24. 7. 2008.
- ³³ ECHR, Družstevní záložna Pria and others v. the Czech Republic, Application no. 72034/01, 31. 7. 2008; Forminster Enterprises Limited v. the Czech Republic, Application no. 38238/04, 9. 10. 2008.
- ³⁴ ECHR, Fešar v. the Czech Republic, Application no. 76576/01, 13. 11. 2008; Rashed v. the Czech Republic, Application no. 298/07, 27. 11. 2008; Husák v. the Czech Republic, Application no. 19970/04, 4. 12. 2008.
- ³⁵ ECHR, Andělová v. the Czech Republic, Application no. 995/06, 28. 2. 2008.
- ³⁶ Viz rezoluce 60/251 z 15. 3. 2006.
- ³⁷ Dalšími státy byly Alžírsko, Argentina, Bahrajn, Brazílie, Ekvádor, Filipíny, Finsko, Indie, Indonésie, JAR, Maroko, Nizozemsko, Polsko, Tunisko a Velká Británie.
- ³⁸ UN Doc. A/HRC/WG.6/1/CZE/1, *National Report Submitted in Accordance with paragraph 15 (a) of the Annex to HRC Resolution 5/1, Czech Republic*, 6. 3. 2008.
- ³⁹ UN Doc. A/HRC/WG.6/1/CZE/3, *Summary Prepared by the OHCHR, in Accordance with Paragraph 15 (c) of the Annex to HRC Resolution 5/1, Czech Republic*, 6. 3. 2008.
- ⁴⁰ UN Doc. A/HRC/WG.6/1/CZE/2, *Compilation Prepared by the OHCHR, in Accordance with Paragraph 15 (b) of the Annex to HRC Resolution 5/1, Czech Republic*, 1. 4. 2008.
- ⁴¹ Konkrétně šlo o Úřad ministryně pro lidská práva, ministerstvo vnitra, ministerstvo práce a sociálních věcí a ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy.
- ⁴² Byly to následující země: Alžírsko, Austrálie, Ázerbájdžán, Bangladěš, Bosna a Hercegovina, Brazílie, Čína, Francie, Írán, Kanada, Kuba, Malajsie, Mexiko, Nizozemsko, Pákistán, Rumunsko, Ruská federace, Slovinsko, Ukrajina, USA, Velká Británie.
- ⁴³ UN Doc. A/HRC/8/33, *Universal Periodic Review, Report of the Working Group on the Universal Periodic Review, Czech Republic*, 23. 5. 2008.
- ⁴⁴ UN Doc. A/HRC/8/33/Add. 1, *Universal Periodic Review, Report of the Working Group on the Universal Periodic Review, Czech Republic, Addendum*, 13. 8. 2008.
- ⁴⁵ HRC, Decision 8/115, *Outcome of the universal periodic review: Czech Republic*, 11. 6. 2008.

- ⁴⁶ Například Kuba své dotazy zaměřila, kromě postavení Romů a klecových lůžek, na nebezpečí růstu neonacismu a tajné lety CIA, o nichž se ovšem zmiňovaly i zprávy OHCHR.
- ⁴⁷ *Statement at the General Debate of the 63rd Session of the UN General Assembly by H.E. Karel Schwarzenberg, Minister of Foreign Affairs of the Czech Republic*, Stálá mise ČR při OSN. On-line: ([www.mzv.cz/ www/default.asp?id=61060&ido=22030&idj=2&amb=112&ParentIDO=](http://www.mzv.cz/www/default.asp?id=61060&ido=22030&idj=2&amb=112&ParentIDO=), cit. 20. 11. 2008).
- ⁴⁸ Viz UN Docs. A/C.3/63/L.22, 30 October 2008; a A/RES/63/171, 18. 12. 2008.
- ⁴⁹ Za zmínku stojí, že když koncem února informoval ministr K. Schwarzenberg Zahraniční výbor PS o prioritách zahraniční politiky ČR pro rok 2008, do výčtu tří zemí relevantních pro lidskoprávní agendu zařadil kromě Barmy a Kuby nikoli Bělorusko, ale Tchajwan. Viz *Zápis z 21. schůze zahraničního výboru*, PS PČR 20.–21. 2. 2008. V praktických krocích MZV se však tento postoj nijak neprojevil.
- ⁵⁰ *Česko dává na pomoc Barmě dalších 2,5 milionu korun*. Česká tisková kancelář, 7. 5. 2008.
- ⁵¹ *Barmská vláda odpirá lékařskou péči politickým vězňům*. MZV ČR, tiskové prohlášení, 24. 4. 2008.
- ⁵² *Barmská junta prodloužila disidentce Su Ťij domácí vězení*. Česká tisková kancelář, 27. 5. 2008.
- ⁵³ Mezi zakládajícími členy skupiny byli např. J. Hamáček (ČSSD), F. Bublan (ČSSD), K. Jacques (Strana zelených) a C. Svoboda (KDU-ČSL).
- ⁵⁴ *Poslanci se připojí k Evropskému výboru pro demokracii v Barmě*. Česká tisková kancelář, 3. 6. 2008.
- ⁵⁵ *Vláda na Barmu nezapomíná*. Pressweb, 26. 9. 2008.
- ⁵⁶ Text viz UNHCR. On-line: (www.unhcr.cz/dokumenty/koncepce-narodniho-presidlovaciiho-programu.pdf, cit. 20. 11. 2008).
- ⁵⁷ *Prohlášení MZV ČR k zásahu běloruského režimu proti opozičním demonstrantům*. MZV ČR, 26. 3. 2008, a *Prohlášení MZV ČR k politickým procesům s běloruskými politickými aktivisty*. MZV ČR, 24. 4. 2008.
- ⁵⁸ *EU po volbách zváží, zda nezmírní sankce vůči Bělorusku*. Česká tisková kancelář, 15. 9. 2008.
- ⁵⁹ *Prohlášení MZV ČR v souvislosti s propuštěním Alexandra Kozulina z vězení*. MZV ČR, 18. 8. 2008; *Prohlášení MZV ČR v souvislosti s propuštěním politických vězňů v Bělorusku*. MZV ČR, 28. 8. 2008.
- ⁶⁰ *Prohlášení MZV k registraci hnutí „Za svobodu“*. MZV ČR, 19. 12. 2008.
- ⁶¹ „Ačkoliv jde vlastně jen o formální potvrzení daného stavu věcí, MZV /.../ vyjadřuje naději, že tímto krokem Kuba nastoupí cestu k nutným reformám politického i hospodářského systému, který by vyvedl tuto krásnou zemi z ustrnutí posledních dlouhých let. Budoucí vývoj by měl směřovat k propuštění všech politických vězňů, zahájení dialogu s politickou opozicí a uskutečnění svobodných voleb.“ *Prohlášení MZV ČR k odstoupení Fidela Castra z nejvyšších státních funkcí*. MZV ČR, 19. 2. 2008.
- ⁶² *K. Schwarzenberg: Češi jsou připraveni zablokovat zrušení sankcí proti Kubě*. Česká tisková kancelář, 16. 6. 2008.
- ⁶³ Ministr Schwarzenberg k tomu uvedl: „Myslím, že tím, že jsme přistoupili na aktivní politiku vůči Kubě s velkým důrazem na dodržování lidských práv a jeho kontrolování, jsme ve výhodnější pozici.“ *EU se rozhodla zrušit sankce vůči komunistické Kubě*. Česká tisková kancelář, 20. 6. 2008.
- ⁶⁴ *Failure to Protect: The Ongoing Challenge of North Korea*. Report prepared by DLA Piper US LLP, U.S. Committee for Human Rights in North Korea and Oslo Center for Peace and Human Rights, 2008.
- ⁶⁵ *Failure to Protect: A Call for the UN Security Council to Act in North Korea*. Report prepared by DLA Piper US LLP and U.S. Committee for Human Rights in North Korea, 2006.
- ⁶⁶ Vice o české transformační spolupráci viz Bartovic, Vladimír (2008): *Limited Resources, Global Ambitions, The Czech Republic's Democracy Assistance Policies and Priorities*. In: Kucharczyk, Jacek–Lovitt, Jeff (eds.): *Democracy's New Champions, European democracy assistance after EU enlargement*. Praha: Pasos, s. 29–49.
- ⁶⁷ Na *ad hoc* projekty, realizované v jiných než prioritních zemích, nevynekládá MZV obvykle více než jedno procento dostupných prostředků.

- ⁶⁸ V rámci prioritních zemí byla zatím největší pozornost věnována Bělorusku a Iráku, do budoucna by nicméně MZV rádo dosáhlo rovnoměrnějšího rozložení projektů a vynaložených prostředků mezi všechny prioritní země.
- ⁶⁹ Šlo o Asociaci pro mezinárodní otázky (AMO), Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), Europeum, Mezinárodní sdružení Občanské Bělorusko, Nadaci Via a Transitions Online (TOL).
- ⁷⁰ Jde o následující nevládní organizace: AMO, Člověk v tísni, Europeum, Sdružení Občanské Bělorusko, Sdružení pro podporu otevřené společnosti (PASOS), TOL, Nadace Forum 2000, CDK, ANO pro Evropu, CE Agora a Respekt institut.
- ⁷¹ Například v Ženevě agendu místo jednoho dělají čtyři pracovníci a dva stážisté.
- ⁷² *Inaugurační projev prezidenta Václava Klause*. Lidové noviny, 7. 3. 2008.
- ⁷³ *Havel a Aznar se shodují, že na tyranii na Kubě se nic nemění*. Česká tisková kancelář, 27. 2. 2008.
- ⁷⁴ *Havel spoluautorem nové výzvy k propuštění kubánských disidentů*. Česká tisková kancelář, 18. 3. 2008.
- ⁷⁵ *Člověk v tísni kritizuje rozhodnutí EU zrušit sankce vůči Kubě*. Česká tisková kancelář, 20. 6. 2008.
- ⁷⁶ Například happening upozorňující na nesvobodu v Bělorusku (Plzeň, 28. 5. 2008).
- ⁷⁷ Například celosvětová kampaň proti barmskému vojenskému režimu (Barmské centrum Praha, Praha a Vyškov, 17. 5. 2008), kulturně-sportovní akce Tibetská Alternativní Olympiáda (Studenti pro svobodný Tibet a M.O.S.T, Brno, 7. 6. 2008), veřejná akce Sportem za lidská práva v Barmě (Barmské centrum Praha, Praha, 13. 8. 2008).
- ⁷⁸ Sběr dat probíhal na vzorku 501 občanů České republiky starších 15 let a byl proveden metodou řízených telefonických rozhovorů (*Computer Assisted Telephone Interview*, CATI). Viz *Názory veřejnosti na dodržování lidských práv*. Factum Invenio, 10. 12. 2008.
- ⁷⁹ Radka Bzonková ze společnosti Člověk v tísni uvedla, že „pozitivní vnímání ochrany lidských práv v zahraničí je jistě výsledkem dobré práce neziskových organizací, ale i schopnosti těchto organizací prezentovat svůj úspěch v médiích“. Cit. in tamtéž.
- ⁸⁰ Berdych, Antonín–Nekvapil, Václav–Veselý, Luboš (eds.): *Agenda pro českou zahraniční politiku 2008*. Praha: AMO; Kořan, Michal a kol. (2008): *Česká zahraniční politika v roce 2007: Analýza ÚMV*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů.
- ⁸¹ Viz Drulák, Petr (2008): *Závěrem: Česká zahraniční politika mezi internacionalismem a atlantismem*. In: Kořan, Michal a kol.: op. cit., s. 385–393.

Kapitola 19

Rozvojový rozměr české zahraniční politiky: Nástroj zahraniční politiky, nebo snižování globální chudoby?

Ondřej Horký

Kapitolu věnovanou české rozvojové spolupráci v roce 2007 uzavřelo konstatování, že další transformace zahraniční rozvojové spolupráce (ZRS) se podobně jako v dřívějších letech neobejde bez politické vůle.¹ Doplnil ji předpoklad, že rok následující ukáže, zda bude Česká republika klást důraz na snižování chudoby v rozvojovém světě, nebo zda bude využívat rozvojové pomoci jako nástroje zahraniční politiky k dosažení dalších cílů.²

Rok 2008 poskytl odpovědi na obě otázky. Politická vůle se na vládní úrovni neprojevila ve zvyšování objemu rozvojové spolupráce podle závazků Evropské unie, avšak v posílení utilitárního přístupu k rozvojové pomoci na úkor snižování globální chudoby. O tom svědčí *ad hoc* rozhodnutí o pomoci Palestině a Gruzii na základě vládních usnesení. Vytvoření nové kategorie „projektových zemí“ vede proti doporučením OECD spíše k dalšímu rozměňování české pomoci než k její koordinaci a komplementaritě s dalšími evropskými a mezinárodními dárci v naplňování Rozvojových cílů tisíciletí.³

Souběžně pokračovala sama transformace systému pro poskytování dvoustranné rozvojové spolupráce. Činnost úspěšně zahájila Česká rozvojová agentura (ČRA) s Radou pro zahraniční rozvojovou spolupráci a doposavad zúčastněné resorty již výrazně nebránily centralizaci rozhodování a financí na Ministerstvu zahraničních věcí ČR (MZV). České předsednictví v Radě Evropské unie však vyčerpalo kapacity MZV, které vládě předložilo návrh zákona o zahraniční rozvojové spolupráci a humanitární pomoci až ke konci roku 2008. Na zásadní dlouhodobé koncepci začne pracovat až v druhé polovině roku 2009 a evaluace projektů proběhnou opět nejdříve v roce 2010.

Nadcházející české předsednictví Evropské unie tvoří kromě silícího politického vlivu a postupu transformace ZRS třetí průřezové téma kapitoly. Náročná příprava předsednictví ve státní sféře i v občanské společnosti však může jako evropeizační prvek

dlouhodobě přispět ke zvýšenému domácímu povědomí o globálních problémech a k ukotvení rozvojové politiky v širším slova smyslu. Celkově však rok 2008 poukazuje na dvojznačné důsledky koncentrace rozhodování o rozvojové spolupráci na MZV.

ROZVOJOVÝ ROZMĚR ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY: VÝCHODISKA A POLITICKÝ KONTEXT

Zpoždění koncepce zahraniční rozvojové spolupráce a jeho důsledky

Po dlouho očekávaném schválení transformace ZRS a jejího harmonogramu v září 2007 měl podle usnesení vlády rok 2008 přinést debatu o sektorových a teritoriálních prioritách po roce 2010.⁴ Její výsledky měly být vtěleny do nové „Koncepce ZRS na období 2010–2015, včetně nového seznamu prioritních zemí“, protože platnost stávajících programů rozvojové spolupráce s prioritními zeměmi vyprší na konci roku 2010. Nejpozději na podzim 2009 by bylo proto třeba rozhodnout o prioritních zemích a sektorech, aby mohly MZV a Česká rozvojová agentura do jara 2010, kdy projekty na následující rok schvaluje vláda, provést programovací mise, resp. identifikační mise a formulaci projektů na rok 2011.

Výběr nových prioritních teritorií a sektorů nebude jednoduchý: v koordinaci s ostatními evropskými a mezinárodními dárci by měl odpovídat potřebám rozvojových zemí a komparativním výhodám, které půjde jen částečně zjistit na základě evaluace dosavadních programů. Příprava koncepce se stane časově náročným procesem, do kterého bude nutné zapojit zúčastněné strany v rozvojových zemích, Evropské unii a v České republice. Počet prioritních zemí i sektorů bude navíc potřeba podle doporučení Výboru pro rozvojovou pomoc OECD (DAC) snížit, aby česká pomoc dosáhla významnějšího účinku.⁵

Existuje však vážná obava, že půjde o víceméně formální proces. MZV sice tvrdí, že nová koncepce „by měla rovněž reflektovat harmonizační úsilí EU a OECD“, avšak v situaci, kdy nebyly dokončeny evaluace programových zemí ani nebyly souhrnně zpracovány evaluace jednotlivých projektů, předjímá, že „mezi prioritními sektory ZRS ČR nebude chybět průmyslový rozvoj, životní prostředí, zemědělství, vodní hospodářství a sociální sektor“, tedy pět oblastí, které víceméně odpovídají současnému sektorovému zaměření České republiky.⁶ Nejen že výběr sektorů není ospravedlněný, ale volba pěti sektorů pro tak malou dárcovskou zemi, jako je Česká republika, se již nachází na hranici efektivity. Zachování *statu quo* a dobré vztahy s doposud zúčastněnými aktéry, včetně soukromého a nevládního sektoru, se proto zdají pro MZV důležitějšími faktory než efektivita české rozvojové spolupráce. Podobná situace panuje v případě výběru prioritních zemí: MZV již na počátku roku 2008 informovalo Evropskou komisi, která usiluje o lepší dělbu práce mezi členskými zeměmi, že jako pilotní země navrhuje Mongolsko a Moldavsko. Proto je dnes prakticky jisté, že tyto země zůstanou v seznamu prioritních zemí.

Ačkoli MZV činnost, iniciovanou Evropskou komisí, označuje za implicitní naplňování koncepce, dnes je téměř jisté, že na ní kvůli vyčerpání svých kapacit nezačne pracovat dříve než po skončení českého předsednictví EU v polovině roku 2009.

Platnost stávajících programů s prioritními zeměmi bude proto nutné nejméně o rok prodloužit. Prodlouží se tak zároveň i období nízké koncentrace, koordinace, komplementarity a předvídatelnosti české pomoci, kterou přes přínosy transformace systému již tak narušuje rostoucí počet jednorázových rozhodnutí, charakterizujících současnou aktivitu vlády a MZV v oblasti rozvojové spolupráce.

V roce 2008 se totiž vláda shodla na třech usneseníh o mimořádném poskytnutí rozvojové pomoci, týkající se Kambodže, Palestiny a Gruzie.⁷ Případ Kambodže je ojedinělý, protože souvisí s odpuštěním části dluhu z dob Československa, kdežto případ pomoci Palestinským autonomním územím a Gruzii je reakcí na konkrétní zahraničněpolitický kontext a události. Svědčí tak o zvýšené pozornosti vlády o rozvojovou spolupráci jako nástroj zahraniční politiky. Vláda v červnu schválila také pravidelný plán ZRS na rok 2009 a střednědobý výhled jejího financování na roky 2010 a 2011.⁸

Příprava zákona o zahraniční rozvojové spolupráci a humanitární pomoci

Další usnesení vlády souvisela s přípravou zákona o zahraniční rozvojové spolupráci a humanitární pomoci poskytované do zahraničí. V únoru vláda schválila věcný záměr zákona s termínem předložení paragrafovaného znění do konce června.⁹ Později jej prodloužila do konce října 2008 a znovu do konce roku 2009, kdy byl návrh předložen.¹⁰ Přípravu zákona zpomalila složitost problematiky, vysoký počet zainteresovaných stran, propojení s mnoha dalšími zákony a množství připomínek k věcnému návrhu zákona i jeho návrhu dotčených resortů. Zákon nenese pouze politický význam v tom smyslu, že se jím bude muset zabývat Poslanecká sněmovna, Senát a prezident republiky, ale také proto, že komplexně upraví důležitou oblast z hlediska financování ze státního rozpočtu: doposud jsou celkově téměř 4 miliardy Kč spravovány bez specifické zákonné úpravy.

Neméně důležitý přínos zákona spočívá v jednoznačné definici rozvojové spolupráce. Věcný návrh definuje zahraniční rozvojovou spolupráci v užším slova smyslu jako „souhrn činností hrazených z veřejných prostředků, jejichž cílem je omezování chudoby v rozvojových zemích, a to způsobem, který je ekonomicky, sociálně a environmentálně udržitelný“. Oproti předchozí úpravě z roku 2004 vládním usnesením odpovídá uznávané definici mezinárodní dárcovské komunity a omezuje interpretaci rozvojové pomoci např. jako primárního nástroje podpory exportu.¹¹

Věcný návrh také vymezuje zahraniční rozvojovou politiku v širším slova smyslu jako „ucelené postupy vlády ČR ve vztahu k rozvojovým zemím a problémům mezinárodního rozvoje“ s upřesněním, že ji tvoří zahraniční rozvojová spolupráce a „ostatní politiky a nástroje vlády ČR s možným dopadem na mezinárodní rozvoj“. MZV ani žádná ze zainteresovaných stran však v připomínkovém řízení neprosadila začlenění koherence politik pro rozvoj přímo do zákona, a tento klíčový princip pro mezinárodní rozvoj proto zůstává ve Statutu Rady pro ZRS, zakotvený kromě koordinace rozvojové spolupráce, jako jeden z jejích dvou hlavních úkolů.¹² Oproti explicitnímu – byť nenaplněvanému – odkazu na koherenci politik pro rozvoj v úpravě ZRS z roku 2004 tak zákon představuje krok zpět.

Kromě vyšší efektivity rozvojové politiky je však pro úsilí v oblasti rozvoje neméně důležitá i sama efektivita ZRS. V tomto smyslu je třeba ocenit otevřené vyme-

zení rozvojové spolupráce v návrhu zákona, protože oblast financování mezinárodního rozvoje se kvůli nedostatku politické vůle proměňuje a stále hledá nové nástroje. Možnost „finanční spolupráce“, tedy transferu finančních prostředků do zahraniční na jiném základu než zvláštním rozhodnutím vlády o daru, tak otevírá cestu nejen pro odváznání pomoci od dodávek zboží a služeb českými subjekty, ale i přímou sektorovou nebo obecnou rozpočtovou podporu rozvojových zemí i přesto, že česká rozvojová konstituce se zatím staví k těmto novým nástrojům odmítavě.¹³

Návrh také umožňuje České rozvojové agentuře vypisovat dotační výběrová řízení, ke kterým doposud jako podřízená organizační složka státu nemá oprávnění. Narovnálo by se tak narušené kompetenční vymezení tvorby politiky na MZV a její implementace v agentuře. To částečně odčerpává kapacity MZV pro koncepční činnost, na kterou by se mělo soustředit především. Věcný návrh však nezahrnuje připomínky k paragrafovanému znění, a proto konečný návrh zákona, předložený Legislativní radě vlády, nemusí popsané změny obsahovat. MZV ještě na konci listopadu stále hledalo „rovnováhu mezi morální a politickou stránkou“ definice ZRS.¹⁴

Tichá politizace rozvojové spolupráce

Podobně jako diskuse o zákonu zatím neopustily expertní roviny, i rozvojová spolupráce jako celek zůstává v politickém prostoru okrajovým tématem. V roce 2008 se v politickém prostoru objevila zejména v souvislosti s problematikou nedodržování závazku zvyšovat objem rozvojové pomoci, o čemž svědčí i níže rozebrané iniciativy obou komor Parlamentu ČR. Problematika objemu pomoci také nejvíce zasáhla do občanské společnosti a médií, neboť neziskový a soukromý sektor mají přirozený zájem na zvyšování objemu dvoustranné pomoci. Soukromé dárcovství v České republice výrazně neposiluje, dostupnost financování z Evropské unie zůstává omezená a specifické dotační programy pro projekty českých nevládních organizací v rozvojovém světě byly zrušeny. Pro rozvojovou konstituenci je udržení současné výše rozpočtu existenční otázkou, otupuje její kritičnost a brání jí plnit funkci „hlídacího psa“ naplňování dalších mezinárodních závazků.¹⁵

Také trend využití rozvojové spolupráce jako nástroje zahraniční politiky na vládní úrovni a ve vedení MZV zůstal bez povšimnutí. Na první pohled by šlo politizaci rozvojové spolupráce hodnotit pozitivně pro schopnost zvyšovat financování rozvojové spolupráce. Zblízka se však ukazuje, že část prostředků vláda vynakládá na úkor rozvojové spolupráce motivované potřebností, a to zejména v nejméně rozvinutých zemích světa. S postupující transformací systému se rozpočet rozvojové spolupráce soustřeďuje na MZV, které se snaží prostředků využít zejména k naplňování dalších cílů ČZP, zejména spojeneckých závazků v oblasti bezpečnosti. Je příznačné, že na jednání vlády se dostaly právě *ad hoc* politická rozhodnutí o přidělení pomoci Afghánistánu, Palestině a Gruzii, kdežto otázka celkového objemu rozvojové spolupráce zde nebyla nastolena.

Ministerstvo zahraničních věcí nepovažuje potřebu využití rozvojové pomoci jako nástroje zahraniční politiky za vyšší než v ostatních členských zemích EU. Pokud však chce malá země, jako je Česká republika, jejíž podíl rozvojové spolupráce patří mezi nejnižší v Evropě, dosáhnout stejné viditelnosti a politických vlivů jako tradiční dárci,

pro rozvojovou spolupráci, zaměřenou na snižování chudoby, a to zejména v nejhudších zemích světa, nezbude dostatek prostředků. Rozvojová pomoc reagující, na nahodilé mezinárodní události, vyžaduje takovou pružnost systému, která stojí z velké části v protikladu k rozvojové spolupráci, založené na expertize a koordinaci s ostatními dárci. Vystupování proti současnému trendu rozvojové spolupráce v duchu *Pařížské deklarace o účinnosti pomoci* poškozuje důvěryhodnost České republiky mezi dárcovskými i rozvojovými zeměmi.

ROZVOJOVÝ ROZMĚR ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY: AGENDA A UDÁLOSTI

Rozsah kapitoly neumožňuje podrobně rozebrat všechny formy české rozvojové spolupráce. Zde sledovaná agenda se proto omezuje především na změny, kterými systémem prošel v roce 2008. Zvláště se soustřeďuje na ty formy pomoci, započitatelné do oficiální rozvojové spolupráce (ODA), které přímo ovlivňuje MZV, popř. jemu podřízená Česká rozvojová agentura (ČRA), tedy dvoustrannou spolupráci a humanitární pomoc.¹⁶ Zvláštní pozornost věnuje problematice zvyšování objemu prostředků ZRS a přípravě na české předsednictví EU v první polovině roku 2009.

Dvoustranná spolupráce s „programovými zeměmi“

Agendu a události dvoustranné rozvojové spolupráce v roce 2008 zásadně ovlivnilo spuštění transformace systému. To na výjimky postupně koncentruje gesci rozvojové spolupráce na MZV a převádí implementaci dvoustranné spolupráce z resortů do rozvojové agentury, která nahradila Rozvojové středisko. Pro meziresortní koordinaci pak transformace vytvořila Radu pro zahraniční rozvojovou spolupráci, která nahradila původní Meziresortní pracovní skupinu. Transformační období charakterizuje dualita a setrvačnost: projekty, zahájené jednotlivými resorty, budou dokončeny v jejich gesci, některé resorty si navíc vyjednaly v předchozím roce výjimku. Ministerstvo zdravotnictví ji obdrželo dodatečně, zejména protože nedokázalo naplnit plán dvoustranné spolupráce se Zambíí.¹⁷ Projekty v oblasti životního prostředí zahájí ČRA již v roce následujícím, avšak ministerstvo průmyslu a obchodu s ministerstvem zemědělství, které obdrží v roce 2009 celou třetinu prostředků, vyhrazených na dvoustranné projekty (280 milionů Kč), již všechny projekty vypsal tak, aby pro ČRA nezbyly volné prostředky pro nové projekty. ČRA v roce 2008 provedla identifikační mise pro rok 2010 v prioritních zemích, přejmenovaných MZV nově na země programové, zejména v sektorech, které převzala od stávajících ministerstev.¹⁸ Agentura vypsal pouze výběrová řízení na dodávky pro Bosnu a Hercegovinu v oblasti dopravy na základě identifikace, započaté v předchozím roce Rozvojovým střediskem, a v oblasti školství v Angole.¹⁹

V rámci dvoustranných projektů připadlo v roce 2008 na osm prioritních zemí 70 procent z dostupných 611 milionů Kč. Z toho téměř 10 procent tvořily nevyčerpané prostředky z předchozího roku, což vypovídá o absorpční kapacitě systému ZRS. Tři nejvýznamnější regiony byly zastoupeny následovně: jihovýchodní a jižní Evropa

39 procent, Asie 34 procent a subsaharská Afrika 15 procent. Podíl nejméně rozvinutých zemí nepřesáhl 20 procent. Česká dvoustranná pomoc tak zůstává zaměřena především na své jižní a východní sousedy spadající do kategorie zemí se středními příjmy, a její charakter stále často odpovídá více potřebám českých vývozců než potřebám chudých obyvatel.

Již na konci roku 2007 provedlo Rozvojové středisko průběžnou evaluaci programů spolupráce s Angolou, Moldavskem a Vietnamem. Spolupráce se všemi zeměmi byla označena za relevantní, avšak s rozdílnými záběry její efektivity. V Angole nedochází k duplikaci s dalšími dárci, ve Vietnamu je koordinace považována za velmi žádoucí a v Moldavsku koordinace neexistuje vůbec: ČR zde v roce 2008 realizovalo 18 projektů v šesti sektorech (doporučeny EU jsou maximálně tři sektory). Přínos české pomoci pro Vietnam je dokonce hodnocený jako do jisté míry sporný.²⁰ V roce 2009 se již skuteční některé projekty podle transformovaného a podle očekávání i efektivnějšího systému ZRS. MZV chce proto v roce 2009 provést nové evaluace celých programů s prioritními zeměmi. Provádění evaluací jednotlivých projektů, nezbytnou součást projektového cyklu a zvyšování efektivity rozvojové spolupráce, však z důvodů předsednictví ministerstvo neřešilo. V roce 2008 se žádné projektové evaluace nekonaly a nebudou se konat ani v roce nadcházejícím.

Mimořádná rozvojová pomoc pro „projektové země“

S transformací systému vytvořilo MZV kromě skupiny osmi prioritních zemí, nyní „programových zemí“, i novou kategorii šesti „projektových zemí“ zahrnujících Kambodžu, Palestinská autonomní území, Kosovo, Etiopii, Afghánistán, Irák a neoficiálně i Gruzii. Ačkoli toto dělení MZV představilo jako výsledek snahy o „koncentraci a redukci“, nová skupina spíše zahrnuje země, ve kterých chce působit na základě nahodilých důvodů, popř. svědčí o silící snaze využít rozvojovou pomoc jako nástroje zahraniční politiky.²¹ Kladně lze hodnotit to, že v neprioritních zemích už v roce 2009 nebudou vypsány nové projekty, a skutečnost, že tři nově zvolené země spadají do kategorie nejméně rozvinutých zemí světa.²² V projektových zemích již ČRA provedla identifikační mise v sektoru sociálních věcí v Kambodži, v sektoru zemědělství v Etiopii a v sektoru životního prostředí v Etiopii, Kambodži a Palestině.

Ministerstvo uvedlo jako důvody potřebnosti rozvojové spolupráce tradici vzájemných vztahů a zahraničněpolitický význam. Jejich nesystematičnost a nahodilost však dokazuje přehled konkrétních důvodů, proč se která země ocitla na seznamu „projektových zemí“. Zatímco po oddělení Černé Hory prioritní zemí zůstalo pouze Srbsko, Kosovo se ze zřejmých důvodů vyvažování politické podpory stalo nově i projektovou zemí. Česká republika se zde doposud angažovala převážně v humanitární a bezpečnostní oblasti. Etiopie získala během původního výběru nejvyšší počet bodů, avšak prioritní zemí se nestala kvůli nahodilému diplomatickému incidentu. Dnes se dvoustranné vztahy s Etiopií nacházejí opět na výborné úrovni a oblast Afrického rohu se navíc dostává do zájmu ČZP.

Kambodža za svoje zařazení do nové skupiny vděčí způsobu vypořádání dluhu vůči bývalému Československu. Tři čtvrtiny dluhu jí Česká republika odpustila, zbytek 800 tisíc USD (asi 13 milionů Kč) však musí Kambodža vrátit, aby za ně Česká re-

publika realizovala v Kambodži projekty rozvojové pomoci. V principu je tato forma odpuštění dárcovskou komunitou oceňována, pokud je část odpuštěného dluhu určena prioritním rozvojovým sektorům. V českém případě se však může stát neefektivní, pokud bude pomoc vázána na realizaci českými subjekty. Není totiž jasné, v čem jsou české organizace efektivnější než kambodžská vláda, místní organizace nebo ostatní dárci s bohatými zkušenostmi, kterým by bylo možné prostředky předat přímo.

Pokud jde o čtyři zbylé země, využití rozvojové spolupráce jako nástroje ČZP, zejména v bezpečnostní oblasti a jako způsobu plnění transatlantických závazků, není zcela nové. Jako určitý precedens lze považovat již původní zahrnutí Iráku a Afghánistánu mezi střednědobé priority ZRS.²³ V roce 2007 je doplnilo rozhodnutí o zapojení do mise Mezinárodních bezpečnostních podpůrných sil (ISAF) v Afghánistánu. Projekty rozvojové spolupráce v provincii Lógar zajišťuje civilní část Provinčního rekonstrukčního týmu (PRT). Na projekty ve výši 80 milionů Kč v roce 2008 byla vytvořena zvláštní finanční kapitola a její rozpočet se bude nadále zvyšovat.²⁴

Pouze jednorázové zvýšení rozpočtu rozvojové spolupráce o 60 milionů Kč z rozpočtové rezervy si vyžádá mimořádný soubor sedmi projektů v oblasti budování infrastruktury a institucí, které budou realizovat české subjekty v Palestině. Předkládací zpráva usnesení, jež schválila vláda v návaznosti na tamní návštěvu ministra zahraničních věcí na konci roku 2007 a návštěvu premiéra v Izraeli v březnu roku následujícího, uvádí jako důvody rozhodnutí nejen „konkrétní pomoc obyčejným lidem“, ale explicitně i exportní zájmy, zviditelnění České republiky na mezinárodních fórech a vyšší legitimitu angažovat se v oblasti během předsednictví EU.²⁵

Poslední „projektovou zemí“ představuje neoficiálně Gruzie, protože splňuje všechny další znaky jako předchozí země. Na ozbrojený konflikt z konce srpna 2008 zareagovala vláda ČR neúspěšným pokusem o organizaci dárcovské konference v Praze a usnesením o rozvojové spolupráci s Gruzii v celkovém objemu ve výši 150 milionů Kč pro období 2008–2010. V tomto případě však pouze 50 milionů Kč představují dodatečné prostředky a 100 milionů Kč bude muset být realokováno na úkor jiných zemí.²⁶ Neplánovaná rozhodnutí o poskytnutí rozvojové pomoci celkově působí potíže nejen České rozvojové agentuře, která musí v krátkých termínech vypisovat administrativně náročná výběrová řízení, ale také MZV, které vypisuje dodatečná dotační řízení na úkor koncepční práci.

Další formy dvoustranné a mnohostranné spolupráce

V rámci humanitární pomoci nedošlo ke zvláštním změnám. V roce 2008 bylo vyčerpáno plánovaných 75 milionů Kč. Nejvyšší částky ve výši 10 milionů Kč byly určeny pro oběti cyklonu Nargis v Barmě, po 5 milionech pak pro obyvatelstvo zasažené vnitřními konflikty v Kongu-Kinshasa, Súdánu a Gruzii, nedostatkem potravin v Zimbabwe a skupině zemí Afrického rohu.²⁷ Na strategické úrovni je významné založení Pracovní skupiny pro humanitární a potravinovou pomoc (COHAFA) v rámci Rady pro všeobecné záležitosti a vnější vztahy (GAERC), které bude v první polovině roku 2009 předsedat ředitelka Odboru rozvojové spolupráce a humanitární pomoci MZV. Agendu nové skupiny konzultovalo MZV i s nevládními organizacemi, které mohly přispět se svými zkušenostmi.

Nově přiznaná stipendia pro studenty/ky z rozvojových zemí na akademický rok 2008/2009 odpovídají reformovanému plánu z předchozího roku, který měl omezit únik mozků z rozvojových zemí. Ze 130 nově zřízených míst měla téměř polovina studentů/ek studovat v angličtině, čímž by se zvýšila jejich uplatnitelnost v zemi původu.²⁸ Ve skutečnosti jich však bylo přijato do anglofonních programů pouze 24 kvůli nízkým kapacitám českých vysokých škol vytvořit studijní programy v angličtině, a to i přes finanční podporu státem. Teritoriální rozdělení stipendií víceméně odpovídá prioritám dvoustranné spolupráce s důrazem na prioritní země, pokrývá však i další země regionů. V akademickém roce 2007/2008 studovalo v České republice asi 800 stipendistů a stipendistek s průměrnými náklady asi 175 tisíc Kč. Přestože byl vypracován seznam doporučených studijních oborů ve vztahu k rozvojovým prioritám jednotlivých zemí, o celkovém přínosu stipendií k rozvoji stále existují silné pochybnosti.²⁹

V roce 2008 dále pokračovaly programy transformační pomoci (s předběžným rozpočtem ve výši 45 milionů Kč) i malé projekty při zastupitelských úřadech v prioritních a zejména neprioritních zemích (4,5 milionu Kč). U posledně jmenovaných MZV předpokládá výrazný nárůst do budoucna, protože slouží ke zviditelnění České republiky i v zemích, ve kterých není jinak příliš aktivní. Rozvojový účinek malých lokálních projektů je vzhledem k celkovému rozpočtu doslova symbolický, a ministerstvo proto od nich očekává zejména přínos pro získání podpory rozvojových zemí v mezinárodních organizacích. Lze je také považovat za určitou formu veřejné diplomacie.

Do oficiální rozvojové pomoci (ODA) byly dále zahrnuty rozvojové projekty, realizované mezinárodními organizacemi, započítatelné do bilaterální spolupráce (51 milionů Kč), pomoci uprchlíkům v České republice (230 milionů Kč), oddlužení (230 milionů Kč), účast 204 českých expertů/ek v civilních misích EU a dalších mezinárodních organizacích (120 milionů Kč) a zmíněná PRT v Afghánistánu (80 milionů Kč). Poslední bilaterální složku, uznatelnou podle pravidel OECD DAC, tvoří započítatelné civilní náklady na vojenské mise (234 milionů Kč). V předchozích letech ministerstvo stanovovalo tuto částku podle expertního odhadu, v současnosti ji však určuje podle mezinárodně uznávané metodiky na základě jednotlivých položek z rozpočtů vojenských misí. Výčet doplňují arbitrárně stanovené administrativní náklady ve výši 6 procent bilaterální pomoci (110 milionů Kč).

Multilaterální složku ve výši poloviny ODA tvořila povinná část z českého příspěvku do rozpočtu EU (1,752 miliardy Kč), platby do OSN a dalších mezinárodních organizací (153 milionů Kč) kromě mezinárodních finančních organizací (123 milionů Kč) a multilaterálního oddlužení (6 milionů Kč). Příspěvek do Evropského rozvojového fondu na rozvojovou spolupráci se zeměmi Afriky, Karibiku a Tichomoří bude Česká republika splácet až od roku 2011.

Objem rozvojové spolupráce a naplňování mezinárodních a evropských závazků

Specifický problém české rozvojové spolupráce představuje naplňování závěrů Evropské rady z roku 2005 „usilovat o navýšení“ ODA na 0,17 procenta hrubého domácího příjmu v roce 2010.³⁰ Pravidelné usnesení vlády o střednědobém výhledu financování zahraniční rozvojové spolupráce a humanitární pomoci potvrdilo jeho pokles z 0,11 procenta v roce 2007 na psychologickou hranici 0,10 procenta v roce 2010

a dokonce pod její úroveň na 0,9 procenta v roce 2011 (cíl pro rok 2015 byl přitom Evropskou radou stanoven na 0,33 procenta). Z roku 2007 na rok 2008 výše ODA vzrostla o takřka 400 milionů Kč, především však kvůli převodu nevyčerpané rezervy dvoustranné spolupráce. Do roku 2011 by měl objem ODA nadále oscilovat kolem 4 miliard Kč. K tomu ovšem dojde pouze za splnění několika předpokladů: střednědobý plán bude skutečně respektován, od roku 2010 nedojde k dvoustrannému oddlužení, které by mohlo bilanci vylepšit, a způsob statistického vykazování se nezmění. Očekávaný pokles českého hospodářství v důsledku hospodářské krize sice může poměr pomoci a produktu vylepšit, avšak povinné příspěvky do rozpočtu EU, které tvoří téměř polovinu ODA, se rovněž odvíjejí od vývoje ekonomiky, a proto se konjunkturální faktory částečně vyruší.

Důvodem negativního trendu jsou především nevyamahatelnost závazku, nedostatek politické vůle a rozpočtová omezení České republiky, která navíc v roce 2009 v důsledku finanční krize pravděpodobně posílí. Stojí za připomenutí, že Evropská komise v roce 2005 navrhovala Evropské radě přísnější formulaci, která neobsahovala oslabující „usilovat o“ (*strive to*), a že Česká republika byla s Maďarskem a Litvou jedinou zemí EU, která zároveň podporovala kolektivní závazek EU pro rok 2010, aniž podporovala jakýkoli cíl pro nové členské země.³¹ I z této ojedinělé pozice vyplývá slabé ztotožnění všech domácích aktérů s evropským závazkem.³²

V praxi probíhá proces stanovení rozpočtu následovně: MZV soustavně navrhuje do střednědobého plánu zvýšení částky na dvoustrannou spolupráci, která je z hlediska rozpočtu nejpružnější, přibližně o 100 milionů Kč vyšší oproti předchozímu roku. V rámci připomínkového řízení však ministerstvo financí navrhne částku snížit s argumentem reformy veřejných financí. MZV připomínku akceptuje a upravený plán vláda přijme. Tak proběhl rozhodovací proces i v roce 2008 s důsledky pro rok 2011. Znamená to tedy, že objem pomoci není pro MZV takovou prioritou, aby připomínky nezpracovalo a snažilo se ve vládě získat pro svůj plán podporu. Je sice pravda, že vláda bere střednědobý plán financování pouze na vědomí, a proto by bylo nutné v usnesení navrhnout změnu střednědobého rámce ministerstva financí, avšak sdělení ministra zahraničních věcí, že dodržet závazek „bohužel [...] není zcela v [jeho] moci. Rozhodují o tom poslanci.“, je zavádějící.³³

V důsledku to tedy znamená, že o naplňování závazku zvyšování pomoci rozhoduje především ministerstvo financí a zdá se, že bez politické vůle na vládní úrovni tomu tak bude v budoucnosti. Zatímco na posledním zasedání Rady pro ZRS označilo MZV „minimalistický závazek“ zvyšovat podíl ODA/HNP o setinu procenta ročně, který předložilo v polovině roku, za „směrodatný a nerevidovatelný“, ministerstvo financí jej považuje za „velkou výzvu“.³⁴ S postupným slučováním financování rozvojové a zahraniční politiky v jednom resortu se může MZV obávat, že důraznější žádost o zvýšení prostředků na ZRS by mohla komplikovat jeho snahy o financování dalších zahraničněpolitických aktivit. Situaci se snaží již několik let změnit Zahraniční výbor Poslanecké sněmovny, avšak jeho snahy o zvýšení příslušné kapitoly MZV č. 306 ve státním rozpočtu nebyly úspěšné. V roce 2008 žádal o 60 milionů Kč více. Pozměňovací návrh však nebyl podle stranického klíče, kdy jej podpořila opozice, ve třetím čtení schválen.³⁵

Příprava na předsednictví Evropské unie v roce 2009 a události na multilaterálních fórech

Příprava předsednictví České republiky v Radě Evropské unie v oblasti rozvoje v první polovině roku 2009 vyžadovala již v roce 2008 značné kapacity nejen od MZV, ale také od platformy neziskového sektoru a jejích členů. České priority mezitím prošly úpravami. Původně byly identifikovány čtyři hlavní priority: dobré vládnutí, efektivita pomoci, východní dimenze a koherence politik s důrazem na životní prostředí. V oblasti dobrého vládnutí MZV uvažovalo také o tématu mobilizace domácích zdrojů. Témata spojovala snaha o přenos českých transformačních zkušeností, leitmotiv ojedinělosti české rozvojové spolupráce. Ve skutečnosti je přenositelnost lekcí z transformace pouze omezená, což je do určité míry škoda, protože na rozdíl od mnoha tradičních dárců považuje MZV navzdory riziku přílišného zobecňování vlastní zkušenosti rozvoj za více politické a méně technické téma.

V dubnové diskusi stavu příprav na předsednictví v Radě pro zahraniční rozvojovou spolupráci se většina zúčastněných přiklonila k tématu energetiky a jako hlavní priorita byl nakonec zvolen přístup k udržitelným zdrojům energie v lokálním měřítku.³⁶ K tématu vytvořilo MZV pracovní skupinu, které se zúčastnily zainteresované resorty, neziskové organizace a akademický sektor. Na základě výsledku diskusí zadalo ministerstvo britské poradenské společnosti Practical Action vypracování studie, jež se stane podkladem pro policy paper, který by měla Česká republika prezentovat na neformálním setkání ministrů a ministryň pro rozvoj 29. a 30. 1. 2009 v Praze. Ambicí MZV je předložit takový materiál, který se stane podkladem pro závěry Evropské rady. Na tématu úzce spolupracuje s Evropskou komisí, jež prioritní téma uvítala. Komisař pro rozvoj se označil za „ohromeného vysokou mírou ambice české vlády v rozvojové politice“.³⁷

Demokratické vládnutí a role občanské společnosti se tedy stala tématem vedlejších, které bude veskrze implementováno platformou neziskových organizací FoRS. Ta uspořádá v březnu 2009 na toto téma kulatý stůl (jejím hlavním tématem však bude efektivita občanské společnosti v rozvoji). Jako průřezové téma zvolilo MZV východní rozměr, ne však konfrontačně na úkor Afriky, jež je prioritou EU. Pozornosti EU k východní prioritě nahrál rusko-gruzínský konflikt, který vedl ke zvýšení zájmu o východní rozměr zejména i mezi „starými“ členskými státy Unie. Tato změna se projevila i v průběžném tématu koherence politik pro rozvoj, kde MZV původně navrhovalo oblast životního prostředí, konkrétně adaptaci rozvojových zemí na klimatické změny. V konečné prezentaci programu předsednictví se však již objevuje „spojitost mezi rozvojem a bezpečností“.³⁸ Kromě vlastních témat však bude muset Česká republika hledat společné stanovisko i v oblasti potravinové pomoci, nedořešené z francouzského předsednictví, a zejména důsledky finanční a hospodářské krize.

Zatímco MZV se v dokumentu hlásí k implementaci *Strategie EU pro Afriku*, nenalezneme zde na rozdíl od *Evropského konsensu o humanitární pomoci* jedinou zmínku o *Evropském konsensu o rozvoji a Kodexu dárců*, což svědčí o zdrženlivosti České republiky k podpoře koordinace a komplementarity evropské pomoci. Pozici, kterou schvaluje dvakrát do roka vládní Výbor pro Evropskou unii, hájí MZV také v příslušné pracovní skupině Evropské rady pro rozvojovou spolupráci (CODEV).

V Resortní koordinační skupině MZV nezasedají žádní externí aktéři a její jednání jsou víceméně formální. Delegace složená ze dvou zástupců MZV a zástupkyně ministerstva financí se v září 2008 v ghanské Akkře zúčastnila Třetího fóra na vysoké úrovni o účinnosti pomoci, kde byl přijat dokument *Akční agenda z Akkry*, který posiluje závazky *Pařížské deklarace*. V katarském Dohá se v neklidném kontextu finanční a hospodářské krize a obav o snížení prostředků na rozvojovou spolupráci konala od 29. listopadu do 2. prosince Mezinárodní konference o financování rozvoje, která potvrdila závazky Evropské unie v oblasti rozvoje, a tedy i přísliby České republiky.

ROZVOJOVÝ ROZMĚR ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY: IDENTIFIKACE A CHARAKTERISTIKA KLÍČOVÝCH AKTÉRŮ

Českou rozvojovou konstituenci tvoří velké množství aktérů. Jejich roli a pozice analyzuje předchozí vydání ročenky, a proto se kapitola zaměřuje především na změny spojené s transformací ZRS, popř. přípravou českého předsednictví EU.³⁹ Vzhledem k personální kontinuitě se i přes transformaci vztahy mezi aktéry příliš neproměnily. Odbor rozvojové spolupráce a humanitární pomoci MZV (ORS) posílil oproti roku 2007 na 13 úvazků včetně sekretářky. Během předsednictví jej navíc posílí stážist/k/a v rámci asistence jeden Brit. Na stálém zastoupení při Evropské unii v Bruselu došlo k posílení o českého experta, který bude předsedat pracovní skupině CODEV. K dispozici bude mít juniorní diplomatku, která je zároveň k dispozici vedoucí pracovní skupiny pro Afriku, Karibik a Tichomoří (ACP).

Vzhledem k tomu, že Rozvojové středisko provádělo svou činnost v rámci projektu ZRS a jeho pracovníci/e nezískali za celou dobu jeho fungování zaměstnanecký status, MZV muselo pro jeho nástupkyni ČRA vyčlenit pozice ze své systemizace. V roce 2008 v ní působilo devět odborných pracovníků/ic a stážist/k/a. V souvislosti s transformací systému a koncentrací implementace ZRS do agentury se MZV podařilo až po jednáních na úrovni náměstků získat dalších devět míst od ostatních resortů, počínaje rokem 2009.⁴⁰ Agentuře se podařilo z velké části zachovat personální kontinuitu a zbývající místa kvalitně obsadit. Její ředitel však na svou funkci k 31. 1. 2009 rezignoval, a proto na počátku roku 2009 bude před MZV stát úkol vybrat a jmenovat nového ředitele či ředitelku. Přestože se koncepční činnost přesunula na MZV a činnost agentury se omezila na implementační, její expertizy se i nadále daří využívat. ČRA v roce 2009 předsedala platformě sesterských institucí *Practitioners' Network for European Development Cooperation*, jejímž hlavním cílem je paradoxně naplňování kvalitativních závazků EU a OECD, které MZV za své priority nepovažuje.

Meziresortní pracovní skupinu nahradila Rada pro zahraniční rozvojovou spolupráci jako poradní koordinační orgán, který sdružuje zástupce rozvojové konstituce. Jejím předsedou se stal náměstek ministra zahraničních věcí Jan Kohout, který se také účastní setkání ministrů/yň pro rozvoj EU. Mimo státní správu zahrnuje i zástupce ČRA, FoRS – Českého fóra pro rozvojovou spolupráci, které sdružuje neziskové organizace a akademické instituce, a Platformy podnikatelů pro zahraniční rozvojovou

spolupráci. Přidružení členové mají přes přístup k projednávaným dokumentům pouze poradní hlas. O agendě Rady v roce 2008 svědčí tematické zaměření vytvořených pracovních skupin: pro přípravu zákona o ZRS a HP, evaluace a přípravu Plánu dvoustranné ZRS pro rok 2009.⁴¹ Úkol zajišťovat koherenci české rozvojové politiky zatím ustupuje aktuálním problémům transformace a předsednictví EU. Brání mu také fakt, že zastoupení resortů v Radě odpovídá především úrovni vedoucích odborů, které dříve odpovídaly za rozvojovou pomoc. Nově jsou do činnosti Rady zapojeny Asociace krajů se Svazem obcí a měst České republiky, jejichž členové mohou pro rozvojové projekty využít omezených prostředků ze zvláštního dotačního řízení. Celkově je vedení Rady pro ZRS hodnoceno aktéry pozitivně.

Zájem Parlamentu České republiky o rozvojovou spolupráci závisel i v roce 2008 především na iniciativě jednotlivých zákonodárců. Kromě iniciativy v rámci projednávání státního rozpočtu vyžadoval Zahraniční výbor Poslanecké sněmovny také respektování výběru prioritních zemí. Zamýšlené vytvoření podvýboru pro rozvojovou spolupráci však zřejmě nebude pro nedostatek vůle realizováno, protože výbor není ochotný žádat o schválení čtvrtého podvýboru na plénu sněmovny.

Oproti roku 2007 se jako aktivnější projevil Senát. Na základě sdělení Evropské komise k rozvojové spolupráci, předloženého oběma komorám vládou, podal 16. 7. 2008 senátní Výbor pro zahraniční věci, obranu a bezpečnost návrh na usnesení. Stalo se tak na popud senátora Jaromíra Štětiny v reakci na předsednictví EU a na plánovaný pokles podílu rozvojové pomoci na hrubém národním příjmu.⁴² Výbor se nakonec shodl předložil návrh usnesení Senátu, ve kterém vyzval vládu, aby „přehodnotila svůj postoj ohledně procentního podílu objemu rozvojové pomoci“.⁴³ O den později zastupující zpravodaj na plénu označil požadavek za „ostrou prosbu“, místopředseda vlády pro evropské záležitosti však během rozpravy výzvu k přehodnocení označil za „v zásadě neutrální“, která tam „být nemusí“. Senát nakonec 17. července usnesení přijal 39 hlasy. Osm senátorů a senátorek se zdrželo a proti volil pouze navrhovatel nepřijatého pozměňovacího návrhu požadavek vypustit (Jaroslav Kubera, ODS). Pozměňovací návrh ovšem neprošel o pouhé dva hlasy.⁴⁴ Senát také vládu požádal, aby jej o zdůvodnění stanoviska informovala, což ani na počátku roku 2009 vláda neučinila. Přesto, že usnesení Senát nakonec schválil, jeho okolnosti svědčí o celkově vlažném přístupu horní komory k rozvojové problematice.

Ačkoliv nově vzniklá Platforma podnikatelů pro zahraniční rozvojovou spolupráci (PPZRS) zatím sdružuje – kromě tří zakládajících velkých zájmových sdružení Svazu průmyslu a dopravy ČR, Svazu strojírenské technologie a Asociace podniků českého železničního průmyslu (ACRI) – pouze devět individuálních členů, stala se korespondenčním místem *Centre for the Development of Enterprise*, servisní organizace, financované z Evropského rozvojového fondu. Snaží se pomoci českým firmám k zapojení do projektů financovaných Evropskou unií, protože soukromý sektor se prozatím z neznalosti a nezájmu v zemích Afriky, Karibiku a Tichomoří příliš neangažuje. Platforma by také uvítala, aby česká diplomacie za soukromý sektor lobbovala na multilaterálních fórech. Kromě toho začíná spolupracovat s Českou exportní bankou a s dalšími veřejnoprávními institucemi na přípravě programů pro financování rozvojových

projektů s podílem soukromého kapitálu. Platforma volá obecně po větším zapojení firem do rozvojové spolupráce, neboť soukromý kapitál podle ní dokáže znásobit nedostatečné prostředky z veřejných zdrojů.

FoRS, česká platforma pro rozvojovou spolupráci, se v roce 2008 zaměřoval především na přípravu předsednictví a začal rozvíjet svoji kapacitu v oblasti ovlivňování české rozvojové politiky: jeho zástupkyně proto podnikly studijní cestu do Irska a Velké Británie. Platforma také v květnu spoluorganizovala v Praze konferenci *Are we on the right track?*, která poprvé spojila neziskové organizace ze „starých“ a nových členských zemí a z rozvojového světa. FoRS vydal také studii, která požaduje především zvýšení objemu rozvojové pomoci, omezení šíře aktivit, jež je možné v jejím rámci vykazovat, větší důraz na nejhudší země a na evaluace rozvojových projektů, další požadavky a kritiku však neobsahoval.⁴⁵

ROZVOJOVÝ ROZMĚR ČESKÉ ZAHRA NIČNÍ POLITIKY V MEDIÁLNÍM A VEŘEJNÉM PROSTORU

Na situaci, kdy se o rozvojové spolupráci nediskutuje v zahraničněpolitickém kontextu, má svůj podíl i špatný přístup k informacím o české rozvojové spolupráci. Na jednu stranu MZV disponuje prostředky pro zvyšování povědomí české veřejnosti, a může proto českou rozvojovou spolupráci prezentovat v příznivém světle v nákladných ročenkách na křídovém papíře.⁴⁶ Na stranu druhou vzhledem k institucionální kultuře MZV podléhají mnohé koncepční dokumenty a zejména evaluace, týkající se rozvojové spolupráce, stejně opatrnému způsobu zacházení jako jiné zahraničněpolitické dokumenty.

V mediálním prostoru nedošlo k výrazným posunům. Z významnějších kampaní lze zmínit přílohu *Lidových novin* z 30. 5. 2008 věnovanou životnímu prostředí a přílohu *MF Dnes* ze 7. 11. 2008 o trávení volného času v rozvojových zemích. Jako příznačné lze hodnotit, že ve zpravodajství České tiskové kanceláře se rozvojová spolupráce vyskytla v souvislosti s poskytnutím miliardy eur na pomoc zemědělství v rozvojovém světě.⁴⁷ V akademickém prostoru stojí za zmínku ustanovení Pracovní skupiny FoRS Rozvojová studia, která si klade za cíl sdružovat akademická pracoviště a posílit rozvojová studia jako interdisciplinární studijní obor a výzkumné pole. Ústav mezinárodních vztahů vydal v roce 2008 své první monotematické číslo časopisu *Mezinárodní vztahy*, věnované rozvojovým politikám.

Ke zjištění míry veřejné podpory zopakovalo MZV po dvou letech na podzim 2008 průzkum veřejného mínění, jehož výsledky publikuje až v roce následujícím. Nicméně poslední Eurobarometer, věnovaný postojům ke změnám globálního klimatu, položil Evropanům/kám i otázky týkající se jejich vnímání závažnosti dalších globálních problémů. Výzkum ukazuje, že s výjimkou Litvy je Česká republika ze všech členských zemí EU tou, v níž nejméně občanů/ek považuje chudobu, nedostatek jídla a pitné vody za nejvážnější výzvu, které svět čelí (42 procent). Naopak čeští respondenti/ky považují za nejvážnější světový problém mezinárodní terorismus (56 procent).⁴⁸ Bezpečnostní priority MZV tak do určité míry mohou odrážet i stav

českého veřejného mínění, zcela kontrastního nejen ke skandinávským zemím, ale např. i k Maďarsku nebo Portugalsku.

K dispozici bohužel nejsou informace o soukromém dárcovství. O nízké citlivosti k rozvojové tematice také svědčí, že zatímco v roce 2007 utratil průměrný obyvatel České republiky za certifikované výrobky spravedlivého obchodu v přepočtu necelé 3 Kč, ve Švýcarsku to bylo více než 500 Kč.⁴⁹ Na druhou stranu o jistém posunu na dárcovském trhu svědčí založení české pobočky jedné z největších světových humanitárních organizací CARE, kterou charakterizují citově vypjaté a propracované formy přímého marketingu.⁵⁰

ZÁVĚR

Hodnotit cestu, kterou prošla česká rozvojová spolupráce v roce 2008, není jednoduché. Na rozdíl od mnoha nových členských států EU nebudovala Česká republika svůj systém poskytování rozvojové pomoci na „zelené louce“, ale musela vynaložit mnoho úsilí na jeho centralizaci a transformaci. Přestože každodenní fungování dnešního systému v čele s koordinačním MZV, implementační Českou rozvojovou agenturou a poradní Radou pro ZRS zůstává do velké míry závislé na předchozí činnosti nekoordinovaných resortů, je třeba ocenit úspěšnou transformaci systému po institucionální stránce.

Jestliže však předchozí rozvojovou spolupráci některých resortů vedly komerční zájmy, rok 2008 ukázal, že jejich omezení z implementace rozvojové pomoci neznamená nutně posílení snižování chudoby jako ústředního cíle rozvojové spolupráce. Centralizace rozhodovacích procesů a finančních prostředků na MZV totiž posílila snahy vytvořit z rozvojové spolupráce nástroj zahraniční politiky: v roce 2008 směřovala politická vůle takřka výhradně směrem použití rozvojové pomoci pro jiné zahraničněpolitické, zejména bezpečnostní cíle. Zájem o naplňování mezinárodních a zejména evropských závazků, které usilují o snižování chudoby prostřednictvím vyššího objemu, účinnosti a koordinace pomoci, a především také o vyšší koherenci politik pro rozvoj, zůstává naopak mizivý.

Současnou situaci lze do určité míry vnímat jako nutné zlo: v situaci, kdy chybí dostatečná aktivní veřejná podpora a politická vůle pro rozvojovou spolupráci, zaměřenou na omezení chudoby, si lze jen těžko představit, že by nový členský stát rezignoval na pragmatické využití rozvojové pomoci – zvláště když staré členské státy tak často činí také. Pokud je však celkový objem prostředků velmi omezený, jako v českém případě, pro účinnou koncentrovanou, koordinovanou a komplementární rozvojovou spolupráci nezbude dostatek místa. Zdá se tedy, že i když česká rozvojová spolupráce míří koncentrací a dělbou práce mezi MZV a Českou rozvojovou agenturou k větší efektivitě jednotlivých projektů, její efektivnost, tedy zda více napomáhá chudým v rozvojovém světě, je pochybná. Zvláště varovnou se jeví zřejmá snaha MZV zvýšit oproti doporučením počet prioritních zemí a arbitrárně stanovit konkrétní sektory, ve kterých bude Česká republika působit, bez ohledu na skutečný přínos doposud zapojených aktérů.

Kritické hodnocení trendů roku 2008 však ztěžuje předsednictví České republiky v EU, které přesunulo pozornost MZV z domácích problémů na evropskou úroveň. Probíhající finanční krize navíc odsune do pozadí prioritní témata českého předsednictví, a uvidíme, zda a jak vážně se české předsednictví věnuje řešení důsledků krize na rozvojový svět. Z krátkodobého hlediska ztratí MZV nejméně jeden rok, který by mohlo věnovat přípravě nové koncepce zahraniční rozvojové spolupráce. Z dlouhodobého hlediska však můžeme doufat, že povede k posílení povědomí o mezinárodním rozvoji nejen mezi veřejností a v občanské společnosti, ale zejména mezi politiky a politiky. Chystané projednávání zákona o zahraniční rozvojové spolupráci a humanitární pomoci by mohlo konečně vést k širší debatě o směřování české rozvojové politiky.

Poznámky

- ¹ Za poskytnutí rozhovoru srdečně děkuji Václavu Exnerovi, poslanci Parlamentu ČR, 14. 11. 2008; Věře Venclíkové, výkonné ředitelce Platformy podnikatelů pro zahraniční rozvojovou spolupráci, 19. 11. 2008; Jaromírovi Štětínovi, senátoru Parlamentu ČR, 24. 11. 2008; Michalu Procházkovi, referentu České rozvojové agentury, 21. 11. 2008; Michalu Kaplanovi, referentu Odboru rozvojové spolupráce a humanitární pomoci MZV, 27. 11. 2008; Gabriele Pilné, Odboru rozvojové spolupráce a humanitární pomoci MZV, 25. 11. 2008 (e-mailem); Jakubu Karfíkovi, vrchnímu řediteli Sekce mimoevropských zemí a rozvojové spolupráce MZV, 27. 11. 2008; Janě Korbelové, referentce Odboru rozvojové spolupráce a humanitární pomoci MZV, 23. 1. 2008 (telefonicky), Michalu Krbovi, Oddělení pro Evropskou unii Senátu ČR, 5. 2. 2008 (telefonicky); Haně Ševčíkové, ředitelce Odboru rozvojové spolupráce a humanitární pomoci MZV, Martinu Náprstkovi, pověřenému řediteli České rozvojové agentury, Věře Venclíkové a Michalu Procházkovi také vděčím za cenné poznámky k předchozí verzi textu.
- ² Viz Horký, Ondřej (2008): *Rozvojový rozměr české zahraniční politiky: Příprava transformace zahraniční rozvojové spolupráce a její výzvy*. In: Kořan, Michal a kol. (ed.): *Česká zahraniční politika v roce 2007: Analýza ÚMV*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, s. 366–380.
- ³ Rozvojovou pomoc a rozvojovou spolupráci v této kapitole považují za synonyma.
- ⁴ *Usnesení vlády ze dne 19. září 2007 č. 1070 k transformaci systému zahraniční spolupráce ČR*.
- ⁵ Ředitelství pro rozvojovou spolupráci OECD: *Rozvojová spolupráce České republiky. Zvláštní hodnocení Výboru OECD pro rozvojovou pomoc*. Praha: Ministerstvo zahraničních věcí ČR, 2007.
- ⁶ Viz přílohu *Usnesení vlády ze dne 9. června 2008 č. 690 k zahraniční rozvojové spolupráci v roce 2009 a střednědobému výhledu jejího financování do roku 2011*. On-line: (old.mzv.cz/www/mzv/default.asp?id=58817&ido=18936&idj=1&amb=1). Projekty jsou navíc do sektorů řazeny podle oblasti aktivit a ne podle oblasti vlivu.
- ⁷ *Usnesení vlády ze dne 28. dubna, č. 517, k návrhu způsobu vypořádání dluhu Kambodžského království vůči České republice, Usnesení vlády ze dne 27. června 2008, č. 801, k návrhu na uvolnění mimořádných finančních prostředků ČR na rozvojovou pomoc pro Palestinskou národní autonomii a Usnesení vlády ze dne 20. srpna 2008, č. 1063, k návrhu na uvolnění mimořádných finančních prostředků na rekonstrukční a rozvojovou pomoc pro Gruzii*.
- ⁸ *Usnesení vlády ze dne 9. června 2008, č. 690, k zahraniční rozvojové spolupráci v roce 2009 a střednědobému výhledu jejího financování do roku 2011*.
- ⁹ *Usnesení vlády ze dne 25. února 2008, č. 158, k návrhu věcného záměru zákona o zahraniční rozvojové spolupráci a humanitární pomoci poskytované do zahraničí*.

- ¹⁰ *Usnesení vlády ze dne 23. července 2008, č. 917, ke zprávě o plnění úkolů uložených vládou s termínem plnění od 1. června do 30. června 2008, Usnesení vlády ze dne 24. listopadu 2008, č. 1482, ke zprávě o plnění úkolů uložených vládou s termínem plnění od 1. října do 30. října 2008.*
- ¹¹ Podle zprávy Výboru OECD pro rozvojovou pomoc zejména ministerstvo průmyslu a obchodu směřovalo „komerční a rozvojové cíle způsobem, který je neslučitelný se standardními postupy DAC“. Viz Ředitelství pro rozvojovou spolupráci OECD, op. cit, s. 16.
- ¹² *Usnesení vlády ze dne 19. prosince 2007, č. 1439, o zřízení Rady pro zahraniční rozvojovou spolupráci.*
- ¹³ V současnosti se nemůže kromě malých lokálních projektů při zastupitelských úřadech stát přímým realizátorem rozvojové pomoci jiný než český subjekt, popř. subjekt z členského státu EU. Česká rozvojová spolupráce je tak z principu vázána na dodávku zboží nebo služeb z České republiky. S výjimkou technické spolupráce, která je vázána z definice, to odporuje principu vlastnictví rozvoje cílovými zeměmi, zvyšuje závislost na rozvojové pomoci, brání podpoře místní státní správy, firem a občanské společnosti a prodražuje dodávky. Odvážání pomoci je také důležitým předpokladem pro členství České republiky ve Výboru pro rozvojovou pomoc OECD (DAC).
- ¹⁴ Rada pro zahraniční rozvojovou spolupráci: *Záznam z 5. zasedání Rady*, 25. 11. 2008, s. 2.
- ¹⁵ Příklady ze Švýcarska a Rakouska ukazují, že neziskové organizace v rozvinutých zemích se brání, když se jejich vlády rozhodnou ve jménu efektivity podporovat občanskou společnost v rozvojových zemích bez evropských prostředníků.
- ¹⁶ Více informací o ZRS za předchozí rok lze nalézt v publikaci MZV *Česká republika pomáhá: Zahraniční rozvojová spolupráce České republiky v roce 2007*. Nově obsahuje i podrobné statistiky.
- ¹⁷ V roce 2007 se v této prioritní zemi uskutečnil jediný projekt.
- ¹⁸ Identifikační mise byly provedeny v sektoru sociálních věcí v Moldavsku, Mongolsku a Vietnamu, zdravotnictví v Srbsku a Zambii, zemědělství v Angole, Bosně a Hercegovině, Mongolsku a Vietnamu a v sektoru životního prostředí v Moldavsku, Mongolsku, Srbsku a Vietnamu. Žádná mise nebyla provedena v Jemenu. Pro konečný výběr projektů neexistují jasná kritéria.
- ¹⁹ První výběrové řízení, realizované ČRA, také poukazuje na setrvačnost systému. Čeští realizátoři projektů uplatňují ve srovnání s místní samosprávou v rozvojových zemích na formulaci projektů přílišný vliv. Agentura nejdříve zorganizovala v Praze schůzku s českými aktéry, poté byla provedena mise na místě, kterou zakončilo opět setkání v Praze. Zastupitelské úřady se navíc brání vypisování výběrových řízení přímo v Bosně a Hercegovině, a proto se do nich nemohly přihlásit místní firmy. Potřebné projekty, navrhované bosenskou samosprávou v oblasti stavebnictví, proto nemohly být realizovány vůbec. Výběrové řízení na dodávku podvozků pro české tramvaje typu K-2 v Sarajevu nakonec vyhrála firma s nabídkou 24,8 milionu Kč. Přínosy české vázané pomoci ke snížení chudoby v hlavním městě potenciální kandidátské země EU jsou pochybné. Viz *Informační systém o veřejných zakázkách*. On-line: (www.isvzus.cz/usisvz/usisvz01005Prepare.do?znackaForm=6002307202001).
- ²⁰ Ministerstvo zahraničních věcí ČR: *Informace o zahraniční rozvojové spolupráci realizované v roce 2007*.
- ²¹ Rada pro zahraniční rozvojovou spolupráci: *Záznam z 1. zasedání Rady*, 15. 2. 2008.
- ²² Výjimku tvoří Ministerstvo vnitra ČR, které v roce 2009 vypíše projekty ve výši 15 milionů Kč, zaměřené na prevenci nelegální a podporu legální migrace v neprioritních zemích východní Evropy a Střední Asie, jež pro Českou republiku představují bezpečnostní riziko zejména z hlediska migrace.
- ²³ *Usnesení vlády ze dne 31. března 2004, č. 302, k zásadám zahraniční rozvojové spolupráce po vstupu České republiky do Evropské unie.*
- ²⁴ *Usnesení vlády ze dne 22. srpna 2007, č. 928, k Záměru působení České republiky v Afghánistánu v roce 2008 v rámci alianční operace Mezinárodních bezpečnostních podpůrných sil včetně návrhu na zřízení a vedení Provinčního rekonstrukčního týmu v provincii Logar v Afghánistánu.* Zapojení České republiky do jednoho z 26 afghánských PRT je vzácné nejen mezi novými členskými zeměmi (dalšími jsou jen Litva a Maďarsko), ale i mezi malými „starými“ členskými zeměmi EU a EHP (Švédsko a Norsko).

- ²⁵ V tomto případě se navíc nesystematičnost české pomoci projevila v úzkém vymezení některých témat určených vládou, která do jisté míry předurčovala i potenciální realizátory. ČRA po jednání se Styčným úřadem ČR v Ramalláhu témata upravila tak, aby podmínky účasti i výběrových řízeních, která vypsal a, mohlo splnit více subjektů a aby tak byla zachována možnost soutěže. Operace izraelské armády v pásmu Gazy na přelomu let 2008–2009 nicméně relevanci zahraničněpolitického cíle České republiky potvrdila.
- ²⁶ MZV vypsal již na začátku září výběrové dotační řízení na dvoustranné projekty v oblasti „zahraniční rozvojové spolupráce“, některé projekty však mají již podle názvu čistě humanitární charakter a dochází tak ke zkreslování statistik rozvojové pomoci. Viz MZV: *Výsledky dotačního výběrového řízení Ministerstva zahraničních věcí České republiky na bilaterální projekty v oblasti zahraniční rozvojové spolupráce v Gruzii v roce 2008*. On-line: (www.mzv.cz/wwwo/mzv/default.asp?id=61263&ido=18867&idj=1&amb=1).
- ²⁷ Česká tisková kancelář, 3. 12. 2008.
- ²⁸ *Usnesení vlády, č. 712, z 27. 6. 2007 o zřízení vládních stipendijních míst ke studiu na veřejných vysokých školách v ČR pro občany z rozvojových zemí na léta 2008 až 2012*.
- ²⁹ Viz Horký, Ondřej: *Jak posílit koherenci českých politik pro mezinárodní rozvoj? Realistický přístup v oblastech migrace, obchodu a zemědělství*. Policy paper ÚMV, červenec 2008. On-line: (www.iir.cz/upload/PolicyPapers/2008/Hork%FD/PPkoherence%20politik.pdf).
- ³⁰ EU External Relations Council: *Council conclusions: Accelerating progress towards achieving the Millenium Development Goals*, Brusel, 24. 5. 2005. Závazky potvrdila březnová deklarace Evropského parlamentu, která vyzvala nové členské země k zvyšování pomoci, Evropskou komisi k pomoci v budování jejich kapacit a uznala jejich expertizu ve východní dimenzi. Zároveň však vyzvala k odvázáni jejich pomoci. Viz *Usnesení Evropského parlamentu ze dne 13. března 2008 o výzvě, kterou politika rozvojové spolupráce EU představuje pro nové členské státy (2007/2140(INI))*.
- ³¹ Carbone, Maurizio: *The European Union and International Development: The Politics of Foreign Aid*. London: Routledge, 2007, s. 76.
- ³² Ministr zahraničních věcí prohlásil, že by bylo „důstojnější pro naši republiku, kdyby ta částka byla vyšší“ a „doufá, že v příštích rozpočtech se to číslo navýší“. Česká tisková kancelář, 12. 2. 2008. Náměstek ministra financí naopak sdělil, že cíl „není nijak závazný, je to spíše takové předsevzetí“. Hořejší, Nikola: *Více pomoci až po stabilizaci*. Rozhovor s Tomášem Zídkem. Zpravodaj o rozvojové spolupráci, 3/2007. Také ředitel ČRA přiznal, že se závazku zřejmě nepodaří dosáhnout, nicméně to označil za „negativní zprávu“. Současně však upozornil, že jde o „závazek, který je právně nevymahatelný“. Machálková, Jana: *Prioritních zemí má být méně*. Rozhovor s Petrem Jelínkem. Bulletin pro rozvojovou pomoc Rozvojovka, 1/2008. Platforma nevládních organizací označila stav, že Česká republika není schopna ani před předsednictvím EU „stanovit jasné kroky a časový plán k naplnění závazku pomoci nejchudším zemím“ za „alarmující“. *Tisková zpráva sdružení FoRS, kampaně Česko proti chudobě a evropské konfederace CONCORD*, 22. 5. 2008. Náměstek ministra zahraničních věcí však její kritiku označil za částečně neoprávněnou, neboť rozvojová pomoc proti dřívějším rokům v absolutních číslech mírně roste, a argumentoval i problémy ostatních států EU. Česká tisková kancelář, 22. 5. 2008. Nevládní platforma nicméně ve své studii zároveň pochybuje o tom, zda by byl „systém schopný tyto prostředky kapacitně zvládnout a účinně je využít na rozumné rozvojové projekty“. FoRS: *Jak Česká republika pomáhá: Studie o zahraniční rozvojové spolupráci České republiky za rok 2007*. Praha: FoRS – České fórum pro rozvojovou spolupráci, 2008, s. 15. Na evropské úrovni březnová deklarace Evropského parlamentu vyzvala nové členské země ke zvyšování pomoci, Evropskou komisi k pomoci v budování jejich kapacit a uznala jejich expertizu ve východní dimenzi. Zároveň však vyzvala k odvázáni jejich pomoci. Viz *Usnesení Evropského parlamentu ze dne 13. března 2008 o výzvě, kterou politika rozvojové spolupráce EU představuje pro nové členské státy (2007/2140(INI))*.
- ³³ *Třetí svět volá SOS, Západ ale neslyší a Češi už vůbec*. Aktuálně.cz, 1. 12. 2008.
- ³⁴ Rada pro zahraniční rozvojovou spolupráci: *Záznam z 5. zasedání Rady*, 25. 11. 2008, s. 6.
- ³⁵ Viz příloha 965/1. *Usnesení Poslanecké sněmovny ze 45. schůze 10. prosince 2008*.
- ³⁶ Rada pro zahraniční rozvojovou spolupráci: *Záznam z 2. zasedání Rady*, 21. 4. 2008.

- ³⁷ *Tisková konference k návštěvě komisaře pro rozvoj Louise Michela v Praze*, 27. 10. 2008.
- ³⁸ Kohout, Jan: *Presentation of the Programme of the Czech Presidency*, Bordeaux, 29.–30. 9. 2008. On-line: (www.mzv.cz/servis/soubor.asp?id=36346).
- ³⁹ Viz Horký, Ondřej (2008): *Rozvojový rozměr české zahraniční politiky: Příprava transformace zahraniční rozvojové spolupráce a její výzvy*, op. cit.
- ⁴⁰ V této souvislosti si Ministerstvo průmyslu a obchodu ČR původně vyžádalo přesun administrace poloviny již běžících projektů do ČRA, avšak z převodu nakonec sešlo.
- ⁴¹ Zápisy z jednání Rady pro ZRS. On-line: (www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/rozvojova_spoluprace/rada_pro_zahranicni_rozvojovou/zapisy_ze_zasedani_rady_pro_zrs.html).
- ⁴² Na půdě výboru se konala dokonce ideová diskuse, ve které se objevovaly argumenty, že chudobu vyřeší trh, zejména mezi senátory ODS. Iniciátor oproti tomu argumentoval tradicí přerozdělení ve všech světových kulturách a rozvojovou pomocí jako způsobu prevence terorismu.
- ⁴³ *Sdělení Komise Evropskému parlamentu, Radě, Evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru a Výboru regionů – EU jako globální partner pro rozvoj – Jak urychlit pokrok směrem k dosažení rozvojových cílů tisíciletí*. KOM(2008) 177 v konečném znění. Usnesením z 22. 5. 2008, č. 252, jej Výbor pro evropské záležitosti vzal bez rozpravy pouze na vědomí.
- ⁴⁴ *Usnesení Senátu ze dne 17. července 2008, č. 464*.
- ⁴⁵ FoRS, op. cit.
- ⁴⁶ Viz MZV: *Česká republika pomáhá: Zahraniční rozvojová spolupráce České republiky v roce 2007*.
- ⁴⁷ Česká a polské ministerstvo zemědělství si k využití prostředků vyžádaly více informací. Česká tisková kancelář, 28. 11. 2008.
- ⁴⁸ *Special Eurobarometer 300: Europeans' attitudes towards climate change*, 09/2008.
- ⁴⁹ Česká tisková kancelář, 7. 5. 2008; *Romandie News*, 4. 11. 2008.
- ⁵⁰ Další místně spravovanou pobočku v regionu střední a východní Evropy nalezneme již pouze v Maďarsku. Viz CARE International: *Contact Us*. On-line: (www.care-international.org/Contact-Us/).

Kapitola 20

Kulturní rozměr české zahraniční politiky

Jana Peterková

KULTURNÍ ROZMĚR ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY: VÝCHODISKA

Kulturní rozměr české zahraniční politiky¹ patřil i v roce 2008 k důležitým aspektům jejího dalšího vývoje. Dlouhodobě patří kultura k sice významným složkám v obrazu ČZP, nicméně nikoli ke složkám prioritním. V této souvislosti je v konceptuální rovině nutné zdůraznit příbuznost, či lépe vazbu především kulturní diplomacie, v podobě² kulturních akcí a výměn, univerzitní spolupráce a výuky jazyka na veřejnou diplomacii jakožto jednu ze současných priorit ČZP.³ Veřejnou diplomacii lze definovat jako činnost zaměřenou na vytváření a ovlivňování pozitivních představ o daném státu, o hodnotách a postojích, které reprezentuje.⁴ Jde tedy o oblast pojímanou širěji, než jak je vnímána vlastní kulturní diplomacie. V kulturním rozměru ČZP se setkáváme s projevy veřejné diplomacie, kromě již výše zmíněných, zejména v souvislosti se zahraniční prezentací státu.

Jako výchozí dokumenty jsou pro tento aspekt zahraniční politiky stále zmiňovány jak *Koncepce zahraniční politiky České republiky na léta 2003–2006*, tak v oblasti zahraniční prezentace *Koncepce jednotné prezentace České republiky v zahraničí*.⁵ V průběhu roku 2008 byl dále připraven, projednán a posléze také vládou přijat návrh *Státní kulturní politiky na léta 2009–2014* (viz Agenda), která se ČZP v jejím kulturním rozměru samozřejmě dotýká. Nadále je podporována také výuka českého jazyka v zahraničí a krajanské vztahy. V obecné rovině přispívá vláda především formou vládních usnesení, týkajících se jak kulturní dimenze zahraniční politiky, tak také kulturní diplomacie. Dílčí změnou bylo přijetí usnesení vlády o změně podmínek realizace *Programu podpory českého kulturního dědictví v zahraničí na léta 2006–2010*, konkrétně o změně způsobu jeho financování od roku 2009.

V politickém kontextu lze doložit zájem státní správy na ucelené zahraniční prezentaci státu a vědomí významu kultury pro postavení státu v zahraničí. Příkladem je snaha o zahájení prozatím především odborné diskuse, která se týká v současnosti zejména tématu zahraniční prezentace (viz Veřejný a mediální prostor). K důležitým

aspektům kulturního rozměru ČZP patří s ohledem na politický kontext i parlamentní diskuse na dané téma. Mimo řádná zasedání příslušných výborů,⁶ obě komory Parlamentu ČR, Senát i Poslanecká sněmovna, také projednaly a schválily *Úmluvu o zachování nemateriálního kulturního dědictví*. Ze záznamů⁷ lze vyčíst, že na půdě parlamentu neprobíhala diskuse, která by mohla signalizovat podstatné názorové rozdíly napříč politickým spektrem. Obě parlamentní komory zde na rozdíl textu *Úmluvy o ochraně a podpoře kulturních projevů*⁸ našly shodu. Dále s problematikou krajanových vztahů souvisí senátní návrh novely zákona o volbách, který projednávala Stálá komise Senátu pro krajanů žijící v zahraničí. Tato norma⁹ by krajanům usnadnila možnost zúčastnit se voleb v ČR tzv. korespondenční formou.

V celkovém pohledu na kulturní rozměr ČZP nebyla zaznamenána politická diskuse ve smyslu střetu odlišných politických koncepcí, je tedy možné konstatovat v této věci rámcovou politickou shodu.

KULTURNÍ ROZMĚR ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY: AGENDA A UDÁLOSTI

Dohody o kulturní spolupráci

Významnou složku kulturní dimenze ČZP a mezinárodněprávní rámec pro kulturní spolupráci tvořily i roce 2008 na bilaterální úrovni uzavírané tzv. kulturní dohody,¹⁰ které umožňují především spolupráci v oblasti kultury a školství. S nimi souvisí také příslušné prováděcí dokumenty. Pozornost byla věnována zejména víceleté spolupráci. Byly uzavřeny dohody například s Čínou,¹¹ Francií, Slovinskem, Rakouskem a dalšími zeměmi. Činnost v této oblasti pokračovala bez jakýchkoli výkyvů či zásadních střetů v již nastavených dimenzích.

Činnost v rámci UNESCO

Participace České republiky na činnosti UNESCO je podstatnou složkou multilaterálního prvku kulturní dimenze. ČR je členem Mezivládní rady programu Informace pro všechny, kde její mandát potrvá do roku 2009 (členství je zajišťováno ministerstvem vnitra). Uskutečnilo se také 180. zasedání Výkonné rady UNESCO (30. 9.–17. 10. 2008). Rovněž se konalo zasedání Mezivládního výboru *Úmluvy o ochraně a podpoře kulturních projevů* v Paříži (8.–10. 12. 2008). Generální konference UNESCO, s níž je možné spojovat případné větší změny v činnosti organizace, je plánována na podzim roku 2009 (35. zasedání – 6.–23. 10. 2009). Na domácí scéně stojí za zmínku kromě běžné činnosti zainteresovaných aktérů především již zmiňované přijetí *Úmluvy o ochraně nehmotného kulturního dědictví*. Nadále však přetrvává dluh v podobě neratifikované *Úmluvy o ochraně a podpoře kulturních projevů*.

Státní kulturní politika – zahraniční rozměr

V činnosti Ministerstva kultury ČR bylo jedním z nejvýznamnějších počínů roku 2008 předložení návrhu vládního usnesení, týkajícího se návrhu *Státní kulturní politiky na léta 2009–2014*, která má samozřejmě také svůj zahraničněpolitický rozměr. Tento

záměr byl posléze přijat vládou v podobě jejího usnesení.¹² Z obsahu Státní kulturní politiky stojí za zmínku především snaha o „posílení role kultury v politice vnějších vztahů a prosazování hospodářských zájmů v zahraničí /.../ využití pozice českého filmu ve světě při prosazování většího povědomí o české společnosti a její kultuře ve světě a přitáhnutí pozornosti využitelné i pro jiné obory“. Zde dochází k evidentnímu propojení zahraničněpolitických záměrů a jejich nástrojů v podobě veřejné a kulturní diplomacie v koncepční rovině. Státní kulturní politika tak vytváří rámec pro hlubší a intenzivnější využití kulturních prvků pro šíření dobrého jména České republiky.

Prezentace kultury

Činností, která je snad nejčastěji spojována s kulturní diplomacií, je především prezentace kultury a organizace kulturních akcí. V této oblasti patří k nejvýznamnějším především činnost Českých center, příspěvkové organizace Ministerstva zahraničních věcí ČR. Hlavní formou zůstává nadále pořádání a organizace kulturních akcí rozmanitých témat i podob. Česká centra¹³ pracují jak samostatně, tak také ve spolupráci s českými zastupitelskými úřady v místě působení. Úspěšnou formou jsou i multilaterální projekty, ať už v podobě *ad hoc* spolupráce s dalšími institucemi, zastupujícími Českou republiku, s kulturními instituty dalších států nebo v rámci celoevropských struktur. V roce 2008 pokračovala v tomto ohledu Česká centra např. ve spolupráci v rámci projektu EUNIC (*European Union of National Institutes of Culture – Sdružení evropských kulturních institutů*).

Pro rok 2008 se mimořádnou událostí stal projekt „Alter Ego“, vyhlášený Evropskou komisí k *Roku mezikulturního dialogu*. Projekt se stal součástí činnosti sdružení EUNIC. V rámci tohoto projektu spolupracují s Českými centry také další instituce a organizace, např. Člověk v tísni, Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity v Brně, Asociace pro mezinárodní otázky, Národní institut dětí a mládeže, Institut umění a program Varianty.¹⁴ Projekt „Alter Ego“ se zaměřil především na skupinu mladých lidí (14–18 let) z odlišných sociálních, kulturních a jazykových oblastí. Jeho cílem bylo upozornit na nespornou evropskou kulturní rozmanitost prostřednictvím uměleckých disciplín. Konkrétní formou se stalo vytvoření dvojportrétu – svého a osoby přibližně stejného věku z odlišného prostředí v různých uměleckých formátech. Vyhlášení výsledků soutěže se konalo 7. 10. 2008.¹⁵ Z programu Českého centra Praha zaslouží pozornost především řada akcí a setkání, jejichž společným jmenovatelem bylo přiblížení Asie a především zemí, jako je Japonsko a Vietnam, představení jejich kulturních hodnot, umění a tradic.

Z akcí, uskutečněných v Českých centrech v zahraničí, je žádoucí představit např. také projekty spojené s historickými událostmi z let 1918/1938/1948/1968. Takzvaný „Osmičkový rok“ se stal jedním z nejvýznamnějších projektů Českých center v posledních letech. Tato výročí byla připomínána mnoha různými formami: výstavami, přednáškami, diskusními setkáními např. k přiblížení hudby dané doby. Velkou odezvou měl v činnosti mnoha zahraničních zastoupeních ČČ, za zmínku stojí např. činnost Českých center ve Stockholmu, Haagu a Varšavě. Tento projekt má také přesah i do činnosti v roce 2009, kdy na připomínku událostí z roku 1968 plynule naváže reminiscence roku 1969.

Krajanské vztahy a výuka jazyka

Významnou součástí české kulturní diplomacie jsou také krajanské vztahy a výuka českého jazyka v zahraničí. V roce 2008 bylo přijato (již zmiňované) usnesení vlády ČR, č. 1256, z 8. 10. 2008 o změně podmínek realizace *Programu podpory českého kulturního dědictví v zahraničí na léta 2006–2010*. Došlo zde spíše k organizačním změnám, které mají za cíl zvýšit efektivitu a flexibilitu využití omezených finančních prostředků. Výše zmiňované změny umožňují zvýšit počet učitelů vysílaných ke krajanským komunitám v zahraničí na 13 ročně. Bylo také vypsáno výběrového řízení na poskytovatele e-learningových projektů výuky českého jazyka na úrovni A1–A2. V této oblasti bude spolupracovat Ministerstvo zahraničních věcí ČR i s Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy ČR.¹⁶ V průběhu srpna 2008 se na MŠMT uskutečnila dvě významná setkání. 21. 8. 2008 se setkali učitelé vyslaní ke krajanským komunitám. K tématům jednání patřilo především seznámení se s působišťem, jeho podmínkami, popis práce učitele, ale i výměna zkušeností a diskuse o problematických otázkách. 29. 8. 2008 se následně setkali také lektori českého jazyka a literatury, kteří působí na zahraničních univerzitách. Setkání bylo věnováno především zhodnocení uplynulého období, představení vzdělávacích programů, podporovaných Evropskou unií, a také plánů a změn v činnosti na příští období.

Zajímavým doplněním činnosti v oblasti krajanských vztahů je především z pohledu veřejné diplomacie každoroční udílení ceny ministra zahraničních věcí *Gratias Agit*,¹⁷ za šíření dobrého jména České republiky v zahraničí. V roce 2008 se předání cen uskutečnilo 3. 10. 2008 za osobní přítomnosti ministra zahraničních věcí. Osobnosti i organizace, oceňované při této příležitosti, pocházejí velmi často právě z řad krajanů či přátel České republiky.

Předsednictví České republiky v Radě Evropské unie

Toto téma významně ovlivnilo také kulturní dimenzi ČZP. Česká republika by měla být představena jako schopná předsedající země, která se může pochlubit mnoha skvělými výsledky. Cílem je, aby obraz České republiky posílil její mezinárodní prestiž. České předsednictví je v tomto ohledu výjimečnou příležitostí především pro veřejnou diplomacii při vytváření pozitivního obrazu České republiky.

V roce 2008 pokračovaly přípravné práce, jejichž koncepce i obsah vychází ze základního, již dříve zpracovaného dokumentu *Shrnutí Koncepce komunikace a prezentace předsednictví České republiky v Radě EU*.¹⁸ Byly zpracovány i další dokumenty, které dále dotvářejí a konkretizují obsahovou náplň prezentace českého předsednictví prostřednictvím jednotlivých doprovodných kulturních a prezentačních akcí zejména v zahraničí, ať už přímo v Bruselu, nebo v řadě dalších destinací.

Tematicky je prezentace zastřešena mottem českého předsednictví „Evropa bez bariér“ a také jednotlivé projekty odpovídají svým zaměřením jednotlivým prioritním oblastem. Například obsah hlavního motta „Evropa bez bariér“ bude realizován mimo jiné prostřednictvím celého cyklu akcí k 20. výročí pádu železné opony a obnovení demokracie v ČR. Svá témata a dílčí projekty mají také další oblasti zájmu českého předsednictví.¹⁹

Na sklonku roku patřilo k významným momentům, také z pohledu domácí veřejnosti, představení loga českého předsednictví, které je jedním ze zásadních symbolů České republiky pro první polovinu roku 2009. Jeho podoba (*EU2009.CZ*) zaznamenala při svém uvedení příznivé přijetí jak u odborné, tak i laické veřejnosti.

Předsednictví České republiky je mimořádným tématem a příležitostí nejen pro výše zmíněné instituce, ale i pro celou řadu dalších. Například Česká centra připravila pro období ledna až června 2009 projekt nazvaný České hvězdy, s úvodním motem „Vzájemnou podporou pro silnější dojmy“.²⁰ Projekt bude představen v celkem 17 centrech v 15 zemích. Jde o ojedinělé propojení prezentace České republiky, její kultury, prezentace českých krajů i významných představitelů českého exportu. Partnerem projektu je agentura CzechTourism, jeho cílem pak představit široké veřejnosti Českou republiku „jako dynamickou a atraktivní zemi“.

Mezi jednotlivými událostmi roku 2008 je důležité zmínit se o slavnostním otevření rekonstruované *České národní budovy* v New Yorku 30. 10. 2008. Tato budova bude sloužit jako sídlo českého konzulárního úřadu a také Českého centra v New Yorku. Svůj prostor zde mají také krajské organizace. Činnost v těchto prostorách by měla přispět k prezentaci České republiky a posilování jejího pozitivního obrazu v zahraničí.²¹ Velmi důležitou funkci by měla *Česká národní budova* plnit také v průběhu českého předsednictví Rady EU, měla by se stát newyorskou adresou a symbolem nejen České republiky, ale celé Evropské unie.

KULTURNÍ ROZMĚR ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY: IDENTIFIKACE A CHARAKTERISTIKA KLÍČOVÝCH AKTÉRŮ

V kulturním rozměru ČZP se jako výrazný aktér prosazuje především Ministerstvo zahraničních věcí ČR a jeho Odbor pro kulturu, komunikaci a prezentaci (OKKP).²² Tento odbor uplatňuje ve své činnosti dlouhodobě několik zásadních směrů a oblastí. Patří sem zejména příprava podkladů pro ministra zahraničních věcí i další ústavní činitele z oblasti kulturní a školské spolupráce pro jejich zahraniční cesty, vyjadřování stanovisek k udělování zážitků MZV pro řadu připravovaných projektů a odpovědnost za sjednávání kulturních dohod.

Mezi klíčové směry činnosti náleží také již zmiňovaná prezentace České republiky a dlouhodobá komunikace jejich priorit s důrazem na oblast kultury, v tomto ohledu rovněž cílená teritoriální agenda i konkrétní prezentační výstupy. Pro oblast krajských vztahů byla ve struktuře MZV vytvořena funkce zmocněnce pro krajské záležitosti. Jím vedené pracoviště je zahrnuto ve struktuře OKKP. Zmocněnec také zastupuje MZV např. při jednání se Stálou komisí Senátu pro krajany žijící v zahraničí a Podvýborem pro krajany při Zahraničním výboru Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky.

Rozšířením mezinárodní působnosti je činnost ČR a jejích institucí v rámci Středoevropské kulturní platformy v neformálním sdružení zemí Visegrádské čtyřky, Slovinska a Rakouska. Cílem sdružení je spolupráce při kulturní prezentaci výše zmíněných zemí. Činnost v tomto uskupení je pro Českou republiku mimořádně významná

zejména v ohledu na nadcházející období, kdy bude ČR předsedat jak Radě Evropské unie, tak také právě Středoevropské kulturní platformě.

OKKP výrazně zasahuje také do oblasti kulturní diplomacie. Ať už z pozice zřizovatele (jménem MZV) ve spolupráci s Českými centry, nebo jako samostatný tvůrčí činitel při realizaci nabídky kulturních akcí pro české zastupitelské úřady v zahraničí. Ke stěžejním projektům OKKP patří v tomto ohledu dlouhodobě např. příprava putovních výstav, především pro potřeby zastupitelských úřadů ČR ve světě. Tematicky jde o velmi široký okruh konkrétních projektů např. z oblasti architektury, literatury, politiky a obecné prezentace České republiky. Z minulých let lze uvést např. výstavy: Česká NEJ, Život a doba Karla Čapka, Jan Palach, Umění PET lahví, Bohuslav Martinů, Charta 77, 20. výročí pádu železné opony, Rukopisné památky českých knihoven a celou řadu dalších. Nabídka jednotlivých výstav jak pro rok 2008, tak také pro období nadcházejícího českého předsednictví je k dispozici na webových stránkách MZV.²³

K významným aktérům patří zejména Česká centra, která se výrazně angažují především v oblasti prezentace kultury a organizace kulturních akcí. Zde spolupracují jak s jednotlivými zastupitelskými úřady České republiky, tak také popř. s dalšími českými subjekty. Široké spektrum partnerských institucí Českých center dokládá význam spolupráce s nestátními aktéry, ať už s neziskovými organizacemi, nebo s akademickou sférou i dalšími subjekty v oblasti zejména kulturní diplomacie. V případě Českých center jde o tradičně dobrou spolupráci zejména s neziskovým sektorem, kde lze mimo již zmiňované instituce připojit také organizaci PostBellum, která se zabývá mapováním osudů lidí bojujících s totalitním režimem. Do okruhu spolupracujících institucí je nutné zařadit také další státní agentury, s nimiž Česká centra spolupracují v zahraničí, pokud jsou v místě přítomny, např. při organizaci různých akcí, Czech Trade či Czech Tourism.

Dalším výrazným aktérem je Ministerstvo kultury ČR, které spolupracuje s MZV zejména v oblasti tvorby a uzavírání kulturních dohod a také v rámci činnosti České republiky ve strukturách UNESCO. Ministerstvo kultury se také výrazně angažovalo v přípravě a předložení návrhu vládního usnesení, týkajícího se státní kulturní politiky na léta 2009–2014, a to s ohledem na její zahraničněpolitický rozměr. Stejně tak pokračovalo v naplňování grantové politiky (poskytování prostředků vybraným projektům a vypsání výběrového řízení na rok 2009).²⁴

V kulturním rozměru ČZP je přítomno Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR, které se podílí především na zabezpečení výuky českého jazyka a literatury v zahraničí²⁵ a také na formulaci a fungování tzv. kulturních dohod v oblasti školství. Mezi jmenované instituce patří s ohledem na politický kontext, projednávání textů a sledování činnosti ostatních aktérů státní správy rovněž Senát a Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky. V roce 2008 byly obě parlamentní komory spojeny především s projednáváním příslušných úmluv UNESCO. Záležitostmi krajanů se zabýval Senát, kterého se především dotkl návrh zákona o korespondenční volbě.

K politickým aktérům patří také vláda České republiky, která se zapojuje především ve formě projednávání návrhů eventuálních vládních usnesení pro danou oblast. S odkazem na předsednictví ČR v Radě EU a jeho kulturní rozměr se mezi aktéry,

zejména s ohledem na koordinaci činnosti, dostává jmenovitě Útvar místopředsedy vlády pro evropské záležitosti, který spolupracuje s MZV, Stálým zastoupením ČR při EU v Bruselu, s jednotlivými resorty vlády ČR, např. ministerstvem kultury a dalšími příslušnými subjekty.²⁶

Nestátní aktéři

Pro oblast kultury a její prezentace je důležitá rovněž spolupráce jak s představiteli a institucemi veřejné správy a samosprávy, tak i s dalšími aktéry, ať už hovoříme o neziskových organizacích, soukromých firmách a dalších subjektech. V ČR se tato spolupráce stala dokonce jednou ze střednědobých koncepčních priorit. Jako zástupce nevládního sektoru lze jmenovat např. organizace ProCulture/Otevřená společnost o.p.s. a Institut umění/Divadelní ústav, které se podílely na zpracování podkladové studie k principům státní kulturní politiky (viz Státní kulturní politika – zahraniční rozměr). Výborným příkladem jsou také Česká centra a jejich spolupráce s představiteli neziskového sektoru při prezentaci české kultury v zahraničí (viz výše). V souvislosti s otevřením *České národní budovy* v New Yorku nelze opomenout také prezentaci města Zlína, spojenou mj. s přehlídkou oděvů paní Šárky Šiškové z Univerzity Tomáše Bati.

11. 6. 2008 došlo k pracovnímu setkání představitelů MZV s reprezentanty regionů ČR. Účelem²⁷ setkání bylo navázat užší vazby s jednotlivými regiony. Cílem je zvýšit jejich zapojení do aktivit MZV v rámci prezentace ČR v zahraničí a také obchodní a ekonomické diplomacie. Tím je zároveň naplňován další ze střednědobých cílů koncepce jednotné prezentace. Rovněž v tom lze spatřovat další potvrzení návaznosti aktivit veřejné diplomacie na zahraničněpolitické cíle státu za účasti a spolupráce subjektů z různých sfér (státní správa, veřejná správa, samospráva, nestátní subjekty). Z pohledu kulturního rozměru zahraniční politiky je důležité připomenout zapojení kultury a jejích projevů jako nástrojů buď přímo pro dosažení vytčených cílů, nebo usnadnění působení návazných aktivit.

KULTURNÍ ROZMĚR ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY VE VEŘEJNÉM A MEDIÁLNÍM PROSTORU

V roce 2008 nepatřily informace, týkající se kulturní oblasti, ať už s ohledem na témata kulturní dimenze zahraniční politiky či kulturní diplomacie, ke stěžejním tématům domácích médií. Výjimku tvoří mimořádné akce typu otevření *České národní budovy* v New Yorku. Této události věnovala, byť často stručnou formou, pozornost i řada velkých českých deníků.

Informace ze sledované oblasti přinášejí zejména zdroje zúčastněných aktérů, ať už internetové stránky²⁸ či další média. Příjemnou změnou v oblasti internetové prezentace byla např. nová podoba stránek Ministerstva zahraničních věcí ČR (www.mzv.cz) a stálá aktualizace webu České republiky (www.czech.cz) a v neposlední řadě také velmi přehledné a aktuální stránky Českého předsednictví v Radě EU (www.eu2009.cz).

Mezi jednotlivými aktéry je nejvíce mediálního prostoru, také díky intenzitě a šíři činnosti, věnováno Českým centřům. Ta informují o své činnosti jak prostřednictvím svých webových stránek, tak svého čtvrtletníku *CZ ECHO*. Vlastní webové stránky má také (již od roku 1994) Radio Praha – Český rozhlas 7, který jak na internetu, tak svým vysíláním patří mezi standardní mediální prostředky využívané kulturní i veřejnou diplomacií. Časté byly informace o jednotlivých kulturních akcích, výstavách či vystoupení umělců i o dalších projektech, jež se ve stručné formě objevovaly i na stránkách denního tisku a v dalších médiích. Významný moment představuje téma Českého předsednictví v Radě EU a jeho intenzivní přítomnost v médiích, zvyšující se s blížícím se datem zahájení.

Rostoucí význam kulturní i veřejné diplomacie pro postavení státu v mezinárodním společenství našel svůj odraz také ve zvýšeném zájmu akademické sféry o tyto oblasti. Dokladem může být např. workshop „Veřejná diplomacie jako součást diplomatické praxe. Perspektivy teoretického studia a možnosti využití v praxi – příklad České republiky“²⁹ pořádaný ve spolupráci Ústavu mezinárodních vztahů a Vysoké školy ekonomické v Praze na počátku roku 2008. Sešli se zde jak zástupci akademické obce, státní správy a dalších subjektů, tak zájemci z řad široké veřejnosti. V diskusi byla nastíněna v současnosti přijímaná charakteristika veřejné diplomacie a zdůrazněn byl zejména její vzájemný vztah právě s diplomacií kulturní. Zazněly také informace a názory na současný stav veřejné diplomacie v ČR. Výsledkem bylo přijetí určitých doporučení směřovaných k dalšímu vývoji v České republice. Je dobré připomenout nutnost reflexe a navázání na dosavadní činnost, vhodnost zapojení také dalších aktérů, např. veřejné správy, samosprávy, či nezbytnost dalšího hledání a nalezení zásadního sdělení či tématu, kterým by se Česká republika mohla představit. Jako perspektivní podnět byla identifikována multilaterální dimenze veřejné diplomacie a její potenciál pro Českou republiku, např. v rámci Evropské unie a Visegrádské čtyřky.

Jako příklad spolupráce státní správy a nestátních subjektů lze uvést konferenci „Public Relations a image České republiky“³⁰ (říjen 2008), za účasti představitelů státní správy, resortních svazů, akademické obce i veřejnosti. Jedním z prezentovaných cílů konference bylo zahájení dialogu a obecné diskuse o dalším směřování prezentace České republiky v zahraničí. Ani tomuto setkání nebyla věnována přílišná mediální pozornost, nicméně je třeba ocenit jeho iniciační vliv právě na rozvoj další debaty o prezentaci České republiky, která je velmi potřebná pro její další vývoj.

V závěru roku (prosinec 2008) se dále uskutečnilo první setkání účastníků diskusního panelu s pracovním názvem „Czech Brand“, iniciovaného MZV ve spolupráci s Českými centry. Panel byl věnován zejména tématu veřejné diplomacie, jejímu sepeřtí s kulturní diplomacií i vývoji a možné spolupráci v dalších směrech (ekonomická diplomacie), kde se stát může podílet na vytváření pozitivních představ o sobě samém u zahraničního publika. Jeho obsahem byla především diskuse jak nad samou koncepcí, tak také nad formulací možného zásadního tématu či témat pro zahraniční prezentaci České republiky. Své místo zde našly i úvahy nad možnou spoluprací jednotlivých aktérů i koordinací jejich činnosti. Z pohledu veřejné diplomacie sem patří nejen

aktéři zmiňovaní v souvislosti s kulturním rozměrem ČZP (viz výše v textu), ale také instituce CzechTourism, CzechTrade a CzechInvest, které se, mimo další subjekty, podílejí na tvorbě představ zahraničního publika o České republice.

ZÁVĚR

Hovořit o výsledcích ať už kulturní diplomacie, nebo tradiční bilaterální a multilaterální diplomacie na poli kultury je velmi obtížné. Tyto efekty nelze kvantifikovat a jejich tvorba je obvykle dlouhodobým procesem. Podobně dlouhodobé je však i jejich přetrvání. K žádoucím výsledkům patří jak nárůst porozumění a důvěry, snižování vzájemných obav mezi lidmi prostřednictvím výměny informací a komunikace, tak také vytváření určitého obrazu o zemi, který se následně spolupodílí na snazším naplnění zájmů daného státu v mezinárodním prostředí. Kultura zde vytváří příznivé předpoklady pro naplňování dalších zahraničněpolitických cílů.

Rok 2008 byl s ohledem na kulturní rozměr ČZP obdobím s běžnou pracovní agendou, přesto však obdobím přínosným. Postavení kulturní diplomacie ve smyslu složky veřejné diplomacie je možné označit jako mírně posilující v souvislosti s uváděním veřejné diplomacie mezi prioritami ČZP. V návaznosti na předcházející rok (2007) je zcela evidentní nárůst intenzity činnosti dotyčných subjektů, ať už jde o širí záběr, či intenzitu jednotlivých aspektů. Evidentní je tento posun např. při pohledu na prezentaci kultury jako jednu ze stěžejních oblastí agendy. Zcela mimořádnou příležitost představuje české předsednictví v Radě EU. Česká republika připravila na období prvního pololetí roku 2009 celou řadu projektů. Zde je na místě zdůraznit, že tato příprava se netýkala pouze roku 2008, ale šlo o proces dlouhodobý, v němž rok 2008 představuje až finální fázi příprav.

V obsahu strategických dokumentů v oblasti kulturní diplomacie a prezentace státu nenastal prozatím žádný znatelný posun. Změny uplynulého roku byly soustředěny na oblast tradiční diplomacie, tematicky patřící do oblasti kultury, popř. na rovinu vnitrostátní. Větší posun je snad možné, vzhledem k zaznamenaným snahám o nastolení odborné diskuse, očekávat v letech následujících.

I v roce 2008 však bohužel přetrvávala platnost řady výtek uplatňovaných v roce předcházejícím. Problémem, který je stále přítomen, je nejednotnost užívaných pojmů, popř. jejich překrývání. Totéž je možné vztáhnout také k dlouhotrvajícímu nedostatku finančních prostředků. Na úrovni státní správy rovněž stále chybí fungující systém koordinace, umožňující vyšší efektivitu vynakládaného úsilí. Nicméně tohoto nevyhovujícího stavu si je státní správa vědoma a tento problém se stal již námětem diskusí a konkrétních snah o zlepšení stávající situace.

Na druhou stranu je třeba ocenit zejména v oblasti kulturní diplomacie velké úsilí, které vyvinuli klíčoví aktéři, ať už OKKP MZV či Česká centra. Svůj význam má také přetrvávající snaha o udržení kroku s moderními zahraničními trendy (např. využití moderních technologií). Pochválit je nutné též rozvíjející se spolupráci v rámci Středoevropské kulturní platformy a sdružení EUNIC. Právě multilaterální spolupráce,

zejména s regionálním a celoevropským zaměřením, je pro malý stát, jako je Česká republika, oblastí s velkým multiplikačním efektem a potenciálem do budoucna.

K jistému posunu také došlo především v chápání veřejné diplomacie, která jako jedna ze strategických priorit ČZP významně posílila své postavení, prozatím především v rámci odborných diskusí. Z pohledu kulturního rozměru zahraniční politiky České republiky nebyl rok 2008 rokem přelomovým, průběžná agenda nebyla nijak narušena, dokonce došlo i k mírnému posunu směrem k již dříve deklarovaným cílům. Potenciál, který kultura nabízí pro naplňování zahraničněpolitických cílů státu, však stále ještě není zcela a naplno využíván.

Poznámky

- ¹ Tento text zachovává členění kulturního rozměru ČZP, tak jak bylo nastaveno v předešlém období, tedy rozdělení na kulturní diplomacii (zahrnující např. organizaci kulturních akcí, výuku jazyka a další aktivity) a kulturní dimenzi ČZP (představující formu tradičních bilaterálních a multilaterálních aktivit např. v podobě projednávaných a uzavíraných dohod o kulturní spolupráci a podílu na činnosti mezinárodních organizací a institucí na poli kultury). Viz Tomalová, Eliška (2008): *Kulturní rozměr české zahraniční politiky*. In: Kořan, Michal a kol.: *Česká zahraniční politika v roce 2007. Analýza ÚMV*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, s. 381–393.
- ² Viz Tomalová, Eliška (2008a): *Kulturní diplomacie. Francouzská zkušenost*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, s. 12.
- ³ Toto postavení veřejné diplomacie našlo svůj odraz také v oblasti řízení, kde veřejná diplomacie a spolu s ní také ekonomická diplomacie byly zařazeny v rámci projektu „Strategické řízení MZV“ mezi strategické priority ČZP s konkrétními cíli, např. koncepční prezentace ČR v zahraničí, vybudování komunikační strategie MZV v ČR, efektivní spolupráce státních institucí či účinná proexportní politika. On-line: (www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/ekonomicka_diplomacie/index.html).
- ⁴ Více viz Peterková, Jana (2008): *Veřejná diplomacie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s. 13.
- ⁵ *Usnesení vlády České republiky, č. 74, z 19. ledna 2005*.
- ⁶ V Poslanecké sněmovně PČR se oblastí kulturní dimenze zahraniční politiky zabývá především Zahraniční výbor a v jeho struktuře Podvýbor pro prezentaci České republiky v zahraničí. V roce 2008 se tři uskutečněná zasedání tohoto podvýboru věnovala např. akcím připravovaným pro tento rok v oblasti prezentace ČR v zahraničí, účasti ČR na Všeobecné světové výstavě EXPO v Šanghaji v roce 2010 a prezentaci činnosti Českých center. Podvýbor Zahraničního výboru pro prezentaci ČR v zahraničí také ve svém usnesení ze 7. 2. 2008 konstatoval jisté pozdrzení realizace projektu, týkajícího se závazné grafické podoby státních symbolů a v návaznosti také jednotného vizuálního stylu státní správy.
- ⁷ Senát: 12. schůze, 26. 3. 2009, hlasování č. 99, záznam jednání, a Poslanecká sněmovna: 2. čtení 11. 11. 2009, sněmovní tisk 366, usnesení č.950, hlasování č. 52.
- ⁸ *Úmluva o ochraně a podpoře kulturních projevů* byla v průběhu roku 2007 projednána v Senátu ve Výboru pro zahraniční věci, obranu a bezpečnost a ve Výboru pro vzdělávání, vědu, kulturu, lidská práva a petice. Oba výbory daly souhlas k ratifikaci, Senát PČR však k tisku nepřijal usnesení. Poslanecká sněmovna PČR však tuto Úmluvu projednala a 12. 3. 2008 schválila.
- ⁹ Senátní tisk č. 332. Usnesením Senátu z 3. schůze 8. 1. 2009 byl návrh zákona schválen a předseda Senátu byl pověřen jeho postoupením Poslanecké sněmovně k dalšímu projednávání.

- ¹⁰ Aktuální stav je k dispozici ve Sbírce mezinárodních smluv na stránkách Ministerstva vnitra ČR v sekci Legislativa – Sbírka zákonů a mezinárodních smluv. Viz: www.mvcr.cz. Dále také v dokumentu *Bilaterální smluvní základna v oblasti kultury*. Ministerstvo kultury ČR. On-line: (www.mkcr.cz/assets/zahranicni-vztahy-a-EU/odbor-zahranicni/Varia_-_internetov_str_nky_-_bi_later_ln_smlouvy_3_.doc).
- ¹¹ *Protokol o kulturní spolupráci na léta 2007–2011 mezi Ministerstvem kultury České republika a Ministerstvem kultury České lidové republiky; Program dvoustranné spolupráce mezi vládou České republiky a vládou Francouzské republiky v oblasti školství a jazykového vzdělávání na léta 2008–2010; Dohoda mezi vládou České republiky a vládou Maďarské republiky o spolupráci v oblasti kultury, školství, vědy, sportu a mládeže a další.*
- ¹² *Usnesení vlády ČR ze dne 19. listopadu 2008, č. 1452, o Státní kulturní politice na léta 2009–2014.*
- ¹³ Rozhovor v Českých centrech, 7. 11. 2008.
- ¹⁴ Zdroj: Česká centra. On-line: (www.czechcentres.cz/scc/stranka.asp?ID=3025&menu=8940).
- ¹⁵ Zdroj: Česká centra. On-line: (www.czechcentres.cz/scc/stranka.asp?ID=2986&menu=8996).
- ¹⁶ Rozhovor na odboru mezinárodních vztahů MŠMT ČR, 21. 10. 2008.
- ¹⁷ Tyto ceny jsou udělovány od roku 1997 významným osobnostem a organizacím, které se zasloužily o dobrou pověst a reprezentaci České republiky. Gratias Agit 2008. On-line: (www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/kultura_a_krajane/ceny_gratias_agit/index.html).
- ¹⁸ Zdroj: *Shrnutí koncepce komunikace a prezentace*. On-line: (www.euroskop.cz/gallery/4/1394-shrnutí_koncepce_komunikace_a_prezentace_ke_zverejneni.pdf).
- ¹⁹ Jako příklad naplnění tématu „Evropa konkurenceschopná a otevřená“ (mobilita, výzkum, inovace, vzdělávání) lze připomenout výstavu DVD *Od Golema k robotům / 15 českých objevitelů a vynálezců* – např. 50. výročí udělení Nobelovy ceny za chemii prvnímu Čechovi – Jaroslavu Heyrovskému.
- ²⁰ Viz Projekt České hvězdy. On-line: (www.export.cz/exportcz/Projekt%C4%8Cesk%C3%A9hv%C4%9Bzdy/tabid/96/Default.aspx).
- ²¹ Viz iHned. On-line: (zahranicni.ihned.cz/c1-29649830).
- ²² Rozhovor v OKKP MZV ČR, 6. 11. 2008.
- ²³ Viz Putovní výstavy. On-line: (www.mzv.cz/www/mzv/default.asp?ido=9890&idj=1&amb=1&ikony=&trid=3&prsl=&pocl1=).
- ²⁴ Pro rok 2008 byly jako prioritní oblasti stanoveny projekty s partnery ze států předsedajících v roce 2008 Radě EU, projekty s partnery ze země Visegrádu a účast na Edinburgh Fringe Festival. Pro rok 2009 byly jako prioritní vybrány projekty zaměřené na hlavní města členských států EU.
- ²⁵ Viz *Usnesení vlády ČR ze dne 14. prosince 2005, č. 1622, o Programu podpory českého kulturního dědictví v zahraničí na léta 2006 až 2010.*
- ²⁶ Pro zajištění lepší koordinace všech aktivit v rámci komunikace českého předsednictví byl jako *ad hoc* struktura zřízen tzv. Kulatý stůl komunikace, řízený Útvarem místopředsedy vlády pro evropské záležitosti.
- ²⁷ Konkrétně šlo o identifikaci příležitostí ke spolupráci a nabídku informací o zahraničních veletrzích a výstavách s účastí ČR pro období roku 2009 a výstavy EXPO 2010 v Šanghaji. V této souvislosti je důležité zmínit se také o doprovodných společenských a kulturních akcích pořádaných v souvislosti s českým předsednictvím Rady EU. Řada z nich bude pořádána v regionech ČR a bude jich využito také k propagaci a zviditelnění těchto regionů v Evropě.
- ²⁸ Oficiální stránky České republiky (www.czech.cz); Česká centra (www.czechcentres.cz), čtvrtletník *CZ ECHO*; krajanská témata (www.krajane.net). Další adresou jsou stránky věnované propojení obchodu a kultury (www.export.cz), které vznikají ve spolupráci Českých center a Ministerstva zahraničních věcí ČR.
- ²⁹ Výsledky setkání byly zpracovány v podobě policy paperu ÚMV. Viz Peterková, Jana–Tomalová. Eliška: *Perspektivy veřejné diplomacie České republiky* (březen 2008). On-line: (www.iir.cz/upload/PolicyPapers/2008/verejna_diplomacie.pdf).
- ³⁰ Tato akcí pod záštitou předsedy vlády ČR organizovala Vysoká škola CEVRO Institut v září 2008.

Česká zahraniční politika v době počínajícího politického rozkladu

Petr Drulák

Závěr loňské ročenky formuloval několik tezí shrnujících jak dlouhodobé otázky ČZP, tak i její specifika v roce 2007.¹ Z dlouhodobého hlediska šlo především o následující poznatky:

1. V české zahraniční politice rozeznáváme čtyři ideové orientace (atlantismus, kontinentalismus, internacionalismus a autonomismus), které do určité míry odpovídají představám hlavních politických stran.
2. Česká republika uskutečňuje internacionalistickou zahraniční politiku, která se snaží udržovat vynikající vztahy jak s USA (atlantismus), tak i uvnitř Evropské unie (kontinentalismus). Tuto základní internacionalistickou orientaci pouze podbarvují další ideové směry.
3. Česká politická elita nepovažuje zahraniční politiku za prioritní oblast: nevěnuje jí politickou pozornost, neprovádí její koncepční přípravu a není připravena do ní investovat.

V samém roce 2007 stálo za zmínku zejména to, že tvorbě zahraniční politiky dominovala jedna politická strana – ODS. Z toho potom vyplývaly přinejmenším dvě další skutečnosti charakteristické pro rok 2007:

1. Česká zahraniční politika byla koordinovanější než v předchozích letech.
2. Její tradiční internacionalismus byl podbarvován atlantismem.

Rok 2008 přinesl v tomto ohledu změny. Ačkoliv na dominantním postavení ODS se nic nezměnilo, vnitřní rozklad této strany vedl ke ztrátě koordinace ČZP. Podobný vnitřní rozklad navíc zasáhl i další strany vládní koalice (KDU-ČSL a Stranu zelených), ale i opoziční ČSSD. Důsledkem toho upadla ČZP do své předchozí rozpornosti a v následujícím roce dokonce pádem vlády za českého předsednictví EU Česká republika načas rezignovala na roli mezinárodního aktéra. V podmínkách politického rozkladu hrají v zahraniční politice důležitou roli různé zájmové skupiny a stereotypy, které převažují ve společnosti. Nicméně i v těchto těžkých podmínkách se v roce 2008 ještě dařilo uskutečňovat některé důležité zahraničněpolitické kroky.

ÚSPĚCHY ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY

Positivní zkušenosti přinesla středoevropská spolupráce. Ve vztazích s Polskem byla zahájena nová iniciativa česko-polského fóra. Česko-polské vztahy se podobně jako v předchozím roce vyznačovaly souzněním v pohledech na řadu základních politických otázek, týkajících se středoevropského regionu (vztahy s USA, Ruskem, Německem). Nicméně toto souznění tradičně neproniká do roviny uskutečňování těchto témat na diplomatické úrovni, ani do roviny spolupráce při řešení praktických bilaterálních problémů. Nová iniciativa si klade za cíl posílit právě onu bilaterální dimenzi. Naopak se ukázalo, jak silné a robustní jsou bilaterální vztahy se Slovenskem. Ačkoli česká a slovenská vláda nesdílejí své pohledy na důležité strategické otázky a slovenští představitelé otevřeně kritizovali českou podporu americkému projektu protiraketové obrany, kvality vzájemných vztahů se to podstatněji nedotklo.

Sám projekt protiraketové obrany patřil k politickým prioritám české vlády. Zejména z tohoto pohledu bylo podepsání česko-amerických smluv o umístění amerického radaru na českém území důležitým krokem, který stvrdil atlantické podbarvení současné vlády. Významnou roli zde sehrály i výsledky bukurešťského summitu NATO, které zmínily možnost budování aliančních systémů protiraketové obrany. Šlo o první krok k multilateralizaci česko-polsko-amerického projektu, prosazovaného od počátku právě českou stranou. Ovšem někteří čeští atlantisté tyto výsledky účelově interpretovali mnohem širěji jako podporu NATO celému projektu. Podobný význam měla i úspěšná zkušenost českého Provinčního rekonstrukčního týmu v afghánském Logaru, neboť současný Afghánistán se stává jedním z důležitých testů dalších možností transatlantické spolupráce. K úspěchům v této oblasti rovněž patří dohoda s USA o úpravě vízové povinnosti pro české občany při krátkodobých návštěvách USA. Jakkoli český postup narazil na určitou kritiku ze strany Evropské komise, kritické zhodnocení výsledků do té doby dosažených unijními institucemi nenaznačuje, že by právě Evropská komise nabízela efektivnější přístup.

Ve vztahu k Francii se českým představitelům dařilo tlumit celou řadu potenciálních konfliktů vyplývajících z rozdílných představ o řešení zásadních mezinárodněpolitických otázek, z nutnosti spolupráce během navazujících předsednictví v EU a z místy netaktních výroků některých francouzských představitelů. V této souvislosti Česká republika dále posílila spolupráci s Německem. Ukázalo se, že i přes určitou nedůvěru, s níž někteří čeští atlantisté k Německu přistupují, představuje Německo pro českou diplomacii na půdě EU hlavního partnera. Když např. EU na podzim hledala adekvátní odpověď na světovou finanční krizi, byl německý přístup českým stanoviskům mnohem bližší než přístup francouzský či britský. Sama příprava českého předsednictví v EU probíhala kompetentně a zvolené priority v sobě spojovaly jak česká specifika, tak i hlavní aktuální problémy EU.

České zahraniční politice se rovněž podařilo přispět k nápravě některých specifických dlouhodobějších problémů. Vznikla Česká rozvojová agentura a rovněž Rada pro zahraniční rozvojovou spolupráci, které zajišťují koordinovanější přístup k poskytování české rozvojové pomoci. Začala pracovat Rada pro obchod a investice, jež má sladovat aktivity v oblasti hospodářské diplomacie. V Parlamentu ČR se podařilo po

letech nalézt většinu ke schválení *Římského statutu* Mezinárodního trestního soudu. Ratifikace statutu, která však naráží na výhrady prezidenta, se jeví jako nezbytná součást politiky podpory lidských práv, k níž se ČR dlouhodobě hlásí. S výjimkou Kosova se dařilo udržovat konsenzus o aktivní balkánské politice, zejména pak v podpoře Srbska na cestě do Evropy. Česká východní politika se postupně vymaňuje ze své dřívější posedlosti Ruskem a získává vlastní koncepční základ. Po letech bylo rovněž koncepčněji uchopeno české působení v subsaharské Africe.

ROZPORY ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY

Nutno předeslat, že spory o zahraniční politiku patří k povaze demokratické, pluralitní společnosti. Veřejný střet různých představ a orientací zahraniční politiku obohacuje, poněvadž působí jako test budoucích zahraničněpolitických koncepcí. Nicméně tento střet může zahraniční politiku ochromit, pokud se přenese do její tvorby. Při nedostatku koordinace a koncepčního zakotvení postupuje každý z aktérů podle svého bez ohledu na ostatní. Výsledná zahraniční politika je obvykle rozporná, chaotická a nečitelná, byť někdy může být tento výsledek interpretován jako racionálně dvojnásobná odpověď na nejednoznačnou situaci.

Náročné prostředí demokratické a pluralitní společnosti proto klade tvrdé nároky na politické představitele. Musejí být schopni jednak obhajovat vlastní koncepci ve veřejné debatě a jednak najít koncepční shodu s ideovými protivníky v okamžiku, kdy se s nimi mají podílet na tvorbě zahraniční politiky. Čeští političtí představitelé však při obhajobě svých stanovisek většinou nedokáží hledat konstruktivní kompromisy. Namísto toho každý z aktérů prosazuje rozhodnutí, které mu jeho kompetence a nestabilní většiny ve vládě či v parlamentu dovolují, aniž by bral ohled na celkový výsledek.

Již v roce 2007 byla zahraniční politika zatížena sporem mezi vládou a opozicí o české účasti v protiraketové obraně, přičemž tento spor rozdělával i vládní Stranu zelených a KDU-ČSL. Nicméně v té době dokázala ODS, kontrolující posty prezidenta, premiéra, vicepremiéra pro evropské záležitosti a klíčových náměstků, ještě více méně úspěšně koordinovat spolupráci mezi vládou a prezidentem. To se mění s prezidentskou volbou na počátku roku 2008. Uvnitř strany rostou spory mezi jejím vedením, představovaným premiérem Mirkem Topolánkem, a klausovským křídlem. Do sporu s vládou o zahraniční politiku se dostává nejen prezident, ale i někteří poslanci a senátoři ODS. Podobné spory se objevují i v dalších stranách vládní koalice, ale i u ČSSD. Napětí mezi vládou a prezidentem se projevuje zejména kolizemi, týkajícími se uznání Kosova, ruské vojenské intervence v Gruzii, ratifikace *Lisabonské smlouvy* a ratifikace *Římského statutu* Mezinárodního trestního soudu.

V případě Kosova a Gruzie nelze říci, že by česká politika byla poškozena svou výslednou nejednoznačností. V obou případech šlo o reakce na situace, které samy byly vysoce dvojnásobné a v nichž nebylo namístě přijímat černobílá rozhodnutí. Jakkoli byla obhajitelná rozhodnutí vlády jednat po vzoru našich spojenců a uznat Kosovo (být jako nejlepší ze špatných řešení), jakož i odsoudit ruský zásah v Gruzii, bylo rov-

než vhodné nabídnout podporu Srbsku a připomenout gruzínskou spoluodpovědnost za vzniklou krizi, jak učinil prezident. Nekoordinovanost mezi vládou a prezidentem proto paradoxně a nezamýšleně přispěla k větší vyváženosti ČZP.

O něco zcela jiného šlo v případě ratifikace *Lisabonské smlouvy a Římského statutu*. Oba dokumenty byly podepsány českými vládami a není úlohou prezidenta zpochybňovat vládní závazky. Česká republika navíc byla posledním státem EU, který nezahájil jejich ratifikaci, což vedlo k pochybám o akceschopnosti státu, jež poškozovaly dobré jméno ČR. V obou případech šla parlamentní podpora napříč politických stran. Prezident a jeho spojenci vsadili v obou případech na zdržovací taktiku, když napadli dokumenty u Ústavního soudu (*Lisabonskou smlouvu* před schvalováním, *Římský statut* po schválení). V obou případech tím zpochybnili předchozí české závazky i důvěryhodnost České republiky jako mezinárodního partnera.

Střety mezi vládou a prezidentem však nebyly jedinými kolizemi v ČZP. Vzhledem k rozkladu politických stran nabyly na dramatickosti i parlamentní střety mezi vládou a opozicí, při nichž se ukazovalo, že vláda již nemůže počítat s parlamentní většinou. Ani tato vratkost však vládu nepřiměla k hledání zahraničněpolitických kompromisů s opozicí a vláda i nadále spoléhala na vytváření těsných většin pro své návrhy. Zásadním zvratem bylo prosincové hlasování o posílení české vojenské mise v Afghánistánu, které Poslanecká sněmovna bezprecedentně zamítla a po němž vláda musela přistoupit k provizorním opatřením. O několik měsíců později došlo za podobných okolností k pádu vlády samé.

Méně dramatické, přesto však vážné, byly důsledky tradičního napětí mezi různými resorty uvnitř vlády. Ministerstvo zahraničních věcí se dostávalo do sporů s ministerstvem vnitra ve vizové politice pro východní Evropu. Usnadnění cestování je jedna z mála možností, jimiž ČR může konkrétně naplnit svoji deklarovanou podporu Východnímu partnerství. Na druhou stranu z perspektivy vnitra jde o riziková teritoria, v nichž organizovaný zločin prorůstá státní správou a politikou. Rozdílné pohledy má ministerstvo zahraničních věcí také např. s ministerstvem obchodu a průmyslu v hodnocení Ruska. Zatímco na současném MZV (či u premiéra) převažuje pohled, který chápe Rusko jako potenciální hrozbu, z pohledu obchodu a průmyslu (či prezidenta) jde o důležitého hospodářského partnera.

STEREOTYPY A NÁTLAKOVÉ SKUPINY V ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITICE

Předchozí text chápe kroky ČZP buď jako výsledky cílevědomé a koncepčně podložené činnosti, či jako více či méně zvládané důsledky sporů mezi jejími tvůrci. Nemusí tomu tak být vždy. Zahraniční politiku rovněž utvářejí stereotypy. Jde o ustálené představy o zahraničí, které se vyskytují na úrovni společnosti a které jdou napříč běžných politických a ideologických dělení. Obvykle souvisí s převažujícími představami o historických zkušenostech a národní identitě. Na rozdíl od koncepčních rozhodnutí (která v konečném důsledku také stojí na určitých stereotypech) nejsou stereotypní rozhodnutí reflektovaná. Velí k určitému postupu, aniž by tento postup vyžadoval racionální obhajobu. Zahraniční politika také podléhá vlivu nátlakových skupin, moti-

vovaných ekonomicky či ideově. Čím menší roli hrají v politice koncepční rozhodnutí, ať už z důvodů absence koncepčního myšlení či z důvodů sporů uvnitř politické elity, tím větší prostor získávají stereotypy a nátlakové skupiny.

V předchozím roce se v českém roce projevovaly zejména stereotypy stranící Srbsku, Izraeli či Tibetu a svoji roli již tradičně hrál stereotyp protiruský a antikomunistický. Není naším cílem rozebírat původ těchto stereotypů, které dlouhodobě působí v českém myšlení, nýbrž se podívat na jejich politické důsledky v roce 2008. Prosrbské stereotypy na úrovni vlády a parlamentu ovlivňovaly českou debatu o uznání Kosova v mnohem větší míře než obavy o vlastní územní integritu či o dodržování mezinárodního práva, které se objevovaly u dalších států EU (např. Slovensko či Španělsko). O jejich síle svědčí, že ačkoli všechny ideové orientace ČZP, vyjma autonomismu (tj. internacionalismus, kontinentalismus i atlantismus), motivovaly své nositele k uznání Kosova, výsledné rozhodnutí bylo těsné a mimořádně kontroverzní.

V případě Kosova se ČZP postavila vlivnému stereotypu, ale v ostatních případech tyto stereotypy reprodukovala. Tradiční bezvýhradná podpora Izraeli, stereotypně chápanému jako jakýsi evropský výsadek na nepřátelském území, se promítla do priorit českého předsednictví EU. Mezi nimi se objevilo povýšení vztahů mezi EU a Izraelem. Rovněž se projevila českou podporou prosincové izraelské invaze do pásma Gazy, kterou špičky české politiky považovaly za obranu operaci proti útokům Hamásu. Od této proizraelské interpretace se však ČR musela distancovat okamžikem počátku českého předsednictví EU, což se ne zcela zdařilo.

Tibetská otázka se objevila v souvislosti s olympijskými hrami v Peking. Zde byly mobilizovány dva stereotypy: tibetský a antikomunistický. Tibetský stereotyp vyrůstá kolem postavy dalajlamy. Jeho příznivci ho konstruují jako nositele alternativní spirituality, morálně převyšující hodnoty západní spotřebitelské společnosti, a současně jako bojovníka za západní pojetí svobody a demokracie. Antikomunistický stereotyp chápe současnou Čínu jako komunistický stát, jehož politický a společenský systém je srovnatelný s předlistopadovým Československem. Jarní nepokoje v Tibetu a jejich silové potlačení čínskou vládou vedlo k mobilizaci obou stereotypů. Čeští političtí představitelé reagovali ostře a následně bojkotovali oficiální program olympijských her. Efektivnější by patrně byly takové kroky, které by daly najevo české stanovisko, aniž by urazily čínskou stranu a narušily vzájemné vztahy.

Antikomunistický stereotyp zásadním způsobem tradičně utváří ČZP v oblasti lidských práv, jež zejména v minulosti měla charakter tažení proti domnělému komunismu (zejména v Bělorusku a na Kubě). Nicméně již od roku 2007 dochází k její větší vyváženosti, kterou ovšem někteří kritici, jako např. předchozí ministr zahraničních věcí Cyril Svoboda, chápou jako polevování v boji za lidská práva.

Protiruské stereotypy se stávají hlavním vodítkem většiny politických představitelů při jejich pohledu na rusko-gruzínský konflikt, který srovnávají se sovětskou invazí do Československa v roce 1968. V této souvislosti jsou pak tyto stereotypy využity i některými příznivci českého zapojení do amerického projektu protiraketové obrany. Například premiér M. Topolánek se domnívá, že ruský zásah v Gruzii pouze potvrzuje správnost vládního rozhodnutí o české účasti v tomto projektu.

Ovšem kromě protiruského stereotypu by nebylo snadné najít jinou souvislost, spojující Gruzii a radar.

Působení nátlakových skupin v ČZP zatím nikde nebylo dostatečně zpracováno a nezbývá než se opřít o útržkovité informace. Relativně dobře zmapovatelné jsou ideové skupiny či epistemická společenství, která na českou politiku působí veřejně, zejména v médiích a pořádáním podpůrných akcí. V loňském roce hráli důležitou roli aktivisté věnující se Tibetu a porušování lidských práv v Číně, působily rovněž skupiny se širší lidskoprávní agendou a prosrbské organizace. Úspěšnost jejich působení obvykle nespočívá v tom, že by konkrétní akce přiměla tvůrce zahraniční politiky ke konkrétním krokům, nýbrž v mobilizaci stereotypů působících na uvažování těchto tvůrců.

Tento charakter může mít i působení ekonomicky motivovaných skupin. Nicméně ty často volí přímější cestu, spočívající v neveřejných kontaktech s tvůrci zahraniční politiky, které jsou cílené ke konkrétním výsledkům. Vzhledem k tomu, že v českém prostředí nejsou tyto kontakty nijak regulovány, často se zde stírá hranice mezi legitimním lobbváním, spočívajícím v dodávání nových informací, a nezákonnou korupcí, v níž si skupina určitá politická či administrativní rozhodnutí „zakoupí“. Analýza těchto kontaktů je proto podstatně složitější než u ideově orientovaných skupin. Nicméně často je vedena diskuse např. o působení českého energetického monopolu ČEZ na energetickou politiku státu, včetně její zahraniční a evropské dimenze. Nepřekvapí, že politika státu v těchto oblastech odpovídá zájmům ČEZ, což lze chápat jako výsledek dobré koordinace mezi významnou státní firmou a státem. Nicméně nabízí se otázka, zda ony zájmy ČEZ vyplývají ze zájmů státu formulovaných politikou elitou, nebo naopak státní politika vychází ze zájmů ČEZ, stanovených vedením firmy. Ekonomické zájmy firem se uplatňují rovněž ve vztahu k hlavním obchodním partnerům, ať už jde o EU (a zejména Německo), kde oslabují atlantickou a autonomistickou kritiku, či Rusko, kde na úrovni praktické politiky přispívají k vyvažování protiruských stereotypů.

ZÁVĚR

Ztráta koordinace v řadě důležitých politických otázek, způsobená rozkladem na české politické scéně, představovala nejvýznamnější posun ČZP v roce 2008 oproti předchozímu roku. Přesto se daří dát nový impulz česko-polským vztahům, připravovat české předsednictví EU a koncepčně dotahovat některé otevřené otázky předchozích let. Nekoordinované rozpory mezi politickými představiteli někdy nezamýšleně dodávají ČZP na vyváženosti (Kosovo, Gruzie), mnohem častěji však tuto politiku oslabují či dokonce ochromují (ratifikace *Římského statutu*, ratifikace *Lisabonské smlouvy*, mise v Afghánistánu, resortní spory o naplňování Východního partnerství). Nekoordinovanost a dlouhodobě slabá koncepční příprava zvyšuje význam stereotypů pozitivních (Srbsko, Izrael, Tibet) i negativních (komunismus, Rusko) a různých zájmových skupin (nevládní organizace, státní i soukromé firmy).

Poznámky

- ¹ Drulák, Petr (2008): *Česká zahraniční politika mezi internacionalismem a atlantismem*. In: Kořan, Michal a kol.: *Česká zahraniční politika v roce 2007. Analýza ÚMV*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, s. 395–402.

Seznam zkratek

- 3E – ekonomika, energetika a Evropa ve světě
- ACP – The African, Caribbean and Pacific Group of States (*Skupina afrických, karibských a tichomořských států*)
- ACRI – Asociace podniků českého železničního průmyslu
- AČR – Armáda České republiky
- AFR – Odbor států subsaharské Afriky /Ministerstvo zahraničních věcí ČR/
- AI – Amnesty International
- ALF – Anna Lindh Euro-Mediterranean Foundation for the Dialogue between Cultures (*Nadace Anny Lindhové pro dialog kultur ve Středomoří*)
- ALTMBD – Active Layered Theatre Ballistic Missile Defence (*Aktivní vrstvená protiraketová obrana bojiště*)
- AMO – Asociace pro mezinárodní otázky
- ANP – Afghánská národní policie
- AOBP – Asociace obranného a bezpečnostního průmyslu
- APSA – African Peace and Security Architecture (*Africká struktura pro mír a bezpečnost*)
- ASEM – Asia-Europe Meeting (*Asijsko-evropské setkání*)
- B3 – baltské státy
- BCPP – Burza cenných papírů Praha
- BIS – Bezpečnostní informační služba
- BMATT – British Military Advisory and Training Team (*Britský vojenský poradní a výcvikový tým*)
- BMWES – Ballistic Missile Early Warning System (*radarový systém včasné výstrahy*)
- BP-UMED – Barcelona Process-Union for the Mediterranean (*Barcelonský proces-Unie pro Středomoří*)
- BRS – Bezpečnostní rada států
- BZÖ – Bündnis Zukunft Österreich (*Spolek pro budoucnost Rakouska*)
- BVA – Odbor států Blízkého východu a Afriky /Ministerstvo zahraničních věcí ČR/
- CATI – Computer Assisted Telephone Interview (*metoda řízených telefonických rozhovorů*)
- CBRN – Chemical, Biological, Radiological and Nuclear Defense (*ochrana před chemickými, biologickými, radiologickými a jadernými ZHN*)
- CDK – Centrum pro studium demokracie a kultury
- CDU – Christlich Demokratische Partei (*Křesťansko-demokratická strana /SRN/*)
- COAFR – Correspondence Africa (*Výbor pro subsaharskou Afriku*)
- COASI – Correspondence Asia, Oceania (*Výbor pro Austrálii a Océánii*)
- CODEV – Committee on Development Cooperation (*Pracovní skupina pro rozvojovou spolupráci*)
- COEST – Correspondence Eastern Europe and Central Asia (*Výbor pro východní Evropu a Střední Asii*)

- COHAFA – Council Working Group on Humanitarian Aid and Food Aid (*Pracovní skupina pro humanitární a potravinovou pomoc*)
- COHOM – Working Party on Human Rights (*Pracovní skupina pro lidská práva*)
- COMAG – Correspondence Mahgreb-Mashrek (*Výbor pro Maghreb-Mašrek*)
- COMED – Correspondence Mediterranean (*Výbor pro Středomoří-barcelonský proces*)
- COMEM – Correspondence Middle East, Gulf (*Výbor pro Blízký východ a Perský záliv*)
- COMEP – Correspondence Middle East Peace Process (*Výbor pro mírový proces na Blízkém východě*)
- COMESA – Common Market of East and Southern Africa (*Společný trh východní a jižní Afriky*)
- COPS – Comitté politique et de sécurité (*Politicko-bezpečnostní výbor*) viz PSC
- COREPER – Comité des représentants permanents (*Výbor stálých zástupců*)
- COREPER II – Comité des représentants permanents II (*Výbor stálých zástupců II*)
- COREU – Correspondence Européenne /komunikační síť EU mezi členskými státy a Komisí pro spolupráci v oblasti zahraniční politiky/
- COSAC – Conférence des Organes Spécialisés dans les Affaires Communautaires et Européennes des Parlements de l'Union européenne (*Konference evropských výborů parlamentů*)
- COTER – Commission for Territorial Cohesion Policy (*Komise pro územní soudržnost Výboru regionů*)
- COTRA – Correspondence Transatlantic Relations (*Výbor pro transatlantické vztahy*)
- CPT – European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (*Evropský výbor pro zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání*)
- CSU – Christlich-Soziale Union (*Křesťansko-sociální unie /SRN/*)
- CVVM – Centrum pro výzkum veřejného mínění
- ČEB – Česká exportní banka
- ČMKOS – Českomoravská komora odborových svazů
- ČNB – Česká národní banka
- ČR – Česká republika
- ČRA – Česká rozvojová agentura
- ČSSD – Česká strana sociálně demokratická
- ČSÚ – Český statistický úřad
- ČTK – Česká tisková kancelář
- ČVUT – České vysoké učení technické
- ČZP – česká zahraniční politika
- DAC – Development Assistance Committee (*Výbor pro rozvojovou pomoc /OECD/*)
- DEMAS – Asociace českých neziskových organizací působících v oblasti demokratizace, podpory občanské společnosti a lidských práv ve světě
- DG Relax – DG External Relations (*Ředitelství vnějších vztahů /EU/*)
- DV – Dálný východ
- EBOP – Evropská bezpečnostní a obranná politika
- EBR – European-Based Radar /radarová stanice/
- ECOWAS – Economic Community of West African States (*Hospodářské společenství západoevropských států*)

- ED – ekonomická diplomacie
- EDEM – European Defense Equipment Market (*Evropský trh s obranným materiálem*)
- EFDP – European Foundation for Democracy through Partnership (*Evropská nadace pro demokracii*)
- EGAP – Exportní garanční a pojišťovací, a.s.
- EHP – Evropský hospodářský prostor
- EIA – Environmental Impact Assessment (*Posuzování vlivů na životní prostředí*)
- EIB – European Investment Bank (*Evropská investiční banka*)
- EK – Evropská komise
- ENP – European Neighbourhood Policy (*Evropská politika sousedství*)
- EOK – Evropská odborová konfederace
- EP – Evropský parlament
- EPA – Economic Partnership Agreements (*Dohody o hospodářském partnerství*)
- EPCB – The European Parliamentary Caucus on Burma (*Evropský parlamentní výbor pro Barmu*)
- ES – Evropská společenství
- ESA – European Space Agency (*Evropská kosmická agentura*)
- ESDP – European Security and Defence Policy (*Evropská bezpečnostní a obranná politika*)
- ESTA – Electronic System for Travel Authorization (*Elektronický systém cestovní registrace*)
- EU – Evropská unie
- EULEX – European Union Rule of Law Mission in Kosovo (*Mise Evropské unie k prosazování práva v Kosovu*)
- EUFOR – European Union Force (*Mírové síly Evropské unie*)
- EUGA – Odbor pro všeobecné záležitosti EU /Ministerstvo zahraničních věcí ČR/
- EUNIC – European Union National Institutes for Culture (*Kulturní instituty zemí Evropské unie*)
- EUPO – Odbor politik EU /Ministerstvo zahraničních věcí ČR/
- EUPOL COPPS – EU Police Mission for the Palestinian Territories (*Policejní mise EU na palestinském území*)
- EUROMED – Euro-Mediterranean Partnership (*Euro-středomořské partnerství*)
- FES – Friedrich-Ebert-Stiftung
- FoRS – České fórum pro rozvojovou spolupráci
- FPÖ – Freiheitliche Partei Österreichs (*Svobodomyšlná strana Rakouska*)
- FRA – European Union Agency for Fundamental Rights (*Agentura EU pro základní práva*)
- FSS MU – Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity
- FSV UK – Fakulta sociálních věd Univerzity Karlovy
- FTA – Free Trade Agreements (*Dohody o volném obchodu*)
- GAERC – General Affairs and External Relations Council (*Rada pro všeobecné záležitosti a vnější vztahy*)
- GAFTA – Great Arab Free Trade Area (*Velká oblast arabského volného obchodu*)
- GCC – Gulf Cooperation Council (*Rada pro spolupráci zemí Zálivu*)
- G20 – Group Twenty /skupina 19 ekonomicky nejsilnějších států světa + EU/
- GUAM – The GUAM Organization for Democracy and Economic Development (*GUAM – Organizace pro demokracii a hospodářský vývoj*)

- HDP – hrubý domácí produkt
HK – Hospodářská komora
HN – Hospodářské noviny
HP – hospodářská pomoc
HSR – Hospodářská a sociální rada /OSN/
ICRC – International Clinical Research Centrum (*Mezinárodní centrum klinického výzkumu /Brno/*)
IGAD – Intergovernmental Authority on Development (*Mezivládní úřad pro rozvoj východní Afriky*)
IKL – ropovod Ingolstadt–Kralupy–Litvínov
INF – Intermediate-Range Nuclear Forces (*Smlouva o likvidaci raket středního a kratšího doletu*)
INTERRAG IIIA – program EU pro přeshraniční spolupráci
ISAF – International Security Assistance Force (*Mezinárodní bezpečnostní podpůrné síly*)
IVF – International Visegrad Fund (*Mezinárodní visehradský fond*)
JE – jaderná elektrárna
JETE – Jaderná elektrárna Temelín
JIPSA – Joint Initiative on Priority Skills Acquisition (*Společná iniciativa pro přednostní nabývání dovedností*)
KBSE – Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě
KDU-ČSL – Křesťanská a demokratická unie-Československá strana lidová
KFOR – Kosovo Force (*Síly pro Kosovo*)
KSČM – Komunistická strana Čech a Moravy
KVR – Koalice pro vízovou rovnoprávnost
LNG – Liquefield Natural Gas (*zkapalněný zemní plyn*)
LPTP – Odbor lidských práv a transformační politiky /Ministerstvo zahraničních věcí ČR/
MAAE – Mezinárodní agentura pro atomovou energii
MAP – Membership Action Plan (*Akční plán členství*)
MD – Ministerstvo dopravy ČR
MDA – Missile Defense Agency (*Úřad pro raketovou obranu /USA/*)
MDC-M – Movement for Democratic Change-Mutambara (*Hnutí pro demokratickou změnu Artura Mutamby /Zimbabwe/*)
MEDA – Mediterranean Assistance (*Program středomořské pomoci MEDA*)
MENA – Middle East and North Africa (*Blízký východ a severní Afrika*)
MER – Movement for European Reform (*Hnutí za evropskou reformu*)
MERCOSUR – Mercado Común del Sur (*Jihoamerický společný trh*)
MF – Ministerstvo financí ČR
MK – Ministerstvo kultury ČR
MNF-I Multinational Force-Iraq (*Mnohonárodní bojové síly – Irák*)
MO – Ministerstvo obrany ČR
MOV – Mezinárodní olympijský výbor
MPO – Ministerstvo průmyslu a obchodu ČR
MŠMT – Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR
MTS – Mezinárodní trestní soud

- MV – Ministerstvo vnitra ČR
MVEZ – Místopředseda vlády pro evropské záležitosti
MZV – Ministerstvo zahraničních věcí ČR
MŽP – Ministerstvo životního prostředí ČR
NATO – North Atlantic Treaty Organisation (*Organizace Severoatlantické smlouvy*)
NBÚ – Národní bezpečnostní úřad
NCRI – National Council Of Resistance of Iran (*Národní rada iránského odporu*)
NGO – Non-governmental Organisation (*nevládní organizace*)
NIE – National Intelligence Estimates (*Národní zpravodajský odhad*)
NNO – nevládní neziskové organizace
OBSE – Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě
OAS – Odbor amerických států /Ministerstvo zahraničních věcí ČR/
OBP – Odbor bezpečnostní politiky /Ministerstvo zahraničních věcí ČR/
ODA – Official Development Assistance (*Oficiální rozvojová spolupráce*)
ODIHR – Office for Democratic Institutions and Human Rights (*Úřad pro demokratické instituce a lidská práva /OBSE/*)
ODS – Občanská demokratická strana
OECD – Organization for Economic Co-operation and Development (*Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj*)
OEU – obchodně ekonomický úsek zastupitelského úřadu
OEWG – Open-ended Working Group (*Otevřená pracovní skupina k otázce rovnoměrného zastoupení a zvýšení počtu členů RB OSN*)
OHCHR – Office of the High Commissioner for Human Rights (*Úřad vysoké komisařky OSN pro lidská práva*)
OIF – Organisation internationale de la Francophonie (*Mezinárodní organizace Frankofonie*)
OH – olympijské hry
OKKP – Odbor pro kulturu, komunikaci a prezentaci /Ministerstvo zahraničních věcí ČR/
OPCW – Organization for the Prohibitions of Chemical Weapons (*Organizace pro zákaz chemických zbraní*)
ORS – Odbor rozvojové politiky /Ministerstvo zahraničních věcí ČR/
OSN – Organizace spojených národů
OSVE – Odbor pro severní a východní Evropu /Ministerstvo zahraničních věcí ČR/
ÖVP – Österreichische Volkspartei (*Rakouská lidová strana*)
PASOS – Sdružení pro podporu otevřené společnosti
PCA – Partnership and Co-operation Agreement (*Smlouva a partnerství a přidružení*)
PČRB – První česko-ruská banka
PES – Party of European Socialists (*Strana sociálních demokratů /Evropský parlament/*)
PiS – Prawo i Sprawiedliwość (*Právo a spravedlnost /Polsko/*)
PMOI – The People's of Mujahedin of Iran (*Lidoví mudžáhedíni*)
PPZRS – Platforma podnikatelů pro zahraniční rozvojovou spolupráci
PRES – Sekretariát pro přípravu předsednictví ČR /Ministerstvo zahraničních věcí ČR/
PRO – prvek raketové obrany
PRT – Provinční rekonstrukční tým
PSC – Political and Security Committee (*Politicko-bezpečnostní výbor*) viz COPS

- PSP ČR – Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR
PZI – přímé zahraniční investice
QIZ – Qualifying Industrial Zones (*Kvalifikované průmyslové zóny*)
RB OSN – Rada bezpečnosti OSN
REACH – registrace, evaluace a autorizace chemických látek
RKS – Resortní koordinační skupina
RFE/RL – Radio Free Europe / Radio Liberty (*Rádio Svobodná Evropa / Rádio Svoboda*)
RS – Republika srbská v Bosně a Hercegovině
S-KOS – Smlouva o konvenčních ozbrojených silách v Evropě
SAE – Spojené arabské emiráty
SGAE – Secrétariat général aux affaires européennes (*Generální sekretariát evropských záležitostí*)
SKS – Sudetoněmecké krajanské sdružení
SIPA – State Investigation and Protection Agency (*Státní vyšetřovací služba /Bosna a Hercegovina/*)
SLÖ – Sudetendeutsche Landmannschaft in Österreich (*Sudetoněmecké krajanské sdružení*)
SNS – Společenství nezávislých států
SOFA – Status of Forces Agreement (*Dohoda o postavení jednotek /NATO/*)
SOPS – Sekce obranné politiky a strategie /Ministerstvo obrany ČR/
SP ČR – Svaz průmyslu a dopravy ČR
SPD – Sozialdemokratische Partei Deutschlands (*Sociálně-demokratická strana Německa /SRN/*)
SPÖ – Sozialdemokratischen Partei Österreichs (*Sociálnědemokratická strana Rakouska /Rakousko/*)
SR – Slovenská republika
SRN – Spolková republika Německo
STEM – Středisko empirických výzkumů
SZ – Stálé zastoupení
SZBP – Společná zahraniční a bezpečnostní politika
TAIEX – Technical Assistance Information Exchange (*Úřad pro technickou pomoc a výměnu*)
TAL – Transalpský ropovod
TEN-T – Trans-European Transport Network (*Transevropská dopravní síť*)
THAD – Terminal High Altitude Area Defense (*Mobilní systém protiraketové obrany*)
TOL – Transitions Online
TRANS – Odbor transformační spolupráce /Ministerstvo zahraničních věcí ČR/
UMA – Union du Maghreb Arabe (*Svaz arabského Maghrebu*)
UMIK – United Nations Mission in Kosovo (*Mise Spojených národů v Kosovu*)
ÚMVEZ – Útvar místopředsedy vlády pro evropské záležitosti
UN-Habitat – United Nations Human Settlements Programme (*Program OSN pro lidská sídla*)
UNCITRAL – United Nations Commission on International Trade Law (*Komise pro mezinárodní obchodní právo*)
UNEP – United Nations Environment Programme (*Program OSN pro životní prostředí*)
UNESCO – United Nations Educational, Scientific and Cultural Organisation (*Organizace Spojených národů pro výchovu, vědu a kulturu*)

- UNRWA – United Nations Relief and Works Agency (*Agentura OSN pro pomoc palestinským uprchlíkům*)
- ÚOOZ – Útvar pro odhalování organizovaného zločinu
- UPR – Universal Periodic Review (*univerzální periodický přezkum*)
- ÚS – Ústavní soud
- USA – Spojené státy americké
- USAR – Urban Search and Rescue (*Prohledávání a záchrana osob v městském prostředí*)
- V4 – Visegrádská čtyřka /skupina/
- V-EU – Výbor pro Evropskou unii
- VEV – vnější ekonomické vztahy
- VS – Valné shromáždění /Organizace spojených národů/
- VSLZ – Všečínské shromáždění lidových zástupců
- VÚSC – vyšší územně-správní celky
- WTO – World Trade Organization (*Světová obchodní organizace*)
- ZHN – zbraně hromadného ničení
- ZRS – zahraniční rozvojová spolupráce
- ZÚ – zastupitelský úřad /ambasáda/

Résumé

The book *Czech Foreign Policy in 2008: Analysis of the IIR* in all regards follows the analysis from last year, namely in its content and in the structure of individual contributions. This continuation of the series that began last year thus enables us to trace and compare the development of the Czech foreign policy in its political and ideational background, in its priorities, and in its execution and implementation, as well as to observe the influence and impact of particular relevant actors and the media context of the Czech foreign policy.

Compared to the last edition, however, minor changes were made. The first parts of the individual chapters are not so much concerned with the conceptual basis of the Czech foreign policy (which did not undergo any progress). Instead, they focus on political discussion and the general political background of foreign policy. Certain changes were also made in the second chapter, which now solely analyses (audiovisual) media and their informing of foreign policy. This way, we were able to enhance our ability to capture the mutual relationship between issues that have the potential to initiate political and media debates on the one hand and actual foreign policy making and execution on the other. Another goal of the second chapter is to identify issues and agendas that stay beyond the media and political horizon. The year 2008 confirmed that only a small fraction of the Czech foreign policy agenda attracts a broader (public, media or political) interest, while the overwhelming majority of foreign policy is made by administrative and executive actors.

Just like last year, the book is divided into six broader parts that reflect several distinctive dimensions of the Czech foreign policy, and these parts are in some cases further divided into separate chapters.

The opening part, which is divided into two chapters, captures the continuing change of the political context of the Czech foreign policy making in 2008. It analyses the participation of different actors in the foreign policy making (the government, the president, the Ministry of Foreign Affairs, the parliament) and the media coverage of the Czech foreign policy. A special emphasis is put on the worsening of the Czech political milieu and its relation to foreign policy making. The following parts deal with the European and security dimensions of the Czech foreign policy. Both reflect those developments that were determining for the year 2008. These developments were namely the process of preparation for the upcoming Czech presidency of the European Council and issues connected to the reform of the Lisbon Treaty in regard to the European dimension and negotiations over the stationing of the U.S. anti-missile defense radar and Czech military missions abroad in regard to the security dimension.

These more general parts are followed by several chapters analysing the Czech foreign policy towards selected countries and regions (central European countries,

Germany, the United States, the United Kingdom, France, Russia, eastern European countries, Balkan countries, the Middle East, the Mediterranean and sub-Saharan Africa). We decided not to broaden the spectrum of the countries analysed as our goal is not to provide a complex overview of the Czech external relations. Instead, our goal is a deep analysis of the most relevant realms and issues of the Czech foreign policy. However, it is possible that the Czech policy towards the Latin American region will be newly included in the edition for next year.

After the regionally and bilaterally oriented part comes a chapter dealing with the multilateral dimension of the Czech foreign policy. This part mostly focuses on the U.N. agenda and on the international law framework of the Czech foreign policy. As this international law view is relatively strong, the multilateral chapter mentions some issues that naturally fall under other parts of the book as well (e.g. Kosovo's independence or the Russia-Georgian conflict).

The last part of the book is devoted to a series of issue-based analyses. It begins with the Czech economic diplomacy and then goes on to discuss human rights, development aid and the cultural and public diplomacy dimensions in the Czech foreign policy.

Finally, the book is concluded with a summary and a critical contemplation of the ideational and political background of the Czech foreign policy, also focusing on the questions of internal political communication and coordination in the foreign policy making and on the Czech foreign policy stereotypes.

To secure a strong sense of continuity, the team of authors underwent only very partial changes. We believe that the second volume of Czech foreign policy analysis produced by this team will confirm our ambition to give rise to a tradition of deep and meaningful annually produced studies. Their assets should consist of both an up-to-date evaluation of the Czech foreign policy and building and providing a rich empirical and analytical database for later scholarship.

Vybraná literatura k české zahraniční politice vydaná v roce 2008

1. KNIHY

- Co si myslí MK o EU, aneb, Co mi vadí, co se mi líbí a jakou bych chtěl mít Evropskou unii.* Editoři Hynek Fajmon, Matěj Trávníček. Praha: Mladí konzervativci, 2008. 96 s. ISBN 978-80-254-2979-2.
- Česká republika a Afrika. Sborník příspěvků z konference.* Editoři: Jiří Hlaváček, Otakar Hulc, Jitka Vlčková. Praha: Nakladatelství a vydavatelství litomyšlského semináře, [2008]. 99 s. Konferenci uspořádaly Společnost přátel Afriky, Rozvojové středisko Ústavu mezinárodních vztahů, Rada vlády pro udržitelný rozvoj. ISBN 978-80-86709-09-3.
- Česká zahraniční politika v roce 2007. Analýza ÚMV.* Michal Kořan a kol. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2008. 416 s. ISBN 978-80-86506-67-8.
- Česko a Rakousko po konci studené války. Různými cestami do nové Evropy.* Editoři Gernot Heiss ... [et al.]. Ústí nad Labem: Kaiserová Kristina – Albis International, 2008. 517 s. ISBN 978-80-86971-95-7.
- Dokumenty československé zahraniční politiky. Československá zahraniční politika v roce 1937. Svazek II.* Editor Jindřich Dejmek. Praha: Ústav mezinárodních vztahů ve spolupráci s Historickým ústavem AV ČR, 2008. 656 s. ISBN 978-80-86506-74-6.
- Mnichov 1938: sedmdesát let poté. Sborník textů.* Václav Klaus ... [et al.]. Editoři Jindřich Dejmek, Marek Loužek. Praha: CEP – Centrum pro ekonomiku a politiku, 2008. 229 s. ISBN 978-80-86547-68-8.
- Postavení hlavy státu v parlamentních a poloprezidentských režimech.* Praha: Dokořán, 2008. 399 s. ISBN 978-80-7363-179-6 (obsahuje kapitolu *Spory o zahraniční politiku ČR: prezident vs. premiér*).
- Příliš vzdálené cíle. Česko proti chudobě: rozvojové cíle tisíciletí. Manuál globálního vzdělávání.* Editor Tomáš Tožička. Praha: Educon, 2008. 64 s. ISBN 978-80-254-3279-2.
- Report on the foreign policy of the Czech Republic between January 2007 and December 2007.* Praha: Ministerstvo zahraničních věcí České republiky, Ústav mezinárodních vztahů, 2008. 441 s. ISBN 978-80-86506-69-2.
- Rusko, EU a Česká republika: (diskuse o vzájemných ekonomických a politických vztazích): 1. seminář, 11. března 2008; Církevní restituce v České republice: (je Ďábel skrytý v detailech? Co bude s katedrálou? Jsou církevní nároky konečné? Jaký je vztah ke konkordátu? Je to odluka státu od církvi?): 2. seminář, 29. dubna 2008.* Dráčov: Fontes Rerum, družstvo pro ekonomická, politická a sociální studia, 2008. 125, 11 s. ISBN 978-80-86958-11-8.
- Společná zahraniční a bezpečnostní politika Evropské unie.* 1. vyd. Praha: BVD, 2008. 117 s. ISBN 978-80-87090-17-6.

- Zpráva o zahraniční politice České republiky za období od ledna 2007 do prosince 2007*. Praha: Ministerstvo zahraničních věcí České republiky, Ústav mezinárodních vztahů, 2008. 448 s. ISBN 978-80-86506-68-5.
- FOJTÍKOVÁ, Lenka: *Společné politiky EU. Historie a současnost se zaměřením na Českou republiku*. Praha: C.H.Beck, 2008. 179 s. ISBN 978-80-7179-939-9.
- FRIEDL, Jiří; JIRÁSEK, Zdeněk: *Rozpačité spojení. Československo-polské vztahy v letech 1945–1949*. Praha: Aleš Skřivan ml., 2008. 399 s. ISBN 978-80-86493-7.
- GABAL, Ivan: *Hrách na zed'*. Praha: Karolinum, 2008. 271 s. ISBN 978-80-246-1537-0.
- HLAVIČKOVÁ, Zuzana ... [et al.]: *Česká republika pomáhá. Zahraniční rozvojová spolupráce České republiky v roce 2007*. Praha: Ministerstvo zahraničních věcí České republiky, 2008. 107 s. ISBN 978-80-86345-71-0.
- JERÁBEK, Miroslav: *Za silnou střední Evropu. Středoevropské hnutí mezi Budapeští, Vídní a Brnem v letech 1925–1939*. Praha: Dokořán, 2008. 302 s. ISBN 978-80-7363-180-2.
- KARLAS, Jan ... [et al.]: *Jak předsedat Evropské unii? Návrh priorit předsednictví ČR v Radě EU v roce 2009*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2008. 146 s. ISBN 978-80-86506-66-1.
- KAVAN, Jan; MATĚJKA, Zdeněk; ORT, Alexandr: *Diplomacie*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008. 340 s. ISBN 978-80-7380-079-6.
- NEKVAPIL, Václav; BERDYCH, Antonín; VESELÝ, Luboš: *Agenda pro českou zahraniční politiku 2008. Agenda for Czech foreign policy 2008*. Praha: Asociace pro mezinárodní otázky, 2008. 185 s. ISBN 978-80-87092-05-7.
- NĚMEČEK, Jan: *Soumrak a úsvit československé diplomacie. 15. březen 1939 a československé zastupitelské úřady*. Praha: Academia, 2008. 636. (Novověk). ISBN 978-80-200-1638-6.
- PAVLÍČEK, Jaromír: *Československé dějiny a evropská politika ve 20. století. Vybrané kapitoly z českých a slovenských dějin 1900–1989*. Opava: Optys, 2008. 83 s. ISBN 978-80-85819-65-6.
- PETERKOVÁ, Jana: *Veřejná diplomacie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. 202 s. ISBN 978-80-7380-125-0.
- SMETANA, Vít: *In the shadow of Munich. British policy towards Czechoslovakia from the endorsement to the reunciation of the Munich agreement (1938–1942)*. Praha: Karolinum, 2008. 358 s. ISBN 978-80-246-1373-4.
- STRAKA, Karel: *Vojáci, politici a diplomaté. Československá vojenská delegace na jednáních mezinárodního výboru v Berlíně a odstoupení českého pohraničí v říjnu 1938*. Praha: Ministerstvo obrany České republiky – AVIS, 2008. 183 s. ISBN 978-80-7278-430-1.
- STROŽ, Daniel; HRUŠKA, Emil: *Jakou Evropskou unií chce levice*. 2. vyd. Praha: BMSS-Start, 2008. 62 s. ISBN 978-80-254-1944-1.
- SVÍTIL, Pavel: *Europeizace české zahraniční politiky v souvislosti se vstupem do EU*. Praha: Oeconomica, 2008. 20 s. ISBN 978-80-245-1423-9.
- ŠEDIVÝ, Jaroslav: *Velvyslancem u Eiffelovy věže 1990–1994 (Praha–Paříž v zahraniční politice)*. Praha: Mladá fronta, 2008. 268 s. ISBN 978-80-204-1716-9.
- ŠTOURAČOVÁ, Judita: *Ekonomická diplomacie České republiky*. Praha: Professional Publishing, 2008. 249 s. ISBN 978-80-86946-71-9.
- VAŠEK, Richard: *Prezident Beneš v letech 1935–1938. Studie a edice dokumentů*. Praha: Masurek ústav a Archiv AV ČR, 2008. 244 s. ISBN 978-80-86495-42-2.

2. DROBNÉ TISKY

- 10 let česko-německého fondu budoucnosti. Zpráva o činnosti v letech 1998–2007 a výroční zpráva 2007.* Praha: Česko-německého fond budoucnosti, 2008. 143 s.
- České předsednictví EU 2009. Otázky a odpovědi.* Praha: Úřad vlády České republiky, 2008. 13 s. ISBN 978-80-87041-30-7.
- Vstup do Schengenu. Výhody a nevýhody.* Editor Marek Loužek. Praha: Centrum pro ekonomiku a politiku, 2008. 79 s. (Ekonomika, právo, politika; č. 66/2008). ISBN 978-80-86547-96-1.
- Výroční zpráva 2007. České fórum pro rozvojovou spolupráci.* Praha: České fórum pro rozvojovou spolupráci, 2008. 27 s.
- Závěrečné zprávy k bodům agendy 62. zasedání Valného shromáždění OSN.* Praha: Ministerstvo zahraničních věcí České republiky, 2008. 267 s.
- BRAUN, Mats: *Reformní smlouva jako zásadní problém pro české předsednictví?* Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2008. 7 s. (Policy Paper).
- DRULÁK, Petr: *The Czech EU presidency: background and priorities.* Paris: Notre Europe, 2008. 35 s. (Studies and Research; No. 67).
- FÜRST, Rudolf: *Má být Čína prioritou české zahraniční politiky v Asii? Ne.* Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2008. 9 s. (Policy Paper).
- HANDL, Vladimír: *Německé předsednictví 2007 jako inspirace pro předsednickou funkci ČR v roce 2009?* Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2008. 10 s. (Policy Paper).
- HORKÝ, Ondřej: *Jak posílit koherenci českých politik pro mezinárodní rozvoj? Realistický přístup v oblastech migrace, obchodu a zemědělství.* Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2008. 9 s. (Policy Paper).
- HYNEK, Nikola: *Projekt třetího pilíře protiraketové obrany a proměny strategického myšlení: česká pozice, NATO, USA a Rusko.* Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2008. 9 s. (Policy Paper).

3. ČLÁNKY

- Ekonomická diplomacie a její česká variace.* Mezinárodní politika, 2/2008, s. 3.
- BÍLKOVÁ, Veronika: *Nesmělé námluvy s Radou bezpečnosti.* Mezinárodní politika, 1/2008, s. 36–38.
- BÍLKOVÁ, Veronika: *Účel, nebo prostředek? Lidská práva v zahraniční politice České republiky.* Mezinárodní politika, 12/2008, s. 9–11.
- BRAUN, Mats; KRATOCHVÍL, Petr: *Czech Republic.* EU-25/27 Watch, 6/2008, přeruš. str.
- BŘICHÁČEK, Tomáš: *Lisabonská smlouva a radar.* Revue politika, 9/2008, s. 32–34.
- DLOUHÁ, Gabriela: *Podpora demokracie v pojetí české zahraniční politiky.* Mezinárodní politika, 12/2008, s. 11–13.
- FIŠTEJN, Jefim: *Jsem idealista. Václav Klaus.* Euro, 35/2008, č. 35, s. 28–33.
- HODER, Lukáš: *Hrozba přichází z Teheránu.* Mezinárodní politika, 5/2008, s. 34–36.
- HOVORKA, Milan: *„České ekonomické diplomacii se daří“.* Mezinárodní politika, 2/2008, s. 10–12.

- HŘÍCH, Jan: *Možné priority českého předsednictví EU v ekonomické oblasti*. Scientia et Societas, časopis pro společenské vědy a management, 2/2008, s. 3–21.
- JAREŠOVÁ, Eva: *Nebude to nádhera. Česká republika se chystá na předsednictví Evropské unie jako na solidní italskou obranu*. Euro, 45/2008, s. 66–69.
- JOCH, Roman; RYBÁČKOVÁ, Jiřina: *Americké prezidentské volby z pohledu České republiky*. Mezinárodní politika, 8/2008, s. 25.
- KLESTILOVÁ-LÖFFLEROVÁ, Margot: *Srůstání střední Evropy*. Euro, 22/2008, s. 58–59.
- KOŘAN, Michal: *Současné česko-slovenské vztahy. Nadstandardní vztahy s příchutí konfliktních zájmů*. Mezinárodní politika, 1/2008, s. 7–9.
- LARISCHOVÁ, Kristina; ŠAFARÍKOVÁ, Kateřina: *Předsednictví v Evropské unii*. Mezinárodní politika, 8/2008, s. 21.
- LEBEDA, Petr; ŠEVČÍK, Miroslav: *Ekonomická diplomacie vs. lidská práva*. Mezinárodní politika, 2/2008, s. 18.
- LHOTOVÁ, Jana; VOZKOVÁ, Sylvie: *Češi si humanitární pomoc poprvé vyzkoušeli na Kavkaze*. Mezinárodní politika, 12/2008, s. 14–16.
- NOVÁČEK, Petr: *Nejsme malé děti na písečku... Politika*. Euro, 17/2008, č. 17, s. 34–38.
- PEHE, Jiří: *České předsednictví EU: velká neznámá*. Přítomnost, 2008, zima, s. 17–19.
- PETERKOVÁ, Jana: *Věřejná diplomacie malých států a realita České republiky*. Mezinárodní vztahy, 2/2008, s. 5–24.
- POKORNÝ, Pavel: *Lisabonská smlouva jako daň za rozšíření. Celá evropská integrace je založena na kompromisu, říká český vicepremiér pro evropské záležitosti Alexandr Vondra*. Euro, 49/2008, s. 80–82.
- POKORNÝ, Pavel: *Žádná pohádka na dobrou noc. Čeští politici z Lisabonské smlouvy nezešli, Irové je ušetřili*. Euro, 26/2008, s. 34–35.
- RYCHLÍK, Jan; ZRNO, Matyáš: *Má Česká republika uznat Kosovo?* Mezinárodní politika, 4/2008, s. 20.
- SEDLÁČEK, Tomáš: *Odkdy euro v zemích Koruny české?* Scientia et Societas, časopis pro společenské vědy a management, 3/2008, s. 52–58.
- SCHNEIDER, Jan: *Pochybný geopolitický experiment. Orientace Topolánkovy vlády na USA je cestou do pozice páté kolony v EU*. Euro, 43/2008, s. 122.
- SCHUSTER, Robert: *„Abychom mohli Rusko považovat za partnera, musí i Rusko nabídnout partnerskou tvář...“ říká diplomat a politik Luboš Dobrovský v rozhovoru s Robertem Schusterem pro Mezinárodní politiku*. Mezinárodní politika, 5/2008, s. 15–18.
- SCHUSTER, Robert: *„Výbudováním radaru se smaže kus hranice mezi starou a novou Evropou,“ říká I. náměstek ministra zahraničních věcí a hlavní vyjednavatel česko-ametrické smlouvy o radarové základně Tomáš Pojar*. Mezinárodní politika, 8/2008, s. 22–25.
- ŠONKA, Jaroslav: *Národní strategie a předsednictví EU*. Scientia et Societas, časopis pro společenské vědy a management, 1/2008, s. 3–10.
- ŠPICAR, Radek; JONÁK, Petr: *Ekonomická diplomacie a její naplňování v České republice*. Mezinárodní politika, 2/2008, s. 4–6.
- ŠTĚTKA, Jan: *Mráz přichází z Hradu*. Ekonom, 35/2008, s. 48.
- ŠTĚTKA, Jan: *Když Klaus váhá*. Ekonom, 12/2008, s. 59.
- ŠVEJNAR, Jan: *Gruzie, Rusko a My*. Přítomnost, 2008, podzim, s. 66–67.

- WAWROSZ, Petr: *Lisabonská smlouva a národní zájmy České republiky*. Scientia et Societas, časopis pro společenské vědy a management, 1/2008, s. 136–163.
- ZÁRUBA, Igor: *Evropě to opeříme*. Ekonom, 47/2008, s. 44.
- ZÁRUBA, Igor: *Evropě to přisladíme. České předsednictví EU*. Ekonom, 45/2008, s. 44–47.
- ZÁRUBA, Igor: *Nic nerozbijím. EU ani koalici! Rozhovor s Alexandrem Vondrou*. Ekonom, 8/2008, s. 36–39.
- ŽIŽKA, Jan; DRULÁK, Petr: *Evropa nechce, aby z Ruska vyrostl chuligán*. E15, 205/2008, s. 16–18.

CD-ROM

- Germany and the Czech Republic. Constancies and variables of relations with Russia and the USA*. Convene on 31. January, 2008. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2008.
- Výroční zpráva Stálé mise ČR při OECD za rok 2007*. Paris: OECD, 2008.

O autorech

Ing. *Vít Beneš* (1980) je výzkumným pracovníkem ÚMV, přednáší na Vysoké škole ekonomické v Praze a na Metropolitní univerzitě v Praze. Specializuje se na Evropskou unii (rozšiřování, institucionální reformy) a na česko-ruské vztahy.

JUDr. PhDr. *Veronika Bílková*, Ph.D., E.MA (1975), je výzkumnou pracovnící ÚMV a odbornou asistentkou Katedry mezinárodního práva Právnické fakulty UK v Praze. Zaměřuje se na mezinárodní právo, zejména použití síly, mezinárodní humanitární právo, lidská práva, mezinárodní trestní právo a mezinárodní organizace (OSN).

PhDr. *Jaroslav Bureš* (1953) je výzkumným pracovníkem ÚMV se zaměřením na problematiku Blízkého východu, Středomoří a islámu. Je představitelem Nadace Anny Lindhové pro dialog kultur v České republice.

Doc. Ing. *Petr Drulák*, Ph.D. (1972), je ředitelem ÚMV, přednáší na Fakultě sociálních věd UK v Praze. Specializuje se na teorii mezinárodních vztahů a na evropskou integraci.

PhDr. *Ondřej Ditrych* (1982) je doktorandem mezinárodních vztahů na Fakultě sociálních věd UK. Zabývá se zejména americkou zahraniční politikou, diskurzem o terorismu, energetickou bezpečností, politikou na Kavkaze a dějinami myšlení v mezinárodních vztazích.

Ing. Bc. *Rudolf Fürst*, Ph.D. (1958), je výzkumným pracovníkem ÚMV. Zabývá se oblastí Dálného východu, zejména Číny.

JUDr. *Vladimír Handl*, CSc. (1957), je výzkumným pracovníkem ÚMV, přednáší na Fakultě sociálních věd UK v Praze. Zaměřuje se na německou zahraniční a bezpečnostní politiku, česko-německé vztahy, českou zahraniční politiku a transformaci komunistických stran ve střední Evropě.

Ing. *Ondřej Horký* (1980) je výzkumným pracovníkem ÚMV a doktorandem na Vysoké škole ekonomické v Praze. Zabývá se zejména teoriemi rozvoje a českou rozvojovou politikou.

Ing. *Jan Hřích*, CSc. (1964), je akademickým pracovníkem Metropolitní univerzity Praha. Předmětem jeho odborného zájmu je především evropská ekonomická integrace a různé aspekty ekonomické diplomacie jako nástroje pro prosazování cílů zahraniční politiky v ekonomické oblasti.

PhDr. *Jan Karlas*, M.A., Ph.D. (1978), působí jako výzkumný pracovník ÚMV a je odborným asistentem na Fakultě sociálních věd UK v Praze. Specializuje se na evropskou integraci, teorii mezinárodních vztahů a obecnou problematiku mezinárodních organizací.

PhDr. *Michal Kořan*, Ph.D. (1977), je vedoucím výzkumného oddělení ÚMV a odborným asistentem Katedry mezinárodních vztahů a evropských studií FSS MU v Brně. Zaměřuje se na tvorbu zahraniční politiky, středoevropský prostor a filozofii sociálních věd.

Mgr. *Petra Kuchyňková* (1979) postgraduálně studuje na Katedře mezinárodních vztahů a evropských studií Fakulty sociálních studií Masarykovy univerzity, kde zároveň působí jako asistentka. Je rovněž analytičkou v Centru pro studium demokracie a kultury. Oblasti zaměření: vnější vztahy EU (post-sovětský prostor), vybrané problémy zahraniční politiky Ruské federace, společná zemědělská politika EU.

Mgr. *Vlastimil Nečas* (1980) působí na Katedře mediálních studií FSV UK v Praze a v Sociologické ústavu AV ČR, v.v.i. Zabývá se politickou komunikací a teoriemi mediálních účinků, resp. vzájemnými vztahy mezi mediální, veřejnou a politickou sférou.

Ing. *Jana Peterková*, Ph.D. (1971), je odbornou asistentkou Střediska mezinárodních studií Jana Masaryka, Fakulty mezinárodních vztahů VŠE v Praze. Zabývá se oblastí diplomatických studií, zejména tématem veřejné diplomacie, otázkami mezinárodního vyjednávání a komunikace.

PhDr. *Vít Střítecký* (1980) je výzkumným pracovníkem ÚMV, přednáší na Fakultě sociálních věd UK v Praze a na Metropolitní univerzitě v Praze. Specializuje se na bezpečnostní studia a konfliktní studia, teorii mezinárodních vztahů a bezpečnostní situaci v postsovětském prostoru.

Mgr. *Filip Tesař* (1969) je výzkumným pracovníkem ÚMV. Odborně se zaměřuje na Balkán, etnické konflikty a jejich řešení.

Mgr. *Eliška Tomalová* (1979) je výzkumnou pracovnící ÚMV. Specializuje se na francouzskou zahraniční politiku a kulturní diplomacii.

Elsa Tulmets, M.A., Ph.D. (1977), působí jako výzkumná pracovníce v ÚMV. Do jejího odborného zaměření patří vnější vztahy EU, proces rozšiřování EU a Evropská politika sousedství.

Knih je první z řady analytických studií české zahraniční politiky, které bude vždy jednou za rok předkládat Ústav mezinárodních vztahů. Jednotlivé kapitoly sledují ideová a programová východiska pro zahraniční politiku, agendu a události zahraniční politiky za rok 2007, působení aktérů a přesah zahraničněpolitických otázek do mediálního a veřejného prostoru. Takto vytvořený koncept umožňuje všimnout si vývoje ideového zázemí české zahraniční politiky, způsobů jejího výkonu, vývoje procesu tvorby zahraniční politiky i jejího odrazu v politice, médiích a veřejnosti. Jednotliví autoři se zaměřují na zcela konkrétní výsledky a dopady zahraniční politiky, které často díky jejich všednodennosti unikají zájmu médií či akademického prostředí.

Michal Kořan a kol.

Česká zahraniční politika v roce 2007

Analýza ÚMV

(váz., 416 stran, ISBN 978-80-86506-66-1, anglické resumé, cena 295 Kč)

Objednávky a distribuce: tel. 251 108 107, e-mail: cervinkova@iir.cz
Možno zakoupit i v recepci ÚMV, v pracovních dnech od 7.00 do 19.30.
Nerudova 3, 118 50 Praha 1.